Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK
100167 2086

BIBLIOTEK · GÖTEBORGS · UNIVERSITETS

Allmänna Sektionen

Litt.
Fornsv.
Acta
Svenska fornskrift-
sällskapet

ej hemlånas

SAMLINGAR

UTGIFNA AF

SVENSKA FORNSKRIFT-SÄLLSKAPET

[43]

PEDER MÅNSSONS SKRIFTER PÅ SVENSKA

PEDER MÅNSSONS
SKRIFTER PÅ SVENSKA

EFTER HANDSKRIFTER
I STOCKHOLM, UPPSALA OCH LINKÖPING

MED EN INLEDNING UTGIFNA AF

ROBERT GEETE

MED EN PLANSCH OCH MÅNGA I TEXTEN TRYCKTA FIGURER,
ALLT I FAKSIMIL OCH ORIGINALENS STORLEK

STOCKHOLM 1913—15
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
101510

INNEHÅLL.

		Sid.
Inledning		I
Använda handskrifter		XLII.
1.	Sjökonsulatet	1.
2.	Stridskonst	117.
3.	Bondakonst	189.
4.	Väderlekskalender	365.
5.	Konstbok	377.
6.	Stenbok (*Lapidarium*)	455.
7.	Ädelstenars bearbetning (Stensnidarkonst)	499.
8.	Skinnberedning och »Sätherwärkskonst»	531.
9.	Retrakt m. m. (fragment)	549.
10.	Glaskonst (fragment)	557.
11.	Om klockors vikt och proportioner	567.
12.	Strödda läkedomsråd	575.
13.	Bihang	589.
	1. Bergsmanskonst	591.
	2. Barnabok	655.
Ändringar och rättelser		719.

Inledning.

Brytningstiden mellan medeltiden och den nya tiden eller, närmare bestämdt, de sista decennierna af 1400-talet och de första decennierna af 1500-talet med slutpunkt vid Västeråsmötet af 1527 — har i Sveriges litteraturhistoria lämnat endast sparsamma spår efter sig. Det inhemska idiomet, som under reformationstidehvarfvet rönte en så liflig utveckling, var vid ifrågavarande tidpunkt i väsentlig grad undanskjutet af sin kosmopolitiska vederdeloman latinet. Den svenska tungan var ännu bunden, och det kräfdes reformationens stora idé för att lösa henne.

Det är från denna tid knappast mer än ett par, tre namn att minnas, men ibland dem åtminstone ett som ur dunklet löftesrikt strålar oss till mötes. Detta namn har en klang, visserligen länge oförtjänt dämpad, som nu alltmer torde komma till sin rätt i och med studiet af dess bärares bevarade skrifter, hvilka i här föreliggande volym framläggas för offentligheten. Det namnet tillhör Peder Månsson, den anspråkslöse Vadstenamunken, som sattes att vårda heliga Birgittas kostbara gåfva till Vadstenaklostret af sin egendom i Rom och som under en sextonårig vistelse i den

heliga staden, trots kräfvande processer och mycket omak, fann tid till en rik litterär alstring, städse framkallad och närd af tanken på fosterlandets behof, och hvilken till sist af den statskloke kung Gösta hemkallades för att intaga en biskopsstol, sedan han vederbörligen i påfvens namn utrustats med myndighet att i sitt hemland propagera den apostoliska successionen.

Då det vid detta tillfälle är speciellt den litteräre Peder Månsson vi hafva att uppmärksamma, lämna vi helt å sido hans ställning såsom prelat. Äfven i afseende på hans lefnadsöden kunna vi fatta oss kort, så mycket mer som dessa redan blifvit förtjänstfullt behandlade af andra. Vi hänvisa därför så väl till G. O. Hyltén-Cavallius' inledning (s. LVII—LXXIX) i hans textupplaga af »Peder Månssons Stridskonst och Stridslag», 1845, som till E. Hildebrand, »Den svenska kolonien i Rom under medeltiden» (Hist. tidskr., årg. 2, 1882, särskildt s. 241 ff.), [1]) äfvensom till C. Silfverstolpe, »Klosterfolket i Vadstena», 1898—99, s. 147—151, och inskränka oss till följande kortfattade notiser.

Peder Månsson eller, med latinsk form, Petrus Magni var född i Rybro i Tillberga socken, Västmanland, »af en ädel och friboren släkt». Hans fader, Måns Jönsson, var slottshöfvitsman i Västerås. Dennes både far och farfar voro häradshöfdingar i Siende härad i samma landskap. Peder Månssons

[1]) De svenska bref af Peder Månsson, på hvilka Hildebrands framställning hufvudsakligen är grundad, utgåfvos 1915 af R. Geete under titeln »Vadstenabrodern Peder Månssons bref på svenska från Rom till Vadstena kloster 1508—1519» (Bilaga till Sv. Fornskr.-sällsk:s årsmöte 1915).

egen faders ömkliga död 1520 (han aflifvades nämligen genom korsfästelse af den omänsklige k. Kristiern) torde i sin mån bidragit att nära den ovilja mot danskarna, som på flerfaldiga ställen framlyser i hans skrifter.

Om vår författares ungdomstid och studier känna vi föga. Enligt v. Stiernman [1]) hade han »länge studerat i Sverige och reste sedan utomlands ... till Tyskland, Italien och Frankrike». I Diarium Vadstenense nämnes vid den 6 juni 1499 [2]) en Petrus Magni, som nämnda dag skall hafva invigts af Linköpingsbispen Henrik Tidemansson till prästbroder i Vadstena kloster, efter att förut ha bekländt sysslor såsom skolrektor och kaplan vid S. Petri kyrka i samma stad. Denne Petrus Magni uppgifves emellertid i diariet varit född i Jönköping. Antingen är uppgiften om Jönköping såsom födelseort oriktig eller ock är här frågan om en annan Petrus Magni än vår författare.[3]) Emellertid synas omdömena om den i diariet omnämnde prästmunken för öfrigt godt stämma öfverens med hvad man känner om vår författare. Han kallas nämligen där »vir maturus et seriosus». Äro ej de bägge Petrus Magni identiska, så skulle man i diariet ej finna någon uppgift om vår författares inträde i klostret, ett fall som i diariet är ytterst sällsynt då det rör en prästbroder. Vi torde alltså

[1]) P. Swarts historia om de forna Westerås stifts biskopar ..., utg. af A. A. v. Stiernman, 1744, s. 21.

[2]) E. Benzelii edition, 1721, s. 157.

[3]) Den senare åsikten hyllas af v. Stiernman, anf. arb. s. 138, som tror den i diariet nämnde vara »en hel annan man än denne Westerås biskopen».

kunna antaga att det, trots den felaktiga uppgiften, är frågan om vår Peder Månsson och att han alltså år 1499 inträdt i klostret. Där synes han snart förvärfvat anseende, och det omdöme om hans allvar och mogenhet, som nyss citerats ur diariet, tyckes ej varit blott en tom fras. Han fick också snart ett fält för sin begåfning, ty när striderna om klostrets besittning af Birgittas hus i Rom börjat bli alltför hotande och behöfde en rådig och handlingskraftig mans närvaro på ort och ställe, utsågs Peder Månsson därtill. Han afreste alltså i oktober 1507 i sällskap med en annan munk, Johannes Mathie, men de hade ej hunnit långt till vägs förr än de föllo i danska fienders händer och måste tillbringa vintern i fångenskap på Visborgs slott (Gotland) och i Köpenhamn. I april följande året fingo de emellertid återvända till sitt kloster, men Peder Månsson begaf sig redan i augusti 1508 åter på färd till Rom, denna gång åtföljd af munken Petrus Ingemari. I början af nov. inträffade de i Rom, och därmed började Peder Månssons resultatrika verksamhet, som tog hela sexton år af hans mannaålder. Under de första tre, fyra åren var han fullt upptagen af processer och uppgörelser för att trygga klostrets äganderätt till Birgittas hus och tillhörande lägenheter. Först med år 1512 inträdde lugnare förhållanden, och Peder Månsson fick någon tid till andra sysselsättningar. Sina lediga stunder använde han dels till studier, särskildt af kanonisk rätt (innan han lämnade Rom, hade han också förvärfvat doktorsvärdighet i denna disciplin), dels

till litterära sysselsättningar, hvilkas resultat delvis föreligga i närvarande edition.

Under de senaste åren af sin vistelse i Rom synes Peder Månsson ha gripits af hemlängtan och begärde upprepade gånger att bli hemkallad. Först år 1524 slog emellertid befrielsens timme, då han af konung Gustaf I hemkallades för att intaga biskopsstolen i Västerås efter den afsatte Peder Sunnanväder. Genom den af konungen 1527 genomförda reformationen kom Peder Månsson, som alltjämt i hjärtat bevarade sin trohet mot den katolska läran, allt mer i en skef ställning till konungen och den nya konfessionen, och då han ej kunde förmå sig att stillatigande åse underminerings-arbetet, blef hans ställning allt mer ohållbar, och det gick slutligen därhän, att en »hjälpare» sattes vid hans sida i stiftsstyrelsen och han själf reducerades till rollen af stumt åsyna vittne. Han dog vid hög ålder den 17 maj 1534.

Då vi nu gå till redogörelsen för Peder Månssons litterära meriter, böra vi till att börja med än en gång erinra om den korrespondens från Rom med moderklostret, som han efterlämnat och hvilken nyligen utgifvits efter de bevarade originalen i riksarkivet och i Uppsala universitetsbibliotek. (Se här ofvan sid. II, noten.)

Peder Månssons rent litterära verksamhet, som skaffat honom hans största berömmelse, är nedlagd i fem särskilda anteckningsböcker i 16:o, alltigenom skrifna af hans egen hand. Af dessa böcker är den första (i närvarande upplaga kallad cod. a) nästan uteslutande på latin, med endast ett par

mindre skrifter på svenska (se nedan under handskriftsbeskr. n:r 1). De öfriga fyra, af hvilka alltid någon synes ha fått åtfölja honom på hans besök i »häfdagömmorna», kallas af honom själf *liber A, B, C* och *D*. Af dessa äro den första och den sista förlorade, eller åtminstone ännu oupptäckta. Endast »liber B» (i Kungl. Biblioteket) och »liber C» (i Linköpings stiftsbibliotek), i närvarande upplaga citerade såsom resp. cod. **b** och cod. **c**, äro bevarade, och det är hufvudsakligen ur dessa, särskildt den nyligen upptäckta och 1909 till Sverige återbördade »liber B», som närvarande samling af Peder Månssons skrifter fått sitt material. Utöfver föreliggande volyms innehåll har den kunskapsälskande munken skrifvit (resp. öfversatt) äfven en *Läkebok* (utgifven 1883—86 af G. E. Klemming), hvilken ingår i cod. **c**, och ett fragment af *Stridslag* i samma handskrift (utgifvet 1845 af G. O. Hyltén-Cavallius).

Såsom beskrifningarna här nedan af de särskilda traktaterna gifva vid handen, är Peder Månsson endast i undantagsfall att betrakta såsom författare. Men det sätt, hvarpå han utfört sina kompilationer eller bearbetningar, höjer honom åtskilligt öfver sina medbröder i yrket. Han är hvarken en slafvisk eftersägare eller en som drager sig för att inpassa lämpliga tillskott af eget kunskapsförråd. Därtill komma hans eminenta formella förtjänster, som i förening med hans höga och omfattande intelligens göra honom till hans svenska samtids, såvidt man nu känner, ypperste författare. Om dessa hans egenskaper har en på detta område

sakkunnig författare, C. SILFVERSTOLPE (anf. arb. sid. 150) yttrat följande välförtjänta omdöme: »Han uppdref i främmande land behandlingen af sitt svenska språk till höjdpunkten af hvad vår medeltid har att uppvisa. Många af hans öfversättningar äro i behåll och alla, liksom hans bref, vittna därom.» Jfr äfven SCHÜCKS omdöme om hans bearbetning af Erasmus Roterodamus' »Institutio principis christiani», på svenska »Barnabok» (se här nedan s. 655 ff.).

En särskild, synnerligen beaktansvärd sida af vår författares litterära verksamhet är hans behandling af svenska språket i bunden form. Ej blott att hans poesi är fylld af djupa tankar, en varm fosterländsk stämning och nitälskan för svenska folkets höjande i odling, framför allt af hjärta för de små och förtryckta och af harmsna uttryck mot tidens fördärf, fåfänglighet och lyxbegär — äfven hans kärnfulla diktion samt språkets klang med ledig rytmik och lättfallna rim göra hans poesi njutbar ännu i denna dag. Jag vågar det påståendet att i hans fosterländska utbrott ej saknas tonfall som ställa honom i närheten af vår medeltids koryfé på detta område: biskop THOMAS. Han är folklig i bästa mening och behandlar äfven på sina ställen efter förtjänst »herrarna», som mera tänka på egen vinning än »menige allmogens tarf».

Äfven som brefskrifvare har Peder Månsson ådagalagt stor stilistisk förmåga.

Peder Månssons betydelse för svensk språkhistoria är om möjligt af ännu större omfattning

än hans litterära. Vårt vetande om vårt språk i rent lexikaliskt hänseende skulle honom förutan fått stå ofantligt mycket tillbaka. Vår svenska medeltidslitteratur är såsom kändt öfvervägande af teologiskt innehåll eller åtminstone färgad af öfversättare-bearbetares asketiska lefnadsställning och lifsintressen. Här åter möta oss det praktiska lifvets skiftande företeelser med deras motsvarande begrepp och benämningar — så inom sjöväsen, krigskonst, landtbruk, väderlek, tekniska yrken af många olika slag, läkekonst, allt af högsta värde för studiet af det fornsvenska ordförrådet, dess förtecknande och datering. Många gamla svenska ord framträda i offentligheten för första gången i Peder Månssons skrifter, ehuru en mängd af dem helt visst varit brukliga långt tillförene, kanske hundratals år. Äfven förut obelagda skiftningar i betydelse och form kunna ej så sällan konstateras genom det nya ordförråd, som nu blir allmänhetens egendom. För det supplement till Söderwalls »Ordbok öfver svenska medeltidsspråket», som redan är under förarbete, komma Peder Månssons skrifter helt visst att blifva en af de mest gifvande källorna.

* * *

För Peder Månssons i närvarande samling intagna svenska skrifter följer här en kortfattad redogörelse. De äro följande:

1. Sjökonsulatet, öfversatt af Peder Månsson i Rom 1522 enligt anteckning vid slutet (se

tr. texten s. 115), utgör en öfverflyttning i sammandrag af en i medelhafsländerna under medeltiden gällande samling af sjörättsliga sedvänjor. Originalet, ursprungligen affattadt på spanska, men mera spridt i tidig italiensk öfversättning, är kändt under titeln *Il Consolato del mare*. Det utgör en kodifiering af de maritima rättsbruk, som gällde vid segling på medelhafvet ända sedan gamla tider (1100-talet) och handlar om de plikter och rättigheter, som tillkommo skeppsbyggare, skeppsägare, bolagsmän, kaptener, besättning, befraktare, passagerare m. fl. Innehållet i originalet var fördeladt i 294 kapitel, i några nyare editioner ännu flera, beroende därpå att senare bruk upptagits och införlifvats med den ursprungliga texten. Af denna, som, efter hvad redan nämnts, var affattad på katalanska, men under tidernas lopp blifvi starkt utspädd med italienska och franska ord, finnas numera endast tvänne handskrifter i behåll, bägge med osäker datering; den ena tillhör nationalbiblioteket i Paris, den andra universitetsbiblioteket i Cagliari på Sardinien. Säkerligen hafva handskrifter af »il Consolato» under medeltiden varit långt ifrån sällsynta, men liksom det går med flitigt använda skolböcker hafva de ej hunnit till eftervärlden. Med boktryckarkonstens införande fick »il Consolato» större spridning och öfversattes allt intill slutet af 1600-talet på de flesta europeiska kulturspråk. Under hela denna tid åtnjöt »Sjökonsulatet» ett oförminskadt anseende såsom bindande lag eller åtminstone såsom en samling af strängt förpliktande rättssedvänjor.

Att arbetet blifvit öfversatt äfven till svenska, därför hafva vi att tacka den flitige Vadstenamunken. Han har emellertid ej slafviskt följt sitt original. Så t. ex. har han bl. a. alldeles utelämnat de första 43 kapitlen, som ej hade något intresse för Sverige. De innehålla nämligen reglerna för rättsförfarandet inför domstolarna i Valencia, och först med kap. 45 (kap. 44 innehåller endast en allmänt hållen inledning till det följande) börjar det egentliga sjökonsulatet. Också har det 44:e kapitlet i originalet öfverskriften: »Qui cominciano i buoni costumi del mare». Originalet innehåller, såsom nämndt, 294 kapitel, och frånräknas de 43 kapitel i början, som vid öfversättningen uteslutits, återstå alltså 251. Äfven af dessa äro ej mindre än 75 kapitel ej medtagna.[1]) Hos Peder Månsson finner man för öfrigt många kapitel, som utgöra sammanslagningar af två, tre, t. o. m. sex af originalets kapitel (se den synoptiska tabellen å nästa och följ. sidor). Inalles äro kapitlen i Peder Månssons öfversättning 138. För fyra kapitel (56, 112, 137 och 138) hos P. M. saknas motsvarighet i originaltexten. De torde vara hämtade ur annan källa eller också vara P. M:s egna tillägg. Sådana tillägg finnas verkligen här eljest på ett par ställen, nämligen i kap. 50 (tryckta texten sid. 43: 29 t. o. m. 44: 19) och 55 (tr. t. sid. 46: 5—23). Peder Måns-

[1]) Dessa äro originalets kap. 49, 54, 64, 65, 68, 69, 74, 76, 80, 88, 89, 91, 129, 137—141, 148, 150—152, 154, 155, 158, 159, 163, 166, 168, 169, 172, 174, 176—178, 182, 196—198, 200, 204, 209, 213, 217, 218, 225, 228, 232, 233, 239, 241, 242, 244, 245, 251, 252, 256, 263—265, 268, 269, 272, 273, 276, 277, 280, 281, 283, 284, 286, 289, 292—294.

son är känd för att ha ägt en innehållsrik egen fatabur, ur hvilken han frikostigt hugnade sin samtid. Man behöfver endast ihågkomma hans många rimmade förspråk (ej mindre än tre nya sådana tillkomma genom närvarande publikation), för att ej tala om de här och där inströdda egna reflexioner och tillägg i sak rörande svenska förhållanden, som möta både i denna och andra af hans skrifter, särskildt i »Stridskonst» och »Bondakonst» (hvarom mera här nedan). Det förtjänar kanske att särskildt beaktas, hurusom de grymma straffen för förseelser i sjötjänsten (P. M. kap. 55, 56 och 63), däribland den s. k. »kölhalningen» (i kap. 63), förekomma endast i den svenska öfversättningen: kanske ägde de den tvetydiga äran att — liksom gatloppet — vara svenska uppfinningar!

Förhållandet mellan Peder Månssons öfversättning och dess original [1]) framgår af nedanstående tabell:

P. M. Kap.	Orig. Kap.	P. M. Kap.	Orig. Kap.
1	45, 46	9	56
2	47	10	58
3	48	11	59
4	50	12	60
5	51	13	61—63, 66, 67, 70
6	52	14	71, 72, 77
7	53	15	73, 75
8	55, 57	16	78, 79

[1]) Utg. har för sin undersökning haft tillgång till en förträfflig kritisk upplaga af *Il Consolato del mare colla spiegazione di G. L. M. Casaregi*, Torino 1911, 4:o, tillhörig Kungl. Biblioteket.

P. M. Kap.	Orig. Kap.
17	81
18	82
19	83
20	84, 85
21	86
22	87
23	90
24	92
25	93, 94
26	95
27	96
28	97
29	98
30	99
31	saknas
32	(bl. 26 def.)
33	103
34	104, 105, 106
35	107, 108
36	109
37	110
38	112, 113
39	111, 114
40	115, 116, 118, 117
41	119
42	120
43	121
44	122—124
45	125—127
46	128, 130, 131
47	132
48	133, 134
49	135, 136
50	142, 143 + tillägg
51	144, 145
52	146
53	147
54	149
55	153 + tillägg
56	0
57	156
58	157
59	160, 161
60	162
61	164
62	165
63	167
64	170
65	171
66	173
67	175
68	179
69	180
70	181
71	183
72	184
73	185, 186
74	187
75	188
76	189
77	190
78	191
79	192
80	193
81	194
82	195
83	199
84	201, 202
85	203
86	205, 206

P. M. Kap.	Orig. Kap.	P. M. Kap.	Orig. Kap.
87	207, 208, 210	113	250
88	211	114	253
89	212	115	254
90	214	116	255
91	215, 216	117	257
92	219	118	258
93	220, 221, 222	119	259
94	223	120	260
95	224	121	261
96	226	122	262
97	227	123	266
98	229	124	267
99	230	125	270
100	231	126	271
101	234	127	274
102	235	128	275
103	236	129	278
104	237	130	279
105	238	131	282
106	240	132	285
107	243	133	287
108	246	134	288
109	247	135	290
110	248	136	291
111	249	137, 138	tillagda af P. M.
112	0		

Texten till Sjökonsulatet, i föreliggande edition upptagande s. 3—115, ingår i oafbruten följd i Peder Månssons »liber C» (se nedan under handskriftsbeskrifning cod. **c**), där den omfattar bl. 4—83 r. Blad 26 är förloradt, och på grund däraf saknas slutet af kap. 30, hela kap. 31 och början af kap. 32.

2. Stridskonst har redan förut delvis tillgodogjorts i tryck af Sv. Fornskriftssällskapet, i det nämligen kap. 83—109 [1]) jämte ett därtill hörande rimmadt »förspråk» år 1845 utgåfvos af G. O. Hyltén-Cavallius i sällskapets skriftserie. Det var hvad som på den tiden var kändt af nämnda skrift, alldenstund endast Linköpingshandskriften »liber C» af P. Månssons anteckningsböcker då var tillgänglig. Genom förvärfvandet af den innehållsrika »liber B» (se nedan under handskriftsbeskrifning cod. b) hafva till dessa 24 kapitel nu kommit ytterligare ett rimmadt förspråk samt kap. 28—82 eller 55 nya kapitel. Det hela omfattar alltså nu 79 kapitel, men »Stridskonst» är det oaktadt ännu ej fullständig. Där saknas nämligen dels de 27 första kapitlen, hvilka helt visst äfven de haft sitt eget »förspråk», dels hvad som kunnat återstå efter kap. 109. Vid slutet af detta kapitel hänvisas nämligen till den ännu oupptäckta »liber D, folio 119» och till ett kapitel med rubriken »Fiendskap mädh ordom».

I det nya förspråket får man veta hvilken öfversättarens källa varit. Där läses nämligen (tr. uppl. s. 121: 25 o. f.):

> *Vegecius* var j the konstenne mykit klok,
> thy dictadhe han samman tessa book.

Det är alltså med Flavii Vegetii (omkr. år 400 e. Kr.) verk »Epitoma institutorum rei mili-

[1]) Kapitelbeteckningen 84 förekommer i handskriften två gånger och n:r 85—88 hafva öfverhoppats, det hela utgör alltså blott 24 kapitel.

taris», en kompilation i fyra böcker efter numera till största delen okända skrifter af Cato, Celsus, Traianus, Hadrianus och Frontinus[1]) vi här hafva att göra. Detta arbete, ehuru af medelmåttigt stilistiskt värde, har haft sin stora betydelse såsom det nästan enda från forntiden bevarade krigstekniska verk af någon betydenhet, alldenstund dess förebilder för länge sedan gått förlorade. Det utgör, såsom nämndt, fyra böcker, af hvilka den första innehåller 28 kapitel, den andra 25, den tredje 26 och den fjärde 46, alltså tillsammans 125 kapitel.

Hvad Peder Månssons tillvägagående vid öfversättningen vidkommer gäller detsamma som i fråga om Sjökonsulatet: samma frihet i afseende på urvalet, här och där tillägg af egna iakttagelser, ofta af ej ringa kulturhistoriskt värde. Om de saknade tjugosju begynnelsekapitlen och deras källa kan man naturligtvis ej yttra sig. Från Vegetius härstamma de emellertid ej, alldenstund denna förebild inträder först med kap. 28 (lib. I: cap. 1) och fortgår t. o. m. kap. 82 (alltså genom hela den i »liber B» bevarade texten). Hvad beträffar förebilden till kap. 83—109, hvilken afdelning inrymmes i »liber C» och redan förut en gång utgifvits (se ofvan), har det ej lyckats utg. att identifiera den.

Sammanhanget mellan Vegetii text och P. Månssons öfversättning framgår af följande sammanställning:

---

[1]) Utg. har för jämförelses utförande begagnat en upplaga tryckt Coloniæ på 1520-talet 12:o, tillhörig K. Biblioteket.

P. M. Kap.	Vegetius Lib.	Cap.	P. M. Kap.	Vegetius Lib.	Cap.
28	I	1	57	III	9
29		2	58		10
30		3	59		11—13
31		4	60		14
32		5, 6	61		18
33		7	62		19
34		8	63		20
35		9	64		21
36		10	65		22
37		12	66		25
38		13	67		26
39		15, 16 + tillägg	68	IV	Prol.
40		18	69		1
41		19	70		2, 3 + tillägg
42		20	71		4, 5
43		21—25	72		7
44		26—28	73		8, 9
45	II	1, 3, 4	74		10, 11
46		5, 6, 11, 13, 14	75		12
47		15, 17	76		13, 14
48		23	77		17—21
49		25	78		23
50	III	1	79		24, 25
51		2	80		26
52		3	81		28
53		4	82		31, 34—36, 39, 41, 43, 46 (fritt behandlade m. många tillägg)
54		5			
55		6			
56		7	(83—109		okänd förebild)

Liksom i fråga om Sjökonsulatet gäller äfven här att P. Månsson med urskiljning gått till sitt öfversättarvärf. Hvad som ej kunde anses vara af någon vikt för svenska läsare eller tjäna till foster-

landets upplysning på hithörande område har han helt enkelt förbigått, men däremot tillagt ett och annat af egna iakttagelser, som kastar ett intressant ljus öfver dåtida svenska förhållanden. Hans »förspråk» med sitt märgfulla språk kan ännu i dag läsas med oförställd beundran. På tal bl. a. om nyttan af färdighet i skjutning berör han bruket i Dalarna (s. 128: 24 o. ff.): hurusom »piltabarnen ey skwla faa math wm daghen för än the haffwa skwtith tre resor gönom ena naffwara bwrw [ɔ: nafvarehål], skywtandis til maals». Egna tillägg återfinnas likaledes sid. 134: 12 o. ff., 141: 19—26, 143: 25—30 (om norska vårdkasar och andra signaler under krig), 150: 24—28 med flera ställen. Många fosterländska råd gifvas landsmännen, bl. a. i afseende på obenägenheten att under fredens dagar tänka på stundande allvarstider. Äfven för våra dagars svenskar gifvas här allvarliga maningar, förtjänta att läggas på hjärtat af enhvar. Såsom exempel kan hänvisas bl. a. till kap. 58. Af kulturhistoriskt och särskildt agronomiskt-historiskt intresse är en passus i kap. 77, hvilket handlar om flyttbara belägringstorn (»driffwande torn»). Det talas där om sättet att från tornets öfre del inpraktisera krigare öfver en belägrad stads mur medelst en lång stock fäst med kedjor midt på. Vid stockens ena ände är en kista, i hvilken fyra man kunna rymmas, vid den andra änden ett rep, »oc swa», heter det, »wippandis snarlika wp the mennena som stiga j kistona oc springa pa mwren drägandis nidher then andra ändan aff stokkenom, som torff plägha windas pa taken j swärike».

Den här (s. 119—188) föreliggande texten af »Stridskonst» återfinnes fördelad på de bägge enda numera kända af P. Månssons fyra svenska anteckningsböcker från Romvistelsen 1508—1524. Såsom redan blifvit nämndt, har man ännu ingen kännedom om de 27 första kapitlen eller deras källa. Kap. 28 (föregånget af ett fyra sidor långt rimmadt förspråk) t. o. m. kap. 82 återfinnas i »liber B» och de följande kap. 83—109 (äfven detta parti inledt af ett rimmadt förspråk, om en sida) i »liber C». Vid slutet af kap. 109 hänvisas för fortsättning till »liber D», ännu okänd. Också beträffande kap. 83—109 saknas kännedom om dess (sannolikt latinska) källa. Ordningen kapitlen emellan i det senare partiet är i början, såsom redan nämnts, något förvirrad.

Den del af Stridskonst (och Stridslag) som ingår i »liber C», finnes bevarad i tvänne sena afskrifter. Den ena, gjord af R. Brocman, i midten af 1700-talet, förvaras nu i K. Biblioteket, den andra, af L. F. Rääf, från 1800-talet, tillhör Krigsvetenskapsakademien. Inga andra afskrifter ur »liber B» eller »liber C» äro veterligen kända. Däremot äro ett par andra afskrifter, hvilkas källa dock ännu är okänd, aftryckta i Bihanget här nedan sid. 591—718. (Jfr s. xxxiv.)

3. Bondakonst är helt visst den mest betydande bland de nu utgifna skrifterna, icke blott från språklig synpunkt — rik som den är på hittills ej belagda ord — utan äfven på grund af sitt märkliga innehåll. Arbetet är nämligen så rikt på

notiser och iakttagelser och så uppfylldt af den skarpsinnige kompilatorns egna rön och funderingar öfver hvad som kunde bidraga till utvecklingen af hans eget fäderneslands näringsförhållanden, att det måste anses ännu i dag äga ett högt kulturhistoriskt värde. Skriften är, liksom det mesta af hans här föreliggande produktion, i det hela byggd på utländska förebilder, om ock med många självständiga inlägg.

Redan i den rimmade inledningen till »Bondakonst» säger författaren (tr. uppl. s. 191: 20) på tal om »aaker mans konsth», att hon är

> »aff *Columella*, *Palladio*, oc mangom beskriffwin.
> Thet skal allom wara kwnnogth oc känth
> at swänskan är aff theras böker wmwänth».

Dessa båda författare[1]) förslå dock alldeles ej såsom förelägg, så mycket mindre som PALLADIUS synes användts i blott ringa mån och af COLUMELLA 241 kapitel endast omkr. 100 kommit till användning och äfven dessa i betydligt sammandragen form. Hvarifrån resten af P. Månssons 255 kapitel — af hvilka dock såväl de 34 här obefintliga kapitlen 187—220 »in libro A» som de, hvilka möjligen »in libro D» kunnat återstå efter slutkap. 255, ännu äro oåtkomliga för forskningen — förskrifver sig, har endast delvis kunnat utrönas. Af hela den sammanhängande afdelningen: kap. 95—146, som handlar om vården af hökar och falkar,

[1]) Vid jämförelsen med latinska texten har utg. begagnat en K. Biblioteket tillhörig samling med titel »Scriptores rei rusticæ veteres latini», Biponti 1787, hvilken innehåller bl. a. Cato, Varro, Columella och Palladius.

finnes ingenting hos de nämnda latinska auktorerna. Däremot återfinnas åtskilliga af dessa kapitel (se nedan den synoptiska tabellen) dels hos en senare medeltidsförfattare, bolognesaren PETRUS DE CRESCENTIIS, hvars arbete »De agricultura omnibusque plantarum et animalium generibus», i 12 böcker om tillsammans 529 kapitel, nedskrefs år 1418, dels hos den under medeltiden flitigt använde ALBERTUS MAGNUS,[1] »De falconibus, asturibus, accipitribus», utgörande 24 särskilda kapitel ur 23:e boken af hans verk »De animalibus».

Synoptisk framställning af kapitlen i Peder Månssons »Bondakonst» och motsvarande original:

P. M.	Orig.		P. M.	Orig.	
Kap.	Lib.	Cap.	Kap.	Lib.	Cap.
1	Col. I	1, 2	16—27	?	
2		3, 4	28	Col. VI	1 b
3	» II	2		Cresc. IX	70—73
4		5	29		1—4
5		3	30		78
6		4	31	Col. VI	1 a
7		8	32		2
8		9	33		3—5
9		10	34		6
10		17, 19	35		7
11		21	36		8
12	» XI	1	37		9
13	?		38		10
14	Pall. IX	8, 9	39		11
15	» I 4 + IX 10 + till.		40		12

[1]) För upptäckten af dessa bägge förebilder står jag i tacksamhetsskuld till min kollega förste bibliotekarien Emil Haverman. Den af mig begagnade upplagan af P. de Crescentiis är tryckt Basileæ 1538 i liten 4:o och tillhör K. Biblioteket.

P. M.	Orig.	
Kap.	Lib.	Cap.
41, 42	Col. VI	13
43, 44		14
45		15
46, 47		16
48, 49		17
50		18
51	P. M.?	
52		25
53		26
54, 55	» VII	3, 4
56—66		5
67		6
68		7
69		8
70—72		10
73		12
74—76		13
77	» XII	53
78	Cresc. IX	59
79	Col. VI	37
80	» VIII	2
81		3
82		4
83		5
84		6
85		7
86, 87		?
88		8
89		9
90		11
91		13, 14
92		15
93, 94		?
95	Cresc. X	1, 2
96		3

P. M.	Orig.	
Kap.	Lib.	Cap.
97	Cresc. X	4, 5
98		6
99—116	?	
117		7
118		8, 9
119		10
120, 121		11
122		12
123—144	Alb. M.	18
145	?	
146	Cresc. X	14
147		15
148		16
149—150		27
151—156		?
157	Col. IX	3
158		4—7
159, 160		8
161		9, 10
162		11
163		12
164		13
165		14
166, 167		15, 16
168	» III	3
169		5
170		?
171		13—15 +
172	» IV	6, 7
173		8, 9
174		10
175		12, 13
176		15 +
177		18
178		19, 20

P. M.	Orig.		P. M.	Orig.	
Kap.	Lib.	Cap.	Kap.	Lib.	Cap.
179	Col. IV	21	221	Col. V	10 a
180		23	222		11
181		24, 28	223, 224		?
182		29	225		10 b
183—186		?	226—255		?

I högre grad än i någon af de två föregående traktaterna torde öfversättaren här ha gjort tillägg och omarbetningar på grund af egen kunskap och erfarenhet om hvad som tarfvades till hans landsmäns upplysning. Så har han t. ex. endast knapphändigt behandlat vinodling, som i hans källor upptager en så väsentlig del. Någon gång komma personliga rön till synes, såsom när han säger sig i »Switzara land» hafva på en ort funnit befolkningen allmänt lida af struma till följd af dricksvattnets beskaffenhet (tr. texten sid. 209: 13 ff.). Från »Barbaria» har han hört berättas om får med fettsvansar »swa dana ath enasta rwmpan wägher xv besmara marker, oc när the gaa ath ätha haffwa the giorth som en lithen waghn thär rwmpan ligger wppaa» (237: 28 ff.). Hans patriotism förnekar sig ej heller här. Så ställer han till sina landsmän en uppmaning att »ransaka all wathn oc aadror j swärike ath the thär matto finna salthkällor oc andra aadror rikeno til nytto oc bestandh» (209: 25 ff.).

Texten till »Bondakonst», här upptagande sid. 191—364, har i sin helhet ingått i tre af Peder Månssons fyra med bokstäfverna A—D betecknade anteckningsböcker, men tyvärr saknas alltjämt två

af de fyra partier, hvari traktaten kan uppdelas. Början, kap. 1—186, med sitt högst märkliga förspråk på vers (»*Bondom*»), det omfångsrikaste och säkerligen därjämte det ypperligaste af författarens poetiska alster, föreligger i »liber B». Kap. 187—220 saknas, men enligt hänvisningen vid slutet af kap. 186 (»Hic sequitur in libro A folio 200 per capitula de vino») har detta parti eller åtminstone någon del däraf ingått i »liber A». Sedan följa kap. 221—255 åter i den första handskriften, »liber B», men därmed är också traktaten tills vidare afbruten. Slutet, fr. o. m. kap. 256, har fått sin plats i den förlorade »liber D», enligt hvad hänvisningen vid slutet af kap. 255 (»Sequitur in libro D folio 96, Brygia ööl») ger vid handen. Hur många de förlorade slutkapitlen varit kan ej afgöras.

Af »Bondakonst» har, med ett enda undantag, ingenting förut varit tryckt. Under den tid handskriften »liber B» tillhörde Ritter- und Domschule i Reval (se handskriftsbeskrifningen här nedan) fick professor L. Daae i Kristiania låna den, och resultatet af hans studium var en kort uppsats i (Sv.) Historisk tidskrift, årg. 8 (1888), s. 167—170, med titel »Ur en svensk handskrift från början af sextonde århundradet». Där aftryckes i långtifrån »bokstafstrogen afskrift» (som meddelaren utlofvar) det rimmade förspråket »*Bondom*» in extenso, men ingenting mera.

4. Väderlekskalender, sid. 367—376, ordnad efter månader och dagar, sluter sig som ett

appendix till »Bondakonst» och ingår i samma handskrift som denna traktat, nämligen Peder Månssons »liber B». Den har äfven samma källa, d. v. s. COLUMELLA. Den är nämligen ett kortfattadt utdrag ur dennes opus »De re rustica» lib. XI cap. 2, som i den ofvan citerade upplagan af 1787 omfattar 23 1/2 trycksidor. Det är endast de meteorologiska spekulationerna som uttagits af den svenske öfversättaren, och som dessa äro beräknade för Italien, har man svårt att förstå deras berättigande i ett arbete afsedt för svenska landtmän. Det måste ju verka kuriöst på skribentens landsmän att få goda råd i afseende på vingårdars skötsel samt fikon- och olivträds ans. Så när som på ett personligt tillägg af P. Månsson i inledningen sid. 367: 10—21 har hela uppsatsen väl numera endast ett historiskt intresse såsom en af de äldsta kända väderleksalmanackor på svenska.

5. Konstbok, här upptagande sid. 379—454, utgör en samling af tekniska och ekonomiska rön, hämtade ur diverse källor och nedskrifna vid olika tillfällen, såsom skiftningar i stil och bläck gifva vid handen. De särskilda kapitlen äro försedda med öfverskrifter, men ej, såsom fallet är i de flesta af Peder Månssons öfriga traktater, numrerade. I den föreliggande upplagan äro de till antalet 167. Sannolikt hafva liknande tekniska annotationer ingått äfven i de förlorade libri A och D. Helt visst har P. Månsson för denna samling öst ur många olika källor, både klassiska och medeltida, och möjligen har äfven ett och annat här-

flutit ur muntliga meddelanden. Något försök att uppspåra dessa källor har under sådana förhållanden ej synts kunna med hopp om framgång företagas.

Hufvudmassan af dessa rön, nämligen 164 st., är hämtad ur »liber C», där de utgöra nio större eller mindre grupper; endast tre rön äro inrymda i »liber B» (tr. texten sid. 453—454). Många af de anvisningar, som här lämnas, torde vara af intresse äfven för nutida läsare, och hvad samlaren själf beträffar märker man äfven här yttringar af hans speciella håg för alkemistiska funderingar, hvarom här nedan något nämnes.

6. Stenbok (*Lapidarium*), som här upptager sid. 457—498, är fullständigt bevarad, i det den odelad ingår i den innehållsrika »liber B». Den är enligt P. Månssons anteckning vid slutet af traktaten skrifven i Rom 1519. Man får här en i alfabetisk anordning gifven framställning af ädla och mindre ädla stenars utseende och öfvernaturliga egenskaper, de senare i full medeltidsbelysning, såsom de pläga behandlas i gamla tiders lapidarier. Efteråt följer ett latinskt register med stenarnas färg såsom utgångspunkt. Den vidskepelse, som af ålder varit knuten vid ädelstenar och tillagt dem helt underbara krafter, kommer äfven här till synes. Peder Månsson var, trots allt, ett barn af sin tidsålder och dessutom för mycket fången i alkemiens snaror för att tänkas reagera mot dessa idéer. Någon enstaka gång kan han tveksamt reservera sig, när t. o. m. han finner det

gå för långt. Så t. ex. (sid. 486: 30 ff.) när det om stenen Peantides säges, att den »afflar oc föder en annan tolken sten aff sigh», tillägger han: »men thet är ey troande, wthan thet häller att han mädh sinne dygdh hiälper qwinnom affla oc föda barn». Som man finner, är hans protest blott half och den lärde medeltidsmunken har trots sin vakenhet ej hunnit frigöra sig från en döende tids åskådning.

Peder Månssons »Stenbok» är en ren öfversättning (med vederbörliga förkortningar och uteslutningar) af Camillus Leonardis »Speculum lapidum» [1]) i tre böcker om tillsammans 30 kapitel. Det är andra bokens kap. 6 och 7 som användts af Peder Månsson. Det senare kap. har rubriken: »De particularibus lapidibus, secundum ordinem alphabeti» och motsvarar svenska texten sid. 457—493. Den mindre pedantiska bokstafsordningen mellan stenarnas namn går i detalj igen hos Peder Månsson, liksom en mängd felaktiga namnformer äro desamma hos bägge författarne. Namnförvirringen har än ytterligare ökats genom den svenske bearbetaren. Den sid. 495—498 följande sammanställningen af ädelstenarnas färger är utdragen ur Leonardis 2:a boks kap. 6, som har rubriken: »Quomodo per colorem lapidis in cognitionem nominis deuenire possumus». Den första editionen af Leonardis verk utkom 1502. Det är i hufvudsak byggdt på Plinius, »Naturalis historia», speciellt kap. 10

[1]) För uppspårande af denna förebild har jag att tacka förste bibliotekarien E. Haverman, som äfven på annat sätt ådagalagt sitt intresse för utg:s arbete. Den af mig begagnade upplagan af Leonardi är tryckt Augusta Vindelicorum [Augsburg] 1533 in 4:o och tillhör Uppsala Univ.-bibliotek.

af 37:de (sista) boken, som har rubriken: »De quibusdam gemmis per alphabeti ordinem». Men många andra författare hafva äfven fått skatta åt Leonardi, som samvetsgrannt uppräknar dem alla i sin 2:a boks kap. 5.

Äfven i denna traktat spåras ett och annat personligt tillägg af P. Månsson. Så nämner han i en latinsk marginalanteckning vid ordet »Adamas» (sid. 457, noten), att ett visst slags diamanter förekomma äfven i Sverige i Lofta socken (inom Norra Tjust, Kalmar län) »juxta mare in montibus», äfvensom i Dalarna (»in vallibus Arosiensis diocesis») och i Norge.

Hela afslutningen af traktaten (sid. 493: 23 ff.) är utan tvifvel Peder Månssons eget verk och vittnar — som så många andra ställen i hans skrifter — om hans missmod öfver sina landsmäns lojhet och brist på företagsamhet, en bland de många yttringarna af hans glödande patriotism. Han säger nämligen här: »aff förscriffnom stenom finnas mange j Swärikes rike, än tho jnghen giffwer akth pa them, oc jngen kan them tilredha, skära, saagha oc brwnera äller nytya them til gawgn än nw. Waro swenske stena saaghade swa j tafflor oc brwnerade som här görs j Waland [ɔ: Italien]: tha fwnnos ther j them mangskona lither ok figwre, diur, trä oc andra fägrindher». Och vidare, med tanke på landsmännens efterblifvenhet: »ther [ɔ: i Sverige] aktas wm jnga andra stena äller bärgh, vtan ther järn, kopar äller selff är j, the andro ärw försmaadh aff allom». O. s. v.

7. Ädelstenars bearbetning (Stensnidarkonst) eller, såsom Peder Månsson betecknar sin skrift, *Konst grafwa stena*, här upptagande sid. 501—530, är en för kännedomen om några af medeltidens tekniska färdigheter betydelsefull traktat. Den börjar med ett 20 raders rimmadt förspråk på en sida (resten, ett blad, är bortskuren) och omfattar kapitlen 1—44, men presenterar sig här ej i afslutadt skick: kap. 45 och följande finnas nämligen, enligt anteckning vid slutet af kap. 44, i den förlorade »liber A» (»Sequitur in libro A folio 135 Göra perlor»). Hvad förspråket angår saknas dess senare (och vidlyftigare) del, och detta förhållande är nog ej en blott tillfällighet, ty att döma af de öfverstrukna två slutraderna på det kvarsittande begynnelsebladet, hvilka rader innehålla klander af de svenska kvinnornas fåfänga, kan äfven det följande tänkas hafva fortgått i samma ton och väckt anstöt hos någon kvinnornas riddare, som ej dragit sig för att i hastigt mod mutilera fortsättningen. Säkert är, att bladet ej utrifvits, utan med kallt blod utskurits. I förspråket till »Bondakonst» nöjde man sig med att för att göra dem oläsliga groft genomstryka 16 »förgripliga» rader, men man förgrep sig ej för öfrigt på dikten. Det synes f. ö. tydligt, att det bortskurna bl. 230 innehållit vers på hela rectosidan (troligen 26 rader) och på versosidan (enligt hvad de ännu å falsen synliga rimsluten betyga) åtminstone 16 rader. Å nedre delen (med plats för omkr. 10 rader), synas inga bokstäfver, men dessa rader kunna ju varit kortare, såsom fallet är med

sju rader å den bevarade sidan. I allt har således förspråket utgjort åtminstone 62 rader, troligen något mera.

»Stensnidarkonsten» har varit delad på tre af P. Månssons anteckningsböcker: kap. 1—14 ingå nämligen (fördelade på fyra olika ställen) i »liber B», kap. 15—44 (på sex ställen) i »liber C», och slutligen har hvad som återstår, kap. 45 o. följ., ingått i »liber A», som ännu väntar sin upptäckare.

Angående Peder Månssons original till denna skrift är intet kändt. Det synes ej osannolikt att den är författad af honom själf efter inhämtad personlig undervisning af någon italiensk yrkesman. För eget författarskap tala äfven de primitiva bläckteckningar till åskådliggörande af texten, hvilka till ett antal af nio äro inryckta i denna och i den tryckta upplagan återgifvits i autotypi.

8. Skinnberedning och »Sätherwärkskonst», som i närvarande edition upptager sid. 533—547, är defekt i början, midten och slutet, men de bevarade partierna bilda dock tillsammans en uppsats af utomordentligt tekniskt intresse. Den är därjämte, liksom nästföregående traktat, illustrerad med bläckteckningar af författarens hand, till ett antal af åtta, hvilka trots all naivetet och svaghet i perspektivet m. m. gifva lokalfärg och en viss relief åt det hela. Om författaren är intet kändt. Måhända är samma förmodan, som här ofvan framkastats rörande närmast föregående skrift, äfven här berättigad, d. v. s. att Peder

Månsson vore dess författare. Skriften utgöres numera af tillsammans endast 19 kapitel, nämligen kap. 20—27, bevarade i den anteckningsbok med öfvervägande latinskt innehåll, som här kallats cod. **a** (se handskriftsbeskrifningen här nedan), vidare kap. 43—47, intagna i »liber C» (= cod. **c**) och slutligen kap. 48—53, i »liber B» (= cod. **b**). Angående de mellanliggande, felande kapitlen får man en välkommen upplysning genom de hänvisningar, som lämnas i ett par af de här utgifna kapitlen. Så hänvisas här på två ställen till den förlorade »liber A», nämligen dels (vid slutet af kap. 27) till »folio 122 ffärgha skin rödh», dels (efter det nu varande slutkapitlet 53) till »folio 54 Säterwärk».

I denna uppsats lämnas bl. a. redogörelse för ett synnerligen intressant förfaringssätt att reproducera bilder, prydnader o. d. på särskildt beredda skinn, lärft m. m., en procedur som veterligen ej annorstädes blifvit beskrifven på svenska och just på denna grund gifvit anledning till missuppfattning. Det är konsten att medelst *sätherwärk* öfverföra i trätaflor skurna bilder o. s. v. på tyg, skinn och annat mjukt material för att därigenom åstadkomma prydnadsföremål såsom konterfej, hyenden, väggbonader o. d. Hvad betyder nu detta ord? Hittills är det så godt som ett ἅπαξ λεγόμενον i vår tryckta litteratur. Det möter nämligen (utom i en rubrik) endast på ett ställe i en skrift från år 1489, Vadstenakonfessorn Nicolaus Ragvaldis berättelse om hel. Birgittas dotter Katerinas skrinläggning nämnda år i Vadstena

klosterkyrka.[1]) I denna relation berättas inledningsvis om anordningarna för den ovanliga festligheten, och där förmäles, hurusom tvänne pelare invid Katerinas grafhäll voro ofvantill förenade medelst ett snöre, som var »tätteliga belagt medh Sanctæ Katharinæ beläte [plur.], hvilken satt voro medh *sätterverk* ok all bemålat och voro the tvädubblat satte under snöret, prydandes badhe uthan choren och innan till». Där voro sålunda två eller möjligen fyra exemplar af Katerinas »beläte» upphängda, ett eller två (beroende på, hur ordet »tvädubblat» bör tolkas) åt hvardera sidan, så att hennes bild var synlig både från kyrkan och från koret. Till förklaring af ordet 'sätterverk' tolkar utg. af Scriptores det i en not (l. c. sid. 269) med »opus plumarium, Suetice *broderi*». Denna öfversättning har med tillägg af ett frågetecken upptagits af K. F. Söderwall i hans »Ordbok öfver svenska medeltidsspråket» II, s. 599. Den är, enligt hvad man numera af föreliggande traktat kan inhämta, oriktig. »Sätterverk» är ej ett alster af textilkonst, utan betyder *tygtryck* med bilder utskurna i stock, hvarvid äfven annat material än tyg, t. ex. skinn, kan komma till användning. Själfva ordet »sätterverk» är ett lån från medellågtyskan, där ordet har formen *settewerk* och betydelsen 'zeugdruck', liksom det högtyska *setzwerk* (Grimms Wb.). Etymon är verbet *setzen*, som enl. Grimm bl. a. har betydelsen: »bei tuchmachern tücher setzen; sie, nachdem sie aus der warmen presse gekommen

[1]) *Translatio Katerinæ*, tryckt i »Scriptores rerum Suecicarum» III: II, 1871, s. 268 ff.

sind, zwischen zwei brettern in die stichpresse bringen». Äfven i äldre norskan förekommer ordet med samma betydelse: »III ny høghinde med *sætverk* ok med sylfver; XL stycke med *sæt verk* til en bunadh» (Dipl. Norv. V: 2, s. 408 ff.). Det är alltså tydligen verbet 'sätta' som ligger till grund för sbst. 'sätterverk', och detta 'sätta' har då betydelsen 'ansätta', 'trycka med (på särskildt sätt preparerade) trätaflor'. Detta sprider äfven ljus öfver den ursprungliga betydelsen af orden 'sätta' (böcker o. d.) samt 'sättare', hvilka alltså egentligen synas beteckna proceduren med tryckning i handpress af blad, bilder, böcker o. s. v. och sålunda rätteligen betyda resp. 'trycka' och 'tryckare'. — Denna lilla utvikning vid sidan af ämnet torde såsom innebärande något af allmänt intresse ej böra anses alldeles öfverflödig.

9. Retrakt m. m., här upptagande sid. 551—556, utgör endast ett fragment, nämligen kap. 55—65, af en traktat, hvars början utan tvifvel ingått i någondera eller fördelats på bägge de förlorade anteckningsböckerna A och D. Hvad de föregående, nu saknade kapitlen innehållit, därom har man svårt att numera göra sig en föreställning. De bevarade elfva kapitlen behandla sättet att tillverka ett slags ornament, såsom blad, fåglar och andra djur m. m., af en därför lämplig deg, hvars sammansättning och efter behag valda färger omständligt skildras. Tekniken, som går ut på framställandet af plastiska prydnadsdetaljer å möbler och andra föremål, kallas retrakt (ital. *ritratto*,

afbildning, särskildt porträtt, konterfej). Hvad Peder Månssons framställning af denna sak beträffar, så torde hans källa, utom möjligen en litterär sådan, kunna vara egna studier hos någon man af yrket, hvilken han under sin långvariga vistelse i Italien lärt känna.

Den svenska texten ingår, delad på tre håll, i Linköpingshandskriften (cod. **c**).

10. Glaskonst, i trycket upptagande sid 559—566, utgör endast början, sju onumrerade kapitel, af en uppsats, som till sin kända del ingår i cod. **b**. Genom mutilering af denna handskrifts fyra sista blad ha nämligen två femtedelar af traktaten gått förlorade, tyvärr säkerligen för alltid. Ej heller här har man kunnat finna någon direkt förebild, och det är ju möjligt, såsom det förmodats i afseende på ett par af de föregående uppsatserna, att de varit frukter af Peder Månssons egna studier under vistelsen i det gifvande Italien.

11. Om klockors vikt och proportioner, hämtad ur cod. **a** och i trycket upptagande sid. 569—574, är en liten traktat i 33 stycken, hvart och ett behandlande en särskild dimension af kyrkklockor, och ger ej anledning till vidare utläggning. Det första och sista stycket ha förut i tryck utgifvits af G. E. Klemming i »Ur en antecknares samlingar» (2:a uppl., 1880 ff., s. 150).

12. Strödda läkedomsråd, här tryckta sid. 577—588, utgöra tillsammans 33 onumrerade styck-

en, af hvilka de två första ingå i cod. **b** och de öfriga 31 i cod. **c**, i hvilken de fördelats på tre särskilda håll (se handskriftsbeskrifningen här nedan). Om källan är ingenting kändt. Läkedomsråden äro ej förut tryckta. De förbisågos vid utgifvandet af »Läke- och örteböcker från Sveriges medeltid», 1883—86, ehuruväl Peder Månssons läkebok (se sid. L här nedan), hämtad ur samma cod. **c**, där fick ett rum.

I Bihanget, sid. 589 ff., meddelas två traktater af Peder Månsson, hvilka ej finnas bevarade i auktors egna nu kända handskrifter, utan endast i senare afskrifter, nämligen dels bägge traktaterna tillsammans i en handskrift, tillhörig Uppsala Univ.-bibliotek, från senare hälften af 1500-talet (dock ej senare än från 1570-talet), dels den ena af dem, »Bergsmanskonst», ensam i en afskrift från 1600-talet, tillhörig Kungl. Biblioteket. Peder Månssons namn finnes visserligen ej nämndt i någotdera af dessa arbeten, men hela deras andliga habitus, de rimmade förspråken m. m. sätta frågan utom debatt. [1])

Traktaterna äro följande:

1. Bergsmanskonst, i litteraturen hittills (t. ex. af KLEMMING m. fl.) citerad under benämningen »Peder Månssons Bergsbok». Den är en hjälpreda för bergsmän i sättet att igenkänna och

[1]) Jfr C. EICHHORN, »Svenska studier». Ny samling (1872), s. 120 ff.

tillgodogöra sig olika metaller m. m. Själf säger författaren i den i stället för titel använda öfverskriften att boken är skrifven för bergsmän till kunskap i bergsbruk. Den nu valda titeln torde sålunda vara i bättre öfverensstämmelse med innehållet och med författarens afsikt än den förut några gånger använda. Författaren nämner ej sin källa, såsom han vid några tillfällen, t. ex. i fråga om »Bondakonst» och »Stridskonst», gjort, men man förmodar att äfven här föreligger en bearbetning af något i Rom öfverkommet arbete. Så är äfven förhållandet, och den källa vår författare — visserligen med stor frihet — begagnat, befinnes vara Albertus Magnus' traktat »De mineralibus et rebus metallicis» i fem böcker om tillsammans 77 kapitel. Det är hufvudsakligen de tre sista böckerna som af P. Månsson användts, och af dessas samman lagda 31 kapitel återfinna vi 16 i mer eller mindre fullständig form, motsvarande den svenska bearbetningens kap. 9—11, 13—16, 19, 21—23, 25, 27—30. Flera kapitel vittna dessutom om den flitige Vadstenabroderns egna självständiga studier och besök på orter, där han haft något att lära för sin föreliggande uppgift, och det är ej uteslutet att några kapitel (t. ex. kap. 19, 20, 21, 24, 26 och 31) äro framgångna väsentligen ur förf:s egna rön. Om personliga erfarenheter vittna för öfrigt flera ställen i »Bergsmanskonst», t. ex. s. 599: 14 ff. (»ehn annen mestermann aff vngeren sade migh . . .»), 635: 10 ff. (hur salt produceras »här i Wallandh»), 641: 14 ff. (om ett alunberg funnet vid Rom under förf:s vistelse där), 643: 10

ff. m. fl. st. Hans kärlek till Sverige och hans nitälskan för allt, som kunde lända till dess ekonomiska förkofran, förnekar sig aldrig. Så reser han för att bese det nyssnämnda alunberget vid Rom, såsom han säger (641: 20 ff.): »enkannelige att see och läre huru thett alunit görs ther aff Bergeno, hoppandes att i Swerige motte finnes sådan bärgh till alun görendes», hvarpå följer ett kap. med beskrifning på metoden: »Göra Alun». På mångfaldiga andra ställen citeras Sverige och dess behof. Författaren låter ej sällan undfalla sig en suck öfver svenskarnas oföretagsamhet och slentrian, ofta — tycker man sig varsna — med harmens rodnad på sin asketiskt bleka kind. Så klagar han bl. a. öfver att man i Sverige ej gittat leta efter gull »än till thenne dagen» (597: 10 ff.), och hvad saltkällors befintlighet i hans fädernesland beträffar, så är han öfvertygad, att Gud har begåfvat det med sådana, »men inbyggierne och almogen är så fåkunnoger, att the ey kunne vpläte ögonen till att lete them vp» 637: 1 ff.). Han ger sina landsmän varma uppmaningar att »haffue ögonen ypen, skodendes innerlige thett i Bärgomen och iordene och watnene är» (647: 28 ff.)[1]) och meddelar värdefulla råd i många lifvets lägen, såsom huru man skall vaska gull i tråg och genomleta hela Sveriges rikes älfvar och berg för att finna den ädla metallen (602: 9 ff.) eller hur man skall »ransake och lete

[1]) Jfr den nära släktskapen mellan råden att i Sverige uppsöka saltkällor, sådana de formuleras i »Bondakonst» s. 209: 25 ff. och i »Bergsmanskonst» s. 637: 3 ff., äfven detta ett bevis — därest något mera sådant behöfves — för författarnes identitet.

vm sådan Bergh [ɔ: alunberg] att finna, wetandes att thet wåre yppere än någett Sölff, eller koper bärgh till winningh» (644: 29 ff.). De vidlyftiga och värdefulla kapitlen om koppar (kap. 19 och 20) och järn (kap. 21) samt saltsjudning (kap. 24) och alunbrytning (kap. 26) innehålla mångfaldiga exempel och hänvisningar byggda på fackstudier inom förf:s eget land: man märker granneligen att man har framför sig en man, som lefvat sin ungdom i Bergslagen och ingalunda gått omkring med bindel för ögonen. Utom på de redan nämnda ställena hänsyftas i »Bergsmanskonst» på svenska förhållanden bl. a. på följande ställen: sid. 598: 8, 599: 21, 600: 7 ff., 605: 16 ff., 21, 630: 19 ff., 633: 12 ff. (om praktiken vid järntillverkning i Bergslagen), 634: 3 f. (järnådror vid »Taduberg», vid Jönköping), 638: 30 ff., 640: 12 ff. (om salpeterskatten i Sverige), 642: 6, 649: 11 f., m. fl.

Slutligen anbefalles till en hvars läsning Peder Månssons egen varmhjärtade epilog till »Bergsmanskonst» (sid. 650: 20 till kapitlets slut), ett vackert utslag på en gång af hans fosterlandskänsla och hans fromhet.

Texten, som i närvarande edition upptager sid. 591—654, är aftryckt efter Uppsalahandskriften *V 138* (se handskriftsbeskrifning s. LIII ff.). Äfven en annan afskrift är känd, nämligen en Kungl. Biblioteket i Stockholm tillhörig handskrift om 22 blad (det sista hvitt) i liten 4:o från 1600-talet. Den öfverensstämmer i det hela med texten i *V 138*, men ej alltid ordagrant. Hvilkendera af de två handskrifterna som tillåtit sig vissa friheter

i förhållande till P. Månssons text, kan numera ej afgöras. Skillnaderna förtjäna emellertid ej att anföras som textvarianter. Den sistnämnda afskriften köptes på Fägerstens auktion (sept. 1848) af G. E. Klemming och skänktes af honom till prof. G. Stephens, som i sin ordning 1870 öfverlämnade den till K. Biblioteket.

»Bergsmanskonst» består af 31 längre kapitel, hvart och ett med öfverskrift. Endast det rimmade »förspråket» (om 42 rader) har förut varit tryckt, nämligen af KLEMMING i »Svenska medeltids dikter och rim», 1881—82, s. 483 f.

2. Barnabok, här upptagande sid. 655—718, är, enligt hvad H. SCHÜCK[1]) uppvisat, en sammandragen öfversättning af humanisten ERASMUS ROTERODAMUS, »Institutio principis christiani». C. EICHHORNS entusiastiska uppsats om »Barnaboken»,[2]) i hvilken han trodde sig ha funnit ett svenskt verk och »ett hittills okändt motstycke till Konunga- och höfdingastyrelsen», vår medeltids yppersta litteraturalster, får numera läsas med mycken reservation för dess öfverdrifter, enär själfva arbetet såsom en själfständig produkt af svenskt snille genom Schücks granskning utan nåd reducerats till mera blygsamma dimensioner. Detta hindrar dock ej, att det svenska arbetet alltjämt intager en framstående plats inom vår äldre litteratur. Öfversättningen är gjord med Peder Månssons kända talang och kan mäta sig med det bästa vi äga kvar från medeltiden. Så-

[1]) Samlaren, årg. 6 (1885), s. 67 f.
[2]) Svenska studier, ny samling (1872), s. 120 ff.

lunda fäller Schück därom följande omdöme: »Konungastyrelsen och Själens Tröst äro väl de enda arbeten, som i språkets klang och välljud stå framför Peder Månssons Barnabok». [1]) Äfven i kulturhistoriskt hänseende och för kunskapen om tidens politiska åskådning utgör det ännu i dag en lärorik läsning för den däraf intresserade. Redan valet af denna skrift hedrar i hög grad vår flitige landsman, och den sluter sig också värdigt till raden af hans många allmännyttiga och för fosterlandets gagn afsedda skrifter. I förbigående kan nämnas, att Erasmus' verk, som införlifvats med de flesta kulturspråk, äfven efter Peder Månssons tid och oberoende af hans arbete lockat till öfversättning på svenska språket. År 1721 utkom nämligen i Stockholm från Kungl. boktryckeriet »En christelig furstes uptuchtelse uti wissa reglor och läre-puncter föreställd». Boken hade öfversatts redan år 1691, och detta skedde då på föranstaltande af kronprins Carls (Carl XII) guvernör Erik Lindschöld, hvadan man har rätt att antaga, att det förträffliga arbetet haft sin del i det nämnda kungabarnets »uptuchtelse».

»Barnaboken», som består af 236 längre eller kortare stycken, däraf vid slutet 22 s. k. exempel — utan motsvarighet i originalet, men helt visst öfversatta ur någon af de många allmänt tillgängliga, af präster och munkar vid predikan använda s. k. »copiæ exemplorum» — afsedda till belysning af särskilda moment i den föregående framställningen, är, såsom redan nämndt, en starkt sam-

[1]) Anf. arb. s. 72.

mandragen öfversättning af Erasmus, som den emellertid troget följer i utvecklingsgången. Några partier, som synts bearbetaren framför andra viktiga och af särskildt intresse för hans landsmän, framställas med särskild pregnans och färgläggning. Så när han talar om fiendskapen mellan konkurrerande grannfolk — af P. Månsson med lif och lust lämpadt på Sveriges förhållande till Danmark (se t. ex. sid. 704: 7 ff., 709: 30 ff.), eller om danska tiggare, bland dem äfven munkar, som »fare vm kring rijkitt, förandes Helgedomer eller lysendes afflatt» och hvilka »pläge tiggie i Ösbo, Wesbo och Sönnerbo, hwilke titt sändes aff Halmstade och Landzkrono och Lundh» (699: 28 ff.), eller om tullar och skatter, hvilka ofta utkräfvas af den fattige så, att »Skatzmännerne tage aff hans huss grytor och kannor, eller och spiellett aff skorstenenom» (696: 1 ff.). Äfven på andra ställen nämnes Sveriges namn och svenska förhållanden, såsom sid. 677: 29 ff., 700: 16 ff. (om öfverflöd vid gästabud). Inledningen (657: 20—658: 3) är af Peder Månsson själf och innehåller efter en motivering af hans ämnesval följande ord: »ty skriffuar iagh tesse bokena allom welbyrdigom Swerigis Jnbyggiarom. huru theres barn skola läras och vpfödas ty alle the ähre empne aff huilkom iw någor effter gudz försynn welies thill konungh ty Swerige är eij ärffue rijcke». Omedelbart efter dessa ord följer (658: 3) Erasmus' text.

»Barnaboken» i nu föreliggande form är, liksom »Bergsmanskonst», ej förut utgifven — med undantag af de hos Eichhorn och Schück i deras

ofvannämnda uppsatser återgifna styckena äfvensom det rimmade förspråket, hvilket, liksom det till »Bergsmanskonst», utgifvits af KLEMMING i »Svenska medeltids dikter och rim», 1881—82, s. 480 ff.

Använda handskrifter.

1. Cod. **a.** Kungl. Bibliotekets pappershandskrift i 16:o af dimensionerna 140 × 100 × 25 mm., utgörande 226 blad (de 17 första folierade af skrifvaren, de återstående paginerade af Klemming) med ett omslag af pergament (en del af en handling, med gammal skrift å halfva innansidan). Främst därefter hafva insatts två pappersblad (å det 2:a bladets versosida ett knapphändigt register öfver volymens innehåll), och ytterligare har ett pergamentsomslag [1]) tillkommit, ursprungligen försedt med två smala knytremmar, af hvilka nu blott fragment kvarsitta. På ryggen är ofvantill af Klemmings hand med bläck skrifvet **Peder Månsson.** Boken är hel och hållen skrifven af den lärde Vadstenamunken i Rom åren 1514—22 (enligt egenhändiga notiser i handskriften. Denna handskrift citeras i närvarande edition af hans »Skrifter» så-

[1]) Enligt hvad Klemming (»Ur en antecknares samlingar»[3], s. 146) utrönt utgör detta pergamentsblad ett fragment af ett af påfven Nicolaus V genom Paulinus Chappe utställdt aflatsbref för hjälp mot turkarna, ett bref som vunnit ryktbarhet i boktryckarkonstens historia såsom det äldsta daterade tryck med rörliga typer (Mainz 1455). Enligt Klemming anses det skrifna fragmentet, som varit i P. Månssons hand, härleda sig från år 1452.

som »cod. **a**». Den innehåller 24 traktater, 22 på latin och 2 på svenska. En utförlig förteckning öfver innehållet finnes anförd hos G. E. KLEMMING i hans redan anförda »Ant:s saml.», 1868—73, s. 152—158, 2:a uppl., s. 146—151, till hvilken redogörelse hänvisas. De latinska uppsatserna behandla kemi och (öfvervägande) alkemi (tillsammans 18 nummer), matematik och aritmetik (1 n:r), medicin (1 n:r), teknologi (1 n:r) samt ett utdrag ur Plinii lib. 33, cap. 3, 4. På svenska äro, såsom nämndt, endast två uppsatser, nämligen:

i. Om skinnberedning, kap. 20—27. (Fortsättningen ingår i cod. **c** och **b**). Bl. 14 v.—21 r.
   Här aftryckt s. 533—542: 17.

ij. Om klockors vikt och proportioner. Bl. 178 v.—183 r.
   Här aftryckt s. 569—574.

Enligt en anteckning af Klemming upptill å främre pergamentsomslagets innersida har handskriften fordom tillhört en baron GRIPENSTEDT. Detta är allt hvad som är kändt om dess äldre öden. Numera tillhör den som nämndt Kungl. Biblioteket.

2. Cod. **b**. Kungl. Bibliotekets pappershandskrift i 16:o af dimensionerna 132 × 100 × 35 mm., förut tillhörig Ritter- und Domschule i Reval. Den är liksom den föregående handskriften egenhändigt skrifven af Peder Månsson under hans vistelse i Rom och kallas af honom själf »liber B»; i närvarande publikation citeras den såsom »cod. **b**».

Den innehåller på två ställen uppgifter om nedskrifningsår, nämligen *1516* (å bl. 52 r.) och *1519* (bl. 226 r.), men torde delvis vara skrifven vid andra tider. Handskriften utgör 18 lägg, de flesta om 16 blad, det sista lägget 24 blad. Bladantalet har urskrungligen varit minst 286, men är numera 273, i det tillsammans minst 13 blad (nämligen bl. 1—4, 9—12, 230 samt vid slutet åtminstone 4 blad, 283—286) gått förlorade. När handskriften af Kungl. Biblioteket förvärfvades, saknade den pärmar och befann sig i ett öfver hufvud taget mindre vårdadt skick, skadad af fukt och med bortslitna blad i början och slut. Numera har den försetts med ett stilenligt band af pressadt svinläder, på hvars rygg är tryckt titeln »P. M. Liber B. Rome 1516—». Handskriften förvärfvades af Kungl. Biblioteket den 1 april 1909 från förre ägaren, den redan nämnda *Ritter- und Domschule* i Reval. Om handskriftens äldre öden, ägare o. s. v. finnes ingenting bekant: hon innehåller ej en rad till upplysning i ifrågavarande hänseende, och i Reval hade man sig ingenting härom bekant.

Innehållet utgöres af följande stycken:

i. En afhandling på *latin* i astrologi, alkemi: om metallers egenskaper och förvandlingar, konsten att utdraga »quinta essentia» ur olika kroppar, »de generalibus remediis» m. m., tillsammans 2 böcker. Början, 4 blad, saknas äfvensom 4 blad inne i texten. Bl. 5—52 r.

Vid slutet (bl. 52 r.) står: *Frater P M Rome scripsit 1516.* Härefter är allt (med ett

litet undantag, bl. 275 v.—276 v. (se nedan s. XLVII) på *svenska*, nämligen:

ij. Tre helt korta rön (hvaraf två medicinska): Taka fiska (tryckt här s. 454) samt Contra quartanam och Taka smittan aff (bägge tryckta s. 577). Bl. 52.

iij. Bondakonst, en landtbrukspraktika med långt rimmadt förspråk (3 1/2 sidor), delvis öfverstruket i handskriften. Afhandlingen är ej fullständig: här finnas blott kap. 1—186 och 221—255. För de mellanliggande kapitlen 187 ff. hänvisas till »liber A», för slutet, kap. 256 ff., till »liber D» (bägge, såsom nämnts, ännu oupptäckta). Bl. 53—183.

Tryckt här s. 191—364.

iiij. Två tekniska uppsatser: Förgylla och Afftaka scrifftena. Bl. 183 v.—184 v. och 228 v.

Tryckta här s. 453—454.

v. En del (kap. 48—53) af en högst märklig traktat om Sätherwärks konsth mädh stokkom. Slutet saknas här, men ingår, enligt hänvisning vid slutkapitlet, i »liber A». (De föregående kap. 20—27 och 43—47 ingå i resp. cod. **a** och **c**, här tryckta s. 533—544.) Bl. 184 v.—186.

Tryckt här s. 544—547.

vi. Konst grafwa stena, en afhandling om ädelstenars bearbetning, eller stensnidarkonst, utgör här kap. 1—14 (af de 44 kända) med ett rimmadt förspråk, hvars senare del (hela bl. 230), ungefär 2/3 af förspråket, är bort-

skuren, men på den kvarsittande falsen kan man ännu tydligt se rester af ett rimmadt stycke. De två sista af de bevarade raderna äro öfverstrukna. Vid 14:e kapitlets slut hänvisas för fortsättning till »liber **c**», som innehåller de öfriga kända kapitlen, hvilka dock ej afsluta traktaten (hänvisning lämnas nämligen vid kap. 44 till den förlorade »liber A»). Bl. 187 r. (endast rubrik), 229 v. (bl. 230 bortskuret), 187 v.—199 r. (198 v. blankt), 228 v.—229 v.

Här aftryckt s. 501—519.

vij. Stenbok, ett lapidarium på svenska, en i alfabetisk följd ordnad samling af beskrifningar öfver ädelstenar och deras (magiska) egenskaper, endast känd från denna handskrift. Å bl. 226 r. nedtill står: *Rome 1519.* Bl. 199 v.—228 r.

Tryckt här s. 457—498.

viij. Stridzkonsth, kap. 28—82 med ett fyra sidor långt dråpligt förspråk på rim (ett annat sådant inleder kap. 83 ff., som ingå i cod. **c**). De första 27 kapitlen, förmodligen äfven de inledda af ett rimmadt förspråk (det tredje alltså), äro fortfarande okända. Däremot ingå kap. 83—109 i »liber C», men härmed är arbetet dock ej afslutadt, ty vid kap. 109 hänvisas för fortsättning till »liber D». Bl. 231—268.

Här aftryckt s. 119—172.

ix. Ett Väderlekskalendarium efter månader och dagar, innehållande prognostika för hela

året, ett bihang till »Bondakonst». — (Efteråt följer på 2 1/2 sidor (bl. 275 v.—276 v.), tvåspaltade, en *latinsk* tabell öfver himlakropparnas aspekter för olika månader och dagar, som ej här återgifvits.) — Bl. 269—275 r.

Här aftryckt s. 367—376.

x. Glas-konsth, en tyvärr genom de sista fyra bladens förlust defekt traktat om glastillverkning. Bl. 277—282.

Här aftryckt s. 559—566.

Med undantag af den på två ställen (bl. 5 r. och 34 r.) mötande stämpeln »*Bibl. Schol. Equest. Reval.*», som gifvetvis syftar på Ritter- und Domschule i Reval, finnes intet spår af föregående ägare. För öfrigt förekommer endast på ett ställe en längre anteckning (utan något sammanhang med handskriftens innehåll), och denna af en 1600-talshand. På det från början blanka bl. 198 v. läses nämligen: »Laur. Möller, describens Historiam expeditionis Svecorum et Polonorum, loco exempli inserit se vidisse in Legatione Ruthenica Anno 1581 Epitaphium Ovidij penes Boristenem insculptum his versis. [Med tillägg nederst å sidan:] Ferme tum obliteratum et abolitum ipsa vetustate.

Hic situs est vates, quem divi Cæsaris ira
Augusti Latio cedere jussit humo.
Sepe miser voluit patriis accumbere terris,
Sed frustra, hunc illi fata dedere locum.»

Ett par kortare anteckningar: rubriker, liksom den nyssnämnda notisen om Ovidii epitaphium tillskrifna på 1600-talet, läsas i margerna till

hdskr:s bl. 177 v. och 178 r. På det förra stället, i den tryckta texten motsvarande s. 355: 23 ff., stå nämligen tillskrifna orden För wegge lys, på det senare stället, likaledes i margen, vid s. 356: 18 ff. orden För kol maska, tydligen ett par rön som någon ägare funnit för sig särskildt betydelsefulla och därför annoterat. Ingendera rubriken har ansetts värdig att medtagas vid utgifvandet af den autentiska texten.

Handskriften i sin helhet synes ej medan den tillhörde Revals Ritter- und Domschule varit uppmärksammad af någon forskare. Åtminstene har, med ett litet undantag från senaste tid, ingenting blifvit publiceradt af dess innehåll. För öfrigt har den ej ens blifvit omnämnd och kunde lätteligen ha blifvit betraktad såsom förlorad i likhet med sina syskon »liber A» och »liber D», hvilkas återuppståndelse nu ifrigt efterlängtas och hvilka med skäl antagas vara lika gifvande som de två nu kända syskonen. Det ofvannämnda undantaget gäller det rimmade förspråket till »Bondakonst», kalladt »*Bondom*» (Till bönder), som 1888 utgafs af Kristianiaprofessorn L. Daae i (Sv.) »Historisk tidskrift», årg. 8, s. 168 ff.

3. Cod. c. Linköpings Stiftsbiblioteks pappershandskrift i 16:o med sign. **J. 8** (f. d. Kylander XCII), af dimensionerna 140 × 103 × 35 mm., skrifven af Peder Månsson under hans vistelse i Rom och af honom kallad »liber C». Handskriften är omständligt beskrifven af G. O. Hyltén-Cavallius i »Peder Månssons Stridskonst och Stridslag»

(1845), till hvilken beskrifning här må hänvisas. En kort sammanfattning jämte några behöfliga rättelser är alltså hvad som här är af nöden.

Linköpingshandskriften, författarens eget koncept, består ursprungligen af 244 pappersblad jämte tvänne omslagsblad af pergament (betecknade bl. 1 och 245) till skydd för volymen. Denna är helt igenom folierad af P. Månsson själf. I senare tid hafva vid bokens början tillsatts fyra hvita blad, i slutet likaledes tre samt mellan bl. 90 och 91 åtta, alla ursprungligen hvita, ehuru i senare tid mer eller mindre använda för skrift. I den af P. Månsson skrifna texten saknas två hela blad (bl. 26 och 142, det förra tillhörande »Sjökonsulatet», det senare »Konstbok») till förfång för textsammanhanget. Dessutom hafva åtta från början obeskrifna blad (nämligen bl. 2, 3, 120, 121, 189, 202, 204 och 240) bortskurits eller bortrifvits, till ingen skada. Åtskilliga andra blad voro af författaren lämnade hvita, nämligen 83 v.—86, 149, 150, 186—188, 201 v.—214 (af dessa äro, såsom nyss nämndes, bl. 202 och 204 borttagna), 238 v.—244 (bl. 240 bortskuret).

Af de ursprungligen hvita bladen hafva, såsom nämndes, många sedermera blifvit använda för anteckningar af flera (mest 1600- och 1700-tals) händer. Men äfven i sammanhang med P. Månssons text hafva senare händer varit framme. Så t. ex. hafva af en 1600-tals hand tillagts öfverskrifter (stundom oriktiga) till flera kapitel i den med titeln »Konstbok» försedda traktaten.

Likaså hafva i margerna till texten af samma traktat enstaka ord tillskrifvits af någon intresserad språkman. Intet af dessa onödiga tillägg har vunnit beaktande vid utgifvandet af närvarande textupplaga.

Innehållet fördelar sig på följande stycken:

i. Sjökonsulatet (»Il Consolato del mare»). 138 kapitel. Titelrubrik saknas, har möjligen funnits å något af de förlorade bladen (1—3) i början. Det är ingalunda osannolikt, att dessa äfven innehållit ett rimmadt »förspråk», såsom Peder Månssons vana var. Bl. 4—83 r., 87—90. (Bl. 83 v.—86 blanka.)

Vid slutet står: *Rome anno dominj 1522 frater P: M.*

Tryckt här s. 3—115.

ij. Läkebok af Johannes de Rupe Scissa (Jean de Roquetaillade), en typisk representant för medeltidens läkekonst, med ett rimmadt »förspråk» af öfversättaren. Läkeboken är utgifven af G. E. Klemming i »Läke- och örteböcker från Sveriges medeltid», 1883—86, s. 411—445. En latinsk förteckning öfver 699 läkemedel, fördelade i olika grader af hetta och köld, torrhet och fuktighet (hdskr:s bl. 97—101), hvilken förteckning uteslutits i Klemmings edition, har utgifvits af R. Geete i »Farmaceutisk tidskrift» 1886 under titeln »En svensk codex medicamentarius från 1520-talet». Det rimmade förspråket är utgifvet först af Lagerbring i

»Saml. af åtskilliga handlingar . . . i sv. hist.» D. 1 (1750-t.), s. 15—17, sedan af KLEMMING i »Svenska medeltids dikter och rim», 1881—82, s. 475 f., och senast af NOREEN i »Altschwed. Lesebuch», 1892—94, s. 107—109. Bl. 91—119 r. (Bl. 119 v. blankt; 120, 121 saknas.)

iij. Konstbok, en samling af tekniska rön, spridda på flera ställen i handskriften, men här sammanförda till ett helt. Bl. 122—130, 132—136 r., 140—148 (bl. 142 saknas), 152—157, 158 v.—160 r., 161, 163—170 r., 173 v.—179 r., 180—185.

Aftryckt här s. 379—453.

iiij. Ädelstenars bearbetning, kap. 15—44 (med hänvisning vid slutet till fortsättning i »liber A»), utgör det senare (oafslutade) partiet af en traktat, hvars förra del ingår i cod. b. Bl. 131—132 r., 162, 170—171, 172 v.—173 v., 178 v., 179—180 r.

Tryckt här s. 519—530.

v. »Retrakt» m. m., ett fragment, utgörande kap. 55—65 af en traktat, hvars titel man nu ej kan gissa sig till, då början saknas. Bl. 136 v.—138 v., 171 v.—172 v., 173 v.

Här aftryckt s. 551—556.

vi. Strödda läkedomsråd, 31 onumrerade kapitel. Bl. 151—152 r., 157 v.—158 r., 215—220 r.

Tryckt här s. 578—588.

vij. Skinnberedning och »Sätherwärkskonst», endast ett litet parti på 2 ½ sidor i hand-

skriften, utgörande kap. 43—47. Af traktaten förekomma eljest fjorton kapitel, nämligen 20—27 (i cod. a) och 48—53 (i cod. b). Se vidare här ofvan s. xxx. Bl. 160—161 r.

Aftryckt här s. 542—544.

viij. Stridskonst, kap. 83—109 jämte ett rimmadt förspråk (det andra i ordningen). Vid slutet hänvisas till »liber D». Bl. 190—201 r.

Utgafs 1845 af G. O. Hyltén-Cavallius i S.F.S.S. och har för fullständighetens skull här omtryckts (s. 172—188) i omedelbar fortsättning till den ur cod. b hämtade texten till kap. 28—82. »Förspråket» har dessutom utgifvits af Lagerbring i »Saml. af åtskill. handl.» D. 1, s. 19—20, och af Klemming i »Sv. medelt. dikter», s. 477.

ix. Stridslag, kap. 147—210, med hänvisning vid slutet till »liber D», är utgifven af Hyltén-Cavallius 1845 i »Peder Månssons Stridskonst och Stridslag», s. 19—41. Det har ej ansetts nödigt att här omtrycka fragmentet, då det ej kunnat kompletteras med något bidrag ur andra handskrifter af författaren-bearbetaren. Dess »förspråk» har ytterligare utgifvits af Klemming i nyss anf. arb., s. 478 f.

Denna handskrift, som är den enda af de fyra syskonen (libri A, B, C, D), som städse hållit sig hemma i Sverige,[1]) har märkvärdigt nog ej utöfvat

[1]) Den har efter hand ägts af bl. a. Johannes Mersenius, Johannes Th. Bureus (1612), Magnus Olai Asteropherus, B. M. Cronobourgh (1652), Eric Benzelius d. y. (1741) m. fl., tills den slutligen hamnade i Linköpings Stiftsbibliotek, som ännu är den lycklige ägaren däraf.

någon starkare dragningskraft på litterärt folk, och i tryck har, så när som på de två förspråken från 1750-talet (se här ofvan), ingenting därur offentliggjorts förr än HYLTÉN-CAVALLIUS 1845 utgaf »Stridskonst» och »Stridslag». Först 1886 följde KLEMMING med »Läkeboken». Det kan ej annat än väcka förvåning att den i flera afseenden intressanta skriften »Sjökonsulatet» fått ligga opublicerad ända till år 1913. Detsamma gäller i nästan lika hög grad om Peder Månssons »Konstbok».

Endast två traktater, nämligen de nyssnämnda krigstekniska styckena, »Stridskonst» och »Stridslag», hafva, trots deras ofullständiga skick, ett par gånger blifvit afskrifna af intresserade personer och i bägge fallen sammanförts. Den flitige antikvarien R. BROCMAN gjorde (obekant när) en afskrift (23 blad i 4:o), som nu tillhör Kungl. Biblioteket. Den andra afskriften togs af kammarjunkaren L. F. RÅÅF och utgör ett häfte i folio om 14 blad. Den skänktes 1827 till Krigsvetenskapsakademien, i hvars bibliotek den ännu finnes under signum »N:o 96 in fol.».

4. Cod. **d.** En Uppsala Universitetsbibliotek tillhörig pappershandskrift in 4:o med sign. **V 138** (förut 252, 4:o) om 115 blad, hvaraf 3 blanka. Bladen äro i senaste tid paginerade 1—228, hvarvid det första, oskrifna bladet lämnats ur räkningen. Vid slutet af volymen äro dessutom 4 (opaginerade) blad senare inhäftade, af hvilka det sista är blankt. I den egentliga handskriften äro utom det nämnda första bladet ännu två andra, nämligen bl. 61 och slutbladet 114, blanka.

Handskriften är, i olikhet med de tre här ofvan beskrifna, ej af Peder Månssons egen hand, utan en afskrift från senare delen af 1500-talet, sannolikt dock ej senare än 1570-talet. Hvarken författaren eller afskrifvaren har gifvit sig tillkänna, men att den förre ej är någon annan än PEDER MÅNSSON bevittnas, utom af arbetets formella förtjänster samt de tvänne rimmade »förspråken», hvilkas syskontycke med de förut kända af samme man är omisskänligt, äfven af det faktum att auktor själf anger Italien såsom sin vistelseort vid tiden för nedskrifvandet (»Här i wallandh» 635: 10; »Iagh foor till thett bärgitt [o: widh Room] enkannelige att see och läre ...» 641: 20 ff.). Det enda årtal som nämnes i boken är 1501 (s. 597: 25), från hvilket år en händelse (nämligen spanjorers och portugisers guldfynd i ett onämndt land) relateras. På ett par ställen hänvisar förf. till ett af Peder Månssons arbeten, nämligen »boken aff Alchimia» (s. 599: 28) och »boken alchimie konst» (s. 639: 27), hvarmed synes åsyftas den latinska traktat öfver detta ämne, som ingår i P. M:s »liber B» (se s. XLIV).

Det torde kunna antagas, att de två traktater, som utgöra afskriftens innehåll, hämtats från någondera eller bägge af Peder Månssons ännu okända originalhandskrifter, »liber A» och »liber D» enligt förf:s egen terminologi. Skriften är en redig och drifven afskrifvarhands och alltigenom densamma. Till pärm har användts ett med papper fodradt pergamentblad, utgörande bl. *C xx* ur ett exemplar af *Missale Strengnense*, ett Ghotan-tryck från 1487.

I afseende på handskriftens innehåll bör anmärkas, att ingendera af de två traktaterna försetts med titel utan i dess ställe med en öfverskrift på resp. 3 och 2 rader (se den tryckta texten). Af de här begagnade titlarna är den första — »Barnaboken» — redan förut använd af Klemming, Eichhorn, Schück m. fl. och har här bibehållits, ehuru den kanske rättare bort heta »Furstebarns uppfostran» i öfverensstämmelse med dess latinska original (se här förut sid. XXXVIII). Den andra traktaten, som hittills gått under den mindre lyckligt valda rubriken »Bergsboken», har här benämnts »Bergsmanskonst», en titel som bättre torde motsvara skriftens innehåll och syfte. Handskriften utgöres alltså af följande stycken:

i. Barnaboken. S. 1—120. — Här aftryckt s. 655—718.

ij. Bergsmanskonst. S. 123—226. — Här aftryckt s. 591—654.

iij. (Senare infogadt.) Två stycken, nämligen kap. 25 och 26 i »Bergsmanskonst», ordagrant öfverensstämmande med motsvarande text i mom. ij. här ofvan och resp. försedda med rubrikerna »Om alun» och »Göra alun». Utdraget har ej ursprungligen hört till denna handskrift, men på grund af dess innehåll senare blifvit däri infogadt. Stilen är alldeles samtidig och som det tyckes identisk med den i *V 138*, hvadan båda kopiorna torde samtidigt tagits efter samma källa, såvida ej kopisten samtidigt gjort utdraget ur

sin egen afskrift. Huruvida den närmaste källan varit Peder Månssons originalhandskrift eller en mellanliggande afskrift kan ej afgöras och följaktligen ej häller frågan huruvida originalet omkring år 1570 funnits i Sverige, där afskriften otvifvelaktigt är gjord af svensk man. Fragmentet, som upptager 6 skrifna sidor (sista bladet är såsom nämndt blankt) har ej ansetts behöfva aftryckas, liksom ej häller några varianter kunna uppletas.

SJÖKONSULATET

(IL CONSOLATO DEL MARE)

Byggia skep c j

Cod. c. 4 r.

WJl nokor byggia skep j kompanskap tha skal thän skeparen wnderwisa hwaryom kompanenom hwrw storth, breth, langth, oc dywpth han aktar thet skepith göra, Oc swa mykith som hwar kompanen loffwar segh wilya thär j byggia, bör hwaryom fwlkomlika göra Oc wm nokor aff kompanommen ey wille äller mäktade halla thet han loffwade byggia sidhan skipith böryath är, tha maa skeparen nödga honom thär til mädh räthwisonne oc laghen, Oc maa theslikis taka päninga til läns pa thän delen j skipeno, hwilken han haffdhe loffwath segh byggia vilia, Exemplum, Wm en aff kompanommen haffde loffwat byggia en sextande deel j skipeno, oc haffde ey bygth meer än halffdelen aff the honom borde, Tha ma skeparen panthsätia hans deel före pänynga til ath fwlkomna thän delen han haffde loffwath byggia, Thy här til är skäl, haffde skeparen wisth ath nokor aff kompanommen ey haffde vilith äller ey | fförmäktath byggia thän delen han vth- 4 v. loffwadhe, tha haffde han ey böryath byggia thet skepith,

Döö nokor kompan 2

Döö nokor aff kompanommen mädhan skipith standher j byghningh, tha ärw hans ärffwinga jnthe plikt-

oghe til ath fwlbordha th*et* han liffwand*is* loffwadhe byggia, wth*an* swa waare han haffde th*et* bwdith j sino testamenthes br*e*ff, Oc wm th*än* so*m* dödhe haffde betalath skiparenom nokra päni*n*ga pa sin deel byggiand*is* swa ath hans deel kan th*är* m*ädh* fwlkom*n*as so*m* han haffde loffwath, thaa skal th*än* delen sälyas för än skipith löper til syös aff the rw*m*meno hwar th*et* bygd*is*, Thy th*än* dödhe är jngom pliktogher til räkenskap äll*er* lagh halla m*ädh* nokrom, oc ey är tha j kompanskap, Män ärw ey päni*n*gana swa mange som th*än* wthgaff th*är* dödher bleff, ath m*ädh* them kan hans del fwlkom*n*as, thaa skal skipar*en* wpletha nokon annan til kompanskap
5 r. som th*än* delen fwl|kom*n*a, Oc skipar*en* är pliktogher giffwa hans arffwom so*m* dödhe, alla the päni*n*gana j gen hwilka han wpbar aff honom til th*än* delens bygni*n*gh,

Wm skipar*en* bygger större 3

Böryar skipar*en* skipith litith, och sidhan bygger th*et* större än förordath oc samtykth war aff kompanom*m*en pa längdh, breedh, äll*er* dywpheth, Tha ärw kompanena jnthe th*är* före pliktoge bethala meer än so*m* aff them war samtykth, wthan skwlo haffwa th*är* j sin deel likerwisth so*m* the haffdo betalath th*et* skipar*en* haffwer bygth affw*er* theras samtykkio oc förordan, Oc thy tarffwas ath skipar*en* gan*g*er til hwar kompanen särdelis förhörand*is* oc spöryandis wm the ärw til fredz äll*er* wilia ath han bygger skipith större än som samtykth war m*ädh* th*et* första, äll*er* hwilke ey wilya th*et* samtykkia,

Exemplum, wm the waaro x co*m*pana, aff hwilko*m* sex willo ath skipith bygd*is* större | än samtykth 5 v. war, oc fira willo th*et* ey, tha magha ey the fira göra th*är* j mothstandh, ey häll*er* twa, tre äll*er* fäm ko*m*pana, wtan ärw tha pliktoghe betala hwar sin deel som th*et* haffdhe warith samtykth m*ädh* th*et* första, Män ärw the ey mäktoghe äller kw*n*na th*et* ey göra wthan sin storan skadha, tha skwla the ey nödgas til ath äfftherfölya the andra ko*m*pan*n*as vilya som häll*er* begära ad skipith bygd*is* större, wtan bliffwe widh*er* th*et* som var samtykth m*ädh* th*et* första

Aff mästarma*n*nenom som bygger 4

Bygger nokor mästarman skepit längre, större äll*er* dywpare*n* än so*m* skiparen haffw*er* honom fangith märke oc maatto, äll*er* warith affwer ens m*ädh* ho*n*om, tha skal th*än* mästarma*n*nen bethala halffdelen aff allo*m* them kostenom han haffw*er* bygth meer, oc mista sin arbethes lön swa ma*n*g dagxwärke som ha*n* bygde affw*er* samtyktha matto, Oc thy är th*än* mästar|ma*n*nen pliktogh*er* m*ädh* th*et* 6 r. första vndh*er*wisa allo*m* ko*m*panom*m*en hwath längdh, breedh oc dywpheth skiparen haffw*er* ho*n*om befallath byggia j the skipeno, Oc wm bygnyngen bliffwer stark, äll*er* ey waraktog, thy them tilhörer göra bygny*n*gena stadoga, oc jnthe lätha fattas,

Mästarma*n*nen ey dr*i*ffwes borth 5

Komber nokor mistykke äller owilye mällen skiparen oc mästarma*n*nen sidhan han haffw*er* böryath

til ath byggia pa skipith, oc gör sina gärningh wäl alla som tarffwas, Äller wm skiparen fwnne andra mästar män före myndre lön, tha ma han ey thär före driffwa them fran the arbetheno som the haffwa böryath för än thet är ändath, Män widhersägher mästarmannen syälffwer thet arbetith, tha maagha andre mästar män thär til anamas, oc ey annars, Oc thy förware alle sin mällen ath jngen förtörnar annan, Män är mästar mannen ey fwlbordelika kloker oc konstogher til the bygnyngena, tha ma skeparen
6 v. widhersäya honom, oc | taka annan mästar man til thet arbetith moth theras wilya som thet böryadho, Oc thän man som taker til segh thet arbetith böryandis som ey kan konstena til ath fwlbordha, Han är pliktogher til aathergiffwa oc bethala allan thän skadha oc kosth som är tilkommyn oc giordher j the bygnyngenne före hans fawisko, thy han tok til segh the gärnyngh j hwilko han är ey mästare, Oc täslikes thän skadha som tilkomber köpmannom pa theras gotz j skipeno aff the ondho bygnyng-enne, Oc vm swa är ath thän mästar mannen ey haffwer bethala thän skadhan som är tilkommen aff hans ondho bygningh, tha skal han läggias j fanga hws til thes han haffwer alth betalath äfftther laghen, swaa som han haffde stwlith the päningana aff skip-arens kisto mädh sith gäkkerj Jtem skiparen är pliktoger giffwa hwar dagh hwaryom mästarman-nenom the päninga til bröd, oc thär til mädh sin
7 r. arbedis lön som han | haffwer hwaryom loffwath, wtan swa är the wilya taka sin lön hwar lögher-dagh före alla wikwna, och thet warj äfftther theras wilya,

Byggia före samfälta pänynga 6

Taker nokor mästar man til segh skepsens byghningh alla, före samfälta pänynga oc wissa swmmo görandis, thaa är han pliktogher bethala them mästarmannomen som honom hyälpa j bygnyngenne, Oc skiparen är pliktogher wnderwisa them ath han haffwer warith affwer ens mädh them ena mästarmannenom hwat han skal haffwa före alla the byghnyngena, oc thet thän mästarmannen skal them bethala för theras arbethe, Oc tha skipith är bygth, wm thän mästarmannen ey haffwer, äller ey wil bethala them androm mästarmannommen som honom haffwa hwlpith byggia, tha maagha the qwarsätya päningana som skiparen haffwer bethala them mästarmannenom til thes the ärw betaladhe före sin dagxwärke oc kosthnath, Jtem loffwa mästarmennena ath skipith skal alth wara redho giorth jnnan före sagdan dagh wndy plikth oc | päninga 7 v. sak, oc the halla ey sith lyffte, tha maa skiparen wthkräffya the pänynga sakena aff mästarmannenom, oc thär til mädh thän skadhan han sägher segh haffwa aff hans senkan, oc thär j är troandis hans sworna eedh, Män är the senkanen äller skadhen tilkommen aff gwdy äller rikesens härra oc ey före hans försymelse, tha är han jnthe pliktogher bötha äller bethala, Jtem är thet swa ath skiparen ey betalar mästarmannenom som han haffwer honom loffwath j wissan tidh, och han faar thär aff nokon skadha, tha bör honom bethala samma päninga sak, thy swa skal skiparen wara pliktogher mästarmannenom, som han skiparenom j alle maatto,

Sälya sin deel j skipeno 7

Wjl nokor aff kompanommen sälya sin deel j skipeno som nybygth är, tha ma han thet ey göra för än thet haffwer lwpith til syös oc giorth ena reso, Thy skiparen haffwer haffth mykith omak j bygnyngenne, oc rätwisth är ath han faar nokra winningh thär
8 r. aff för än skipith sälyes äller no|kor deel j the, Oc thän som wil sälya sin del, är pliktogher försth bywdha honom falan skiparenom, oc allom kompanommen före lyka päninga som han wil thän androm sälya, Jtem wilya alle kompanana sälya sina dela thär the ägha j skipeno, tha är oc skiparen pliktogher sälya sin deel, äller köpa allas thera dela wm han haffwer thes makth Wtan swa är ath the haffwa giorth segh j mällen nokon annan stadga äller welkor til förna besworin,

Skriffwaren j skipeno 8

Skiparen maa sätya en scriffwara j skipeth, mädh allas kompanannas samtykkio, Oc lätha honom giffwa sith breff oc swärya j godha manna närwaro ath han wil wara allom ödmywker, rätwis oc troo, swa allom köpmannom, baatzmannom, pelegrimom, som skiparenom syälffwom, oc allom them som j skipeno färdas, Oc thet han skal jnthe scriffwa j räkenskaps bokena, vtan thet santh är oc thet han seer tracteras mällen them som handlan haffwa mällen segh Oc säya santh swa enom som androm
8 v. | Oc wm nokor annar scriffwade j hans book, tha skal the jngen tro giffwas oc räknas före jnthe, Är thet swaa ath scriffwaren wardher fwnnen mädh falskheth j sinne scriffth, tha skal honom affhwggas

höghre handen, oc brännas mädh eth glödgat järn jn pa beneth framman j pannonne, oc mista alth thet goth han haffwer til ägh odela, Jtem skal oc scriffwaren swärya ath han aldrigh skal soffwa pa landeno vtan han haffwer när segh nykillen ath the kistonne j hwilko räkenskaps bökerna ärw, oc thet han adrigh skal ganga fraan the kystonne latandes hänne ypna, äller olästa, widher the förscriffno plikth oc näffzth,

Scriffwarens makth, 9

Scriffwaren haffwer swa dana makth ath skiparen maa jnthe gotz jnföra latha j skipith til ath frakta thet, vtan j scriffwarens närwarw, oc jngen baatzman häller nokoth gotz afflödha äller bära aff skipeno, wtan scriffwarens samtykke, Oc wm swaa händher ath nokoth aff annars tin|gom mistes borth 9 r. j skipeno äller köpmannas gotz, hwilkith scriffwith lagdis jn j skipith, tha skal scriffwaren wara pliktogher bethala thet som borth är kommith, Oc wm scriffwaren ey äger swa mykith ath han mäktar thet betala, tha skal skipith thet betala skwlle thet än sälyas alth samman, förwtan baatzmannannas tyäniste lön, hwilken frij oc fwl ärw wndantakandis wm skipith saaldis swaledes, Jtem scriffwaren maa köpa jn alla skipsens tarff, som är til maath, dryk järn, tygh, oc takkel, ey spöryandis skiparen til thär wm, Oc wm nokra byssor äller wäryor tarffwas j skipeno köpas, thär wm skall scriffwaren haffwa raadh mädh skiparenom, oc han mädh kompanommen som fölya mädh j skipeno,

Tyänarannas lön j skipeno 10

Skiparen oc scriffwaren skwla haffwa frin kosth til math oc dryk aff skipeno, Jtem scriffwaren skal haffwa frj skoo, paper, bläk, oc pärman aff skip-
9 v. eno, | Jtem skiparen skal haffwa swa mykith til lön som en styreman j skipeno, Oc tha honom betalas aff skipeno skal han wpscriffwas swa som andre tyänara j skipeno, Oc wm swa är ath nokor aff kompanommen fölyer honom skiparenom, tha skal scriffwaren lätha styremannen swärya oc säya hwath thän kompanen tyäna kan äller bör haffwa til sin lön j skipeno, oc thär före honom wpscriffwe, Och skiparen ma förökia hwars lön wm honom synes nokor haffwer väl tyänth, Jtem skiparen ma bedhas räkenskap aff scriffwarenom swa offta som honom täkkis Jtem skiparen ma ey til skepscriffwara sätya sin frända äller skyllan man wthan kompanannas oc köpmännenas samtykke, Jtem skiparen ma ey taka til scriffwara nokon thän som wanfräydadher är före stöldh, tywffnath, äller annor förrädilse äller falskheth haffwer giorth, Jtem scriffwaren är pliktogher giffwa kompanommen rekenskap swa offta the thän bedhas, swa sidhan han är skeldher fran thet scriffrith som för, aff allo frakth, skiplön som han
10 r. haffwer wpbwrith aff skipeno, aff allom kosth | oc hwath han haffwer saalth oc jnköpth, Jtem scriffwaren ma taka panth aff hwaryom köpman oc kompan, som är swa godher som skiplönen äller frakthen löpa Jtem thet som betalas före frakth, skiplön, äller arbetis lön them som tyäna j skipeno scriffwes athwaktelika, thy hwath skepscriffwaren haffwer

scriffwith skal wara stadogth oc giffwas troo meer än nokre jnstrumänth, thy skipith är pliktogth före honom,

Skiparen skal göma oc wärna alth 11

Skiparen är pliktogher göma oc bewara ath köpmannom, oc allom them som sith gotz haffwa j skipeno alth thet jnskipath är swa wäl ath them mynsta, som ath them största, oc wärna oc wärya them fran allom theras fiendom äfther sina makth, Jtem skiparenom bör taka beswornan eedh aff styremannenom, aff sinom kompanom, aff baatzmannommen, oc aff allom them som taka lön j skipeno, äller färdas mädh skipeno ath the wilya wara allom räthwise oc troo til ath wärya, oc frälsa alth thet gotz oc personor j skipeno ärw äfther sina ythersta makth, ey görandis nokrom förfaangh äller trätto j färdalagheno | oc jngen wppenbaara j skip- 10 v. eno, Oc ath jngen nokoth jnbär j skipith äller wthbär wtan scriffwarens loff oc samtykke äller styremannens dagh äller nath widher plikth oc näffzth ath mista alth thet gotz han thär moth gör hafwer j skipeno

Styremannens ämbethe 12

Styremannen är plikthogher til thet förscriffna mera swärya, Ath han skal säya köpmannommen santh wm thet the honom spörya, oc thet han ey skal styra skipith jn j nokra haffn, äller thär wth, wthan theras samtykke, Jtem styremannen haffwer makth wm alth annath som höre til skipsens re-

gerilse göra m*ädh* raadgiffwara*n*nas samtykke som ärw j bakstaffnenom satte til raadhmän, wm swa hardelika ginge ath maste*n* skwlle hwggas affwer bordh, göras meer äller myndre seghel, löpa til looff til baka, m*ädh* swa skäl ath han är fwlkyn- nogher til ath regera skipith j stormenom äfter kompaassen, oc weth hwath looffwith kan främya
11 r. oc forda, Män är th*ä*n | styrema*n*nen ey wäl konstogher til ath styra oc göra th*et* ämbetith, oc nokor finnes j blandh raadhme*n*nena j bakstaffn äller framstaffn, tha skal han takas aff the ämbetheno, oc th*ä*n raadma*n*nen sätias til styreman, Män wille skiparen taka styrema*n*nen fran the ämbeteno före nokor mistykke skwl, oc honom är betalath före sith arbedhe, tha ma han släppa th*et* ämbetith, oc bliffwa blandh raadme*n*nena, Jtem styrema*n*nen är pliktogher betala oc gengiffwa allan skadha oc kosth som tilkomber skipeno oc them j skipeno äro före hans faakw*n*noga styrslo äller osköthno, Oc thy ma ey styrema*n*nen soffwa nakwdher tha han är helbrigde j skipeno,

Skadha faa nokor pa sith gotz 13

Skipare*n* äller styrema*n*nen magha ey skipa äller läggia nokor gotz j skipeno swa ath th*et* kan faa nokon wanskilse äller skadha aff wathn, widher trää, wndy kabel, äller takel, för portha, broo,
11 v. gango wägh, äller a*n*nars, Thy | skipare*n* är pliktogher bewara alth th*et* gotz som är jnlagth j skipith, ath th*et* ey fördärffwas aff wathn wndy j bothnenom, thy litith waare lagth vndy, oc theslikes

affwan före räghn haffwa*n*d*is* täkkior, Oc täslikes ath th*et* ey gnwggas äll*er* stötes j bw*n*kano*m*, Och alla*n* skadha som swa tilko*m*ber nokro gotz j skipeno är skipare*n* pliktogh*er* bethala, Oc wm skipare*n* ey ägher swa mykith ath han mäktar bethala th*än* skadhan swa giordh*er* waar*e*, tha skal skipith sälyas, oc th*är* m*ädh* betalas th*än* skadhe*n*, Än tha ath skiparan*s* ko*m*pana äll*er* a*n*dre hwe*m* han pliktogh*er* waar*e* jnthe fingo för än skadhen waar*e* betaladh*er*, fförwtan baatzme*n*nena j skipeno, hwilke ey skwla mista sin tyänisto lön, Jtem är th*et* swa ath nokoth gotz fördarffwas j skipeno aff wathn thy stormen är swa stoor ath syön slar affw*er* skipith oc wäth*er* gotzeth oc th*et* fördärffwas th*är* aff, tha är ey skipare*n* pliktog*er* bethala th*än* skadhan, thy han ey tilko*m*ber m*ädh* hans osköthno, tha stw*n*dom störmen taker borth styre, äll*er* togh aff skipeno, oc bölyorna gaa affw*er* | skipeth moth 12 r. skipare*n*s wilya, oc moth gwd äll*er* mäktoga h*är*ra ka*n* jngen mothstanda, oc thy är skipare*n* jnthe pliktogh*er* ath*er*giffwa j the matto*n*ne, Jtem fördärffwas nokoth gotz aff röttor oc mys j skipeno oc th*är* ärw ey kattor, tha är skiparen pliktogh*er* betala th*än* skadhan j gen thy han ey haffde kattor j skipeno, Män döö kattorna j skipeno tha the seghla, oc röttorna göra skadha för än skipare*n* ka*n* faa kattor, tha är ha*n* jnthe pliktogh*er* bethala th*än* skadhan jgen, Jtem bygger skipare*n* j skipeno nokon ka*m*mar, äll*er* wäggia, äll*er* tak m*ädh* nokors gotz, oc th*et* th*är* aff fördärffwas, tha är han pliktogh*er* betala th*än* skadhan, Oc th*et* gotz*it* som är mykith twngth, skal läggias nädersth j

skipens bw*n*ka, oc th*et* so*m* [är] läth wppe öffwersth, Annars bliffw*er* skipith ostadogt oc ey lydh*er* äffth*er* styreth, Jtem bliffw*er* nokoth gotz waath tha th*et* inskipas äll*er* wthskipas ko*m*mand*is* j wathnith, tha är ey skipar*en* pliktogh*er* betala th*än* skadhan som th*är* aff tilko*m*ber,

12 v. Jnskipa oc vthskipa gotz 14

Skipar*en* är jnthe pliktogh*er* jnföra äll*er* wthföra aff skipeno nokoth gotz, wthan swa är ath köpmennena haffwa th*är* före swa warith aaffw*er* ens m*ädh* hono*m*, Jtem baathzmä*n*nena ärw ey häll*er* pliktoghe jnskipa äll*er* wthskipa gotz, vtha*n* swa är ath skepar*en* betalar th*em* th*är* före särdelis äffth*er* thy som styrema*n*nen sägh*er* ath the th*är* m*ädh* förskylla, Wm swa hände ath the waro nokorstadhes th*är* skipar*en* kw*n*ne ey andra draghara faa leya före päni*n*ga, wppa th*et* resan skal thes snarlikaren göras, Jtem wm batzmä*n*nena styäla fran nokro*m* köpman j skipeno theras math äll*er* dryk, tha är skipar*en* pliktogh*er* giffwa th*em* math jgeen swa mykin,

Frakth lön giffz jngen 15

Skipar*en* är pliktogh*er* föra ath köpma*n*no*m*men vtan särdelis betalni*n*gh theras gangh klädy, sängh,
13 r. ena kisto, oc swa mykin math th*em* tarffwas | ätha j reso*n*ne, Män wil nokor köpman jnläggia math til ath sälya j skipeno, tha skal ha*n* th*är* särdeles frakth före betala, Jtem skipar*en* är oc pliktogh*er* föra en tyänara ath hwaryo*m* köpma*n* äll*er* hans

stalbroder wtan särdeles lön, oc anthwarda honom rwm j skipeno thär han skal soffwa, Män är thet swa ath nokor köpman giffwer myndre än x gyllene j frakth oc seghlingen är langh, swa som fran walandh til Alexandriam, barbariam, Armeniam äller spaniam, tha skal ey skiparen wara pliktogher föra kisto drängh, fölyeslagha frith, oc ey haffwa rwm j skipeno som köpman,

Hindras köpmannen 16

Skiparen är pliktogher bidha köpmannenom wm han haffwer hindher oc förfal, tha han haffwer betalath honom före ffrakthena, Oc wm swa händher ath köpmannen wthskipar sith gotz före nokon räddogha, äller annath hindher öffwergiffwandis resona, tha är ey skiparen pliktogher aathergiffwa köpmannenom the päningana han haffwer wpbw|rith 13 v. aff honom til frakth före the resona, wthan skal föra thet gotzeth naar som hälsth köpmannen wil jnnan twaa maanadha ärw förlidhne, Jtem wm the andro köpmennena ärw ey rädde lätha sith gotz til syös, äller ey haffwa hindher, oc ey wilya wpskipa sith gotz swa som thän ene köpmannen äller nokre faa köpmän, tha är ey skiparen pliktogher bidha, wtan thän som wpskipa wil seth gotz, han skal betala före thet gotzeth likerwisth som skiparen haffde förth thet, äller wara j skiparens mynne thär wm, thy skiparen giffwer kosth och lön hwar dagh baatzmannommen, oc theslikes daghlika skepit wärras

Affsäghs köpmannen resona 17

Köpmannen som wil leya eth skip, han är pliktogher wth trykkia manga lästher, äller skippund han wil lätha föra, Oc skiparen är plictogher föra aath honom en fyärdha deel meer än köpmannen föresagde, j
14 r. tässo maatto, Wm köpmannen leyandis | före tryhwndrath skeppund äller lästher, oc likowäl haffwer fira hwndrath, tha skal skiparen föra the fira hwndrath wm swa är han wardher affwer ens mädh honom wm swa mykith honom tarffwas läta föra oc thet jnskipar jnnan sagdan dagh, oc skipar köpmannen thet ey jn jnnan försagdan dagh, thaa ma skiparen taka gotz aff androm föra swa mykith som skipith tarffwas lödhas, Jtem wil nokor köpman affwergiffwa resona oc haffwer tilförna warith affwer ens mädh skiparenom före swa äller swa manga lästher äller skippund, och scriffwaren war thär affwer oc screff theras samtykke mädh withne, oc likowäl haffwer han jnthe än thaa jnskipath, tha skal köpmannen giffwa skiparenom j geen allan then kosth han haffwer giorth til ath fara the resona, Män affsäghs han the resona sidhan han haffwer nokoth jnförth j skipith köpmannen, tha är han pliktogher giffwa
14 v. skiparenom | halffdelen aff the skiplönen hwilken han haffde honom wthwissath oc loffwat Oc skiparen skal giffwa batzsmannommen hälfftena aff the tyänistho lönen som them borde före the resona, wm swa högth löper then halffdelen skipith faar, Jtem när skipith är löth swa mykith som thet tarffwas, skal skiparen göra alth redho til försagdan dagh, och köpmännena thäslikes, oc betala skiplönen,

Oc skiparen maa taka til panth aff gotzeno swa mykit som är wärth fira sinnom swa mykith som skiplönen löpa,

Affsäyas köpmennena seghla 18

Köpmen som leya nokoth skep oc loffwa thet the wilya thet lödha oc frakta mädh swa manga lästher. äller skeppund före wissa pänynga, oc sidhan afftra sin ordh ey wilyandis lödha skipith som samtykth war, Är thet swa the köpmännena haffwa ey förth somth äller alth thet gotzeth til strandena, tha ärw | the ey pliktoge jnskipa pa thet skipith 15 r. wm hwilkith the haffdo samtykth, wtan ärw pliktoge betala skiparenom then kosthnath han haffwer giorth til the resona, Män haffwa the lätith föra gotzeth mästa delen til strandenna, oc swa ryggia sin ordh, tha ärw the pliktoge betala skiparenom tridywngen aff the skiplönen som the haffdo wthloffwath, Jtem affsäyas köpmennena resona sidhan the haffwa nokoth aff gotzeno jnskipath, tha ärw the pliktoghe giffwa skiparenom halffdelen aff the skiplönen som the haffdo honom loffwath, Jtem haffwa the alth gotzet jnskipath, oc skiparen haffwer ey wptykth segleth, oc köpmennena ryggia sin ordh oc resona, tha ärw the pliktoge giffwa skiparenom halffdelen aff skiplönen, Män är seglet wptykth, tha skwla the betala all oc fwl skiplön än tha the ey wilya göra the resona, Oc thetta är swa stadgath ath jngen skal falskelika leya skep pa qwanswis gabbandis annan, | män kan 15 v. skiparen bewisa ath köpmännena giordho thet mädh förakth oc falskheth, tha ärw the pliktoge giffwa

honom alth thet the haffdo honom loffwath före resona, wm han ey wil segh annars mädh them förlika, thy swa som skiparen oc skipith är pliktogth köpmannommen, swa ärw the pliktoghe skiparenom oc skipeno mädh räthwiso oc skäl,

Säls gotzet som fraktath är 19

Vm nokor köpman leyer skep til ath föra sith gotz, äller wardher affwer ens mädh skiparenom före nokra lästher äller skippund förande, oc sidan händher ath köpmannen säl thet gotzet oc aaffwergiffwer resona, tha är köpmannen pliktogher giffwa skiparenom the skiplönen, hwilken han honom loffwadhe, Män thet är swa wnderstandande, Är skipith j haffnenne thär gotzeth är jnskipandis, oc thär sammastadz giordis samtykketh wm förslena mällen
16 r. skiparen oc | köpmannen, oc thär säls gotzeth, tha skal thet ärandith giffwas j twa godha oc owelda manna skönyan som segh förstanda j seghlingis konst, oc hwath the säya räth wara mällen köpmannen oc skiparen, thär skwla the latha segh athnöya wtan geensäghn, Oc j the sammo skwla baatzmännena haffwa samma welkor, hwath männena säya, Män är thet skipith j nokre andro haffn äller rwm, än thär gotzeth är jnskipandis, oc swa är sidhan tith förth oc flwth thär gotzeth är lödhandis, oc tha thet tith kom haffwa köpmännena saalth gotzeth, thaa ärw the pliktoge giffwa skiparenom alth thet the haffdo honom loffwath före skiplön, wtan mothstand, Män war skipith än qwarth thär samma stadis som thet war leyth, och ey wpgiorth

seghel, oc köpmännena kwngiordho skiparenom ath the haffdo saalth gotzeth, tha skwla twa godhe män säya thär wm hwath them synes räthwisth vara som förscriffwit är,

Skipleghan skal förewithas 20 16 v.

Skiparen är pliktogher föra swa mykith gotz, skippund äller lästher som köpmännena haffwa före tingath, oc warith mädh honom affwer ens thär före bethala, Män löda äller jnskipa köpmännena mera gotz lästher äller andra warw än the haffwa tingath före, tha ma skiparen thär före bedhas til föres lön hwath honom täkkis, thy thär wm war jnthe tingath, äller wordith affwer ens mädh honom,

Lithen skiplön äller stoor 21

Vm swa hände ath en köpman wordhe aaffwer ens tingande mädh skiparenom ath han skwlle giffwa honom til skiplön för hwarya tynno en gyllene, oc han haffde tw hwndradha tynnor, Sidhan komme en annar köpman oc wordhe affwer ens mädh them skiparenom ath han skwlle giffwa til skeplön före hwarya tynno fira gyllene, thaa är skiparen swa pligtogher läggia | then ena köpmannens gotz 17 r. j goth rwm oc thet bewara som thens andra, Oc kombir gotzeno nokor skadhe til tha är han lika pliktogher wpfylla hwaryom köpmannenom sin skadha, Oc ey ma skiparen lätha nokoth aather aff then första köpmannens gotz som warth mädh honom affwer ens före myndre skeplön, oc taka thet gotzeth aff hwilko han winner meer, för än

then förste haffwer sina twhwndrada tynnor jnskipath, Thy skwla köpmennena wäl förordha mykith gotz the wilya lätha föra, oc mykith the skwla thär före betala, Annars är thet j skiparens waaldh bedhas hwath honom täkkes före skiplön,

Ligger gotzeth aather 22

Vm skiparen läther liggia aather j haffnenne nokoth gotz, pa hwilkith han haffde wpbwrith gwdz päningh til ath föra thet, äller köpmannen haffdhe warith affwer ens mädh honom före thes skiplön,
17 v. äller war scriffwit j skepbokena, | Äller withne waaro när tha skiparenom warth gotzeth antwardath föra före wthwissadh skeplön, tha är han pliktogher jnskipa oc föra thet gotzeth, Män mäktar han thet ey föra, wtan läther thet liggia qwarth alth samman, oc köpmannen sägher til skiparen, Förer tw thet ey, tha hörer thet tik til aatherliggiandis, Oc far then skiparen swa thädhan ey förlikandis segh thär wm mädh köpmannenom, tha hörer thet gotzeth til skiparen, oc swa är han pliktogher giffwa köpmannenom swa mykith gotz äller swa manga päninga som thet är wärth j them stadhenom, hwarth köpmannen haffdhe förtingath thet föra, Oc wm the tingen som swa aather laagho fördärffwas, äller borthtapas all, äller nokor deel aff them, tha skal thet wara skiparens skadhe, oc ey köpmannens, thy han haffde lathith them thär aather mädh the welkoren, Jtem händher thet swa ath aller thän köpenskatten oc gotzeth skiparen förer mädh skipeno förgaars j syönom, oc thet gotzeth som bleff | liggiandis
18 r.

aather j haffnenne, är bewarath oc wthan skadha, tha är thet skiparens gawghn oc lykka, oc skal wara förtapath före köpmannenom, likerwisth som thet haffde förgangith j syönom mädh andro gotze som förgiks, äller annarledis mistis, Thy skiparen skal ey wärre welkor haffwa än köpmannen, Thy haffde gotzeth kommith borth liggiandis ather, tha haffde thet warith skiparens skade, oc haffde gotzeth kommith fram som j skipeno war, tha skwlle skiparen betalath köpmannenom thet gotzeth som laa ather oc mistes borth, Män försth skal thär aff wthdraghas the skiplönen oc kosthnadhen, hwilken skiparen skwlle giorth oc haffth aff the gotzeno wm han thet haffde förth til tingath rwm oc stadh, wndantakandis äthanswarw kosth, til hwilken köpmannen är tha jnthe pliktoger bethala äller affräkna, Jtem mistes sommer delen aff the gotzeno som skiparen före, oc ey alth j syönom mädh waadha, Tha skal thän delen räknas som swa mistis, oc swa mykith myndre betalas köpmannenom | före 18 v. thet gotzeth som bleff vtförth j haffnenne, Jtem händher thet swa, ath nokot gotz kastas affwer bordh j syön före stormens skwldh, tha skal thet räknas, oc swa mykith som thet war myndre betalas köpmannenom före thet gotzeth som ey fördhes mädh the skipeno oc war jntingath som förscriffwith är, Jtem före skiparen en deel aff gotzeno som jntingath war til ath föra, oc annar delen bliffwer aather liggiandis, oc köpmannen sägher, ath thet som aather bliffwer, warj j skiparens waardhnath, Tha är thär wm samma räthwisa som förscriffwith standher, Jtem händher thet swa ath köpmannen

see oc veth ath hans godz somth äller alth ligger aather, äller skiparen sägher äller läther säya honom ath thet ligger aather qwarth, oc köpmannen ey gör thär j nokor mothstandh, äller sägher ath thet skal tha liggia pa skiparens äffwentyr oc wardnath, oc swa sidhan mistes äller fördärffwas, tha skal
19 r. thet wara köpmannens | skadhe, oc ey skiparens, thy han jnthe swaradhe wm sith welkor witandis ath gotzeth bleff liggiandis, män haffde han swarath, tha haffde skiparen bewarath gotzeth, Oc är thy troandis ath köpmannen war til fredz tinga segh eth annath skep til thet gotzeth, oc thy är skiparen qwitther oc frij före alth köpmannens tiltall, Jtem taker skiparen thet förnämda gotz och fraktar jn pa nokoth annath skep wthan köpmannens samtykke som gotzet tilhörer, oc sidhan mistes somth äller alth, äller fördärffwas, thaa är skiparen pliktogher betala allan skadhan j geen, thy han lagde thet gotzet pa annath skip än tingath war moth köpmannens wilya, Jtem wm nokor köpman wardher affwer ens mädh skiparenom före sith gotz, läther honom see hwar thet ligger anthvardandis honom thet, säyandis segh ey haffwa thima dwälyas swa länge thet kan jnskipas, oc skiparen loffwar segh wilya thet jnskipa, oc swa far köpmannen sin wägh mädh skiparens samtykke, Tha är skiparen
19 v. pliktogher | föra thet gotzeth, thet bewarandis som sagth är, män tilkomber the nokor skadhe för än han thet jnskipath haffwer thär til är han jnthe pliktogher swara äller betala, Män läther han thet liggia thär aather, tha är han pliktoger giffwa köpmannenom swa mykit tolkith gotz, äller swa

manga päninga som swa mykit tolketh gotz thär gäller, hwarth han loffwadhe thet gotzeth föra, Oc thet gotzeth som swa bleff ather liggiandis skal tilhöra skiparenom, hwath häller thet är wärrath äller mynskath, thy han tok thet j sina anthwardhan, fförwtan thet ena, wm the tilkomber skade för än thet jnskipadis, Män haffwer köpmannen warith affwer ens mädh skiparenom wm skiplönen före gotzeth, oc swa far borth wtan skiparens weth oc samtykke, oc han ey häller tok thet gotzeth j sina anthwardhan, Oc tha skiparen wil lätha jnskipa gotzeth, känner han thet oc finder, tha är han pliktogher thet jnskipa, Män känner han thet ey äller annar äller ey findher thet tha han läther | jnföra 20 r. oc lödha skipith, oc swaa bliffwer tha liggiandis aather, äller mistes borth, tha är skiparen jnthe pliktogher thär til swara oc jnthe bethala köpmannenom, wtan swa waare ath han haffde sath nokon annan man j sin stadh til ath wthfaa skiparenom thet gotzeth, oc han thet wthwiste tha skiparen lödde skipith, oc likowäl läth skiparen thet liggia aather äller borthkomber, Tha är skiparen pliktogher här til swara likerwisth som köpmannen syälffwer haffde warith thär närstaddher, thy han haffde sath annan j sin stad til ath faa honom godzeth jnskipa, Oc kan köpmannen thet bewisa swa är giorth, tha är skiparen pliktoger thär til swara som förscriffwith är thär wm j tolke sak, Män kan köpmannen thet ey bewisa ath thän han satte j sin stadh til ath wthfaa thet gotzeth giorde ey thet honom war befallath wthfaa oc uthwisa, thaa är skiparen jnthe pliktoger wm nokot borth-

20 v. komber aff the gotzeno, thy | köpm*a*nnen syälffw*er* satte ey troghnan m*a*n til ath faanga gotzeth fram, oc skipar*en* haffde ey takith th*et* j sina anthwardan, Jtem wm nokor skipare lägger köpm*a*nn*e*ns gotz jn pa nokoth *a*nnath skip, än paa th*et* wm hwilkith köpm*a*nn*e*n haffwer warith affwer ens m*ädh* hon*o*m, Oc th*et* skipith komber ey swaa snarlika fram som hans skip tith gotzeth skwlle föras, oc tha th*et* andra skipith ko*m*ber tith, thaa gäll*er* th*et* gotzeth ey swa mykith som th*et* galth, tha skiparens skep ko*m* tith, tha är skipar*en* pliktogh*er* wpfylla köpm*a*nnen*om* swa m*a*nga pän*i*nga som th*et* gotzeth tha gäll*er* th*är* my*n*dre, thy h*a*n fraktadhe th*et* gotzeth jn paa *a*nnath skip wthan köpm*a*nn*e*ns sa*m*tykke, Män gaff köpm*a*nnen skiparen*om* welkor frakta th*et* godzeth in pa *a*nnath skip wm han ey mäktadhe äll*er* kw*n*ne föra th*et* gotzeth paa sith skep tha h*a*n for fran hon*o*m, och sidh*a*n ko*m*bir
21 r. nokor skadhy til, äll*er* | th*et* ko*m*bir senth fram thit th*et* skal föras, tha är th*än* skipar*en* orsaka, oc jnthe plictogh*er*, Oc wm th*än* skipar*en* war affw*er* ens m*ädh* enom andro*m* skipara ath h*a*n skwlle föra th*et* gotzeth, oc th*än* andre skiparen läth*er* th*et* liggia qwarth, tha är th*än* andre skipar*en* pliktogh*er* köpm*a*nnen*om* j allo matto som köpm*a*nnen syälffw*er* haffde warith affw*er* ens m*ädh* hon*o*m til ath föra gotzith wt*a*n swa ware ath köpm*a*nn*e*n oc th*än* förste skipar*en* haffdo giorth nokor welkor *a*nnor sigh j mäll*e*n,

Skiparen är pliktoger 23

Skiparen är pliktogher halla all tygh oc takkel som til skipith höre väl färdhogh oc stark, oc skal halla swa manga baatzmän oc styremän som han lätther se bescriffna wara paa thet skipith, oc maa jngom aff them giffwa orloff, äller borthdriffwa wthan köpmännennas samtykke för än the resan oc seghlingen är ändath, och ey sälya kabel, ankar äller nokor | annor tingh som til skipith 21 v. tarffwas

Fredha oc wärya annars skep 24

Wm nokor skipare skwlle seghla mädh sith skip nokorstadz, oc haffwer räddogha annathwarth före nokra sina fienda j syönom ärw, äller aff the ath skipith är vanskelikit äller lithith, Oc thär ware thaa nokoth annath skep större äller jamstorth hwilkith haffwer thaa göra sina reso til then samma stadhen som thet wanskelika skipith, Tha sägher skiparen som räddher är til then skiparen pa andra skipith är, wil tw mith skip frj oc wärya fram til then stadhen, Jak wil giffwa tik swa manga päninga etc[a], Oc then andre skiparen swarar oc loffwar segh thet wilya göra, oc är thet pliktogher fwlbordha, wm swa händher affwermäktogher stoor storm thet hindrar, Oc wm bäggias thera skip löpa aff j sändher görandis fölye aff them stadhenom hwar the waaro affwer ens til samtykke, Händher thet swa | ath then skiparen faar nokon skadha aff 22 r. syöröffwarom som rädder war oc loffwade them andra skiparenom päninga, äller annan skadha oc

thän andre honom ey fridhar äller frälser jn til försagdan stad mällen them, tha är han pliktogher giffwa honom j gen allan thän skadhan han fangit haffwer j the resonne, Thy haffde thän andre skiparen ey loffwath wilya oc förmaagha frälsa hans skip och thet j the war, tha haffde han ey lwpith wth pa thän tidhen aff haffnenne oc fangith thän skadhan, Män händher thet swa ath skiparen som haffwer loffwath frj oc frälsa thet andra skipith gör wärn oc frälsilse thet ythersta han förmaa, oc syöröffwarana äller affwer mykith stor storm gör skadha the andro skipeno, tha är skiparen som loffwade wärna oc frälsa jnthe pliktogher bethala, thy han wardhe thet ythersta han förmatte, oc ey flydde, Jtem skiparen skal förwara segh, ath han ey loffwar nokrom androm skipara swa wilya fri oc frälsa annars skip
22 v. | wthan han haffwer thär til alla köpmennennas ja oc samtykke hwilke sith gotz haffwa tha j the resonne pa hans skip, Thy komber nokor skadhe pa thet andra skipith tha ärw the köpmennena jnthe pliktoghe betala aff them skadhanom, thy the jnthe samtykto wärna thet andra skipith, oc swa skal han ensambir bära thän skadhan oc honom bethala, oc wm han ey haffwer swa mykla äghodela, tha skal skipith sälyas oc skadhen betalas,

Kasta affwer skipbordhit gotz 25

Skiparen är ey pliktogher nokoth kasta j syön aff gotzeno affwer bordh, för än köpmännena haffwa böryath nokor tingh vthkasta, Sidhan ma han wthkasta äller läta wthkasta swa mykith aff gotzeno

ath människiorna pa skipeno kwnna bliffwa frälsta oc skipit ey sywnker, Oc tha skal scriffwaren scriffwa theras samtykke, Oc skiparen skal bära swa mykyn skadha j the wth|kastadho gotzeno, som halffdelen 23 r.
aff skipeno är wärdher, Jtem Swa mykit gotz som wthkastas affwer bordh före räddogha, thy skipith är wanskelikith, thet skal alth räknas, oc skipit skal betala halffdelen aff thy vrakeno,

Räkna gotzens vthkastada wärdh 26

Kastas gotzeth wth för än seghlingennas wägher är halffwer farin, tha skal gotzeth som wthkastas räknas och skattas som thet gaar oc gäller j them stadhenom aff hwilkom skipith seghlade wth, Män är skipith kommith länger fram än halffdelen aff seghlingis väghenom, tha skal thet wthkastadha gotzeth myäthas oc räknas äffther the som tolketh gotz gaar oc gäller j them stadhenom hwar thet skipith lossar oc wpskipar thet gotzeth som tha mädh the skipeno föres behaallith,

Betala syöö wrak 27

Vm nokor skipare förandis gotz för skiplön kastar gotzeth affwer bordith j syön thy störmen war my-|kith starker, äller gotzeth toks borth somth mädh 23 v.
syöröffwaras skep, äller annarledis j syönom mistes borth en deel, Sidhan thän skiparen komber fram tith han haffwer aktadh seghla mädh them delenom aff gotzeno som aather bleff j skipeno frälsth, Tha skal thän skiparen försth oc främsth, för än nokor köpman taker sith gotz wth aff skipeno, taka

aff the gotzeno til segh swa mykith oc swaa goth som thet gotzeth war, som för hwaryom köpman wthkastadis, äller mistes borth j the resonne, oc häller meer än myndre, swa ath han skiparen komber ekke mera til akthers oc skadha än köpmännena, thy alle skwla bära skadhan mädh skiparenom, Oc thet skal han göra för then skwld, ath han äller the andro köpmännena som mera haffwa misth j syönom, ey skwlw sidan nödgas gaa oc kräffya sina fyllesth aff them köpmannenom som litith miste aff sino gotz, oc thy räknes oc skattis gotzeth som är
24 r. förtapath, Oc tha är skiparen pliktogher räkna | segh til halffdelen aff allom them skadhanom, Äller swa mykyn skadha skal han haffwa aff the förtapadho gotzeno som halffdelen aff skipeno myäthes wara wärdher, Oc sidhan skal han bedhas aff köpmannommen sin fwlla skiplön swa wäl före thet gotzet som mistes äller förtapadis j syönom, som före thet gotzeth tha framfördis bewarath, Thy thet är swa räthwisth när han bär skadhan mädh köpmannommen som förscriffwith är, Män bedis skiparen jngen skiplön före thet gotzeth som förtapadis j syönom, wtan ath enasth före thet gotzeth som kom fram bewarath, tha är han jnthe pliktogher räkna segh til aff them skadhanom som skeddhe j syönom, thy han misther nogh mykith, tha han miste skiplönen aff the förtappadho gotzeno,

Kastas vth mädh förordh 28

Reffnar äller bristher skipeth söndher j starkom störm, oc skiparen wnderstandher ath the j skipeno

föras ärw stadde j storom liffz waadha, wm the ey wthkasta gotzeth lättandis skipith, Tha skal skiparen tala til | köpmännena j styramannens när- 24 v.
warw, oc til alla the j skipeno ärw säyandis Wj ärwm alle j storom liffz waadha oc moske ärwm alle förtapandis liff oc gotz, Män wilyen j alle samtykkia ath nokoth aff gotzeno kastas j syön, oc skipith lättis, tha är hopandis mädh gudz hyälp wj maghom alle frälsa liffweth, oc en storan dell aff gotzeno, Samtykkia tha alle äller mäste delen aff köpmannommen kasta wth aff gotzeno, oc en aff them böryar wthkasta nokoth, Sidhan maa skiparen kasta äller lätha vthkasta swa mykith ath skipith kan bliffwa frälsth, Oc tha skal scriffwaren scriffwa thet the samtykto, Män kan han ey tha scriffwa, tha ärw batzmännena kallandis til withne ath köpmännena samtykto gotzeth wthkastas swa ath jngen twädrakth kan komma mällen skiparen oc köpmennena wm thet wrakith, Jtem wm jngen köpman waare j skipeno tha tolken nödh ware, Tha ma skiparen wara j köpmannannas stadh, oc haffwa radh mädh styremannenom oc androm them som ärw j skipeno, Oc wm han mädh theras | raadh- 25 r.
kastar äller läther wthkasta gotz tha skal han ensamber bära thär aff swa mykin skadha som alle köpmännena samffälth bära skwla, oc swaa mykith som thet wthkastadha gotzeth hördhe alth skiparenom til, Oc skiparen är pliktogher räkna thet wthkastadha gotzeth för swa dyrth wärdh miätith som skipsens halffdel är wärdher, oc köpmännena maagha jnthe säya thär moth, Män thetta är swa stadgath, ath skiparen ma wara köpman j tolke

nödh, haffwa*n*d*is* makth kasta wth gotzeth, a*n*nars förginges offtha badhe mä*n*niskiorna oc gotzeth, Thy alth th*e*t ma*n* ägh*e*r är giffwand*is* äll*e*r kasta*n*d*is* til ath frälsa liffwit,

Vppe*n*bara sina warw 29

Köpmä*n*nena ärw pliktoghe wppe*n*bara sc*ri*ffwareno*m* tha seghleth är wpwo*n*dith hwath ti*n*gh äll*e*r köpenskap the haffwa j skipeno, äll*e*r hwarya handha warw, swa ath jnthe är dolth äll*e*r ey sc*ri*ffwith, Oc findh*e*r skiparen th*e*m haffwa nokoth gotz oscriff-
25 v. with, tha skwla the th*ä*r före betala stoor | skiplön äfft*h*e*r* skipare*n*s wilya, Och wm swa händh*e*r the doldo gotzeno tilko*m*ber nokor skadhe ath th*e*t wät*is*, borthko*m*ber, äll*e*r wthkastas, affw*e*r bordh, tha är th*e*t jnthe räknand*is*, oc jnthe skal th*e*m giffwas j geen thy the ey wppe*n*baradho th*e*t gotzet j förscr*i*ffnom thima so*m* förscr*i*ffwit är,

Jnlöpa j haffn 30

Skipare*n* maa ey löpa m*ädh* skipeno jn j n[o]kra haffn. vthan köpmä*n*ne*n*nas ja oc samtykke, Mä*n* löper han jn m*ädh* skipeno pa sin eghen äffwe*n*tyr, tha är han pliktogh*e*r bethala alla*n* th*ä*n skadha köpma*n*no*m*me*n* händh*e*r th*ä*r aff tilko*m*ma, oc th*e*t skal sc*ri*ffwaren sc*ri*ffwa i bokena, Jtem haffwer skiparen behoff nokor tingh, tha skal han säya th*e*t köpma*n*no*m*men, ath ha*n* ey kan seghla, wtha*n* han wardh*e*r jnlöpa j haffnena skaffand*is* segh kabel, togh, a*n*nor skipse*n*s tarfft*h*e*r*, äll*e*r bötha skipith, oc wm styrema*n*nen oc batzmä*n*nena swärya th*e*t

swa tarffwas, tha skwla köpmen[nena] | — —
— — — — *[ett blad saknas här]* — — — —
— — — — — — — — — — —

|them köpmannommen, som mästa gotzeth haffwa, 27 r.
ath the ey betala fwlla skeplön före seth gotz, tha skwla oc ey the andre köpmännena betala fwl skiplön före sith gotz, wthan wara j sammo naadh räknadhe som the försto thär mästa gotzeth haffwa, oc baatzmännena skwla haffwa sin lön äfftheer thy som naadhen görs mädh allom j skiplönnenas betalningh,

Skiparen bidha lödnyngena 33

Haffwer nokor köpman warith affwer ens mädh skiparenom före fraktena och wm skiplönen jnnan wissan tidh jnskipa skwlandis gotzeth, Oc skiparen haffwer bidath thän tidhen wth, oc köpmannen wil tha ey jnskipa thet försagda gotzeth, tha är han pliktogher betala skiparenom the skiplönen fwl som han haffde förth gotzet,

Läna skiparenom pänynga 34

Köpmannen är pliktogher läna skiparenom pänynga wm han them haffwer oc skiparen ware trängdher oc nödstälther til ath köpa nokor tingh til skip|sens 27 v.
behoff tygh, takel, kabel äller annath, oc skwla andre köpmän oc styremannen wara thär til withne oc wnderstandha hwath skiparen läther göra nyth til skipith, oc wara loffwans män före skiparen ath thän köpmannen som länar wth päningana, skal faa sina fwlla betalningh j geen, Män kan skiparen

faa läna pänyngа aff nokrom androm tha är köpmannen ey pliktogher läna honom, Jtem haffwer jngen aff köpmannommen pänynga läna skiparenom oc jngen annar som är j skipeno, oc ärw stadde thär som stoor haffwanslösa är pa landeno, tha skal nokor aff köpmannommen sälya aff sinom köpenskap oc gotz en del oc läna skiparenom päningana til skipsens behoff, oc tha skipeth komber fram skal köpmannenom betalas thet han swa länthe skiparenom, Jtem haffwer nokor köpman ätandis waro j skipeno, oc baatzmannommen äller androm j skipeno fattas math oc ätanswara til kosth, tha är thän köpmannen pliktogher anthwarda oc läna skiparenom thän mathen oc ätanswarona til almännelikith
28 r. behoff, och | skiparen skal thet skiffta jämpth mällen alla j skipeno, Oc thän köpmannen som mathen ägher ma ey meer taka äller behalla til sith behoff än en annar som j skipeno är, oc som hwaryom jamlika skifftis, Oc tha skiparen komber til nokon thän stadh hwar han kan faa köpa tolka ätans waro jgen, skal han betala köpmannenom tolka oc swa mykla ätans wara j geen,

Ankar hwgs fraan oc baath 35

Ligger skipith nokorstadis löth mädh köpmans gotz före ankar oc skiparen twäkar wm trygheth wilyandis fara oc flytya skipith tädhan, tha skal han thet ey göra wtan köpmännennas samtykke, oc wilya köpmännena at skipith skal thär bliffwa standandis, oc skiparen sägher, Swaren tha j til allan skadhan wj här fangom oc hallen skipith skadha lösth, oc

komber thär äffther störm oc the mista ankar äller kabel, äller fa annan skadha, tha ärw köpmännena pliktoghe thän skadhan betala skiparenom almennelika aff the gotzeno som j skipeno är, | Jtem är 28 v.
thet swa ath ankareth hwghs fran ey kwnnandis snarlika windha thet op, thy the hastadho til ath fly aff räddogha före röffwara skip, Tha skal skipith syälfft betala helffthena aff them skadhanom, oc helffthena allas thera gotz som är paa skipeno, Jtem lätha the qwarran bliffwa äffther segh baath äller folk aff skipeno mädh köpmannannas samtykke, tha skal alth gotzeth som är pa skipeno bethala thän baathen j geen skipeno, oc thär til mädh allas thera kosth som aather bliffwo til thäs the kwnna komma äffther tith som skipith seghlar oc wpskipas thet gotzeth, oc skipith skal jnthe thär före betala, Jtem dragher skipit baathen äffther segh, oc han wpfylles mädh wathn oc draghs mädh swa fwller, wilya köpmännena ath han skal släppas oc öffwergiffwas, thaa skal han släppas lös, oc betalas aff gotzeno som är pa skipeno, oc skipith skal jnthe betala, Män händher thet swa ath togheth brister mädh hwilko baathen är bwnden, oc | han 29 r.
swa affwergiffwin komber borth, wtan köpmannannas wilya, tha ärw the jnthe pliktoge betala före baathen,

Wtkasta gotz j köpmannannas franwaro 36

Haffwer skiparen jnskipath alth thet gotzeth han haffwer aktadh föra oc liggher redho bidhandis bör, äller annar stadis laaghe före ankar, oc alle köp-

männena waaro jnne pa landeno, oc skiparen oc baatzmännena waro j skipeno, Oc thär kommo oförwarandis röffwara skip, äller fienda, äller stor storm swa hastogher ath jngen aff köpmannommen kwnne komma wp j thet skipith, oc skiparen nödgas löpa fran köpmannommen, hwilke bliffwa aather pa landeno, Oc wm tha händher at skiparenom trängher til ath wthkasta gotz lättande skipit til ath fly wndan röffwarommen, äller före störmens skwldh wthkasta frälsandhe liffwith, tha skal thet gotzeth swaa räknas wara wthkastath som köpmennena haffdo warith thär närstaddhe syälffwe alle
29 v. samman j tesso matto | ath skiparen alth thet han gör äller läther wthkasta, thet läther göra mädh allas thera samtykke som j skipeno ärw, Oc scriffwaren wpscriffwer hwrw alle samtykto j skipeno, kan scriffwaren tha ey strax scriffwa, tha skal han thet första han haffwer thär tilfälle til göra thet, Män bleff scriffwaren pa landeno mädh köpmannommen oc ingen är j skipeno som scriffwa kan, tha skal skiparen offta säya them j skipeno ärw mädh hwath velkor han kastar gotzeth j syön, swa ath the alle kwnna bära thär til withne tha skiparen oc köpmännena komma til samman, oc tha är skiparen orsaker swa görandis wtan alth swek äller falskheth, Män kan thet bewisas han giorde skadhan mädh falskheth, tha är han pliktogher betala köpmannommen alth gotzeth jgen,

Skadhe betalas swa 37

Loffwa köpmännena fwlbordelika j nokro sak äller waadha halla skipit oc skiparen skadhalösa, oc böta

oc bätra th*et* som förtapas äll*er* kostas, tha ärw the pliktoge th*et* halla so*m* | the swa wthloffwa, än tha 30 r. th*et* ey ware besc*ri*ffwith, Oc j the matto skal swa mykith betala th*en* köpma*n*nen som litith gotz haffw*er* pa skipeno, som th*en* th*är* mykith haffw*er*, Thy skadhe*n* är ey räkna*n*d*is* äffth*er* skiplönen, vta*n* then skadhalösnen haffde warith swa förordath, oc welkorath tilförna j mällen köpmä*n*nena,

Jnskipas gotz m*ädh* omy*n*ne 38

Jnskipas nokoth gotz wta*n* sk[i]parens äll*er* sc*ri*ffwares ja oc my*n*ne, oc skipit waare förmykith lödh, äll*er* skipare*n* wille th*et* ey föra, tha ma sc*ri*ffware*n* lätha föra th*et* ath*er* jn pa landith, oc ko*m*ber the gotzeno nokor skadhe til th*är*, tha är skipare*n* jnthe pliktogh*er*, thy th*et* gotzeth war ey sc*ri*ffwith tha som seghleth wptyktes, Thy alle the som gotz haffwa j skipeno, so*m* ärw köpmän, styremä*n*, baatzmän, pelagri*m*ma oc andre, skwla läta sc*ri*ffwa gotzeth the haffwa jnlagth, a*n*nars haffw*er* skiparen jnthe swara til th*et* gotzeth wm skadhe tilko*m*ber pa th*et*, | kastad*is* th*et* än wth affw*er* bord j storm äll*er* 30 v. andro nödtörffth, ho*n*om pasiande som th*et* gotzeth tilhörer, thy th*et* war ey besc*ri*ffwith, Jtem finnes nokoth gotz osc*ri*ffwith tha skipith afflödhes, tha ma skiparen th*är* före bedhas skiplön swa mykith som ho*n*om täkkes lata segh til fridz m*ädh* oc th*än* gotzeth ägh*er* skal ho*n*om betala wta*n* mothsäghn, Män alth th*et* gotz som är jnsc*ri*ffwith a*n*nath hwarth för, äll*er* sidhan seghleth var giorth, är

skiparen pliktogher bewara oc vthan skadha anthwardha fran segh,

Pelagrima föra 39

Pelagrima wnderstandas the alle wara som ey haffwa gotz föra pa skipeno, Skiparen är pliktogher giffwa pelagrimenom rwm j skipeno oc wathn, oc föra honom tith han hafwer honom loffwath wm han haffwer takith aff honom gwdz päning til ath föra honom äller skiplön, Oc thän pelagrimen skal ga til scriffwaren latande segh jnscriffwa, oc swa bedhas loff beställa sin ärande, oc skiparen skal säya honom thiman före naar han skal komma ather j skipith,
31 r. | Män sägher skiparen honom före längre dagh än skipith thär bliffwer, oc pelagrimen bliffwer aather ey kommandes pa skipith, tha är skiparen pliktogher giffwa pelegrimenom al skiplönen, oc thär til mädh wpfylla honom allan thän skadha han faar aff the aatherwarilsenne, Män gaar pelagrimmen wth aff skipeth wthan loff, äller ey komber j skipith j rättan tidh tha skipith gör wp seghleth, tha är skiparen jnthe honom pliktoger, haffde han än betalath hwndradha gyllene före skiplön,

Pelagrimen döö j skipeno 40

Döö nokor pelagrim j skipeno tha ma han göra sith tästamänth oc giffwa hwem han wil sin tingh, Män eth aff hans bästa klädy skal styremannen haffwa, Är nokor aff hans släkth j skipeno, tha skal han göma pelegrimmens päninga, wm han them ey skikkade j sino tästamänth, Är jngen thär aff fränd-

ommen, tha skal skiparen göma päningana til thes han kombir heem til pelegrimens släkth, äller bewara them i try aar, oc komber | jngen thär för 31 v.
jnnan som spör äfther them päningommen, tha skal han giffwa them före hans syäl fatigho folke, oc al annor tingh som honom tilhörde j biskoppens äller landhz härrans närwarw thär skiparen är hema, Oc j skipeno strax han är dödher scriffwes alth thet han haffwer, oc thär aff skal skiparen haffwa ena scriffth, oc andra köpmännena, oc tridye scriffwaren, Oc tha skepith komber hem til landith skal skiparen jnsätya the päningana thär the bliffwa trygge, wm han är ey betroddher göma them j try aar, oc scriffwas wp j kyrkionnas bok mädh withnom, swa ath wm skiparen bliffwe dödher, the pelagrimmens pänynga ey bliffwo bortho, Jtem skiparen skal haffwa hans sängha klädy oc allan mathen som bliffwer äfther thän som dö pa skipeno, Jtem baatzmännena skwla haffwa hans skoo hwswr, bälte, oc kniff, oc the skwla jordha thän dödha, äller kasta honom affwer skipbordith,

Pelegrimmen vil ey fara 41

Haffwer pelegrimmen betalath skipa|renom skip- 32 r.
lönen, oc sidhan aathras, ey wilyandis fara the resona, tha är ey skiparen pliktogher giffwa honom j gen the skiplönen, Täslikes är oc wnderstandandis wm köpmän som ey wilya fara sidhan the haffwa warith affwer ens mädh skiparenom wm skiplönen, Jtem wm nokor köpman haffwer affwer ens warith wm skiplönen til ath föra nokor the

tingh som ey göra fwlt före skiplönen, oc thär köpmannen haffwer bätre tingh, tha skwla the bätre tingen wara pliktoge skiparenom swa ath köpmannen ma ey sälya them för än skiparen är betaladher före skiplönen wm köpmannen ey will tha fara the resona mädh skipeno, thy jngen skal gabba thän andra, äller sätya sin lyffte oc tro pa the tingh som jnthe ärw dogxe,

Pelegrimana ärw pliktoge 42

Pelegrimana oc alle the j skipeno ärw skwla wara pliktoge hyälpa wärya oc frälsa skiparen, oc ey öffwergiffwa skipith för än skipith komber resona
32 v. fram tith thet skal fara, wtan swa | händher ath skiparen giffwer nokrom loff skelyas fran skipeno, thy mange skipara föra godha ämbetis män, och stridz män före pelegrima, oc giffwa them läth skiplön, hwilkith the ey giordho wm the wisto hwath män the waaro, oc wnderstodho ath the willo skelyas fran skipeno, Oc mange köpmän fraktado ey jn sith gotz pa thet skipith, wm the wisto thär ey wara folk pa the som wäryo kwnno göra, oc thy stadgadis thetta swa, oc täslikes ärw alle pa skipeno [pliktoghe] wara lydhoge oc höroghe hwath som thär stadgas äller bwdith wardher til ath hallas,

Baatzmennennas lön 43

Skiparen är pliktogher betala batzmannommen sin lön swa mykith som han hwaryom haffwer loffwath, ware segh meer ondher, äller godher, hwath heller han kan ämbetith äller ey, Män giffwer nokor batz-

man segh wth för en skipbyggiara, oc skiparen taker honom til thet ämbetith j skipith, oc han jnthe kan byggia, tha skal skiparen ey wara pliktogher löna honom annars än som styremannen oc scriffwaren swärya honom haffwa förtyänth,

Batzmannen maa ey driffwas bort 44 33 r.

Haffwer skiparen stadh oc warith affwer ens mädh nokrom batzman hwath han skal honom betala före resona, tha ma han honom ey driffwa borth för än resan är fwlkompnath, vthan före fira saker, the första, wm thän batzmannen stiäl, andra wm han ey ware cristen man, tridye, wm han swore segh witandis meen, fiärdhe wm han ey waare lydogher til ath göra thet styremannen bywdher, oc thaa likowäl ey wtan han haffwer warith fäm resor honom olydogher, Oc styremannen skal jnthe annath bywdha wtan thet som tilhörer hans ämbethe, Jtem haffwer skiparen warith affwer ens mädh batzmannenom före stoor lön, oc sidhan fwnne nokon annan batzman leya före myndre lön, likowäl skal han bliffwa widher thän första, oc baadhe skiparen oc batzmannen skwla wara pliktoge halla hwar androm thet loffwath är likerwisth som thet haffde warit scriffwit, Oc ey häller ma han thän borthdriffwa oc taka j hans stad nokon sin frända äller skyllan man, än tha thän staddhe | batzmannen 33 v. haffde jnthe än tha jngangith j skipith, Män wil skiparen honom driffwa borth, tha är han pliktogher giffwa honom sin fwlla lön swa som han haffde folth oc tyänth j skipeno the resona, Jtem

haffwer nokor staddher batzman tyänth tre dagha j skipeno, oc swa wardher sywker, tha är skiparen pliktogher giffwa honom halffdelen aff lönommen som han honom loffwad haffwer lätandis honom bliffwa qwarran, hwath häller han är wtan landith äller hema j sith fädhernes landh, skwlle än skiparen taka the päningana til läns aff androm betalandis batzmannenom sywkom,

Döö Batzmannen 45

Dö nokor batzman j skipeno, tha skal honom betalas sin fwlla tyänista lön, oc haffwer han j skipeno nokon aff sinne släkt, tha anthwardis honom hans tingh til ath föra them hem til hans hwstrw oc barn, vm hwstrwn ey war lwpen fran honom, Jtem Döö nokor batzman stadder, för än seghleth windis wp, tha skal han haffwa fiärde delen aff the lönen som honom war loffwath före resona, oc anthwardhas
34 r. hans arffwingom, Döö han sidan | seghleth war wpwondeth, oc för än skipith komber tith thet skal seghla til haffn, tha skal han haffwa halffdelen aff the lönen honom war loffwath, oc anthwardas hans arffwingom, Män haffwer han wpbwrith sin lön all för än han dödhe, tha skal honom alth thet tilhöra, oc anthwardas hans arffwingom wtan gensäghn, Är nokor batzman stadder maanadha tals oc bliffwer dödher, tha betales honom thet han haffwer tiänth, oc anthwardes hans arffwingom,

Batzmennennas lön oc fri frakth 46

Skiparen är pliktogher betala batzmannommen sin lön j them stadhenom, hwar köpmännena betala

skiplönen, Jtem far nokor batzman mädh skiparenom hallande syälffwer sin kosth, tha är skiparen pliktogher sägya honom jnnan viij dagha wm han haffwer aktadh sina reso ather tith j ghen hwadhan han kom, Jtem Batzmannen plägha haffwa frj frakth til tre äller fira tynnor mädh sin lön, oc the skwla jnthe räknas j bland thet gotz som hände kastas j waadha oc nödh, män haffwer han mera gotz tha skal han thär före betala, thet räknas betalandis vrak, | Jtem the försagda iiij tynnorna äll[er] gotzet 34 v. som batzmannen förer frith bliffwer thet waath äller fördärffwath j skipeno, äller mistes, tha är skiparen jnthe pliktogher thär til swara, Oc batzmannen är pliktogher läggia thet j skipith swa ath scriffwaren seer oc thet wp scriffwer, Män är thet ey scriffwith, tha skal batzmannen mista thet alth sanman, Män sägher han thär wm ey santh oc wardher fwnnen lywghande thär wm, tha skal alth hans gotz skifftas j twa dela hälfftena skal landz härren haffwa, oc hälfftena thän skiparen, Jtem batzmannen är pliktogher jnläggia j skipith thet gotzeth han skal frakta frith, för än skipith haffwer sina fwlla lödnyngh, män wil han sidhan läggia thet jn, tha är skiparen ey pliktogher thet föra, Jtem wil batzmannen thet jnläggia tilförna än skipith är fwlth oc löth, oc skiparen ey wille tilstädya, tha är han pliktogher giffwa honom swa manga päninga som han taker til skiplön aff swa myklo tynno gotz som honom borde jnläggia oc föra frith, Jtem batzmannen ma ey taka skiplön före the iiij tynnor|nas frakth som han haffwer frith, aff nokrom 35 r köpman äller batzman som är äller haffwer gotz

pa the skipeno, läther batzmannen swa nokrom thera j sin stad föra gotz, tha ma skiparen taka the skiplönen före the iiij tynnorna,

Märkia gotz 47

Jngen ma sätya märke pa nokoth gotz sidhan thet är jnskipath, hwaske köpman, batzman, äller annar, Gör thet nokor, tha ma skiparen taka thet gotzit til segh, oc han skal thet mista som märkte,

Batzmännena köpa sigh gotz 48

Skiparen är pliktogher loffwa batzmannommen j sex dagha wtgha aff skipeno til ath köpa thet the föra wilya för sina frakth, tha swa ath aff them bliffwer halffdelen jamlika j skipeno, oc ey wthganga för än the andro komma jgen til ath göra tyänisth, Jtem batzmännena magha thet sith gotz som the frith föra, jnskipa oc wthskipa mädh skip baathenom hyälpandis hwar androm,

Batzmannannas lön 49

35 v. Skiparen skal betala batzmannommen | thär som köpmännena betala skiplönen, Oc wm swa illa hände ath skiplönen ey lwpo swa mykith ath the räkto til ath betala batzmannommen, tha skal han taka pänynga til läns oc bethala them batzmannommen, findher han jngen som wil läna honom päninga, tha skal han sälya skipith oc betala batzmannommen thär mädh, Thy jngom them skiparen är nokoth skyl-[do]gher skal betalas för än batzmännena haffwa fangith sin lön oc betalningh, Oc förginges än skipith,

oc nokoth aff the kwnne finnas äller räddas til landz tha skal them thär aff betalas swa länge en spiker äller brädy är aather aff the skipeno, Jtem haffwer skiparen giorth swa dana welkor mädh batzmannommen, ath han skal ey betala them för än resan är giordh, oc the komma hem j gen, tha skal thet haallas, wtan swa är skiparen wil them för bethala, oc thy skal han betala them strax han kan komma hem vthan senkan oc dwälyelse, Män är ey thet welkorith giorth mällen them, thaa skal han betala them thär han taker skiplönen aff köpmannommen, och aff | thet samma mynth som the betala honom, 36 r. Män waaro köpmännena skalka och gabbadho skiparen, haffwandis jnlagth thet gotz som ey waare swa goth som skiplönen löpa, oc lätha thet bliffwa farandis borth oc jnthe betala före skiplön, thet skal ey wara batzmännennas skadhe, thy doghe, äller doghe ey, thet gotzeth, batzmännena skwla faa sin lön skwlle än skipith sälyas som sagth är, Oc thy skal skiparen see oc witha hwat gotz han jnskipar ath han ey gabbas,

Kosthen til batzmennena 50

Skiparen skal haalla batzmannommen kost til math oc dryk giffwandis them tre resor wm wikwna köth ätha tha thän tidhen är, som skal wara. sönedaghen, tisdaghen, oc torsdaghen, The andra daganas koster warj fisk, osth, smör, oc tolken tingh, Jtem tha batzmannen soffwer ey j skipeno, är skiparen ey pliktogher halla honom kosten, Jtem Trätta äller kiffwa batzmännena j resonne mädh

skiparenom likowäl skal han halla theras kosth oc stekaren som mathen redher ath them, Oc tha liko-
36 v. wäl magha batzmännena | ey trätta äller kiffwa moth skiparenom wthan thär the haffwa räthwiso til som är j fira saker, Första är wm han ey giffwer them ätha äfftther sanno tarff, Andra wm han ey haller sin ordh och lyffte swa som the waaro affwer ens mädh honom före tyänistena, Tridye wm han wil lossa skipith oc wplöda annar stadis än thär som the haffdo warith mädh honom affwer ens, Fyärde wm han wil wmskiffta sina seghlingis reso, wtan theras samtykke seglandis borth annarstadis, och annar stadis waaro the stadde, Oc wm swa är ath the wmskifftilsen pa resonnas wäghna föröker skiplönen, tha skal oc skiparen förökia batzmen-nennas lön, oc the magha ey thär wm trätta äller mothsäya, Trätther nokor oräthwislika moth skiparenom, tha skal han gripas oc giffwas j rätten före landsens härra som skal thär affwer döma,

Bywdha batzmannommen 51

Skiparen ma ey bywdha batzmannenom gaa äller fara tith som är stor waade wthan han syälffwer wil samtykkya tith fara batzmannen, Jtem skiparen ma ey läna sin batzman borth j nokoth annath
37 r. skip, wtan han wil syä[l]ffwer | samtykkia, Wtan swa kwnne wara ath skiparen haffde behoff nokon mästar man aff the andro skipeno, äller nokon batzman som kwnne göra nokoth thet tingh som tarffwadis j skipeno, oc haffde jngen j sith skip som thet kwnne göra, tha skal thän batzmannen ga j thet

andra skipith, hwilkom skiparen bywdher, Män tha likowäl ey til ath dragha äller bära nokor tingh pa landith som en draghare, thy thär är han ey til pliktoger,

Afflödha skipith 52

Vardher skiparen affwer ens wm lönen til ath afflödha nokoth gotz j haffnenne äller annarstadis, tha är han pliktogher före sammo lön lätha batzmännena thet afflödha, wm han ey faar andra draghara som thet göra,

Frj är batzmannen 53

Tha resan är giordh oc skipit afflöth, är batzmannen frij oc lös, wil tha skiparen taka segh före ena andra reso, tha ma han ey nödga batzmannen fölya segh, vtan han wil, wthan swa hände ath skiparen waare thär | staddher, hwar han ey kwnne faa andra 37 v. batzmän, oc tha skal han ökya batzmennenas lön j the resonne äffther thet som styremannen oc scriffwaren säya wara räthwisth ath the mera förtyäna pa the andra resonne,

Säls skipith 54

Säl skiparen skipith j nokoth thet landh som ey är cristith folk, tha skal han faa batzmannommen eth annath skip oc kosth mädh hwilko the kwnna komma segh til thet landh pa hwilka är cristith folk,

Städya batzmän 55

Städher skiparen nokon batzman för wis lön til ath fölya skipeno, tha är han pliktogher göra the tyänisth

j skipeno som hans ämbethe tilhörer, oc fölya, Män tässe wndantakas ath the ey kwnna fölya, Thän som wardher sywker, Thän som taker segh hwstrw, oc thän som tha tilfaller arff hwilkit han skal förestanda sidhan han ware staddher, Oc thet skal han strax säya skiparenom, oc honom giffwa j geen the pänynga som han haffwer wpbwrith pa the resona, Gaar nokor annar borth är staddher, tha skal han gripas oc läggias j häktilse oc järn
38 r. til thäs han haffwer | giffwit skiparenom iiij gyllene, haffwer han ey betala mädh, tha skal han sitya j järnommen hwndrada dagha, oc giffwa j geen thet han haffde wpbwrith pa resona, Jtem wil nokor taka segh annan hosbonda til ath tyäna, tha betale the iiij gyllene oc thet han haffwer wpbwrit oc take tyänisth hwar han wil, Oc tha skiparen städher nokon batzman, skal scriffwaren wara thär affwer scriffwandis theras welkor, oc hans lön, oc sidhan skal han soffwa j skipeno mädh synne wäryo oc wakn wm swa tarffwas mädhan skipith fraktas oc lödhes, Äller baatzmännena soffwe thär til skiffthes wm thär är jngen fare, Män är nokor räddoghe, tha warj thär alle,

Fly nokor batzman borth 56

Fly nokor batzman affwergiffwandis skipith för räddogha skwld, rädhandis fiendha, syöröffwara, äller störm oc haffzsens farlikheth, tha skal han hängias wp mädh eth rep, oc sidhan han är döder kastas j syön, Wtan swa waare ath skiparen syälffwer öffwergaffwe försth skipith, äller thän som stodhe
38 v. j hans stadh. | oc wm han affwergiffwer skipith

skal han säya thet allom giffwandis them orloff til ath fly, oc thet skal scriffwaren scriffwa til withnesbyrdh hwi skiparen ey mäktadhe halla skipith.

Dragha skipith 57

Batzmannen är pligtogher gaa och dragha skipith jn j haffnena wm thet ey annars kan wth äller jn warpas wm styremannen thet bywdher, wtan the waaro j fienda landh,

Finnes gotz j haffweno 58

Findher nokor batzman flytandis gotz j haffweno, tha skal thär aff tilhöra skiparenom tre dela, oc fiärde delen allom batzmannommen, Oc tha the see nokoth gotz flyta j haffweno, skwla the fara wth oc taka thet wm skiparen bywdher them fara, thy the skwla wara lydhoghe standandis pa skiparens lön oc kosth, oc thär mädh haffwa fyärdhe delen til bythes alle aff hittonne,

Hothar nokor skiparenom 59

Hothar nokor skiparenom aff batzmannommen, tha skal han mista halffdelen aff sinom tyänisto lön oc alth thet gotz han haffwer j skipeno, oc driffwas wth | aff skipeno, Män taker han til vaakn äller 39 r. wäryo moth skiparenom, tha skwla alle the andro batzmännena gripa honom oc bindha förandis honom före rätten, oc the batzmännena som ey wilya hiälpa til ath gripa oc binda honom, skwla mista thet gotzeth the haffwa paa skipeno, oc all the lön them borde haffwa före the seghlingis resona, Jtem thän

som taker pa skiparen mädh vredhes handh, är meen edhare, oc ärwlös, ogiller j räth oc lagh, oc skal gripas oc föras j fangatorn mistandis alth thet han haffwer,

Wäya skiparenom 60

Batzmannen är pliktogher wäya och swigha före skiparenom ey giffwandis honom lika ordh, äller oqwädhans ordh, oc wardher skiparen wredher löpandes aath batzmannenom, tha skal han fly vndan honom j framstaffnen affwer länkiona, oc löper jn wm länkiona skiparen äffther honom, tha maa batzmannen värya segh, takandis withne ath han tith lop äffther honom, thy skiparen ma ey jnga affwer länkiono thär fredhen är satther allom som tith fly:

39 v. Styäl nokor batzman 61

St[y]äl nokor batzman j skipeno oc bliffwer fwnnen, tha skal han mista sin tyänista lön, oc alth thet han haffwer j skipeno, oc skiparen ma gripa honom sätiandis honom j en bwlth til thes the komma til haffnena, oc thär anthwardha honom j domarens händher pa landeno,

Kastar nokor vth mathen 62

Kastar nokor batzman skiparens math wth wm bordeth mädh förakth, tha skal han mista sin tyänista lön, oc alth thet goth han haffwer pa skipeno föra

Näktar segh nokor batzman 63

Jngen batzman skal fara aff klädommen wtan j haffnenne, Män hwilken thet gör, tha skal han för hwarya reso kastas j wathnith mädh eth rep, och ather draghas op j skipith, Män gör han thet tre resor, tha skal han mista sin tyänisto lön, oc thet han haffwer föra pa skipeno, thy batzmannen skal soffwa jamlika, ga, oc staa j sinom klädhom oc wara redho thaa skipith är j syönom wndy seghel, ey withandis nar som trängher,

Bära vth aff skipeno 64 40 r.

Batzmannen ma jnthe bära wth aff skipeno, wtan han läther skriffwarenom thet see äller styremannenom, äller oc skiparenom, Annars skal thet räknas swa som han thet haffde stwlith,

Soffwa pa landeno 65

Batzmannen ma ey soffwa pa landeno wtan wm skipith, wtan han haffwer thär til skiparens loff, gör han thet annars tha är han meenedhare,

Pythker 66

Pythker är thän batzmannen som allom skal föra baathen tha the vilya wth äller jn j skipith, Han är pliktoger bära alla wadhandis jn til landith vm han ey kan roo bathen swa när ath the kwnna stigha aff bathenom pa landith, wil han thet ey göra tha betale allan kosthen som honom är giordher,

Batzmannens waakn 67

Batzmannen är pliktogher haffwa mädh segh all the waakn oc wäryo j skipith som han haffde loffwath skiparenom, gör han thet ey, tha ma skiparen
40 v. köpa swa | maangh waaken oc väryo mädh hans tyäniste lön moth hans wilya j scriffwarens närwarw, oc jngen batzman maa sälya sin waakn för än resan är giorth til ända,

Lydha skwla batzmännena 68

Bywdher skiparen batzmannenom nokor stadis fara, tha skal han lydha oc fara tha likowäl ey länghер än ena mil fran skipeno, oc faar han nokon skadha j wäghenom, tha skal skiparen fylla honom thän skadhan, oc tokes han tha borth fran skipeno, tha är pliktogher skiparen giffwa honom sin tyänisto lön liker wisth som han haffde folth skipeno alla the resona, Jtem säther skiparen nokon man j sin stad j skipith oc syälffwer bliffwer hema, tha ärw batzmännena pliktoge swa lydha honom som skiparenom syälffwom,

Latha androm skipith tillegho 69

Lather skiparen sith skip nokrom til legho före wissa päninga, oc thän som swa leyer skipith wardher
41 r. affwer | ens mädh batzmannommen hwath han skal them bethala före resona, oc wm swa händer han haffwer ey makth betala them, äller wil gabba them sin lön ey giffwandis, tha är skiparen pliktoger betala them som skipith ägher, thy han skal ey

lätha til legho sith skip them som ey är mäktogher betala batzmannommen, män tha likowäl skwla the lydha honom pa resonne som han ware skiparen syälffwer,

Loffwar skiparen föra mer 70

Loffwar skiparen köpmannommen föra mera gotz än hans skip mäktar bära, oc wardher affwer ens mädh them tha är han pliktogher leya them eth skip före sina päninga som swaa mykith gotz mäktar bära, oc är än tha j köpmannannas welkor taka thet andra skipit, äller ey, Thy mange skipara lätha sin mwn för höyth op säyandis sith skip en tridywng meer orka bära än santh är,

Föres gotz affwan pa lwkorna 71

Läggher skiparen nokoth köpmans gotz j skipith affwan pa lwkorna. | äller affwer lopith til ath föra 41 v.
oc the tilkomber skadhe, mistes borth, äller fördärffwas, oc haffde ey samtykke aff köpmannenom läggia thet thär oppe, tha är skiparen pliktogher betala thet j geen, jnthe räknandis thet blandh thet gotzeth som wndy lwkorna är, Oc haffwer skiparen ey thet han kan betala mädh, tha skal skipith sälyas oc thär mädh betalas, oc thär ma ey skiparens kompana mothstaa, oc jngen annar them han är skyllogher, wtan batzmännena skwla jw haffwa thär aff mädh sin tyänisto lön, Tha likowäl ärw ey skiparens kompana mera pliktoghe thär j betala, wtan swa mykith som skipith kan värdhas oc the thär j aagha, Jtem läggher nokor köpman sith

gotz j skipith, oc skiparen förordar thet swa mädh honom ath han haffwer ey annath rwm til thet gotzeth, wtan affwan pa lwkorna, oc köpmannen är til fridz ath han läggher thet thär pa waaghan, oc scriffwaren haffwer thet swa scriffwith, Mistes thet tha, äller fördärffwas, warj hans skady enasth som gotzeth aatthe, oc jngens annars j skipeno, oc jngen
42 r. är pliktogher dra|gha skadha mädh honom, thy han lagde gotzeth in mädh the welkor, Oc än thär til mädh är thän köpmannen pliktogher före thet samma gotzit betala skiparenom skiplön swa som han war affwer ens mädh honom, Oc thet stadgadis swa wppa thet skiparen skwlle ey läggia gotz pa lwkorna, oc ey annor tingh, wthan the anbwdh som skipeno tilhöra, oc jamlika tarffwas til haanda,

Lödhes skipith swiklika 72

Läggher nokor köpman mera gotz jn j skipith, än han haffwer lätith scriffwa, och warith affwer ens före mädh skiparenom, swa som han haffde lätith scriffwa fämtyo lästher oc thär före tingath, oc lönlika läther jnlägia trätyo lästher meer, Händher tha j resonne nokor storm äller annar waadhe, ath gotz kastas affwer bordh, oc swa framdelis wardher skiparenom kwnnogth ath thän köpmannen haffwer mera gotz lagth j skipith än scriffwith är, oc thär före war skipit förmykit löth oc fik thär aff skadha, oc teslikis andre köpmän som sith gotz j skipeno haffwa thy thet wthkastadis, Tha är thän köpmannen pliktogher aathergiffwa oc betala allan skadhan
42 v. them androm köpman|nommen oc skiparenom hans

skadha, thy han war wallande thän skadhen kom förlödandis skipith, Oc räkker ey thet gotzeth til ath betala skadhan, hwilkith han haffwer j the skipeno, tha wpspöryes hwar han haffwer annarstadis gotz äller äghodela oc sälyes, oc betales hwaryom sin skadhe thär aff badhe skiparenom oc köpmannommen före theras gotz som wthkastadis, Oc än thär til mädh magha the läggia honom förrädilse til, thy han wille förmykith lödha skipith wppa thet the skwllo alle förgangith j syönom, Och thy skal hwar köpman segh förwara ath han ey mera gotz jnskipar, än han haffwer förtingath oc latith scriffwa,

Latha skipit til legho samköps 73

Lather skiparen skipith köpmannom före wissa päninga til legho samköps, och syälffwer fölyer mädh pa resonne, oc vm tha hände ath skipith ware länge pa resonne, ath tygh oc takkel som skipeno tilhörer ware förnöth, äller tarffwadis skipith tyäras, tha är ey skiparen pliktogher köpa ny takkel äller lätha thet tyära, thy han fik them all tygh frj oc färdogh, Män köpmennena | skwla syälffwe 43 r. köpa nyth hwath som tarffwas pa resonne, oc sidhan resan är giordh göre aff the hwath them täkkes, thy skiparen ma ey behalla thet, Jtem haffwer skiparen latith köpmannommen skipith til wissan oc försagdan tidh, oc the dwälyas swa länge pa resonne ath timen oc tidhen är framlwpen, tha skwla the wardha affwer ens mädh skiparenom pa nyth tal före then thidhen som tilstwndar oc bethala,

Fattas nokor anbwd skipeno 74

Skipith som leyes ey samköps, wtan före lästher oc skippwnd, fattas the nokor anbwd, som är kabel, ankar, äller annor tingh, oc skiparen är mädh the j främada landh hwar tolken tingh ärw mykith dyr köpa, thaa är han ey pliktogher köpa tolken tingh wtan han faar them före twa resor swa manga päninga som the gälla thär skiparen är hema, äller lättaren, Män ärw the anbwdhen dyraren, och nödtarff är them köpa, tha skwla köpmännena som sith gotz haffwa pa skipeno betala swa mykith som the anbwden gälla meer, än dobelth wärdh plägha gälla thär skiparen haffwer sith heman,

43 v. Hindra konwnger äller härra skipit 75

Tha skipith är pa sinne seghlingis reso aktandis sigh til nokon stad, oc komber the hindher aff nokrom härra, konwngh, härtoga ath thet ey kan komma tith thet war aktath, oc tha wardher skiparen oc köpmännena affwer ens löpa til nokon annan stad oc lossa gotzeth, hwilken stad längher är borto, än thän til hwilken the haffdo segh aktad, tha skwla batzmännena fölya skipeno, oc theras tyäniste lön före thän längre wäghen jnthe ökias äller wphöyas, wthan swa är ath skiplönen wphöyas giffwandis tith meer seglandis, än til thän första stadhen hwar hindreth är, Jtem händher thet swa ath skipith bliffwer tha qwarth nokorstadis före tolketh hindher oc wpskipar gotzeth ey kommandis fram resona, thaker tha skiparen skiplön, tha skwla oc batzmännena taka thär före sin tyänisto lön j sammo matto,

Hindra härra 76

Haffwa köpmän leyth nokoth skip aff skiparenom, oc han förer thet tith som köpmännena wilya lödha thet, oc tha thet tith komber, förbywdher konwngen
5 | nokoth gotz wthföra aff the landeno, wardha tha 44 r.
skiparen oc köpmännena affwer ens löpa annarstadis thär ey är hindher til ath frakta gotz, tha skwla batzmännena fölya, oc ey ökes thera tyäniste lön, vthan skiparens skiplön ökias, Tha the tith
10 komma, oc thär fraktha skipith äller haffwa fraktath, komber thär förbodh aff landsens härra ath jnthe gotz ma wthföras äller köpas, tha bidher skiparen köpmännena skyndha sin ärande, oc seer ath the haffwa hindher aff härranom, oc wm sidher
15 bedhes skiplönen aff them, oc lika före sin kosth han haffwer tith farith, thaa ärw köpmännena jnthe pliktoge betala skiparenom före the resona til skiplön äller kosth, thy thet är ey theras skwldh thet hindreth, thy moth the hindren som gwdh gör,
20 äller landsens härra ma jngen thalla, oc ey magha batzmännena tha kräffya aff skiparenom nokor lön, thy han är ey thaa pliktogher giffwa them lön mädhan han ey faar skiplönen, än tha the haffwa giorth mykith arbedhe, tha likowäl mister skiparen
25 meer, thy hans skip, oc kosth är nöth, oc thimen framlwpen wthan frwkth, Män athenasth ärw köpmännena | pliktoge betala skiparenom halffdelen aff 44 v.
allan thän kosth han haffwer giorth tith farandis oc thär warandis, oc honom skall tros thär wm
30 görandis swornan eedh mykith thän kosten löper, oc köpmännena ärw pliktoge thet betala wthan alla

gensäghn, oc jnthe annath, wtan the syälffwelyandis willo betänkya hans mödho oc arbedhe, Wtan swaa haffde warith, ath skiparen förwiste thet förbwdith oc hindreth wara giort tha köpmännena wordo affwer ens mädh honom wm skiplönen tith farandis, oc han gissade segh wilya begaaffwa landsens härra, oc faa loff wthföra gotz, hwilkith han ey kwnne förwärffwa, oc tha ärw köpmännena ey pliktoghe betala honom j geen halffdelen aff kostenom, jnthe för arbedhe äller skadha j the mattonne lidith, thy han förwiste thet hindreth oc förbwdith wara giorth j them stadenom, Män war thet swa ath köpmännena wisto thet hindreth oc förbwdith wara j them stadhenom, oc skiparen wiste thär jnthe aff tha the wordo affwer ens wm skiplönen, oc kan thet bewisa, tha ärw the pliktoghe betala skiplönen, kosth, oc skadha
45 r. allan samman, oc täslikis skiparen | batzmannommen sin fwlla tyänisto lön, likerwisth som all resan ware fwlbordath til ändan, Oc haffwer skiparen giorth mädh köpmannommen nokor welkor äller förordh, j them sammo welkorommen jnne lykkyas tha batzmännena, Jtem kwnna köpmännena pröffwa ath skiparen wiste thet hindreth oc ey the, tha han leydhe them skipith, tha är han pliktogher bethala them allan thera kosth oc skadha som the haffwa fangith aff the resonne, Oc thäslikes är han pliktogher giffwa batzmannommen sin fwlla tyänisto lön wm the wisto jnthe aff the hindreno städyandis segh pa the resona, Män wisto the thär hindher wara oc förbwdh, tha skwla the mista sin tyänisto lön, thy jngen skal gäkka äller gabba annan mädh with oc wilya,

Latha skipith pa legho samköps 77

Lather nokor skipare androm sith skip til legho före wissa päninga, oc thän thet swa haffwer til legho mäktar ey betala batzmannommen, äller fly borth, äller bliffwer dödher, äller gömer segh vndan, tha är skiparen bepliktoger betala batzmannommen sin tyänisto lön som skipit ägher, skwlle än skipith sälyas,

Fölya skipit skal skiparen 78 45 v.

Skiparen är pliktogher syälffwer fölya mädh pa skipeno, män bliffwer han qwar wthan köpmannannas samtykke som haffwa fraktath skipith, oc them tilkomber nokor skadhe före hans franwarilse, tha är han pliktogher wpfylla them thän skadhan, Män bliffwer han hema mädh theras samtykke, tha skal han sätya j sin stadh en annan man som är snyäller oc fwlkomneliken til thet ämbetith honom palydher, Jtem för fira saker ma skiparen sätia annan j sin stadh oc ey fölya skipeno, som ärw, tha han är sywker, Taker segh hwstrw, fwlkomnar sith lyffte j pelegrims reso, äller hindras aff landsens härra, Oc the sakerna warj wthan swikligheth sanne, sätiandis annan j sin stad, Oc thetta war swa stadgath, thy mange köpmän haffdo ey lagth sith gotz pa thet skipith, haffdo the witith ath skiparen ey wille syälffwer folth mädh skipeno,

Skipbrotha 79

Händher thet swa ath före störm, fiendom, äller annars skipith skal styras til strandenna, häller

46 r. bliffwand*is* skipbrota | widh*er* landith än vthe j haffweno, th*är* miströstand*is* kw*n*na nokoth rädda a*n*nars, tha skal skipare*n* th*et* kw*n*göra allo*m* som j skipeno ärw j sc*ri*ffwaren*s* närwarw oc batzman-no*m*men säyand*is*, Käre vener j seen j hwath nöd wj ärwm nw stadde, täkkes edh*er* ath jak waaghar skipith til ath rädda nokoth aff gotzeno, och gotzit sidhan hiälper skipeno, tha wil jak lätha skipith driffwa til landith, och samtykkia mäste delen aff köpma*n*no*m*men, oc skipith löper j landith, oc slaas söndh*er*, äll*er* fangh*er* skadha, Tha skal skipith skattas äll*er* wärdas för än th*et* löper swa j landh, Äll*er* giffwes twem godhom ma*n*no*m* j skönyan som förstan*d*oghe ärw ath the th*et* myätha före päänyn*g*a, oc aff the gotzeno som wpbärghas oc räddas sidha*n* skipith är sönd*er* brwstith skal skip*i*t bethalas j gen skiparenom som the twa mä*n*nena haffwa th*et* myätith, Oc alth th*et* som är til aff ski[p]sens tygh, takkel, ankar, äll*er* brädhy, wpsankes oc sälyes th*em* som mästh vil giffwa th*är* för*e*, oc läggis the pänyngana til m*ädh* ath betala skipith jgeen, Mä*n* bristh*er* skipit ey alsting*is* söndh*er*, wthan faar nokon skadha, tha skal skipare*n* bära th*än* skadhan m*ädh* köpma*n*no*m*men, thy the fingo
46 v. skadha pa sith gotz, oc skiparen | sagde ath hwar skwlle bära skadha m*ädh* androm, Mä*n* sagde skipare*n* ath han ey wille waagha skipith til ath löpa j landh m*ädh* the, wtan köpmä*n*nena willo m*ädh* gotzeno som kw*n*ne räddas, halla skipse*n*s skadhalöso wm th*et* ginge söndh*er* oc köpmä*n*nena th*et* samtykto, tha är skipare*n* jnthe pliktogh*er* bära skadha m*ädh* th*em* wm skipith slas sönd*er*, Jtem tilko*m*me th*än*

waadhen skipeno tha jngen köpman ware j skipeno mädh gotzeno, tha ma skiparen wara j köpmannens stad, oc thet han gör mädh skipsens styreman, scriffwarens oc batzmannannas radh, thet skal wara swa gilth oc fasth som köpmännena haffdo warith thär syälffwe oc giffwith samtykke,

Skiplön aff skipbrothnom 80

Händher thet swa ath nokor skipare staddher j haffz nödh wardher affwer ens mädh köpmannom-men hwrw skadhen skal betalas, wm han läther skipit löpa j landh til ath rädda nokoth aff gotzeno, tha halles thet som samtykth är them j mällen, Oc bedhes skiparen thär til mädh skiplön, tha skwla the bethalas före swa mykith gotz som | kan wp- 47 r.
bärghas oc räddas j skipbrotanom, Män kan jnthe gotz räddas, tha skal han jngen skiplön fa för the resona, Män är thet swa skiparen kräffwer fwl skiplön swa före thet gotzeth som är förtapath, som före thet som är räddath, tha skal honom thet alth betalas likerwisth som han haffde alth framförth, oc han är pliktogher geengiffwa oc betala thet gotzeth som förtapath oc fördärffwath är före köpmannenom, män bedis han ey andra skiplön, wtan före thet gotzith som räddath är, tha är han ey pliktogher betala thet bortkommit äller fördärffwath är, Män händher thet skipbrotith, oc jngen welkor äller förordh gyordh waaro wm skadhan bärandis hwar mädh androm, oc skipit slaas söndher, tha ärw köpmännena jnthe pliktoghe betala skiparenom före skipit wtan the wilya enkannelika honom skiparenom nokoth

giffwa mädh naadher, män skiplön skwla the giffwa före thet gotzeth som räddath wardher, Oc hwat welkor oc förordh giord ärw, skwlw hallas, Oc skiparen ma halla när segh swa mykith aff gotzeno som räddath är, som löper pa thet honom bör haffwa äfften theras förordh, til thes honom | wardher betalath äfften förordanen oc skadhan han haffwer fangith, wppa thet han ey skal bidha oc kräffya länge, Oc skiparen skal ey taka loffwans män, äller annan panth thär före, vtan aff them tingommen han haffwer förth pa skipeno, oc jngen maa honom thär j hindra äller göra motstand,

47 v.

Afflödha skip 81

Vm nokoth skip framkommith sina reso, oc tha fagherth wädher waare böryadhe afflödha gotzeth en dagh en storan dell, män nattena och daghen thär äfften kom stor storm, oc the afflöddo likowäl thet mästa the kwnno, Tha ärw jnthe the köpmännena pliktoghe som agha thet gotzsith som försth afflöddis, them köpmannommen som aagha thet gotzit som sidhermere affskipas, wtan thär war nokor förordan giord mällen them för än the böryadho afflödha, ath thet ena gotzeth skwlle hyälpa the andro afflödha, Jtem komber storm sidhan somth gotzeth är afflöth, och thet gotzeth j skipeno är aather, förgars, äller därffwas, Tha är thet gotzeth som afflöth är, jnthe pliktogith bäträ | äller bära skadha mädh the som j skipeno sidhan mistes, äller fördärffwadis, thaa jngen förordh waaro giordh, ath thet ena skwlle hyälpa the andro gotzeno, Män waaro jnge köpmän

48 r.

närstadde som gotzeth aattho, tha thet böryadhes afflödhas, tha maa skiparen förorda wm alth gotzit j styremannens oc scriffwarens närwarw ath alth gotzith skal hyälpas jnbyrdis afflödhas, och thet skal wara swa gilth oc fasth, som köpmännena haffdo thet förordath sin j mällen wm alth gotzith, thy skiparen haffwer thet j sinne gömo anthwardath, oc faar tha nokoth gotz skadha, tha skwla alle bära thän skadhan, och täslikes mällen skipith oc gotzith, wm skipith finge nokon skadha,

Pythker oc praammara 82

Baathkarla, oc praam förara, och draghara som hyälpa jnlödha äller afflödha skip ärw pliktoghe göra sina gärningh warlika, ath gotzeth ey wätis äller fördärffwas, äller mistes borth mädh theras osköthno, män bristher rep, handfaangh, äller nokoth thet, mädh hwilko tingen ärw bwnden tha the bära | äller 48 v. lyfftha them jn äller wth aff skipeno, oc repeth, handfangith, äller baandhen bliffwa j handenne, oc thet bewjsa, oc the tingen som thär mädh waro bwnden falla j wathnith, fördärffwas, äller borthkomma, tha ärw the jnthe pliktoghe thär före giffwa jgen, Män fördärffwas, äller mistas nokor tingh jnskipandis äller wth, mädh theras försymelse, tha skwla the alth thet geen giffwa oc wpfylla, Haffwa ey then pythker oc praammara päninga äller wärdh til ath betala then skadhan mädh, tha skal han läggias j fanga hwsith til thes han betalar, Är nokor aff them annars tyänare tha skal hans hwsbonde som baathen äller praammen ägher betala

then skadhan som swa tilkomber, thy han haffwer winninghena aff bathenom oc praammenom, oc thy skwla the wäl betänkia hwath män the sätya til ath föra sin praam äller baath i tolke maatto, Jtem taka nokre praam karla samfälta legho til ath afflödha, äller lödha nokoth skip jnnan wissan oc försagdan tidh, tha skwla the thet fwlkompna, äller
49 r. betala köpmannommen wm the fa nokon skadha aff theras senkan, thy them skal betalas före thera arbedhe swaa som them war loffwat före lödnyngena,

Läggia wth ankar 83

Ligger nokoth skip j haffn, äller ridher före ankar widher landith, äller haffwer landfästo, Tha skwla the som sidhermere komma til the haffnena swa läggia wth sin ankar ath the ey hyndra äller göra skadha the skipeno som thär ligger före, Göra the skadha mädh sinne säthnyngh, tha ärw the pliktoghe honom betala wtan alla gensäghn, wtan swa waare ath thet sedhermere tilkommande skipith driffwes mädh swa storom storm, äller theras kabel äller ankar waaro misth borth, oc thän skadhen swa görs the andro skipeno. skal lathas j twa godha manna skönyan, hwath the säya thär wm räth wara, swa skal thet bliffwa sonath, Jtem är thet swa ath thet skipith som laa försth j haffnenne flyther sin ankar sidhan thet andra tilkomna skipith haffwer sath sin ankar, oc thär äffther faar nokon skadha
49 v. aff the andro skipeno | som är tilkommith, tha är thet jnthe pliktogith betala thän skadhan allan, vtan skal giffwas j twa godha mannas skönyan som segh

förstanda, oc the ransaka wm nokoth skal thär före betalas, Jtem wmskiffther äller flyther thet skipit som sidermere kom j haffnena sin ankar oc fästo, oc thär aff kombir skade skipeno som war thär före standande, Tha är thet pliktogith geengiffwa oc betala allan skadhan, Oc thy skal hwar förwara wäl sina gärnyngh at thär aff ey kan komma skadhe, Jtem komma mangh skip löpandis j sänder j enom flotha j haffnena äller thär the wilya dwälyas, tha skwla the sätya sin ankar swa langth fran hwarth andro skipeno, ath the thär liggiandis ey göra hwarth andro skadha äller meen, Män komber nokor hoffwdh stormer, oc nokoth skip haffwer ey swa mäktogh ankar ath the orka haalla thet, oc swa driffwer pa annor skip görandis skadha, tha är han som skipith aagher thär skadhan gör ey pliktogher thär före betala, thy han giorde the bästo förwarningh han kwnne, Män haffde thet skipith klenan redskap och | ankar myndre än skipeno tyänthe, 50 r. tha är han pliktogher betala skadhan som skipith giorde, thy hwar skipare skall haffwa the ankar som hwaryo skipeno tyänar, annars är han ey orsaka j skadhanom,

Wthlata tynnor pa legho 84

Taker nokor skipare tynnor til legho til ath föra win äller ööl mädh före pänynga, oc pa resonne komma tynnorna borth, tha är skiparen pliktogher betala leghona som han loffwade, oc thär til mädh tynnornas wärdh, Jtem haffwer skiparen tynnorna länghер borto än förordath var, tha skal han

förökya leghona äfftħer th*et* som ha*n* haffw*er* th*em* längh*er*, Jtem vm nokor skipare wthlath*er* sith skip til legho til ath föra m*ädh* the win äll*er* ööl, oc skwlle faa köpma*n*nenom tyn*n*orna th*är* til m*ädh*, Tha skal han lätha rensa tyn*n*orna, oc pa landeno lätha th*em* fwlla m*ädh* vathn, Oc swa fwlla lätha köpma*n*nen skodha oc besee th*em*, äll*er* th*em* som hans ära*n*de begaar, ath the ransaka wm the ärw godhe ok tätte til ath lätha win äll*er* öl j th*em*, Oc säya the tyn*n*orna wara godha, tha maa skipare*n* wthläta vathn*it* oc läggia th*em* j skipith, oc köpma*n*ne*n* läthe th*em* fylla m*ädh* win äller öll föra,

50 v. | händh*er* tha sidhan ath nokor tyn*n*a läkker, äll*er* winith äll*er* ölith swrnar oc fördärffwas j nokre tyn*n*o, tha är th*et* ey skipare*n*s skwldh oc jnthe är pliktogh*er* th*är* för*e* betala, thy köpma*n*nen skal betala fwl skiplön som war förordath, Män lägger skipare*n* tyn*n*orna j skipith ey lätand*is* köpma*n*ne*n* äll*er* hans ärand*is* man th*em* skodha oc ransaka, oc swa th*em* fyller m*ädh* win äll*er* öll, oc sidha*n* rind*er* nokoth borth swrnar äll*er* fördärffwas, tha är skipare*n* bepliktogh*er* bethala th*än* skadhan som tilko*m*men är, oc mista skiplönen före th*et* so*m* borthlwpith oc swrnath är, thy han ey läth köpma*n*ne*n* ransaka wm tyn*n*orna waaro godhe, Män haffw*er* köpma*n*nen sina eghna tyn*n*or th*är* til, tha haffw*er* skiparen jnthe swara th*är* til wm nokor skadhe skeer ri*n*na*n*de äll*er* swrna*n*de, thy hono*m* bör haffwa likowäl sin fwlla skiplön,

Leya tygh oc takkel, oc läna 85

Taker nokor skipare til legho tygh oc takel som skipeno tilhörer oc swa m*ädh* the seghland*is* mister th*et* pa reson*n*e moth sin wilya, tha är | han jnthe 51 r.
meer pliktogh*er* betala th*är* före, vtan the leghona wm hwilka the haffdo warith affw*er* ens, Män var han waalland*is* ath th*et* kom borth, tha skal han betala alth j geen, oc leghona m*ädh*, theslikes wm th*et* brytz söndh*er* m*ädh* hans osköthno, Män taker skiparen tygh oc takkel m*ädh* welkor oc nokor förordh til legho, tha skwla the förordh*en* hallas pa baadha sidhor, Jtem taker nokor til läns tygh oc takel oc mistes borth äll*er* fördärffwas paa reson*n*e, tha giffwes swa goth takel j gen hon*o*m som wthlänthe, äll*er* pänyn*g*a swa m*a*nga som th*et* war wärth, och warj j hans makth anama takel för*e* takel, äll*er* päni*n*gana til betalni*n*gh som sith wthlänthe j godho troo,

Taka a*n*nars takel pa str*a*nden*n*e 86

Skipar*en* ma taka a*n*nars tygh, takel, ankar, äll*er* kabel hwilk*en* han findh*er* liggian*dis* pa strandenne, wm swa är hon*o*m tarffwas m*ädh* them fästa äll*er* beläggia sith skip j haffnen*n*e rädhan*dis* före storm, oc th*är* farlikith waare, wm swa waar*e* ath th*än* the tingen aagh*er* haffw*er* ey behoff nytya them thaa, | äll*er* fästa sith skip m*ädh* ankareno, oc är 51 v.
han närstadd*er* som tingh*en* ägh*er*, tha bed*is* aff hon*o*m til läns, Män är han borto, tha maa skipar*en* them taka, oc nytya them, Oc str*a*x th*än* kom*b*er som ägh*er* ting*en*, äll*er* th*än* hans ärand*is*

man är, skal skiparen latha honom thet wnderstanda, thet han tok hans tingh oc redhskap til läns, Och vil han haffwa legho aff them, tha skal han giffwa honom legho, Oc strax then stormen är affwergangen skal skiparen föra the tingen ather j samma stadh som han tok them, Oc haffwer then som tingen aagher fangith then daghen nokon skadha äller kostnath giorth thy hans tingh waro borto, thaa skal skiparen som tingen nytyade honom then skadhan oc kosten wpfylla oc betala, Män fördärffwas, äller borthkomber nokoth aff tingommen som swa länth ärw, tha skal skiparen them betala mädh päninga äller annor swa godh tingh, Oc kwnna the ey förlika segh wm betalningena, tha skwla twa godhe män som tingen saagho oc segh förstanda, säya
52 r. them | hwath räthwisth är bethala, oc thär mädh skwla the latha sigh aathnöya, Oc thy ma hwar skipare swa taka annars tingh, ey haffwandis tidh til ath löpa oc wpleta honom som tinghen aagher, thy thär förjnnan han fwnne honom komme swa stor storm, at skipith oc gotzeth thär förginges, Jtem skiparen swa takandis annars tingh pa strandenne til läns j nödh, oc sidhan förer them borth mädh segh pa sina reso, vtan hans loff oc mynne som the tilhöra, och han nödgas til ath leya thär före annor tolken tingh, äller lidher skadha, tha är thän skiparen som them borthförde pliktogher betala honom leghona oc skadhan j geen, oc thär til mädh leghona före the tingen han haffwer nytyath, oc warj hans waald taka the tingen aather j geen til segh äller päninga swa manga han sägher the waaro wärdh, Thy wm honom täkkes ma han läggia

honom tywffnadh til, oc lätha rätta honom äfter laghen,

Befallath sändnynga gotz 87

Taker nokor köpman, skipare, batzman äller nokor annar befallat sändnynga | gotz aff androm, til 52 v.
ath föra til nokon wissan oc försagdan stad, Oc mister thet sändnynga gotzet j wäghenom alth samman moth sin wilya, oc vtan skwld, tha är han jnthe pliktogher giffwa j gen före thet gotzeth, Män förer han thet til nokon annan stad än tith som honom war befallath föra thet gotzeth, tha är han pliktogher giffwa j gen alth samman wm honom händher thet mista j resonne, Jtem förer han thet befalladha sändnynga gotzeth til nokon annan stad än tith honom war befallath thet föra, oc windher thär mykith mera paa thet gotzeth, tha är han pliktogher faa honom som gotzith sände alla the winnyngena, oc jnthe mera behalla thär aff, wthan swa mykit som förordath war han haffwa skwlle före sina mödho, behaller han meer aff the winnyngenne, tha räknes thet som han haffde thet stwlith aff hans kisto som gotzit sände, Oc mister han thär the winnyngena, tha är han pliktogher hänne bethala swa som sändnynga gotzeth, | Jtem 53 r.
förer han gotzeth tith som förordat är, oc landsens härre gör thär nokot hyndher wppa, äller represalia, äller syöröffwara toko thet gotzeth borth, tha är han jnthe pliktogher betala före thet gotzet, Jtem wm the j wäghenom farandis oc aktande segh til thän stadhen som förordadher war ath föra thet

sändnynga gotzit, fingo tidhande oc wisheth, ath j themm stadenom ärw fienda, syöröffwara, äller ath landsens härre gör represalia pa thet gotzeth som tith komber, Oc thär före räddogha haffwandis tinga mädh skiparenom ath han läther skipith löpa til nokon annan stadh, oc ey tith som sändnynga gotzeth war förtingath til ath föra, oc j the mattonne ma sändnynga gotz föras annar stadis, än tith thet är sändh, oc ey annars, thy thet görs til ath frälsa gotzeth wtan alla swikligheth, oc strax the tith komma skwla the sälya gotzeth skyndande segh hem, oc faa themm sin tingh j gen förwändh som mädh themm sändo, Och mistes thet gotzeth tha j the
53 v. resonne, tha skal thet ey giffwas j gen themm | som thet wthsändo, samwledis är oc wnderstandandis wm skiparen ath enast haffwer sändnynga gotz föra som honom är befallat förytra oc sälya, oc tha skal han haffwa raadh mädh themm j skipeno ärw wm the skwla löpa til nokon annan stad mädh skipeno, Jtem wm swa händher ath nokoth gotz är j skipeno pa hwilkith jngen thän j skipeno är, haffwer befalnyng til ath sälya äller förytra thet, vtan til ath anthwarda thet androm j händer j themm stadhenom hwarth thet är sänth, Oc til thän stadhen dirffwas the ey löpa mädh skipeno för förscriffna sakers skwld, Tha skal skiparen ather föra thet gotzeth j geen til thän som thet wthsände mädh skipeno, oc ey annarstadz, Thy förer han thet annarstadz, oc mister thet, tha är han pliktogher giffwa thet j geen, Oc förer skiparen thet gotzeth annarstadz sälyandis thet, tha är han pliktogher giffwa honom som vtsände the winnyngena, oc gotzeth mädh, hwilketh han saalde,

oc thän som sände, är jnthe pliktogher giffwa skiparenom före sina mödho äller kosthnath, vtan | han wil enkannelika thet göra, thy han ey haffde 54 r.
befalnyng sälya gotzeth, Jtem haffwer skiparen befalningh sälya alth thet gotzeth mädh honom är sänth, oc höre ath j themstadhenom hwarth gotzit är sändh, är hindher aff fiendom, syöröffwarom, oc landzhärranom, tha ma han mädh allas thera raad oc samtykke som j skipeno ärw, löpa til nokon annan stadh, Män wilya ey mäste delen samtykkia ath löpa til nokon annan stad, wthan häller säya segh wilya löpa ather til thän stadhen aff hwilkom the wthlwpo mädh skipeno, Män är tha skiparen ensinnogher ey lydhandis androm, wtan löper til nokon annan stadh, oc mister sändnynga gotzith, tha är han pliktogher giffwa thet j gen, oc thär til mädh swa manga pänynga, som the thet gotzit attho, wilya swärya segh kwnna wonnith paa thet gotzith, wm thet ey haffdo borth kommith, Män samtykkia alle j skipeno fara annarstadis än gotzit är sänth, oc thet mistis tha är skiparen jnthe pliktogher geen giffwa thet som mistis, Män kan pröffwas ath thet görs mädh nokre falskheth, tha skal alth strängelika betalas,

Befallat gotz som eghith 88 54 v.

Sändher nokor köpman sith gotz mädh androm befallandis thet sälya och trolika som sith egheth gotz, och j hwadh stad honom är bekommelikit, tha kan thän ey meer kräffya aff honom som gotzeth salde än swa mykith som han swär segh haffwa

fangith före th*et* gotzeth, och han som wthsände skal betala ho*n*om som saalde gotzith th*et* han ho*n*om loffwade före sina mödho, Oc then som swa haffw*er* androm anthwardath sith gotz, ath han ma th*et* föra m*ädh* segh hwarth han far, mister han th*et* j reso*n*ne, warj ha*n*s skadhe som swa wthsände sith gotz, Mä*n* dobladhe, äll*er* m*ädh* bowerj förskingradhe han borth gotzit som th*et* war befallath, äll*er* a*n*nars th*et* förko*m*me m*ädh* sinne skwldh, äll*er* borghade a*n*drom, äll*er* bötte borth, thaa är ha*n* pliktogh*er* betala th*et* j geen wtha*n* hindh*er* oc hyälpa rädhy,

Befalni*n*gh wthloffwad 89

Loffwar nokor köpma*n* äll*er* a*n*nar m*ädh* breff äller
55 r. withne wilya faa | androm sith sändny*n*ga gotz föra oc bestyra, tha ma han ey afftra sin ordh oc lyffte, wtha*n* skal jw faa ho*n*om th*et* sändny*n*ga gotzith, oc haffw*er* han giorth nokon kosthnadh, äll*er* leyth skip til th*et* fförloffwada sändny*n*ga gotzith hwilko*m* th*et* war loffwath, tha skal han som wthloffwadhe halla hans skadhalöso, oc betala hwath han haffw*er* tilreth ath föra gotzith m*ädh*, wm ha*n* wil th*et* ey sändha m*ädh* ho*n*om, Thy haffde han förwisth ath ha*n* ey wille sänth m*ädh* ho*n*om, thaa haffde han ey leyth sigh swa storth skip, oc ey dwals thär swa länge,

Befallas päni*n*ga til vis tingh 90

Sändh*er* nokor päni*n*ga m*ädh* androm befallandis ho*n*om köpa segh benämdh oc förordadh ti*n*gh, oc ey j androm ting*om* förytra the päni*n*gana, tha han komber tith som ha*n* skwlle köpa the ti*n*gen, finder

han them ey fall til köps, oc thär pa taker skäl oc withnes bræff, Oc wm swa händher ath han köper annor tingh mädh | them päningommen, oc vinner 55 v. mykit pa them, tha är han pliktogher betala alla pänyngana j gen, och thär til mädh alla the winnyngena honom som pänyngana wthsände, Oc miste han the tingen oc winnyngena j wägenom, tha är thet hans skade som annarledis köpslagade mädh päningommen, än befallath war, thy jngen skal mera makth haffwa affwer annars tingh, än befallath är, Jtem war han kommin j thän stadh thär han kwnne anthwardath päningana honom j gen som them wthsände, oc thet ey giordhe, wtan förde them mädh segh oc miste them tha j wäghenom, tha är han pliktogher giffwa them j geen, Män war han ey kommyn thär han kwnne anthwardha them honom som vthsände, oc förer them mädh segh, oc mister them mädh affwerwaldh äller j syönom, tha är thet hans skade som them vthsände, Män doblade han them borth äller annars them förskyngrade jlla, tha är han pliktogher giffwa them j gen, oc täslikes är wnderstandandis | wm annath gotz 56 r. som befallas androm föra mädh tolken förordh oc velkor som förscriffwith är wm pänyngana,

Befalla oc sända skipith 91

Beffallar nokor skipare sith skip til ath seghla mädh the til förordadan stad oc händher swa pa resonne ath thet faar skadha, brister äller fördärffwas, tha är han jnthe pliktogher giffwa thet j gen som thet var anthwardath äller befallath, Män färdas han

mädh the skipeno til nokon annan stad, än tith honom war befallat föra thet skipith oc samtykth war aff skiparenom, oc swa mister skipith äller thet fördärffwas, tha är han pliktogher betala thet jgen, Haffwer han jnte thet han kan betala mädh, tha läggis j fängilse til thes han haffwer giorth fyllest före skadhan, Oc skiparen som swa befalladhe androm föra skipith är pliktogher bethala sinom kompanom som dell ägha j skipena theras skadha oc winnyngena aff skipeno, Män befalladhe han vth skipith androm mädh kompanannas vith oc wilya, äller mästa delen
56 v. aff them thet samtykto, tha är | han jnthe pliktogher betala kompanommen j geen före skipith, Thy skiparen skal tilspörya sina kompana när han wil swa befalla androm föra skipith, Oc waare skiparen thär stadder hwar han jngen aff kompanommen räkthe tala widher äller tilspörya, tha skal han jngom befalla föra skipith, wtan swa hände, ath thet ware fraktadh, oc han wordhe sywker, Äller wm skipith skwlle löpa til thän stadh hwar landsens härre ware skiparens fiende, Äller wm han haffde loffwath taka sigh hwstrw för än han färdadis, Äller wm han haffde giort lyffthe ga nokra pelegrims reso, oc före the saker maa han befalla androm föra skipith ey tilspöriandis kompanana, Jtem haffwer skiparen befallath nokrom föra skipith oc thän thet före betalar hwaryom kompanenom aff winnyngenne thän delen som hwaryom bör haffwa, och the ärw wäl athnöyde, händer framdelis ath skipith faar skadha äller fördärffwas, tha är skiparen ey pliktogher bethala thän skadhan kompanommen, thy the wisto
57 r. at han haffde androm befallath föra skipit | oc han

altid betalade them sin parth oc del aff winnyngenne,

Dwäls skiparen länge 92

Dwäls skiparen länge j nokrom stad sidhan gotzeth är wtskipath haffwandis sin eghen ärande äller köpslaghan beställa, äller annars sändnynga gotz, tha skal han bethala thär kosten aff sinom eghnom pänyngom, Oc sänder han skipit fran segh befallandis thet androm föra och thet faar nokon skadha pa resonne, tha är han pliktogher honom betala kompanommen, wm swa är han ey haffde förtingath mädh them ath han matte sända skipit fran segh oc syälffwer bliffwa ather, män haffde han thär til theras samtykke, tha är han ey pliktogher wm skadhe händer skipeno tilkomma, Jtem bliffwer skiparen ather til ath wthkräffya skiplönen, oc ey före sin eghen ärande, oc sände skipit fran segh, ath thet ey skwlle thär förtara oc tapa thiman, oc händer the tha skadhe j resonne, tha är skiparen jnthe pliktogher thär före, thy han war dwaldher aather före skipsens nytto, oc ey fore sin eghen ärande, oc pröffwis santh wara vtan hiälpa rädy,

Vithnes byrdh j skipeno 93 57 v.

Haffwer skiparen oc köpmännena sigh j mällen nokor twädräkteliken ärande, tha maagha ey batzmennena bära withne them j mällen, hwasken moth äller mädh nokrom partenom swa länge the ärw pa resonne, Män scriffwaren j skipeno skal wara medlare them j mällen, oc haffwa alth be-

scriffwit j skipsens book, Tha likowäl sidhan resan är ändath, oc batzmännena ärw frj oc qwittade fran tyänistenne oc skipeno, magha the wäl bära withne j mällen skiparen oc köpmännena vm the wardha thär til kallade oc kraffde säya santh, Thy the ey tha velnas aff them nokra winningh, äller skadha, Jtem batzmännena magha bära withne mällen skiparen oc köpmännena pa resonne warandis, wm gotz som kastadis aaffwer bordh j störm, hwrw samtykthes skipith löpa j landh, thy scriffwaren kwnne thet ey strax scriffwa, oc swa sagde hwar äffther sinne veldh, wm batzmännena ey matto j the sakerna bära vithne, Jtem Är nokor twädrakth mällen skiparen
58 r. oc batzmännena vm nokor | tingh som ey ärw scriffwin, tha magha köpmännena bära withne them j mällen hwath the santh witha wara, pa resonne, wm swa är the haffwa jngen delaktogheth j ärandeno wm hwilkit the bära withne, Jtem är nokor twädragth mällen köpmännena oc batzmännena, tha ma skiparen bära vithne them j mällen hwath han santh weth, sidhan resan är ändath oc ey för, oc wm han haffwer jnga delaktogheth j the ärandeno vm hwilkit han withnar Jtem haffwa köpmännena sin j mällen twädrägth, tha magha batzmännena bära withne thär wm hwath santh är pa resonne varandis oc sidhan, thy the wäntha sigh ey meer fördel aff enom än aff androm, Män finnas nokre göra falsk withne, tha rättis affwer them mädh rätthenom aff landsens härra, oc aldrigh warj sidhan betrodhe ärwlöse,

Tyänar nokor pa skönyan 94

Tyänar nokor styreman j skipeno latandis sina tyänistha lön j skiparens skönyan, tha skal han giffwa honom före resona swa mykith, som han giffwer nokrom them han mästh giffwer j framstaffnenom, oc meer wm han är godher, | Jtem tyänar 58 v. nokor batzman j skipeno paa skönyan, tha är skiparen pliktogher athspörya styremannen oc scriffwaren hwat han haffwer rättelika förtyänth pa resonne, oc hwath the swärya honom haffwa förtyänth, thet skal skiparen honom betala vtan nekan,

Fattas tygh, takel oc ankar 95

Haffwer skiparen ey allan thän redskap, tygh, takel, oc ankar som han haffde sagth före köpmannomen segh haffwa, oc pa resonne warandis bidya the honom sätya ankar j haffnenne, äller före landith, oc köpmännena fa thär skadha thy han haffwer ey redhskapen til ath sätya, Tha är han pliktogher betala them thän skadhan the finga, haffwer han ey makth betala, thaa skal skipit sälyas oc thär mädh betalas, räkker ey skipsens wärdh til ath betala thän skadhan, oc han haffwer andra äghodela, tha skal mädh them wpfyllas hwath som skipith mäktar ey betala, wndantakandis aff skipennas wärdh batzmannannas lön, Män kompanana ärw jnthe pliktoghe betala j them | skadhanom, vthan swa 59 r. mykit som the ägha j skipeno mädh skiparenom,

Tilspörya kompanana vm resona 96

Vil skiparen seghla mädh skipeno til nokon thän stadh hwar stor waadhe är, oc är swa staddher ath

han kan komma til ath tala widher kompanana, thaa skal han spörya them til vm han maa tith fara mädh skipeno för än han vthloffwar köpmannommen skipith tith fraktha, Oc lather han vth skipith köpmannom til thän stad som storan waadha haffwer oc jnthe tilspör sina kompana, tha magha the neka the resona, oc vpbywda skiparenom köpa sin del j skipeno, äller the wilya köpa hans del, thy han ey spordhe them til wm the resona, Män waro the tilsporde, tha magha the ey göra honom mothstandh j resonne, oc ey wpbywdha honom köpa sin del j skipeno, för än han är kommyn j gen aff resonne, Män haffwer han ey theras loff sporth thär til, oc the wpbywdha sin del til köps j skipeno hwilkith köpmännena haffwa leyth äller fraktath, och skiparen skels widher skipith, oc kompanana taka thet til
59 v. segh, Tha likowäl | är thet skipith pliktogth fwlkomna och göra the resona ath köpmannommen som thet haffwa leyth äller fraktadh för samma skiplön som tilförna waro mädh skiparenom tingath, Män är skiparen staddher thär han ey räkker tala widher nokon aff kompanommen, tha ma han vthlatha skipith til ath frakta hwarth honom täkkis, och händher the nokor skadhe pa resonne, tha magha jnthe kompanana thär wm tala, wtan han förborghade skipith borth, äller annars förkomme thet mädh sinne ondsko oc osköthno, tha är han pliktogher thet bethala, Män til ath fara mädh skipeno thär jngen är waadhe, är skiparen ey pliktogher spörya kompanana til, wthan honom täkkes, oc the magha ey wpbywdha sin del til köps sidhan han haffwer wtlatith skipith til legho för än resan är ändath, Jtem skiparen skal

sätya loffwans män före segh ath han ey skal *an*narstad*is* bortsegla m*ädh* skipeno, än tith han sagth haffwer, för än han ko*m*ber j gen aff the reso*n*ne, Oc loffwandz m*ä*nnena ärw ey a*n*nars pliktoghe ko*m*pano*m*men, wtan som skiprätten vthwisar, | Jtem ärw ko*m*panana närstadde höra oc 60 r. wnderstanda ath skipare*n* lath*er* skipith til legho oc fraktas til ath löpa tith som är stor waadhe, och the säya th*ä*r jnthe j moth, oc ey häller spör skipare*n* th*em* til radz th*ä*r wm, Oc faar tha skipith noko*n* skadha j the reso*n*ne, tha är skipare*n* jnthe pliktogh*er* betala th*ä*n skadhan j gen,

Tinga lösen fran syöröfwaro*m* 97

Komber fienda skip äll*er* röffwaras skip j färd m*ädh* skipare*n*s skip j syönoⁿ äll*er* haffne*n*ne wilyand*is* göra th*em* onth, tha ma skipare*n* tinga m*ädh* höffwedz ma*n*nenoⁿ som är j röffwara*n*nas äll*er* fienda*n*nas skip, wthloffwand*is* honom ena sw*m*mo pänyn*g*a ath han ey gör th*em* skadha oc öffwerwaldh, oc wm nokre köpm*ä*n ärw j skipare*n*s skep tha skal han th*em* wnderwisa hwrw han haffw*er* tingath til ath lösa oc frälsa skipith fra*n* fiendo*m*men, Oc tha skwla alle the j skipeno ärw skywta sa*m*man pänyn*g*a til ath vthgiffwa the sw*m*mona som är wthloffwadh, [j] swa matto ath skiparen skal th*ä*r j betala swa mykith som halfft hans skip är värth, | oc the a*n*dre som j skipeno ärw, th*et* som 60 v. sw*m*man löper höyre, Män ärw jnge köpmän närstadde, tha skal skiparen haffwa raadh m*ädh* styre ma*n*nenoⁿ oc scr*i*ffwarenoⁿ wm the sw*m*mona til

ath lösa skipith m*ädh*, Och hwath the samtykkia magha ey köpmä*n*nena neka tha the ko*m*ma, wthan skwla bethala so*m* försc*r*iffwit är, Jtem möth*er* skipith j syönom annor skip som ey ärw fienda, äll*er* röffwara pa, wtha*n* the th*är* pa ärw bedhas aff th*em* drykke pänynga äll*er* handzal, tha skal skiparen haffwa raadh m*ädh* th*em* som j skipeno hans ärw, oc bethala som försc*r*iffwit standh*er*, Män betalar äll*er* wthgiffwer skiparen skänk äll*er* drykke pänynga, oc haffw*er* ey raadh oc samtykke th*är* til aff th*em* som ärw j skipeno m*ädh* hon*o*m, tha skal th*et* alth räknas hon*o*m syälffwo*m* til ath betala, oc jngo*m* androm, Thy han th*et* gaff wtan theras samtykke, Jtem wm swa hände ath köpmä*n*nena haffdo tingath m*ädh* skiparen*o*m wilya frakta hans
61 r. skip jnna*n* försagdan | wissan tidh, oc skipith swa liggiandis j haffnenne, oc jnna*n* th*än* tidhen ko*m*mo fienda äll*er* röffwara oc toko borth th*et* skipith äll*er* giordo skadha pa th*et* tha ärw köpmä*n*nena jnthe pliktoge betala skiparen*o*m före th*än* skadhan, Män war th*än* försagde tidh*en* förlidhen, oc skipeth laa sidha*n* th*är* bidhand*is*, oc swa finge th*än* skadhan äll*er* a*n*nan pa skipith, tha ärw köpmä*n*nena pliktoghe betala skiparen*o*m alla*n* skadhan, thy the haffdo ey fraktad skipith jnna*n* sagda*n* tidh, oc swa bidh-a*n*dis th*är* läng*h*er fik th*än* skadha*n* för*e* theras fördröyelse skwldh,

Skadha faar gotzith j rooff 98

Taker nokor skipare köpma*n*s gotz til ath föra til nokon a*n*nan stad, oc j vägen ko*m*ma röffwaras

skip takandis borth halffdelen äller tridywngen aff the gotzeno han förer, oc tha han komber til thän stadhen thär han skal afflödha gotzeth, haffwer han ey ather aff the vthan fiärde delen, tha är han pliktogher anthwarda fran segh thän fyärde delen han haffwer aather | aff gotzeno, oc honom skal ey 61 v.
betalas fwl skiplön swa för thet gotzeth som röffwarana toko borth som före thet han behiölth oc förde fram, Wtan swa haffde warith samtykth mällen skiparen oc köpmannen ath hwar skwlle bära skadha mädh androm som hända kwnne j the resonne, swa ath skiparen oc the jnthe misto betaladho thet gotzith j gen som borth kom, oc swa sidhan toke sin fwlla skiplön, Oc war thet ey swa samtykth mällen them, tha ärw köpmännena jnthe pliktoge betala före skiplön aff the gotzeno som mistis, Jtem ärw batzmännena stadde före maanadha lön, tha skal skiparen betala them maanadha lön jn til thän daghen röffwarana toko borth gotzet j syönom, Hwath häller han faar sin skiplön fwl, äller ey, Jtem wardher skiparen gripin aff nokrom härra, oc lagdher j fängilse, oc kwnne ey giffwa batzmannommen orloff, tha är han ey pliktoger betala them maanadha lön före thän thidhen han är j fängilse, thy han misther kosten, oc skipith förarghas, oc jnthe windher, Män kombir han wider oc giffwer them ey orloff, tha skal han | them be- 62 r.
tala som the haffdo giorth fwlla tyänisth thän tidhen han j fängilse var, wtan the haffdo annor enkanneliken welkor giorth sigh j mällen tha the staddos,

Läna baatha oc tygh 99

Taker skiparen til legho äller läns annars baath äller tygh *mädh* hans with oc wilya som thet ägher, oc wm thet bristher söndher tha han thet nytya, tha är han jnthe pliktogher annath betala wthan the leghona som han haffwer wthloffwath, män tok han the tingen vthan ja oc tilstädilse, tha skal han thet tingeth betala j gen wm thet bristher, oc leghona thär til *mädh* vtan hinder oc hjälpa rädy,

Bidha äffther androm 100

Lather skiparen köpmannommen skipith til legho loffwandis them bidha *mädh* the til en wissan oc försagdan dagh, tha är han pliktogher thär til bidha, oc far han thädhan borth jnnan thän daghen komber, tha är han pliktogher bethala köpmannommen allan thän skadha the faa för thän fraanfärdennas skwld, Jtem är thet oc swa ath köpmännena ey ärw redho paa thän försagda daghen, oc skiparen faar
62 v. nokon skadha, oc gör mer kosth bidhan|dis länghер äfftheг them, tha ärw the pliktoghe betala thän skadhan och kosten skiparenom j gen, Män är skipith thär som skiparen rädhes faa hindher aff landsens härra, äller röffwara skipom, äller aff storom storm, oc thär före kwnne ey bidha thär til försagdan tidh *mädh* skipeno, tha är han jnthe pliktogher köpmannommen wm han far thädhan borth, Theslikes är oc wnderstandandis wm köpmännena, vm the dwälyas affwer tidhen före tolken hindhers skwldh,

Glas oc leerkar föra 101

Föres glas äller leerkar pa skipeno, them skwla köpmännena syälffwe lätha föra oc sätya j skipith, skodhandis wm the ärw bewarath oc ey brytas, thy skiparen skal ey wara pliktogher om the slas sönder, wtan swa betala skiplön före the söndrogha som före hela,

Föra skipit moth skiparens wilya 102

Then tidh skiparen är kommen tith han skal affloödha skipith, tarffwas honom beställa sin ärande oc skipsens nyttho jnkräffyandis skiplönen, thy skwla batzmännena tolomodelika bidha | honom ey 63 r. hastandis til ath färdhas, äller wm sin lön, för än han haffwer krafft jn thet honom bör pa skipsens wäghna, oc wm swa hände ath batzmännena wredgadis ey wilyandis bidha, taka skipit oc mädh the löpa fran skiparenom moth hans wilya, Tha haffwa the thär mädh fö[r]wärkath alth thet the ägha, Oc kan skiparen komma äffther them, oc lätha gripa them näffzandis swa som förrädhara plägha näffzas äffther laghen, Oc the skwla betala skiparenom allan skadha som han haffwer thär aff fangith, oc hans ordh skwla thär wm wara trodh wtan andra pröffwan, Thy batzmännena skwla tala segh til rätta wm skiparen ey betalar them, oc ey taka skipit borth,

Köpa kosth, tygh oc takel 103

Tha skiparen haffwer latith köpmännommen skipith til legho skal han säya scriffwarenom ath han jn-

köpa skal ätanswaro som tarffwas oc annor tingh pa skipeno til the resona, Män tygh oc takel skal
63 v. skiparen syälffwer köpa mädh scriffwarenom | Oc är han thär staddher som kompanana ärw, tha skal han läta them wndherstanda ath skipeno tarffwas tolken tygh oc takel köpa, oc the magha ey neka, thy the bliffwa pa landeno trygge, oc skiparen far mädh skipeno waaghandis segh, Haffwer tha skiparen nokra päninga som ärw tilhörandis allom kompanommen oc honom aff skipsens wpbyrdh oc ränto, tha maa han mädh them köpa tygh oc takel som tarffwas, haffwer han jnga tolka pänynga som ärw til bytes, tha skal han mädh scriffwarenom räkna mykith skiplönen löpa aff the gotzeno som är tha fraktadh, oc thet swmmera, oc täslikis mykith scriffwaren haffwer jnköpth oc wthlagth, Oc sidhan räkne mykith thet tygh oc takel kostar som är köpande, Oc swa skal scriffwaren ganga til hwan kompanen särdelis säyandis them ath the skwla betala swaa mykith som hwaryom tilkomber pa sin del j thet tygh oc takel, och wilya the tha se räkenskapen, tha skal scriffwaren läta them see honom, Är tha nokor aff kompanommen som ey wil be-
64 r. tala thet pa hans del löper, | oc skiparen taker pänynga til oker swa mykla som them kompanenom borde wthläggia, Tha skal thet okret oc pänyngana betalas honom som länthe wth pänyngana tha resan är giordh, aff then kompanens del aff skipsens winningh, Oc wm swa hände ath skipith förginges pa resonne, tha är thän kompanen pliktogher betala the läntha pänyngana, och okreth mädh sina äghodela, hwilkit kallas jnteresse, Jtem är skiparen thär

staddher hwar han ey räkker kompanana, oc ey haffwer päningana som höra til bytith, oc tarffw[a]dis köpa tygh och takel, oc swa toghe päninga til läns tha ärw kompanana pliktoge betala hwar sin dell, Män förgaars skipith för än the päningana warda länthe betaladhe, tha ärw kompanana jnthe pliktoghe betala aff them, Thy skall hwar förwara segh hwrw han wthläna sina pänynga, Thy när skipith är borta haffwer jngen tala til kompanana pa skipsens wäghna, Män är skipith helth, oc all winningen borto, likowäl ärw kompanana pliktoghe | hwar betala sin dell aff the läntha pänyngana, 64 v. tith skipith skwlle sälyas oc thär mädh betalas, oc hwath som tha ware ather aff skipsens wärd, skal skifftas mällen skiparen oc kompanana, Män kwnna kompanana pröffwa oc bewisa ath skiparen haffwer annars salth skipith äller förborgath, tha skal han läggias j järn til thes han haffwer betalath oc giorth räkenskap för winnyngena, oc thet som bleff affwer betalnyngena aff skipeno,

Räkenskap göra kompanommen 104

Skiparen är pliktogher göra kompanommen särdeles rekenskap före hwarya resona strax han haffwer henne giorth, haller han wppe oc thet ey gör nokra reso, oc skipit tha förgaars, tha är han pliktogher betala kompanommen swa mykla vinning som han haffwer fangith aff the skipeno swa länge han haffwer thet förth, Haffwer han ey thet han kan mädh betala, tha läggis j järn til thes han betalar, Thy han skal ey försenka göra räkenskap kompan-

65 r. ommen, Oc säya sidhan ath alth | förgiks mädh skipeno, thy hwath häller thet förgars äller ey j tässo matto, han skal them betala, Oc än thär til mädh thet han haffwer wonnith mädh them pänyngommen han haffwer hallith jnne mädh seg hwilke kompanana skwlla fangith hwar til sith bythe, Oc mister han them i syönom, tha skal thet wara hans skadhe oc ey kompanannas, thy han nytyadhe them moth theras wilya, Wtan swa war ath han giorde manga resor annarstadis borto, oc kom jnthe tith thär j mällen som kompanana waro oc swa miste alth, tha är han ey pliktogher som förscriffwit är, thy han war ey saker ath winningen mistis borth, Män haffdo kompanana befälth honom sände hwaryom sin del aff skipsens winningh tha han seglade borth, oc ey behalla theras dela när segh för hwarya resona, oc han giorde moth theras befalnyngh, oc mister alth borth, tha är han pliktogher bethala hwaryom sin del som han miste borth, Män mistis thet j wäghenom swa sänth äfter theras befalnyng, tha är thet theras skadhe oc ey skiparens, oc haffdo
65 v. the ey befallath sända, oc skiparen likoväl | sände pa sin eghen ord, oc mistis, tha skal skiparen giffwa them thet j gen, thy skiparen skal göma oc göra alth äfther thet som kompanana samtykkia, tha han färdas fran them Män komber honom hindher aff gwdy, härrom, äller röffwarom ath han ey kan fwlborda kompanannas wilya, tha är han thär före jnthe pliktogher, oc alth skal finnas j sanningh, wtan falska orsäkth äller hyälpa rädy, Män finnes annars wara, tha skal thet förscriffna haffwa gangh, oc näffses wthan miskwndh,

Räkenskap äffther skiparens dödh 105

Seghlar skiparen som förscriffwit är borto, oc jngen räkenskap gör kompanommen aff winnyngenne, oc honom händher döö, oc kompanana bedhas räkenskap aff hans arffwingom, före the winnyngena han haffde jnne mädh segh aff skipeno, Tha ärw arffwingana jnthe pliktoghe göra kompanommen räkänskap aff hans gärningom som dödher är, wthan swa är han haffwer thär wm nokoth befält j sino tästamänth, äller wm the kwnna nokoth bewisa scriffwith j | skipbokenne ath han ey haffde be- 66 r.
talath aff skipsens winningh kompanommen som honom bordhe, oc tha ärw arffwingana pliktoge betala som haffwa hans äghodela hwaryom sin deel skwlle än sälyas alth thet han atthe, Män finnes j bokenne ath skiparen haffwer meer wthlagth, än winningen löper, tha ärw kompanana pliktoge giffwa arffwingommen swa mykith som löper pa theras deel betala aff the som skiparen wthlagth haffwer j skipsens förbätrilse för än han bleff dödher, Män altidh ärw förordh oc welkor vndan takandis, wm swa är ath nokor förordan war giordh mällen skiparen oc kompanana som hallas skwla pa badha sidhor obrytelika

Bötha oc förbätra skipith 106

Haffwer skipith behoff bötas oc förbätras oc skiparen är mädh the staddher thär han räkker tala mädh kompanommen, tha skal han wnderwisa them hwrw skipith tarffwas bötas, Och wm kompanana samtykkia, tha skal hwar thera läggia til the för-

bätr*in*gena swa mykith som löper pa hwars del, oc wm nokor aff ko*m*pano*m*men wille ey bethala sin
66 v. del | tha ma skipare*n* taka swa mykla pänyn*g*a til läns oc betala m*ä*dh th*et* skipith kan wi*n*na, Är th*et* swa ko*m*panana ey wilya ath skipith skal bötas, moske thy th*et* wil mere kosta än th*et* är wärth sidha*n* th*et* är böth, oc skal ey skipare*n* nödga th*em* til ath böta th*et*, Oc kostar ha*n* tha nokra pänyn*g*a pa skipith bötande th*et* moth thera wilya, tha ma han ey aff th*em* kräffya th*är* j wthlagda pänyn*g*a, Men han maa wpbywdha ko*m*pano*m*me*n* sin del til köps som han ägh*er* j skipeno, Äll*er* oc han skal köpa allas thera dela, Jtem tok skipare*n* päni*n*ga til läns pa noko*n* ko*m*panens wäghna til förbätr*in*gena oc skipith förging*is* för än the pänyngana wordo betalade, tha är jngen aff ko*m*pano*m*me*n* pliktogh*er* betala the pänyngana, Män är skipare*n* th*är* staddh*er* m*ä*dh skipeno som jngen aff ko*m*pano*m*men är, oc skipith haffw*er* stor*a* tarff förbätras, a*n*nars ka*n* ha*n* ey m*ä*dh the göra gawghn segh oc th*em*, tha ma han lätha förbätra skipith, och ko*m*panana skwla taka th*et* täkkelika giorth före allas bästa,

Märke aff ankar 107

67 r. Taker nokor skipar*e* märke aff a*n*nars ankar | äll*er* läth*er* taka, som ligh*er* jämsid*is* j haffne*n*ne, oc a*n*kareth sidha*n* mist*is* bort, tha är ha*n* som th*et* märketh borthtok pliktogh*er* betala a*n*karith j gen, äfft*er* thy som ha*n* som a*n*karith miste sägh*er* th*et* war goth, oc th*är* til m*ä*dh alla*n* skadha som ho*n*om är th*är* aff tilko*m*men, Oc vm ho*n*om täkkis ma

han läggia hon*o*m tywffrj til, Haffw*er* nokor batzman borthtakith th*et* märkith st*a*nde sa*m*ma rätten,

Vät*is* köpm*a*nna gotz 108

Köpmän som sith gotz frakta jn paa nokoth skip som jnthe affw*er*lop haffwer, wth*a*n är barth, fanga the skadha paa gotzith aff the ath haffw*i*t slaar jn, äll*er* räghnar, tha är ey skipar*e*n pliktogh*er* betala th*ä*n skadhan, thy the wisto til förna ath skipith haffde ey affw*er*lop, Män loffwade skipar*e*n wilya läggia gotzith jn vndy äfftherträkkith, oc bew*a*ra th*et* fran vätzko, oc giorde th*et* ey, tha är h*a*n pliktogh*er* betala skadh*a*n j gen, Täslikes oc wm skipith läkker oc ey är wäl tyärath wm wathn jnkom*b*er oc fördärffwar gotzith, Täslikes oc wm ey ärw lagde stokka wäl höghe pa bothn*e*n som bära gotzith wp fran vätzkonne,

Ledsaghare äll*er* pilotus 109 67 v.

Fraktar nokor skipare sith skip til ath löpa m*ädh* the j främadha landh th*är* han äll*er* jngen j hans skip är haffw*er* warith oc thy leyer segh nokon ledzsaghara som kw*n*nogh*er* är, Tha skal skipar*e*n latha gra*n*nelika scr*i*ffwa hwath th*ä*n ledzsaghar*e*n äll*er* pilotus wthloffwar segh witha och kw*n*na tyäna til the resono, oc hwath han skal haffwa til lön, oc hwath the wardha affwer ens wm skal haallas Är th*et* swa ath th*ä*n ledzsagaren pa reso*n*ne warand*is* jnthe kan äll*er* weth göra the tingh han haffde wthloffwath tha ma skipar*e*n m*ädh* styrema*n*nens, batzmä*n*ne*n*nas oc köpmänne*n*nas samtykke

hwgga hans hoffwod aff wtan allan annan dom, Thy han wille skipith oc alt thet j the är förradha oc swika, oc thy skal hwar förwara segh wäl hwrw han giffwer segh til at wara pilotus

Vaktan pa skipith 110

Strax skiparen läth wpwinda seghlith skal han skikka hwan batzman j sin stad j skipeno thär görandis thet ämbethe som hwaryom befallas oc tarffwas, swa wäl j haffnenne, som tha skipith gar wndy segleno waktandis oc wakandis swa thär som fredher är som j fienda landom, oc skikke them til
68 r. ath soffwa til skifftis, oc finnes nokor | soffwa tha han är satther til ath waka och halla waardh, skal han bindas mädh rep oc kastas tre resor j haffwith, oc thän daghen fasta widher wathn oc brödh, och wardher han fwnnen tre resor soffwa, tha hans skiffte är til ath waka, skal han mista sin lön oc tyänisth före alla the resona, Thy han säther alth thet j skipeno är j waadha til ath förtappas,

Finnes gotz pa strandenne 111

Finnes gotz tapath j haffnenne, äller aff haffweno jnslaghith til strandena, thaa skal han som gotzeth findher wnderwisa landsens härra, oc skal lysa thet dagh och aar, oc gotzeth gömes swa länge vm thet är swa länge waraktogth, annars sälyes oc päningana gömas, Oc the vnderwisilsen skal han göra landsens härra jnnan tyo dagha fran the han haffwer fwnnith gotzit, vtan han haffwer san förfal, oc komber jngen sanner maalsman til thet gotzit jnnan

dagh oc aar, tha skal han som thet hitta haffwa hälfftena, och thän andre halffdelen skifftas j twä dela, annan thera skal landsens härren haffwa, oc annar giffwes fatigho folke, Män wm thet som finnes flytha vthe j willande haffweno är scriffwit tilförna, | Jtem finnes nokoth gotz i haffweno 68 v. som haffwer thär warith tapath dagh oc aar tha ma thän thet gotzith tilhörde jnthe kännas widher thet gotzith thy hans märke kan ey bliffwa swa länge thär wppa wtan gotzeth waare kopar, staal, äller annar malm, oc tha skal han bewisa thet wara sith märke thär pa stander, Oc tha skal han betala honom som fan gotzith sin hitto deel, oc thär til mädh lika före hans mödho han haffde til ath taka gotzith wp aff haffz bothnenom oc kosthnadh, oc sidhan skal gotzith anthwardas honom j geen,

Latha skip til lotha 112

Taker skiparen batzmännena mädh sigh til ath tyäna j skipeno til lota, swaa ath the skwla haffwa del aff skipsens winnigh, tha litith wm skipith winner litith, tha meer, när skipith winner mykith, oc ey städyas före wis lön, Tha skal scriffwaren j allas thera närwaro wpscriffwa mädh hwath velkor oc förordh the jnganga j skipsens tyänisth, oc hwilke skwla haffwa större loth äller myndre j skifftено, Och sidhan skal skiparen lätha batzmannommen see all skipsens tygh oc takel ath the ärw stark oc färdogh, oc scriffwes wp, swa kwnna the ey säya thet | them anthwardadis jngen tolken tygh 69 r. äller takel, Sidhan skwla batzmännena tyäna j skipeno

likerwisth som the waro stadde före wis lön pa resonne, Oc tha resan är ändath betales them äfther thy som samtykken war aff winnyngenne, Jtem händher thet pa resonne skipith faar nokon skadha, tha skal then skadhen wpresas oc betalas aff winnyngenne för än hwaryom giffz sin loth Oc än wm skipith förgingis oc sloghes söndher, tha skwla batzmännena hiälpa wpsanka seghel, tygh, takel, oc annar tingh, Oc swa skal skipith myätas hwrw goth thet war tha thet förgiks, oc betalas aff winnyngenne skiparenom, vm nokot är aff winnyngenne, räkker hon ey til at betala skipith j gen, tha ärw ey batzmännena pliktoge betala skipith j gen, thy the mista jnthe annath wthan sith arbede oc thiman som är framlidhen, Oc thär til mädh ärw the pliktoge betala skiparenom kosten han haffwer them hallith pa the resonne mädh math oc dryk, Oc strängher seg nokor aff battzmannommen thär j moth, tha ma skiparen läta gripa honom, oc läggia j fängilse til thes han betalar kosten, oc som samtykt oc bescriffwit war, Män är nokor batzman fatigher, oc gärna betala wille, aff honom skal skiparen taka
69 v. loff|wans män oc bepliktan ath betala honom jnnan wissan dagh, Jtem mister nokor batzman sith gotz han haffde på skipeno, oc kan thet bewisa tha skal skipith honom thet betala, wm skipith winner, oc ey annars, Oc thetta war swa stadgath thy mange skipare haffdo gammwl rwthin skip oc läthw them wth til lotha, oc tha the mädh lithen storm förgingos, kraffdo före them swa manga pänynga the kwnno byggia tw skip mädh, Oc nw ma ey kräffyas före lota skip som förgars meer än swa mykith

thet haffwer pa the resonne wonnith som förscriffwit är, Täslikes är oc wnderstandandis wm syö röffwara kommo oc toko borth aff skipeno ankar, seghel, kabel, äller annor anbodh, thy the skwla betalas aff skipsens winning, oc ey mädh nokors batzmannannas äghodela som sagth är,

Loffwan giordh j haffwena 113

Loffwar nokor androm pänynga, äller görs nokor sämya wthe j haffweno hwar skipith gaar, tha skal jngen wara pliktogher halla thet han thär loffwar androm, oc jnga makth äller stadoghet skal thet lyffteth äller föreningen haffwa, wthan skipith laghe j haffn, äller haffde landz fästo, tha skal alth vara gilth | oc bliffwa widher makth som trakteras mällen 70 r. nokra oc wthloffwas, thy offta ärw the j skipeno stadde som gerna wthloffwado hwndradha ducata til ath han förde honom jn pa landith ey gitandis lidith syön, äller före räddogha skwldh, Äller wm the mötto röwara skip, oc wthloffwado mykla pänynga til ath slippa them, oc thy skal jngen lyffthe hallas som göras aff räddogha äller affwerwälle, Jtem tessen ärw lyfften som skwla bliffwa widher makth oc hallas, än tha the göras j haffweno wnder seghel, Samtykth lyffte wm wthkastad gotz j störm äller annars, Äller wm skipith skwlle til landz oc waaghas oc betalas, Äller lyffte före wmskiffta resona til ath segla annarstadz, oc strax skipit komber tith thet kastar ankar, äller faar landfästo skal scriffwaren scriffwa thet lyfftit som giordis som sagth är, Män loffwas nokoth androm

j skipeno tha th*et* är j älffwe*n*ne, äll*er* jnsyö, j haffne*n*ne, th*et* skal hallas gilth som th*et* haffde varith giorth pa jordhe*n*ne,

Sälya skip*it* vt*an* kom*pan*an*nas* loff 114

Säl skiparen skipith vt*an* kompana*n*nas loff oc
70 v. samtykke, Tha är han strax | pliktogh*er* faa sino*m* ko*m*pano*m* räke*n*skape*n* oc giffwa hwaryom thera sin del so*m* hwaryo*m* bör aff skipeno so*m* ha*n* salde wm swa är the wilya th*et* anama, Män wilya the ey anama päni*n*gana, tha är han pliktogh*er* fa them j gen eth a*n*nath skip swa goth som th*et* han saalde wtan theras my*n*ne, oc thär til m*ädh* swa mykith the kw*n*no haffwa wo*n*nit m*ädh* the thän tidhen, Äll*er* förlike segh m*ädh* them a*n*narled*is* giffwand*is* ärandith j godha ma*n*na skönyan som segh förstanda, Män täkkis th*et* mästa delenom aff ko*m*pano*m*men ath han salde skipith, tha är han jnthe pliktogh*er* a*n*nath, wt*an* hwaryo*m* giffwa sin del m*ädh* räkenskap, Jtem far skipare*n* borth ey görand*is* räke*n*skap äll*er* betalni*n*g sinom ko*m*pano*m*, mä*n* ko*m*ber ha*n* thär the kw*n*no hono*m* gripa, tha läggis j järn oc fängilse til thes han betalar, Mä*n* ko*m*ber han ey j gen oc skipith ka*n* finnas, tha magha ko*m*panana rostera skipith, oc taka th*et* swa j gen m*ädh* rätteno*m*, thy skipare*n* saalde th*et* han ey haffde makth til ath sälya, vt*an* han som köpth haffwer, ka*n* bewisa m*ädh* breff oc withne, ath ha*n* so*m*
71 r. skip*it* salde haffde samtykke oc befalni*n*g | aff sino*m* ko*m*pano*m* sälya th*et* skipith, thy hwar skal witha hwrw ha*n* skal köpa skip swa ath ha*n* faar ekke

skadha, Jtem säl skipar*en* skip*it*, thy th*et* är förmykith gam*m*alth, äll*er* til at betala th*et* han haffde borghath til skipsens behoff, Tha är han ey pliktoger wtan göra räkenskap oc betala hwaryom kompanenom th*et* öffw*er* löper när gällen ärw betaladh,

Lönlikith gotz j skipeno 115

Jnläggher nokor köpman lönlikit gotz j skipith, som är jnswepand*is* gwl, selff, pärlor, dyra stena jnwärtis j pakka, tynnor, skinmeser, äller kistor, äller annarledhes äller thär j andra pänynga, äller andra dyran köpenskath brochath, flogheldh, silke etc[a] hwilkith han ey haffw*er* wppenbarath skiparenom äller scriffwarenom, äller styremannenom, Oc wm swa illa hände pa resonne ath gotzith tarffwadis kastas affw*er* bordh j traangom, äller skipith löpa j landh oc stöta thär tolkith dyrth gotz waare lönlika jnwärtis lagth, Tha skal ey annath gotz räknas wtan gotzit som wthwärtis war kwngiorth, som är skinmees, för skinmees, tynna smöör före smör, fath järn, före järn, oc ey före th*et* selffwit jnwärtis war dolth, | än tha thär th*et* gotzith aatte 71 v. kwnne pröffwa mädh withne som saagho at han lagde th*et* dyra gotzith j the skynmesena, äller järn tynnorna, oc förtappas th*et*, tha skal honom ey annar both thär före göras, wtan före th*et* som scriffwith är j skip bokenne, Oc händher th*et* swa ath thän pakken, tynnan, mesen, j hwilko gotzith är ey förgars mädh andro gotze, tha skal th*et* alth räknas före swa mykith th*et* är wärth til ath wp-

resa allan skadhan badhe skipeno, oc them j skipeno haffdo gotz, Jtem tappadis thän pakken äller tynnan bort mädh skiparens äller scriffwarens försymilse, likowäl ärw the ey pliktoghe betala j gen annath än thet gotzit som wppenbarath oc scriffwith är, annars sagdo mange köpmen segh haffwa misth mykith thet gotz han aldrig haffde, Oc thy wppenbare gotzith tha honom bör ath han faar ey skadha,

Sysloman Lather skipit til legho 116

Säther skiparen nokon annan syslo man j sin stadh til ath latha skipith androm til legho j sinne franwaro jnnan vissan tidh oc dagh, Tha skal thet
72 r. wara gilt oc fasth hwath syslomannen gör swa | som skiparen haffde thet syälffwer giorth, Män haffwer skiparen ey före sagth syslomannenom wissan tidh oc dagh til ath latha skipith til legho, tha ma han thet wthlata til thes skiparen haffwer wnderwisath honom ath han skal thet ey wthlatha, Lather han thet wth sidhan, tha är ey skiparen pliktogher thet halla, vtan honom annars täkkes,

Leya skipit oc annarstadis thet frakta 117

Leyer nokor köpman skip hwilkith han wil annarstadis frakta thär han wardher affwer ens mädh skiparenom ath han mädh skipeno skal tith komma pa försagdan dagh, wm swa händher thän skiparen ey komber tith mädh skipeno pa thän daghen oc köpmannen faar thär före nokon skada, tha är skiparen pliktogher betala honom thän skadhan j gen, Oc wm köpmannen leyer tha eth annath skip

dyraren än thet han haffde för tingath som ey kom tith pa försagdan dagh, Tha är thän skiparen pliktogher betala köpmannenom swa manga päninga som thän köpmannen giffwer meer til legho före thet andra skipith än han haffde honom loffwath giffwa före skiplegho, oc thär til mädh kosth oc | skadha som han haffwer fangith bidhande affwer försagdan dagh, oc thet köpmannen thär wm swär skal tros wara santh, wtan all annor pröffwilse, Men haffde skiparen hindher aff gwdhy, härrom, äller störm ath han ey kwnne komma pa försagdan dagh, Tha är han ey pliktogher köpmannenom som förscriffwit är, Jtem komber skiparen mädh skipeno pa försagdan dagh oc köpmannen haffwer ey gotz til at frakta skipith mädh, äller haffwer fraktath thet pa annath skip, tha är han pliktogher giffwa skiparenom the pänyngana som han haffde honom loffwat före resona likerwisth som han haffde förth hans gotz, wm skiparen ey wil andra försoningh taka, Oc wm skiparen lidher skada oc kosthnad affwer försagdan tidh, thet är köpmannen pliktogher honom betala, oc thär wm skal hans eedher wara trodder, 72 v.

Döö köpmannen som leyde skipit 118

Leyer köpmannen skipith til ath fara mädh the annarstadis ath frakta thet, oc swa bliffwer thär samma stadz döder hwar han tingadhe skipith, thaa | skal skiparen sända bwdh äller breff til hans kompana som dödher är, wnderwisandis them hwrw han haffde leyth oc tingath skipith, oc wm the wilia thet halla gilth oc fasth, Oc gör han nokon 73 r.

kosthnath thär affwer, wtan theras swar, tha ärw köpmannens kompana jnthe pliktoghe, thy kompanskapit standher ey sidhan mannen är dödher, wtan swa waare ath mällen köpmannana warw giffwin breff j hwilkom the segh jnbyrdis bep[l]iktha til ath fwlborda thet thän andhre böryar, oc thet skal skiparen kwnna bewisa, annars ärw kompanana jnte pliktoghe jnfrakta pa skipith,

Sywkdom hindra skiplegho 119

Leyer nokor köpman til ath fraktha thet jnnan föresagdan dagh, oc strax wardher hardelika sywker, Oc swa sägher, äller läther säya skiparenom, ath han ey kan tha frakta skipith hindradher aff sywkdommenom, oc ath han göre sith bästa mädh skipeno annarstadis, thaa är köpmannen jnthe pliktogher
73 v. skiparenom, när han wnderwiste honom | sin förfal jnnan thet thimen kom han skwlle fraktath skipith, Oc han wille gärna thet göra wm han wille bidha thil thes han worde helbrigde, Män sägher ey äller läther ekke köpmannen säya skiparenom sith hindher ath han ey kan frakta skipith för än thimen är framlidhen, tha är thän sywke pliktogher betala skiparenom sin kosth som han haffwer thär affwer giorth, Män war köpmannen sywker tha han stadgade oc leyde skipith thil the resona, tha är han pliktogher betala skiparenom allan kosth oc skadha han haffwer aff the fangith ath han afftrar resona, Thy thän som sywker är, han skal ey bekymbra segh mädh ath städya äller leya skep,

Dö köpm*a*nn*e*n tha skip*i*t är fraktat 120

Haffw*e*r köpm*a*nn*e*n fraktad skipith alth äll*e*r somth, oc swa bliffwer dödh*e*r, tha ärw hans ärffwinga jnthe pliktoge skiparenom, wm swa är han bleff dödh*e*r jnn*a*n th*ä*n | dagh*e*n war kom*m*en pa hwilkom 74 r. han skwlle alth haffwa fraktath, Män bleff han dödh*e*r sidhan th*ä*n dagh*e*n war förlidh*e*n, tha ärw ärffwingana pliktoge betala skiparenom kosten som han haffw*e*r giorth th*ä*r affw*e*r, thy h*a*n ey giorde sith gawn wtan bidhade affw*e*r tidh*e*n, Jtem haffde skipar*e*n tykth wp seglet oc köpm*a*nnen som gotzith haffde jnfraktath bliffwe dödh*e*r hwar som hälsth h*a*n waare stadd*e*r, Tha skal skipar*e*n wända wm skipith oc ath*e*r löpa tith jgen m*ädh* gotzeno som han th*et* fraktade, oc anthwardha th*et* hans arffwingom, äll*e*r h*a*ns syslo man, Män ärw th*ä*r ey hans ärffwi*n*ga äll*e*r sysloman, tha skal han lätha läggia th*et* gotzith j trygth rwm wndy laas, oc scriffwa them til th*ä*r wm, oc alth th*et* h*a*n kostar til ath afflödha oc bewara gotzith skal betalas aff gotzeno tha ärwingana komma, oc alth th*et* h*a*n kostade seglandis til baka m*ädh* gotzeno, Oc vm the ey kwnna sämya segh wm betal|nyngena, tha 74 v. skal th*et* giffwas j twa godha owelda m*a*nnas skönyan, och hwath the th*ä*r wm säya, skwla the widh*e*r bliffwa, Oc äfft*h*er th*et* som skiparen faar nokoth til skiplön, skal han giffwa batzm*a*nnom*m*en lön, Jtem ärw ärffwingana äll*e*r th*ä*n dödha köpm*a*nnens sysloman th*ä*r hema som skipith fraktadis oc ath*e*r kom til baka, oc the wilya th*et* skiparen skal fwlkomna resona m*ädh* the gotzeno, tha skwla the

giffwa skiparenom breff thär wppa ath the wilya halla alth thet han skiparenom loffwade som bleff dödher, tha är skiparen pliktogher föra gotzith tith han haffde thet loffwath föra, Jtem haffde han som bleff dödher fraktath skipith j fienda land, thär farlikith ware, tha skal ey skiparen löpa tith til baka mädh gotzeno, wthan häller tith han haffde loffwath föra thet, oc thär wpskipa thet j trygth rwm alth lätandis scriffwa, Oc swa skal skiparen taka loff aff landsens härra sälya swa mykith aff
75 r. the gotzeno | mädh köpmannas närwarw oc raadh, som löpa kan pa hans skiplön, och allan thän kosthnadh han haffwer giort pa thet gotzith, Oc swa skal landsens härre oc skiparen sända breff til ärffwingana wm thet gotzith, ath landsens härre gömer thet thär til theras handa til thes the äller thera wissa bodh tith komma oc thet anama äffther thän dödha, Är thär j bland nokoth thet gotz som ey är waraktogth til ath göma, tha skal thet sälyas oc pänyngana bewaras som förscriffwit är

Dö skiparen 121

Bliffwer skiparen dödher sidhan han haffwer wthlatith köpmannenom skipit til legho, oc för än thet är fraktadh, tha är ey skipith pliktogith fara the resona, wtan swa war, ath alle kompanana haffdo warith samtykkiandis tha skiparen wthsagde skipith til legho ath fara the resona, Män war skipith löth mädh gotzeno för, än skiparen doo, tha är skipith pliktogth fwlkomna resona som är wthloffwath, oc
75 v. kompanana skwla | sända mädh skipeno en annan

godhan man j skiparens stadh, som haller alth thet skiparen wthloffwadhe för än han doo, Täslikes ärw oc kompanana pliktoge, wm the tilstädya skipith lödha vitherlika tha skiparen är sywker, oc ey göra thär j förbwd oc mothstandh, Män giordo the förbwd lödha skipith, oc köpmännena ey lyddo wtan likowäl löddo skipith, tha haffwa köpmännena förtapath sina mödho, thy skipith, äller kompanana ärw jnthe plikthoghe halla thet skiparen loffwade, Jtem dö skiparen j skipeno pa resonne, tha skal styremannen, scriffwaren, oc andre godhe män j skipeno sätya en j hans stad som dogxe är til ath wara skipare pa the resonne, oc sidhan anthwarda skipith kompanommen, oc scriffwaren göra them räkenskap aff allo winningh, och hans ärfwingom som dödher bleff, Jtem war skipith lööth thär som jngen aff skiparens kompanom war, oc jngen | aff 76 r. hans frändom, tha skal gotzith föras tith j gen wm thän stadhen är trygger, Män är han ey tryggher, tha skal thet föras annarstadis som trygth är, oc scriffwa kompanommen til, oc ärfwingommen, ath the tith komma oc anama skipith och räkenskap, Oc scriffwaren oc styremannen skwla ey skelyas fran skipeno för, än kompanana komma, oc them betala före sina tyänisth, oc mödho,

Leya skip 122

Leyer nokor köpman skip mädh withne äller scriffth swa ath han skal thet haffwa fraktad jnnan wissan dagh försagdan, oc swa fördröyer länghер affwer thän daghen, ey före sin wilya, wthan thy skipar-

enom swa täkkis, tha är köpmannen jnthe pliktogher giffwa skiparenom före kosten han thär förtärer affwer thän daghen, Män senkar köpmannen affwer daghen före sina skwldh, tha är han pliktogher betala skiparenom kosten oc allan skadha som han faar aff the senkanenne, Jtem findher köpmannen skep före lättaren legho sidhan han haffwer leyth
76 v. thet första skipit | oc thet thär före leyer, tha är han pliktogher betala honom allan skadha, kost oc skiplönen som han wthloffwade likerwisth som han haffde förth gotzeth oc giorth resona, Thy thän som gabba wil annan, skal ey thär aff haffwa fromma oc aathlöye, Oc täslikes skal oc skiparen wm han haffde loffwath köpmannenom sith skep före lithen lön, oc sidhan fwnne nokon annan köpman som mera wille giffwa, oc honom finge skipit til ath frakta, tha skal han betala köpmannenom som först haffde tingat skipit, kosthen, skadhan, oc föra hans gotz wtan skiplön, skwlle än skipith sälyas, Thy the ärw lika ens pliktoghe hwar androm halla ordh, oc thet the loffwa halla,

Korn oc spannamaal föra 123

Taker skiparen spannamaal föra mädh skipeno, oc ey thet mälar tha th[et] inskipas, vthan tror köpmannens ordhom ath thet är ey meer än han sägher, thaa han komber tith han lossar skipit, ma han
77 r. lätha mäla spannamalen, oc witha | mykith honom bör haffwa til skiplön, än tha thän spannamaalen waare nokot wthwäxther j skipeno, Jtem är thet swa ath köpmannen som jnlagde äller läth jnläggia

spannamaalen haffwer förräknadh segh oc farith willer säyandis segh meer haffwa i skipeno än han haffwer oc skiparen ey trodhe honom, oc läth swa mäla thet wth aff skipeno, tha är han pliktogher wpfylla köpmannenom thet honom fattas j thet talith han sagde segh haffwa jnskipath,

Skiplön 124

Skiparen som haffwer fört köpmännennas gotz fram, oc ey mädh them warith affwer ens jnnan hwath dagh honom skal aff them wara betaladh skiplönen, tha ma han halla gotzith j skipeno ey lätandis thet afflödha för än the wissa honom en dagh, pa hwilkom han skal faa skiplönen betalath, Äller säya köpmännena honom til swaa mykith aff gotzeno som han haffwer fört, som löper pa skiplönen, äfther thy som thet thär gaar oc gäller, tha ma han thet taka, oc winner han äller tapar pa thet gotzeth, thet warj hans eghen waaghan, oc ey tilkombir kompanommen annath, än | swa mykin del them 77 v. bör haffwa aff skiplönommen, Män haffwa kompanana befallath skiparenom köpa nokot gotz mädh skipsens winningh oc lön, tha skwla kompanana haffwa the winninghena mädh skiparenom til bythes, thäslikes oc wm nokor skadhe tilkomber aff the köpslaganenne skw[la] the alle bära skadhan,

Tyänaren til skipa[r]en 125

Haffwer skiparen en tyänare som mädh honom är staddher före wis lön til vissan tidh, oc bliffwer han dödher för än hans stäffnodagher är vthe, thaa

skal skiparen betala hans ärwingom fwl lön som tyänarenom waarw loffwath än dagh han ey tyänthe swa länge, Jtem bliffwer skiparen dödher, likowäl skal tyänaren tyäna sin stäffno dagh wth til ända, och honom skal betalas skwlle än skipit sälyas,

Tynno tomma föra 126

Förer skiparen tomma tynnor mädh skipeno nokon stadis til ath wpfylla them, Tha skal han haffwa halffdelen aff them när han fram komber mädh them,
78 r. wm swa är | ath thän them aagher haffwer ey förtingat hwath skiplön skal före them betalas,

Afflödha j nödh 127

Haffwer skiparen löth sith skip alth äller somth j haffnenne äller vidher strandena, oc honom ginge swa nödh wppa ath tarffwadis hastelika afflödha skipith, thy thet annars swnke äller förgingis mädh gotzeno, wm thet waare reffnath, äller räddos syöröffwara, oc wm thär ey waaro baatha äller pramma til ath afflödha mädh wthan nokot skip som lidogth ware, tha skal skiparen tala til thän thet lidoga skipit ägher ath han hiälper honom mädh the före päninga oc betalning, Oc är thet swa thän skiparen ey annars kan fa thet andra skipith til hyälp wtan han skal jw wthloffwa giffwa thär före oskälika oc förmanga päninga, Tha är han ey pliktogher wthgiffwa alla the päningana som han swa wthloffwadhe, wtan skal giffwas j twa godha manna skönyan, oc the skwla medla the betalnyngena, Thy han haffdhe wthloffwath hälfftena aff skipeno j

sinne nödh, hwilkit oskälikit var | bedhas, Jtem 78 v.
är thär jngen thän som wil wnsätya mädh sith
skip, tha skal skiparen ga til stadzens härra, oc
han skal fly honom mädh sinne makth thet skipith
som lidogth är til hiälp, oc härren skal säya rätten
aff hwath skiparen skal betala före the hiälpena

Hindras skiparen qwar satter före gäl 128

Hindras oc qwarsätz skiparen thy han ägher bethala nokrom päninga, Män haffwer han länge warith j stadenom mädh them han är skyllogher, en maanadh äller twa, oc the haffwa j them tidenom jnthe kraffth honom mädh rättenom til ath betala, til thes han haffde fraktad skipith oc var redho til ath färdas borth til ath göra sith gawgn, oc tha wilya honom qwarsätya oc hindra, Tha skwla the ey haffwa thes makth, vtan han skal sätya loffwandz män före segh til thes han komber j gen aff the resonne oc betala, kan skiparen jngen faa som wil loffwa före the gällen, tha skal domaren äller stadzens härre latha honom swärya ath han wil segh förlika oc betala thet han är skyllo|gher 79 r.
tha han komber j gen aff the resonne, Thy the skwllo för kraffth honom mädh rättenom, än tha han skwlle färdas, Thy oskälikith är hindra skipith j hwilko köpmännena haffwa fraktadh sith gotz, thy them kwnne thär aff tilkomma skade oc alth mista för theras försymilse, som skwllo kraffth sin gäl aff skiparenom j tidh oc thima, ey bidhandis til thet ythersta tha han skwlle färdas,

Skiplön 129

Taker skiparen nokoth gotz ath föra ath köpmannenom, oc köpmannen sägher hwrw mykith thet wägher, tha ma skiparen läta wägha thet gotzith thär han afflödher skipith, oc finner han ath thet wägher meer än köpmannen sagde tha ma han bedhas til skiplön swa mykith honom täkkis, Män läther köpmannen skiparenom see pakkan skinmesena äller hwath gotz thet är, oc wardher mädh honom affwer ens hwath han skal honom thär före giffwa til skip-
79 v. lön wtan wikth, tha maa|skiparen ey lätha wägha thet gotzit, Män wäl ma han bedhas en swornan eedh aff köpmannenom, ath han jnthe stoppade j thän pakkan äller mesena sidhan han haffde warith affwer ens mädh honom före skiplönen, Oc kan skiparen bewisa ath köpmannen swär sigh meen, tha skal han betala twädobel skiplön thär före, oc sidhan bötha landsens härra swa som rätthen giffz affwer meenswäryara,

Hindras köpmännena aff härrom 130

Skiparen som wthlather sith skip til legho, han skal föresäya köpmannenom wissan dagh jnnan hwilken han skal alt sith gotz jnskipa, oc händher tha ath landsens härre gör nokoth hindher äller förbod moth köpmännena, likowäl är skiparen pliktogher bidha them til föresagdan dagh, oc ey längher, händher sidhan ath wpslagh bliffwer pa thet förbwdith, äller hindreth, oc köpmännena bidya skiparen göra redo, tha är han ey pliktogher, wtan
80 r. han will städya skipith pa nyth maal, thy han | war

ey pliktogher längher än försagdan dagh, Män haffde köpmannen bidith skiparen bidha swa länge til thes wpslagh bliffwe, oc loffwath wilya haalla honom skadhalösan före kost oc allan waadha, tha är han pliktogher bidha, oc hwar halla androm ordh som loffwath ärw,

Fly leyth skip borth för vaada 131

Är nokoth skip leyth til ath fraktha standandis j haffnenne, oc komber stor storm, äller fienda skip, swa ath skiparen nödgas til ath fly thädan mädh the skipeno, oc ey kwnne thet frakta thär, Sidhan thän stormen är saktadher, oc fiendana borto, tha är han pliktogher komma j geen, oc föra thet gotzeth ath them som staddo hans skip til förna, Oc är thet swa han ey wil komma tith j gen, tha magha köpmännena leya eth annath skip tolkith, oc kostar thet mera til ath leya, än thet första, tha skal thän skiparen betala thet som mera kostar affwer thet honom var loffwath före skiplön, oc wil han ey thet betala mädh godhom wilya, tha skal han mädh rättenom twingas thär til,

Taka fiendas skip 132 80 v.

Möther nokoth skip j syönom som tilhörer fiendom, oc skiparen tha tilspör köpmännena wm the wilya waagha slaas mädh the skipeno, oc fresta wm the kwnna taka thet, Oc köpmännena mäste delen samtykkia stridha, och faa the tha nokon skadha thär aff, är skiparen jnthe pliktogher betala, Män haffde skiparen böryath örlögith wthan köpmannannas

samtykke tha waare han pliktogher betala them allan skadha som them tilkomma kwnne aff the örlögeno, Män samtykkia the alle, oc öwerwinna fiendannas skip, tha skal thet swa bytas ath skiparen oc skipit skal haffwa en tridhywngh, Annan tridywngen skwla alle köpmännena haffwa, Tridie tridywngen styremannen, batzmennena oc alle the j skipeno tyäna före lön, Thy alle wagha sigh j thet örlögit,

Taka skip jgen fran fiendom 133

Vardher nokoth skip takith aff fiendom borth, Oc swa sidan komma annor wenernas skip och taka
81 r. thet j gen fran | fiendommen, tha skal thet skipith giffwas äller anthwardas wenommen j gen som thet haffdo misth, oc them thet toko j gen fran fiendommen skal betalas före thera mödho oc skadha som the lidho oc fingo takandis thet j gen, Thet är swaa wnderstandandis, ath the fiendana ey haffdo än borthförth thet skipith, wtan haffdo thet menandis segh wara trygga, oc swa kommo wenernas skip farandis för hwilko fiendena wordho rädde, äller annars wordo rädde, oc swa strax öffwergaffwo skipith som the haffdo takit oc flyddo borth, oc the wenerna toko thet förandis mädh segh, tha skal thet skipit anthwardas them j gen som thet aagha wm the ärw liffwandis, äller theras ärffwingom, oc gotzith som är j the, och them giffwes drykke pänynga som thet toko jgen, Jtem ärw somme skipmän swa rädde ath strax the se nokoth skip komma j syönom, öffwergiffwa the skip oc gotz flyandis

mädh baathenom til landit, oc tha komma wener förandis thet skipit mädh segh, oc them skal ey betalas som the haffdo takith thet skipit fran fiendom | oc ey skal thän köpenskatten höra 81 v
them til som skipit fwnno, wtan skal giffwas j godha manna skönyan hwath the skwla haffwa som skipith fwnno, Thy jngen weth när han syälffwer komber j nödh äller waadha, Jtem haffwa owener takith borth nokoth skip oc gotz, oc thet giffwa sidhan androm, tha skal the gaaffwen ey haffwa stadogheth äller makth, thy han giffwer thet honom ey tilhörer,

Föra timber oc trä 134

Förer nokor skipare timber oc trä oc thän thet ägher haffwer ey warith affwer ens hwath han skal betala före skiplön, tha ma skiparen taka halffdelen thär aff tha han thet afflödher, thy swa är gammwl sedhwänya,

Falsth gotz sälya 135

Säl nokor köpman androm falsth gotz säyandis thet wara goth som lithit äller jnthe dogher, oc thän gotzeth köper seer ey gotzith, wthan tro hans ordhom, oc thän som köpth haffwer, läther föra thet gotzith borth til andra städher tänkiandis segh skwla winna, oc tapar, | thy gotzeth war falsth, oc 82 r.
ey som köpmannen sagde, Tha är han pliktogher som gotzith saalde före goth gotz, giffwa honom som thet köpte, swa manga päninga som tolkith gotz gäller thär han haffwer thet gotzith falska

förth, oc thär affwer betala honom kosth oc täringhena som han tith giorde, oc wprätta hans skadha wm honom nokor tilkomber aff the falsko gotzeno, Män haffwer köpmannen sagth tha han salde gotzeth, See oc skodha syälffwer, behaghar tik thet gotzith, tha köp thet äller läth liggiath wm tik ey thet behaghar, Tha är köpmannen jnthe pliktogher, hwath häller gotzit är onth äller goth, vinner äller ey,

Räkenskap göra kompanommen 136

Skiparen är pliktogher göra kompanommen klaran räkenskap aff skipsens räntho oc wthgiffth, oc taka aff them qwitta breff tha han haffwer giort them räkenskap j scriffwarens närwaro före hwarya seglingis resona som skipith gör, Händher tha han bliffwer dödher pa resonne, oc kompanana säya
82 v. sidhan thet han haffde farith willer j räkenska|penom, oc bedhas fyllesth aff hans arffwingom, Män är thet swa ath han giorde seth tästamänth tha han bleff döder oc thär j bekändis segh haffwa farith willan j räkenskapenom, tha skal thet betalas kompanommen, skwllo än alla hans ägodela thär til sälyas, oc ärffwingana jnthe fanga, Oc batzmänne[na] skwlw faa sin lön, wm them är ey tilförna betalath, Män haffwer han giorth tästamäntith, oc jnthe sagth segh wara skylloghan kompanommen, tha ärw ärffwingana jnthe pliktoge them, wtan swa waare ath j skipbokenne kwnne finnas wara giordh nokor willa j räkenskapenom,

Waade aff hwalom 137

Offtha händher ath the som seghla komma j waadha thär hwal fiska stiman är thy springa oc wältha skipith vm styälpandis thet, Och thy är raadelikith ath skiparen haffwer stöth bäffwergeel oc blande thet j wathn kastandis j haffwith, oc strax fly alle hwalana borth, oc göra skipeno jngen skadha Hwilkith wnderlikith är oc pröffwath,

Meen aff fiskenom Echeneide 138 83 r.

En lithen fisker är j haffweno som kallas echeneis hwilken segh stwndom fäster widher skipith äller rodhrith, oc han haffwer swa stora natwrlika kraffth ath han haller skipith pa enom stadh j starkasta storm swa ath jngen segel bölyor, aaror, äller strömmer kwnna thet komma aff them stadenom swa länge han sither widher skipith, hwilkit jngen ankar, kabel, äller togh kwnna göra, Thet hände cayo kesara tha hans skep war swa haallith aff them fiskenom ath honom harmadis ath skipith ey kwnne gaa oc läth fira hwndrada aaror til ath roo oc dragha, oc likowäl bleff skipith standande, Oc swa läth han ransaka wm alth skipith j wathneno oc fan pa hwar thän fisken sath vider styrith, oc war liker enom storom snigil

[Register öfver kapitlen.]

87 r. Afflödha skipith 52. 81. 82.
Afflödha j storo nöd 127.
Ankar läggia wth 83
Anthwardha gotz jnskipa 22
Ätanswara 34

Batzmännennas lön 13. 46. 49
Batzmannannas frj frakth 46. 48
Baathen mistis borth 35
Bära vth äller jn j skipit 11. 64
Betala wrak 27
Befallath gotz 87. 88
Befälla androm föra skipith 91
Bidha skipit affwer tidhen 97. 100. 130
Bidha äfftheer köpmannommen 16. 100. 122.
Bidha äfftheer skiparenom 122.
Böta oc bätra skipit 106
Byggia skep j
Byggia större skep 3. 4.
87 v. Byggia skip samköps 6
Bytha roffrj 132

Contracth giordheer j haffweno 113

Döö kompanen 2
Döö batzmannen 45

Döö köpm*a*nnen 118. 120
Döö pelagrima j skipeno 40
Döö skipar*e*n 121
Dö skipar*e*ns tyänar*e* 125
Dölya sith gotz j skipeno 29. 72. 115
Dragha skipit j haffnena 57
Draghara 82
Driffwa borth skipbyggiar*e*n 5
Driffwa borth batzm*a*nnen 44
Dwäls skipar*e*n länge 92

Echeneis piscis 138

Falsth gotz sälya 135
Fattas tygh oc takel 95
Flytia skipit för räddoga 35
Fly hwgg*a*nd*is* ankar 35. 36
Fly batzm*a*nnen borth 56 88 r.
Fly skip*i*t före waadha 131
Flyt*a*nde gotz j haffweno 58
För*is* mer gotz än t*i*ngath är 20
Föra gotz pa lwkorna 71
Fölya skip*e*no 55. 78
Föra meer än skip*i*t bär 70
Förorda skiplönen 21
Förrädilse 72
Frakta skipith 17
Frakta pa *a*nnat skip än t*i*ngat är 22
Frakta skip*i*t tith waadhe är 96
Fredh*e*r är j skipeno 60
Frith för*is* 15. 46

Gäkkar nokor annan 122
Gotz jnskipa äller wth 9. 11
Göma oc bewara alth gotz 11
Glas föra 101
Gripa batzmannen 59

Hastelika fly borth 36
Hyälpa afflödha 127
Hyälpa wärna annars skep 24
Hwala stiman 137
88 v. Hindras skiparen före gäl 128
Hindras köpmannen 130
Hindra härra resona 75. 76
Hittes gotz 58. 111.
Hota äller sla skiparen 59

Jnköpa skipsens tarff 9
Jnskipa gotz 14
Jnskipa gotz mädh omynne 38

Kasta wth mathen 62.
Kasta affwer bord godzit 25. 28. 36
Kattor j skipeno 13
Kosten til batzmännena 50
Köpa takel wthländis 74. 103
Köpslagha ath androm 90

Latha skipith til legho 69
Lata skipit til legho samköps 73. 77.
Läna skiparenom päninga 34
Ledsaghare j främada land 109
Leya skip oc annarstadis frakta 117. 118
Leya tygh oc takel 85. 99

Ligger gotz ath*e*r 22 89 r.
Lydna j skipene 42. 51. 68.
Loffwas nokot j haffweno 113
Loffwad ordh hallas 31
Lödha skipith swiklika 72
Lön til skipar*e*n oc tyänar*a*na 10
Löna batzme*n*nena 43. 98
Löpa j haffn 30
Lösa skip*i*t fran röffwarom 97
Lota skip wthfangit 112

Masten hwgges aff 12
Mästar*e*n j skipbygni*n*ge*n*ne 4. 5
Märkia gotz j skipeno 47.
Märke taka aff ankar 107
Myätha wtkastadh gotz 26
Minska skipsens tarff 23

Nakwdh*e*r ligger batzma*n*nen 63

Öffw*e*rgiffwa resona 16. 17. 18. 19. 32

Panth för skiplönen 10. 17
Pänyn*g*a sändas 90
Pelagrima föra 39 89 v.
Pilotus 109
Pythker 66. 82
Praam karla 82

Qwarsätz skipit före gäl 128
Qwittancie breff 136

Raadhmän j skipeno 12
Räken*s*kap göra 10. 104. 105. 136

Röttor j skipeno 13
Resona öffw*er*giffwa 17. 18. 19. 32. 33. 41.
Resona vmskiffta 50. 75. 87
Resona förmena 96

Sälya sin del j skipeno 7
Sälya skip*it* wtländ*is* 54. 114
Sälya fraktad gotz 19
Sända skipit m*ädh* andr*om* 91. 92
Sändny*n*ga gotz 87. 88. 89. 98
Sc*r*iffwaren jnsätya 8. 10
Sc*r*iffwaren*s* tarff oc lön 10.
Sc*r*iffwas skal alt gotz 29. 38
Skadhe pa gotzet 13. 37
Skadhe ridand*is* för a*n*kar 35
Ska[dhe] j afflödny*n*genne 81. 82
90 r. Skade j säthny*n*gen*n*e 83
Skade före haffwanslöso pa takel 95
Skadhe aff wätzsko 108.
Skade aff bidhilsom 97. 100
Skade aff örlögh 132
Skipsens tarff jnköpa 9
Skipare*n*s lön 10
Skiplön större äll*er* my*n*dre 21
Skiplönen betalas 124. 129.
Skiplön för*e* wrak 27. 80
Skipbrotha 79. 80.
Slaar skipare*n* batzma*n*nen 60
Sywker batzman 44
Sywkd*om* hindra skiplegho 119
Syslomanne*n* wthlath*er* skipit .116.
Soffwa nakwd*er* j skipeno 63. 110

Soffwa pa landeno 65
Spannamaal föra 123
Spörya kompana til 96
Stiäls nokoth bort j skipeno 9. 14
Stiäl batzmannen 61
Städya batzmän 55
Styremannen 12
Strida pa fienda skep 132.

Taka batzmennena skipit bort 102 90 v.
Taka skip fran fiendom 133
Taka annars takel 86
Taks batzmannen borth 68
Tyänarannas lön 10. 125
Tiänisten är ändath 53
Tyäna paa skönyan 94
Tinga lösen fran syöröffwarom 97
Tynnor tomma föra 126
Timber oc trä föra 134
Tynnor wthleya 84
Trätta mädh skiparenom 50

Wägha gotzith som förth är 129
Värya segh j skipeno 60
Vaaken oc wäryor 67
Vithnesbyrdh j skipeno 93
Wppenbara sina warw oc gotz 29
Vrak affwer bordh 25. 36
Vthskipa gotzith 32

Rome anno domini 1522 frater P: M.

STRIDSKONST

Stridz Konsth

Cod. b. 231 r.

[Förspråk]

Prijs oc hedher höffwer them bära
som fred oc sämyo älska oc lära
Fredhen är mästh gwdhy kär
wj spöryom oc lethom hwar han är
Blandh hedninga cristhna oc twrkiska
han finnes ey heller mädh tatara oc ryska
Förkränkth ärw swa natwrennas lagh
aff wärdlennas wphoff til tessen dagh
Natwren gaff vaakn dywrom allom
hwaryom äffther tarffhetennas fallom
Leyan. byörna haffwa tändher klöö
mädh hwilkom the värya sig för än the dö
Tywra horn oc wilbasa tändher
jgelkotten är hwas hwart han sig vänder
Mädh sith brysth oc snara winga
kan falken alla foghla betwinga
Spora haffwer hanen oc skölpaddan skala
cocodillus hwdh starka som hwala
Draka ether oc spinnelkoppor
oc snarasta föther hara oc loppor
Alskona dywr badhe stor oc smaa
som j vädher vathn oc pa jordenne gaa
Ärw begaffwadhe mädh natwrlike värya 231 v.
moth thet them wil skadha hindra oc härya

Förwthan enasta menniskionnas krop
som näkin födes oc klen födhes op
Menniskian skal thär aff förstaa
sigh skwla mädh androm fredsamlika wmga
mädh kärlek milhet oc fredh vtwidha
oc aldrig jnbyrdis kiffwa oc stridha
Hon är nw grymmaren än oskälig dywr
grämse jlhersk oc til örlögh wr
För fafäng nampn som härra oc första
mädh rikedomma aastwnnda oc törsta
Mange til örlög korsens tekn föra
j sin baner oc ogwdelika göra
Fredsens tekn är korsit wisth
som härren os bewisthe jhesus crist
Paffwa biscoppa oc mange konwnga
giwta cristit blod meer än tala kan twnga
Swa trampa the korsit j cristit blod
för hwilkit jhesus pa korseno stod
görandis mellen alla sämyo oc fred
at wi skwllom wara hwar annars led
232 r. | Hwat skal jak nw mera säya härtil
jngen haffwer länger fred än hans granne vil
Thy är oc nyttogth stwdera vm stridh
oc balla sina tro j örlögis tidh
J konwngxgardhen ärw mange blötlika k[l]ädde
som j stridhenne ärw ganskans rädde
konwngom tyäna thet är stor losth
daglika drikka thär myöd oc most
Kräffya aff bondanom skäppo til hest
när han ridher j fodringennas gesth
Äfftther then söthma och kikerlaath
kombir offtha badhe wee oc grath

klädhy oc päninga giffz them gärna
at the skwla strida oc rikith wärna
Ey spara sit blod oc dödhen lidha
wara altid redo swa manlika strida
The skwla ey fatigha twinga äller trwgha
jngen förföra belakka äller lywgha
Som öghlara göra oc örna twtar
ath härrana taka bort bade oxa oc stwtar
Jngen klosters regla är swa hardh
som rättelika tyäna j konwngzens gaard
liggia oc gaa baadhe nätther oc dagha 232 v.
j pansar oc harnisk oc ey them affdragha
Han skal ey älska mykith lakana säng
wm han wil wara en ypper dräng
J androm konstom tyänas läre aar
mästarenom som j konstenne sigh förstaar
gwlsmedhom bältarum mwrmestara oc bakara
stenhwggara snikkara oc skomakara
lära the ey ämbethen ganskans wäl
thet är thera skadhe til äwighen träl
Stridz konst lyder ey pa personlikit wärff
läris hon ey wäl är rikesens fordärff
Skadhe är thet then menigha man
wm tw ey stridhena regera kan
Vegecius var j the konstenne mykit klok
thy dictadhe han samman tessa book
Läs henne gärna tw, som konstena öffwa
hwat tw nymmer got thet göm oc pröfwa
War rätther thinom härra som tw räkte thina hand
Bint aldrig mädh nokrom förrädilse bandh

233 r. Stridennas segher är j konstenne 28

Stridhennas segher är ey ath enasth aff mangom stridzmannom oc starkom hoppandis, wthan jamwäl aff stridzens konsth och them som jdelika haffwa warid j örlögh Oc thet war saken hwj romara wonno maxan alla wärdlena wndy sigh. thy the haffdo thet stridzfolk thär konstena haffde til at stridha, Hwath ey waro romaranas häär til strid myndre oc färre än frankarikes, smärre folk än tyska landz almoge, wanskelikaren än hyspana män, Ey swa rike som the j affrika landom, Ey swa wise som the j greka landom, Men romara wonno ath enasth thy the haffdo wthwalth örlögx folk och thär til wpwäxith aff wngdom oc öffwat daglika til alskona waakn, Swa ath the waaro wthlärdhe j the konstenne för än the kommo til markena thär örlögith skwlle bedriffwas, Oc thy waro the diärffwe swa som när en kan ena konsth wäl. tha brwkar han henne wtan räddogha, oc swa wonno faa them som waro mange oc faakwnnoghe til örlögh:—

Aff hwadh landom skal wälyas stridz folk 29

233 v. J allom landom finnas jw bäggia blandh | baadhe diärffwe stridz men oc the thär til intheth dogha, Tha likowäl somma landhskapsens almoghe är yppare än andre aff androm landom ey ath enast til likamsens starkheth: vthan jamwäl til hoghsens diärffheth, Oc thy är märkiande. at the som födhas j them landom som är mykin solennas hithy. haffwa litith blod j sigh, oc thy haffwa the ey stadog-

heth äller dirffwe til ath stridha thy the rädhas sarghas oc blodzens vthgiwtilse, The som födde ärw j landom hwar mykin är köldh, The ärw ey swa godhe til klok raadh som the andre, men the haffwa mykith blodh oc ärw diärffwe til örlögh, Oc thy är stridzfolk wälyande aff them landom som ey är förmykin köld äller hithi, thy them tarffwas j stridhenne swa wäl snille oc förnomsth som diärffheth til ath rädhas ey före saarom. blodzens giwtilse äller lidha dödhen

Wm stridz folk aff köpstädher äller landzbygdh skal wälyas 30

Jak tror ath aff bondannas almogha ärw | wälyandis stridzfolk thy the ärw qwämast thär til, the ärw wpfödde aff barndom mädh arbedhe, the githa lidith hitha oc köld snyö. slag oc rägn pa markenne, The ey begära mykla kräseligheth mädh badstwffwo oc dyran kosth, oc giffwa sig ey widher arbedhe görandis torffwalla oc groper, bära harnisk pansar oc järn liggia pa jordenne, thi wanen är them ey twnghер, Tha likowäl när nödhen tilsägher oc wthkräffwer maagha oc köpstadz folk dogha til örlögh oc wänyas til ath bära dragha oc lidha swa som andre hwnger törsth fröst liggia pa markenne äller wndy pawlwn, til städyes tha them ey jngaa j köpstädherna swa länge örlöghit warar, Fordhom waro j rom godhe stridzmen. thi the sammo waro oc akermen thy then rädhz myndre för dödhenom som myndre kräselika wäldagha haffwer j sino liffwerne

234 r.

Hwrw gammal wälyes til örlögh 31

Tha skäggith börya först wthspringa ärw alle qwäme til stridh oc än för thy wngdommen är gladher lätter til ath springa oc löpa. äller symma, oc snar-
234 v. hethen mykith nyttog är enom | godhom stridz man, gammalt folk är mykith senth twngth oc lamth, oc thy är bätre ath en wnger hoffman klagar thet han är än ey gammal nog til ath stridha. än then gamble klaghar sin thima wara framlidnan Ey skal nokor säya äller mena ath stridz konst är lithen til ath lära oc kwnna henne wäl mädh alskona wapn warandis til hästh äller fotgangare mädh arborstih sköl äller byssor mädh theras brwkan swa ath jngen stigher aff then stadh som hwar är skikkadher äller gör nokra willo j spestzenom, oc kan affbära hwg oc skoth mädh skerman kwnna kasta göra graffwer. hwässa oc fästa paala wärna mädh sköllenom, waktha sig före skoth oc twär hwgh, oc dristelika sökia til fiendana När alle ärw thär j wäl lärde. tha är them lost at ga j örlögh oc jngen räddoghe:—

Likammen skodes när stridz folk välyes 32

Teth folk som langth oc högth är doger til strid, än tha likowäl hendher at smaath folk är offta
235 r. starkaren oc diärff|waren, oc thy skal then som wälya wil sigh stridz folk. granlika aktha oc skodha ansikthen. ögonen. oc allan kroppen, thy swa som hesta hwnda oc annar dywras kraffth pröffwas oc skodas aff kroppannas fathnath oc skapilse j mangom teknom. täslikes göris oc wm menniskiorna, En wnger man som qwämer är til strid haffwer tessen

tekn, Han skal wara qweker j öghonen. rättan haffwa halsen. bredha härdhana oc köthfwlla axla. stora fingra. langa arma oc tyokka. lithen bwk. ey stoor laar. ey mykith tyokkan beenkalff aff köth. wthan heller aff senor oc starka aadror. När tässen teknen ärw tha är ey akthandis wm längdena. thy bätre är starkhethen j them än storleken,

Aff hwath ämbethz men s[k]wla wälyas stridz folk äller ey 33

Fjskara föylara. apotekara. väffwara oc alle the som läthwärk traktera som qwinnom tilhörer skwla aldrigh anamas j stridh, wtan häller takes smedher. timbermen. köthmangara. och jäghara the ärw dogxe til örlögh. och | j theras dristogheth hängher 235 v menogha rikesens wälfärdh oc segher, Oc thy är ey löslika aktandis hwilke som wthwälyas thär til, oc then som wälya skal tarffwas wara kwnnogher oc kloker thär til, Oc ey wälya them som kwnna swärya stora blodogha edher. oc skräppa mädh storom ordhom. oc slaa fämthan när the ärw drwkne. oc när som tarffwas. haffwa hara hiärtha. thär the skwllo brwka mandom. Godhe stridzmen skwla wara höffwiske. oc rädhas före blygdh wm the sig ey j stridhenne bewisa ärlika. oc häller döö än ryma, Jnthe gawnar lära then som altid är oqwämer. vthan meer skadar giffwa honom stor lön oc soll. Oc aldrig fik then hären j stridhenne segher. hwilken war sambladher aff them som ey kwnne wälya, När stridzfolkith haffwer langan fredh glömer thet konstena oc wanan aff hwilko offtha kombir skadhe,

Walde stridzmen skwla pröffwas 34

Fordom war sidwänya ath pröffwa försth them som walde waaro til stridz ämbethe oc sidhan
36 r. scriffwa them thär til | giffwandis them tekn ath the qwäme waro Äller affsäya them som fwnnos ey thär til wara dogxe, Thy snarheth. dristogheth förlek oc förnomsth hörer til the konstena hwilken henne wil lära, thy striden wynnes ey mädh storth tall folk ath enasth när mäste delen aff them ärw litith äller jnthe dogxe, Vm wnge men ey öffwas daglika til strid. hwrw skwla the tha lära androm thet the ey syälffwe kwnna, oc länge haffwa fred oc trygheth gör förglöma stridz konsth, oc thy tarffwas läsa jdkelika föräldrannas kennedom hwrw the haffwa strith oc theras mandoms gerninga oc jämwäl aktha hwath som scriffwas j tesso bokenne,

Springa oc löpa j rätthan ordan 35

Första kännedommen är thessen som stridz folk skal aktha oc göma. ath the gaa oc staa j wäghom äller spetzom j rättan ordan oc skikkilsom, hwilkith ey kan skee wthan the thär til wänyas oc tämya sig thär til, stwndom löpande fasth stwndom sakta gangandis. fram äller til ryggia oc jamlika bliffwa
236 v. j sammo ordan oc skikkilse, skingra the sigh | oc willas aff spetzenom oc sammanblandas tha är them skadhen j wissonne aff fiendommen, Stwndom tarffwas ath the skwla löpa hastelika moth fiendana anamande bätre tilfälle oc fördel til stridena til ath förraska fiendana, til ath bespeya, til ath fwlfölya them som fly, oc thet är lärandis Jtem springa

affw*er* dike mwra äll*er* högdher skwla the sigh wänya oc lära mykith wäl thy th*et* offta tarffwas, oc skerma, swa ath all gerni*ng* kan spri*n*gande göras för än fienden kan sigh förwa*ra* och sigh tilredha, oc th*är* m*ädh* förfäras fie*nden* ganskans mykith:—

Sy*m*ma skwla alle kw*n*na 36

Wm so*m*mare*n* skwla alle öffwa sig til ath kw*n*na sy*m*ma, Thy stridzfolk haffw*er* ey altid broa th*är* the skwla framfara affw*er* älffw*er*, oc stwndo*m* när all*er* härен swigh*er* til ryggia. he*n*der offta at the skwla sy*m*ma, oc offta th*är* för waaro smaa bäkkia kombir hastelika stor flod aff räghn, oc kw*n*na the tha ey sy*m*ma. fa the swa sto*ra*n skadha aff flodenne som aff fie*ndo*mme*n*, oc ey ath enasth skwla me*n*niskiorna wara kw*n*noge til ath sy*m*ma. vtan jämwäl hästana th*är* til enka*n*nelika tämyas ridan*dis* affw*er* dywp at sy*m*ma,

Stynga är ypparen än hwgga 37 237 r.

Stinga oc hwgga skwla the alle kw*n*na, Men snarare*n* w*i*nner th*en* so*m* sti*n*ger än th*en* so*m* hwgger äll*er* slaa j stridhe*n*ne Thy hwgge*n* dräpa ey swa offta so*m* sty*n*gen. thy waapne*n* oc harnisket bär aff oc me*n*niskyornas been, Men styngeth gaar gönom oc gör dödelik saar,

Lära stridha j harnisk 38

Framdel*is* är wnger stridz ma*n* lärand*is* m*ädh* harnisk pansar. hyälm skyöl oc a*n*nor fle*re* hwad

nampn the kwnna wapnen kallas daglika them bära, oc ey giffwes them tyänarom fwll lön som ey ärw fwlbordelike paa markenne til gärningena j tesse konstenne, Oc jnthe är bätre rikeno oc menoga man än thet mange kwnna tessa konstena til ath stridha, Dyr flogeldz klädy oc sylke. gwl oc selffskenor wända ey fiendana til ath göra sig ödmywka före the prydilsen, vtan ath enasth mädh grymmom waaknom skwla the förfäras, Oc är aktandis ath j allom androm ämbethom oc konstom är nokoth farith wilth äller orättelika brwkath mädh försym-
237 v. ilsom. thet maa wäl sidhan bä|tras oc wpfyllas hwath som försymath war, men j örlög hwath thär försymas är oboteliken skadhe, thy the annath hwarth strax slas j häl som striddhe ey rättelika, Äller giffwa flygth oc tappa Thy waren ey faane j tesse konstenne wtan öffwen konstena, kastande thet som twngth är thär aff kombir starklek j armläggiana oc likamman:—

Skyttor mädh arborst oc bogha 39

J wngdommenom skwla drängiana lära skywtha mädh byssor arborst oc handbogha räth oc wisth, Thy skyttorna ärw ganskans mykith nyttoge j stridhenne, Oc wpe j dalommen är en godher sidher ath smaa pilta barnen ey skwla faa math wm daghen för än the haffwa skwtith tre resor gönom ena naffwars bwrw, skywtandis til maals, j androm landhom plägha möderna ey giffwa barnommen math wm morgonen tha the ärw nokoth storre för än the raaka pa maalith mädh slywngo stenenom, oc the kastha mykith wisth mädh slywngo, oc offtha

j stridh göra slywngo stena mera skadha än arborsth, thy mädh staffslywngor | kastas twnga stena, 238 r.
oc fordhom brwkadis slwngor mykith j strid, oc
the ärw ey twnge ath bära, oc händer offtha at
stridhen stander thär som ärw mykla stena pa
bärgom äller bakkom, oc mädh them maa göras
mykin wärn oc stridh:—

Stigha til hesth är lärandis 40

Godhe stridzmen skwla kwnna wäl stiga til hesth
lättelika, Ok pläghadis fordhom haffwas en bygdher
hästher aff trä thär wnge men sigh öffwadho.
försth vtan harnisk. sidhan klädde j harnisk paa
wenstre oc höghre sidhonne tilstigandis haffwandis
draghin swärdh äller glaffwon staka j handenne,
thy offtha hendher j stridhenne ath en kombir aff
hestenom oc tarffwas snarlika wpstigha äller pa en
annan hesth oförtöffwath:—

Bära twnga byrdher är vänyandis 41

Wnge stridzmen skwla wänyas til ath bära twnga
byrdher, thy offtha j nödenne tarffwas ath bära
kosthen oc harnisk longan wägh oc ga j sinom
spetz ey thes sidher, oc wanen gör byrdena lättha

Bära harnisk skwla alle gärna 42 238 v.

Fordhom waaro stridzmen wane bära twngth harnisk oc waakn, oc hwarth landskap haffwer jw nokor
enkanneliken waakn, Men för läthy skwld läggia
nw mange borth harniskith oc sanka swa pila oc
järn j baran likammen, oc j samgangenom j strid-

enne tänkia tolke ey staa manlika pa markenne. wthan hwrw the skwla wara lätte til ath ryma vndan, thy the ärw swa som näkne til ath sarghas Jtem hwath skal en fothgangara skytta göra j stridenne som ey haffwer kräffwitto brysth oc järnhath, thy boghan oc sköllen kan han ey j sändher regera oc halla, Hwath skal baneraföraren göra som mädh wenstre handenne skal föra glaffwonith oc mädh höghre banerith, wm hans likamme är bar oc hoffwodith barth vthan wapn, Jtem fothgangaranom är pansarith twngth oc annor wapn til ath bära oc jamwäl förfärliken til ath tänkia Än the som ärw j them förfarne oc mädh them aff wngdom wane. älska them altid til ath bära thy tyngre är mädh barom kroppenom lidha saar oc dödzens
239 r. waadha Oc aldra wärsth är ath oärliga fly. | gripas. oc menigha man oc rikith förtapa oc än mädh störsto blygdh dräpas swa som faar thy the lätyados bära pa sigh harnisk, Thy är raadhelikith ath lära sig stridha j alskona mattho oc mädh mangskona waknom skerma, förty är mannen wäl wäknadher oc kynnogher thäs diärffwaren är han oc rädz ey ath sarghas:—

Göra skärma 43

Godhe stridzmen skwla wara förstandoge til ath byggia skerma j man[g]skona mattho mädh groper törffwal oc kwpor etc^ra swa kwnna the thär sigh tryggelika hwila nath oc dagh som the waro j enom mwradhom stadh, men när the skwla skermana flythya äller wptaka, warda the offtha sökthe aff fiendommen oc dräpne, Jtem thär skerma skw[l]a

sätias til ath bliffwa länge skal wara nogh skogher. math oc yffnogith goth wathn, oc helsosampth wädher, Oc förwaris ath thär är ekke när nokoth högth bärgh pa hwilko fiendana wppe stridandis göra aaffwan kasth, Är aktandis ath j thet rwmmith kan ey komma nokor flodh som fördriffwer skärmana, oc the skwla ey göras widharen än som härenom | tarffwas. oc ey häller förmykith trangha, 239 v. ath hwar hindrar annan, Skärmana byggias stwndom trehörnotta, stwndom fira hörnotta, stwndom som en halffwer cirkil swa som jordmonen. tilfällit oc tarfftelikheten tilsäger, Porthen oc wthgangen skal witha moth fiendana, äller til östher, oc nästh porthenom skwla ligghya the främsth ärw skikkade stridha oc baneraförarana, Skermana byggias swa, Hwggis trä oc riis oc läggis skikkelika som en mwr oc wpkastis jordhen vtanföre thär wppa görandis en starkan torffwal Oc wpkastes wmkringh en grop xij föther breedh oc jx föther dywp, oc all the jordhen kastes pa torffwallen oc j torffwallenom warj mykin trä bolwärke biälka oc bysso holl, oc thär til pläghas altid föras j härenom manga spadha yxer. järnpikkor oc annor anbodh som thär til tyäna at byggia, Men när fiendana ärw ey närstadde tha är läth byggia borgena oc skerma Än ärw the tilstädis tha halle alle the som til hästh ärw oc hälfftena aff fotgangarwmmen wmkringh moth fiendommen mädhan the andro graffwa oc byggia, oc när eth twsand haffwer graffwit sina | wth stikkadha graff, gange eth annath twsand 240 r. thär nästh til ath graffwa oc the andra til ath halla wärnena, oc swa tridye. fyärde oc fämthe twsand

etc^ra Oc när alth är fwlbordat beskodhes graffwerna aff förmannommen, oc näffses affwer them som ey haffwa wäl bygth oc graffwith, The hoffmen som ärw vpfödde til jnthe annath vthan krwsa oc twa sith haar syw resor hwarya vikw skwla napliga dogha thil at göra fwlt j tesso matto före sit ämbithe oc stadga

Stridz ordan oc spetz skal gömas 44

Jnthe är nyttogaren j stridhenne än ath halla rättan ordan oc skikkilse, oc sigh ey samman trängia j hopen meer än tarffwas, oc ey häller förmykith sigh wthwidha, thy j traanghethenne hindra the sigh jnbyrdis, j widdenne giffwa the fiendommen tilfälle sig jnkomma, oc när the sigh swa samman blanda oc spetzen är brwthin. skal ey tha meer aktas äfthär ordans skikkilse, thy fienden är swa bak som framman, Thy skal stridzfolkith offtha haffwas wt pa markena, oc läras hwar j sith lidh äfftheer the
240 v. som hwar är jnscriffwin hwrw the sig | skwla haffwa j stridzens spetz, sätiandis them först enfallelika gangandis räth fram, swa ath mellen hwan thera är lika jämth rwm, Sidan bywdis them snarlika göra hwarth lidh twädoblath oc oförtöffwath oc halle sin ordan, Sidhan bywdis them göra sin ordan firahörnottan oc lika j hwarth lidh, Sidan bywdis them göra sin ordan trehörnottan, Sidan bywdis them göra sin ordan trindan som en ringh, Oc then ringen plägha gode oc tamme stridzmen göra när fiendana sig blanda mädh them ath alle skwla sig ey jnblanda, thy tha är waaden j waanom til ath

fly, Oc ärw the swa aff wngdom lärde oc jdkelika betänkya ok sig öffwa thes handogaren ärw the när thidhen kombir ath stridha, Oc tha romske keysaren hiölth stridz folk stadgade han oc bödh at ena reso hwar maanath badhe ridhande och fothgangara skwllo wth fara pa markena mädh all sin thygh oc wäryo ena myla wägh j rättan ordan, oc en deel aff wäghenom skwllo the löpa, oc the som ridande waro traffwa oc hwar halla sin ordan j tränge bärghom oc dalom wppa thet the skwllo wara lärdhe oc förfarne j konstenne oc vandhe, | Thy bätre är ath lära them som ärw j rikeno in- 241 r.
födde. än leya wthländnynga,

Hwrw legio pläghadis fordom 45

J treskona matto brwkas all strid som är til skips. til hästa. oc til fothgangara, Men fothgangarana ärw yppast oc nyttogasth, thy the kosta myndre, the göra tyänist badhe pa bärghom skoghom oc slättom. hwilkith the til hesth ey kwnna göra vtan pa slätto markenne, Legiò är en wthwaldher här som haffwa alle ena konsth til at stridha, Men ther som samnas folk aff mangom landskapwm til örlögh. the haffwa ey ena matto til ath slaa en spetz. oc swaa löper en hiith oc en annar tith napligans görandis nokon segher, Oc the skwlw ey sätias vthan til sidhorna swa som vingha til ath hiälpa oc ey j ordanen ther the ärw ey förfarne oc lärdhe til, Jtem tessen legio som wi kallom skare är nw syällan j nokrom härras gaardh som fordom var j kesarens gaard, thy fordom jnscriff-

wados wthwalde men til then scaran. oc när en
241 v. dödhe | äller borthfoor waldis en annar wnger j hans stadh, oc mädh mandomsens dygd skwlle han förwärffwa wälyas wara j them skaranom, Men nw ridher hwar fran sinom härra mädh omynne til en annan härra oc tyäna j eno rike hwilkith oärlikit oc ohörlikith är badhe honom som tolken tyänara anama oc honom som sigh swaa skels fran sinom härra, Jtem j them skaranom war storth arbedhe tiäna: twng harnisk: oc wandsamth lära konstena. oc thy är the konsten maxan aflagdh oc glömdh Oc thy jak ey stridha kan äller maa wille jak scriffwande stridha äller scriffwande lära androm stridha draghande alt j en hoop hwath andre fordhom haffwa pröffwath oc scriffwith til tessa konsth thy en här til örlögh hwath häller han skikkas wäl äller illa thet är alth lika mykyn kosthnath oc förtäringh och ey lika nytto oc fromme, oc fordhom plägadis aldrigh meer haffwas än twa legiones til stridh ä hwrw mektoge fiendana waaro, thy wil jak här äffther scriffwa hwrw legio then store skaren skikkadis, oc mange the waro til mantalith, oc än tha the wthtydilsen är mörk wnderstanda begrwndis thes bäter,

242 r. ## Hwrw mange göra legionem 46

Nar wnge oc starke stridzmen ärw valdhe oc öffwadhe j fira maanadha daghlika jnscriffwados the j ena book oc märktes pa likammenom, Oc sidhan sworo en eedh dyran ath the willo wara troghne tyänara oc aldrigh wndanfly dödhen före meniga mans oc rikesens besta, Jtem hwar legio haffwer j sigh tyo choortes, Än hwar cohors haffde ey j sigh

lika manga stridz men, Förste oc yppaste cohors haffde 1105 fothgangara, 132 ridhanda j harnisk the haffwa hoffwodbanerith oc försth skikkas, Andra cohors haffde 555 fotgangara: 66 ridhande j harnisk, Tridie cohors 555 fotgangara. 66 ridhanda j harnisk, Fiärdhe cohors haffwer 600 fotgangara. oc 66 ridhanda j harnisk, Fämte cohors haffwer 600 fotgangara oc 66 ridandhe, Syätte cohors 555 fotgangara, oc 66 ridhanda, Sywnde cohors 555 fotgangara, och 56 ridhanda, Ottande cohors, oc nyonde cohors haffwa oc hwar thera 555 fotgangara oc 56 ridhanda, Tyonde cohors haffwer 555 fotgangara, oc 56 ridhandha oc swa är aller legio haffwandis 6000 fotgangara, oc 732 ridhanda, Myndre kan ey wara til legionem, vthan heller flere: | oc hwar cohors haffde sin capitenara 242 v. som them regeradho, oc mange andre ämbetz men swa ath alth gik skikkelika til, somme smedher, timbermen, baswnara, läkiara. scriffwara, wärkmestara, hoffslagara pansarmakara etc^ra swa ath jngen anbod skwllo fattas, oc waro swa kloke at the groffwo ganga dywpth nidre j jordenne wndy stadz mwrana oc kommo jn j städherna them oförwarandis Jtem skifftis hären wndher mang baner swa ath hwart hwndrath haffde eth baner ath när stridhen giordes hwar hopen kwnne witha hwar theras hoffwod war ther the skwllo bliffwa til samman, Sidhan skifftos the j rotanskap swa ath tyo skwllo altid wara j eno pawlwn oc samman ätha oc stridha swa som the waaro en man oc hand, oc en swaradhe före them oc the honom lyddo Jtem hwarye xxxij ridhande skwllo altid haffwa

särdel*is* baner th*er* the lyddo oc äfft*her*foldo, Oc the til capitenara skwla wälyas. varj starke. diärffwe. väl lärdhe j ko*nsten*ne ath str*i*dha. waker lätth*er*. snar. ey dr*in*kare. Ey haffwa ma*n*gh ordh. vtha*n* häll*er* gerni*n*gana oc lydhogh*er*. Aktande ath the
243 r. vndy | ho*nom* lydha haffwa godh klädy oc wakn, ey rostoghth harnisk. swärdh. äll*er* a*n*nor järn wta*n* wäl blank skina*n*de, oc öffwe th*em* daghlika pa marke*n*ne lära*n*d*is* ko*n*stena Samwled*is* th*en* som är capitenare före ridha*n*da skal wara qwämer oc wigh*er* j harnisk. starker oc ko*n*stogh*er* til str*i*dha som görs behoff, oc halla reen al sin tygh hästh oc harnisk, oc findh*er* han nokon aff sino*m* wndhy saath-o*m* som ey haffwa sin tygh klar näffza th*em* oc straffa, thy skina*n*de blank harnisk giffwa en för-färilse fie*n*do*m*me*n* Rostogth harnisk oc oren tygh bära withne at ma*n*ne*n* är ofa*n*nogh*er* och jnthe dogh*er*, Oc ey ath enasth skwla me*n*nena wara ta*m*me til stridh. vtan jamväl hestana oc wäl hallas:

Skikka spetzen till stridhe*n*na 47

The ridhande ärw j swaar och twngh thygh skwla skikkas pa hörnen j spetzeno*m*, oc först skikkes th*en* förste cohors ga*n*gand*is* til footh til höghre hörnith, oc swa th*en* andhre cohors nästh ho*n*om,
243 v. tridhie cohors | skal sätias mith j spetzen oc fyärdhe m*ädh* ho*n*om, ffämte cohors säties pa we*n*stre hörnith nästh th*em* ridha*n*dom. oc th*er* warj hoffwodbaneren, Sidhan säties th*en* a*n*dre spetzen oc widh*er* höghre sidho*n*nas hörne säties siätte cohors oc jämtho th*em* säties syw*n*de cohors, Ottande cohors säties mith j spetzen. och nyo*n*de bak ho*n*om,

Tyonde cohors haffwe wenstre hörnith, Oc altid säties the främsth som ärw kyndoghe til at stridha, oc mällen hwan ordan skal wara sex föther swa ath hwar haffwer rwm röra sina wäryo oc mellen the jamsidis ga varj tre föther Oc the förste oc främste twaa ordines som haffwa swar oc twngh harnisk oc wakn skwla halla aff fiendana oc wärya standande paa enom stadh, Tridie ordanen skal wara haffwandis läth waakn oc rörliken vara til snarheth oc fiärdhe samwledis mädh arborst oc byssor, thy the wthlöpa ath retha fiendana oc them försökia oc kwnna the jägha fiendana thaa draghe haren äfftherr, Warda the tha til baka driffne, tha rymme jn j spetzen swa som the kommo jn wm en mwr, thy legio skal ej gerna fly äller fiendommen flyande äfftherfölya | Jtem skal 244 r. oc hwar man haffwa en bokstaff j sin sköl äller pa klädyn swa ath han weeth wndy hwath baner han lydher or äfftherfölyer, Oc legio skal wara som en starker stadh mwradher, oc alt thet them tarffwas föra mädh sigh, Oc haffwa mangskona lekara ey til losth, wthan til tarffteligheth, thy när som bläses j baswn märker samman skikka spetzen, när bläses j lwdh märker hoffwodbanerith skal flytyas, när bläses j skalmeyo. j horn. äller härbamban gaar witha alle hwath hwarth thekn haffwer betydha. Jtem skwlw oc wara mange boklärde j hopenom j mangom konstom som kwnna pröffwa oc lära them som nyliga til the tyänistena komma oc andre som väl kwnna göra räkenskap oc skriffwa alla wpbyrdh lön, väkthara haldh. thy aff hwaryo hwndrath ware fira wäkthara til hesth oc

fira fotgang*ara* hwarya nath, oc jngo*m* spar*is* ther j ey meer eno*m* än androm, Oc jngen göre nokra gerni*n*gh til sina wi*nn*i*n*gh thy han wpbär lön aff menigha mans päni*n*gha, Oc akt*is* ath alth skal göras j härenom skikkelika, oc oförsymelika som ytersta athwakt wthk[r]äffw*er*

244 v. ## Öffwa sigh til at stridha 48

The som gamble ärw j tyänisthenne och stridz konstenne, än tha ath fridher är likowäl skwla the daglika öffwa sig ena reso, oc the som wnge ärw twa resor, thy aff mangom aarwm oc allerdom bliffwer jngen fwlbordeliken j thesso stridz konsth, wthan häller dagliken jdh oc öffwan ath skerma hwgga skywtha spri*n*ga etc^{ra} m*ädh* alskona waaknom, Oc then som wäl är wan oc ther til lärdher begärar örlög, oc then ey är lärdher, äller waan ath stridha är altidh räddher, thy konsthen öffwergaar makthena, Alle andre konsther lydha til personlika nyttor oc gawgn. Än thessen konsten lydher pa meniga mans oc rikesens bästa, oc thy är hon mykith athwaktelikaren lärandis O aldra mesth prisande men som the konstena wilya lära oc brwka. wtan hwilka alle andra konsther ey kwnna wara äller brwkas, oc thy är th*etta* ordith mykith m*ä*rkiande, Hwilken begärar fridh redhe sigh til strid, Hwilken som wil haffwa segher. öffwe oc läre väl stridzmennena, Hwilken som begärar rolek.

245 r. stridhe m*ädh* konsth. | oc ey m*ädh* vaanande lykko, thy jnghen dirffwes honom retha äller förtörna. hwilken som han wnderstandher wara redho at stridha

Wakn oc anbwdh til stridh 49

Stridhennas segher är ey j mykith mantall. wthan jamwäl j storom waaknom, Fordhom haffdos stoor arborsth pa waghnom hwilken xij men wondo wp mädh trizor them spennandis. oc skwtw stor skoth moth hwilkom jngen harnisk wardho, men nu ärw större skoth som ärw byssor wpfwndne, Blidhor waaro oc fordhom oc än brwkas Jtem war oc fordhom en skerm som kalladis onager oc twa oxa drogho honom oc fördho til ath skerma moth fiendom Jtem ekior fördhos j härenom mange til ath fara öffwer älffwer oc wathn fästandis them samman mädh länkior oc fiöla affwan wppaa ther som ey waarw broar baade före fothgangarum oc ridhandom, Jthem haffwes oc manghskona wakn mädh hellebard staffswärdh. polyxer etc^ra^ trogh til ath bära jordh. korgha. skoffla. spadha. järn pikkor. saagher. yxer. naffra. oc ämbetis men som byggia smida oc mwra kwnna, hwilkith ey alth kan här wth bescriffwas,

Matteliken här är bästher 50

245 v.

Ey är goth ath haffwa affwer mattelika mykith folk oc storan här til strid thy the snararen fördärffwa sig siälffwa jnbyrdes än aff fiendommen, oc them hendher mang mishelle, oc senth komma fram j wäghommen ther tränge är äller älffwer oc mykle hesta oc folk wil haffwa mykin kost oc math oc höö aff hwilko härren vardher snarlika fatigher, och än stwndom haffwer ekke wathnith warith yffnogith härenom til ath drikka, Oc hendher thet

swa ath häre*n* skal fly tha falla ma*n*ge, Oc thy är altid bätre haffwa färre st*r*idz men wäl lärdha oc diärffwa. än ma*n*ga oc lithith doxe, Til mattelika strid haffwes en legio Än ärw fiendana mykith mektoge thaa haffwes twa legiones wäl tilskikkada,

J Helbrigde gömes häre*n* 51

Forwar*is* häre*n* före onth wathn at drikka aff kärrwm äll*er* brö*n*nom före pestile*n*tz wädh*er*. ondho lwkth. oc a*n*dra sywkdo*m*ma, thy th*en* standh*er* ganska illa som skal st*r*idha oc är sywker, Oc meer
246 r. hiälp*er* til helsosa*m*heth | daglika sigh öffwa oc brwka. än taka raadh aff läkiarw*m*, Swa öffwadho sig fordo*m* godhe st*r*idz men. nw ridha*n*d*is* öffw*er* brath bärg, nw öffw*er* wathn latand*is* hestana sy*m*ma langa*n* wägh, oc a*n*dre sw*m*mo äfft*h*er halland*is* j hestens rw*m*po, nw wa*n*dho th*em* til ath spri*n*ga affw*er* dike oc gaardha, Oc wm so*m*mare*n* oc höst*h*e*n* flyttos offtha bolstädh*er*na oc pawlwne*n* thy a*n*nars aff myklo*m* skara wordhe ond lwkth oc sywkdo*m*bir:—

Före sees m*ädh* alskona förtäri*n*g 52

Thy gry*m*mare*n* är hwnger än swärd för än häre*n* sankas tilred*is* yffnelike*n* kosth höö. korn. oc al ätanswa*ra*, och nogh päni*n*ga til ath löna folkit oc köpa hwath som tarffwas, Oc konw*n*gxens rikedo*m*ma ärw ey trygge wthan the bewaras m*ädh* waknom stridz folke, offta händh*er* längre bestalni*n*g wm sloth oc städh*er* än h*är*ren gissade, oc fiendana vtan wmkri*n*gh lidha offta mera hw*n*ger

än the som the mentho swälta wth, oc th*er* hären
oc fiendana ärw wäntande ko*m*ma wnda*n* för*is*
oc bort|d*r*iffwes längdan fää faar swin och all*er* 246 v.
fänadh*en* korn hwete oc all ätandzwara ath fiend-
5 ana fa ekke th*et* sig til bestandh oc hiälp, Oc
redhes til mwra homeyor oc bolw*är*ke. bysso
baardha för än fiendana ko*m*ma a*n*nars bliffwa alle
förfärade aff theras tilko*m*mo, oc hwath so*m* är
skaffande aff a*n*dro*m* städo*m* gör*is* j tid för än
10 wäghana warda th*em* förmenthe, Oc sidha*n* bestal-
ni*n*ge*n* är giordh häydes sparlika j förstonne all
förtärni*n*g, so*m* ga*m*malth ord är at ma*n* skal
häyda widh*er* bredde*n* oc ey widh*er* bothne*n*, oc th*et*
är wnderstanda*n*d*is* vm vedh til ath bre*n*na, korn
15 hö oc alla me*n*niskio*n*nas förtärni*n*g, Oc är enka*n*-
nelika oc ganskans mykith förwara*n*d*is* ath hären
oc härrana latha sigh ekke swika oc förraska
m*ädh* falskom oc lösom fienda*n*nas breffwo*m* och
meenedhom, Thy yfftermera hafwa swe*n*ske men
20 fangith skadha tha fiendana haffwa bedith oc bwd-
ith sig til dägtingan m*ädh* eno*m* skry*m*ptelikom
fred, Thy när fiende*n* kan wi*n*na m*ädh* sworno*m*
meenedho*m* oc brefflāppo*m* tarffwas ho*n*om ey solla
ma*n*ga twsandha stridz men, Än tro oc ära skwlle
25 | oc bordhe hallas fie*n*do*m*, hwilkit nw ey görs, oc 247 r.
mesth aff th*em* öffw*er*stom

Jnbyrdeliken twädräkth förtakis 53

Stridzfolk som är aff ma*n*go*m* lando*m* sa*m*mansank-
ath faar offta inbyrdis oroligheth oc kiiff j hären-
30 o*m* och mykla wredhe, oc mäst the som ärw wane

til förna haffwa kräselika oc godha dagha, thy the githa jnte lidith, Oc th*et* skal capitenaren wäl förwa*ra*, oc faa th*em* daglika nokoth ath göra oc öffwa th*em* j st*ri*dzkonste*n*ne som förscr*i*ffwith är Oc th*em* som finnas wara allo*m* til hinder oc wpwäkkia wrede. är bästh sända th*em* nokorstadz borth aff härено*m* till sloth äll*er* byghya äll*er* th*er* nokoth göra ey swa ath the wnderstanda sigh wara bort kastadhe aff härено*m*, wt*an* at the tänkia sigh wa*ra* th*er* til wthwalda Thy all*er* härе*n* görs ey olydoger vt*an* han wardh*er* upwäkth*er* aff nokro*m* enka*n*nelikо*m* skalko*m*. hwilke th*et* latha som the jnthe giordho, Oc kan tha twädräkthen ey a*n*nars
247 v. stillas. vthrättes ffaa aff th*em* strängelika ath | alle fanga th*er* aff räddogha, Men then capitenare*n* är ypparе*n* som kan m*ädh* förnomsth regera härен oc folkith än m*ädh* strängeliko pino oc näffzth:—

Stridz tekn ärw mangh 54

Jngha naadh skal the glömska*n* haffwa som görs j stridhe*n*ne, oc thy är mykith athwaktelika lydha*n*d*is* stride*n*nas teknо*m*, Oc thy härен kan ey regeras j stridhe*n*ne m*ädh* ordhо*m* för th*et* stora gny oc bwl-ler, ärw behoff haffwa mangskona tekn äfft*h*er hwilkо*m* alle skwla lydha, hwilke*n* tekn högxthe capitenare*n* maa sätia äfft*h*er sinо*m* wilya swa at alle j härено*m* th*em* förstanda kw*n*na oc lydha, Jtem treskona slagh ärw all tekn, som ärw, m*ädh* ordhо*m*, lywd, oc tinghom, ordhe*n* oc lywdith akt*is* m*ädh* hörsle*n*ne, oc ti*n*gen m*ädh* syne*n*ne, Th*etta* teknith första som är ordh

kallas pa swänsko, lösn, Thy när fiendana blandas j st*ri*de*n*ne kä*n*ner jnge*n* a*n*nan wta*n* haffwa ord säya*n*d*is* hwath är lösn. oc ha*n* som weth teknith som är eth ord och nämpner th*et* säyand*is*. gwd. maria. jhesus. konw*n*gen. fläsk. bröd. äll*er* nokoth so*m* giffz til tekn hwan dage*n* | enka*n*nelikith ath 248 r.
fiendana skwla th*et* ey förstanda, a*n*nars kw*n*no the j häreno*m* gaa daglika oc speya th*e*m Th*et* a*n*dra tekn*i*t är lywd aff baswn. horn. skalmeyor. oc a*n*dra pipor aff selff so*m* längda*n* höras, oc när hwart bläses weth häre*n* wm ha*n* skal staa stilla. äll*er* ga fram äll*er* til ryggia, ffly äll*er* äfftherfölya, Tridye tekne*n* ärw ti*n*gh som ärw baner oc theras athskelda lith*er*, oc hwarth the föras alle äfftherfölya äll*er* the th*er* wndhy regeras oc lydha, Jtem ärw oc tekn pa klädhin pa sköllana oc wakne*n* ath the kä*n*na sigh jnbyrd*is*, oc capitenare*n* haffw*er* oc tekn som ha*n* gör m*ädh* hando*m*me*n* oc alle th*e*m wnderstan*d*a oc jdka sig th*er* j daglika tha fredh*er* är ath the ey förglömas när tarfwas, Jtem när häre*n* färdas tha synes som röker j wädhreno som eth mwlinsky aff mwlle*n*ne, th*et* är oc eth tekn ath fiendana ko*m*ma Jtem är hären athskeldh*er* giffwa the tekn sin j mellen vm nattena m*ädh* eldh, oc wm daghen m*ädh* röök, swa göra the j nor*ri*ghe m*ädh* them waardho*m* so*m* the bre*n*na paa högho*m* bärgo*m*, oc täslikis giffwas tekn | aff 248 v.
th*e*m so*m* ärw jnne bestalladhe j städ*er* oc pa sloth sätia*n*d*is* wp höga stänger oc stw*n*do*m* th*e*m nidh*er*takand*is* etc^ra^

Förwaris härẽn j wägenom farandis 55

The som förfarne oc wthrönthe ärw j stridz konsth sägya ath j wäghommen ther härẽn framfärdas pläghar yfftermere oc större skadhe skee oc waadhe än j stridhenne, thy j stridhenne seer hwar fiendana närwarandis oc alle haffwa sith harnisk pa tilredde at wärya sigh, Men j wäghenom är jnghen redho och weth ey hwar fiendana haffwa giort försaath, oc oförwarandis kombir hastelika til ath stridha, Oc thy skal capitenarẽn mädh störste athwakth förwara oc föresee ath ey bliffwa tolkin förraskilse giordh j wäghenom pa härẽn, Oc thy skal capitenarẽn haffwa bescriffna alla wägha oc stigha fwlkomligha som ärw j the landeno hwar stridhen skal göras, äller haffwa kwnnoghan ledzsagara, swa at han weth all hindher. mosa. skogha. älffwer bärgh. oc mila. äller menföre som ther ärw, oc the försynẽn skal göras ey mädh lösheth, wthan
249 r. häller mädh ytersta athwakth, | Och the kwnnogheten skal läras aff mangom som ärw kwnnoghe pa landsens belägligheth, thy en äller twa kwnna ey alth bekansa oc besinna, Oc hwar som waadheliken wägher är wthwälyes ledzsaghara loffwandis them stoor lön wm the kwnna ledha härẽn fram gönom then wäghen, oc wm the fly ey thet görandis läggis ther widher eth hängiande äller stäghel, Och när the witha sig pinona före standa wm the fly, oc lönen takaskwlandis wm the framkomma tha göra the sina ytersta mandoms gerningh, Jtem är mykith fö[r]warandis ath capitenarana ärw wäl beslithne oc lärde j konstenne, ath ey för ens äl-

ler twa mannas faakwnnogheth aller hären far illa, thy mange faana swaa wäl fribwrne. som böndher gissa sigh wara kloka j themm thingom oc ärandom aff hwilkom the alsjnthe vitha äller kvnna, Men högxthe förwarilse är thetta j wägenom ath hären skal jnthe witha hwart the skwla fara, thy capitenarens raad oc wpsaath skal wara lönlikith jnwärtis j hans hiärta, Oc then wäghen är tryggasth fara ath hwilkom fiendana | gissadha jnghen skwla 249 v. komma, Är witandis ath speyara sändas wth swa wäl aff fiendommen som aff themm androm til ath förwitha sig förwaradha hwarth fiendana fara, Oc stwndom fly förrädara til fiendana, til hwilkith förwarandis skal capitenaren haffwa troghna oc förnomstoga men mädh karska hesta som renna fram oc til baka oc pa alla sidor wm kringh, som skwla bespeya oc förese ath fiendana liggia ey ther j wäghenom lönlika j försaath, Oc tryggaren göras the bespeghilsen wm nättherna än wm daghana, thy ridha the ath bespeya wm daghen, tha wppenbara the sigh syälffwe fiendommen som wardha themm warse, Jtem j wägenom farandis warj främsth en hop ridhandha nästh äfftther themm en hop fotgangara, sidhan skyttor, kärrobyssor, waghna som föra, sidan fotgangara, oc äfterst ridhanda, Thy fiendana komma stwndom framman til mötis, stwndom pa baken, stwndom pa sidorna, oc warj thy hären wäl wäknther pa alla sidher, oc bäst ther fiendana ärw wäntandis haffwandis ther bästa stridzmen oc skyttor, och öffwer alth skal capitenaren mynna oc förmana | alla ath haffwa sina wäryor 250 r. oc vaakn j handommen redho ath wm görs behoff

wthan senkan oc dwalo alle stridha kwnna, Jtem förwaris oc ath wm nokor bliffwer sargadher thet han ey ropar äller wengar sigh ther aff, thy andre som thet höra bliffwa ther aff förfäradhe och fly, äller löpa förtrangth j hop samman Jtem pa slättenne göra ridhande meer än fotgangara stridande, oc j skogenom oc pa bärgom fotgangara meer en ridanda Jtem när härен färdas förwaris at somme fara ekke förfasth oc somme förmykith sakta oc skelyas ath, oc thy skikkes mange som ärw förnomstoghe ath mana pa them som ey skynda sig, oc them som förmykith löpa temperera ath alle förmekta fölya, Thy the som wilya swa före löpa wilya gerna fly wm fiendana komma, oc the tha äfterst ärw miströste wardha när the andro ärw borth rymde, Jtem när the ärw j thet rwm äller stad som them bekommelikith är til wärn, ther skikke sin spetz lönlika oc bidhe fiendommen, Äller oc wppenbarlika ther stridhe, oc förwaris capitenarens lönlika wpsaath, thy faa fiendana thet witha. thes wärre
250 v. är | honom som seg j försaath lagde, Jtem bätre är ath läggia sig pa bärgen at när fienden kombir waare nädhan före Jtem ärw wäghana trange ther härен skal framfara oc likowäl trygge, tha är bätre hwgga oc rydya sig wägh än farlika fara ther rwmmer wägher är, Jtem är athwaktande hwath thima fiendana plägha ga til stridh hwath häller vm nattena. vm morgonen. äller middaghen, oc ey storma til them pa then tidhen the plägha, Jtem är oc ransakandis oc bekansandis j hwilko matto fiendana ärw starkasth. j ridhanda resenär. äller j fotgangara. j byssom äller arborsth. j swärd äller lwrangla. äl-

ler j waaknom äller storo tall folk, oc swa skikka ther j moth hwath som tarffwas, Jtem är trakterandis hwilkith bätre är färdas wm nattena äller daghen oc manga milana ärw tith som är farandis. vm räghn oc flodher. snyö äller iis kwnna hindra resona mädh nokor menföre, Jtem wm fiendannas oförnomstogheth äller skrymptaktogheth giffwer os tessen tilfällen är oc väl begrwndandis, | Jtem är oc ransakandis hwath the säya som komma flydhe fran fiendommen, hwat wpsath the haffwa, hwath the brwka Oc stwndom mädh en ridhande hop mädh lät wakn försökia wm the kwnno oförwarandis förraska oc förfära fiendana: 251 r.

Faara affwer älffwer 56

Offta pläghar j wäghenom skee stor skadhe oc wandhe ther hären skal affwer älffwer Män är tilfälle swa ath hären kan grafwa jordena bythandis strömmen j manga dela tha kwnna the alle ga trygelika affwer Somme binda samman trä oc ther wppaa läggia harniskith oc swämma hestana affwer oc syälffwe simma draghandis äfther sig harniskith som liggher pa trämen Än bästh är föra manga ekior mädh sigh oc them samman fästa oc brädhe pa them mädh spika swa haffwa the ena broo, Oc akthar hären sigh then wäghen til baka fara, tha skikkes en hop folk som the brona göma oc bewara paa badha sidhor widher älffwena:

Mangskona förwarilse 57

En stridh ath högxto kan wara j tre thima | sidhan then som tapar är wantröstandis annathhwart fly 251 v.

äller giffwer sigh til fängilse, än bätre är stridha oc dö ärliga än wardhan fange, Oc thy haffwes godh förtänkilse til at stridha Godhe capitenara plägha häller mädh lönlighe listogheth wilya winna. än mädh wppenbaro stridh, oc dräpa manga aff fiendommen mädh förraskilse j försaath äller them förfära, wppa thet theras eghen här skal ey mynskas, Oc thy traktere capitenaren offta mädh sinom klokasta mannom hwat görandis är för spöryandis hwilken härен större. starkaren. meer wäpnadher. klokaren, flere fotgangara. ridhandha. oc all tolken tilfälle oc belägelighether som kwnna wara mällen fiendana oc sin här, Oc är withandis ath j fotgangarwmmen är största makthen, Oc the flere haffwa hestha haffwa fördelen pa slättenne, oc fotgangarana pa bärgom skogom dalom kärrom oc mosom, oc ther äfther wakthe wm then fördelen som är j rwmmith honom bekommelikith, Jtem är oc ransakandis wm fiendana haffwa nogh math til ath förtära länge, Thy hwngren stridher offtha jn-
252 r. byrdis oc winner | fiendana wtan swärdh, Oc thy är trakterandis wm örlögith skal göras mädh snarheth. äller förhaleras til en tidh Thy fienden menar offta göra sina gerning oförtöffwath, oc kombir ey ther til. oc swa swälther härен, oc ma dragha til baka, oc somme fly oc giffwa sigh til then andra härен förradandis sina eghna, Thy j motgangandis tingom syällan ärw trofaste stridz men, Jtem är oc förtänkiandis wm fiendannas capitenara ärw braadhe j sinom gernyngom äller vare oc jlkloke. äller diärffwe. rädde äller konstoge, hwarya handa folk the haffwa mästh, Oc täslikis ransake wm sith eghith folk, oc

hwrw the sigh trösta, oc raadhe them mädh godom ordom sta manlika, Oc latha ey capitenaren förmärkia thet han twäkar äller rädz, haffwer han nokoth wonnith aff fiendommen mädh förraskilsom, thes diärffwaren ärw the, Twäkar aller hans här oc rädz, draghe ey tha til mädh wppenbara stridh, Jtem tilförna ransakis wm alle ärw lydhoge teknommen och kwnna konstena, Ärw fiendana mektogaren sla ey wppenbara til örlög, vtan | häller j försath oc för- 252 v.
raskilse, thy offtha haffwa the swa fangith segher som myndre haffwa haffth makthena,

Stridz konsth är prisande 58

Alle konster oc daglika gerniga förbätras aff thet the jdkas oc öfwas Oc thy görs behoff brwka mesth the konstena som mäst är tarffteliken oc gawgnar Thet är stridz konsth, hon bewara rikith j sinne friheth. rikith wthwidher. oc konwngxens fräyd widarla wthspridher, The konstena öffwadho romara öffwergiffwandis alla andra konsther oc wordho raadhandis maxan affwer alla wärdlena, Vtan stridz konsth kan jngen j rikeno brwka nokra konsth, thy stridhen görs ath frider skal wara, Haffwer stridzmannen tessa konstena, tha är hon hans liiff och segher, Thy skal then som capitenare är tänkia jnnerlika hwrw manga menniskios wälfärd äller waadhe anthwardas mädh thet ämbetith j hans hendher. oc troo. rikesens hedher oc uphöyelse. oc vndersattannas liff oc salogheth, Akte thy göra fwlth före thet ämbethe oc stora makth som | ho- 253 r.
nom är befälth, Näffze them som brytha äffther laghen, Jngen gisse ath honom skal sparas wm han

brythe*r* j härenom Jtem fara fiendana j landith til ath röffwa oc bre*n*na, tha sänd*is* the moth them som mäktoge oc ky*n*doge ärw them öffwe*r*wi*n*na, swa faa the a*n*dre the*r* aff diärffheth, The*n* som aldrigh saa me*n*niskior sargas äll*er* dräpas, han snarlika fly äll*er* förfäras när han seer blodith wthgywthas, Göra twädräkth j fienda*n*nas här oc folk the*t* är konsth, Jnge*n* säya ath the*t* är ekke möyelikith göra som är jw förra giorth, Moske nokor sägh*er*, J mang aar war aldr*ig* the*r* äll*er* the*r* groper äll*er* mwra giorde, os pläghar jnge*n* omaka vm nattena, Os tarffwas ey swa mykit arbedha til förwarilse, The*n* swaa sägh*er* är e*n* faane oc en förrädar*e*, J so*m*mom landom är jnge*n* a*n*nar jordh wta*n* gra*n*ner sand aff hwilke*n* roma*ra* ey kw*n*no göra to[r]ffwalla wm sigh tha the str*i*ddo, oc thy fördo the m*ädh* sig j härenom ma*n*ga to*m*ma säkkia. och hwar the willo standa til en thidh
253 v. | the*r* fylto the säkkiana m*ädh* mwl oc sand läggia*n*d*is* högth wp wm kri*n*gh häre*n* som en mwr, När the färdad*is* tömdo säkkia*na* förand*is* m*ädh* sigh, So*m*me plägha göra wm sig waghn borgh*er*, Tha länge är fredh*er*. glömes str*i*dz konsth thy är hon läsa*n*de j bökerna til my*n*nes, Jtem bätre är graffwa*n*d*is* dywpa groper wätas oc skithnas aff lereno. än tw skalth wätas aff blodheno, oc the*t* sker offtha j swärikis städh*er* som hwarke*n* mwra äll*er* graffwe*r* haffwa wm kri*n*gh sigh.

Tha str*i*den skal standa aktis th*etta* 59

The*n* dagh*en* örlögith skal göras skal capitenare*n* wa*ra* mykit waker oc war som makth ligger wppa,

oc skwla str*i*dz me*n*nena litith äta til förna. swa ärw the thes rörlikare*n*, Oc är förwara*n*d*is* ath häre*n* led*is* ey wt aff stadheno*m* äll*er* slotteno tha fie*n*dana ärw närwara*n*d*is*, thy the ko*m*ma senth wth gönom tranga portana oc fiendana göra skada the*m* vtko*m*ma, wta*n* warj häll*er* wthe pa marke*n*ne skikka*n*d*is* sin ordan för än fie*n*dana | fra*m*ko*m*ma, 254 r.
Ko*m*ma the oförwarlika före stadhe*n*, tha är bätre bliffwa jnne til thes fiendena börya stridha, Äll*er* när the fly fran mwrenom bort tha sökie äfft*h*er the*m*, tha likowäl förwar*is* ath stridzme*n*nena haffwa ey mykith langth löpa, thy the ko*m*ma trötte fram oc aanda trothne kw*n*na ey mykith str*i*dha, oc en trötth*er* swetter oc löpa*n*de är ey lika moth the*n* som är hwill. frisker oc standande stridha, Jtem then daghe*n* striden skal göras fförhöre capitenare*n* hwath the säghya äll*er* gissa som str*i*dha skwla, oc akthe theras ansikthe oc ordh. oc gangh ok athhäffwe wm the haffwa trösth til ath wi*n*na oc ärw starke j hyärtano, Men ey är mykith aktand*is* hwath the wnge säya so*m* ärw oförsökte, thy the*m* tykk*er* wara losth ath strida, Än rädhas the som ärw wthrönte. tha är bätre wpsätia str*i*dena til en a*n*nan dagh, likowäl haffwe capitenare*n* tall före the*m* styrkia*n*d*is* the*m* oc wpwäkkia*n*d*is* til ma*n*doms wärk oc vpräkne fienda*n*nas oförnomsth och gälnisko, oc hwrw offta the ärw til förena öffw*er*wo*n*ne, Oc säyes nokot | th*et* aff hwilko alle wp- 254 v.
wäkkias til harm oc wredhe moth fie*n*dana, Oc natwrlikith är ath alle jw rädhas försth tha the skwla börya stridha, och enka*n*nelika tha the försth faa see fiendana, Oc thy är goth ath ledha sin

här pa nokon tryggan stadh ther the kwnna se fiendana oc lära känna theras baner oc vapn, oc swa bortgaar then förste oc störste räddogen som the haffdo, Förste hiälpen är ath haffwa goth tilfälle stridha pa jordmonsens wäghna, oc bätre är wara affwan pa bakkanom än nädhan före, Och then som hoppas winna mädh fotgangarwmmen moth fiendannas ridhandom, han skal wälya sig then jordmon som är stenoger ojämpn oc traanger, then som wil winna mädh ridhandom moth fotgangarwm wthwälye rwmman oc slättan jordmon ekke skogha äller mosa

Skikka spetzen 60

Then spetzen skal skikka akthe tessen try tingen granlika. solena, daamb. oc wädhrith, Förwarj ath solen skin ey moth haren, thy the kwnna ey see
255 r. wäl, | Förwarj ath wädhrith är ekke j moth thy thet hindra skothen, oc röken aff byssommen oc dambith aff jordenne driffwir j öghonen oc them wpfyller, Oc fförwaris ath sidhan spetzen är skikkadher dwälyes ey til thes solen är vm kringh gangen ath hon kombir moth ögonen som förra war pa ryggen, Äller ath wädhreth wändhes j moth bläsandis, oc aktas ekke thetta wäl, Än thaa alle ärw godhe stridzmen likowäll är them fal j waanom som offta är skeeth Jtem pa enne släth som är tw[s]anda stegh twärth affwer magha sättias 1666 stridz men j första ordan ath radh fotgangara swa ath tre föther är mellen hwarya twa, oc thet är förste spetzen, En annor radh säties ther nästh äffther j sammo matto, oc varj mellen hwarya radhena sex föther, oc thet är andre spetzen, Teslikis göris

flere spetzar äller färre som folkith är til yffnes, Än bätre är ath göra manga spetzar än folkit wthspredha j bredha oc färre spetzar Jtem the ridhande ärw säties wm hörnen aff spetzen vm the haffwa harnisk glaffwan oc skiöl, the skwla wärna fotgan|garana, The 255 v.
ridhande som ey haffwa harnisk wthan arborsth ränne fiärmer vmkringh at förtörna fiendana, Oc tha alth är redho tänkyandis är ath segeren är j gudz waald oc wilya, thy winna offta the som myndre haffwa maktena, oc ärw försth haffwandis gwdeliken akallan mädh knäfall oc böner, oc sidan stridhandhe, Sidhan äfftheer alla ärw haffwandis wthwalda ridhandis oc fotgangara som skwla wpfylla hwar nokor minskas aff spetzommen, thy flytya nokon aff then spetzen han är j satther först, är göra oredo oc stora willo, Oc hwar nokor rothe ridande äller gangande kombir twärt ath härenom, ther skwla the bakhallarana mötha them oc jngen wthstighe aff spetzenom, Haffwer tw ey mykith stridz folk. tha gör spetzana thes myndre ath tw haffwer jw the bakhallarana som swa skwla wara til hyälp

Capitenarana haffwj thessen rwmmen 61

Then som är öfwerste oc högxste capitenare han skal wara pa höghre sidhonne j främste spetzenom j mällen the ther ärw ridhande oc fotgangarana. thy ther är mästa och | största makthen regera väl 256 r.
hären, han skal ther stridha moth fiendannas härs wenstre hörne, oc komma sigh wm kringh thet hörnith mädh them ridhande som ärw ey satte j spetzen oc slaa pa ryggen aff fiendana, En annar

capitenare skal wa*r*a mith j fotgangara*n*nas spetz th*e*m regera*n*d*is* oc styrkia*n*d*is*, ha*n* skal haffwa godha oc wthwalda st*r*idzme*n* när sigh fotgang*a*r*a*, aff hwilko*m* ha*n* kan göra en wiggia til ath brytha fie*n*da*n*nas spetz, Äll*e*r wm swa händh*e*r fiendana göra wiggia. tha göre ha*n* ena sax til ath mötha th*e*m wiggiano*m*, Tridhie capitenare*n* skal standa pa wenstre sidho*n*ne j spetzeno*m*, oc ha*n* warj snyäll*e*r oc war til ath reg*e*r*a* spetze*n* swa ath fie*n*dana ko*m*ma ekke wmkri*n*gh th*e*t hörneth, oc thy skal ha*n* th*e*r haffwa bakstandara oc rydha*n*da wtha*n* wm spetze*n* so*m* gena oc möthaa vm fie*n*dana biwdha sigh til velya*n*d*is* wm th*e*t hörnith, Jtem plägas när stridhe*n* böryas oc baadhe främste spetzana sa*m*nas göras eth storth oc gry*m*melikith roop aff allo*m* til at förfära fiendana, Oc
256 v. war waker wm at | skikka thin spetz redho för än fiendana sin tilsätia, Oc fiendana fa en räddogha th*e*r aff när tw försth böryar til at st*r*idha för än the ärw skikkadhe

Wtan skikkadha*n* spetz är th*e*tta 62

Capithenare*n* skal altid waka wm at kw*n*na förraska fiendana j försaath th*e*r the fara j wägheno*m* oc ärw trötthe, widh*e*r älffwer. kär oc mosa. bärg oc slättom th*e*r the sigh hwila ko*m*mandis hastelika pa th*e*m oc oförwara*n*d*is*, Men ärw fiendana swa warj wm sig ath tw jngen förraskilse kant göra th*e*m, tha är stridha*n*d*is* wppe*n*barlika m*ädh* tesso skikkadho konsth pa markenne Jtem en vigge kallas eth tall fotgangara som är smal fram oc bredh-

aren til baka, oc alle stridha til eth rwm pa fiendana, Oc en annar skikkilse är som kallas sax ok böyes wmkringh then wiggian, En annar skikkilse är som kallas saagh oc gaar före spetzenom, En annar som kallas kloth, Somme kallas winga, oc alle tesso ärw wthan the som satto ärw i spetzen, oc när som stridhen görs förwaris tha ath jngen | säties aff enom skikkilsom til andra, thy thet 257 r. gör stora willo oc oredho:—

J skikkadom spetz oc strid är thetta 63

Syw mattor ärw til ath stridha j wppenbarlikom samgangh, Första är at stridha swa ath spetzen gaar jämpth främpsth som han är bredher til oc langher, men the som förfarne ärw j thesso konstenne prisa ey the mattona, thy offta hendher ath fiendannas spetz är bredharen oc böyes wm hörnith, äller thin spetz brytz mith j oc ther jngen swara, och mädh thenne maattonne är them nyttoghit strida som större almoghan oc härен haffwer Annar mattan är at stridha oc bätre skikka the yppasta stridzmen tw haffwer som tik bör j spetzana, Oc när sammangangen skal göras tha dragh til baka thet wenstre hörnith pa thinom spetz thet längxta tw kanth ath jngen skot them räkkia, oc thet höghre hörnith aff thinom spetz slaa til moth fiendannas wenstre hörne böryandis ther stridha oc widherfrestha wm tw kant komma wmkringh thet hörnith, oc tha winner tw segher, oc tha star thin spetz swa|dana skipilse 257 v. haffwandis Λ, Är thet swaa fiendana thetta göra för än tw thet gör, tha tak bakstandarana badhe

ridhande oc fotgangara oc säth them til wenstre hörnith pa thin spetz oc ther stridhe manlika, Tridhye matthan är lik the andro, men tha likowäl sambre thy böryande stridha mädh thins härs wenstre hörne moth fiendannas höghre är ganskans wandsampth, Fyärdhe mattan är, Ath när alt är redho j spetzenom oc eth stenkasth äller fämtio stegh för än härana sampnas hastelika oc oförwarandis ryk til mädh badhom thinom wingom som ärw wtan wm hörnen aff thinom spetz, ther mädh skamfäras fiendana oc snarlika fly wm swa är the manlika bewisto segh som söktho til, Fämthe matthan är ath säthy[a] lättha resanär oc skyttor mith före främsta spetzen, Thy swa som höghre oc wenstre hörnith wäryas mädh wingommen, swa oc mädh tessom midhel spetzen Syätte mattan är, ath til trodha mädh tynno höghre winga mot fiendannas wenstre winga böryandis ther mädh raskom ridhandom oc fotgangarwm stridha, oc then andra
258 r. höghre delen aff thinom skara och | spetz dragh til baka langth, swa kan jngen aff fiendannas här hiälpa androm Sywnde maattan är, när tw haffwer wathn älffwer syögha. äller bärgh pa ena sidhona widher tik ther tw ästh tryggher. tha säth pa the andra sidhona the yppastha stridzmen som tw haffwer hwar som ey är wathnith äller menförith, swa ärw baadhen hörnin wäl bewarath pa thino spetz at fiendana ey wmkringh komma, Oc eth är merkiande ath wil tw stridha mädh thinom höghre spetz moth fiendannas wenstre, äller mädh thinom venstre moth hans höghre ther säth j spetzen yppasta stridz mennena, Äller wil tw göra wiggia mith aff spetz-

enom tha säth mith j spetzen yppasta stridzmennena som tw haffwer, thy aff myndre hopenom begaars offtha alth hoffwärkith när the ärw räth skikkadhe:

Giffwandis är vägher fiendommen til ath fly 64

Mange som ärw oförnomstoge j tesse konstenne trodho goth wara jnnekräkkia fiendana annathwarth ther meenföre war. äller haffwande mykith folk wmkringh fiendana ath the jngen wägh haffdo wndanryma Oc tha the waro swa jnnekättadhe | stridde the mädh wanhop withandis ath them stod 258 v. jnthe annath före än dödhen, oc ää thes manlikaren stridde, Oc thy är ey wäghen atherstängiandis före fiendommen ath the ju witha sigh kwna fly, thy the böyas ther til tha fasth stridhes, oc swa är läth äfftherfölyandis slaa pa ryggen aff them, oc thes flere som fly. thes flere dräpas aff them, Oc waro the än faa jnnekättadhe. likowäl dräpa the manga för än the dräpas.

Hwrw är draghande fran fiendommen 65

Nar capitenaren förmerker ath honom är ey raadelikith tha stridha. skal han ganskans warliga drägha til baka, thy ther j är stoor waadhe, oc ther mädh gör han sin eghin här wantröstan, oc fiendana mykith dyärffwa, Oc thy skal capitenaren först förwara oc dölya sakena för sinom eghnom här, oc giffwa til ath wnderstanda ath han drägher til baka pa konstenna wäghna wilyandis komma fiendana til eth annath rwm sigh til bätre bekommeligheth ath winna, oc lathe jnghen wnder-

standa th*et* han är wanhoppan*dis* thy the wan-
259 r. hoppad*is* alle sa*m*man m*ädh* hon*o*m, | Samwled*is*
förwar*is* ath fie*n*dana ekke wnderstanda capitenaren
dragh*er* til baka, Thy the slogho strax til, oc thy
lätis r*ä*nna mangha hesta mällen fotgangarana oc
fienda*n*nas här, swaa kw*n*na ey fiendana se när fot-
gangarana dragha til baka först ledhandis aff främ-
sta spetzen, th*er* näst a*n*nan. tridye etc^{ra} oc m*ädh*
the äfftersta alt gör*is* wm nattena, swa ath när
dagh*en* kom*bir* the ärw j goth behall, Swa är oc
mykit farlikith hastelika löpa äfft*h*er th*em* so*m* swa
ärw til baka draghne oc haffwa sigh stadgath, thy
tha är qwämelikaster thime oc tilfälle til ath göra
försaath lönlika, thy fiendana som äfftherfara hafwa
tha stora diärffhet oc my*n*dre ärw förware vm sigh,
Oc altid tha the ärw j wäghenom tryggast händ*er*
yfterst störsthe skadh*en*. som tha the ätha äller
betha hästana, H*är* förwara tik jnnan, oc gör th*et*
fiendo*m*men, Tarffwas tik ätha äll*er* betha haff spey-
a*ra* wmkri*n*gh, Offta wthsänd*is* en starker här aff-
wer lönlika wägha, oc när then kom*bir* til fie*n*dana
häll*er* mäste delen til baka och nokre faa r*ä*nna
fram oc pröffwa hwath the kw*n*na göra pa fiendana
259 v. | oc sidan r*ä*nna ath*er* borth, oc tha troo fiendana
ath the waaro ey flere th*er* aktand*is* jnthe meer
vm sigh aff the försatth*en* görand*is*, Oc sidhan slaa
aller th*en* hopen fram wppa fiendana oc wi*n*na
th*em* oförwaranda, The som fly fra*n* fienda*n*nas här
gönom skogha oc tränge föresände speyara som
ra*n*saka wm th*er* ärw försaath, oc hwar the fram
dragha fälle oc brotha skogh*en* äfft*h*er sigh at fiend-
ana ey ko*m*ma äfft*h*er th*em*, oc sätye th*er* j broth-

ana lönliken försath, oc när fiendana komma äfther wändhe sig moth them the som främmerst rymdo oc the j försatten ärw slaa pa ryggen aff fiendana oc klämme them swa Jtem ther fiendana fara affwer ällffwer oc wathn. ther widherfrestes ath slaa then delen försth affwerkombir mädan the ärw athskelde mädh älffwenne:—

Faller sommer härен oc sommer fly 66

Faller en del aff härenom oc annar delen winner, ey skwla the tha likowäl wanhoppas äller miströsta sigh thy capitenaren standher trösther, thet händher offta ath then winner som | större skadhan 260 r. haffwer fangith pa sin här, thy han staar fasther oc giffwer ey swigha, Oc ä hwath som händher til motgangh likowäl kalles samman the som liffwandis ärw, oc styrkies til ath staa fasth, oc göres moth them som haffwa wonnith lönligh försaath, thy the faa tha ther tilfälle til. När the högfärdhas oc glädhas sigh haffwa wonnit segher, oc litith ärw tha ware vm sigh, oc swa haffwa mange tapat thet the haffdo til förna wonnith

Almennelike stridz regla 67

J allo stridhennas gärningh är witandis ath thet tik är gawgnelikith. skadar thinom fienda, Thet tik hyä[l]per. stiälper fiendan Thy gör jnthe thet han begärar. vtan thet tik syälffwom tykkes vara bestandh,

Gör tw nokoth tolkith som fienden gör för sig tha brwkar tw moth tik syälffwom, och hwath

som hälsth tw gör före tik, är moth fiendan vm han vil tolkit göra fö[r] sig,

Then som tilredhandis örlöghit mästh öffwar sina stridzmen. faar myndre skadhan tha stridhen brwkas:—

260 v. Aldrig är then mannen sätiandis j spetzen hwilken tw haffwer ekke wthrönth wm han är stadogher ällir räddher

Bätre är späkia fiendan mädh hwnger än mädh samgangande stridh:—

Jngen raad ärw bätre än the aff hwilkom fienden jnthe weth för än tw thet brwkar,

Tilfällith hiälper j stridenne meer än makten

The som fly til tik fran fie[n]dans här, oc annamas tryggelika, skadha meer fiendan än thet the haffdo warith slagne j häl

Bätre är göra manga bakstandara til hiälp. än sätya vidharla bredan spetz

Wandsamliga vinnes then öffwer som sannelika kan öffwerwägha sit oc fiendans folk

Offta gawgna meer jordmonsens fördeel än stor makth.

Natwren gör faa men starka, än snillen gör manga mädh konstenne starka

Tha hären öffwas j arbedhe förbätras han, faafänger j lätio förwärras

261 r. Ledh aldrigh häre*n* til wppanbara stridh | wthan tw seer honom hoppas at winna,

Hastogh ting förfära: oc dagliken wanwyrdas

Hwilken som far äfftther förskingrada fiendana mädh sinom här. han wil giffwa them then segher han haffwer wynnith

Hwilken ey föreseer sigh mädh allo förtärningh som tarfwas han wynnes vtan järn

Hwilken som haffwer mere folk oc starkare, han stridhe mädh firekantom spetz, som är förste mattan til ad stridha

Hwilken som tror sig ey wara jamstarkan mädh fiendommen. stride mädh högre hörnith aff sinom spetz mot fiendannas wenstre hörne

Hwilken som haffwer wenstre wingan ganskans starkan. han stride pa högre fiendans vinga

Hwilken som haffwer wäl starka oc vthröntha stridzmen j badhen hörnen. börye mädh them stridha til lika

Hwilken som väl regera läthwäknada ridhanda. han börye wppa badha fiendannas winga stridha, oc haffwi mith före spetzen läthwäpnadha oc skyttor

Hwilken ey är swa mäktoger mädh folk som fienden, stride mädh synne högre moth fiendans wenstre vinga dräghandis the andro til baka, 261 v.

Hwilken som ey är mäktogher mädh folk som fienden, haffwi ällffwer äller bärg äller syö til hyälp pa andra sidhona

Hwilken som trösther pa ridhanda. välye sigh wth släthmarkena til stridha

Hwilken som tröster pa fotgangara. välye sigh bärgh oc tränge, oc the göra mäst

När speyaren kombir j bland härен tha bywdis hwar ga j sith pawlwn swa wardher han snarasth fwnnen

Nar tith wpsaath är kwnnogth wordit fiendommen. tha vmskifft thet wpsaattith

Thet som jw alstingis skal göras tractera mädh mangom, Än thet tw haffwer actat göra tractera mädh faam. oc trognom, äller häller mädh tik syälffwom

Hemawarandis rättas tyänarana mädh redzlo ok näffzth. oc j stridhenne gör them bätre lydogare mädh hop til godh lön

Godhe capitenare göra ey gerna wppenbara strid wthan the see sin spetz haffwa fördell, äller. är ther til trängdher

Stor tilfälle är kwnna twinga fiendan mädh hwngher oc ey mädh swärdh.

262 r. Köpstädher oc slot 68

Fordom waro menniskiorna mykith oförnomstogho maxan som oskälighen dywr liffwandis j skoghenom, til thes nokre mektoghe härra wprestos och til menogha mans bästa bygdo starka städher kallande them ath sith napn sigh til hedher oc amynnilse oc allas jnbyggiarannas bestandh, prydhandis oc stärkiandis them j mangskona matto, oc thy wil jak här äffther scriffwa hwrw städher skwla beskermas. äller öfwerwinnas mädh härskioldh:—

Natwren oc konsten göra owinnelikit 69

Städher äller sloth beskerma oc fastha göra natwren oc konsten, natwren när slottit äller staden byggis pa höghom bärgom ath wandsampt är tith wp komma, äller j haffwit, äller älffwer wm kringh, äller mosa oc hengedy, Mädh konstenne stärkes, som är mädh graffwer groper oc dike. mwra. törff-

walla. oc thet tarfwas göras pa jampno markenne, som finnas mange owinnelika starke städher bygde j mangom landhom

Stadz mwren 70

Stadz mwren göris rwndher wm kringh oc ey ath langhx, thy wm rwndhetena kan | man bäther wm- 262 v.
kringh see oc wärya än wm then mwr. som är firahörnotter, oc göris ma[n]gh torn pa mwren, oc then waghen aff tornommen som wither jn j stadhen wari yppen, thy wm fiendana winna nokoth torn tha är thet jnthe them til wärn äller hiälp, kasthandis grwndwalen före stadzmwren, byggis . försth twa träwäggia jnnan före ther som skal graffwas, oc mällen the wäggiana warj xx föther, oc all the jordhen som wpgraffz före grwndwalen kastis j mällen wäggiana. wpfyllandis, och stora ekebiälka mällen wäggiana Sidhan mwris oc göris godher grwndh swa at mwren är nästh the wägenne som är länger vthe fran stadenom oc fwlkompnader fylles jordhen täth til mwren. swa ath thet är en bakke ther man kan gaa ath wp til tindana ther standandis oc göra wärn Oc wtanföre är aff jordenne högher mwren, swa swara badhe mwren oc jordhwallen stadelika moth byssor oc fiendannas pafrestilse, Jtem tornen pa mwrana skwla ey langt wara hwarth fran andro, swa ath jw skiwtandis aff the tornen som nämst ärw pa badha sidhor kwnna hiälpa wm fiendana biwdha sigh ther til, | Oc tornin wari rwnd äller 263 r.
mädh manga kanther mwradha, thy ärw the fira- hörnoth tha skywtas hörnen snarlika aff oc tornen falla, Jtem hwar som ey görs then jordwallen jnnan-

til. ther göris mwren swa bredher ath the som wärya skwla kwnna löpa mange affwan paa honom widher tyndana, oc tornen toom at ther liggia starke stokka aff enom mwrenom pa then andra mwren ey fästhe mädh spikom swa ath the kwnno snarlika kastas nidher wm fiendana kommo pa mwren nokor stadz swa komma the ey vider löpa wm kringh äller tith the komma nider wtan the springa nidher

Portana före städherna 71

Förwaris ath portana göras ekke aff thrä, thy the bränas snarlika aff fiendommen, vtan häller göris aff järn äller kopar, Oc vtan före porthen göres en förborg j hwikkens jngangh wari hängiande galdror aff järn som kan nidhersläppas wm fiendana kommo jn vm förborghena, Oc affwan vm portana oc alla sidhor warj skittohol oc byssobaardha til ath göra wärn oc vikskard oc ey ath enast räth vth, vtan jamwäl snet bort. twärt. oc
263 v. nidher, teslikis oc pa mwrenom | Jtem groper oc dywpa graffwer oc bredhe göris wmkringh stadhen swa ath the ey lättelika kwnna wpfyllas vm stadhen wardher aff fiendommen belagdher, oc fylles mädh wathn swa ath thet kan ey vth graffwas aff fiendommen, oc göris gode vindebror göris j portommen oc wthanföre, oc magha wara mangh ringhmwra oc mellen them manskona meen oc motstand som nw är til synes j mangom stadhom,

Bestalningh wänthes 72

Städher oc slot beläggias offta aff fiendommen swa at jngen kan wth äller jn komma, oc jnthe jnföras,

oc wenta th*et* the jnne ärw skwla sig giffwa Oc när nokor tolk*en* beläggilse ärw wä*n*tande skwla kom*m*a, skwla the j*n*ne ärw til förna jnföra alla ätanswarw som th*er* wthan wmkri*n*g finnas ka*n* at fiendana finna th*er* jnthe th*et* ätas ka*n* All dywr fä faar geth*er* swin gäs korn myöl malth etc^{ra} oc när the jnne ärw gissa sigh nogh haffwa, driffwes th*et* andra swa langth bort at fiendana kw*n*na th*et* ey faa, oc hwat ey jnföris äll*er* wndan föris th*et* bre*n*nes wp, at jnthe är ath*er* th*et* fiendo*m*men är til nytto äll*er* bestandh, Oc hwat swa är jnförth förtäres häydelika aff | förſto bestalni*n*ge*n*nas dagh, 264 r. Oc the som wtga*m*ble oc fatighe. barn oc qwi*n*folk släppis wth wm porthen thy the jnga w*ä*rn kw*n*na göra wppa th*et* the*m* so*m* strida skal ey j förtärni*n*ge*n*ne fattas

Göris försyn til örlögx 73

Stadhen slottith äll*er* rikith skal tilreda j thid oc thima aarliga*n*s oc daglika dax al anbwd oc redskap som tyänar til str*i*d oc haffwa th*er* til enkannelike*n* oc sthor hws wäl bewarath, haffwes th*etta* til raadith oc redho try hwndrada lästh*er* pwlwer j th*et* hws som wäl är förwarath fran förrädilse, eth twsand byssor slangor skerpetinor. kärrobyssor. hakabyssor mösanar. kartogh*er*. oc handhbyssor ma*n*gh twsandh, stenlod. oc gwthi*n* lod järnlod hwsen fwl oc al torne*n* aff the*m*, tw twsand dwsin lwra*n*ghla bw*n*din j kärffwa hwart dwsin, tolff hw*n*drad dwsin hellebardha bw*n*dna j kärffwa, tywgw lästh*er* stikkada pila satta j ty*n*nor, tywghw

hwndrat harnisk oc panzar, arborst polyxer. staff-
swärdh. spywth. oc gaffla harnisk til hestana, blidhor.
hywl. oc tiok brädhy oc biälka til skärma vm tarff-
was, ladhsten, tyo lästher trehörnotta fothangla at
264 v. stänkia pa jordena | oc alt annath som tarffwas,
fförwtan thet som hwar borghare skal haffwa siälffwir
j sith hws vndher näffzth, oc alskona skiölla före
tänkis oc tilredhes swa ath jngen bristh är, som
hende thaa room war bestallath waaro förnötte
strängiana j arborsthen oc garn war ey til ther
meer, tha kliptho alle frwghor jomfrwr oc alth
qwinfolk sith haar aff hoffdommen oc giordho ther
aff arborsta strängia ath them som striddo wppa
thet [the] ey skwllo winnas oc komma j fiendannas
hendher, Och en godher jnföddher man j stadenom
oc rikeno skwlle gerna giffwa sina tarma til ath
göra strängia ther aff wm thet möyelikith waare
häller än lathe nokoth fattas affwärya fiendana

Förwaris ath vathn ey fattas oc salt 74

När sloth äller städher bestallas. haffwa the ekke
godha brönna jnne äller cisternas til ath sanka
räghn wathn ther j. tha warda the giffwa sig Ärw
slotthen äller städher pa höghom bärghom tha
brännes bärgith mädh flesk oc brytis nidher j gönom
til wathn kan finnas Swa är ey then wadhen j wathn
löso, Jtem salth föresees j thidh oc thima thy thet
265 r. är mykith til tarff, | Jtem ther som fattas salth,
takes the jordhen ther fää pläghar äta jordena oc
lätis j fristh wathn oc röris samman standandis
swa en dagh, oc sidhan siles mädh enom filth oc
sywdis ther aff salt

Förste tilstörmande komma fiendana 75

När första tilstörmilsen görs til stadhen äller slottith aff fiendommen tha plägha skee störste manslagith pa baadha sidhor, än tha likowäl meer slas aff them som tilstörma, thy the mena förfära them som jnne ärw at the skwla sigh giffwa, withandis wäl ath räddoghen är störsth j förstonne Oc sidhan the bliffwa wane widher at see oc höra bysso baangh oc stridzfolkit rädhas the ey swa mykith, Oc thy standhe manlika j förstonne wäryande sigh swa bliffwa the framdelis diärffwaren

Driffwande werk jn til mwra 76

Mangskona driffwande werk oc skärma pläghas j stridh vndy hwilkom folkit gangher, Testudo är eth driffwande verk pa stark hywl bygth aff starkom biälkom haffwandis eth slwth tak aff stokkom oc starkth för ladsten, oc affwan pa takit | spikadha 265 v. raa hwdher oc haarklädhy för eldh oc sywdhande kalkwällingh som pläghas kastas affwan pa, oc thet werkit driffz in til mwren swa at mennena ärw jnnan j oc ther standande brytha mwren haffwandis stora stokka hengiandis jnne j thet driffwandis werkith oc pa ändanom som til mwren är stor stark järn stande swa mwren oc draghandis stenana wth, oc then stokken hether aries thet är wädhwr, thy vädwren gaar til baka oc löpandis til giffwer eth stort hwg. swa gör stokken pa mwren, Jtem wältor bwndne samman aff trää och riis store mädh them wpfylles graffwer som ärw vm städher oc slot,

Driffwande torn 77

Byggias oc stwndom mädh sparra och brädhy högh torn oc wäl bedrägis wtan wm mädh raa hwdher oc haar klädhy oc filth at eldh kan ey skadha göra, Oc haffwa the stwndom 300 föters högdh, oc täslikis pa bredhdena swa ath the ärw jämpn högh mädh mwradhom tornom, Oc wndy them göras mangh hywl at driffwa thet til mwren, oc jnnan j
266 r. ärw mangh | rwm, oc j them, then förscriffne aries til ath brytha mwren, oc brädhe stark til ath göra broor jn pa stadz mwren oc öffwerst wppe skyttor oc andra stridz men mädh lwrangla, oc stegha, Men stora byssor göra them snarlika vm jnthe äller wm eldhen kan stikkas ther wppa The tornen skwla war[a] höghre än stadz mwren annars göra the litith, Oc stwndom byggis jnwärtis eth litith torn j thet andra oc när the komma til mwren triza the vp thet j högth mädh rep, oc swa jnstigha paa mwren wäl wäknadho oc fanga staden, Men stwndom graffwas lönlika groper wndhy jordhena som jnthe synas thär the haffwa aktath tildriffwa thet werkit oc swa faller jordhen vndan oc werkit j gropena ey kommandis fram til mwren, oc arbedith är thär wpa förtapat Jtem pläghas mith äller högxth pa tornsens sidho haffwas en langher stokker bwndin mädh länkio mith paa, oc widher annan ändan haffwandis som ena kisto thär fira män kwnna standa jnnan oc eth langth reep j then andra ändan äller kabil, oc swa wippandis snarlika wp the mennena som stiga j kistona oc springa pa
266 v. mwren drägandis nidher | then andra ändan aff

stokkenom, som torff plägha windas pa taken j swärike, Jtem somme plägha bredha starka och langa stegha oc manga resa til mwrana oc jnstigha, oc andre tha skywthe mädh byssor oc arbor[s]th jämlika at the som kliffwa ey förmenas jnkomma

Moth vädhwren som slaa mwren 78

Naar vädhwren som kallas pa swänsko en bok göris eth järn stark vordith maxan som en sax swa ath hwat thet fattar wm thes mera haller thet när thet dragx, bindandis widher eth kabel oc nidher sändis vtan mädh mwren ther the bwlta oc brytha, oc gripes wm ändan aff then bokken dräghandis wp mädh enom windh swa kan han jngen skadha göra, Äller välter affwer ändha, Är thet oc swa at mwren wardher brwthin, tha mwre snarlika en mwr jnnan före oc ga thaa fiendana jn j mellen the badha mwrana slas ther mädh ladhsten j häll,

Graffwa wndy grwndwalen 79

Maagha oc graffwas lönlika wndy stadz mwren, oc komma jn j stadhen och wplätha wm nattena före them ther | wtan wmkring liggia, Äller när som 267 r.
graffwith är jn til grwndwalen stödyes wndy mädh starkom biälkom oc wthbäris al jordhen wndan stadz mwrens grwndwal, sidhan läggis tör trä näffwer oc tiära wmkring the bielkana til at brenna, oc swa storme til mädhan thet brenner, oc mwren faller nidher när biälkana ärw brende oc är wppen-

bara jnganger j staden Oc när the swa jnkomma j stadhen tha är ey trygth pa gatwmmen thy wnge oc gamble qwinnor oc men kwnna jw kasta aff hwsommen stena oc skywtha stridhandis swa som thet enastha wanhoppandis wndankomma, oc tha är them bästh latha ypna alla portha giffwandis stadzmannommen tilfälle affkomma oc fly, Men stadzmannommen är bästh ath the bliffwa pa högom tornom skiwta oc sla them pa gatwrna ganga wäryande manlika:

Förwarilse pa stadzmwren 80

Offta betänkia the vtanföre liggia listogheth, oc latas fara bort fran the bestalningenne, oc när borgarana
267 v. j stadhenom atherwända waka pa | mwrenom, komma fiendana j geen wm mörkasta nattena oc mädh stegha kliffwa pa mwren, oc thy är större väkt hallandis när fiendana borthfara, oc altid haffwa hwnda oc gäs j tornen thy the snarlika för[n]ymma när fiendana komma wm nattena,

Förwarilse til them vtanföre ärw 81

The som liggia vtan wm stadhen skwla oc rädhas theras listh som jnne ärw Thy när the wtanföre liggia annathhwart ätha soffwa hwilla äller fara äfftheer sinne tarff, tha slaa stadz mennena hastelika wth brennandis skermana oc dräpa, oc thy tarffwas them wpkasta graffwer wm sigh eth arborstha skoth fran mwrenom ther skermande vm sigh til sina hwilo oc roo,

Skep til stridh 82

Jngen dirffwes förtörna the städher oc rike hwilken som jamlika mang örlögx skip haffwa redha at heffnas hwat them görs j moth, oc thy ärw mektog skip byggiandis, oc klinkes häller oc byggis mädh kopar spika än mädh järnspika, thy rosten fördarffwar snarlika järnit j vätonne | Trän aff hwilko 268 r. skipen skwla byggias hwggis tha maanen är xv dagha gammal til thes han bliffwer xxiij daga gammal, tha bliffwer thet länge varaktogth hwath ther aff byggis, oc thet göris wm hösthen jn til januarij manadh oc torkes sidhan för än byggias, Stwndom hendher ath flere förgaas aff storm oc blaasth j syönom än aff örlög thy the ey witha när stormen skal komma äffther hymmelsens oc planetannas gangh Jtem almennelika är goth at seghla fran xxvj daghen j mayo manath jn til xjx daghen j septembrj thy wathnith röris ey tha swa högth Sidhan fran then tidhen jn til xj dagen j nouembrj maanath är owis tid til at segla oc snararen til waadha, Och swa framdelis farlikaren storm kombir oc ökes daglika, natten görs lang oc mörk oc daghen stäkkotter snyöö räghn hagel oc frösth kombir, oc thy är farlikith thädan oc jn til xv daghen j mayo manad segla, oc helst mädh en flotha skip til örlög, men köpmen som sig snarlika skynda vaagha sigh äffther vinningenna altid vm aarith Jtem ärw oc nokor tekn aff hwi[l]kom man | ma förmärkia hwrwdana wädherleker är tilkom- 268 v. mande, oc thy när maanen synes rödher wara teknar komma storm, När han synes bleker oc goll. teknar

räghn, när han synes fläkkotter teknar tordon oc storm Ärw maanans hörne hwas oc klar teknar renth vädher, Jtem är oc aktandis vm solen vpgar oc nidhergaar qwäl oc morghon lika klar äller sky ärw j moth tha räghn skal komma Jtem aff foghlommen kan oc merkias hwath wädher kommande är, oc aff fiskommen springande merkes storm, Jtem ärw haffwandis the skipmen och styremen som kwnnoghe ärw pa alla haffner. hwar som ärw grund oc blindeklippor, oc godhe baatzmen ärw haffwandis oc merso karla, Oc ärw haffwandis j skipommen alskona wakn oc byssor, oc manga fyrballa til ath kasta j skipen ath brenna, Jtem skipen läggias vndy öghya j försaath oc när som stridhes halles skipen paa sned, oc haff thin skip wtanföre j vppenbara haffwit, oc fiendannas närmer til strandenna, Jtem haffwes hwasse skäror pa langa stänger til at skära aff tog oc rep j annars skep swa faller nidher takkel oc seghel oc bliffwer vynnen segher,

Sequitur in libro C folio 190

Cod. c. [Förspråk]

190 r. Twisth, twädräkth, örlögh, oc stridh haffwer waridh bland menniskior arliken jdh ffran wärdlennas wphoff, oc jamlika bliffwer Ther före jak tässa bokena scriffwer Suärikis jnbyggiarom til styrk oc bestandh oc konwngom som wärna mädh wäpnada handh hwilkom tilhörer betänkia rikesens wälfärd beskärmande mädh byssor, sköl, oc swärdh

ath thet bliffwer rolikith fran örlögis nödh
jamwäl twsanda aar äfftер theras dödh
Sina eghna wälfärd glöma, oc rikit framforda
lagh oc räthwiso mädh allom fwlborda
ey molkandis swa rikith j sinom tidh
ath han jnthe förtänker tilkommanda strid
* mange köpa gotz til släktingannas arff
mädh rikesens skath som gaar aff plog oc harff * [1])
försymandis rikesens häghn oc beskärm
ärlighetennas blod är jnthe j theras ärm
Hwar eldh til sina kako skrapa
oc rikith thär mädh landh oc sloth förtapa

Aff Capitenarenom 83

190 v.

Capitenaren som regerar oc skikkar stridz folkith,
han skal wara wthwaldher blandh twsanda yppasta
män, oc förfarin vthrönther j stridz konsth aff sinom
barndom, Honom tilhörer kwnna skikka spessen
äfftер thet som folkith är mykith til, äller litith,
skiffta thet oc athskelya, Oc wm behoff görs ather
samman fögha thet j stridhenne mädh konsth, Han
skal kwnna latha nidherfalla j sändher alla sins
folks hellebarda oc lwrangla, oc them wpresa äffther
thet som honom görs behoff, oc witha när han
skal börya stridha, äller atherwända, Jtem capiten-
aren skal jnnerlika ransaka hwilke aff tyänaromm-
men ärw dristoghe, dyärffwe, oc förnomstoge til
wpsath, oc them förmana ath the sin hedher wphöya
mädh priiss bewisandis segh ärlika, Oc them som
lathe, äller rädde ärw wpwäkkia mädh godhom

[1]) De två raderna inom * * äro senare öfverstrukna i hdskr.

ordhom, oc wm theras mandom styrkia oc förmana, Jtem capitenaren skal halla all sin wpsaath, wilia, oc akth lönlika latandis ingom them wita äller för-
191 r. standa, | Annars griper ey örlöghith godhan ändha, Jtem Capitenaren skal wara haffwandis j sinom klädhebonath fira lither, som är blaath, hwith, swarth, oc röth, Thet blaa teknar honom skwla haffwa högth wnderstandh, och stadogheth, Hwith merker honom skwla haffwa ena obesmittada trofasthheth sinom öffwersta, Swarth merker honom lönlika skwla halla sin wpsaath, Röth beteknar honom oförfäradhan wara til ath wthgiffwa sith blod j stridhenne. Jtem j stridhenne är störsthe waardhnadher, ath Capithenaren haffwer aff allom sinom tyänarom oc stridz folke största lydhno, swaa ath the aaffwer hans bodh ey göra äller widherfresta en mynsta pwncth, oc ey stigha aff then skikkilsen ther the ärw satte j spetzenom, thy tha är tröstandis ath stridhen griper en hedherliken oc segherliken ändha,

Näffza förrädara oc olydogha 84

Wm nokor finnes olydogher äller mädh förrädilse,
191 v. tha skal capitenaren | taka fran honom, hästh, harnisk, päninga oc alth thet han haffwer, Och sidhan sätya segh för dommen allom tyänarommen standandis ath radh pa twa sidhor swa langth mellen hwarya radhena ath twa hellebaardha räkkia samman, Sidhan skal then som brothliken är framgangha före capitenaren fallandis pa knä oc bedhas förlatilse tre resor, oc tha take capithenaren banerith

j sina handh hallandis wm wddhen oc mädh stakanom slaa honom j skallan try slagh, beteknandis thär mädh ath han haffwer brwtith moth thet teknith oc banerith, oc thär mädh dömer han honom til dödhen, Oc swa gangandis til baka mällen baadha raderna hwar oc en aff stridz folkith skal fälla sina wäryo oc waakn moth honom sarghandis til thes han bliffwer dödher, thy han ey hyölth sina tro, wthan haffde hemeligh wnderstandh mädh fiendommen som är mädh eldh, rök, breff, speyan, äller annor lönligh tekn förrädelikom, äller war olydogher, ey standhandis j them skikkilsom thär han war satther:—

Tilstwndande örlögh förwaris 84

192 r.

Är thet swa ath nokrom köpstadh. äller sloth tilstwndar nokoth örlögh tha tarffwas ath capitenaren strax mädh första wthdriffwer äller griper alla the thär jnne ärw mistänkthe, oc haalla mädh fiendommen, Täslikes ärw oc vthdriffwandis alth onyttogith folk, som är gambla kärlinga oc kala, thy the kwnna jnthe hyälpa äller wärya, Jtem capitenaren skal jnskaffa aldrahanda ätandis warw, yffnelika, oc föresee stadhen mädh läkiarom, oc androm mästarmannom, som ärw smedher, tymbermen, bysso giwthara, pwlwermakara, Oc göre til redho stokka kol, wedh, byssor, brennesten, salpether, bly oc alth annath, arborsth pila oc lodh, swa ath jnthe fattas, Och sälth är thet rikith som betänker vm örlögh tha fredhen är, Jtem gawgnelikith är ath capithenaren gangher wth wmkringh stadhen

äller slottith twa äller tre resor beskodhandis grannelika hwar fiendana kwnna haffwa tilfälle göra skadha mädh bysso skoth, äller stegha, Oc thär
192 v. byggis j moth kiffwo näbba, jordkwpor, | bolwärke, kärffwa, torn mädh androm bygningom, thy hwilken ey kan värya, han kan ey härya, Oc wm swa hända kan ath nokoth holl skywtz pa mwren, oc the jnne ärw j stadhenom haffwa ey yffnogha kärffwa til ath aather stoppa holith mädh, tha fylle stora säkkia mädh jord, oc söme samman aaklädy ryghior oc wpfylle mädh jordh aathertäppandis hwar som tarffwas, äller fylles mädh wl, höö, oc gräs hängiandis them pa wäggiana moth skoth, oc mot eldenom oc wäthes mädh ätikkio, oc blöt leer ösandis pa säkkiana:—

Stärkia slot oc städher 89

Wthan wmkringh stadhen äller sloth graffwes nidher timber stokka swa ath the standa slwth mot fiendommen, oc warj wäl hwäste j aaffwan ändommen, thy the ärw nyttoghe mot wältror oc driffwande wärk, Jtem graffwes nidher j jordhena mangha toma tynnor wmkringh slottit hwilka ey haffwa bothnen affwantil, oc läggis nokor lös jordh thär
193 r. | affwan wppa förtäkkiandis, thet är godh wärn moth rännanda hästom, som thär j störtha, Jtem slas nidher j jordhena wmkringh slottith staka oc fästis j them järn spika hwasse oc thet är fothangla moth fothgangara, Äller göris trehörnotta fotangla löse oc skywtis äller kastis wth j fiendannas här:—

Wärya mwra 90

Nalkas fiendhana jn til mwren tha haffwes sywdhande kalkwällingh heeth j mangom brygge kätlom oc gywtis pa them, eldh braanda oc aska kastis mädh, heth sywdandis wathn äller olya oc annar fethme, Oc kastis alskona orenligheth illa lwktandis pa them, oc tha är stridandis mannelika frälsandis segh, hwstrw, oc barn, Hws oc heman, oc sin hedher oc stadsens friheth, oc faa sigh thär mädh ena äffwärdelika oc hedherlika amynnilse oc fräydh, enkannelika tha qwinnor, pighor, änkior oc barn graatha aff dödzens räddogha som jnthe kwnna hyälpa, tha wthrönas hwilke som ärw godhe | oc troghne örlöghis men, oc ey thaa the sithia oc slaa stor ordh fram pa ölbänkenom, Ok swärya stora edher, 193 v.

En eldh til wärn 91

Tjlredhes manga smaa leerkrwkor torkadhe äller obrändhe, oc wpfylles mädh tessom tingom sammanblandath, Takes groffth byssopwlffwer tre dela, salnitrum en dell, fföre qwaadhe ȷ [½] dell, blötha tyärw ȷ dell, brennesten en deel, ȷ dell salth, Oc tändes til ath bränna, oc kastis pa fiendana, tha the wilya nalkas mwrenom:—

Fyrballa göras swa 92

Tak fäm dela groffth bysso pwlwer, tre dela salnitrum, twa dela swlfur, en del gran qwaado,

en halffdell camphora, en halffdel terpentin, en halffdel stöth glas ey mykith smath, en halffdel salth, en halffdel olio de petra, oc linolyo lyka mykith, oc en halffdel bränth win, oc all tessen tinghen blandis samman ganskans wäl, Sidhan takes läroffth swa mykith som tw wilth göra til, och söma thet samman som en pwngh, och honom
194 r. mädh the förscriffno bländnyngh fyl, | Sidhan stingis gönom the matherian mädh eno trindo järn som en groffwer sadhelprell tw äller try hol, oc j hwarth thet holith säties en trindh stikka aff trä, Oc är withandis ath the förscriffna materia ma smältas samman pa eldenom j enom kätil, oc göras en pwngh fwller mädh groffth bysso pwlwer, oc sidhan wändas oc sölas offta j the bländnyngenne som är smälth j kätillenom, wäffyandis oc swepandis blaa och noppor wmkringh, oc aather söles j kätillenom, swa görandis twa äller tre klädhninga thär wppa the ballana, Oc sidhan thet är nokoth litith törkath, tak wth the stikkorna aff hwlommen, oc vpfylles mädh granno pwlffwer, oc sidhan tändis eldhen thär wppa sändandis moth fiendommen, Oc är withandis ath then fyrballen brindher j wathneno swa wäl som wthan vathnit, oc jnthe kan honom släkkia wthan han kombir j en storan skarn pws äller dyngio:—

Eldh spwthor 93

Takes the förscriffna bländnyngen, oc läthes thär til mädh ȷ del glas, oc ȷ del salth, oc göris eldh
194 v. spwthor til ath | wärya mwra mädh, Göris pipor äller lwdha swa tiokka som en arm oc lange som

halffwer armen aff wthslaghnom kopar skiffwom böyandis samman, Oc fästis mädh spikom widher eth stykke trä stadhelika, och pa bothnen aff thet trädh läggis lutum sapientie klemandis täth swa ath eldhen brenner ekke trädh, swa kan thet nytias flerom sinnom, Och göris eth hol gönom trädh gönom hwilkith kan sätyas en lwrangels ände äller annar stangh wphöyandis j wädhrith til mwra äller moth fiendana, Oc the pipan fylles wp aff the förscriffne blendnyngenne törro ey mykith harth samman trykkiandis, oc ey swdhin, thy thet tyäner ey j koparenom, Tha likowäl ma göras elspwtor aff the blendnyngenne smältho j swa mattho, göris en linnen pose som en hosa oc wpfylles, oc weffyes blan oc hamp wmkringh som förscriffwith är wm fyrballana, Oc läggis j posan tre fingers tiokth aff the blendnyngenne, oc swa ather tre fingers tiokth goth bysso pwlffwer, oc thär | j mädh nokra sma 195 r. fyrballa som andra nyther, giordhe swa som förscriffwit är mädh hol, oc läroffth, oc hampo blaa Oc thet är en grym eldh spwtha:—

Manga eldhspwtor til samman 94

Takes en tynno bothn, oc widher honom spikes viij äller tyo tolka förscriffna kopar pipor, oc wpfylles mädh the förscriffno bländnyngenne ey sodhne, oc göris en kopar pipa lithen mellen hwary the stora piporna som ärw fäste widher bothnen swa ath hon haffwer annan ändan sin nedersth widher bothnen oc then andra öffwersth wp j the andra stora pipona, swa ath när the ena är wth brwnnen

tänd*is* the andra gönom the lithla pipona öffwersth wppe j pwlwerith, Oc bedraghes wmkringh alla piporna mädh eth swarth läroffth swa ath ey synes hwrw en pipan tändis aff the andro, oc thäslikis magha the fästas pa en stok swa som paa tynno bothnen, oc brennes til triumpho,

195 v. Göra lwnthor 95

Thakes hampo garn oc sywd*is* wäl j starko lwth, oc lathes thär j nokoth salnitrum, oc häng*is* op til ath törkas til halffz, sidhan läggis j en posa oc böstis wäl mädh enne trä klobbo oc sidhan hängis j skwggan til ath törkas wäl, oc thär aff göris lwnthor,

Fyrballa 96

Takes kool aff pile trä brend, salnitrum, brenth win, brennesten, tyärw, före qwaadho, camphora, peteroleum, blötha färnisso, trementino qwadho, lika mykith aff hwaryo, oc swaa smält*is* alth til samman, Sidhan göris en pwngher aff läroffth oc fylles mädh groffth bysso pwlwer, oc alth wmkringh then pwngen swepes aff the bländnyngenne, oc hampo bla thil thäs ballen bliffwer swa stor som tw wilth honom haffwa, Sidhan stingis eth hol mith gönom ballen swa kan thet pwlffrith hyälpa som jnwärtis är til ath fram föra ballen när han wardher skwthin mädh nokre bysso, til ath tända eld j tak äller städher wpbrennandis:—

Brenna en stadh jnnan vissan thima, 97 196 r.

Thakes en lwntha, swa giordh som förscriffwith standher haffwandis ena wissa längd, oc tändis tha klokkan sla lathandis henne brinna til thes klokkan slaa thär nästh, oc tha släkkis, och mäles hwrw langher del är brwnnen en thima aff the lwntonne, Sidhan takes rör pipor görandis hwarya thera swa longa som lwnthan är brwnnen en thima, oc göris mang sma hol pa hwarya rör pipona thär röken kan wthganga aff lwntonne, oc swa draghes lwnthan gönom swa manga rörpipor som tw wilth haffwa thima til thes elden skal wptändas, oc thär til mädh läggis en fyrbal widher ythersta ändhan aff lwnthonne swa ath lwnthan kan tändha ballen, oc tändis j en ändan aff lwntonne läggiandis the rörpiporna j nokoth lönlikith rwm mädh fyrballenom, oc thet är mykith til ath förbränna sloth oc städher qwämelikit,

Göra eld wtan eldföre 98

Takes twa törra käppa oc hälsth aff laffwerbära trä, oc gnidis hastelika | samman, oc en annar 196 v.
kaste brennesten thär wppa swa tändas käppana aff segh syalffwom:—

Göra en sten som tändher eld 99

Händher offta ath lwntor[n]a komma j wathn oc slwkna aff rägn, och stridzfolkith haffwer ekke eldhföre Thy göris en sten swa hwilken kan giffwa

eldh aff sigh nar som spwtthas pa honom, Takes osläkther kalk en dell, tucia alexandrina ey til redh en dell, salnitrum goth oc tilredh en dell, brennesten twa dela, camphora twa dela, Aff stenenom calamita en del, Oc stötis ganskans wäl all tessen tinghen, oc siktis gönom eth granth haar saaldh, Sidhan bindis hardelika samman j eth nyth linnith klädy, Thär nästh läggis j en deghil storan, oc en annar deghil hwälffwes affwan wppa oc beläggis bade deglana samman mädh järn tradh, oc bedragis täth samman alth wmkring mädh lwto sapientie, swa ath wädrith kan ey uthkomma, oc törkis thär
197 r. | äfftther, | swa ath thet bliffwer golth, Sidhan säthies jn j en theghel oghn thär teghell skal brennas, oc naar teghlith är nogh bränt tha är oc thetta nogh bränth, oc takis wth, oc tha är alth j deghlommen som en sten, oc kombir wathn pa honom tha giffwer han eldh aff segh:—

En annar sten til eldh 100

Takes camphora tre dela, salnitrum twa dela, osläktan kalk twa dela, brennesten twa dela, Stötis alth samman wäl oc lätis j en deghil, oc klemes täth mädh lwto sapientie bebwndith, oc säties i oghnen ath brennas, oc sidhan takes wth, oc then stenen tändher eld aff segh mädh spwth äller wathn pa honom gwtith äller spwttath vm behoff görs:

Lutum sapientie göra 101

Tak fäm dela goth leer, hesta skarn en dell, hammar skäl aff järn en del, oc aaffwerskärara wll j

del, oc ältis wäl samman mädh wathn, oc klemes thär som hwar konsten wthkräffwer:—

Blos som ey kan slwkna 102

197 v.

Tarfftelikith är haffwa blos och lyws wm nättherna tha härен skal ledhas gönom tranga vägha til stridhena, Göris wekana nokoth store som en fingher, oc sywdhes j wathn mädh salnitrum, oc sidhan törkes wäl, thär nästh stötis brennesten oc blandis j bränthwin swa mykit som tarffwas, oc thär j läggis oc vändhes the wekana, Sidhan smältis samman tre dela wax, twa dela före qwadha, en dell brenne sten, ¼ del camphora, ¼ del terpentin, en del pice greca, Oc thet giwtis pa wekan läggiandis fira the wekana samman, oc mith jnne j mellen themem wpfylles holith mädh osläkthom kalk tre dela, oc en del brennesten samman blandath, oc swa bliffwer thär aff eth blos mykith nyttogth haffwa pa mwra thär wäkthara waka moth fienda, äller ledha härен gönom tränge, thy thet giffwer storth lyws oc ey kan slwkna

Pwlwer til stora byssor 103

Tak salnitrum twa dela, kol brändh | aff pile trä 198 r.
däff en del, sulfur en dell, oc stöth wäl hwarth särdelis oc sidhan blandis wäl samman, thär näst stänkes thet pwlwerith mädh ätikkio swa ath thet bliffwer däffwith, oc stötis swa däffwith, oc sidhan haffwis j solenne til ath törkas, sidhan latis j

fyärdyngx tynnor nokoth litith trykkiandis samman, oc gömis til thes behoff görs

Pwlwer til slangor 104

Tak salnitrum granth tre dela, kooll brändh aff pilträ äller smam qwistom en del, Brennesten en del, stötis alth wäl, oc siktis gönom haar saallith, hwarth thet särdelis, oc sidhan blandis alth samman, Sidhan stänkes mädh starkasto ätikkio mädh nokrom qwisth som ey giffwer förmykith aff ätikkionne wppa tha som stänkis oc röris samman, Sidhan stötis än ena reso ganskans wäl, oc sidhan törkes j solenne, oc bliffwer goth:—

Pwlwer til handbyssor 105

Tak spädha sprythior äller qwista aff hasle trä oc skala barken aff them skärandis them j smaa stykke,
198 v. oc läggis j ena stora leer krwko, oc täppes | affwan wppa mädh leer tilstrwkith eth lok, sidhan säties jn j ognen äller j starkan eldh, Oc naar the krwkan wändher aather ath ryka, tha take wth lathandis henne kalna, oc sidhan ypnes wthtakandis kolen, oc aff them takes en del, aff brennesten en dell, salnitrum fäm dela, Oc stötis ganskans wäl oc siktis gönom sallith offtha hwarth särdelis, oc sidhan blandis samman, oc stänkis mädh brenth win, oc stötis ather sidhan mykith wäl, oc haffwer tw ekke brenth win, tha stänkis mädh starko ätikkio, oc stötis wäl, oc törkes sidhan j solenne, oc gömes:—

Slaa nidher mwra 106

Thär som sloth äller städher kwnna ey winnas mädh storm, tha graffwes lönlika jordganga, oc fästis jordhen mädh brädhi swa länge kommandis wardher jn wndy slotz mwren, oc thär mwres en jordkwla starkelika som en oghn moth mwrenom thär grwndwalen är, oc sätyes thär en tynna äller fiärdyng pwlwer, oc mwres aather tilganghen förwthan eth litith hol widher jordena, thär fran pwlwer tynnonne oc gönom thet holith läggis pwl- 199 r. wer pa jordena, oc swa allan wäghen borth ath jordgangenom, oc när som alth är til redho oc qwämer time tändis j pwlwerith oc elden löper swa jn til tynnona tändandis henne, oc the pwlwer tynnan slaa mwrana nidher oc strax stormes til mannelika:—

Gaanga affwer dywpa älffwer 107

Göris som en täth sömadher säkker aff mywkth lädher, oc widher säkken en pipa aff trä som widher säkkia pipor pläghas, oc then säkken bindis stadhelika mith wm weka liffwith wthan wppa harniskith, oc när som farandis är affwer dywpa älffwer äller wathn, tha bläses gönom pipona then säkken fwller som är bwndin wm weka liffwith, oc pipan täppis swa ath wädhrith ey kombir wth, tha kan then ganga affwer alskona dywp ey nidher sywnkandis än tha han jnthe kan symma, Thet tyänar stridz folke, skepmannom oc fiskarom, Äller symme en affwer först mädh eno rep, oc draghe snarlika alla andra standandis pa elffwa bakkanom

199 v. Gangha wndhy wathnith 108

Til ath ganga wndy wathnith och bora söndher fiendannas skip oc them sänkia, äller böta sin eghen skep, byggia broa, wptaka nokot aff dywpeno, äller annath göra wndhy wathneno, tarffwas tessen konsten, Göris en kappa äller hätta aff twädoblath skin äller lädher swa ath hon räkker nidher affwer axlana, oc göris aff sammo lädreno en trwmba äller lwdher sömath täth, oc jnnan j honom manga järn traadha cirkla som halla wth then lwdhen oc han gange wp fran mwnnenom oc hakonne, oc öffwersth wppe fästis widher en stor trä pipa, oc wm kringh henne fästis en trindher oc bredher korka bark, äller annath thet som läth är til ath flytha pa wathneno, Oc the trwmban äller lwdhen warj wäl langher och aff mangom stykkiom samman sömadher, oc barken flytandis bär henne wppe oc gönom henne gangher
200 r. andhen, oc före öghonen fästis en | glas skiffwa äller glas öghon tättelika, oc när the kappan säthz pa baran kroppen tha limes tättelika wider axlana härdana oc brystith mädh tätta limith, görandis thet aff visco oc trementina godha samman blandath hwilkith ey losnar j wathneno, oc när the kappan skal aff takas, tha smöryes kroppen mädh olyo ath limith thäs lättaren släpper, Oc swa ma man ganga wndy wathneno:—

Aff Konstenne. oc sollanärom 109

Stridz Konsth kan ey altid födha then som är j hänne lärdher, thy jngen ma resa här oc samna

folk, wthan konw*n*gha. landz höffdy*n*ga, äll*er* menighethen til strid, Men offta händh*er* at nokor ondh*er* öffwe*r*wällare, röffwara, oc oräthwise samna folk oc waagha sin hals, Oc tha fredh*er* är födh*er* the konste*n* jnge*n*, Thy tilskynda mange til ath ofredh*er* skal warda, oc mästh capitenara brytandhe sattan dagh. breff, loff oc lyffte, oc thär m*ädh* förläng*is* örlöghith, Jtem händh*er* th*et* swa ath stadogh*er* fredh*er* bliffw*er* giord*er* mälle*n* h*är*rana, Tha resa capitenarana | baner wp före folkith, 200 v. sky*n*nande oc röffwande landith oc städh*er*na, thy the ärw sa*m*nadhe oc faa ey läng*h*er sold aff landsens h*är*ra, Oc stw*n*d*om* samna sigh mange tolke skalka görandis ko*m*panskap til ath skena oc röffwa oc swa haffwa ma*n*ge ko*m*mith til h*är*radöme, oc än fangith konw*n*ga rike, Thy örlögh gör ma*n*ga tywffwa, och tha fredh*er* är hängias the wp, Oc jnthe stridz folk är farlikare*n*, än sollanära som enasta wilya liffwa aff the ko*n*stenne, Thy jamlika haalla th*em* manga, är ey möyelikith, th*är* som ey är jamlika örlögh, oc swa h*ä*nd*er* stwndom ath the taka riketh aff h*är*rano*m*, äll*er* ski*n*na th*et* wm the haffwa thes makth, Men th*et* göra ey the sollanära som wthga*n*ga til ath wärya landith, oc häll*er* waaro hema vidh*er* sith ämbethe aff hwilko ha*n* pläga leffwa räthwislika, Jtem hedhra*n*de oc wphöyande ärw the som ärlika segh bewisa j stridhenne före menigha mans bästa, hwilkith the mera älska än sina eghna wälfärdh Jtem fordom war sedhwänya ath hwar och en sollanär skwlle läggia tridhye dele*n* | aff them pä*n*i*n*go*m*me*n* han fik j 201 r. sold til gömo när ho*n*om som fördhe hoffwod-

banereth, oc jnge*n* skwlle the*m* taka j gen för än örlöghith war ändath, Oc th*et* giord*is* wppa th*et* hwar skwlle thes strä*n*gelikaren stridha, wilyand*is* frij sin del som hwar wiste segh haffwa lagth til gömo när banereno,

Sequitur in libro D folio 119 ffiendskap m*ädh* ordo*m*

BONDAKONST

[Förspråk] Cod. b.

BONDOM 53 r.

Adam oc ewa föräldrana baadhe
brwtho bwdhordit äffther d[i]äffwllens raadhe
oc vthkastados aff losteliko paradiis
thy ätandis äpleth willo wardha wiis
Gwd gaff affwer themm träldommens lagh
oc alla theras barn til domma dagh
J thin änlitis sweth skal tw äta tith brödh
lidhandis j wärdlenne mykla nödh
oc tha tw brwkar jordena til ath leffwa
Tistil oc torn skal hon tik geffwa
Swa böryade adam äffther gwdz bwdhord
wärffwa sigh födho aff tässo jordh
wtan hwilkens brwkan jngen leffwa kan
Swaa paffwa oc konwnga som fatigaste man
Thy är aaker mans konsth affwer alla prisath
oc kesara henne brwkado är bewisath
Hon är räthwis oc aff gwdy giffwin
aff columella, palladio, oc mangom bescriffwin
Thet skal allom wara kwnnogth oc känth
at swänskan är aff theras böker wmwänth
Men en jdhen jäghare mädh snara hwnda
ffängtar oc jäghar j skogha oc lwnda
kan ey al dywren gripa oc betha

Swa kan jngen alla tessa konstena vthletha
53 v. som lydher pa aker oc bonda jdh
thy hon är mangskona oc obegriplika widh
Faa bönder finnas j the konstenne snälle
än tha hwar brwkar äfftheer sin tilfälle
oc ey haffwer aarsgangen sigh altidh ens
thy räghn äller solsken kombir til mens
Lergha, saand, oc swarthmwllena fetha
hwrw hwar skal brwkas är konsth vetha
Mange straffa jordena oc ärw syälwe onde
gammalth ord sägs, tholkith är boo som bonde
Häghren som ey symmer vathnith straffar
En lather bonde pa sin aker klaffar
Nw liggia j swärike mang gotz ödhe
som fordom waro vptakin mädh storo mödhe
Stor stenröör bewisa thet nogh
affwer hwilken är växin willande skogh
Somme säya the gotzen lagdos ödhe
aff myklo örlögh oc swarthom dödhe
Fattas nw folk thet maa väl föresees
mädh almoghanom tärffwa höffwe mees
Frwkthsammasta ärw swärikis finna
thy ganskans mangh barn födher hwar qwinna
Sidhan föra the barnen til righa oc räffla
hwilken skwllo föras til stokholm oc gäffla
54 r. Wm konwngen thär pa strängh förbodh giorde
til tyska land jngen barnen föra tordhe
thet waare swärike oc finland stor nytta
mädh finnom brwkas selff oc kopar hytta
Än komme til swärike finna yffnelika nogh
som brwkado aaker oc ryddo skogh
oc gaffwes them friheth nokor aar

pa ödhe gotzen thär skoghen staar
thär mädh matte landith oc kronan wphöyas
oc fatighom finnom mädh lön förnöyas
Paa gotz oc aakra pläga vara stor trätta
hwilkith konwngen matte snarlika rätta
wm han giorde archiuium pa grwnd oc äghwr
thär breffwen scriffwos oc gotzens läghwr
thet händher breffwen brenna äller borthkomma
sidhan kombir trätta oc obewislika domma
* mästh bland härrana som gotzen haffwa mera
som rikith mällen sigh skiffta oc regera
swa fara the offta til härra dagha
thär the skwllo rikesens ärande lagha
oc trätta thär mästh vm sina äghwr oc jord
wm menigha mans bästa talas ey eth ordh
tha alth är förtärth som giordis j gengärdh
swa skelyes the owener oc redha til swärd
oc respublica är alstingis förglömdh
biltogh lagdh oc aff allom fördömdh
härrana aktha pa sin gotz oc arff 54 v.
böndherna pa plogh aaker oc harff
Män aktha oc besörya rikesens besta
ey wilya biscoppa mwnka äller prästa
thär före liggher alth rikith j asko
oc rikesens fatabwr j wthländskas tasko * [1])
Bonda konsth är ey enasth ärya oc saa
thy honom tilhörer mangh tingh förstaa
Hästa, ko, so, bij, gris, gaas, gether
paa faar, höns, änder, han skal vara vether
yrther, trä, frwkth oc elementh

[1]) De inom * * befintliga rad. 10—25 äro grundligt (rad för rad) öfverstrukna i handskriften, men låta sig dock utan svårighet dechiffrera.

wädherleken oc annath warj honom känth
Al the tingh honom tarffwas ath wetha
finnas j tässo bok vm han läsande letha

---

55 r. Akermannen skal akta thetta 1

Akermannen skal haffwa try ting som är konstena. maktena. oc vilyan, thy mädh wilyanom oc maktenne gör han sigh offtha storan skada, när han ey haffwer konstena, konsten gör litit vtan maktena oc wilyan, Oc thy ransake oc wthspörye aff gamblom akermannom all tilfälle oc afflop hwrw akren oc bohagith skal styras til affwel, men sidwänyan oc pröffwilsen bära prisith j allom konstom, oc jngen är swa kloker j nokre konsth ath han ma jw fara willer, oc thy tarffwas läsa tessa bokena til nokra rättilse, Än jdkelikith arbede oc wthrönilse gör honom rikan, Jtem til en godhan bonda oc akerman tilhöre jdkelika oc offta wm aarith gaa wm kringh sina äghor oc aakra oc skodha jordena trän oc hwadh thär wäxer, oc wita hwath som tyänar saa äller plantera j hwaryom stadhenom oc
55 v. hwad tilfälle han haffwer | pa bärgom. bakkom. dalom. skoghom. äller wathnom. strömom. ängiom. fiskerj. oc wedhningh:—

Köpa akra oc godz 2

Then akra oc godz wil köpa han skal tw tingh akta, ath thär är helsosampth wädher til at boo,

oc fruktsam jordh, Annars köpande är han ey wiss, thy arbeda j ofrwktsammo jord är faanytta, Ey häller är got ath boo thär som är sywklikit wädher. warj ey swa godh jordh äller aldra bästh, Thär nästh är aktandis wm thär är godher wägher. goth wathn, oc godhe granna, oc thär nästh see til ath han ey köpe swa storth godz ath han thet ey mäktar brwka, Man skal prisa stora akra, oc smaa wäl brwka, thy ey är twäkandis ath en lithen aker wäl brwkadher giffwer jw meer än en stoor illa tilreddher, Än mattan thär wppa är ath han köpe swaa mykith han orkar brwka Jtem | för än aakren 56 r. äller godzeth köpes skal man offtha gaa wm kringh aather oc fram skodandis thet, thy hwar nokor är bristh synes ey mädh förstо skodilsommen, tha likowäl wm är akren skrindher oc bondhen triffwen kan han honom jw göra fructsamman gödandis j mangskona matto,

Jordhmonen är treskona 3

Treskona matto haffwer sigh jordmonen som är, släth. bakka oc bergh, Slätten är god när hon ey är alstingis jämpnhögh, wthan när hon lwtar til nokra sidhona, bakken är godher när han är ey alstingis branther, oc bärgith är goth när thet är ey stenogth, wtan haffwer skogh oc gräs pa sigh wäxandis, Thär nästh är skodandis wm jorden är feeth. skrind waath äller tör, Än tha likowel wil hwar jordh haffwa sina särdelis sädh Än jngen jordh är sämbre än the som är tör oc skrindh, Än är jorden waath haffwandis sma säff, tha

56 v. graffwes dike at | hon kan törkas, Är skogher pa akrenom wäxin, fälles oc brennes, ärw stena samman kastis j rör, Är bräkne thet fördriffz mädh dyngio, Jtem the jordh som är swarthmylla bär gärna godha sädh oc är frwktsam oc teslikis graa jordh, Än tha likowäl skal jngen see äffther jordennas lith thy han är owis thy aldra handa litir ärw godhe wm jorden är annars feeth, oc thet pröffwes swa, Tak aff jordenne wp j handena oc stänk henne mädh wathn walkandis som en deegh, oc lodhar hon tha samman som lim oc hengher widher fingrana som tyära, oc wm hon kastas tha mot jordenne ey athskels, the ärw san tekn at jordhen är feeth oc godh, Jtem pröffwes jorden mädh smakenom, Graffwes wp en torffwa aff akrenom thär han synes wara sämsth oc läggis j eth glaserat leer kar oc rent wathn thär wppa lates rörandis samman, oc sidhan siles klar, oc smakes, thy tolken smak haffwer jordhen, Jtem hwar som
57 r. wäxer säff. rör. langt gräs. trifolium, | slanträ oc ebulus thär är söth jordh thy the ey annars wäxto thär, Oc ey ath enasth är wthrönandis öffwerst j jordenne wtan jamwäl dywpth nedher, Til sädenna är nogh at hon är godh twa föther dywpth nidher, Til trä planterande fira föther dywpth, När swa är ransakath tha brwkes tryggelika, Jtem til ath äria oc plöya haffwes oxa the thär högth wp bära hoffwodhen, Oc laghes oketh swa ath the dragha mädh halsenom oc ey mädh hornommen, thy the ärw starkaren j brysteno oc halsenom än j hornommen, Oc then som äryer äller plöye göre ekke balk springandes affwer, rädhe oxana heller mädh

roop oc ordhom än *mädh* hwggo*m*, läthe ey oxana hwila mith j fore*n*ne för än the ko*m*ma til akra renena th*är* hwiles wm swa tarffwas, Jnge*n* foor warj längre än tiwgw oc hw*n*drada föth*er*, Ärye twärth pa bakko*m*men oc ey wpföre för oxa*n*nas lättilse, | Jtem skri*n*de akre*n* äryes ytersth j augusti 57 v. maanath, oc swa a*n*dra resona äryes j septembrj manath, oc saas tha jamdygn är widh*er* xvj dagh*en* j septembrj manath, Än a*n*nor landh hafwa a*n*nan aars gangh:—

Gödha aakren 4

Th*en* aker som skri*n*dh*er* är tarffwas gödhas, pa jämpno jordh my*n*dre pa bakko*m*me*n* meer, pa slätte*n*ne warj viij föth*er* mälle*n* hwart las, pa bakko*m*me*n* twa föth*er* my*n*dre melle*n* Oc gödes tha mane*n* är j afftäkth, thy tha wäxa ey ogräss j sädena, Och strax dyngia*n* är fördh pa akren äryes st*r*ax nidh*er* j jordena, a*n*nars dragh*er* solen borth alla dygdena vm dyngia*n* törkas, Oc thy strös ey meer wth wm dagh*en* än som strax nidh*er* ka*n* äryas sa*m*ma dagh*en* Jtem wil tw saa akre*n* wm hösth*en* tha gödis j septembrj maanadh, wil tw wm waare*n* saa ho*n*om tha föris dyngia*n* wm wi*n*tren när afftäkth är oc ey wthspredis Jtem m*är*kiandis är ath gödhis akre*n* jnthe | tha är han 58 r. förmykith kalle*r*, gödhes han oc förmykith. tha är han förmykith hethe*r* oc brä*n*ner sädhena oc thy är bätre gödha offta och litith, än ena reso förmykith, Jtem th*en* aker som waath*er* är tarffwas meer gödas än th*en* som är tör. Jtem haffw*er*

tw jkke dyngio, tha tak dy aff moswm oc kärrom oc för pa aakrana oc thet gör samma frwkth som dyngia,

Oxana förwaris swa 5

Ta oxana haffwa draghith oc lösas, gnides oc strykes wäl halsen oc ryggen theras mädh handommen, oc wpdrage alla stadz wäl skinneth fran ryggenom ey latandis thet lodha widher ryggen thy then sywkdommen är them ganskans ondher som kallas hwdbända oc ärw the mykith hethe tha latis ey til ath ätha för än the wenda ather ath flämtha oc swetten är bortgangin, oc giffwes them litith j sänder äta oc swa meer oc meer, sidan gifwes them drikka, oc swa giffwes them nogh ätha oc rökthes wäll:—

58 v.

Time til ath ärya 6

Fethe akra oc linder som länghe holla wäskona skw[l]a äryas wp tha yrtherna oc gräsith är wäxith tha likowäl för än the ga til fröö oc skwla the äryas trangth swa döö gräsrötherna, Oc skal bondhen förwara ath akren bliffwer wäl aardher at dränglana läggia ekke balka, Än mädh synenne kan bonden thet ey finna thy mwllen spredis öffwer alth, oc thy skal han haffwa ena stangh oc ga affwer akren pröffwandis wm han findher balka stötandis mädh stangenne Jtem then aker äller jordh som altid är natwrlika waather skal äryas wp äffther xiij daghen j aprili maanadh, oc swa äryes andra resona widher xxiij daghen j junij maanadh, och swa tridya resona

vidher försthe daghen j septembrj manadh, Oc thet är merkiandis ath akren äryes ey j regn wädher äller waather, oc ey saas tha dimba oc wäska faller äfther nokra torko thy ath öffwersth är jorden waath oc nedhan j tör, oc thet som | nidher wändes 59 r. swa kan ey torkas alt arith, oc the jorden bliffwer oqwämelik til ath saa oc ofrwktsam j try aar, Oc thy aktes medelmatta j jordenne til ath ärya ath hon är ey alstingis tör, oc ey alstingis waath, thy är hon alstingis tör, tha brytas wp stora bwtha aff jordenne, är hon waath tha klemes hon, oxana fördärffwas oc nidermere alffwen wpwendis aff jordenne som litith dogher oc alt gaar illa:—

Sädes thime är 7

Sädhes thime til rogh oc hwethe är fran xxiij daghen j säptembrj manadh oc xxx dagha thär äfther, thy xv dagha för än winthren böryas oc allan winthren, oc swa xv dagha äfther winthren skal jngen wis akerman saa ärya äller planthera nokor trä äller hwgga them som skwla wara bärandis, Än tha likowäl j sommom landom thär waath jord är ma wäl för saas än xxiij daghen kombir j septembrj manath wppa thet ath sädhen kan rotha sigh för | än frostith oc wintren kombir, 59 v. Oc än tha at säden rotath warder förwaris tha likowäl ath dywpa forer göras affwer akren ath wathnith kan löpa aff ath sädhen dränkis ey, oc göris the dywpo forerna mange wth wm akra renana, Somme säya ath goth är sa akren tha han är waather ath thet gangher thes snararen til wäxth,

oc thy för än rägn kombir ätha fogla oc myror sädhena ganskans mykith

Hwrw mykit saas pa akren 8

En aaker som haffwer ccxl föther pa längdena, oc cxx föther pa breddena kallas jugerum, Är han fether tha wil han haffwa fira skeppor hwethe äller rogh, är han ey fether, fäm skäppor, J ena skeppo ga xliiij skalapwnd hwethe, Tha likowäl wil tessen matthan ey altid äller allom stadhom saas ens, thy wm hösthen saas rwmmaren, wm waren trangaren, j dalommen rwmmaren, pa bakkommen trangaren, Jtem stark lerjordh bär gärna rogh, lös mwl bär wäl
60 r. bywgh, oc hon wil | liggia hwarth annath aar j trädho, Jtem skrindher aker skal saas tynth annars gör han smaa ax oc thom, saas han tynth tha waxa flere straa aff hwaryo korneno, Än hösth säden är altid bätre än waar sädhen, Ey är nokoth til atskelnad pa natwrennas wägna mellen waar rogh äller winther hwete som nokre gissa, wtan saas thet ena som thet andra oc wäxer, Stwndom hendher ath jordhen giffwer aff sigh salta äller beska vesko tha sädhen gaar j ax oc sidhan bliffwer thet jnthe körnth Oc then akren är merkiandis oc botandis j swa matto, Strös dwffwo skarn affwer allan then akren oc äryes nidher oc göris dywpa forer ath wathnith kan wäl afflöpa, Stwndom hendher ath tha sädhen är waxen kombir en wanskilse ath rötherna bithas aff nidhre j jordenne oc falna, Thär til Takes the yrthen som wäxer pa taken oc är feeth oc tyok kallas pa
60 v. swensko | trolla syror stötis oc blandis mädh wathn

oc thär j läggis sädhen ena nath för än hon saas, Somme haffwa andra beskheth blandadha mädh wathn slaa pa jordena, thy marka bitha röterna aff Jtem hwetith än tha thet är hwitaren tha likowäl är roghen tyngre, Thet hwethe som saas tre resor j watha jordh sidhan wändis thet j rogh, Jtem thär biwgh saas pa akren wardher jorden thär äffther mykith skrindh, En aaker som kallas jwgerum wil haffwa fäm skäppor bywgh, Biwg tha thet mognar skal snarlika skäras wp thy thet faller gärna aff axen, oc akren läggis sidan eth aar j trädho äller gödhas, Panicum oc milium är twäskona sädh som brwkas j walandh oc görs brödh, Milium kallas pa swensko hers, the wilya haffwa lösa jordh äller sand thär nokor är wäska, oc saas wm vaaren ey mykith tiokth, thy ogräs oc yrther som wäxa j bland skwla wpryskias,

Aff ärtom Bönom 9 61 r.

Lupini ärw ärther brede och beske. hwar the saas förbätras akren mykith oc gödhes besth aff them, the wara lenge ath gömas, The torffwa ey stora tilredilse hwar the skwla saas oc saas wm hösthen ath the rotas för än fröstith kombir, Gömas the öffwer winthren, tha läggis thär törth är oc röker kombir til them, the wilya saas j lösa oc rödha jordh, Jugerum taker tio skäppor til sädh, Jtem fasoli ärw andre ärther the saas j trädho oc fetha jordh, Aff them taker jugerum fira skäppor, Teslikes ärter The wilya haffwa lösa jordh och wäsko, Jugerum taker aff ärtom tre skäppor, Bönor wilya saas j fetha oc gödda jordh, äller pa trädho thär sidlänth

är oc affwan kombir nokor wäska, Oc för än äryes saas bönorna ath the komma langt nidher j jordena oc sidhan tilredis then akren. Än thär som frösth är skal böno akren jnthe harffwas, Jugerum taker
61 v. sex | skeppor bönor, Bätre är ath saa bönor wm hösthen än wm waaren, Än hwath heller bönor saas hösth äller waar skwla saas tha manen är xv dagha gammal äller xiiij Än tha the kwnna ey strax nidher äryas, somme plägha them stöpa litith til förna. Lentes är enahanda sma ärther flate skwlo the saas tha manen är halff wexen til han wardher xij dagha gammal, tha j lätta oc lösa jordh, äller j feta oc törra jordh, Oc the lentes blandes mädh törro dyngyo fira äller fäm dagha för än the saas liggiandis oc sidhan saas tha löpa the snart vp oc bliffwa store, Jugerum taker litit meer än ena skeppo, Ena handa sma marka som kallas curculiones plägha ätha lentes, oc thet botes swa När läntes ärw trwskne oc rensade tha lätes j eth kar mädh wathn oc the lentes som ärw tomme flytha wppe, The gode som gaa til bothnen torkes j solenne, och dyggies mädh starko ätikkio oc gnidhes oc röris, oc när the ärw
62 r. torre | gömes j tättom karom, somme göma them blandadha mädh asko, Linum höör hwar thet saas fördarffwar akren, thet wil haffwa feta jord och nokoth watha, saas wm hösthen j octobrj manath, Jugerum taker otta skäppor, Somme saa thet j skrinda jord oc thäs trangaren thet saas thes grannaren bliffwa thaagorna, Somme saa lin wm waren oc thio skäppor pa jugerum, Cicer ärw ärteslagh saas j godha jord wm waaren, jugerum taker tre skeppor, Jtem hamper wil haffwa starka feta oc gödda jordh

slätta oc waatha oc dywpth äryas nidher, Jtem roffwor oc hälinga wilya haffwa lösa oc fetha jordh oc helsth swidyo, stwndom wändis napus j rofwor, oc rofwor j napos thet är j hälinga när the saas j twänne aar en stadz:—

Ängia til höö brwkas 10

Gamblom ängiom kombir til ath the ey kwnna bära gräss, thy mos wäxer pa them, thär til ärw thesse böther Gödhes änghen wäl, oc föris höö smölker | thär wppa, mere hyälper thet at aska strös 62 v. wppa ängena, thär mosit är, thy hon dräper mosith, Än tha aldra best är ath ärya äller plöya vp alla ängena oc harffwes jämpth j gen oc saas eth aar wm swa täkkis, oc höö skal slaas för än thet gräsit bliffwer alstingis mogith:—

Skära korn oc hwethe 11

Hwethe korn äller rogh wpskäris för än kornen bliffwa hardh, thy the mogna wäl sidhan skwrith är och wpfyllas, mange bidha äfftther ath thet skal mognas wäl oc göra sigh thär mädh skadha, thy axen falla aff oc fogla ätha en deell, oc rägn kombir etc^{ra}

Gaardzmestarens jdh 12

Lättelika förestander oc styre hwar bondhe sith bohagh thär litith är Men thär storth bohagh är som är j härra gaardhom oc clostrwm tarffwas haffwa en gaardzmestara thär regera skal hionen

oc arbed*is* folkith j allo*m* g*ä*rningo*m*, The*n* gaardzmestare*n* skal ey wa*r*a förmykith wngh*er* oc ey
63 r. förmykith ga*m*mal, Är | ha*n* mykith wngh*er* tha försma andro*m* ath lydha ho*n*om oc han haffw*er* ey wthrönilse som tarffwas j g*ä*rningo*m*men, Är ha*n* oc förmykith ga*m*mal tha försmaas ha*n* oc han orkar ey wara när och se hwath som brwkas, oc wnge ärw glömske oc ga*m*ble ärw la*m*me, Än aldre*n* fran xxx aar oc til lx är th*ä*r til qwämer wm a*n*nar sywkdo*m* ey kre*n*ker nokon, The*n* som skal wara gaardzmesta*r*e skal wa*r*a snyäll*er* oc förstanda sigh j bohagsens g*ä*rnin*g*a swa ath ha*n* ka*n* lära sina wndersatta j hwath arbedhe ha*n* th*em* skikkar, och kw*n*na syälffw*er* göra th*et* han th*em* biwdh*er*, thy ho*n*om bör lära andra oc ey läras aff androm, Somlige finnas the som ärw fwlbordelike j bohagse*n*s arbedhe oc th*ä*r j mestarmen, Men til ath regera folkith oc hione*n* haffwa the jnga snille äll*er* förstand, thy the ärw a*n*nath hwarth förmykith stre*n*ge äll*er* förmykith mille, oc th*ä*r aff ko*m*bir offtha skadhe, Han skal altidh merkia til hwadh g*ä*rnin*g*h hwarth hion är qwämasth, thy so*m*me haffwa mer aff konste*n*ne, so*m*me meer aff
63 v. starkhete*n*ne, | oc far nokor will*er* j si*n*ne g*ä*rnin*g*h, tha skal gardzmestare*n* kw*n*na th*et* straffa oc rätta til sin stadga som th*et* bör, Gwlsmedz. skomakares. grytogywtaras ämbethe äll*er* a*n*nor tolken ärw snart lärdh, Men gardzmestaras ämbethe är swa with oc obegripelikith oc thy är th*et* wandsampth ath kw*n*na, oc jnge ärw mestara som th*et* a*n*dro*m* lära oc jnge teslikes finnas som tyäna til at lära th*et* ämbetith, Hwilke*n* som skal wara gardzmesta*r*e oc

staa för storan affwel oc hantheringh, han skal ey älska ga j gästabwdh, fly drykkenskap oc mykin söffn, thy the tinghen bortaka idkelika athwakth, han skal ey wara bwndhen mädh nokrom likamsens älskog thy han kan jnthe annath tänkia wthan the han älska, Gaardzmestaren skal försth waka oc wpkalla hionen och snarlika skynda them pa arbedith ey lathlika kommandis äller gangandis mädh them swa som soffwandis, Thy bätre är ens idhens mans arbede än tyo mannas som lathlika göra sina gärning Oc thy försth wm morgonen skal gardzmestaren mädh godhom ordom tala til fol|kith swa 64 r. som skyndandis them til ena stridh ath the brwka sig manligha Oc nar han seer nokor trothna tha thake hans anbodh oc arbedhe ena stwndh lätandis then andra sig hwila säyandis sidhan swa skal tw göra, Oc när qwellen kombir tha fölye them hem latandis jngen äfftheer bliffwa oc hemkommandis lathe hwaryom faa sina födho oc tarff, ey gangandis tha fran them j sith hws, Är nokor sargader äller sywker skipe then läkedom oc lathe jngom fattas math oc dryk oc äthe syälffwer j theras närwarw Wm högtidis dagha giffwes allom nokot enkannelikith til kosth, Wm helga daghana gange oc skodhe anbwdhen oc see ath hwar nokor är bristh, oc thär som ey arbedas mädh gömes, twa resor hwar maanadh ransakes oc räknes al anbwdh oc sänga klädhe, swa haffwa the räddoga nokoth bortkomma, Tilstädye ey göra nya gangostigha affwer akra äller ängia. äller sätia ny raa merke, Sälye jnthe aff afflenom wthan härrans with oc wilya, Älske the som ärw | jdkelike godhe oc troghne, oc them göre 64 v.

nokoth til wilya, förlathe them som glömske oc lathe ärw ey warandis them förmykith grymmer och hardher, oc haffwe sigh swa ath the honom heller oc meer älska än rädhas, wthan rädas honom förtörna, En ondh menniskia regeras aldrigh bäther än daghlika förwaris oc halles swa ath hon far ey tilfälle ath göra onth oc när hon är tröth haffwer ätith kan jnthe annath begära wthan hwilo oc soffwa, Gardzmestaren höre gärna annars raadh oc wthwälye thet bästh synes, Gardzmestaren lathe sigh ey winna mädh nokre miströsth tha han haffwer böryath nokra gerningh, Oc när han findher sigh ey haffwa brwkat thet han skulle j hwaryom thima. räkne sigh ey ath enasth haffwa förtappath then thiman. wtan häller alth aarith, thy thet som ey görs j rättom thima j hans ämbethe är bothalösth oc aller arsgangen är afflagadher wordhen thy hymmelsens lop regeras oc ey drags til ryggya:—

65 r.

Thil afflen 13

Gaardzmestaren skal framdelis aktha oc ransaka hwath affwel kan göras oc hallas härranom til winningh wthan wm kringh akrana mädh jäkth. dywragardhom. fiskrj oc fiskedammom mädh noth näth snaror oc gilre, oc alskona fänath wpfostra thär ärw hematamme som är stoodh. oxa. faar. gether. swin. höns gäs oc bij, Oc skal tölken boskaper wäl triffwas tarffwas ath the faa goth wathn drikka, thy aff ondo vatne tilkombir offtha fänadenom mykyn sywkdom, Oc thy wathnith är menniskionne til osäyelika manga nyttor oc gawgn. wil jak här aff wathneno nokoth scriffwa:—

Graffwa brönna 14

Hwar ey ärw ry*n*nande ypne kellor tarffwas graffwa brönna, Oc tha letis försth wp hwar nokor aadra gar nidhre j jordhe*n*ne j tolko matto, Wm so*m*-
5 mare*n* för än solen wpganger gak wth pa markena oc lägh tik nidh*er* pa jordena swa ath hakan är när jorde*n*ne oc se wth m*ädh* jordhe*n*ne östh*er*
| Oc hwar tw tha seer ath wpgaar een dagh som 65 v.
en lithe*n* röker, th*er* merk stadhe*n*, thy th*er* är aadra
10 nidre j jorde*n*ne oc wathn, th*er* graff, Än tha liko-wäl är aktan*dis*, hwath jord th*er* är, thy j leer jordh är ey wäl smaka*n*de wathn oc th*er* är lithe*n* aadra, j sandh jordh är lithe*n* adra, J swartho jordh oc stenoge är goth wathn oc wndy bärgho*m*
15 stora aadhror oc kalth wathn, paa slätth*er* th*er* ofrwkthsam jordh är skal man finna salthkällor, Annor thekn ärw til ath letha wathn j jorde*n*ne, th*er* som wäxer smaa säff, pileträ. äleträ. smaa röör. äll*er* edera, th*er* är wathn Jtem a*n*narled*is*
20 wpletes wathn swa, Graffwes en hwla j jordena fäm föth*er* bredh oc swa dywp oc j the hwlona wm qwellen hwelffwes eth bekken äll*er* mwllögh smorth alth jnna*n* m*ädh* olyo, oc swa läggis riis oc qwistha affwa*n* pa hwlona oc jordh affwa*n* pa
25 qwistana, Wm morgonen takes op the mwllöghen oc haffw*er* hon j sigh mykla droppa oc dagh tha är th*er* wathn aadhra, Jtem a*n*narled*is*, Tak eth obrenth leerkar oc säth swa nidh*er* j the hwlona som mwllögena, oc wm th*et* blothna oc fall*er* wm
30 | nattena th*er* är wathn adhra Jtem a*n*nars, läggis en 66 r.
wllafäth nidh*er* j the hwlona wm nattena affw*er*täkt

oc wm han haffw*er* j sigh mykith wathn wthwrid-and*is* wm morgone*n* wptake*n* tha är th*är* god aadra, Jtem gör*is* en eldh j the hwlona, oc är th*et* swa th*är* gaar aff myky*n* dimba oc waath*er* röker sidh*en* eldh*en* är slwke*n* tha är th*är* aadra, tha graff brö*n*nen, oc tha hälsth p*ro*bera th*etta* nordha*n* wndy bärgho*m* äll*er* bakkom thy th*är* är söthare oc yffne-likare*n* aadror thy the wändas fran sole*n*nas hitha Jtem förwarand*is* är th*är* som brönna graffwas ath th*är* är ikke j jordhe*n*ne bre*n*nesteen, alwn. äll*er* lim, thy the giffwa aff sigh en rök oc foktogheth ath the som graffwa githa ey andath oc wthan the snarlika fly wp th*är* the graffwa bliffwa the strax dödhe aff qwaff, Oc th*et* pröffwas swa, sätyes eth lyws äll*er* lykta nidh*er* j hwlona th*är* the *gr*affwa, slwkna hon, tha är th*är* tolke*n* anghe oc röker, slwknar hon ey tha är th*är* ey rädhand*is*, Än kan
66 v. ey a*n*nar stadz finnas wathn wthan | th*är* tolke*n* aange är tha *gr*affwes en dywp grop äll*er* hwla pa hwäryo twa sidor wm th*är* brö*n*nen skal wara. at then angen th*är* wpgangh*er* swa lenge the arbedha oc graffwa oc mwra brö*n*ne*n*, Wil jorden falla tha stödhyes m*ädh* brädy oc halles wppe stadhelika:—

Probera wathn 15

Räghn wathn är helsosampth thy th*et* är läth oc är wpdraghith aff ma*n*gom källo*m* oc m*ädh* wädhreno giorth swbtilikith, wathn som heth löper wp aff jorde*n*ne är th*är* som är bre*n*nesteen oc dogh*er* til läkedom th*är* the sig badha j som haffwa sywkdom aff myklo wäsko, som är widh*er* viterbio, Än th*et*

wathn som är j them brönnom thär selff bergh, kopar äller annar malm bärgh ärw, är ganskans onth til ath drikka, thy theth wthbläser aadrorna oc the thet drikka faa podaker, Thet wathn som rindher aff kärrom är ey heller goth, wathnith skal wara klarth. wälsmakandis. jnthe lwktha, Oc hwat man kan ekke probera godhetena mädh synenne, tha ransake pa menniskiommen som thär boo wmkringh, wm the ärw | wäl helbrigde j mwnnenom, 67 r. j hoffdeno, j lwngonne oc j brysteno, j blädronne äller j bwkenom, thy är wathnit ont som the drikka tha haffwa the mäst alle thär j sywkdom, swa som en stadz j switzara land jak sa alle haffdo stora halsa aff thet wathn thär är, Pröffwes swa, Tak eth blankth kopar kar messingx äller ten kar reenth. oc stänk thär wppa aff the wathneno oc när thet staar swa, gör jngen rosth äller karith bliffwer ey orenth thär aff tha är wathnit goth, Jtem sywdis aff the watneno j enne reno grytho, oc sidhan helles saktelika aff thet öffwersta, Finnes ey widher bothnen sandh äller jordh tha är wathnit goth, Jtem menniskionnas likamme är lithen jordh oc thär är j mangskona wäska som är blod myölk sweth thaara oc pis, swa är oc mangskona wäska j jordenne, och thy skwlle swärikis rikes jnbyggiara mädh störsto athwakth ransaka all wathn oc aadror j swärike ath the thär matto finna salthkällor oc andra aadror rikeno til nytto oc bestandh, oc salt aadhror skwla finnas pa slättom hedhom thär som jngen skogher äller gräs wil wäxa, oc thär som fänadhen pläghar ätha dywpth jordhena:—

67 v. Sansagor för bönderna 16

Härrans oc hwsbondans närwarilse är akersens triffnadh oc bätrilse, Jtem jordennas lith är ey mykith aktandis, Jtem Nyböryath oc främad säd haffwer jnthe hop äller tröst j sigh för än hon är vthrönth, Jtem j waatho jordh förwärras säden snararen än j törro Jtem allt thet som standher j blomsther hantheris äller hwggis jnthe Jtem the wngè ärw skwla göra arbedith oc the gamble ärw skwla styra oc regera, Jtem är nokoth aff trämen skärandis thet göris för än löffwith äller blomstrid vtspringer, Jtem försymas nokot görandis j wmgardenom thet kan naplika förbätras thet aarith, Jtem thär heth oc törth land är skwla ey wm sommaren grenana skäras aff winträm, Jtem thär starker winther är bewaris vinträn mädh halm äller androm tingom, Jtem then grenen som girogt waxer pa olyo träm hwggis aff annars fördarffwar han alt träd, Jtem thär oaar äller pestilencia är j landit fly snarlika thädhan, Jtem alla andre ärther saas j törra jordh, Men bönor j vata jordh, Jtem hwilken som lather til lego sin aker äller jord herrom äller them som nämsth haffwa thär sina jordh: then älskar sin skadha. oc gör sig trätto, Jtem thet förgars som är jnnersth j akrenom. wm thet ey

68 r. | brwkas som ythersth är, Jtem alt hwete som saas j watha jord äffther tridhye sädhena bliffwer rogh, Jtem try tingh ärw lika ondh. som ärw. oaar. pestilencia. oc ondher granne, Jtem pa slätmarkenne wäxer yffnogaren win, pa bärgommen bätre oc thy wthwälyom wi hwath heller wi wilyom

haffwa thär aff meer äller bätre, Jtem nödhen haffwer ey helga dagha, Jtem then raamoga jord äryer oc lägger balk j mellen forerna. han förmenar frwkthena oc vanfräydar aarsgangen, Jtem ffrwktsammaren är en lithen aker wäl farin oc reddher än en stor illa oc glömskelika farin, Jtem seer vinträd mädh ypno ögha honom som graffwer wm thet tha bliffwer eth blinth hop til frwktena oc thy grawis när ögat är lykth ather, Jtem twa föther dywp jord pröffwes godh til alla sädh, oc fira til all trä, Jtem ransaka mykith tw mäktar saa at tw ey widherfrestar affwer thina makth, Jtem thet som saas skal, wil ey wara meer än aars gammalt Jtem pa bakkommen waxer starkaren säd än myndre oc färre skäppor, Jtem alth skal saas tha manen är ny oc warma daga. annars wäxer thet ey väl Jtem then akren som vaather är. tarffwas | meer gödas mädh dyngio. än then 68 v. som är tör, Jtem all säd triffz helst pa slättom akrom som wändas moth solenne Jtem är mykith aktande ath hwarth boskaps tingith oc anbodith skipas oc haffwer sith rwm thär thet skal sätias när ey brwkas mädh the, som ärw vagna. plogha. yxer naffra. naghla rep sela sadla oc all annor, swa ath ey tarffwas spörya äller letha äffther them tha som tarffwas, swa kan man sakna hwath som borto är tha rwmmith är tomth, oc jnthe är fäghre än skikkelighethen ey ath enast j bohagheno vtan jamwäl j allom tingom oc stadgom oc ordhom oc gärnyngom som j wärdlenne ärw brwkande:

Är haffwande { Qwinna . . . . . 10 / Hors . . . . . 12 / Koo . . . . . 10 / Geeth . . . . . 5 / Faar . . . . . 5 / Swin . . . . . 4 / Asne . . . . . 12 / Hynda . . . . . 3 } maanadha

kläkker { Gaas . . . . . 27 / Höna . . . . . 21 / Paffogel . . . . . 27 / Dwffwa . . . . . } dagha.

69 r.

Far	9	Thet hwethe äller rogh som
Ador	10	mals tört giffwer mere myöl
Triticum . . .	4	Än thet som stänkes oc wätis
Ordeum . . .	5	sammanrörandis mädh salt
Lupinus . . .	8	vathn bliffwer hwith myöl
Fasolus	4	oc bröd thär aff bakath
Pisum	3	
Faba	6	Skäppor skal saas pa jugerum,
Lens	1	j ena skäppo gaa 44 skala-
Linum	9	pwnd hwete
Cicercula . . .	3	
Cicer	2	Jtem aff enne skäppo hwethe
Vicia	7	äller rogh bakas xxiiij skaala-
Eruus	4	pwnd brödh
Farrago	7	
Silique	6	
Siligo	4	
Millium . . .	4	sextarij sas pa jugerum
Panicum . . .	4	
Sesamum . . .	4	

Canapus skal saas rwmth swa at sex frö pa en firahörnottan fothz mon jordh

Smöryes oxa äller hästa *mädh* syälfläsk tha bita them ey bremsa äller mwggor, Oc ey äta röttor thet lädher som smörs *mädh* syälfläsk,

Göma fää j helbrigdho 17 69 v.

Tak salth. klofflök. purlök. vinrutho bladh oc mirram en godhan hop aff hwaryo stötis samman oc blandis *mädh* wathn oc thär aff giff allo fää tre dagha tha the ärw fastandis vm waarthiman. oc swa bliffwa the helbrigdhe:—

Wardher nokoth fä sywkt tha giff the strax ätha eth raath hönsa ägh helth som thet är, oc gör thet j tree dagha, Sidhan stöth eth hoffwodh aff kloflök oc blandha thet *mädh* eth halffth stop win oc giff the sywko fäno drikka, oc thet gör swa j tre dagha tha thet är fastandis:—

Annar läkedom sywko fää 18

Tak eth ormskin som ormen är wthkrwpen aff. roghmyöl. oc salth. oc yrthena serpillum oc stöth alth samman oc giff sywko fäno drikka blandath *mädh* win wm hösthen oc sommaren:—

Ath faaren bliffwa ey skabboth 19 70 r.

Tak olyo drägh. oc thet wathn som sodhne ärw j lupinj. thet ärw erther beske oc bredhe, oc thär til *mädh* läth windrägh oc blandha alth thet wäl

samman, oc sidhan tw haffwer klipth faaren smör them all samman mädh tesso blandnyngenne, Oc läth them swa sthaa äller gaa oc swetthas j tree dagha, sidhan twaa them all j haffz wathn, haffwer tw ey haffz wathn tha gör tik salth wathn mädh salth och twa them thär mädh, oc tha bliffwa the ey skabboth, oc wllen wäxer thär äfftheer bätre, oc muggor äller annar marker gör them ey sidhan omak Sammoledis ma oc annar boskaper bewaras för skab. fä oc swin:—

Orm hwggith fää läkia 20

Tak win oc prwsta jn j näsoborona oc binth färskan swina träk wm then lymmen som ormhwgen är:—

70 v.

Är fää ledze ath ätha 21

Tak olyo drägh oc stenk wppa thet höö som tw giffwer fäno, nokot litit mädh thet första, oc sidhan meer oc mer oc giffwe them syällan drikka j fira äller fäm dagha blandandis j wathnith aff the olyo dräggenne, Thaa bliffwa the wäl helbrigde:—

Fänadhen släktas 22

Thet fää som haffwer swarth horn oc ärw bredh mellen öghonen är goth til släktas, getha släkth godh skal haffwa storan widhan bwk, got swina släkthe skal wara högth oc langth pa kroppen oc stakkoth hoffwodh, oc tha nokor fänadher skal affla och öxlas skal thet som han är enskylt haffwas j

trätio dagha oc giffwas nogh ätha, oc thet som hon är skal giffwas litith ätha för än the släppas samman. thy the affla thes bäther, Hors gaar mädh sinne fructh xij manada, | Koon mädh sinne fructh 71 r.
x manadha, Faar oc gether mädh sinne v manadha, och Swinit fira manadha, oc lamben skolo dij iiij manadha, kyllingana iij, oc grisana ij manadha modherena:—

Skälffwosot faa faaren 23

Naar nokoth faar standher oc haffwer jamlika mwnnen wppen oc pustar mädh waathan aandha oc brindher heth wm allan likammen äller kroppen, thet är sant teken ath thet haffwer skelffwosot, och läkes swa, Först twaas mädh wathn thet faareth. sidhan smöryes mädh win oc olyo wärmpth samman, oc swepes nokot wm thet faarith, oc giffwes warmpt vathn ath drikka, hyelper ey thet tha ypnes en adhra j hoffdeno ath blodhith rindher nokoth wth oc swa wardher thet starkth,

Faara släkthe goth kennes swa 24

Wädhrana skwlw haffwa framman j pannonne mykna wll, krokoth horn nidher til halsen, röödh öghon äller | spräkloth swa ath wllen hänger affwer 71 v.
öghonen, bredh öron, affwer brystith oc boghana oc ländena breedh, longa oc bredha rwmpo, oc waktande är ath the ey haffwa swartha äller spräklottha twngo tha ärw the godhe til släkth Jtem faarith skal haffwa widhan bwk, mykna wll oc

blötha, oc longa wm halsen, Än the faar som haffwa ey nogh wll wndy bwken ärw ey goth släkte

Faarahwsith haffwes 25

Farahwsith byggis langth oc ey breth äller höght oc swa ath thär bläser ey jn, oc dören wändes til östher oc thet halles reenth pa golffwit fran wäsko, Thy wäskan fördärffwa wllena. oc föterna. oc gör them skabbot, The wilya liggia blöth, oc thy strös sma löffquista wm alth hwsith, The som födha äller öna haffwes serdelis j annath hws, Jtem wm morgonen nar the wthsläppas läthe them ätha wppa höghom bakkom oc bärghom thy tha är thär daggen, wm qwellen j dalommen, oc tha hethe
72 r. middagen är hwiles j skwg|ganom oc när the gaa oc bitha skwla the ey wändha hoffwodith moth solenne, thy te haffwa blöth hoffwodh, oc äffther middaghen giffwes them drikka ath enasth wm daghen ena reso, Jtem j the hwseno skwla ey the sma lamben liggia mädh mödherna thy the liggia them j häll, Jtem fira manadha skwla lamben dij wm the skwla wardha godh oc tha the ärw fäm manadha gammul skwla the gällas, Til wädhra gömes the som ärw aff the moderenne som plägha yfftersth födha twillinga,

Gether haffwas 26

Getha släkth skal wara wpfostradh aff enom hop som jampth oc samth haffwa waridh wpfödh samman, oc ey thär köpandis eth stykke oc thär annath,

Jtem the skwla haffwa longa ragh oc storan bwk, bokkana skwlo haffwa hwitha ragh oc ey stranga, stakkottan hals,. Jtem gether anda ey gönom näsburona | som annor dywr, vthan heller gönom öron- 72 v.
en dragha andhan, Jtem gethahwsit wil wändas til nordhan oc golffwith wari steen oc wthan wäsko, Jtem gether lostas bitha skoghen oc qwista oc ey pa slättom ängiom, the trä the bitha wäxa ey gärna sidhan thy theras tändher haffwa the natwr, Gether ärw aldrigh äller syällan helbrigde, oc thy är ey haffwande aff them stor hiord thy sywkdommen fördarffwar them snararen när the ärw mange til samman,

Swina hyordh 27

Swina slagh merkes wara goth j thy ath swinen haffwa stora limma, förwtan hoffwodith oc föterna, haffwandis en lith oc ey brokoth, ffagher j pannonne, oc när söna plägha födha manga grisa j sändher, Swin losthas wara thär weska oc orenth är, om sommaren wilya the ätha bittidha oc senth oc ey wm daghen tha heth är, wm | winthren wilya 73 r.
the ey ätha för än solen haffwer borth tidgath rimfrostit Jtem ronana halles fran söna twa manadha för än the skwla affla, och skwla the släppas samman fira manada för än waar thimen komber, thy son gaar mädh sinne frukth fira manadha oc swa födhas grisana nar jordhen haffwer gräss oc the faa ätha, och the börya grisa när the ärw tw aara gamble, swa öxlas the wel i syw aar, Jtem jngen rone haffwes äldre än fira aar, Jtem grisana gaa mädh modherenne

twa manadha, och skelyes swa fran them, tha grisa the twa resor wm arith, När the giffwa dij skwla the haffwa nogh ätha, oc twa resor drikka wm daghen, äffther x dagha magha möderna wthga aff lyonne ey langth borth fran grisommen ath bitha,
73 v. En modher födher ey wäl mer än otta | grisa til ath läggia them wppa ath leffwa, Grise skula ey gällas for än the ärw sex manadha gamble, grisom giffwes ätha hardh torkath hwete äller rogh, thy raath hwethe gör them lösan bwk, til hwndradha söö ärw nogh x rona:—

Oxa oc ko släkthe 28

Goth koo släkthe merkes swa När the haffwa longan krop oc widhan, swart horn, bredha panno, stor öghon oc swarth, lwdhen öron, oc snarlika böghias j ryggenom, ypna näsburwr, läpana maxan swarte, tiokkan hals, oc framman nidher aff halsenom hengi[a]ndis skinnith, bredha herdha oc ländher, longa rwmpa til fötherna, mykit haar j rwmponne krylath samman, stakkot been, räth knä, ey bredha föther, klöffwana ey wtspridas j gangenom, oc ey ligge en klöff pa andro wtan warj jamlonge, skinneth
74 r. ey hwasth | äller harth ath taka wppa, lithen är besth swarther, thär nästh rödher, thär nästh ysyotther, oc swa hwither, Jtem oxa oc kör lostas mästh ätha thär skogher är oc byske, Jtem tywrana hallas särdelis fran könar j twa manada oc giffwes them nogh ätha oc drikka förän the släppas samman til könar ath affla, oc könar hallas en manath til förna giffwandis them litith ätha thy the affla

thes snararen, Jtem til sywtyo koor haffwes twa tywra en aars gamblan oc annan twäggia aara gamblan, Jtem jngen koo skwlle kalffwa för än hon ware try aar gammwl, oc swa ärw the frwktsamme j tyo aar, oc the ga mädh synne frwkth j tyo manadha, oc skwla the waktas at the ey stangas äller slas. oc bethas thär grönth oc wäska är, oc offtha löpa the swa för brems och mark ath frukthen förgars oc thy hallas the särdelis j haghom jntäpthe, | Jtem skal oc strös nokoth wndy them j 74 v. baasen ath the liggia blöth, wm sommaren driffwes til wathn twa resor, wm vinthren ena reso, Jtem the som kalffwa, faa ledzo ath ätha wthan the faa goth höö, oc förwares fran köldh oc hwngher, thy thet gör them maghra, Jtem kalffwana smaa ligge ey när moderenne. thy the liggia them häll, vtan släppes til moderenna ath dij morgonen middaghen oc qwellen til thes the bliffwa nokoth waxthe, Jtem golffwith j fähwsith halles renth för klöffwannas skwl thy the offtha fwlna, kalffwen skal ey gällas för än han är twäggia aara gammal, när han är sex manada gammal giffwes honom hwethe kly oc klenth höö äller gräs, oc drikka morgon oc afftan,

Hesta och Stoodh 29

Hwilken Stoodh äller Hesta wil halla han skal försth aktha wm aldhren, thy yngre än try aar, oc äldre än tyo aar | dogha ey til stodh, Hestannas 75 r. aller kennes wppa tänderna, Thy när hesten wardher xxx manadha gammal thaa mister han försth midyo tänderna, som ärw twa affwan oc twa nädhan, thet

ärw fira framtändher, Jtem tha han böryar fiärde arith mister han fira andra tändher som thär nästh sithya twa affwan oc twa nädhan, Fämthe aarith böryande misther han bethana thet ärw tändher som kallas caninj, och j syätthe areno wäxa alle tändher swa ath j sywnde areno äro alle tändher fwlwäxne, Jtem när tändherna ärw förnötthe oc bliffwa hole jnnan oc affwan öghonen är en hola och wndher theslikes som ögonen waro jnswnken. tha haffwer hesthen sextan aar, öffwer matto stora äller förmykit smaa hesta ärw ey godhe, thy medel-
75 v. matthan är besth, horsen skwlo haff|wa storan bwk oc stora ländh, oc then samme hesthen som affla skal, bör wara j allo matto wäl skapther oc fagher, Jtem när fölith haffwer litith hoffwodh. wäl skikkada limma. swart öghon. widha näsbwror. smaa öron. storan manstadh. oc manen böyes pa höghre sidhona. breth brysth. oc wpfylth, bredh öffwer boghana. lithen bwk. kloffryggiath. oc jngomlwndhom rygtafflan wpstandandis. widha oc krwsadha rwmpo. räth oc jämpn been, rwndh knä ey stor. äller jnböydh, hardhan hooff, aadhror som synas wm allan kroppen, the ärw godh tekn til ath wardha goder hesther, Teslikes när han äther mädh andhrom fiktar wm ath ätha, löper mädh androm fiktar wm ath wara främsth, äller mädh hyordhenne skal öffwer wathn wadher försth til och aktar ey äfftther androm, hestha wilya helsth ätha pa ängiom gräs.
76 r. äller höö j stallenom, Nar horsen haff|wer folath giffwes them korn oc wathn twa resor hwan daghen, Til ath affla är rätther thime mith i mars maanath thy hors gaar mädh sinne frukth j tolff manadha

oc thionde daghen, oc swa födes wnghen j rätthom tidh, Än the föl som ey födas j rätthom tidh bliffwa maxan onytthogh, Thy är aktande när rätther thime är oc släppes stodhesthen til twa resor wm daghen qwel oc morgon, oc horseth är bindande en stadz Sidhan hon haffwer affladh bewares fran köldh oc twngth arbedhe, oc stallen warj ey wäsko fwller. dörren oc windhögonen stängis täth ather, oc förwaris ath eth hors ey slaa annath j stallenom, ey giffwe them haffwandom förmykith ätha, oc ey förmykith sweltes, Nar wnghen är föddher giffwes modherenne nogh ätha j tyo dagha, När föleth wardher | fäm manadha gammalth. 76 v.
giffwes the ätha rogh myöl oc kly blandat mädh wathn oc nokoth annath thet the lysther ath ätha, Jtem när thet wardher aars gammalth giffwes the bywgh, oc takes ey fran modher myölkenne för än thet är tw aara gammalth Oc tha thet staar när modherenne trakteres oc strykes offtha mädh handommen swa bliffwer thet spakth oc ey stywgth, oc hengis besel thär när som thet staar, oc rystes stwndom swa bliffwer thet wanth ath höra beslen skalra, Oc stwndom legge en pilth offwan pa ryggen aff fölith, oc när thet bliffwer wanth thär til läthye pilthen sithya pa ryggenom swa tämyes thet läntelika. när thet bliffwer try aara gammalth, Jtem the hestha til örlogh skwlo haffwas tämyes thär til, andre til ath dragha, andre til ath renna etcra Än the som gällas bliffwa spakasth,

77 r. Hwnda släkth 30

Aff hwndo*m* som tyäna til jäkth wil jak ey h*är* sc*r*iffwa, Än hwndha som göma skwla hyordena fran vlffwom oc dywro*m* skwla ey wara hwelpa förwnge oc ey förmyk*i*t ga*m*ble, the skwlo wara fagre j pa*n*no*n*ne starke oc stor*e*. swarth ögdhe. swarthe wm läpana. hwassa oc langa bitha tha likowäl skylta m*ädh* läpo*m*men. stoor hoffwod oc öron. tiokka*n* hals. räth been, stora föth*er* oc högha hwilka wthspridhas j gangeno*m* stiga*n*d*is* pa th*em*. hardha klöffwa oc krokotta. hälen warj ey hardh*er* äll*er* som horn, wta*n* häll*er* nokoth blöth*er*. ryggen sithie ey wp. äll*er* nidh*er* krokotth*er*. fetha rw*m*po. grofft lywdh tha ha*n* göö. stora*n* mwn. och hälsth hwitan lith thy ha*n* synes tha j mörkeno som eth leyan, hyndorna skwla haffwa ma*n*ga oc ey wdda

77 v. pappa. Tolke ärw godhe fähw*n*da, | Jthem giffwes hw*n*do*m*men nogh ätha annars löpa the fran hiordenne at letha sigh math, bywgbrödh brwtith j myolk warj theras math*er*, giffwes th*em* ey ath ätha lamb äll*er* a*n*nor faar som syälffdö oc wthkastas thy the wänyas th*är* aff ath bitha lamb*en* och ätha th*em* wp, oc wända ey ath*er* ath göra skadha, giffwes th*em* sod oc been ath bitha thy tändherna fästas th*är* aff ok mw*n*nen ypnas meer, oc giffwes th*em* ätha th*är* som hyordh*en* ligger ath the th*är* wänyas bliffwa, Jtem wm waar*en* affla the oc gaa m*ädh* synne frwkth tre manadha Aff hwelpo*m*men nyföddo*m* wthwäl th*em* tik besth behagar, the andra borthkasta, läggis blöth, j thywgw daga ypnas hwälpa*n*nas öghon, twaa manadha bliffwe

när moderenne, stwndom wthledes oc rethes til ath bitas swa bliffwa the hwassaren thär aff, annars göras the lathe, Jtem wänyes til ath bin|dhas. Än 78 r.
wilya the bita aff bondith tha giffwes them hwgh,
Somme gella them ath the thes myndre öffwer-
giffwa hiordena, somme wilya them ey gella thy
the bliffwa tha thes myndre hwasse oc diärffwe,
Jtem göris oc brodhelse jernath them til wern för
androm hwndom oc wlffwom, Somme hawa flere
oc somme färre hwndha mädh hiordenne, Än nok
är en hwnd oc en täffwa thär ey ärw förmang
odywr, oc tha ärw the dyärffwren när the ärw
badhe hon oc han samman

Oxa oc Koo släkth 31

Än tha ath tilförna standher aff oxa oc koo släkth
scriffwit, likowäl är witandis ath theras kraffth oc
dynne. haar oc lither offtha ärw oc bliffwa j them
äffther hymmelsens kraffth som jngiffz aff planet-
ommen annars j thet landskapith oc annars j eth
annath somma stadz stoor. sommastadz smaa. | som- 78 v.
mastadz all hwith oc sommastadz all rödh. likowäl
ärw the godh,

Tämya stwtha 32

Then tid som stwtana ärw än wnge oc sma är
nyttogth them stryka offtha oc hanthera oc bindha.
swa bliffwer ey wandsamth them tämya Än ey är
nyttogh them tämya för än the haffwa try aar.
ey heller äffte fäm aar. The som mykith yre ärw

tämyes swaa, Haffwes eth hws rwmpth oc wthanföre ware en rwmmer aker ey gatwr äller annor tränge swa ath när han skal wthledhas haffwer jnthe hindher, Oc bindes starklika wm hornen mädh the reep som ärw sömath wm mädh wlskin thär hornen bindas ath hornen ey fördarffwas j wngdommenom, När stwtana ärw bwndhne ledh them wth oc binth them widher nokon paal swa ath the
79 r. haffwa litith slaktogh särdelis | hwar fran androm ath the ey räkkia samman, oc ärw the mykith stygge tha läth them thär standa en dagh oc ena nath swa bliffwa the spake oc sidhan strykes mädh handenne, sidhan bindes nokot widher honom at draga, oc en gange före oc annar äffthe oc löses fran palenom, oc läres swa at dragha nokoth litith första daghen oc bindhes stadhelika widher palen swa ath the naplika faa röra hoffwodhen, oc när tw gaar til them gange altidh framman ath them talandis blidelika til them, swa lära the känna them som skwla them tämya Sidhan kla them j näsbwrwna swa lära the känna tik aff lwktenne, oc strykes wm ryggen. wnder bwken. oc j lywskana at the bliffwa spake oc dragh wth twngona oc stryk them salth j mwnnen, thet öffwa tre äller fira dagha
79 v. oc the bliffwa rolike, | Fyärdhe daghen lägh okith pa them, ok widher okith bindes nokoth trää äller qwisther til ath dragha, oc stwndom thär til mädh bindes nokoth twngth til at wthröna thera twlomodh Sidhan bindhes til ath dragha nokoth thet som tyngre är oc swa ather tyngre til thes the bliffwa wane, oc swa bindes til äryokroken tamme ath dragha the jordh som löös är, Än lättaren är

ath tämya en stwth bindand*is* hono*m* widh*er* en gamblan oxa so*m* haffw*er* länge dragith. oc swa läre han som wng*er* är aff th*em* gambla, So*m*me göra eth aardh*er* swa wordith ath tre oxa dragha th*et* til lika, oc swa sätyes stwth*en* mith mällen oc twa andre oxa ta*m*me hwarya sin wage*n* widh*er* stwth*en* swa dragh*er* ha*n* strax hwath häll*er* ha*n* wil äll*er* ey, thy ha*n*s genstr*i*dogheth hyälp*er* hono*m* jnte thaa, Jtem so*m*me stwta taka sig oky*n*ne ath the läggia sig j forena ey wilyand*is* dra|gha, 80 r. oc so*m*me slaa th*em* th*är* för*e*, äll*er* stinga th*em*, oc bära eldh pa th*em* oc hyälp*er* jnthe, hwilkith the ey skwla göra, wthan hell*er* swälte th*em* oc th*et* twi*n*gar th*em* meer än hwg äll*er* slagh, oc thy binde hono*m* th*är* strax alla fötherna ath ha*n* ey ka*n* wpsta äll*er* borthga ath ätha, oc aff hw*n*g*er* oc törsth twingadh*er* th*är* liggiand*is* lägger han sig ey swa meer j forena,

Sywkth fää 33

Tha so*m*mare*n* är heth*er* skal fääth liggia vthe pa markenne. oc thaa kalth wardh*er* j hwso*m*me*n*, bliffwer th*et* sywkth giffwes the salth oc yrtena so*m* heth*er* blindenäthlo pa swe*n*sko th*et* är marwbium m*ädh* olio oc ruto oc andra yrth*er* kw*n*na rensa jnälffwe*n* j tre dagha giffwes hwar dagh eth stop, oc swa bliffwa the wel helbrigde, Äll*er* som för är sc*r*iffwit | Fäno gör mykith onth th*et* the jäghas 80 v. oc w*er*sth gör th*et* the wm so*m*mare*n*, thy the faa lösan bwk th*är* aff, äll*er* och skelffwesoth, Jtem förwarand*is* är ath swin äll*er* höns ey jngaa j oxa

äller koo baasen, thy thet som aff them kombir j fodher för oxa äller koo är them ether ath the döö thär aff, oc enkannelika swina skarn gör pestilenciam fäno, oc tha är tarfftelikith ath fääth skels ath längdan hwarth fran andro annars smitthas hwarth aff andro, Är oc ey försymande ath giffwa them läkedom mädh nokra malna yrther blandandis them mädh myöl oc wathn hällandis j halsen mädh eth horn tree dagha, Oc enkannelika tak cassiam mirram oc rökilse likamykith b[l]andis oc giffwes drikka mädh win äller gammalth öll, äller giwthes jn j näsbwrorna, Dogher oc enkannelika thär til Dwdhra
81 r. frö äller klinth stöth j | pwlwer oc lätith j näsbwrona, Jtem Är en rooth lithen kallas consiliginea oc wäxer nok j bergommen oc är allom boskap helsosam hon wpgrawes oc nythies swa, Tak ena messingx naall oc riffwes äller scriffwes mädh henne jnnan oc wthan pa örath aff the sywko fäno en cirkil dywpt swa ath blodith wthgaar ath hwar cirkillen swara moth androm, oc stingis swa eth hol mädh the messingx nalenne mith j cirkillen oc j gönom thet holit jndragis the förnämda rothen swa fasth ath hon ey kan wt falla oc swa dragx til then cirkillen oc rothena alth ether oc sywkdom som fääth haffwer, oc swa wthfaller then cirkillen aff örano oc bliffwer holl äffther oc fäth bliffwer frälsth aff pestilenciam, Jtem stöth löffwen aff wisco
81 v. som wäxer j androm | träm oc blanda mädh win oc häll j näsbwrona, oc the bliffwa frij aff sywkdommenom:—

Fää faa sywkdom Raamheth äller klwmse 34

När fäth räper, oc ramblar j bwkenom. ledze är ath ätha. senorna dräghas. ögonen mörknas. oc jnthe drypia. oc jnthe mädh twngonne sleker sigh. tha haffwer thet then sywkdommen som hether cruditas. oc läkies swaa Tak en hop aff bladommen brassice the yrthennas oc lägh them j heth wathn swa ath the bliffwa halff swdhen, oc strax wptakes oc giffwens ätha fäno mädh ätikkio, oc then daghen giffwes the inthe annath äta, oc faa böther, Jtem Andre plägha taka löffwit aff lentisco. oc olyoträ iiij libras. och ena mark honagh oc blanda j fira stop wathen oc lätha standa swa | ena nath wndher 82 r. hymmellen, och thet hella the j mwnnen, försth eth sin oc äpther en thima ather meer, och giffwa the jnthe annath drikka j tree dagha oc the faa böther, Än lägs thet j dölska oc glömska oc jnthe görs til tässen sywkdommen som kallas paa swä[n]sko klwmse, tha swäller bwken stoor. oc görs wärken jnwärtis. oc jnthe gither ätith. oc röthar. oc ey gither standith en stadz. offta lägger sig oc wräker hoffwodit. oc winkar rwmpona, Both thär til är tessen, Binth rwmpona harth widher laarith, oc tak eth bocal win oc eth halffstop olyo rörandis samman oc gywth jn j mwnnen oc jägha thet snarlika tw stenkasth. oc far thet ey tha both: tha skär wm kring klöffwana oc smör thina hand wäl mädh olyo oc henne jnstik j arsen | pa thet sywka fäth 82 v. wthdrägandhe träkken, sidhan jägha thet annath sin Hyälper ey thet tha tak twa marker pors strwken aff qwistommen mädh löffwit oc blandis

j warmth wathn oc gywthes j halsen, oc ypnes en adhra wndy rw*m*ponne, oc när hon haffwer nok rw*n*nith stä*m*mes bi*n*dande för*e*, Jtem a*n*nar läkedom, Tak iij stop win äll*er* ga*m*malt öll. vj lod stötth*er* klofflök oc giffwes drikka warmth oc jäghes sidha*n* länghe, Jtem a*n*nar läkedom, tak iij lodh salth oc fira äll*er* fäm löka stötes sma, oc sywd*is* m*ädh* honagh oc smör, oc lyonkith alth jnlätis m*ädh* eth klister j arsen, oc jäghes swa sidhan oc faar böth*er*:—

Bwkwerk haffw*er* fää 35

Th*et* pröwas m*ädh* th*et* tekn ath när fäth skith*er* slemogth oc osmälth. | Läkedom th*är* til är, Thak fämthan toppa aff gran trä som blöthe oc ny-waxne ärw, oc swa ma*n*gh ekeäple oc swa mykin ga*m*blan osth som the förscr*i*ffno baadh*en* wägha oc stötis sa*m*man oc bland*is* sa*m*man j ga*m*malth öl äll*er* win oc giffwes fäno j fira dagha drikka oc giffwes jnthe a*n*nath drikka j twa dagha äll*er* tre, oc giffwes the pors fröö ätha oc yrthena affbroth gywtha*n*de th*et* j halse*n*, Är th*et* swa at fäth far ey th*är* aff böth*er* oc gith*er* ey ätith. ögone*n* ri*n*na oc näsorna, tha brä*n*nes m*ädh* eth heth järn fra*m*man j pa*n*nona jn til benith. oc skär*is* öronen m*ädh* kniffwo*m*, Än saare*n* som ärw swa brendh när the börya läkias twaas m*ädh* koopis, oc the som skwr-e*n* ärw läkias m*ädh* tyärw strwkna th*är* wppa:—

Twngo soth haffw*er* fää 36

Fä plägar haffwa ledze oc gith*er* ey ätith aff twngo soth, thy th*är* wäx|er wm kri*n*gh twngona

sma spena, the skwlo klippas borth m*ädh* enne sax, oc saar*en* th*är* äffth*er* gnides m*ädh* klofflök oc salth sa*m*man stöth ganskans wäl oc sidhan skölyes mw*n*nen m*ädh* win äll*er* ga*m*malth öll, oc en thima th*är* äffth*er* giffwes gräs ätha, Än är th*et* swa ath fäth haffw*er* ey the tw*n*go sottena. oc ey bwkwerke*n* wtan ath enasth är ledze ath äta, tha stötes klofflök m*ädh* olyo äll*er* smör oc lätes j näsbwrorna, oc gnidhes käffthana jnw*ä*rtis m*ädh* salt oc kloffl*ö*k sa*m*ma*n* stöth. oc far böth*er*,

Skälffwesoth faa fäth 37

Nar fää haffw*er* skälffwo soth tha rinna ögone*n*. hoffwodit tw*n*gth, ögonen smaa. mw*n*ne[n] dreglar langth. oc hardh andadräth, oc läkes swa, Halles jnne j hwseno en dagh oc giffwes jnthe ätha, Anna*n* daghen slass wp en aadhra wndy rw*m*pon*n*e Sidha*n* en thima th*är* äffth*er* giffes | nokra swdhna 84 r. yrth*er* m*ädh* fethma ätha, oc helsth yrthe*n* brassica oc swa j fäm dagha för än nokoth a*n*nath giffz ätha, oc strykes wm läppana m*ädh* kalth wathn daglika oc giffwes smath höö ätha oc kalt wathe*n* drika, oc äffth*er* fämthe daghen läthes wth aff hwsith etc^{ra}

Hosto fangh*er* fääth 38

Giffwes hostandè fää bywgmyöl blandath m*ädh* hakkath färst gräås oc färska bönor, Jtem malin gran gryn blandes m*ädh* warmpth wathn som en tyn wälli*n*gh oc helles j halsen m*ädh* eth horn, Är hostan ga*m*mal tha tak twa marker ysop oc

lägh j wathn swa mykith som twa kannor, oc sidhan stöthes then ysoppen, och thär til mädh latis sma malen gryn iij marker j thet wathnith at stöpas oc then stötte ysoppen, oc thär aff helles daglika j halsen mädh eth horn, Jtem annar läkedom Tak
84 v. pwrlöök oc | skär smaan oc blanda mädh olyo äller smör oc bywgmyöl oc giff ätha, Jtem pwrlöka röther twagne wäl giffwes mädh hwethe myöl the fördriffwa gambla hosto aff fää, när the giffwas them fastandom,

Böldher faangher fää 39

Böldherna hwgges oc twas mädh koopis warmpth. oc sidhan smöryes mädh tyäro oc olyo äller gammalt ysther samman smälth oc bindhes wm böldena äller thär saarth är

Haltar ffää 40

Nar fä haltar tha ransakes hwar thet kombir aff, oc see wm klöffwana, Stwndom löper blodith nidher och gör helto, oc wpstingis makliga aadhran mällen klöffwana mädh enom kniff, ath blodith wthrindher, oc sidhan bindhes thär widher salth oc ätikkia, oc förwaris fothen fran wathn, swa ath han standher
85 r. altidh tör, | Än kombir ekke thet blodidh wth tha bolnar thet til war, oc tha skall fothen wmkringh skäras oc rensas sidhan röres samman salth. olia och ätikkia oc smöryes thär mädh, och sywdes samman gammalt ysther och bokka talgh mädh lika wikth oc bindis widher oc läkes, Jtem kombir

hälthan til aff seno wärk tha röris samman olya oc salth oc smöryes knän. hammwlboghen oc benen gnydandis them wel thär mädh, Jtem swälla knän tha tak linfrö oc stöth oc blandha mädh warmo ätikkio bindandis wm knän, Är thet swa ath wndher swolnadhen är nokoth roth äller wäska, tha take swrdeegh äller bywgmyöl oc wekes mädh skärwathla oc bindhes wedher, och när thet är nok rwthnath skäris wp oc wthlätis rwthith oc läkes som scriffwit är j thet nämsta forscriffna capitulo, Äller stöte lilyo röther mädh salth oc binde widher, Äller blinde|nätzlor stötis mädh salt oc bindis 85 v. wider Aller wärker när han är nyligan tilkommen läkes bästh mädh smorilsom wtan saar, Än när han är gammal tha läkes mädh brennandom järnom, oc sidhan smöryes mädh bokka talgh oc smör:—

Fanger fä scab. bithz aff galnom hwndom äller wlffwom 41

Stampe klofflök och gnidhes wppa thär scabben är äller bitith är, Jtem stötis brennesteen oc alwn oc blandis mädh ätikkio oc sywdis samman oc strykis lionkith wppa j solenne tha läker thet skab, Jtem tör ekeäple stötis oc lätis pa saren, Jtem sooth stöt oc siktath wätis oc blandis mädh the wäskonne aff blinde nätlo läggis pa scab etc^{ra}

Hwdhbinde fanger fää 42

Hwdbenda är en sywkdom som fää haffwer när hwdhen sither swa sträwogh oc harth til ryggen

86 r. ath naar | man taker kan ey fatha wm hwdhena äller henne röra fran riffbenommen, oc then sywkdommen hendher nar fäth görs magherth aff longom sywkdom, Äller aff myklo arbedhe swettogth kom thär som kalth war, Äller arbedhade j rägn fför hwilko fää skal waktas bredhandis nokor klädhe pa them tha the ärw swetthe, När the haffwa then sywkona tha sywdhes nokra yrther j wathn oc twaas aller kroppen j solenne oc dräghis skinneth mädh handommen wth fran kroppenom alth wm kringh, oc smörye kroppen mädh ysther oc talgh j solenna oc swa far thet böther:—

Lwngo soth fanger fää 43

Aff lwngonnas böldher fanger fä hosto oc görs magherth, oc far thet ey hyelp bliffwer döth, Tak pwrlök stötandis oc wthwridh wäskona thär aff, oc lika mykno olyo läth thär til oc giffwes drikka
86 v. mädh win äller gammalt öll. | nokra otta dagha, Jtem stwndom bliffwer twngan swollen ath the githa ey ätith wtan standa oc flämtha. oc synes som the hälto sigh jamligha paa andra sidhona, oc tha stik wp ena adhro j mwnnenom affwan j gomonne at blodith wäl wthrindher oc sidhan giff the nokoth äta thet som klenth är, oc läkes thet:—

Halsen swäller pa fää 44

Swäller halsen pa fääth aff arbedhe tha läth wth blodith aff örano rinna oc swolnadhen förgaar, Äller stöt ena yrth som hether auia mädh salt

oc binth widher swolnadhen oc läkis, Jtem är halsen krokotter, tha aktis hwarth hoffwodith krökis, oc wppa the andro sidhonne twarth moth slaas örath mädh enom qwisth [s]waa ath thet börya swälla oc adhran synas oc hon stingis strax wp mädh enom kniff oc blodith wäl wthrindher oc swa stande j hwseno twa dagha, | Än är halsen swollen 87 r. oc jnte krokotter tha wthlätis swa blodith aff badhom öronen som sagth är Jtem hardnar halsen paa oxanom ath han ey gither lidith okith, tha tak blötha tyäro. oxa märgh. bokka talgh. oc gammalt ysther lika wikth aff hwaryo och smältis rörandis samman, twas försth halsen swollen mädh wathn och törkes wäl, Sidhan strykes then smörilsen wppa oc gnides wäl oc swa äpter nokra dagha bliffwer färdoger, Jtem twas halsen mädh kalth wathen oc smöryes halsen mädh selffslagh stöth oc yrtenne auia, Än bästh är ath förwara ath then hardhnadhen ey wäxer pa oxans hals oc haren borth falla, hwilkit ey annars skee wthan tha man arbedhar j räghn äller mädh honom swetthan, och vm thet hende, tha haff stöttan gamblan tegelsteen grannan som myöl, och för än tw löser oxana swettha fran okith äller wata: strö aff | them stötta 87 v. tegelstenenom pa halsen, oc sidhan stryk smör thär wppa,

Klöffwana bolna pa fää 45

Stingas äller hwggas klöffwana tha tak bek. ysther oc brennesten smältandis samman, oc swep försth wll wm renan fothen som oc klöffwana oc brädh thet förscriffna wppa fothen som saar är mädh eth

heth järn oc j saarith, Än är sarith stwngith wndy fothen oc litith holith, tha tarfwas thet wpskära större oc jnbrädha thet förscrifna oc bindes en skoo thär wm för wätzko, oc twaas mädh ätikkio etc^ra^ Jtem ärw fötherna förnötte tha twas mädh warpmth koopis, Sidhan bren en kärffwa mädh törth riis pa jordenne, oc när elden är slwken lät oxan standa mädh fötherna j the hetho askonne, oc mädh tyäro smör oc ysther samman smält smöryes klöffwana etc^ra^

Boghen förrykther pa fää 46

88 r. Offta händer ath oxa förrykkia | sigh ath boghen gaar aff lidhenom, oc thaa är blodith läthandis wt aff them andra boghenom som ey är förräkther, Ärw badhe thee främre boghana förräkthe thaa slas adhra wp pa baklaarommen,

Brythas hornen pa fä 47

Är horn affbrwtith tha takes eth linneth klädy oc wätes j ätikkio salth oc olyo äller smör och lindes wm kringh j tre dagha, ffiärdhe daghen blandis samman tyära oc ysther lika mykit, oc skär en före bark äffther slwdhenom som hornith är aff oc smöryes mädh the bländnyngenne wäl oc bindhes pa slwdhen, När thet börya til ath läkias. tha gnidhes thär jn wppa slwdhen siktath sooth, Jtem när saren ey röktas tha waxa thär marka jnne, oc the wthdriffwas swa, Häl kalt wathn wm morgonen pa sarit, oc
88 v. the wthfalla, | Äller blindenätlo som hether maru-

bium oc pwrlök stötand*is* oc lät th*är* til salt oc läth j sarith th*är* markana ärw swa döö the strax, Oc när sarith är re*n*sath tyäro ysther oc olyo smält sa*m*man oc smöryes pa sarith oc wtha*n* wm kri*n*gh at flwghor bitha ey wm saarith oc läkis:—

Ormhwggith fää 48

Tak nywaxith bökelöff swa myk*it* som fäm marker oc stöth, och läth th*är* til win oc olyo oc p*er*sa wth wäskona th*är* aff giffwand*is* the*m* ormhwgna drikka, oc löffwith aff the sa*m*mo träno stöth m*ädh* salth oc binth th*är* etrith är hwggit oc th*et* läker:—

Öghno soth fangh*er* fää 49

Wathn oc honagh rör*is* sa*m*man oc gör*is* en deegh aff hwethemyöl oc läggis wm ögone*n*, Jtem är no|kor hwith hi*n*na pa ögstene*n*. stöth salt wäl 89 r. granth oc bland*is* m*ädh* honagh oc lät*is* th*är* wppa: Jtem stöt pwlw*er* aff sepie skall oc blästh m*ädh* en pe*n*na jn j öghone*n* äth*er* borth hy*n*nona, Jtem th*et* gör oc yrthe*n* so*m* kallas serpitum [1]) stöth oc blandat m*ädh* salt oc jn lathe*n* j ögath, Jtem ärw ögone*n* ri*n*na*n*de tha blandhes sa*m*ma*n* vin honag oc myöl oc [s]trykes affwa*n* wm ögone*n* oc kindh-e*r*na och wm öghna loke*n*, oc när nokor wäska äll*er* honagh stryks swa. tha skal tyära m*ädh* olyo strykas wm ögonen ath flwghor göra ey wandha:—

[1]) Columella VI: 17 har *laserpitium*.

Jghla fangher fä j mwnnen 50

Är igillen wppe j mwnnenom tha takis bort mädh handenne, Än är han nidre j halsenom fästher tha hethe olyo oc läthe rinna mädh enne pipo äller rör nidher paa honom oc strax faller han, Äller
89 v. wärme ätikkio oc giwthe j halsen | oc strax bliffwer igellen thär aff döder, Then läkedommen tiänar oc androm dywrwm som faa ighla j sigh:—

Vänya ffä hem komma 51

Giffwes daghlika wm qwellen salt ath slikka allo fäno oc tha thet giffz bläses j hornith, oc när the borto ärw än tha j skogenom komma strax hem löpandis thy the wenta sigh faa salth, oc swa räknes all hiordhen

Marka j bwken fa kalffwana 52

Kalffwana faa marka j bwken thy the wäxa thär aff thi the orka ey smältha mathen, thy stötes lupinj thet ärw ärther beyska, oc giffwes them mädh mathenom äller drykkenom, Annar läkedom thär til Tak ysther en dell, oc tre dela ysop oc blanda samman oc giff kalffwommen, Jtem marrubium tak oc stöth oc wridh wth wäskona thär aff oc aff purlök. oc giff them drikka thet dödgar markana,

Gella kalffwa 53

90 r. Bätre är ey gälla kalffwen tha han är spädher, wthan heller klyffwa eth trä oc klämma ballana oc

swa läntelika ath the ga söndher oc jnthe saar bliffwer thär äffthe, Oc när han bliffwer twäggia aara gammal j maanans afftäkt bindes then kalffwen starklika, oc fattis ballana stadhelika mällen tw trää bindandis trän swa ath ballana ärw wtan före trän, oc skäris swa eth holl pa hwan ballen oc krammes vth, oc skäris ey alle borth wthan skäris swa ath ytherste delen aff ballommen bliffwer sithiandis qwar widher senorna, swa rindher ey blodith mykith, oc bliffwer sidhan altid widher sina diärffheth, Sidhan lägh siktadha asko pa saren, oc giffwes honom litith ätha then daghen, oc ey mykit drikka, maa ok tyära strykas pa sarith oc olya mädh askonne ath marka göra ey wanda swa länge thet han wardher läkther aff saarommen:—

Wthwälya wädhra 54

90 v.

Nar tw wilth wthwälya tik wädra til thin faar tha skalt tw ey ath enasth aktha thet han är hwither oc haffwer en lith, wthan skodha ath goman j mwnnenom oc twngan haffwa samma lith som wllen haffwer, Thy ärw the brokoth oc haffwa annan lith, tha affla the aff sigh brokoth lamb oc ey alstingis godh, Theslikes wm wllen är swarth skal oc j mwnnenom goman oc twngan wara swarth, Jtem wädhrana som godhe ärw skwlw wara höghe pa benen, storan bwk oc wndhy honom mykla wl, longa rwmpo oc wl, bredher j pannonne, stora balla, krokot horn tha ärw the godhe, Jtem jak hördhe ath j barbaria ärw wädhra swa dana ath enasta rwmpan wägher xv besmara marker, oc när

the gaa ath ätha haffwa the giorth som en lithen waghn thär rwmpan ligger wppaa,

91 r. ## Rökta ffaar 55

Faar githa aldra minsth lidith köldh, Jtem thär ffaar skwla ga skal ey wara hwasse törne bwska äller hwas trä ey yrtherna skräppor äller tisthla, thy faaren bliffwa thär skabboth, thy hwasse bwska riffwa them oc wllen henger ather j skogenom, oc snarborrana toka wllena Jtem the lamb tw wilth pa läggia skwla wara aff the modher som ey är yngre än fira aar oc ey äldre än otta aar, annars ärw the ey godh til fosther, Thetta diwrith tarffwas hiälp när the skwlw födha sina frwkth, swa som qwinnom tarffwas hiälp, oc när lambith är föth tarffwas thet wpresas oc läras til ath dij modher myölkena oc spenan, oc först molkes nokoth borth pa markena annars skadar thet lambeno, sidhan stängis jnne thet j hwseno mädh moderenne j twa dagha, Jtem faar ätha hälsth the yrther som wäxa
91 v. j mällen forerna thär akren är ardher | Jtem faaren fanga oc stwndom ledze til ath ätha oc thy giffwes them salth wm qwällen thär the skwla drikka, oc thär aff faa the losta badhe til ath äta oc drikka, Jtem wm aarith tha kalth oc räghn wädher är giffwes ey farwmmen drikka meer än ena reso wm daghen, Jtem hördhen som them wakthar pa markenne skal ey ga langth fran hiordenne, ey kasta äller slaa faaren, ey läggia sigh äller sithia pa markena, wtan jamlika sta äller ga thi faaren haffwa ögonen altid wppa hördhan, oc akthe han

ath nokoth sigh ey glömer til baka fran hopenom oc bliffwer bortho Jtem fara hwsith skal oc stwndom om arith rökias mädh brännande hiortahorn, äller brennande qwinnohaar ath wm thär ware nokra etherfwlle marka jnne äller orma tha fly the för them rökenom, Jtem til ath haffwa en wissan thima at klippa wllena kan ey giffwas en tidh som qwämer är j allom landom, | men aktandis är at 92 r.
the ey klippas then tidh wm arith när köldh oc frosth them kan twinga thy köldh orka the ey lidha:—

Faaren fanga pestilenciam 56

Tha driffwes borth paa andra mark oc skogha, oc thär skelyes j nokra hopa, thi nar mathen oc wathnith wmskifftis för them bliffwa the ather karsk ok jäghes ey förmykith j wäghenom

Faren fa skab 57

Mästh pläga faren twingas aff skab til hwilkith är läkedom scriffwen för j tesse bokenne, thy skab kombir pa them när the ey twas mädh salth wathen sidan the ärw klipth, Jtem när the klipth ga j törne bwskom oc riffwa sigh, Jtem nar the standa j them stall thär hestha äller asna haffwa standith oc pissat oc mesth när the faa ey nogh ath äta, Oc nar skabben böryas paa them kant tw swa förstanda, När the börya klaa sigh mädh hornommen, mädh fotommen. | mädh tannommen, äller gnwgga 92 v.
sigh widher trän, oc när tw ser nokoth far thet

göra. strax tak oc klip aff wllena oc rensa hwdhena, annars smittas aller hopen mädh skab, oc renses som förscriffwith är, Jtem annar läkedom til thet samma, Tak odhyrth oc stöth oc wthkramma wäskona thär aff bladhommen oc blandha thär til stöt salth granth swa thet tw haffwer ena godha stora ämbars grytho fwlla, thet läth j eth leer kar oc täp wäl affwan mädh leer, oc thet säth nidher j hestadyngiona som heth är och thär läth swa standa thet alt arith Sidan takis wp, oc när nokot far wardher skabboth tha tak aff them läkedommenom nokoth oc wärm j enne krwko lyonkith, oc försth gnwgga äller skwbba farith thär skabben är mädh enom hwassom sten oc sidan stryk thär wppa thet warma j krwkonne är oc läkis swa Jtem annar läkedom Tak mennisk-
93 r. yos | pis, oc glödga tegelstena kastandis them j pissith swa offtha at pissit mynskas til tridywngen, sidan blanda thär til lika mykna wäsko aff stötto odhyrth, oc stötta leerkrwkor. oc tyära. oc brent salt oc nokot aff brennesteen stötter oc blandat alt samman strykes wppa skabben oc läkes swa:—

Faaren fa skelffwo soth 58

Tha ypnes en aadhra j fotenom mellen twa klöffwa, Äller wndy ögonen, äller aff öronen swa ath blodith rindher wäl wth oc swa läkyas:—

Faren fa wortor 59

Stwndom fanga faaren en sywkdom swa ath thet wäxer pa them som andra wortor äller kwlor wth

harda som eth oxel, oc stwndom wäxer thär wppaa som annath hwnda haar, thy wndher them wäxtenom är en marker, Oc thär wppa strykes tyära, äller stötis samman alwn oc brennesten oc blandis | mädh ätikkio strykis wppa, Äller stötis eth omogith 93 v. söth äple mädh alwn oc lätis ätikkia thär til oc läggis wppa then wäxten, Äller skrape rosthen aff nokrom messing thär wppa oc gnidhe jn thet, Äller stöte brendh ekeäple mädh starkth win oc läggis wppa then wäxten, Äller skäris warlika wmkringh then wäxthen mädh enom kniff swa ath then wäxthen j sig sargas jnthe oc ey marken som thär wndy är thy thet thär aff rindher är ether oc komber thet j sarith tha besmittar thet allan kroppen, Oc när tw haffwer warlika skwrith wm kring tha dröp thär j hetan talgh mädh eno brinnande lyws oc läkis swa:—

Faren faa lwngosoth 60

Tha faren fa ey nogh drikka faa the lwngosoth oc mesth wm sommaren oc läkes swa, Giff fareno drikka starka ätikkio som mästh thet orka drikka, Äller tak menniskios pis tre beghara oc wärm lionketh, oc | giwth in j wenstre näsbwrwna mädh 94 r. eth horn, oc teslikis smält jsther en beghare jngywth j mwnnen oc helis:—

Faaren faa hemmelskan eldh 61

Then eldhen säges wara oboteliken, oc fangher försth honom eth far, thaa besmittar thet alla

hiordena, oc tol jngen läkedom, wtan at enast getha myölk, oc hon läggis thär wppa oc lenar then brendagan j fareno är

Faren faa galla soth 62

Gallen twingar faren mästh wm sommaren, Oc thär före giff fareno drikka gammalth menniskios pis oc läkis.

Brytas benen söndher 63

Tak olyo oc wll oc win bindandis wm beneth oc spiälar wm kringh mädh oc swa läkes benith ather:—

Faren swälla j bwkenom 64

En yrth är som hether sanguinaria händher thet swa at farith äther henne, tha swäller bwken wth
94 v. stor | oc draghs til mädh storo pino, oc giffwer ena fradho aff mwnnenom illa lwktandis, Oc skal snarlika ypnas en adhra wndy rwmponne som nämsth kan wider laren, oc en annar adhra j öffwersta läpanom j mwnnenom at blodit wth rindher wäl, Oc när faaren standa oc flämtha, tha skäre them j öronen oc före them pa främada gräs,

Lamben fa skelffwo soth 65

Tha lätis ey til moderena at dij thy modheren wardher sywk aff them wthan molkes moderen oc

giffwes lambeno helfftena myölk oc helfftena rägn wathen drikka, Äller giffwes them geta myölk drikka:—

Lamben fa sywko j mwnnen 66

Then sywkdommen kallas mentigo oc hendher lambom oc killingom när the wt komma oc ätha dagfwlt gräs hwilkit them ey tyänar när the dij thy mwnnen oc läpana bliffwa skabbotte som the waro brende, läkies swa, Tak ysop oc salt lika wikth | stötandis samman oc gnidhes aller mwnnen 95 r. jnnan oc wthan thär mädh, oc sidhan skölyes äffther mädh ätikkio, sidhan smöryes mädh talg oc tyäro samman smälth, Äller taki spänsgrönth en del, oc twa dela gammalth ysther samman blandis oc smältis oc smöryes mwnnen thär mädh oc läkis,

Gether 67

Bokken som haffwer wndy hakonne hengiandis twa spena är bästher til släkt, widhan krop. tiok laar. tiokkan hals stoor öron. litith hofwodh. longa rag thy han skal oc klippas som wllen aff farommen, Jtem bokken fäm ara gammal är ey godher til ath affla, Geterna pröwas gode mädh the tekn som scriffwin ärw wm bokken, oc när the hafwa stor jwffwer oc nogh myölk, Thaa tessen dywren afflas j stormlikith wädher slag oc rägn tha fa the al horn, när the afflas j stadogth fagert wädher bliffwa the kwlloth, Än bokken som kwllotter är wardher nyttogaren, | Tessen diwren gether skwlo affla j 95 v.

nouembrj manadh oc wakt*is* för frosth, swa födha the när ware*n* kom*b*ir, Jtem getahwsith skal wa*ra* hallabärg äll*er* stenlakth, thy geth*er* wilya jnthe haffwa wndy segh liggia*ndis*, oc hördhen halle hwsith renth fran wäsko thy ho*n* gör th*em* onth, oc haffwes ey j eno hws meer än hwndradha geth*er*, Geth*er* födha öfterst twilli*n*ga, oc stw*n*dom tre, Oc gethen eth aars ga*m*mal födh*er*, Än killi*n*gana äthes äll*er* sälyes, thy til at wpfost*ra* til släkth dogh*er* ey wtha*n* aff moderen*ne* som är j tridye aar ga*m*mal oc äfft*h*er otta aar är ey moderen doghxe, Jtem getha hörden skal wa*ra* diärffwer til at gaa bärgh törne oc tranga skoga m*ädh* get-om*m*en:—

Läkedom til geth*er* 68

Annor dywr när nokor sy[w]kdom twi*n*gar th*em* tha ga the länge oc dwjna oc warda swoltin, Än geth*er*na ath enasth tha thee ärw fethe oc kaathe hastelika och bradhelika falla swa som alle j sänder
69 r. | Hwilketh th*em* plägar henda aff thet ath the ätha förmykith, Oc när en äll*er* a*n*nar bliffwer swa död, tha st*r*ax oförtöffwath läth wth blodith aff th*em* allom sa*m*man, oc giff th*em* jnthe ätha j en dagh, Jtem kom*b*ir th*em* til nokor a*n*nar sywkdom tha giff th*em* ätha rörwas skwrin j syönom oc rägn wathn drikka, Äll*er* sälye alla*n* hope*n* borth ath the komma pa främat gräs, Äll*er* slaktes oc saltes alle, oc nokoth th*är* äfth*er* köpes ny hiordh, Jtem när nokor geth haffwer a*n*nan sywkdom serdel*is* tha läkes swa som förscriffwit stander wm faare*n*,

Jtem när hwdhen wthbläses oc swäller. tha skär wndy boghen gönom hwdena tha rindher thär wth then onda veskan, oc swa smöryes sarith mädh tyäro oc läkis,

Göra ostha 69

Ey är försymande göra osta aff miölkenne them som kor far oc gether haffwa, Oc skwlo the göras af fetho | oc ganskans färsko myölk, oc löper hon 96 v. samman mädh löpe aff kalffwom kiddom äller lambom, Äller mädh fikona myölk som rindher aff the träno färsko när thet skärs, Äller oc mädh andra yrther, Tha likowäl skal myölken litith warmas pa rena glödher wthan rök, oc strax hon är löpnadh myölken wptakis osten oc läggis j osthkarith, thy thet wardhar mästh ath skärwathlen kristhas wäl fran osthenom oc snarlika, oc än tha ath han är krammadher mykit wäl wth j ysthningenne. likowäl skwlw nokor twngh tingh äller stena lägias pa osthen som är j ystkareno ath then wäskan wth twingas, sidhan saltis ganskans wäl oc läggis ather twngth wppa honom ath wthdraga wäskona, sidan ather saltis mädh törkat salt oc läggis ather twngth wppa, Sidhan osthen haffwer swa warith offta saltadher j nyo dagha skölyes mädh renth wathen oc lägis j skwggan at torkas pa spiäla ey swa ath | en osther rörer then andra, oc nar han är nokot 97 r. törkadher tha säties en stadz thär ey är blasande wäder oc brädhe wm kringh honom, swa bliffwer han ekke hologher. ey försalther oc tör. Thy hologher bliffwer osthen nar han ey krammas wäl j

ysthningenne, salther wm han ey mattelika salthas, oc tör, wm solen honom torka mykith, Jtem somme taka yrther och stötha oc wridha wäskona j mölkena för än hon löpnas oc göra gröna ostha, oc giffwa them smak swa som them täkkis mädh yrtommen

Swin fa skälffwo soth 70

Naar swinith gaar oc haller hoffwdit twärth borth pa andra sidhona. oc när the skwla ätha falla bradelika wm kwl, thet ärw tekn til ath swinith haffwer skälffwo soth, oc tha aktis pa hwilka sidona hoffwodith krökis widher thet gar, oc pa thet andra örath twärth moth wthlatis blodith. oc täslikis aff
97 v. rwmponne | Än rwmpan slaas försth mädh enom qwisth ath hon swäller oc sidhan hwggis aff tw finger när larommen, oc när blodith är nogh lwpith bindhes före oc halles swa en dagh jnne j hwseno, oc giffwes tha drikka warmt wathn rörth thär j bywgh myöl

Swinith swäller j halsenom 71

Tha är en adhra ypnandis wndy twngonne ath blodith wthkombir oc sidhan thet haffwer rwnnith gnidis mwnnen mädh granth salth oc hwethe myöl blandath oc far böther, Jtem tak syältraan oc gywth j halsen mädh eno horne oc läggis trä stikkor wm halsen bindandis wm kringh mädh enom lindha:—

Swin faa wämilse 72

Swin fa wämilse al sa*m*man ath the wilya jnthe äta. wtha*n* liggia pa marke*n*ne oc soffwa, När all hiordhen gör th*et*. tha köris jn j hwsith. oc giffwes jnthe drikka j en | dagh oc ey ätha, The*n* andra 98 r. daghen gnwggis tör malyrth oc bland*is* j wathn giffwa*n*d*is* the*m* drikka, sidha*n* spy the oc bliffwa re*n*sade jnw*ä*rtis, th*är* äffter giffwes the*m* färska bönor äll*er* a*n*nat til ath ätha oc salth oc warmpth wathn at drikka, Än swin githa aldra w*ä*rsth lidith torsth oc thy skal swinith wara widh*er* wathn*it* wm so*m*mare*n* ath th*et* faar lögha sig oc drikka Annars far th*et* lwngo soth, Oc lw*n*go soth läkis m*ädh* enne rooth som heth*er* consiligo sath gönom örath oc scr*i*ffw*it* en kredz wm kri*n*gh m*ädh* ene messi*n*gs naal aff hwilko för scr*i*ffw*it* är:—

Aff hwndom regera*n*dom 73

Hwilke*n* tyänare är swa älskelighe*n* oc tro sinom herra so*m* en hw*n*dh*er*. hwilke*n* wäktare är swa oförswmelighe*n*, so*m* hw*n*dhen, äll*er* hwilke*n* swa diärfflika beskermar sin h*er*ra, | Hwnden waktar 98 v. gardhen. frwktena. folkith oc fänadhen, Eth hwnda släkthe är gaardhwara. annath hiordhwara Tridhie til jekth, Til förna är scr*i*ffwith aff fähwnda, nw fölyer här aff gardhwara, thy the ärw moth mäniskios ondsko skikkade, oc the skwlo wa*ra* swarthe ath thywfwen kan ho*n*om ekke see j mörkeno, the hw*n*dana skwlw wa*ra* firskwthne ey lo*n*ge äll*er* stäkkotte, stor hoffwod. he*n*gia*n*de öron. swarth

äller goll ögon. breth oc lwdith brysth. boghana oc laaren feeth. stakkotta rwmpo oc widha föther, tolke ärw godhe gardhwara, Ey skwla the wara förmykith säffwe, oc ey förmykith grymme, oc altid skwla the wara hwasse moth främadhom. ey skella äfther hwims äller jnthe Oc thetta giffwer them ey alth natwren wthan the skwla oc enkannelika tämias här til j opfödilsommen Jtem fäähwnden tarffwas ey wara swa snar som jäghara hwnden, oc ey swa seen som gardhwaren, wtan haffwe
99 r. thär j | eth medel, Jtem hwndom tilstädhies ey affla äller blandas för än the ärw ars gamble, thy the thär aff fördarfwas Jtem förste kwllen som födis kastes bort thy han dogher jnthe, Hwnda affla oc födha til nyo aar gammal wardher äfther tyo aar doga the jnthe, Hwelpana lätis ey wth wtan til moderena ath leka, sidhan bindes alla dagha j länkior oc wm nattena släppes löse, Jtem lätis hwelpana aldrig dij andra wthan sina egna modher, oc äfther fira maanadha giffwes them getha myölk, Jtem giffwes them nampn stakkoth hälsth mädh twa sillabas, Jtem en sena äller aadhra wäxer j allas hwndas rwmpom til ytersta ändhan affwer all lidhamothen, oc the senan skäris aff när hwelpen är firetyo dagha gammal, tha bliffwer then hwnden aldrigh galin som mange bliffwa:—

Hwnda läkedom 74

99 v. Offta hendher at flwgor äta wm | sommaren öronen aff hwndommen, och thär moth sywdes samman tyära och swina ysther oc dröpes pa öronen oc

mädh them läkedomenom falla borth flatta som wäxa widher öronen, thy the ärw ey rykkiande borth mädh handommen thy thet bolnar thär äfftther

Hwnda haffwa loppor 75

Tak kwmino oc swa mykith veratrum til wikth oc stötis samman oc blandis mädh wathn oc smöryes pa hwndana oc swa fly lopporna:—

Hwnda fa skab 76

Tak cithisi oc sesamj likamykith oc stöth samman oc blanda mädh tyäro oc stryk pa thär skabben är oc läkis.

Salta köth oc fläsk 77

Jak twäkar ey wm ath hwart land haffwer jw nokon enkanneliken sidh til ath saltha oc bewara köth etcra Nw then tidh oxa faar äller soo skall slaktas. tha halles jnne stängth en dagh til förna oc giffwes jnthe drikka swa bliffwer kötith thes mera | törth, oc slaktath wth skäris well benen 100 r. särdelis fran kötheno tha blifwer thet thes war-aktogaren, sidhan salthas mädh ey förgranno salthe, oc mäst thär som nokor been ärw j köteno läggiandis pa eth bordh at ryggiona wendas til bordith, oc läg thär affwan wppa storan twnga äller stena swa ath al wäska wth twingas, Tridie daghen thär äfftther tak borth then twngan oc stenana oc mädh hand-ommen gnidh alth kötith, oc sidhan saltha thet mädh granno salthe oc gnid jdkelika wm nokoth

är thet tik twäkar at gönom saltas kan, äfftherr tolff dagha wptak kötith ristandis saltith aff, oc sköl kötith mädh fristh wathn oc hengis j wädhrith ath torkas äller j rök, thet skal swa saltas tha manen är j afftäkth om wintren, Jtem somme skalla harith aff swinommen oc somme swidha thet aff oc somme fla hwdena aff, oc är alth lika goth:—

100 v. Asna hiord til affwel 78

Asnen skal wara stor mädh widhan bwk, ey mykith gammal oc starker, the äta gerna saadhor oc kly, Asna affla oc göra frwkth hwarth annath aar fosther, och the födha sina frwkth j tolffthe maanadhenom gangandis mädh henne, tha asna moderen är haffwandis sparis henne j arbedeno, oc wngen ga mädh moderenne oc dij eth aar, sidhan wänyes aff oc bindes mädh grimo, tridie aarith tämyes til ath arbedha bära oc dragha:—

Aff mwla 79

Mwla wardha j twenne matto som är när hesthen affla mädh asna moderenne. äller asnen mädh horseno, oc stwndom mädh tywrenom, oc tha asna moderen haffwer föth, latis vngen til at dij horsith ath han far mera oc yffnogha myölk, oc giffwes hö oc korn äta Jtem the mwla som fostras gangandis j kärrwm faa blötan hoff oc bätre är at the ganga pa bärghom, Tha asnen afflar mädh horseno byggis en stad swa ath han star högth wppe, oc bindis hon stadelika för honom latandis honom försth fa wpwäkkilse

aff asna moderenne oc hon takis borth wndan honom,

Hönor ärw godhe til affwel 80 101 r.

The hönor ärw frwkthsamme som ärw brwne äller swarthe och mörkgraa til fädhrannas lith, Än the som ärw hwithe äller dragha mykith til hwitan lith ärw ey frwktsamme äller liffaktoghe, oc haffwes ey til fosther, The hönor som skwla liggia ok kläkkia wngana skwla wara store oc haffwa stor brysth. stor hoffwod. oc standande oc skinande kamb pa hoffwodit. oc hwith öron, oc widhan krop. oc wdda täär pa fotommen, the swaa ärw skipadhe ärw yppast til foster oc enkannelika när the haffwa fäm thär. oc spora stora. oc ärw swa som högfärdoghe ey wilyandis tilstädya hananom stigha wppa sigh, Än the pläga offtha riffwa söndher äggen mädh sporommen tha the liggia: Jtem hanen wthwälyes then som jamlika oc offtha wil stigha pa hönorna haffwandis swa dana lith som hönorna tilscriffwit är oc wdda pa tänar, oc högher pa benen, oc högan | blodhrödhan oc standande kamb. ey hengiande 101 v. krokoth. rödh äller swart öghon. stäkkottan oc krokottan näb. hwitasta öron. oc wndher kynningana hängiande hwith rödhe. swa som jnbögdhe vidher. oc mangskona lither skinande pa halsenom nidher hängi[a]nde pa kroppen. tyokth brysth oc köthfwlth oc täslikes laaren. langa winga, twädobladan styärt. bredher affwer ryggen. tyok ben ey mykith longh. starka spora. och mykith höghfärdogher til at winna segher. gladher oc waker. til ath wärya oc förwara

hönorna diärffwer. dristogher til ath hwgga en orm j häl tolke ärw godhe til släkth oc fosther:—

Hönsa hwsith 81

Byggis hönsahwsith swa ath thet är wethandis dören til östher nor oc stande när stekarhwsith äller annath hws aff hwilko kombir röker jn j
102 r. hönsahwsith, thy röken är hönsom | mykith helsosambir, Jtem Haffwandes twhwndrath höns wakthes aff enne qwinno oc röktes, Ok byggis hönsa hwsith j tre skiffthadha kamara mädh brädhy oc trappor sma thär hönsen kwnna wpga wm qwellen pa vaghlana til ath soffwa oc hwila sigh oc eldhen giffwe röken thär jn, Jtem hwar kammaren warj tolff föther longher oc tolff högher. oc ey wthan sex föther bredher, Oc mangh fönsther warj paa wäggiommen ath lywsith kombir til them oc ath the kwnna wthkomma oc jn thaa thidhen är Jtem skikkes wmkringh widher wäggiana rwm thär hönorna skwla wärpa äller liggia oc kläkkia j hwilken rwm the kwnna lättelika jnstigha ey flyghande thär til annars brytha the äggen mädh fotommen Jtem ey bekommer hönsom wäl ath sithya pa fiölom ath soffwa thi the faa footh ool oc sywkdom aff sinom eghnom träk, oc byggis vaghla aff slind-
102 v. ottom träm ey trindom | thy när hönsen hoppa sätyandis sigh pa then trinda waghlan fästha sigh ey wthan falla, oc hwar waghlen warj twa föther fran androm Jtem thär hönsen skwlo ga halles renth oc renses offtha oc bewares torth alth hwsith, wthan före haffwes renth wathn j eno leer kar thär

the skwla drikka aff, oc thär the skwlw ätha aff laghes swa ath enasth kan hoffwodhen jn komma annars göra the thet alth orenth som the skwlo ätha oc drikka, oc triffwas tha ey wäl,

Hönsa mathen 82

Hönom giffwes korn. ärther äller hwethekly oc myöl rörth samman mädh wathn som en degher, Jtem löffwith oc fructen aff eno trä som kallas cythisi täkkes mykith hönom ätha, Jtem wm morgonen oc qwellen giffwes them allom math som wtheganga wm daghen. Jtem | wm kringh hwsen 103 r.
widher wäggiana haffwes liggiande tör mwl oc aska thär hönorna kwnne sig badha jnnan oc rensa fyädhrana, Jtem the hönor som jnne stängde ärw skwlo haffwa tre resor math wm daghen, Oc räth prowentha til hwarya höno ärw fira cyathi thet är fira skala mädh korn til dagx kosth än the skalana ärw smaa, oc skwla the thär til mädh haffwa rwm thär thee kwnna löpa oc sigh förlostha, Än är ekke then them waktar härranom tro oc hönorna dyre til ath sälyas, tha är lithen winningh pa tessen fosthren,

Göma oc läggia ägh 83

Wm waren plägha hönorna mästh werpa böryandis j januarij manath oc giffwes them yffnelika äta halffswdith bywgh, oc är aktande ath the haffwa rena badhla thär the skwla wärpa oc renan halm, oc | then halmen wmskiftis offta oc läggis j gen 103 v.

färsker halm, thy loppor oc marka sankas thär j. oc twingar hönorna, Jtem när ägghen ärw worpen sankes daghlika samman och wptakes oc gömes swa bliffwa the färsk, äller läggis wndher them som skwla liggia oc kläkkia Än ärw äggen äldre än tyo dagha sidhan the ärw worpen tha dogha the ey ath läggia wndher, Jtem tilstädyes ey allom hönom liggia som wilya, thy the wnga hönorna skwla wärpa, oc the som äldre ärw skwla liggia, Oc the begärilsen som the haffwa til ath liggia borthtaks aff them när en fyädher säths gönom hönonnas näsbwror, Än the hönor som wäl haffwa tilförna wpfostrath sina kyklinga haffwes til ath liggia, Än somme söndherbrytha ägghen oc them
104 r. ätha wp. oc jnthe göma | wngana, tholka doga ey at läggia Jtem strax the ärw kläkthe tha lätis kyklingana fran twam äller trem hönom til ena oc hon them wpfostra thy hon tha ey än kan strax känna sina wnga, tha likowäl haffwe the samma ey flere än xxx wnga ath fostra, Jtem äggen som wndy läggias warj altid wdda at taleth, j janwarij manad läggis wndi xv äg, j mars manad xix äg, j aprili xxj Oc swa mangh tädhan j. fran allan sommaren jn til octobrj manath kombir maga läggias wndy, oc sidhan dogher ey ath läggia wndy, thy the sidhan läggias döö aff köldh när the kläkkias, Jtem aktande är ath maanen är ny haffwandis tyo dagha fran tändilsommen jn til xv dagha tha äggen skwla läggias wndy thy tha
104 v. är besthe thidhen, | oc swa kläkkias the ather tha annath ny kombir, thy xxi dagha tarffwas hönor liggia oc kläkkia wngana, Än paahönor oc gäs.

liggia oc kläkkia jnnan xxvij dagha, Jtem aff longom oc hwassom äggiom warda hana oc aff stäkkottom oc kringlottom wardha hönor kläkthe, Jtem badlana thär the skwla liggia skwlo wara j rolikom rwmmom och stadhom, oc renses wäl badlana för än äggen läggias, oc halmen thär j skal läggias rökes först mädh brennesten oc tyry trä rök, oc swa göris badillen til j hol ath äggen ey wth falla när hönan wth äller jn stigher, Jtem somme plägha läggia klofflök och jern spika j redhan mädh säyandis ath tha skal ey tordon skadha äggiommen, Jtem läggis mathen oc drykken harth när redhanom ath hönan skal ekke länge wara aff äggiommen ath the kald wardha, oc tha hönorna affstiga ath ätha, tha wmwändhe äggen then them wakthar mädh handommen | ath the 105 r. jamlika kwnno all warmna oc qwekna, än tha ath hönan them mädh fotommen plägar wmwända sielff, oc är nokoth söndher trodhith thet takj borth, Jtem nar xxj dagha ärw förlidhna tha see ath wm kyklingana haffwa brwtith äggen söndher mädh näbbommen wilyandis wth, oc lydes til wm the pipa j äggiommen thy offtha ärw ägskalana swa tyokka oc hardhe ath the orka ey brytha sig wth, oc tha skal then them röktar wpbrytha äggit oc taka them wth oc läggia wndher hönona, thy pipa the ey tha xxj daga ärw förlwpne tha är jnghen kyklingher j äggeno, oc tarffwas thaa ey längher hönonne liggia, Jtem kyklinghen skal wara en dagh wndy moderenne sidhan han är wthkommen wtan math äller dryk. Sidhan takes alle kyklingana oc sätyes affwan pa eth resil äller korgh, oc wndher

105 v. rökes m*ädh* pwl|leyo qwistha bre*n*nand*is* the*m* thy th*et* förtaker theras sywkdom oc skab Sidha*n* stäng*is* nokorstadz jnne när modhere*n*ne oc giffwes the*m* äta myölgröth swdnan aff bywgmyöl oc wathn, oc städyes the*m* ey at langth wth löpa äll*er* ätha th*et* so*m* raath är, oc förwar*is* fran ormom thy orma blasth*er* dräp*er* the*m* alla oc thy skal hwsith offtha rökias m*ädh* mirra*m*. äll*er* brenth hiorthahorn. äll*er* galbano, äll*er* m*ädh* brenth qwi*n*no haar oc tha ka*n* ey orma blasth*er* the*m* skadha, oc är withand*is* ath the thola ey mykin hitha oc ey hell*er* mykla köld wtha*n* midla mattho, Jtem äfft*her* xl dagha magha the wth släppas ath löpa hwar the*m* täkkis, Än til förna skwla the traktheras som barn, oc skwla borth rykkias fyädhrana wndh*er* stiärteno*m* oc mäll*en* laare*n* thy the wardha orene aff träkkeno*m* oc skarpna oc swa täppa aath*er* arsen,

106 r. oc än tha ath th*et* förwaras. tha likowel sker | th*et* offtha ath arsen täppis aath*er*, och tha wpsting*is* arsen m*ädh* eno*m* pe*n*na ath the kw*n*na skitha, oc halles hönsahwsen ren oc rökes som förscr*i*ffwit är' Jtem när hönorna ärw sywka thaa stöthes krasse m*ädh* litith olyo oc gywte jn j halsen aff the*m*, Äll*er* wäthe näbbe*n* offtha m*edh* me*n*niskios pis swa ath the wth giffwa gönom näsbwrorna wesko oc thy sa*m*ma*n*halles m*w*nnen theras swa böryar wäska*n* ry*n*na gönom nääsbwrorna, Jtem githa the ey ätith tha skär*is* medh eno*m* kniff j ki*n*ni*n*gana oc granth salth stöth lätis j saren, Jtem tha octobrj manadh är halfflidhin plägha hönsen ath*er*wä*n*da wärpa, oc thy mynskes hope*n* sälyand*is* borth the hönor som plägha gala äll*er* trodha andra, Jtem

hanana plägha syällan wara fwlkomligha godhe til frwkthsamligheth Jtem the kyklinga som ärw kläkthe äfftheer midsommaren sälyes thy the faa ey fwlkomneliken wäxth,

Bewara ägh länge 84

106 v.

Wm winthren läggis nidher äggen j aghna affwer alth, oc wm sommaren j kly, Somme läggia them försth j stöth salth j sex thima, oc sidhan twaa them j wathn oc swa läggia them j aghna äller kly, Än saltith gör ath äggen bliffwa ey fwl, oc swa wil jngen them gärna köpa sidhan,

Gödha hönor fetha 85

Binth hönona j en kas hängiandis j eth rwm thär warmth är oc ey mykith lywsth, oc hoffwodith warj wth gönom kassen rwmpan oc laaren swa ath hon kan ätha oc skitha, oc j kassen läggis wndy henne blöth oc lenth höö, Jtem plokes alla fyädrana aff hoffdeno oc wndhy wingommen oc aff laarommen, oc giffwes bywgh myöl rörth samman mädh wathn som en deegh ath ätha, oc giffwes lithith ätha förstha dagana, oc giffwes henne ey ätha för än tw ather kenner wm kraghen är tombir, | Sidhan 107 r.
hon är mäth tha läggis kassen nidher pa jordena, ey swa ath hon kan gaa nokon stadz, wthan at hon kan liggia oc plokka sigh mädh näbbenom wm henne klighyar oc wardher hon swa feeth j fäm oc tywghw dagha almennelika:—

Hönsa läkedom 86

Hönor faa sywkdom oc wäxer en hwith hwdh wm twngona, oc henne riff borth saktelika mädh naglommen oc lätis litith aska pa twngona oc stötther klofflök, Jtem wndy hönonnas öghon pläga waxa wth blemor, oc the wpstinges mädh enne naal annars dö the, Haffwa hönor ond öghon, tha stötes yrthen portulaca oc qwinno myölk samman oc strykes wm ögonen, Äller salth honagh oc kwmyn blandis jämpt oc strykis wppa, Jtem haffwa the lys tha tak stafisagriam oc kwmino lika wikth oc stöth torth oc blanda mädh win oc lwpinj wathn oc badha them thär mädh alla waatha.

107 v. ## Gälla hana 87

(*Endast rubrik, sidan för öfrigt blank.*)

108 r. ## Dwffwor fostra 88

Dwffwor haffwa til fosters bekombir wäl pa bygdenne j höghom tornom oc hwsom thär the kwnna wthflygha daghlika pa akrana oc födha sigh syälffwa, när som boon ärw tilskipath för them, Men j städherna ärw mange föglara som them taka äller skiwtha, oc thy skwla the födhas oc fostras jnne j hwseno, och tha haffwes högxth wppe j hwseno, oc byggis för them swa som förscriffwit är wm hönsa hwsith, oc göris j mellen hwarth boo mädh stena äller fyöla, oc allth thet hwsith skal wara hwith thy dwffwor enkannelika losthas thär wara som hwith är, oc täkkis wari hwsith hwithmenat wthan wm windhögath, oc windögath bewaris mädh

näth för hökom oc wändis til middaghen ath solen jnkombir oc stwndom latis wthflyga oc sigh förlostha Jtem the karen som wathnith skal wara j haffwe holl affwan swa ath hofwdit | jnganger, 108 v.
thy dwfwor begära badha sigh j wathneno oc thet tyänar ey äggiommen som the liggia oc ey them heller ath the komma j wathnith, Jtem widher wäggiana strö mathen theras, thy thär bliffwer altidh reenth j dwffwohwseno, oc them tyänar besth til math sma bönor. milium. oc hwethe. klinth. äller annath fröö, Hwsith thär the skwla wara skal offtha sopas oc rensas, thy thes bäther triffwas the, Annars flyga the borth wm the komma thes widher, Jtem til ath fostra oc göra wnga skwla ey wthwälyas the dwffwor som ärw mykith gamble äller alstingis wnge, wthan the som haffwa storan krop Jtem är aktande ath the som samman kläkkias oc wpfödas bliffwa samman maka oc ey athskelyas, thy the sig mera älska jnbyrdes oc yfftharen wnga än tha the athskelyas, Jtem dwffwornas lither är ey mykith aktandis Än the hema födas j hwsommen ärw mästh | hwithe, Jtem dwffwor wärpa 109 r.
myndre än hönor, tha likowäl är större winningh pa dwffwor än pa hönor, thy otta resor wpfödher dwffwan wngha wm aarith wm the ärw godhe, och aff them är godh winningh, Jtem dwffwor magha gödhas sammwledis som hönor Än wngana gödhas wndhy moderenne när fyädhrana wthdragas aff wingommen oc benen bindas ath the faa ey röra sigh giffwandis nogh ätha moderenne swa gödher hon them, Än somme slaa benen söndher aff wngommen at the skw[l]a liggia stilla, Än tha

ath the haffwa wärk twa daga, tha likowäl wendher wärken ather oc the welnas ey meer gaa, Än ärw the bwndhne tha brythas the wilyandis sigh lösa oc tha wardha the ey fethe:—

Turturdwffwor 89

Twrtwrdwffwor ärw sma oc thy är ey mykin winnigh pa them, tha likowäl wardha the snarth fethe nar the faa milium äller hwethe ätha tört
109 v. oc wilya the haffwa renth wathn oc | renses träkken thy han brenner fötherna, Än han är godher pa aakren oc wmkring bärandis trä oc theslikis aller foghla träkker förwtan the som ärw j vathneno, Jtem är än tridhie dwffwo släkthe som kallas turdj alstingis smaa oc gra hwilka ey ärw j swärike oc ey plägha triffwas förde oc thy wil jak ey meer wm them scriffwa:—

Paafoghla 90

Paafogla mädh sinne fäghrindh ärw härrom oc fatigom til losth, the ey förmagha högth äller langth flygha The som wilya halla affwel aff them oc hyordh skwla haffwa en gräshagha wmkringh gärdhan oc widher tree sidhor byggis skywl, oc widher fiärde sidhona byggis tw hwss, j the eno warj hördhen them waktar, och thet andra hwsith warj stallen til pafoglana, Jtem wndy skywlommen göris rörgardha swa som skiffther oc hol ärw flerom stadhom thär foglana kwnna gaa gönom, Jtem
110 r. stallen theras skall | wara wthan wäsko reen, oc

sätyes stadhoga stokka j jordhena hwilka som haffwa hol gönom sigh mangh oc gönom the holen draghes slindotta stänger thär pafoglana kwnna sithya wppa, oc thy skwla stängerna wara swa ath the wthdragas när hwsit skal rensas, Tesse foglana ärw ey frukthsamme för än the bliffwa try aara gamble, Pahanen skal hafwa fäm hönor wppa thet han skal ekke stigha pa the hönor som ärw mädh äg haffwandis, thy the förtapas thär mädh äggen oc wärpas ofwlbyrdogh, Ytersth j wintrenom giffwes them nogh ätha, oc giffwes them tha äta stektha bönor, oc giffwes hwaryom sex ciathj til maltidhena, oc giffwes the bönorna j mellen the rörgaardana swa ath j hwaryo rwmmeno ätha fäm hönor oc en hane och renth wathn ath drikka, swaa slas ey hanana sin j mällen wm | mathen oc wm hönorna när the 110 v. swa ärw athskelde oc börya the sigh frögda mith j febrwarij manath oc tha wpreseer hanen stiärthen som eth hywll, oc sidhan the haffwa afflath tha bewaris hönorna j stallenom, och kennes til mädh handenne när the wilya werpa ath the ey werpa wthe, oc ströö tha hwsith alth mädh halm ath äggen bliffwa heel, Thy wm nattena tha the sithia pa stängerna tha wärpa the, oc är ekke blöther halmen wndy thär äggen falla tha slas the söndher, Oc wm morgonen henthes wp äggen, oc thes färskaren the läggias wndy hönorna thes bätre ärw the ath wthkläkkia, The pahönorna som ey liggia äller fostra wngana plägha wärpa tre resor wm aarith, Än the som liggia oc fostra vngana wärpa jnthe, Första resona wärpa the fäm ägh. Andra fira. Tridye try äller tw, Än somme pläga andra hönor

liggia äggen oc ey pahönorna latha them liggia j
111 r. tolko mattho, | Tak fäm pahöno ägh oc fira annor
hönsa ägh oc lägh wndy ena höno tha manen är
ny oc läth henne liggia j nyo dagha, tyonde daghen
borth tak hönsa äggen the fira oc lägh ather j
samma stadhen annor fira färsk hönsa ägh oc naar
manen bliffwer xxx daga gammal tha kläkkias
badhe hönsa äggen oc pahöno äghen al j sändher,
Än then the hönona waktar förware ath hon ey
brythet äggen aff och wppa stigande, oc ärw pa-
höno äggen märkiande pa ena sidha mädh bläk
thy the skwla offtha wm wendas thy the ärw stoor
oc ey annars warmna wäl j gönom, Sidhan twa
dagha äpther thet the ärw kläkte säties höno kyk-
lingana til nokra andra höno som haffwer wnga,
och pahöno wngana til nokra paahöno, oc giffwes
them ätha gröth aff bywgmyöl swdith oc swalath
Sidan giffwes them färsker osth thär watlen är wäl
111 v. wth trykther, och | äffther vj manadha ma them
giffwas bywgh, oc äpther xxxv daga magha the
wth släppas pa akren thär the ärw trygge mädh
moderenne oc hon bäris aff hördanom oc wngana
löpa äffther hörandis henna rösth, oc bindis moderen
thär mädh enne longo listo wm fothen oc wngana
löpa til oc fran, oc sidhan the ärw mätthe ledis
hem swa som borth Jtem wardha the sywke tha
läkes swa som scriffwith är wm andra hönors
läkedom. Jtem när vij manada ärw förlwpne thaa
lates jn j stallen mädh hiordenne wm nätherna, oc
athwaktis ath the lära ath sithia pa stangommen
äller lyffthes wppa stängerna:— Jtem pahanana
wilya äta äggen oc bitha wngana swa länge til

thes the fa kronona som the haffwa, Jtem en modher haffwer nogh aff xv wnga ath fostra, oc mästh wanskilse hendher them tha kronan böryar wäxa wth,

Gäs wpfostra 91 112 r.

Gäs ärw nyttoghe mykith til affwel oc them mästh som pa bygdenne boo, och wilya the triffwas thär the haffwa badhe wathn oc nogh gräs pa jordenne Än the göra offtha skadha thär nokoth är planterath äller saath, thy the bitha alth thet the öffwerkomma som nywäxith är, widher flodher kär älffwer oc syogha wpfostras the besth, Winningen aff them är j wngommen och j fyädhrommen, thy fyädhrana magha plokkas aff them twa resor wm aarith waar oc hösth, Än j swärike weth jak ey wm hösthen, thy frostit kombir ok köldhen, Jtem hwar gasee skal haffwa tre gäs oc ey meer, Jtem gaasa hyordh wil wara skeldh särdelis fran androm fänath, oc haffwa en gräshagha wmgärdhan widher wathnith, j hwilkom haga warj mangh skywl oc then them waktar | haffwj sith hws thär mädh, Jthem göris 112 v. oc baas thär the skwla liggia oc wärpa mwrath firakanth hwar kanthen tre föther langer hwilka som kwnna stängias ather mädh dörom, Jtem gäs ätha manghskona fröö oc korn oc lactucam oc kaal Jtem hwithe gäs ärw altid beste, Än gra ärw ey swa godhe, Jtem wm waaren är tid ath gäs affla oc wärpa forst jnnan mars maanath, oc samankomma the ath affla j wathneno, oc ey pa jordenne som andre foghla, Oc gäs wärpa tre resor wm aarith när the ey liggia wnga, oc thet är

nyttogar*en* än th*et* the syälffwe liggia, thy hönor magha liggia th*er*as äg oc wtkläkkia, gasen werp*er* första g*an*g*en* fäm äg, andra resona fira, och tridye try äg, oc th*en* tridiä resona pläga so*m*me läta th*em* syälffwa liggia oc kläkkia, thy th*en* thimen som ath*er* är tha aff aareno ärw the galle oc lidoge, Oc är aktan*dis* at th*em* ey tilstädies wärpa wthe,
113 r. wthan när the leta äfft*her* läghor | tha takes oc kän*n*es ath wm thee haffwa äg oc jnlätes oc swa stengis jnne, oc när the haffwa ena reso worpith th*är* jnne j baasen*om* tha ga the syälffwe altid tith sid*an* tha the wilya wärpa hwar j sin baas, Oc är ytersta äggen merkiande som hwar haffw*er* worpith oc läggian*dis* hwar kwllen wndy the sa*m*ma gasena som th*em* haffw*er* worpith, thy jngen gaas ligger wäl a*n*nars äg wta*n* hon haffw*er* sin eghen, Äll*er* läggis wndhy hönor swa som paahöno ägh oc tha ey fl*ere* än fäm, oc ey färre än try, Än wndy gasena läggis ey färre än syw, oc ey fl*ere* än xv, oc är withand*is* ath wndy äggen skwlw läggias näthlo röther, thy th*et* är th*em* til läkedom, ath nätlor skwla ey skadha wngó*m*men när the ärw kläkthe, thy näthlor dräpa offtha gäslinga tha the ärw smaa, Jtem tha kalth wädh*er* är tarffwas gaasa ägh liggias xxx dagha, än tha warmpth wäd*er* är
113 v. xxv dygn, | Sidha*n* wngana ärw kläktha födhes första thyo dagana jnne m*ädh* moderenne sidha*n* när fagerth wädh*er* är latis wth pa gräsgardh*en* m*ädh* moderenne oc til wathnith, oc tha förwar*is* för näthlom, oc täslikis ath the ärw wel mätte tha the släppas wth, thy ärw the hwngroghe tha wilyand*is* ätha rykkia the swa harth pa gräsith oc yrtherna som sta harth

j jordhenne ath halsen theras gaar söndher thy han är klen, Än milium äller hwethe blandath mädh wathn tyänar wäl gäslingom ätha, oc sidan the göras halffwaxne giffwes them korn som moderenne, Jtem j hwar baasen haffwes ey flere samman än xx, oc tha ey the storo wngana mädh smaam, thy storo dräpa the smaa, Än baasen thär the skwla liggia oc kläkkias skwla wara alstingis torre haffwandis godhan halm äller höö, oc annath hwath them tarffwas göris them swa som förscriffwith är wm andhra fogla wnga, oc gömes för ormom, oc för wislom, oc orma blasth, somme | plägha giffwa them som liggia ath ätha stöpth 114 r. korn j wathn, och til städyäs ey ath the offtha stiga aff äggiommen, oc swa giffwa the wngommen gröth j första fäm dagana, oc stöpth gryn, oc somme grönan krassa skwrin smaan j wathn thy han är thet besthe mather, Jtem när wngana ärw fira maanada gamble dogha the til ad gödha oc wardha snarth fethe, oc hwath them giffz til ath ätha giffwes them nogh ath drikka, och förwaris ath the faa egh gaa äller röra sigh, oc haffwes thär som är warmpth oc mörkth hws tha wardha the snarligha fethe Jtem ärw waktandis gäslingana ath the ey swälya swina börsther, Oc magha the gödas alstingis fethe j twa manada

Ändher oc andra syöfoghla 92

Ändher wilya wara thär nokot kär är, oc then som wil halla affwel aff them han skal mwra en mwr | xv spanna höghan oc affwän wm allan 114 v.

wallen haffwa näth ath änderna ey kw*n*na borth flygha oc ey höka jnko*m*ma, Jnnan th*e*n ri*n*gmwren warj wathn oc wasser aff säff äll*e*r rör oc wm kri*n*gh wathnith sma byske oc gräs wall*e*r, oc j mwrenom wm kri*n*gh widh*e*r jordena warj hol th*ä*r the kw*n*na värpa Oc göris en ränna lagdh nidh*e*r j jordhena th*ä*r math*e*n oc frö och a*n*nath kan rännas daglika jn til th*e*m m*ä*dh wathn, oc äta the g*ä*rna milium. korn oc akarn, och werpa j mars maanad oc tha kast*is* jn til th*e*m skäffwa halm äll*e*r hö th*ä*r the kw*n*na byggia sigh boo aff, Än takas wille ändh*e*r oc swaa hallas jnne j th*e*m haghano*m* tha pläga the ey wilya th*ä*r wärpa oc ögxlas oc thy läggis anda äg wndy hönor oc the kläkkia th*ä*r aff wnga och swa wpfödis ,tamme oc th*ä*r jnlathes oc the ögxlas sidhan ,Jtem haffwes
115 r. oc en ri*n*nande bekker j th*e*t wathnith | som är jnne när th*e*m ath th*e*t altid bliffwer fersth:—

Taka willa graa gääs 93

Tak eth stykke paper oc wridh th*e*t sa*m*man swa som the plägha th*ä*r kryddhe sälya, oc läth th*ä*r j tyäro äll*e*r wiscum som altid standh*e*r qwikth, oc säth j markena pa akrana th*ä*r wilgäs plägha ko*m*ma, oc strö affwa*n* pa tyärwna korn nogh oc när gaasen ko*m*bir wilyandhis ätha kornith tha trykker hon nidh*e*r näbben j tyärona och swa lodh*e*r th*e*t widh*e*r näbben oc paperith sith*e*r wp wm ögone*n*, oc swa ma tw sla he*n*ne j häl, oc säth ma*n*gom stadho*m* tolke*n* paper alth wm kri*n*gh

Göra foglalym som är viscus [1])

Tak thet löffwit oc barke aff them grenommen
som wäxa j gamblom träm] oc sywdh, oc sidhan 115 v.
lägh thet nidher j dyngio ath röthas j fiortan daga
Sidhan tak thet wp skölyandis renth oc sywd thet
ather mädh olio oc läth thet kalna, oc twa thet j
kalth wathen, oc älth mädh trä klwbbom, oc stryk
thet swa pa qwistana thär foghlana komma at
sithya, oc the fasthna aff the limeno widher grenana,

Taka fogla 94

Tak hwethe äller rogh oc stöp j starkth win, oc
strö thär foghla samnas, oc när the ätha blifwa the
drwkne oc kwnne ey borth flygha, Jtem annarledis
til thet samma Tak laghen aff stötto winrutho oc
gallan aff nokoth dywr och starka windrägh rörandis
samman oc thär j läg korn äller frö j twa dagha,
oc sidhan tak thet wp törkandis thet, oc sidhan
strö thär fogla pläga komma oc äta thet, och the
bliffwa swimande oc kwnna ey flygha, Äller tak
laghen aff bölme yrth oc odyrth oc gör thär | en 116 r.
degh aff myöl blandandis oc gör sma pillulas oc
lägh thär foglana komma oc the bliffwa swa som
the waro drwkne,

Aff höka oc falka 95

Scriffwas ath en konwngh som heth daucus fan
försth snille til ath tämya höka och falka ath gripa

[1]) Hela detta kap. är öfverkorsadt i hdskr. Jfr kap. 150.

andra fogla oc til them manghskona läkedom, Höka ärw nogh kwnnoghe j swärike thy the liffwa aff sith roff thy the gripa andra foghla, oc flygha altid ensambne, thy roffri wil ey haffwa stalbrodher mädh sigh, han flyger oc gerna nidre widher jordena höken. swa som han wille skrymtha sigh för androm foglom ath han orkar ey flyga högth wp, Men natwren haffwer giffwit allom foglom thet jn ath the kenna honom grannelika oc thy skriia the oc ropa när the honom se oc förwara sigh, men höken är alstingis snar j flökthenne, oc när han slaar äffther nokrom fogel oc faar honom ekke tha wardher han strax harmse oc som wredher sätiandis sig nokon stadz ey wilyandis braadelika komma j gen til sin herra föglaren, Jtem the höka som takas födde j högom bärgom ärw bästhe oc somme
116 v. ärw smärre oc somme större | likowäl ärw the aff eno höka slagh som hwndana ärw somme store oc somme smaa, oc annor dywr täslikis:—

Beskoda höka 96

Höken som godher skal wara han skal haffwa storth brysth stora äxla öffwersth pa wingommen, litith hoffwod stoor laar oc with mellen them, tiok been oc stora wthspridda föther, oc swartan lith haffwi fiädrana, Jtem när wngana takas bittida oc födas wp hema bliffwa the thes bätre oc thes diärffwaren Synas the vara swa som högfärdoge thes bätre ärw the til wedhningh:—

Tämya höka 97

Höka som man wil tämya skwla födas *mädh* färsth köth, giffwand*is* them thär aff ätha flero*m* sinnom hwan daghen. och litith j sändher swa lära the känna sin härra oc hosbonda oc hono*m* älska, Jtem maa oc giffwas them rördh ägh oc slaghen pa sywdheth wathn, oc sidhan wptaken giffwes them, Män när the ärw wäl tame giffwes them ena reso ätha wm daghen tre thima äfftheer solen är wpgangen tha the haffwa smälth wth aff kroghano*m* oc ey annars, Än smältha the wäl mathen tha maa them giffwas ätha twa resor wm daghen, Än tha tw wilth 117 r. wedha fogla *mädh* them giffwes them jnthe ätha til förna then daghen, thy the haffwa thes större begäran ath gripa föglana när the ärw hwngroghe, och än komma the tha thes snararen j gen til sin hosbonda som them plägha matha, Jtem hökana göras wäl tamme när the offtha hallas oc bäras pa handenne och hälsth wm morghonen bittidha oc thär som är mykith folk samman, oc thär som är mykith bwller widher qwärna smidhior oc koparslagara när the ärw wnghe, Jtem ärw the gamble som skwla tämyas tha giffwes them goth köt äta oc haffwes j eno ganskans mörko rwm dygneth affwer oc swa ather giffwes math sidhen bäres vth pa handenne oc ather haffwes j mörkeno, Jtem när tw wilth wedha *mädh* them tha bär them pa handenne tith som foglana ärw, oc släp them ey ath storom foglom. som ärw graagäs äller tranor första resorna thi the ärw them för starke oc sidhan dirffwas the ey til ath slaa them när the wardha

bäther tamme, oc thi s[l]äppes försth ath smaam foglom, Men wil thw tämya them wäl ath taka wilgäs, tha tak ena gaas och rysk fiädrana aff
117 v. wingommen, oc läth | henne liffwandis nidre j nokrom dall, och läth swa höken lösan ath taka henne swa wardher han thes diärffwaren til ath taka andra som flygha, oc andra foghla stora oc smaa, Jtem hökana wmskiffta fiädrana oc fälla them hwart aar oc tha plägha the wm mars maanad äller april sätias j en bwr storan oc sätias widher ena wägh j heth sool sken, oc somme fälla fiädrana j augusti maanad, oc tha giffwes them goth köth ätha oc dwffwor og fogla ath the warda fethe, oc somme plokka fiädrana aff them ath the nyo fiädrana thes snararen oc starkaren wäxa j geen när the ey syällffwe fälla them Jtem hökana haffwa swa dana natwr ath the snarlika bliffwa wredhe oc jlwilyoge, oc thy skwla the trakteras warlika oc ey rethas til wredhe När the ey wilya sithia pa handenne qwarre äller paa stangenne, tha takes saktelika oc lyffthes wp j geen, oc fölyes theras wilye äfther giffwandis them bittida ätha, oc tha man gaar mädh them ath wedha släppes ey löse wtan man seer them haffwa thär til begärilse oc enkannelika til gragäs äller stora fogla, oc ey tha foglana ärw langth borto
118 r. swa ath the kwnna ey jnna | them j flöktenne oc gripa them, thy the wardha harmse thär aff oc wilya ey komma j gen til sin härra oc göris them ey förmykin mödha ath them ledes widher ath gripa fogla, och giffwes them ätha tha strax aff them foglom som the haffwa takith thes wilyogaren warda the ath gripa:—

Höka faa skälffwo sot 98

Offta hendher ath höka bliffwa hethe affwer sin natwrliken wärma oc skälffwa oc ärw tha hethe ath taka wppa mädh handenne, oc ärw jlla til pas, hwilkit them hendher stwndom aff solennas hitha, oc stwndom aff thet the mykith mödas ath flyga, oc stwndom aff nokre wäsko som är j theras krop osmälth Thär til läkedom Tak goth köth oc alth thet then sywke höken skal ätha wäthes j nokre the som är natwrlikan kalth, som är j stöth fröö aff gräskar, oc säties j kalth rwm oc mörkth, och swepes wm stangena thär han skal sithya eth linneth klädy wäth j förnämda stötto frö aff gräskar äller annath, Jtem stwndom warda hökana kalle oc kwnna ey smälta mathen oc haffwa sig illa oc ärw kalle taka wppa, oc ögnannas lither wmskifftis oc bliffwa bleek, och tha haffwes j nokro warmo rwmme, oc | bäris wth j wädhrith pa handenne latandis 118 v. them nokoth flygha, oc giffwes them ätha sperwa köth, oc swdit köth aff wnghöns oc dwffwom mädh nokrom kryddom som ärw warm, som är saluia. mynta. polleya. och feniculum oc kwmyn, och giffwes them ey mykith ätha til thes the wardha helbrigde j geen oc kwnna smältha mathen, Jtem när hökana kwnna ey smälta mathen, tha takes hiärtad aff enom fröd oc bindhes mädh enom traad starklika oc sidan stoppes nidher j halsen aff hökenom ath han thet swälger oc sidhan draghis ather wp j gen tha kastar han wth thet som är jnne och honom gör sywkdommen,

Sywkdom fa hökana okennelikan 99

När höken sywknar oc tw ey kanth förstanda hans sywkdom tha tak ena wnga dwffwo som jnthe kan flygha oc kastha henne för honom släppandis honom lösan ath han taker henne, oc swgher blodith aff henne, tha warder han thär aff gladher oc faar sina helbrigdo j geen, hyälper ey thet, tha giff honom warmpth köth swdith oc doppath j honagh oc ströth thär wppaa grannan filspaan aff järn, oc varder läkter,

119 r.

Höka ffaa ledzo oc ey ätha 100

Tak en sperff oc plokka fiädrana aff honom oc stryk honom allan mädh honag äller godho win oc strö pa honom mastik som stöth är granth som myöl giffwandis them thet ätha som ledze ärw aff math:—

Höka sywkna j strupanom 101

Tak godha lwth oc giff honom thär aff mädh warmth köth j twa dagha, Tridye daghen bren getaköth oc strö thär wppaa pwlwer aff mastik giffwandis them thet j tre dagha oc stryk thär aff wm näsbwrorna pa hökommen oc bliffwa helbrigde,

Höka ffa hoffwod wärk 102

Tak pepar oc garofilos samman malna oc läth j näsbwrorna hans oc swa läkis,

Höka sywkna oc lykkia ögonen 103

Tak en aal oc sywd oc stöth hon*o*m giff hon*o*m som sywk*er* är th*ä*r aff j tre dagha warmth, oc stöth raa maalyrth och sappen wridh th*ä*r wppa som ha*n* skal äta, Äll*er* giff hon*o*m bokka blod ätha m*ädh* warmt köth, Äll*er* tak aala galla oc höno hiärtha blandand*is* sa*m*man hon*o*m til ath ätha,

Sywkdo*m* j blädhron*n*e 104

När höken skal drikka wathn slaar han tha wi*n*gana sa*m*man. tha är ha*n* siw|ker j blädron*n*e, Th*ä*r til 119 v. giffwes honom första dagh*en* warmth köth m*ädh* stöth aloe j pwlw*er*, Anna*n* dagh*en* giffwes hon*o*m geta köth m*ädh* honagh, tridie dagh*en* giffwes smör oc dwffwo blodh swa bliffw*er* han helbrigde:—

Siwkdo*m* so*m* kallas funditus 105

Then hök som flämthar oc ängxlas aff hon*o*m latis blodith aff halseno*m* äll*er* mw*n*nenom äll*er* aff äfterste thaa*n*ne aff foteno*m*, oc giffwes sidhan höpsa köth ätha m*ädh* smör oc läkis:—

Öghone*n* swälla pa hökom 106

Tak rätikkio röth*er*. oc frö aff stafisagrie, oc garofali try stykke, litith aff senaps fröö, stötis sa*m*man oc sywdes j win oc siles oc th*ä*r aff giffwes ätha m*ädh* köth j fäm dagha

Skither höken blodh 107

Tha kallas han wara spethälsker, Tak sanguinem drachonis oc cinamomum stötand*is* samman giffwand*is* m*ädh* warmth köt j tre dagha ätha. oc bliffw*er* helbr*i*gde:—

Höka faa häffthe 108

Tha gith*er* ey höken skitith oc sägs haffwa steen, oc ögone*n* bliffwa mork oc föterna gröne äll*er* blaa, oc altid plokkar sigh bak m*ädh* näbbenom, Tha
120 r. | tak ena kraako latand*is* honom ätha aff henne swa mykith han wil oc giff honom warmth köth j tree dagha:—

Höka faa lys 109

Tha fa the ey rolikheth om nätthernaa äller dagha, Tha takis mortella och stöt*is* oc smöryes pa honom oc teslikis th*et* klädith som är wm stangena th*är* han sith*er* wppa, oc rökes m*ädh* mirram oc swa säties j warma solena, Jtem annarled*is*, Tak koo träk oc törka oc stöth sman som myöl oc kasta pa allan höksens krop, än ey j ögone*n* oc halles j solenne sweptan j eth hwith linnith klädy tha komma alle lyssena j klädit aff honom

Höka faa lumbricos 110

Höka faa marka jnwert*is*, oc tha skithaa the yfftersth pa stangena som the sitia wppa, them

giffwes hönsa tarma, oc j tre daga köth doppath j ätikkio:—

Höka faa podagram 111

Tak titimalum oc stöth blandandis mädh honag oc litith kalk, oc stryk pa föterna oc thär han skal sitya, oc läkes sammwledis en annar sywkdom som kallas gutta, som komber j wingana äller laaren aff ondo väsko som gaar aff maganom, oc stwndom nidher j fötherna oc ta kallas podangel:—

Höka faa maar j fiädrana 112

120 v.

Blandis samman oxagalle oc ätikkia oc strykes pa fiädhrana, oc giffwes swina köth warmpth ätha:—

Höka haffwa rök j ögonen 113

Tha ypna the ögonen oc offtha läta them samman oc blwnka ey gitandis seeth mädh them stadelika, Thär til tak goth win oc rosen honag blandandis samman lätis j näsbwrorna, oc stänk win pa hökens hoffwodh: oc läkis:—

Ath the skwla fälla fiädrana 114

Tak en snook oc sywd j wathn mädh hwethe oc giff hökenom äta thet hwetith swa fällas fiädhrana:—

Swa skal höken gödas 115

Hökana skwla ey mykith ätha wm augusti septembrj oc octobrj maanadha oc ey förmykith swältas, the andro manadana skwla the hallas fethe

Swoltin höker oc magher 116

Släppis löös nokra dagha oc giffwes honom feth swdith gaasa köth, oc altidh matis aff enom tiänare som them röktar, oc swa lära the honom känna:

Store slagh höka 117

Somme höka ärw store tha likowäl haffwa the
121 r. samma natwr som the smaa | hökana til ath kenna them, oc tämya oc regera oc läkia, wtan thet the ärw starkaren til ath gripa fiäderhana. gäs. tranor. hara. raagether. när the ärw thär til tamme mädh hwndenom, Än the flygha ey swa snarth borth fran sinom hosbonda som the smaa hökana när the wardha wäl tamme försth:—

Aff falkom 118

Falka ärw fogla som ärw nogh kende the leffwa aff roffrj oc flyga gerna ensambne som hökana, The falkana ärw mykith snare j sinne flökth som en piil aff eth arborsth, The haffwa ena stora oc högfärdagha diärffheth, Somme falka ärw store, oc somme smaa, somme swarthe, somme hwithe,

somme rödhe, thy the blandas sigh sin j mellen när nokor mister sin maka oc taker annan j geen Falka läggia oc kläkkia yfftersth try äg twa wngana är qwinkön, oc the blifwa storre oc bätre til wedningh, then tridye wnghen bliffwer manköns oc är myndre altid oc sämbre til wednyngh:—

Beskodha godha falka 119

Falkens fäghrindh oc godheth kännes j thet när han haffwer rwnth oc kringlot hoffwodh, ey flath äller breth affwan, stakkottan näb oc storan, wingabenen oc axlana | bredhe, pennana j wingommen 121 v. subtilike, long laar, stäkkoth been nidhan knän oc tyok, fföterna blaa gole oc wtspredde with oc tiokke, tolke ärw besthe, likowäl ärw ey the andre sämbre stwndom än tha the ärw ey swa wäl skipade j alle matto, Oc thy är wandsamth witha theras godheth annars än mädh wthrönilsom wm the ärw diärffwe ath gripa, oc thet staar mykith til then them regerar oc tämyer oc är han ey wiis at regera them, tha gör han them onda som waaro godhe

Falka födas oc tämyas swa 120

Falka wilya sithia paa enom rwndom och afflangom steen oc ey pa trä stangh, thy thet wthkräffwer theras natwr, oc the skwla ätha killinga köth äller getha köth, äller wngth hönsa köth, oc när the börya ath gripa nokoth syälffwe j jäktenne thär aff giff them ätha swa mykith them täkkis, oc

teslikis andra oc tridye reso, swa warda the thär aff lydoghe sinom härra, Män för än tw gaar ath weda mädh them halth them ather aff mathenom thet bestha tw kanth j fäm dagha, oc plokka ena höno oc giff them thär aff ätha blötta j wathn, oc säth them affwer nattena j eth mörkth hws, wm
122 r. morgonen bitti|dha tak oc wärm them widher eldhen, oc gak strax mädh them til wedhnyngh, oc nödga them ey gripa meer än them täkkis arbedha oc begära, Jtem när tw findher thin falka haffwa stora begäran ath taka foghla. tha skodha hwath heller han är fether äller swoltin oc j then stadganom halth honom altidh, thi the haffwa ey alle ens mattho j sinom skipilsom til godheth tha the ärw fethe äller swolthne, Jtem mädh thet förstha tha the ärw wnghe släppis ath smaam foglom ath gripa oc när the ärw gamble oc wäl thamme ath storom Jtem bäris pa handenne offtha oc giffwes eth laar aff enom kyklingh oc säties sidhan widher wathn thär han badhar sigh, oc sidhan sätyes j solena at torkas oc sidhan sätyes thär mörkth är latandis honom thär sithia til qwellen, sidhan halles ather pa handenne en thima, sidan haffwes en lyktha äller lyws brinnande före honom affwer alla nattena, wm morgonen spwtis aller mädh win, oc halles widher eldhen, oc wm morgonen bäris wth ath wedha, oc hwath han taker lath honom thär aff ätha swa mykit han wil, Än taker han jnthe
122 v. syälffwer | tha giff honom ena halffwa höno oc säth honom j eth mörkth rwm, swa pläghas the göras diärffwe,

Skifftha fiädrana skal falken 121

Tak falkan mith j februarij maanad oc säth honom thär han skal sithia oc fälla fiädrana giffwandis honom ätha alskona köth en maanad wm kringh oc sidhan säth före honom ena mwllögh äller trogh mädh wathn, Fäller han ekke än tha fiädhrana tha smör kötith som han skal ätha mädh honagh, oc tak en frödh oc brän j polwer oc ströö pa kötith han ätha skal, oc tak honom ey wth aff them bwrenom för än honom ärw fiädrana waxte j geen, oc sidhan the ärw wäxte, haff honom ey strax j solena äller pa handenne för än xv dagha ärw lidhna sidhan han wth toks oc ey för gak mädh honom ath wedha:—

Sywkdom faa falka 122

Falkom tilkomma alskona sywkdomma som hökommen oc magha läkias j sammo matto som wm them förscriffwith är, thy alle fogla som leffwa aff rooff haffwa maxan ens natwr, Men falkana ärw mykith starkaren än hökana, thy bliff|wa the ey 123 r.
swa snarth sywke äller döö wm the ätha för än the haffwa smälth wth aff maghanom:—

Furtiuum är en soth 123

När falken lykker ather ögonen oc henger nidher hoffwodith oc rörer thet tha haffwer han then sywkdommen furtiuum oc läkes swa Tak fläsk oc malnan pepar oc blandha samman giffwandis honom thär aff äta, oc then andra daghen giff honom hönsa köth mädh aloe,

Agrum är en soth 124

När falken gespar oc slaa sig *mädh* wingommen tha haffwer han ena soth som kallas agrum, Tha tak ena granna selff naall oc gör henne hetha j eldenom, oc bren falkan gönom näsbwrorna oc smör them sidhan *mädh* olyo äller *mädh* smör:—

Wathn är en soth 125

När falken kastar wth mathen gönom näsbwrorna tha är han mykit wätther, Tak iij korn aff stafisagriam, oc iij pepar korn oc mall samman oc blanda *mädh* ätikkio oc läth j näswrna oc j mwnnen *mädh* bomwll, sidhan giff honom warmth hönsaköth:—

Artetica 126

När tw seer halsen sweller pa falkanom, Tha plokka
123 v. fiädrana aff halsenom | oc lath honom blodh aff enne aadhro thär oc giff honom äta en frödh, är thet swaa han smälther wäl tha är han helbrigde,

Sywkdom j kroghanom 127

När tw seer falken swäller j kroghanom Tak blodh aff enom paahana. muskaath mirabolanas oc garofalos oc kanelabark aff hwaryo eth lodh stötande samman oc skiffth alth j nyo dela oc giff thet hwan daghen falkanom en dell [ann]an dagen sidhan giff honom ena mws äta oc bliffwer he[l]brigde,

Sywkdom j jnälffwen 128

När falken kan ey smälta mathen tha giff honom katto kött ätha j nyo dagha mädh hara haar oc wardher helbrigde,

Gutta filera 129

När falken faar hwitha spräklor pa klöffwana äller pa näbben haffwer han sywkdom aff hitha, tak en swartan orm som är snook oc skär ena twärhandh aff hoffwod delenom oc ena aff rwmpenom, oc thet thär j mällen är stek j enne grytho pa eldenom oc then fethmen thär aff rindher giwth pa paahana köth warmth giffwandis honom ätha j otta dagha, sidhan giff honom ätha skallath grisa köth:—

Kramp 130

124 r.

När falken säther en fothen pa then andra tha haffwer han kramp, Tak oc lath honom blod aff adhronne aff fothenom oc han bliffwer helbrigde

Lwsoghe falka 131

Til lwsogha falka Tak qwikselff oc dräp thet mädh fastanda menniskios spwt oc asko rörandis samman, sidan blanda thär til mädh gammalt ysther oc thär mädh smör falkan j hoffwodith oc smör en wlnan traad thär mädh oc binth wm halsen aff falkanom swa dö lwssena:—

Skälffwosoth 132

När falken haffwer hetha föther tha haffwer han skälffwo soth, Tak aloe stötandis och höno ysther blandandis mädh starko ätikkio oc giff falkanom ätha etc^ra

Falka faa steen 133

När falken taker kötith mädh näbbenom oc strax kastar thet fran sigh tha haffwer han steen j maghanom, Tak garofilos oc mall oc strö pa sperffwa köth giffwandis honom ätha, annan daghen giff honom ena vnga dwffwo,

Heffthe 134

Nar falken jnthe smälter wth, tha tak eth hyärth[a] aff enom griss oc thär til mädh hakka swina börsther giffwandis honom äta j tre dagha oc hon bliffwer helbrigde:—

124 v. Maar j fiädrommen 135

Maar äther fiädrana, Tak röt wax mwskath oc mirabolanas. sal gemme oc winrwtho. oc gumj, ederam oc hwethe oc läth alth samman j starka ätikkio j nyo dagha sidhan sila thet oc twa thär mädh falkan daglika til thes fiädrana bliffwa bätre sidhan twa honom j rosen wathen sätyandis honom j solena oc bliffwer läkther:—

Jnfunditus 136

När falk*en* wil ey ätha oc haffw*er* swollen öghon, Tha tak lwth oc giwth j hono*m*, oc a*n*nan dagh*en* th*är* äffth*er* giff hono*m* ätha ena ydhlo oc bliffw*er* helbrigde:—

Podagra 137

Nar falk*en* haffw*er* pwsin öghon oc swolna föth*er*, Tak olyo, oc smör oc aloe smälth alth sa*mman* oc smör wm hans föth*er* j tre dagha sätiand*is* ho*n*om j solena sidhan giff ho*n*om äta katto köth etc[ra]

Griffinum 138

När falken bith*er* fötherna sina mäd näbbenom oc täslikes stärth fiädrana Tak gaasa skarn. getha träk. aloe. och starka ätikkio lika aff hwaryo oc rör sa*m*man i eth bäkken sätiand*is* j wädreth j tre dagha, sidha*n* stänk falka*n* th*är* m*ädh* oc giff ho*n*om ätha ena dwffwo m*ädh* honagh oc pepar sätiand*is* ho*n*om j mörkith, swaa görand*is* j nyo dagha, sidan när nya fiäd|ra wthwaxa j stiärteno*m* tha twa ho*n*om 125 r. j rosenwathn oc ha*n* bliffw*er* helbrigde:—

Sarghas falken 139

Tak th*et* hwitha aff äggith oc olyo blandand*is* sa*mman* oc smör paa sarith, och waktha ho*n*om wäl, oc stwndom twa sarith m*ädh* win warmth, oc förwa*ra* ath han ey riffw*er* siälffw*er* saarith m*ädh*

näbbenom äller klöffwommen, Jtem är saarith wndher brystit äller laaren tha läk thet mädh mirram wax oc qwadho samman smälth oc widher eldhen weekth läggis wppa oc smöryes mädh enne fiädher mädh olyo, kombir dödköth j saarith tha läth thär spänsgrönth paa ath thet äther borth dödkötith, oc sidhan läg hwith plasther thär wppa ath läkias:—

Falka brennas 140

Falka bränas mädh heth järn för manghskona theras sywkdom, försth wndher ögonen för synennas skwl, Jtem j hoffwodith öffwersth, Jtem j lywskommen, Jtem jn wndhy fötherna, thy j them lymmommen är offtha ondh wäska, oc thet göris j mars maanadh oc warlika:—

Roth gönom näsbwrorna 141

När falken giffwer wth roth gönom näswrna, tha plokka honom fyädrana aff nakkanom, oc smör
125 v. honom thär mädh ysther | äller smör, sidhan letha thär wp ena aadhro som gaar fram til ögonen, oc henne slaa op oc läth blödha, oc gör hetha ena järn naal oc stik gönom badha näsbwrorna, oc smör honom mädh smör sätyandis j nyo dagha j eth warmth rwm:—

Mistha klöffwana 142

Misther falken klöffwana, Tha tak paper oc tänth elden thär j oc bren the thaana som klöffwen wil

aff falla, oc smör sidhan äfftħer *mädh* honagh oc bint bombas thär wm j nyo dagha etc^{ra}:—

Badha falkana 143

Nar tw badhar falk*an* tha är onth ho*no*m hanthera thy han haffw*er* etherfwllan anda, oc ether j fot-o*mmen*, oc när tw wilth ho*no*m wth bära, tha haff hanskan aff starko oc tiokko lädher pa ha*nden*ne a*nn*ars taker ha*n* gönom hanskan oc j handena oc gör tik skadha, oc bades *mädh* wathn för än han skal wedha

Falk*en* faar eth*er* 144

När tw badhar falk*an* säth ho*no*m ekke pa nokoth rwtith trä thär etherkoppor haffwa gangith äller andre orma Än bitha the ho*no*m j fötherna äller sti*n*ga, Tha tak träakerse oc iij enebär oc giff ho*no*m ätha, oc förwa*ra* ho*no*m j otta dagha sidha*n* tak en frödh oc bren stötand*is* j pwlw*er* 126 r. oc th*et* strö pa katto köth giffwand*is* ho*no*m ätha th*et*:—

Släppa falk*an* ath gripa 145

När tw kastar falk*an* aff hande*nn*e ath gripa noko*n* foghel, tha förwa*ra* wäl ath tw rykker ekke handena illa, oc gör ho*no*m onth, thy han misth*er* thär aff th*en* begärilsen han haffde til at gripa fogle*n*

Girfalka 146

Girfalka ärw store falka oc eth enka*n*nelikith släkth oc mykith diärffwe och starke til ath gripa, the regeras. tämias oc läkias som andre falka:—

Aff örnom 147

Örne*n* är oc aff the natwr som grip*er* foghla oc dywr hara oc ragether, oc tämias th*är* til enka*n*nelika m*ädh* hw*n*denom j jäkth, men the ärw farlike at taka j bono thy faderen oc moderen wärya wngana, wtan ma*n*nen hafwir harnisk pa sigh, oc tha nokre taka the wngana sidhan binda the them starklika pa jordena widher eth trä ey langth fran bono, tha för*er* faderen oc moderen tith hara oc fogla oc diwr til ath födha wngana, oc th*et* takes fra*n* them swa föra the tith mera:—

126 v.

Aff wglor oc bärgwffwa 148

Wglor oc bär[g]wffwa haffwa klen öghon thy flygha the äffther sinne födo wm nattena, Oc them plägha ma*n*ge haffwa til ath gripa andra foghla, m*ädh* slagnäth oc m*ädh* wiscum, thy andre fogla wndra mykith paa them oc ko*m*ma sätia*n*d*is* sigh th*är* the ärw swa som förwithne ath see them oc bliffwa swa g*ri*pne

Taka foghla m*ädh* lym 149

Takes manga smaa sprithior tiokka som en fingher oc faghns longa, oc pa them strykes fogla lym so*m*

kallas viscus alth wm kri*n*gh pa ena span när widh*er* ändan th*är* man kan th*em* hanthera oc sätya th*är* wm strykes jnthe, th*et* foghla lymith skal förstth wäl tempereras twaas oc ältas j warmpth wathn oc rensas wm th*är* ärw nokra qwista jnnan, oc swa blandas th*är* til m*ädh* nokoth litith aff olyo ath th*et* bliffwer qwekth ath pennana aff foglo*m*men kwnna fasthna th*är* vidh*er*, sidhan sätyes j nokor trä the förscriffne sprytior th*är* för*e* th*em* är borath, oc plägas wara th*är* til eth enkannelikith trä som kan bäras til oc fran oc sätyas j jordena och j blandh m*ädh* sprytio*m*men säties löffqwista som 127 r. th*et* wa*re* swaa eth vaxith trä, oc th*är* pa hengis en foghla bwr j hwilkom warj manskona foghla som sywngha, swa ko*m*ma andre sma foghla oc sätya sik th*är* oc fasthna widh*er* the sprythiorna oc swa takes, Än ärw foglane store so*m* man wil taka tha skwla sprytiorna vara store som limith strykis wppa Jtem so*m*me haffwa ena wglo oc he*n*ne bindha the nidhre pa jordena ey langth fran th*är* the sprytiorna standa satte so*m* förscriffwith är oc swa ko*m*ma tith ma*n*ghe fogla oc sätia sigh th*är* oc fasthna Jtem so*m*me stryka th*et* lymith pa reep oc bindha th*är* fogla plägha ko*m*ma, oc widh*er* wathn th*är* ändh*er* si*m*ma tänya*n*d*is* repith affwan wathnith, oc wm morgonen withya oc see wm nokor är th*är*

Göra fogla lym 150

Tak ena handa löff som växer wppe j andro*m* ga*m*blom träm oc altid winth*er* oc so*m*mar är

grönth, oc täslikis barken aff them qwistommen sywdandis wäl, sidan läth thet j en linnen posa graffwandis honom swa nidher j dyngio j fiortan dagha til at rwtna, sidhan tak wp skölyandis sidan sywdis oc ältis oc twättis j lyonkit wathn oc blandis mädh olio strykis pa qwistana,

127 v. **Wathn som gör soffwa mykit 151**

Hwilken ey gither soffwith, Taki sappen aff walmoghor, ffrö som kallas klinther j ℔, walmogo frö j ℔, lactuko frö j ℔, oc thet lätis j eth bochal goth win lithith stötandis all frön försth oc stöpes swa alt j wineno 24 thima, sidhan lätis alt j hiälmen oc distilleras mädh lättom eldh, oc sidhan drikkes aff thet wathnith, oc hwar drachma aff the som driks gör soffwa j tre thima, oc bewaris j täpth glass,

At bönor växa j en thima 152

Tak godha bönor oc läg them j varma olyo, oc läth them thär bliffwa j nyo dagha, sidhan tak them wp oc törka them litith, sidan planthera them j godha jord oc j en thima växa,

At lätha waxa yrther j fira thima 153

Tak frö aff gräskar, äller annath fröö oc lägh j manna blod som haffwa slagith sig aadror, ey aff gamblom mannom, oc säth nidher j en källara j xv dagha täkkiandis wäl affwer karith Sidan tak frödh wth aff blodheno, oc törka thet nokot litith

j solenne, Sidan tak eth trogh mädh goda jordh oc torka henne j solenne väl, Framdelis väth | the 128 r.
jordena mädh kalth wathn rörandis wmkringh, Sidhan giwth warmpt wathn pa the jordena ath hon bliffwer wäl blöth, oc thär j planthera thet frödh oc j fira thima wäxer til blomster,

Göra en sten som tänder eld aff spwteno 154-

Tak osläktan kalk tw lod, tuciam som ey är tilredh ij lod, salpeter ij lod, brennesten ij lod, camfora ij lod, calamitam ij lod, Stötis alth ganskans granth oc sammanblandis sictandis gönom en haardwk Sidan läth thet alth j en posa aff nyth oc täth läroffth trykkyandis harth samman oc täth före knytandis, sidan läg then posan j ena leer krwko, oc eth lok lwtera tättelika oc starkelika affwan wppa swa ath jngen ande kan wthkomma, oc säth swa pottona äller leerkrwkona j oghnen görandis eldhen wmkringh, oc när alt är bränth wthtakes oc ypnas krwkan oc tw findher alth wara giorth j en steen som tändher eld aff sig när som spwttas pa honom:—

Skodha tilkommanda vädherlek j solenne 155 128 v.

Gaar solen wp klar wm morgonen ey mykith heeth, thet teknar then daghen wardha klarth wädher,

Gaar solen nidher wm qwällen bleek thet teknar kommande haghel.

Gaar solen klar nidher then ena daghen. oc thär nästh klar wp then andra daghen. thes stadelikaren bliffwer klart väder

Gaar solen wp swa som hon syntis vara holl jn. thet bebodhar räghn

Ärw skyn röd tha solen wpgar. thet teknar blasande vädher, Än ärw skyn badhe rödh oc swart j bland mädh, thet teknar badhe blaasth oc räghn

Ärw skyn röd j solennas nidergangh thet merker then andra daghen klaran Än ärw skyn röd badhe morgonen oc vm afftanen, thet teknar räghn

Skelyas skyn til södher oc nor j solennas wpgangh oc bliffwer klarth vädher, likowäl teknar thet storm oc rägn

Ärw solennas strimor swa som hindradhe j wpgangenom oc nidhergangenom qwäl oc morgon, thet tekna dag

129 r. Regnar äller solennas strimor be|blandas mädh skyn, j solennas nidhergangh, thet teknar then andra dagen kommande starkan storm

Skin solen ey alstingis klar j wpgangenom än tha at jnthe mwlin är likowäl teknar thet räghn väder

Wpresas mangh sky som annor bärgh för solennas wpgangh, thet teknar tilkommande starkth frosth, Oc driffwas the wndan solenne til wästher tha tekna thet klarth väder, Gaa the skyn wm kring solena oc göra solenas [s]ken mörkth thet teknar storm

Synas twa ringa wm solena thet tek[nar] storan storm, oc synas the ringana wm morgonen vm solena thes större bliffwer stormen oc vm the ärw rödhe,

Synas brwn sky moth solennas wpgang thädan kombir stormen som skyn synas standha, Ärw the

skyn sönnan. tha kombir dag. Ärw the östan, tha kombir wädhrith thädhan som the sig skelya oc ypna, fördriffwas the all thaa bliffwer klarth vädher.

Gaa solennas strimor längdan bort j skyn j wpgangenom. thet teknar rägn, Synas strimorna för än solen wpgangen är, thet teknar räghn oc storm, 129 v.

Synes en hwither ringh wm solena tha hon gaar nidher, merker storm vm nattena Än är thär mwlith mädh, thes starkaren bliffwer stormen vm nattena, Är then ringen swarther äller mörker när solenne, thädhan han kombir, thädhan kombir stor blästh

Aff maananom skoda vädher

Maanen plägha skodhas när han haffwer fäm dagha äller fira fran tändilsenne, Är han blanker skinande tha han är fira dagha gammal. thet märker klarth wädher, är han rödher märker störm, är han daan oc swarther märker rägn vädher,

Synas hornen snwbboth j maananom fämthe daghen. märker räghn, Ärw hornen hwas oc högh. märker storm, Nädermere hornith hwast. märker sönnan vädher, thet öffre nordan, Ärw the baadhen wthräkth, merke kommande storm the nattena.

Är fiärdhe daghen en hwither ringh vm kringh maanan. merker starkth wädher oc wäsko kommande. 130 r.

Är maanen fiärdhe daghen mykith longher wthräkther. merker storan storm j haffwith.

Tha manen är j fylle synes han halffwer klar wara. merker renth wädher, Är han tha mykit

skinan*dis*. m*er*ker storm, synes ha*n* tha swarth*er* m*er*ker räghn,

Synas twa ri*n*ga wm kri*n*gh manan. m*er*ker storan storm, oc än större störm wm the ärw tre. äll*er* swarte. äll*er* sönd*er* brwthne ri*n*ga.

Tha manen är ny är öffw*er*m*er*e hornith mörkth. tha ko*m*bir rägn när afftäkt wardh*er*, Är nedh*er*m*er*e hornit swart. tha ko*m*bir rägn för än han vardh*er* j fylle, Är ha*n* swarth*er* mith wppa. tha giffw*er* ha*n* rägn när ha*n* wardh*er* j fylle, Haffw*er* manen varan*dis* j fylle jämtho sig som en a*n*nan skinande hwitheth, m*er*ker störm tädhan ko*m*ma pa hwilka sidhona som th*et* mästh är skinande:

130 v. Ärw manans horn mykit tiok j vpgan|geno*m*. m*er*ker gry*m*man storm, Synes manen jnthe för än han är fira nätth*er* ga*m*mal oc blaaser tha wästa*n* nordhan wädh*er*, tha bliffw*er* all*er* manadhen kall*er* Synes manen rödh*er* när ha*n* är xvj dagha ga*m*mal. m*er*ker största störm ko*m*ma, Jtem so*m*me beskodha tilko*m*manda väderlek tha maanen är ga*m*mal. tre. vij. xj. xv. xix. xxiij. xxvij. dagha oc j tändilsenne wm the tekn som förscriffwen ärw:—

Aff stiärno*m*men skodhas vädh*er*lek

Mörkna stiärnorna hastelika. oc ärw likowäl jnge*n* sky driffwande th*et* m*er*ker starkan störm ko*m*ma:

Synas ma*n*ga stiärnor flygha. m*er*ker thädan ko*m*mande vädh*er* hwart the flygha, fflygha the ey alle ena leedh. m*er*ker ostadogth wädh*er*,

Standh*er* nokor ring*er* vmkri*n*gh nokra the stiärnona so*m* kallas erratica. th*et* m*er*ker rägn oc dag.

Twa smaa klara stiärnor sithia ey langth hwar

fran andro oc kallas aselli. när som synes mellen them eth lythith sky standa oc himmellen är klar när thet borthgaar kombir starker vinther,

Standher thet skydh pa the nordermere stiärn- 131 r.
onne, tha kombir hwast sönnan vädher, star thet pa the södhermere, tha kombir nordan väder

Synas cirkla jämsidhes vidher nokra stiärno. merker rägn:—

Är mykin tordon oc lithen lygn blekan merker storm komma tädhan, blekar thet mykith oc lithen är tordon. merker rägn, blekar mykith oc hymmellen är klar, tha kombir rägn tordon oc köldh, blekar thet nordhan aff ath enasth. tha kombir rägn then andra daghen, blekar at enast aff wästan. tha kombir vädher, blekar aff sönnan äller östan, teknar tädan komma mwlith wädher,

Tordon vm morgonen bittida, merker väder, wm middaghen dag oc väsko,

Driffwa skyn oc hymmellen är klar, merker thädhan komma vädher hwadhan skyn driffwa, Driffwa mang sky samman j en hop oc solen nalkas them förskingrande til nordan. thet teknar storm, driffwas the til södher. merker kommande väsko,

Synes hymmellen mykith blanker paa badha sidorna vidher solena tha hon gaar nidher. merker starkan storm.

Komma mykin sky östan äffther söndherslithin 131 v.
som andra vlla fätta. merker then tridye daghen kommanda rägn,

Standa skyn pa bärgommen. merker frösth, göras bärghannas högder rena vtan sky. thet merker klarth wädher,

Skin lywsth wathnfwlth sky. m*er*k*er* hagel.

Är hy*m*mellen klar oc kom*b*ir litith mwlin. m*er*ker stormande ilnegh,

Gaar dimban nidher aff bärgo*m*men. äller bliffw*er* stan*d*ande j dalo*m*men, m*er*ker klarth wädher kom*m*ande,

Aff eld oc dywro*m* skodas wäd*er*lek

Eldhen som menniskiorna nytya oc haffwa synes han bleker. oc mwrra j grwffwonne. th*et* bodhar storm,

Warda lywsa brandana klwmpotte, th*et* merker rägn äll*er* snyö, Gaar lwghen aff lywso*m*men brin-nande affsides th*et* m*er*ker storm,

Äther eldhen sig siälffw*er* j grwffwonne oc askona aff sig, oc glödherna gnistas skinand*is*, th*et* m*er*ker storm

Synes haffwith standa stilla j hampnenne oc korra j the, th*et* m*er*ker vädher

132 r. Frasar vathnith j strandenne tha som | lwgn vädher är. th*et* m*er*ker storan storm,

Giffw*er* haffwit lywd aff sig tha lwgn är. äll*er* mykna fradho oc bwblor flytha th*et* m*er*ker frosth ko*m*ma

Berghen rytha oc skoghen giffw*er* lywd aff sig th*et* m*er*ker storm ko*m*ma

Löffwith pa trämen bladhra. oc löffwith pa birkenne röris än tha lwgn är, th*et* m*er*ker storm ko*m*ma.

Marswin oc makrel mykith leka*n*de oc spri*n*g-ande j haffweno. bodha storan storm

Ropa fröderna meer än the ärw vane ropa, äller ändher oc syöfogla plokka sina fiädhra, thet merker storm

Flygha maasor oc lomma fran syoghommen oc tränom tyande högth wp. merker klart väder,

Korpen hikkar oc ey ropar ristandis sig merker vädher komma, R[o]par han, thet merker storm mädh rägn,

Roken flygher han vm qwällen fran mathenom. merker frösth komma

Fogla konwngen mykith sywnger oc krakan twar sig merke kommande rägn,

Swalan flyger nedre vidher vathnith och jordena, gässena mykith ropa merker rägn

Faaren glädhyas oc oxa oc koo slekia sigh merker rägn komma, 132 v.

Swin dragha boss, myror göma sig äller litith löpa, jord marka krypa op merker kommande rägn,

Trifolium the yrthennas bladh krympa sig samman, merker storm,

Tenkar oc glaskar aff hwilkom som menniskian äther pa bordeno, merker kommande storm,

Skipmannom 156

Fattas skipmannom j haffweno fristh vathn tha taki törra rena vlla fätta hängiandis them jämthe skipith swa dragha the j segh the sötha foktena aff haffwith oc fyllas mädh fristh wathn, thet trykkes wth oc drikkis, Jtem göris wax j holth jnwärtis oc täth oc tompth oc hängis nidher j wathnith j eth näth oc thet dragher j sig fristh

wathn, thet göra oc annor kar täth oc tom hängd j haffwit, Jtem silas haffz wathn gönom leer tha bliffwer thet fristh:—

Jtem thär som saltha wathn adhror skwla finnas j jordenne är ofrwktsam jord oc jnthe wäxer, oc få äther the jordena gärna, thär graffwes oc frestis j swärike,

133 r.

Aff Bij 157

Bij ärw mangskona, som ärw swarth oc stoor, som bij slagh ärw afflongh, oc som ärw lwdhin, oc som ärw smaa oc trindh, Än the ärw best som ärw smaa oc ey rwndh, oc hafwa hwassan gadh, oc ärw haffwandis golan lith skinandis, oc tha the haffwa jämpt prikkor litadhe pa sigh oc ey wdda, oc skwla the wara afflongh, Än thes större oc trindaren the ärw thes myndre dogha the, Jtem wardha bij wel röktadh tha ärw the waraktogh j tyo aar j enom skok oc sidhan döö the alle j sändher Än tha ath j bland them ärw manga wnga, Oc thy ärw bistokkana ökiande arliga tha the svärma,

Bij födha 158

Bijstokkana skwla sätyas thär som ey är stormande wädher, wtan heller j lostelikith rwm, oc wilya bij haffwa markena fwlla mädh smaa yrther, oc enkanne-
133 v. lika yrtherna som | kallas thimus thet är jordhwmble, oc origanus. oc saturegia. rosmarin och cithisus oc äple oc pärwträ oc annor bärandhe trää, oc ekeskogher tyänar them wäl, Än lindh är them ondh, oc lywngh tiänar them wäl at dragha honagh aff

Jtem bistokkana skwla sätyas moth middagen thär ey mykit folk gaar äller bwlras äller annor dywr, ey wilya the haffwa förmykin hita oc ey mykla köldh, Oc skwla the haffwa stokka nidhre j enom dall swa ath nar the wthflygha tomme flygha wppa bakkana, oc när the komma j gen fwlle läste flygha nidher til stokkana, wm swa är tilfälle pa jordhmonenom Jtem somme pläga göra bistokkana aff bark somme aff halm äller säff sammanbwndith oc the ärw bästhe, thy the ärw ey för mykith hethe wm sommaren, oc ey förmykith kalle wm winthren, Jtem bijgardhen skikkes swa, Mwres thär stokkana skwla sta äller liggia en alstingis slätter mwr tre föther högher swa at ydh|lor äller andre 134 r. kwnna honom ey löpaa oc teslikis en mwr pa hwarya sidona widher stokken, Än ändana warj baadhe frj, ath stokkane ey liggia hwar widher annan ath en rörer annan när the röktas, Jtem jngangen skal ey wara mykith yppen thär bin jnga, för thy blasth oc frösth gör them onth, oc haffwes eth hws nordhan före them at nordhanwädher them ey twingar, Oc häller haffwes tre smaa jnganga pa bothnenom ey större hwar än som eth bij kan jnkrypa, swa kwnna ey annor odywr jnkomma:—

Köpa bij 159

Then som wil köpa bij han skal aktha wm stokken är riker haffwandis nogh bij, oc wm mangh wthflyga. wm the mykith swembla jnne, äller wm the ärw tysthe jnne tha lägge mwnnen nidher thil

holith blasand*is* jn, oc wm the th*ä*r aff mykith
134 v. morra äll*er* litith wthrönis | wm the ärw fl*ere* äll*er*
färre, Och bätre ärw the som köpas när än fiärran,
Oc när the skwlo föras tha föris wm nattena lätte-
lika at the ey stötas, oc th*ä*r the sätthis lätis ey
wthflyga för än the th*ä*r haffwa warith roliga
ena nath Oc är waktande ath wm the wilya borth-
flygha thädhan, oc giffwes th*e*m honagh ath the
wänyas ath bliffwa

Wpleta Bij 160

Hwar som ärw stora skogha th*ä*r plägha gärna
wara wil bij, Wm morgonen bittidha säth tik widh*er*
nokoth wathn j skogeno*m* oc aktha wm ma*n*gh bij
ko*m*ma tith til wathn*i*t, ko*m*ma tith ey ma*n*g bij
tha är tekn ath th*ä*r ärw ey ma*n*gh bj j th*e*m
skoghenom, Än komma the ma*n*gh thaa letha th*e*m
wp j swa mattho, Försth är pröffwand*is* wm the
ärw längdan ath ko*m*ne, Haff tilblotta färgo j eth
horn, oc aff he*n*ne sät merke pa the bin som ko*m*ma
135 r. til | wathnith ath drikka, swa ke*n*ner tw th*e*m tha
the ko*m*ma j gen oc m*er*k wm the lä*n*ge ärw bortha
Thy ärw the snare tha bo the th*ä*r när j skogeno*m*,
oc fölg äpt*er* tith the flyga oc letha th*e*m wp, Ärw
the langth bortho hema tha letis swa, Tak ena
stora rör skärand*is* aff eth stykke swa ath hon är
täth pa badha ändhana, oc pa sidona skär eth hol
oc th*ä*r dröp jn honagh oc lägh th*ä*r widh*er*
wathnith oc när bin ke*n*na th*et* söta honagith krypa
the jn j rörena, oc när tw ser ma*n*g bj w*a*ra jn
krwpin tak st*r*ax för*e* holith m*ä*dh fingreno*m* oc

släp eth bij wth aktand*is* hwarth th*et* flygh*er* oc tith gak ath letha, sida*n* th*är* tw gar bärand*is* rörena släp wth eth a*n*nath bj oc se hwarth th*et* flygh*er* oc fölgh äfft*her* thee, oc täslikis gör m*ädh* th*em* allo*m* swa ath tw findh*er* theras hemböle.

| Finnas the tha j bärgha skrwbbo*m* tha driffwes 135 v. wth m*ädh* rök, oc när the ko*m*ma wth tha förfäri*s* m*ädh* roop äll*er* m*ädh* storth lywd aff horn oc strax repa the sigh sityand*is* pa nokra grena j trän, oc haffwes tha nokor biskä*m*ning*h*er redho ath lätha th*em* jn j ho*n*om, Finnas the j nokro trä, tha saghes trädh aff försth affwan oc sidha*n* nädhan oc swepes stokke*n* m*ädh* nokro reno blädhy oc för*is* lättelika hem oc ath*er* klemis wm nokra spryngior ärw j stokkeno*m* för wtha*n* the som skwla wa*ra* ypne til wtga*n*gen, Jtem the*n* som swa wil letha han skal haffwa alla*n* dagh*en* til handena oc ey börya senth äfft*her* middagh*en* thy han ey ka*n* märkia wm the ärw haffwandis sin hemböle längdan:—

Swerma bij 161

The*n* bin waktha ha*n* skal alla stw*n*dh*er* oc thima aktha wppa th*em*, och mästh wm waare*n* tha the öxlas oc swärma, thy the a*n*nars flygha bort Thy swa dana är bij natwr at st*r*ax en ny swärm är wäxin strax wilia the ey läng*er* wara när th*em* ga*m*blo*m* | bime*n*, oc tha wthga the försth en dagh 136 r. oc ath*er* jn latand*is* se th*et* the wilya haffwa a*n*nath säthj, oc tha skal waktha*r*e*n* th*em* giffwa en stok a*n*nars flygha the borth, Än som bij plägha strax the wthga flyga bort oc jnthe repa sigh försth, oc

thy skal then them waktar hwar affthan wm waren läggia örath til hwan stokken lydandis granlika til, thy tre dagha för än the fara wth giffwa the tekn sin j mellen swa som the willo til stridh, swa ärw the til thwädräkth the wngo oc the gamblo bin oc wil thw them tha späkia jnkasta nokon sandh äller nokra söta wäsko oc strax tysthna the oc saktas aff sinne wredhe, Jtem offta hendher ath mange wilya wara konwnga j blandh them oc komber stor twädräkth oc fördarff, oc thet pröffwas när the repa sigh j manga hopa oc tha säth them lettelika jn j stokken oc kanth tw finna somma the konwngana them dräp wthan en then som största
136 v. hopen haffwer mädh sigh | Jtem konwngana ärw större än the andro bin oc longe, oc haffwa räth been däghlika lithadhe, oc skinandis oc lätte oc ärw ey lwdhne, ey haffwa gad Än then konwngen som ledher är til ath see honom borth kastha, Oc wil nokor konwngen borth flygha tha är bästh klippa wingan aff honom swaa bliffwer han qwar oc all bin mädh honom

Förökia bin 162

När bin wardha faa j nokrom stokkenom tha dräp konwngen som thär är jnne oc jnsäth nokon nyan swerm, Äller tak twa stokka oc gör aff them en stok sätyandis jn bin wndher en konwngh oc honagith theras mädh them oc bätre är ath then gamblaren konwngen leffwer, thy the gamblo bin lydha ey them wngo, oc swa bliffwer osämya them mellen, oc hatha hwarth annath, Jtem hendher oc

swa ath en gammal konwngher före sätz wngom swerm oc swa bliffwer han dödher, tha takes them en annar konwngh aff androm | stokkom thär som 137 r.
finnas wara twaa äller flere oc han bliffwe theras konwngher,

Bij borth flygha 163

Wjlya bin borth flygha tha the swerma äller annars, tha thak en kätil äller mwllögh oc bösta fasth wppa, oc swa aff the lywdheno bliffwa the rädde oc förfärade ath the repa sigh thär strax pa nokoth trä, oc tha haff redho nokon skämningh oc honom smör jnnan mädh honagh oc öös jn the bin mädh handenne äller nokre sleff och tilsätye then stokken thär jn til afftanen oc tha flytye honom j bland the andra bistokkana thär han skal standha, oc ärw altidh haffwandis skämninga liggiandis redho j bigardenom oc swa letha bin sigh thär aff them säthe när thee wilya swärma oc flygha ey borth,

Bij faa sywkdom 164

Bij faa sywk[d]om mästh wm waaren tha titimalus standher j blomsther, och | vlmus giffwer sina 137 v.
frwkth, Thy thee ätha thär aff swa förgirogth swa lostandis äffther winthren, oc swaa faa the lösan bwk thär aff ath the döö wm the fa ey läkedom snarlika Oc the bij som döö läggis j eth torth rwm om wintren oc ena honagx kakw pa them, oc när warmpt wädher bliffwer wm waaren bäris wth oc kastis aska pa them aff fikona trä brendh oc jnnan tre tima fa the liff krypa jn j stokken,

Än förwara heller j swa matto ath the ey döö, Tak fröö aff malo punico oc stöth oc läth thär win wppa, äller törkada winbära klasa stöth mädh win oc giff them sywko bimen ätha, Jtem tak menniskios pis oc säth när bistokkana, oc synes wäl ath the haffwa then sywkdommen när the tya jnne j stokkenom oc stwndom wthdragha dödha fran sigh, oc tha tak honagh oc sywdh, oc stöth tör eke äple j pwlwer äller törkadha roser oc rän jn j stokken til bin, Jtem goth är oc ath rökia them mädh galbano Jtem hendher them oc en
138 r. annar sywkdom | swaledis Bij plägha försth byggia til swa mykith wax som the tröstha sigh wpfylla mädh honagh, oc hendher swa sidan ath när the langth wth fara ath dragha honagh kombir rägn äller slagh oc dräper them j wathn oc bliffwa thär mädh swa faa ath the orka ey fylla thet the haffwa bygth aff waxeno, oc swa förfwlna thet waxith oc wäxa marka mädh tidhenom oc bin bliffwa dödh, och tha är bätre samman fögha bij aff twam stokkom borthkastandis annan konwngen för än thet bygda waxit rwtna Äller oc takes borth thet waxith som tompth är j them stokkenom, men thet skal göras warlika, thy röras nokot the andro honagx kakwrna tha öffwergiffwa bin then stokken strax Jtem är oc en annar sak hwj bij döö thy mykith blomster wäxer wm waren oc aarith, oc swa göra bin jnthe annath wthan dragha honagh oc aktha jnthe ath ögxlas, oc them thykker ath winningen är godh
138 v. som bin ägha, ey aktandis ath bin förgaas | thär aff ath the swa mykith dragha jngha wngana görandis aff sigh Oc thy skwla bin stängias jnne

hwar tridhie dagh swa ath the ey komma wth haffwandis smaa holl til aanda rwm, oc tha göra the wnga wantröstandis sigh wpfylla waxith mädh honagh opfyllandis mädh wngom, oc är witandis ath konwngen han wäxer ey aff them almennelikom bimen, wthan haffwer storth säthe affwer andra oc pipor wm kringh sigh fwlla mädh rödho färgo oc strax han haffwer fangith winga thaa prydhes han thär mädh swa som mädh gwll,

När stokkana ypnas 165

Then som stokkana oc bin wakta han skal them ypna xxv daghen j mars maanath them rensande aff dwärgx näth doffth oc markom, oc röke them jnnan til mädh brennande koo skarn thy thet besth bekommelikith är bim, oc ffiärelle oc andre marka dräpis Jtem blandis oxa mergh oc törth nöta skarn sammen oc brennes rökiandis | stokkana oc bin thär 139 r. mädh tha borthtaker thet dwnkenhethena oc sywkdommen aff stokkommen, oc thet göris j then förscriffna tidhen wm aarith, Jtem then bin skal röktha han skal sig halla renan aff skörliffnath oc qwinfolk. aff drykkenskap, oc gange ey til them otwaghin, oc äthy ey then math som kryddadher är när han skal ga til them ey häller löök thy han lwktar Jtem älloffthe daghen j mayo maanath tha börya the haffwa sina makth oc bliffwa mangh, oc j them dagommen döö the bin som sywk ärw, oc j them dagomme[n] afflas oc wäxa ytersth j honagx kakwmmen stoor bij som the alle waarw konwnga oc tha the wpwäxa göra the them andro bimen

oroligheth oc thy är goth dräpa them alla wm kringh, Jtem fran ällofthe daghen j mayo manadh oc til ytersth j junij manath plägha bij swärma oc tha waktes wäl ath the ey borth flygha, Jtem wm then thidhen ärw stokkana ypnande oc waxith oc
139 v. honagith wthtakandhe | oc stokkana rökias jnnan, oc thär som stokkana ärw tomme stenkes mädh kalt wathn oc twaas mädh enom gasa winga Jtem then tidh the yrten kattoosth star j blomsther wm aarith thaa ärw the markane fiärelle mykit flygande oc göra bistokkommen skadha, oc thy sätyes tha j bland bistokkana en mwllögh mädh wathn och thär j eth brennande lyws oc swa komma the markana flyghandis til lywsith oc brenna wingana och falla j wathnith oc döö Jtem aff the honaghe bin dragha fran xxv daghenom j septembrj manath skal jnte afftakas, thi the skwla thet alth behalla til sin winther kosth, Tha likowäl för än wintren kombir skwla stokkana ypnas oc rensas wm kringh wm nokoth är jnkrwpith, thy wm wintren skwla the jnthe ypnas äller röras, oc tha the swa rensas wm hösthen skwla bothnana jnsäthias som nästh
140 r. the kwnna | til honagxkakwrna swa ath jnthe staar tompth jnwertis j stokkenom swa wärma the sigh thes bäther wm winthren, Oc thet är oc görandis annan tidh wm aarith them stokkom som haffwa ey mykin bij, Oc ärw nokra sprygior pa stokkommen them skal man klema ather mädh sammanblandadom koo skarn oc leer, oc latha jngen hol yppen wtan theras jngangh Oc swa bewares stokkana mädh longhalm oc rijs tha winthren kombir ath the ey förgangas mädh köldh, Oc haffwa the

ey nogh ath ätha thy winthren är long*er* j swärike, tha skal th*em* giffwas math*er* jngywtand*is* j stokkana honagh vathnblandath, äll*er* stöth winbär m*ädh* wathn som kallas rwsin, Än offtha hendh*er* ath theras kosth*er* räkker ey affw*er* winthr*en* oc swa liggia the sidha*n* j dwala som orma jnthe ätand*is* än th*en* tidh*en* wil ey w*ara* förlong*er* wm the ey skwla swälta j hääll oc thy giffwes th*em* hell*er* nokot ätha jnrä*n*nand*is* til th*em* som försagth är,

Taka honagith fran bin 166

140 v.

När warthim*en* är förlidhen strax ko*m*b*er* thim*en* th*är* man skal taka honaghith aff stokko*m*men, Oc th*en* thiman skal man swa wnderstanda, När som bin wthdriffwa fran sigh wathndragharana som ärw större än bin ärw, The dragha aldrig honag wtha*n* häll*er* ätha oc th*et* förtära oc jnthe dragha til, Tha likowäl göra the th*et* til gawgn ath the sithia wppa th*är* wngana skwla wäxa aff oc th*är* til hyälpa ath wngh bij warda oc när the wngo bin ärw wäxne swa driffwas wathndragarana wth oc tha war*e* goth so*m*ma aff th*em* dräpa än ey tha likowäl alla, Oc thy när tw seer bin oc wathndragarana stridha, tha ypna stokk*en* oc tak honogith fran th*em*, oc th*et* gör wm morgonen bittidha oc ey wm hetha middagx thiman, oc til ath skära lösa waxkakwrna skal w*ara* giordh*er* en enka*n*nelik*en* hwasser kniffw*er* oc tha ypnes äfftherm*ere* bothnen oc rökes m*ädh* galbano oc törro*m* koo | träk, oc blases th*en* röken 141 r. jn j stokken oc swa ryma bin til th*en* andra ändan äll*er* wth, oc swa skär sakthelika honagith oc waxith

wth, Än tha likowäl ey alth, wthan heller läthe wara qwarth tridhywngen äller meer wm winthren nalkas oc bin faa litith dragha, Oc the honagx kakwr som ärw gamble äller haffwa nokor wanskilse skäris wth, och the ther haffwa wnga j sigh latis sithia, Och honagith som är wth skwrith gömes wäl ath bin letha thet ekke wp oc ätha thet sidhan, Jtem thet som tha war äfftredelen af stokkenom wändis oc bliffwe frammandelin oc swa ther nästh tha honagith skal takas taks thet gambla oc ey thet nya, Än stokkana ey röras tha takes stwndom aff enom ändanom honagith wth oc stwndom aff androm

Skira wax oc honagh 167

Tak honagx skoffwe wth aff bistokkommen oc strax lägh j en starkan posa giordan aff läroff[t]
141 v. groffth, oc binth wäl | före affwan, oc sidhan haffwes en pärs til ath trykkia thet waxith ath honagith rindher wth j nokoth kar, Äller wridis mällen twa staka flerom sinnom starklika, oc thet swa wthgaar är raath honagh, Sidan jnthe meer honagh kan wth wridas. tha takes wth alth thet waxith som ather är j posanom oc lätis j en kätil sätiandis honom pa lithen eldh oc ey sywdis. vthan wärmes oc röris j mäd handenne swa ath honagith wärmes som aather är j waxeno oc waxith ey smältis, Sidan lätis ather alth j samma posan oc wridis starklika som för ath jnthe bliffwer ather aff honageno j waxeno, oc thet hether swdith honagh, Sidan takes thet waxith wth aff posanom oc latis j en

käthil oc lika mykith öl thär til mädh, ällar wathn, sätiandis pa ellen swaa länge ath thet alstingis wäl smältis, oc röris thär j jamlika mädh enom käp, Sidan lätis aather alth j posan oc bindis före oc swa pärses wth alth waxith wridandis mädh stakom affwer nokoth kar thär wathn är j, thär stande thet waxith oc swales, wil tw än göra thet klararen, tha smälth thet andra resona j annath renth wathn, oc läth thet j nokoth kar til ath swalas ey latandis j posan thy thär är jnthe wthan the dödo bijn som bort kastas oc posen rensas:—

Planthera oc ympa trä 168 142 r.

Winträ haffwer största pris j scrifftenne thy wil jak aff the försth scriffwa, then som wil planthera winträ skal witha ath winträ ärw mangskona, oc som slagh wäxa ey wthan thär mykyn är hithi, som ath enasth thär waath är jordh, som tola badhe heth oc kalth, Ey wilya the alle haffwa ens rökth, ey ens plantheran j thet land äller the jordh äller rike som annarstadz, Thy skal wpletas thet winträ slagh som tola kan frosth ok köldh wm wingardher skal plantheras j swärike, thet slagith haffwer stoor oc hardh löff. smaa frö j frwktenne oc hardha hwdh wm frwktena thär köld toll Än hwarth landskap haffwer särdelis winträ slagh, och haffwir hwarth slagh sith nampn hwilken ey tarffwas scriffwa här, Men hwilken som ey haffwer förstandh j hwrwdana jordh äller jordmon winträ skwlw planteras äller haffwer thär til konsth han förtapar sith arbede och kosthnath, wingarden wil haffwa

jdkelika rökth oc konsth, oc then som plantera warj widher goth hop:—

142 v. Aff jordenne til win 169

Wjnträ skal planteras ey j sandh jordh. ey j förmykith waatha jordh. ey i mykith fetha jord, wthan j medelmatto jordh wilya the helsth waxa oc triffwas, ey skwla the föras längdan aff hetom landom til kallasta landh, thy the ärw ey wan lidha frösth oc köldh Jtem föras winträ aff waatho jordh oc plantheras j maghra jordh, tha triffwas the jnthe, thy är them wthwälyandis tolken jord som the haffwa wäxith j til förna:—

Wthwälya winqwistha 170

Wjnträ planterandis tilredis jordhen j waland j februarij äller försth j marcij manadh thär som skal plantheras Än wintren tilstädher ey thet j swärike, oc thy tilredes thär försth wm waren, Än vingardha planteras alle mesth aff qwistommen skärandis them aff androm winträm, Än hwilken som wil godha grena och qwista planthera han skal them swa wthwälya, Wm hösthen tha han bärgar winbären merke grannelika hwilken vinträn haffwa
143 r. stora oc bästa frwkth | wäl mognada, oc stryke thär wppa trän malna rödha färgo swa at rägneth sköl henne ey borth, och swa merke trän j try aar tha han bärgar, oc tha findher han wm the ärw aarliga frwkthsam, oc ypasta slagh, Än the winklasa som rwtna pa trän oc ey moghna göra onth win, Tha

likowäl är aktand*is* wm *gre*nana ärw m*a*nge oc hwar grene*n* haffw*er* nokra klasa oc swa kw*n*na ey klasana wara store, Jtem giffw*er* th*et* gambla träd aff harda bolenom nokra grena och pa them winklasa, tha är th*et* goth slagh, So*m*me pla*n*terand*is* winträ taka the wnga qwista*na* som ärw nidhre widh*er* jordena swa ath nokoth fölyer m*ädh* aff rothe*n*ne, än th*en* pla*n*teri*n*ge*n* är ey alsti*n*g*is* dogxe, So*m*me skära en qwisth aff the ga*m*blo wi*n*träno mith pa träno j swa matto ath han är aarsga*m*mal oc haffw*er* aff sigh wäxta*n* en a*n*nan qwist th*et* a*n*dra aarith, oc th*en* förstha qwisth*en* skär*is* aff pa badha sidhor widh*er* th*en* yngre qwisth*en* | oc swa 143 v.
är th*et* som en ha*m*mar, swa skär*is* oc hänt*is* ma*n*ge tolka ha*m*bra aff ma*n*gom oc bästom winträm th*en* tid wingardana rensas oc affskäras wm waare*n*, oc the ha*m*brana sätyas wäl dywpth j jordena oc skikkelika, swa ath the haffwa affwa*n* jordena tre knoppor so*m* skwla waxa wth, oc sätyes ey j förmykith waatha jordh, oc th*et* affwa*n* är skäris aff th*em* qwistenom som är affwa*n* the tre knopporna Oc tesse grenana som swa skwla planteras skär*is* ey aff them öffw*er*sta grenom*m*en aff winträmen wthan häll*er* the som sithya mith paa trän thy the bliffwa fr*u*kthsa*m*mare*n* oc waraktogare*n*, Än thaa the öffw*er*sta grenana bära m*ere* klasa magha the oc pla*n*teras wel, Oc thy fara ma*n*ge wille menandis ath th*et* wardar jnthe hwath grena som sankas til ath plantera när the ärw a*n*nars aff godhom winträm, oc thy är stor konsth at wäl kw*n*na plantera wi*n*garda, Oc swa som j me*n*niskio*n*nas krop | hwar li*m*men haffw*er* sina kraffth oc 144 r.

ämbethe, teslikes oc j byrdogom träm är tolken skikkelse j grenommen, oc ögonen kwnna ey göra the ämbethe som höra til öronen, oc swa säyandis wm alla andra limma, swa är thet j dywrom, yrtom oc träm, rothen är som fötherna, bolen som kroppen. oc grenana som armana, löffwen som henderna, oc thy haffwa hwart sina kraffth oc ey all lika frwkthsam, oc än tha ath mange menniskior haffwa al sin lidhamoth oc limma pa kropsens wäghna. likowäl ärw ey alle menniskior frwkthsamme, swa är oc trän j sinne mattho, ath the som ey pläga bära frwkth skwla ey skäras aff til ath planteras, Än thet som plantheras skikkes j en skoghs aaker thär aff nyo wptakes ath han faar frith wädher oc wärma, Är thet j hetom landom skikkes pa nordermere sidona pa nokon bakka, Är thet j kaldom landom skikkes pa södhre sidhona ath trän fa wärma, Än bäst wäxa the thär mattelikith wädher är,

144 v. Hwrw planteras 171

Wjnträ planterandis aff the förscriffna winqwistana graffwis en hwla j jordena tre föther langh oc twa föther dywp oc thär läggia tha nidher then ena ändan aff wingrenenom, oc wp rätta then andra ändan aff honom som haffwa skal twa äller tree knoppor affwan jordena, oc swaa trodha jordena wäl wm kringh jämnande henne, Somme latha gaa ena dywpa for lika pa jordena thär the wilya swa planthera oc j henne läggia the swa qwistana nidher jordandis som förscriffwith är latandis wara fira äller fäm föther mällen hwan qwisthen som

planteras, Somme plägha plantera wm waren oc
somme wm hösthen, Wm waaren planteras bästh
thär jordhen är waath, feeth. oc nylika wptaken,
Wm hösthen thär jordhen är tör. heth wädher. oc
pa bakkom, Wm waren thär landit är warmpth
böryandis plantera xiij daghen j febrwarij manadh
oc swa j xl dagha thär äffthe, Än wm hösthen
böryandis planthera fran xv da|ghen j octobrj 145 r.
manadh til förste daghen j decembrj manadh thär
ey är nokoth frosth, oc thet affwan jordena är aff
winqwistenom bindes widher ena röör, Oc tha then
qwisthen skärs först aff träno förwaris wäl oc
qwistes aff honom alla smaa grena, Oc thaa the
sätyas j jordena förwaris at rötherna aff twam
qwistom komma ey samman wäxandis hwar wm
andra oc thy säties stena nidher j hwlona jämtho
thär som qwisthen nidher jordas, the qwistha som
skäras til ath sätyas ärw godhe fran bolenom
räknande sex knoppor thet andra är ofrwkthsampth
än tha then delen är longher, Somme plägha wridha
tessa qwistana widher större ändan oc läggia them
twäfalla samman oc swa haffwa the eth järn som
är tre spanna langth oc j and[r]om ändanom är thet
tywgoth oc wppe mot skafftheth sither eth järn
aff the andro longo järneno the sthiga pa mädh
fotenom, oc swa sätya the then ändan aff järneno
som tywgat är pa qwisthen thär han är wriden
| stigandis pa järnith mädh fotenom trykkiandis 145 v.
nidher j jordena oc swa lagandis jordena alth wm
kringh, thet är almennelighen sidher j walandh,
men thet är wärst ath at när qwistana wridas tha
borthga besto knopporna, thy sex knoppor fran

bolenom ärw frwkthsamme, oc thet som wridz oc lägs twäfalth aff grenenom haffwer ath mynsto tre knoppor, oc swaa andre tre j jordenne oc jnthe bliffwer affwan jordena aff them godho knoppommen oc thy säya somme ath swa plantera är ey nyttogth, Jtem goth är planthera manghskona winträ thy ath när eth slagh kan ey bära frwkth thet aarith tha bär thet andra, thy som tola köldh oc ey hitha, som hitha oc ey köldh, som wäsko oc ey torko, som törko oc ey wäsko etcra Thy ärw wingarda wandsamme brwka oc jngen jordh är swa god ath faar hon ey the rökth oc tilredilse som henne böör tha gör hon ey frwkth, och j försto plantherilsommen är haffwandis största rökth oc athwakth:—

Röktha oc rensa wingardhen affwan jordena 172

146 r. Wjnqwistana giffwa aff sigh grena tha the wäxa girogth, oc thy skwla the affskäras jdkelika swa ath all kraffthen löper ey wthj the qwistana som jnthe dogha mädh wäxtenom, tha likowäl lathandis twa qwista wäxa oc ey flere aff them grenenom som är plantheradher, wthan swa waare ath man wille lätha flere wäxa til ath affskära framdelis til planteran j the andro aareno, Annars rense wel mädh affskyrdh, oc the wngo grenana bindes wp lenlika oc warlika ath wädher oc blaasthen brythers them ey söndher swa länge the fästa sig syälffwe oc bära sigh, Än the qwistha som sigh swa förmykith skiwtha pa länghdena brythes langth wppe

aff til halffz ath the kwnna wäxa pa tiokhetena oc ey pa längdena, Tessa förscriffwadha wathn qwistana skwla rensas aff tha the ärw swa nyliga wthlwpne oc blöthe ath när man taker pa them mädh fingrenom straax brista aff bliffwa the sitiandis til thes the hardna oc skäras aff mädh järn, tha för|wärras trädh ath thet riffz ey thär aff oc swa 146 v.
törkas thär äfften en deel aff träno, Än när the qwistana ärw hardnadhe oc tarffwas affskäras, tha skäris ey alstingis när qwistenom aff hwilkom the ärw waxthe:—

Rökta wingardhen wm rötherna 173

Wm hösthen sidhan winith är bwrgith för än fröstith kombir skal wingardhen röktas wm röth-erna affskärandis alla smaa röther som ärw waxthe aff träno öffwersth j jordenne, thy the swgha alla wäskona, oc krafftena aff trämen, oc wm sommaren törkas trän affwan jordena, thaa likowäl skwla the rötherna affskäras mädh enom hwassom spadha en finger langth fran träno, oc j the landeno som är ey mykith frost tha lates winträn swa sta baar affskwrna rötherna, än är storth frosth täkkes til jordhen wm rötherna oc läggis dyngia wm kringh them oc helsth dwffwo dyngia, Oc then röternas affskyrdh göris wngom winträm hwarth fämthe aar, gamblom träm hwarth tridye aar, ty gamblom wäxa ey swa snarth röther Jtem | sidhan rötherna ärw 147 r.
affskwrne swa wm hösten, skäris aff qwistana och alth affwan til trädh ath ey bliffwer meer än en qwisther ather oc han skal behalla twa knoppor

som ärw nästh nidher moth rotenne, oc thet affwan är affskäris ey när knopponne, oc skäris swa pa snedh ath wathnith rindher ey aff skyrdenne paa knopporna, wtan heller swa ath thet kwnne droppa pa jordena

Affskära qwistana 174

Winqwista affskära ärw twäskona tima thär til, som är waar oc hösth, oc tha likowäl är waar thimen thär til bästh för än knopporna börya til ath wthspringa oc wäxa, thy tha är qwisthen blöther at skära, Än j förstha aareno tha qwistana ärw plantherade graffwes jordhen hwar maanadh wm kringh rötherna wm sommaren oc affskäris wathn qwistana, men thär som är ey starker winther thär skäras bästh qwistana aff wm hösthen, oc thär starker är winther skäris aff wm waaren, Jtem the
147 v. qwista|na som wäxa wth aff harda bolenom aff winträno ärw ey frwktsamme

Stödhya wp winträ 175

Winträ tha the ärw smaa stödhyes oc bindes wp widher fina röör thy the orka ey bära sigh syälffwe Oc gammwl winträ stödyas oc wpbindas swa ath twa rörkäppa ärw widher hwarth trä oc swa andra rörkäppa twärth före swaa gangandis radhena wth gönom och pa them käppommen hengia wingrenana hallandis hwart annath at wädridh slaar thet ey wm kwl, Jtem tha winträdh bindz widher käppen äller rörena böyes ey äffther keppenom wm han

är krokotther. wthan lathy heller wara eth rwm mellen winträdh oc käppen oc bindes ey harth Och banden mädh hwilken bindas skal warj giord aff törkadho säff, äller aff bladommen aff dwnkäffle som wäxa j kärrom törkath, äller annor tolken tingh som blöth ärw, thy bindas the mädh widiom äller hardom grenom tha gnagha the winträd twärth aff, oc wäxa jn j winträdh:—

Plantera thär som fattas trä 176 148 r.

Wjngardhen när han är wngher och rwmpth planteradher maagha nokor trä swa planteras j radhena, Nar nokoth winträ skywther langth wp affwer rörena äller käppana som ärw bwndhne twärth före til at bära wppe winqwistana tha böyes affwer käppen oc nidher til jordhena och thär graffwes en dyw[p] kwla oc then toppen jordhes thär nidher wäl och swa wäxa thär röther första aarith, thet andra aarith skäris affwan j bokthena jn til kärnan, swa dragher ey förmykna kraffthena aff synne modher, tha äffther tw aar skäris aff alstingis thär j boktenne oc bindes til ena rör, oc graffwes wm the wngo rötherna ath the komma wäl nidher j jordena oc ä hwar nokor trä förgaas thär sätyes ny trä j geen, Oc merkiande vel ath thet är ey nogh ena reso wm sommaren borsth skära wathn qwista som inte dogha aff winträno, wthan heller offtha oc idkelika, oc enkannelika the grena som löpa wth nidre pa träno, | Jtem ther 148 v. som är heeth land bindhes röör stängerna swa som j fira hörne ther winqwistana kwnna wäxa wppa

aff enne rad til the andra radhena som trän ärw sath. swa skyla löffwen jordena ath hon ey förtorkas, Än ther ey är stor hithi skikkes grenana wp-bwndhna räth ath radenne swa är qwämelikaren til gaa j mellen trän oc graffwa oc röktha win-gardhen, oc wpskära frwktena

Wingardhen skiffthes 177

Wingardhen skiffthes häller j manga smärre wingarda likastora, och rwm j mellen them, swa ath wädrith haffwer sith lop, oc thär haffwes wäga, oc thär aff lättas arbedes folkith j hoghenom oc fiktar til ath lyktha en wingardh äffter annan Än är en wingard omykith stoor lätyas mange j hogenom oc litith arbedha, thy thet ey synes hwath the haffwa giorth Oc är goth at witha mykith arbede hwar jordmonen wthkräffwer oc mykyn kosthnath:—

149 r.

Bindha wp winträn 178

Winträn skwla bindhas wppa the käppana som twärth före fran eno trä oc til annath bindas, oc the skwla ey närmer jordhenne wara än fira föther, oc ey höghre fran jordenne än syw föther, än thet är ey wnderstandandis wm wngh trä, thy the kwnna ey swa högth wp bindas för än the langh aar wäxth, Jtem thär jordhen är wäsko fwl. hymmellen warmer oc wädrit ey störmande thär magha trän bindas högth wp, thy trän frögdas tha the komma wp j högdena, oc frwkthen täs myndre

fwlna äller rwthna när wädrit blaser wndy trän oc driffwer borth daggena oc törkar oc gör winith goth, Men hwar som är klen jordh swar hithi oc stormande wädher. thär bindes the winsträn läghre pa twärkäppana som skwla them wppe halla Jtem när trän wpbindas. böyes ey twärth borth äfftheer stakanom, wthan halles räth wp, thy thet hyälper mykit at thet bliffwer frwkthsampth oc waraktogt | til allerdommen oc stadogth, thy när trädh är 149 v. räth oc kärnen jnwertis är j the rätther gönom hwilken jorden giffwer wpganghen oc födona, thes yffnelikaren när jngen kroker är som hindra, Än the trä som ärw wanskapad oc krokoth bliffwa ey swa byrdogh, oc när träd är swa högth wp wäxith räth som tarffwas, tha bindes öffwerst widher stakan ath frwkthen som är twng ey drägher thet nidher oc bliffwer krokoth sidhan, oc skipes arma pa twärstängerna som halla och bära wppe frwktena aff grenommen som wäxa aff bolenom:—

Aff wintrännas grenom 179

Wjntränas boll som ey än haffwer fäm aar skal ey närmer wprekkia til twärstangena. wthan swa ath öffwerste änden är jw en fotzmon nädan wndhy twärstangenne swa ath grenana som wthlöpa aff bolenom skikkas räth pa stangena, oc somme latha bliffwa flere äller färre aff them grenommen äfftheer thy som frwkthsamhethen är, Än aldrig | flere än 150 r. ottha grena aff eth trä thär jordhen är aldra bästh oc bolen gammal tilstädyes wäxa, Är nokor wingardher wäxtheer pa bolen högre än sakth är, oc

är wpgangen öfwer twärstangena mädh bolenom. tha affskäris oc göris läghre som sagth är wndher twärstangena, oc bindes the andro grenana til stangena, Som winträ släkthe ärw ondh och ofrwktsam oc bliffwa aldrig bätre aff nokre rökth, som jord är swa skipath ath thär aldrig wäxer winträ til nytto jnnan:—

Affskära qwistana 180

Wintrännas öffwerflödoga qwistha skwlo aff skäras sidhan winklasana ärw affhenthe wm hösthen mith j octobrj manath sidhan rägn är kommith oc qwistana ärw moghnadhe, än kombir ekke rägn. thes sedermere skwla qwistana affskäras, Men thär som är kommande frost oc starker winther affskäres qwistana mith j febrwarij manadh, oc thäs bittidaren qwistana affskäras. thäs flere grena, thes sedermere. thes mera giffwa trän frwkt,

150 v. Wingardz mestarens ämbethe 181

Wjngardz mästaren akte thessen try som är skaffa mykna frwkth. förese arliga goda qwista til planthera. oc fostra winträn at the bliffwa länge waraktogh, gör han ey thet tha skeer thär aff stor skady, Jtem när grenana affskäras tha är witande ath pa nordermere sidonne pa träno skwla ey trän mykith sargas oc ey skwla thär tilstädyas wäxa manga grena wtan ath enasth en qwisther, Än pa södhre sidonne haffwes manga grena som skyla oc skyggia fran myklom hitha, Oc kniffwen som wintrännas

grena affskäras m*ädh* skal wara alsting*is* hwas hardh*er* oc tynner, thy är han boll oc tyokker tha flängh*er* han oc fördärffwar trän. oc snarare*n* bryth*er* än affskär, oc trän rwthna th*är* äffth*er* Jtem nar winträn wäxa alth förmykit tha ärw the lange grenana öffw*er*sth brytande swa ath krafftth*en* bliffwer j bolen*om* oc moghnar, oc täslikis andra sma qwista affskärand*is* thy th*et* gawnar mykith frwkth*en*ne th*et* a*n*dra aarith Jtem winträn skwla jnte skäras tha the standa j blomster oc ey häller wmkri*n*g th*em* är tha graffw[a]nde, | Natwrlige mästara 151 r. sc*ri*ffwa tre thima wara til winträ, th*en* förste är tha trän börya wthspri*n*ga til wäxth, th*en* andra när the blomstras, th*en* tridye när frwkth*en* mognas, oc natwren mäktar ey fwlborda j th*em* th*et* hon wil, oc thy tarffwas med ko*n*stenne ath mestarma*n*nen hyälp*er* til m*ädh* trem sy*n*nom graffwa*n*d*is* dywpth wm kri*n*gh winträn jordena j the tre thimana arligha oc aktande thimana:—

Ympa winträ 182

Wjnträ ympa aff grenom*m*en j ga*m*mwl trä hwilke*n* so*m* wil, tha ärw först wthwälyande godha winqwista wäl moghne oc tri*n*dhe. oc the som ey haffwa langhth mellen knopporna, Winträ ympas j twäskona matto, Ena matto pläga so*m*me at bora gönom winträdh m*ädh* eno boor oc th*är* jnsätya qwisth*en* som ympas än th*et* brwkas syällan, Annar matta är ath winträdh saghas aff widh*er* jordena th*är* th*et* är stadogth, oc th*är* klyffz oc swa skäris trehörnotth*er* gren*en* oc sätyes j bolen swa at

barken fälles räth moth barken oc bindhes stadogth wm kringh oc mädh leer bewaris före wäsko oc
151 v. räghn, | The andra ympilsen är ath när et goth winträ standher när andro tha boris eth hol gönom thet andra träd mädh enom lithlom naffwar, oc thär gönom draghis en godher qwisther aff the andro träno ey affskärandis honom wthan läty honom thär swa bliffwa ath han är wäxther fwlkomliga j thet som han är gönom satther oc sidhan skäris fran the andro träno som han war aff wäxtir til förna Än standher ekke eth winträ swa när andro ath thet kan göras, tha skäris grenen aff oc strax färsker affskrapes barken oc sä[t]yes j holith wäl oc swa klemes leer wm holith, och thet göris wm waren, Jtem somme ympandis skära badha ändana aff winqwistenom som sma wiggia och sätya j klöfftena böyandis qwisten swa ath barken moth barken fälles oc sidhan förwara fran wathn oc wädher mädh ält leer oc näffwer, oc swa nädhan wndher ther ympad är sargis trädh mädh enom hwassom kniff paa badha sidhor likowäl ey dywpth, wthan swa ath wäskan kan ther wthrinna heller än hon wpgar ther ympilsen är oc hyndrar ath thet ey fasthna

152 r. Sywkna wingardhen 183

Wjngardhen sywkna stwndom oc kan ey bära frwkth äller ganskans litith, tha takis stark ätikkia oc blandes samman mädh asko, oc thär mädh wathnis the winträn som ärw ofrwkthsam oc strykes then askan oc ätikkian wppa trän oc swa bliffwa

the frwktsam, Jtem stwndom böryas mykin frwkth pa winträn oc thees wm waaren, oc hon ey kombir til mogenheth wthan heller wisna oc vardher til jnthe, thär til skal man taka eth hwasth järn oc skära nokra röther aff tränom oc samman röra gambla jordh mädh starko ätikkio oc thet läggia wm rötherna thär the ärw affskwrne, oc mädh ätikkyo dyggias, oc graffwes offtha wmkringh tha wisnar ey frwkten äller förgars:—

Mangskona win pa eth trä 184

Wjnträ magha ympas swa ath paa eno trä wäxa mangra handa winbär Takes fira äller fäm färska qwista aff manskona winträ j rättom thima vm waaren, oc läges täth til samman oc bindes städogth ey alstingis widher ändan, sidhan trängis eth stykke aff eno aff skwrno horn äller lerkar thär wppa som bwndith är swa ath qwistana ärw thär gönom 152 v. löse pa badha ändana, sidhan sätyes swa nidher j godha wälgödda jordh ath thet som bwndith är staar harth widher jordena, oc the qwistana som j jordenne ärw widhas wth hwar fran androm oc jordhen kastes til oc wathnes offtha ath thet kombir til ath wäxa, oc swa bitha qwistana sigh samma[n] j wäxtenom, Äffter try aar sla leerkarith söndher äller hornith som är wm trädh, oc ärw tha the qwistana wäl samman wäxte tha sagha aff en aff qwistommen äller twa affwan före harth widher thär the ärw samman wäxte oc läg träplasther wppa oc kasta jordena wp wm, oc när nokra qwista wäxa wp aff them delenom som är samman wäxther

them förwara wäl, oc the andra grenana affskär thy the bära mangskona frwkt Jtem ath winbären haffwa ey j sig stena äller kärna, Tak en gren som är til at planthera qwämeliken j rättom thima, oc honom klyff fläkkiandis warliga mädh enom kniff
153 r. pa andro sidhonne swa ath tw jnthe | sargar knopporna, oc swa wthskrapa äller skär warlika kärnan, sidhan binth then qwisthen wäl samman oc säth honom nidher j feth jord oc wathna jdkelika, oc graff offta wmkringh honom, oc tha thet träd äldras bär thet winbär wthan stena j sigh,

När vinith skal affskäras 185

Winith pröffwas j manga mattor wara mogith oc skal tha affskäras oc persas somme hentha winklasana aff för än the ärw moghne, oc thet winith thär aff trykkis är ey waraktogth til at liggia länge, tha likowäl bliffwer thet mykith starkth, Thet win som t[r]ykkis aff them bärom som ärw mykith mogen wardher sötasth oc myndre starkth, Jtem när man taker eth winbär oc thet krammar mellen fingrana söndher, Är thet swa ath kärnana wthga slätte swa ath jnthe aff jnwertis bäreno hengher widher them thär mädh bepröffwas ath tidh är winith affskära thy thet är mogith, Jtem wm kärnana ärw harde oc brwne oc ey gröne, thet är thekn ath winith
153 v. är moghith, | Oc tha renth oc klarth wädher är skäris aff, oc maanen warj j ökilsenne thes waraktogaren bliffwer winith Sidhan winklasana affskäras bäris strax tith j kar äller waskor ther the skwla trodhas

jnnan mädh renom fotommen, oc tappes mosthen aff j andra tynnor äller bottas ther han kan liggia oc göras j fiorthan dagha äller meer, oc the qwistana äller meskeⁿ aff bärwmmen läggis j eth storth kar och slaas renth wathn ther wppa och äfftheʳ nokra dagha pärses ganskans wäl wth oc thet bliffwer ey mykith starker drykker, tha likowel godher til ath drikka tha strax:—

Göra agresth oc sapam 186

Winbäreⁿ när the ärw swr oc ey än moghen hentes oc stöthes laghen ällér mosthen aff them, oc lathes thär j nokoth granth salth blandandis wäl samman oc sätyes j solena tre dagha, oc sidhan gömes til ath redha thär mädh math, Jtem annarledis göris oc gömes agresth, Takes swra winbären omogen. stötis oc wth pärses mosten, oc sidhan sywdhes | lenge pa eldenom til thes thet tiokna oc 154 r.
lätis litith salth thär j, och sätyes j solena sidan til ath torkas oc swa gömes til ath redha math thär mädh, Jtem somma taka bästha mognan mosth aff winbärwm oc honom sywdha swa ath tridywngen är borthswdhen, och swa bliffwer han tyokker som honag oc mykith godher til math redhningh oc til ath sylta frwkth jnnan oc hether thet mustum coctum äller sapa, Jtem Require in alio libro de v[ino]

Hic [cap. 187—220] sequitur in libro A folio 200 per capitula de vino

Apalla garda sätya oc planthera 221

Hwilken som vil saa äller planthera apalla gardha han skal witha ath tolken jordh tiänar til äpleträ som til wingardha godh oc feth, oc för än kärnana saas gärdhes wäl wm kringh, swa ath dywr komme ey til ath bitha the wngo trän, oc swa ath menniskior komma ey til at taka pa the trän, thy när trän hantheras mädh menniskios handh wm toppen äller bitas aff nokrom dywrom sidhan wilya the naplika mera wäxa, Jtem the thrä som ärw wplwpen pa
154 v. eth aar samman | plantheres helsth samman, thy höghre trä nidhertrykkya oc förmena them smaa trän ath the ey kwnna wäxa, Jtem när tw wilth planthera thaa graff wp alla hwlorna eth aar til förna latandis them swa standa ypna ath rägnith oc solen göra jordena qwäma, thy annars kan ey strax wäxa the trän thär j plantheras, Än wilt tw thär j planthera wm thet samma arith som tw wpkasthar hwlorna, tha at mynstha wpkästes hwlorna twa manadha til förna, oc sidhan brennes halmer j them oc wäl widha thes bäther wäxa trän oc wardh[a] byrdogh, Jtem trän skwla plantheras rwmpth oc skikkelika swa ath nar the vexa kwnna wthwidha sina grena, annars bliffwa the ey frwk[t]-sam, oc ey heller kan nokoth saas mellen wthan the standa rwmpth, oc lithith bära the wthan jordhen wmwändis mellen them Oc ath mestho mellen hwarth trä ma wara firetyo föther, äller at mynstho xxx föther, Trän som skwla plantheras wthwälyes godh tiok som eth yxeskaffth. räth. osargath j barken oc
155 r. högh, Än somme taka godha grena | aff gamblom

oyrdogom träm skärandis them warlika aff träno pa the sydonne som wither moth solenne oc ey haffwa standith j skwgganom, oc merkes hwrw trän wistho til förna oc plantheres j sammo mattho, Oc plantheris ey gerna tw trä samman j ena hwlw thy fylska oc marka fördarwa them badhen, Jtem nar tw nidhersäther hwarth trädh j sina hwlw tha säth twa sma kärffwa sammanbwndna aff torra qwistha tiokka som en arm widher hwarth trädh annan pa höghre oc annan pa wenstre sidona affwer ända ath the räkkia nederst j hwlona oc öffwersth j jordena, thy thär kan wathnith lättelika löpa nidher til rötherna tha the wathnas wm sommaren, somme planthera them wm hösthen j ny widher octobrj manath oc somme wm waaren, och ey kan al planteringh göras ens j allom landom thy winthren oc köldhen thet ey tilstadher oc sommaren kombir ey ens j landen,

Ympa trä 222

Alla handa trä magha jmpas hwart j annath när barkana theras ärw ekke olike, oc bära frwkth pa enom | tidh wm aarith thes bätre komma the saman- 155 v.
man, Trenne mattor ärw jmpilsen, En jmpilse är nar trädh sagas twärt aff oc stobben klyffz affwan oc thär j sätyas qwista aff androm träm, Annar jmpilse är när trädh saghas aff oc j stobban affwan mellen barken och trädh stadgas jnsatta qwista aff androm träm oc the twenne jmpilsen göris wm waren, Tridye jmpilsen är görandis tha trän löpnas barken takandis oc skärandis firakanth wm kringh thär nokor knoppa sither pa träno oc swa lika

storth aff barkenom flaa aff the andro träno oc strax fälle then barken mädh knopponne j samma stadhen oc kallas en plasterilse oc bindis warlika til oc thet göris wm sommaren, oc all jmpilse göris pa manas til wäxilse oc ey pa nädhenne, Grenana som skwla j sätyas skwla wara aff frwktsammom träm oc haffwa manga knoppor, oc takas aff trämen pa the sidhona som wither moth solennas vpgang aars gamble. hele. tiokke som mynsthe fingren haffwandis twa äller tre grena, Oc när träd tw wilt jmpa jnnan är affsagath thär som thet är bästh helth oc färsth swa at näffren äller barken riffz jnte sidan
156 r. skär stobban slättan affwan mädh enom | hwassom kniff, sidhan haff en tynnan järn bläyda äller aff been, oc honom ganskans warlika driff mällen barken oc trädh affwan j stobban tre fingher nidher förwarandis ath barken äller näffren ey riffz äller reffna Sidhan skär qwistana som tw wilt jnsätia äffther bläydan görandis them swa ath the jnganga ey skärandis aff them barken pa the sidorna som wth wither til barken pa stobbanom oc ey heller kärnan j qwistommon oc swa wthdragh bleydana oc jnsäth qwistana mällen trädh oc barken oc binth träplasther wmkringh oc förwara wel ath räghn kombir ekke thär wppa, Jtem somme plägha mädh enne saagh göra holen före qwistana sagandis j äggiana aff stobbanom oc sidhan skärandis thär saagath är mädh enom tynnom oc hwassom kniff släth, oc swa skärandis qwistana thär äffther swa som trehörnotta ath tridye sidhan haffwer barken oc swa jnsätyes plastres oc bindis stadelika til, Jtem wil tw jmpa sma trä tha sagha them aff ena

span när jordenne oc klyff stobban try twärfingher nider oc säth twa qwistha tilskwrna som sagth är hwar pa sina sidhona swa ath barken fälles moth stobbans bark och | wthdragh bläydan oc plastra 156 v.
bindandis oc läg feta jordh wm kringh wp til jmpilsen oc lath swa wäxa, Jtem jmpa persicas äller annor trä j pilträ, Tak then greenen som färsker är oc tiokker som en arm aff pilträ twa äller tre alna longan oc bore gönom honom mädh enom naffwar, oc hwar som standher wäxth nokoth litith persicco trä aff the skär alla grenana än jnthe skär aff toppenom oc thet pärsicco trädh dragh gönom thet holith tw boradhe gönom pilträdh oc thär thet trädh böryar trängias j holeno affskrapa barken sakta aff persicco träno oc täp wäl wm holith mädh träplasther oc nidher böy badha ändana j jordena aff pilträno läggiandis jordena wäl wm kringh, och wathna thär wm jdkelika, sidan äfftther eth aar äller tw nar the ärw wäl sammanwäxth, skäris persicco träd aff nädan wndy pilträno, oc flytyes swa badhe pilträd oc pärsiccoträd sammanwäxth j godha jord oc nidher sätyes badhen samman j jordena, oc thär pa wäxa persiccor som jnga stena haffwa | j sigh, swa magha oc annor 157 r.
trä jmpas j pilaträ oc annor trä hwart j annath j rättom thima:—

Pärwträ 223

Pärwträ skwla plantheras wm waaren thär som är köldh oc starker winther j landommen, Än thär som ey är starker winther magha the bästh plantheras wm hösthen. Pärwträ wilya haffwa godha jordh som

winträ, The wilya ey haffwa stenoga jordh, Jtem wngh trä som ärw try aara gammwl wäxth aff kernommen sätyes oc flytyes j dywpa graffwer oc skäris toppen aff them oc bindis thär wm träplasther äller leer, men pärwträ wäxa langhsamlika, The pärwn som wäxa pa them träm som ärw wp lwpne oc wäxthe aff kärnanom haffwa sötaren smak oc bätre ärw ätha, oc the pärwn som ärw wäxte paa them träm som ärw jnpadh smaka ey swa wäl, tha likowäl ärw the waraktogaren til ath göma länge, Jtem mellen pärwträn som plantheras skal wara xxx föther, Pärwträ tarffwas offta wathnas oc graffwas wm kringh rötherna ey lathandis gräs
157 v. wäxa wmkringh | Oc när pärwträ börya ath blomstras wm waaren tha gödhes wäl wathnes oc graffwes wm rötherna swa förgars ey blomstridh, oc enkannelika är koo dyngia godh thär til, oc somme blanda thär til mädh asko wm rötherna thy frwkthen faar thär aff en starkan smak, Pärwträ släkte är mangskona tha likowäl är en matta til ath planthera oc röktha trän, Sywkna nokoth pärwträ, tha thak jordhena aff rothenne oc bora mädh enom lithlom naffwar gönom rothena oc säth thär j holith en naghla aff feto fore trä äller eketrä, oc täslikis oppe j pärwträdh bora oc jnsäth en naghla, Jtem wäxa marka j pärwträ tha tak oxagalla oc gywth wm kringh röterna oc swa fördriffwas the Jtem slaas windrägh wm pärwträ rötherna tha jnnan tre dagha fälla the blomstridh oc frwkthen wäxer, Jtem somme pärwn haffwa j sigh swa som harda stena smaa, Oc thär til bätringh, kasta jordhena aff rothommen oc salla alla jordena rena borthkastandis alla smaastena oc

blandha thär til blö|tha jordh sallada oc henne 158 r.
lägge wm rötherna oc jdkelika wathna swa bliffwer
frwkthen wthan stena, Pärwträ jmpas swa som
scriffwit är wm äpleträ Pärwn som skwla gömas
äller syltas affhentes warlika swa ath the ey stötas
oc tha klarth wädher är, tha manen är j afftäkth
xxij daghen til xxviij daghen, oc för än the wardha
alstingis moghne syltes äller läggis j halm, Äller
renses wth kärnana skärandis pärwnen j stykke
hengis wp j wädrith til ath torkas oc gömes, Jtem
aff pärwn trykkes mosth mädh pärsenom gönom
en haarsäk, oc drikkes wm wintren thy han swrna
wm sommaren, Jtem ätikkia görs aff pärwn, Hentis
swra pärwn moghen oc läggis j en högh j tre daga,
sidan läggis j eth kar, oc pa them latis räghn
wathn oc täppes affwan karith latandis swa sta j
xxx dagha, sidan ypnes oc nytyes, och swa mykith
som daglika taks aff the ätikkionne til ath förtäras,
swa mykith latis ather j gen aff renth wathn j
karith thär pärwnen ärw:—

Förwara äple länge 224 158 v.

Aff trämen hentes äplen warlika swa at the ey
stötas äller falla oc gömes j thet rwm som wädrith
ey bläser pa them görandis thär flaka som andra
grindher och thär wppa läggiandis törran halm oc
swa äplen athskelyandis thär vppa, Annarledis
gömas äple läggiandis them j glaseradha leer
pottor läggiandis thär wppa eth lok aff sten oc
bindha thäth til oc tyära wm swa ath wathnith
kan ey komma jn oc swa sänkia them nidher j en

brön äller källo oc bliffwa thär länge bewaradh, Jtem somme affhäntha äplen oc döpa them j warma tyärw sätya them j hwsith läggiandis löff wndy them, Oc altid skwla äplen swa läggias at skafftidh wändhes nedher, oc skwla the ey handas sidhan wthan tha the skwla förtäras, Jtem ma oc göras ätikkia aff swräplom j sammo matto som förscriffwit är wm pärwnen Jtem annarledis bewaris äple, Hänthes warlika som förscriffwith är oc läggis skikkelika j en nyan fyärdwngh fwllan, oc sidhan sätyes späla affwan wm löslika swa ath äplen ey trängias oc ey wpflytas kwnna, sidhan sywdis sam-
159 r. man | honagh oc godh söth wörth oc latis kalth j fyärdwngen pa äplen fyllandis swa ath honagith standher affwer oc swa bewaras the länge, Jtem annars bewaris swa, Göris leer wm them oc törkes wm kringh them oc hengis wp thär kalth är, Jtem annarledis, läggis skikkeli[ka] j eth kar mädh bywgh swa ath jnte äplit rörir thet andra oc swa annor flodhen aff bywggeno oc wpfylles karith oc göris täth lok affwan wppa karith

Fikona trä 225

Fjkonat[rä] wilya plantheras tha warmpt wädher är, the wilya haffwa stenoga jordh äller bärgh, Oc stwndom växa the aff kärnommen som ärw sadhe, stwndom plantheras the aff qwistommen j swa matto, Tak en gren synnan aff fikonaträno som haffwer tw aar äller try wäxth, thär haffwer ey langth mellen knopporna, oc han haffwj tre grena aff sigh, then grenen jordha neder wpsätiandis

affwan jordena de sma grenana oc jordena mellen
them och stena, oc är landith kalth thär the
planteras tha bewaris bindandis halm wm toppana
thy frostit skadar them | Jtem fikonaträ som ärw 159 v.
hwith släth och haffwa langth mellen löff knopp-
orna ärw ey frwkthsam, Jtem när fikonaträ wardher
ena reso flwth oc plantherat thes bätre frwkth bär
thet, Jtem när fikonaträ planteras j squillam bind-
andis starklika til tha bliffwer thet frwkthsamlikith,
the trän wilya haffwa dywpa graffwer. harda jordh,
the fikon som wäxa j törro jordh smaka bäst än
the waxa ey swa stor som the thär wäxa pa fetho
jordh, Fikon haffwa mangskona slagh. Än all haffwa
ena rökth oc matto til ath planthera, Jtem fikona
trä wilya gödhas mädh foghladyngio, oc skäris aff
trämen the grena som illa wäxa oc j swa matto
ath the grenana som wäxa oc sigh nidherböya
kwnna sigh wthwidha, Fikon som wäxa j waatho
jordh smaka illa, oc thy läggia somme mykna asko
wm rötherna Jtem göra nokre marka hindher fikona-
träno tha strykes thär wppa osläkther kalker j
markaganghen, göra myror nokot hindher, tha
blandes samman mynia smör oc tyära strykis pa
trädh, Jtem faller frwkthen aff swa | som aff sywkom 160 r.
träm, tha läggis alga thet är tangh som wäxer j
haffwith wm rötherna oc klyffwes en roth och
sätyes en wiggie thär jn, oc när trän börya wth-
giffwa löffwen tha brythes aff thet som wthgiffz
aff öffwersta grenommen, Jtem fikonaträ giffwa
aldrigh blomster aff sigh, wthan strax börya giffwa
först wth frwktena som ena böno aff sigh widher
löffwith, oc wil tw haffwa sedermera frwkth oc ey

bittidha wm aarith. tha borthsla the frwkthena som försth wthganger när hon är lithen som en böna och sidhan wthwäxer annor frwkth senth pa arith, Wil thw bittidha wm aarith haffwa moghen fikon tha stöth rödhan lök olyo oc pipar samman oc stryk pa frwkthena tha hon börya warda stor oc snarlika moghnas, Jmpas mago oc fikona trä swa som annor trä, oc träk aff menniskiom är bästh til fikona trä,

Bewara fikon 226

Fjkonen hentas aff trämen ey för mykith moghen
160 v. oc läggis pa en flaka | flättadan samman aff slyor äller spiälom, oc säties allan daghen j solena til ath torkas förwarandis fran räghn oc dag, orka fikonen ey wäl torkas aff solennas hita tha plägha somme hetha en oghn oc swa sätya them jn j ognen när eldhen är wth rakadher paa sma flaka, tha likowäl swa ath the ey brennas, oc sidhan läggias j fyärdwnga skikkelika oc löff j mällen flodher trykkiandis täth til oc läggis törkadher feniculum j bland oc swa skikkis thär at wara som är törth hws, Än somme läggia fikonen halfftör j fiärdynga ströandis j mellen hwarya flodhena stötta kwmyn äller feniculum törra som pwlffwer oc mädh renom fotommen twaghna trodha them samman j fiärdwnghen oc säthia thär tört är, Jtem somme riffwa fikonen j tw oc törka j solenne oc bewara them swa, Jtem ath eth fikonaträ kan bära badhe hwit oc swarth fikon, skär en gren aff

hwaryo träno j rättom tidh oc binth them hardelika samman jordandis nidher oc när the bliffwa samman waxte tha giffwa the grena aff sigh som bära hwith oc swarth fikon:—

Castanea 227

161 r.

Castanea är storth trä oc wäxer gerna j swarto jordh oc skygge och nordhan wndher bärgom, thet trädh saas aff notommen wm höstheu sätyandis hwarya notena fäm föther fran andro j forerna oc säties stikkor äller grena wm thär hwar nothen är sath wm swa är ath jordhen skal saas, oc thet göris för än jordhen slättas äller harffwas, oc sidhan the ärw wpwäxte twänne ar. tha flythyes hwar tw trä och thet tridye stande qwarth. annars hindrar hwarth trädh thet andra wm the standa trangh samman, stwndom förgangas nokra nyther oc komma ey til wäxth oc thy magha the sätias trangaren äller annor trä thär the ärw ey wplwpen The castanee nyterna skwla wara store oc wäl mogne, Castanee som skwla saas wm waaren läggis j sandh j en högh öffwer wintren xxx daga, oc sidan takes op oc läggis j kalt wathn, oc the som sywnka til bothnen ärw gode the som flyta doga ey til at plantera, Sidan läg ather nidher the godo j sanden andra xxx daga, oc swaa | pröwes ather 161 v
j wathneno hwilke som ärw godhe sywnkande. äller onde flytande, Oc teslikes gör mädh them tridye resona oc swa när waaren kombir saa äller planthera the castaneas som gode ärw, som försagth är, J starko ler jordh kan ey thet trädh waxa, thet

tol *ger*na frosth, thär the plantheras skal gödas Oc warj jordmonen swa skipadher at wathnith rindher borth, thy standher thet: tha fördärffwar thet planterada trän, Oc the trä som ärw wng grawes wm kringh wm waaren oc höstben swaa waxa the tes bäther, Castanee gömas j agnom, Jtem j waland stekias the oc äthas warme, äller sywdas, Aff them görs thär bröd, oc wm fastona minister:

Olyo trä 228

Swa som winträ wilya haffwa öffwer allskona trä stora oc mangfallelika rökth oc kosthnad, swa wil olyo trä haffwa j bland alskona trä mynsta rökth oc kosthnadh, oc räknas olyo trä yppasth öffwer all trä, Thet giffwir ey frwkth hwarth aar, vtan heller hwarth annath aar hwath heller thet röktas
162 r. äller röktas ey, tha likowell | meer tha thet röktas, ey förgar thet som winträdh standandis mang aar wthan rökt, Jtem swa som j winträmen ärw manghskona slagh, swa är oc j olyoträmen, som ärw bätre til ath sylta frwktena aff. oc som til ath trykkia olyona aff, Olio trä wilya ey wäxa thär som är förmykith heth äller kalt, Än thär heth land ärw säthies nordhan pa bärgom, thär kalth är sönnan, Eketrä fördriffwer olyoträ wm the til saman planteras äller tär som ekerötherna ärw j jordenne än tha ath eken är affhwggen, Olyo trä wäxer gerna pa lerbakkom törrom Än pa fetom akrom wäxir thet wäl oc gör thär lithla frwkth äller jngha,

Plantera olio trä 229

Saag*is* godhe oc lange. slätte oc färske grena tioke som en arm aff olyo träm förwara*ndis* ath barken jngenstadz sargas wtha*n* thär släth skärs mädh saage*n*ne, oc tha j swa matto ath grenen hawer mädh sigh halff andra span langt stykke aff bolenom thär han war vth wäxther saghath aff pa bada sidor widher grenen, oc märkis mädh färgo | hwilken delen op äller nidher. östher. äller wästher 162 v. wiste til förna, at thet kombir swa ath witha strax sätia*n*dis j jordena wäl dywpth, Oc bland*is* försth sa*m*ma*n* dyngia oc asko strykand*is* wm thär affskyrdhen war giordh, oc förwar*is* swa sidhan wäl, Somme taka rötherna oc them affskära swa oc nider läggia j jordena, oc ä hwrw thet görs tha skal thet göras wm waren jordand*is* nidher alla qwistana oc säties märke wm kri*n*gh hwar the ärw j jorde*n*ne, oc wathnes offta, oc tilstädies ey flere grena wpwäxa aff them än twa, oc äffther fira aar affskäris them som myndre är, oc swa j fämte aareno dogha the til ath flythia pa bakka höst äller waar för än the börya wäxa wm ware*n* görand*is* hwlorna aarith til förna före them fira föther dywpa, äller wm thet ey görs arith til förna, tha bränne*s* hwlorna mädh halm äller trä ath jorde*n*nas raamogheth borthgaar Jtem sätyas the j feta jord tha skal wara mellen trän sextio föther, Är jordhen ey feth warj mellen them xx föther, oc merk altidh hwrw trän witha för än the flytias | oc takes 163 r. thelni*n*gana mädh roto*m*me*n* swaa warlika ath

jordhen fölyer mädh, oc är nokoth wathn j hwlommen thär the skwlw sätias tha öses thet wndan för än trän nidher sätias, oc läggis sma stena oc god jord oc biwg j hwlona, och förwaris för dywrom ath the bita ekke the wngo trän, oc wathnes offta, oc jnthe skäris för än äffte tw aar, Jtem oliogardhen som är fwlwäxther skifftis j twa dela lathandis hwar delen bära frwkth sith aarith j swa matto, saas jordhen äller akren som är wndy trämen. tha bära trän, sas jorden jnthe tha bära jnthe trän, Än then akren skal ey töswa äryas wm eth aar oc ey mykith dywpth oc tha heth är vm aarith röris ey the jordhen, thi hithen gönom stinger rötherna, Jtem löpa wth nokra sma grena nidre pa träno. äller wm rötherna the affskäras wm hösthen oc gödis jordhen wmkringh mädh gethadyngio enkannelika, oc tilstädies ey mos wäxa pa trän äller vm kring thi thet träd wil gödas äryas oc qwistana affskäras, Stwndom hendher ath färsk oc god trä wilya ey
163 v. bära frwkt | oc boris jn j träd mädh enom naffwar och göris en nagle aff olyoträno oc slas thär j. oc swa bliffwer thet frwksampth, Äller lätis litith gammalt pis wm röterna blandat mädh swa mykit wathn, Stwndom är en gren pa träno swa giroger til ath wäxa, at wthan tw hwgger honom aff standher träd ofrwksamth Jtem olio trä jmpes mellen barken oc träd som scriffwit är wm äple trä:—

Sylta olyo bär 230

Olyobären hentes warlika aff trämen tha fagherth wädher är tha the börya til ath swarthna, oc renses

wäl fran them all löff oc qwista oc the bär som ärw sma äller stöth, Oc moth hwaryo skäppo olyobär takes en halfffiärdwngh salth oc blandis samman, och strös affwan wppa them salth j eth kar oc stande swa j xxx daga at swettas oc rindher aff them al beskheth, sidhan takes the bären oc lägis j eth trog oc törkis aff them alt saltith mädh enom swamp, Oc sidhan latis j eth kar äller fiärdwngh oc thär til mädh törkadher feniculum, oc slaas affwan wppa sammanswdith honagh oc god wörth oc lithit aff ätikkio swa ath then lagen stander afwer bären, | somme stöta anis oc kwmyno oc blandha thär til 164 r. mädh oc swa bewaras j källarom, Jtem annarledis, hentis moghen oliobären oc lägis j wathn renth som är swdith mädh renth salth oc kolnath oc thär j ligge xx dagha, Sidhan takis wp oc läggis j trogh oc törkis mädh enom swamp swaa ath saltith borth gar aff them, Sidhan skäris hwarth bärith ändalangx mädh enom kniff trem stadhom, Thär äfter läggis j ätikkio tre dagha ffiärde daghen takis wp oc törkis mädh swampenom oc swa läggis j en fiärdwngh läggiandis apium wndy oc litith winrwtho samman skwrna fyllandis fiärdwngen mädh bärommen, oc swa läth thär wppa swdna wörth mädh honagh oc äffther xx daga nytya äthandis aff them, Jtem när olio bären hentas aff trämen haffwis thär til stigha, Än the man kan ey räkkia mädh stigom slaas aff mädh rör. oc ey mädh androm käppom, oc slaas ey moth grenommen wthan heller mädh thy hwar grenana aff slas wäxer senth bär j gen annor aar, Oc thet är en sak hwj olio trän bära ey hwarth aar frwkt äller smaa bär, Jtem

annarled*is* syltes The olyo bären som ärw böryath
164 v. torkas | oc skrwnkna the hen*tis* oc läggis j solena
oc strös salth pa them granth oc lathe them swa
wäl törkas, sidan läggis j en fiärdyngh annar flodhen
aff laffwerbära löff oc annor aff them torkadho bär-
wmmen, sidan sywdis samman salt ätikkia oc wörth
oc slaas kalt paa the bären j fiärdingenom latandis
thär til kwmino dil oc apium oc swa bewaris, Jtem
annarledis syltes, Strax oliobären ärw hänth aff
trämen läggis winrwta oc pärsilia j fiärdwngen oc
annar floden aff bärwmmen swa wpfyllandis, oc
strös salth oc stöth kwmina pa hwarya flodena,
Sidan giwthes honagh oc ätikkia sammanswdith
kalth wppa oc thär til mädh latis nokoth aff olyo
oc swa säties j källaren, Jtem aff oliobärwmmen
kombir ey ath enast olya wthan jamwel en annar
wäska som kallas amurca som är eth vathn til
mangskona läkedom mot markom til aker oc trä,
thet wathnit rindher försth aff bärwmmen, thet
gömes oc bewaras särdelis j leer karom swdith
försth mädh lithlom eldh

Göra olyo 231

165 r. Olya som bästh är görs j decembrj | manad, än
the olya som görs til förna är beysk oc kallas hon
sommar olya oc är aff omognom bärwm, oc henne
skal man ey gärna göra wthan aff them bärwm
som störmande wädher slar aff trämen, Hwsith
thär olyan skal göras j skal wara swa bygth ath
thet haffwer eth täth oc släth golff som en logha
aff steen oc wara lwtandis til ena sidho oc haffwa

manga sma rennor oc wara skifftadh jnnan manga dela swa ath the oliobären som henthas aff trämen sin daghen läggis särdelis pa loghan wm the kwnna ey äller orka brwkas samma daghen oc ey blandis samman, Oc tha the bären swa liggia giffwa the aff sigh ena wäsko som försakth är thär kallas amwrca oc hon rindher nidher thär som skwla wara wndy sath kar äller annat thär the wäskan rindher jnnan oc bewaris Thy blandas the weskan amurca j oliona tha fördarffwa hon oliona, Jtem Olia görs j mangskona matto thy hwart land haffwer sin sidh, Än qwärnana ärw bästh thär til, Thy qwärn stenen kan lagas oc lättas wp swa at stenana j bärwmmen malas ey söndher Thy the göra oliona osmakandhe. | Jtem när bären pa trämen 165 v. börya til ath grana oc göras swarth, tha likowel mere delen aff them warandis hwith, när klarth wädher är hänthes bären aff trämen mädh stighom wp kliffwandis oc plokkes renliga läggiandis them nidher pa nokot klädy. rensandis fran them löff oc qwistha, oc swa strax läggis j pärsen länthelika trykkiandis oc pärsandis them, Sidhan takis wth aff persenom oc läggis wndy qwärnena blandandis til hwarya skäppo aff bärwmmen twa göpna salth, och swa males oc thet försth wthrindher är bästh, Än the bären pärsas tre äller fira resor oc wthrindher olyan, Än kan olyan ey rinna för köldenne tha kasthes thär j brenth salth swa rindher hon wäl, oc ey är rädandis ath olian bliffwer salt thy hon taker aldrig salth til sigh, Jtem haffwes aldrigh elldher. sooth oc ey lyws j the hwseno thär olyan görs Jtem dörren pa thet hwsith

wändis ey tith som kalth wädher kan jn bläsa j thet hwsith:—

Olyo karen tilredas 232

166 r. Olyokaren skwla ey at enasth | röktas oc tilredas tha olyan skal trykkias wth, wtan jamwäl tha olyan är wthsaldh strax renses wth thet pa bothnenom är ey mädh hetho watne, wthan heller strykes lenlika mädh handommen oc skölyes mädh kalth wathn offta oc swa törkes äffte mädh enom swamp ath al wäska borthgaar, Somme pläga blanda samman blaa leer oc wathn swa ath thet bliffwer som en tyn wälling oc thet sidhan stryka jnnan j karen alth wm kringh oc latha swa törkas, oc när olyan skal ather latas thär j skölya the thet lerith borth oc törka karen ather, Ny kar som olya skal latas j skwla waxdragas giordh heth widher eldhen Annars gar olyan gönom them, Somme begiwtha them jnnan mädh smelto qwaado oc swa bliffwa the sidan arlika godh Jtem the olyobären som stormande wädher slar aff oc hentas wp wren. skölyes wäl ey j heth wathn, wtan j lywnketh wathn oc swa läggis j persen til ath trykkias, The bär som hentas oc trykkias äpther decembrem ärw ey alstingis godh til olyo j math

Förbätra olyo 233

166 v. Naar olian bliffwer oren tha brennes salth oc kastes swaa heth j olyona oc täppes strax karith affwan thär olyan är j oc laty standa tre dagha swa

bliffwer olyan rensath och klarerath, Jtem haffwer olyan onda lwkth fangith, tha takes färsk grön olyobär vthan theras stena oc stötis oc hängis nidher j the illa lwktanda olyona, ärw ey olyo bären til, tha takes wnghers färsker blaa kaal oc stötis oc byndes j eth klädy linneth oc hengis nidher j olyona, Än somme blanda samman bade bären oc kalen oc salth oc swa hengia nidher j tre dagha oc sidan taka wp oc lätha olyona j annat kar, Somme taka gambla tegelstena oc göra them heta oc kasta j olyona som illa lwkta, Jtem vm nokoth dywr rotta äller annath faller j olyona oc rwthnar thär tha thakes en handh fwl mädh coriander oc henghes nidher j olyo karith, och wmskiffthes annar coriander äffther nokra dagha fira resor oc vmskifftes olian j annor kar, oc kastes brennande glödher aff olyoträ j olyona | Jtem är olyan harsk- 167 r.
nadh tha takes hwith wax oc smältis samman mädh färsko olyo oc swa slaas j the hersko olyona, oc swa strax thär til mädh bränth heth salth slaas thär j til mädh oc täppis karith til affwan ganskans wäl, swa borthgaar al herskan, Oc olyan skal altidh gömas nidhre j källarwm, oc renses mädh eldh äller heth wathn tha som görs behoff:—

Krikon oc plomon 234

Krikona oc plomona trä plantheras aff stenommen som ärw jnwertis j plommonen, tha j godha jordh wm hösthen sätiandis them twa spanna nidher j jordena, Äller wm waren läggis tre daga försth j lwth, oc sidhan sätyes j jordena thes snararen ga

the wp, Jtem sätias the oc aff qwistommen skwrnom aff trämen wm waren, the wäxa gerna j waato jordh. the tola wäl frösth. oc wilya wäxa j stenoge jordh oc feto, Ath frwkten skal ey falla aff markogh. renses borth alle telnynga som wplöpa aff jordenne.
167 v. wthan the rätte oc slätte | som lathas wäxa til ath plantera, Jtem sywkna the trän. tha blandis samman gammalt menniskios pis oc twädelen renth wathn oc slaas wm rötherna oc läggis aska wm rötherna, Faller frwkthen aff. tha kastis jordhen aff rothenne oc bores gönom oc slaas thär j en wigge aff tyärw trää oc läggis ather jordhen til, Hindra myror frwktena, tha blandis samman rödh färga oc blöth tyära oc strykis wm trän oc the döö, Tessen trän magha oc jmpas wm waren för än qwaadhan rindher, Jtem frwkthen ma torkas j solenne oc bewaras lenge Somme läggia krikonen först j salt wathn oc sidan torka them j ognenom,

Mispel trä 235

Mispelträ wäxer gerna thär warm land ärw, oc än thär kalt är, thet wil haffwa feta oc stenoga jord äller sandhblända leer jord, thet planteras aff grenommen j gödda jordh, Thet träd wäxer langsamlika, Än the trä som aff kernommen wäxa ärw waraktogaren, Jtem the trän skwla offta affskäras grenana.
168 r. gräwas | wm rötherna oc wathnas tha törka är, än ey mädh mykit wathn j sänder Jtem hindra marka träd tha lätis piis pa rötherna än ey mykith, Är thet träd ofrwktsampt. tha blandis samman dyngia oc aska wm röterna Jtem hindra myror. tha blandis

röd färga oc ätikkia oc aska samman oc strykis pa träd. oc the döö, Faller frwkten aff. tha affskäris en roth oc boris eth hol wppe mith j bolen oc slaas thär jn en plwg aff rotenne giordher, Jtem wm waaren jmpas thet trädh takandis qwistana til aff grenommen mith pa träno ey aff toppenom, oc jmpes j klöfftena oc ey j barken thy han är mykith tör oc kan ey wäxa j honom, Mespille frwkth til at göma lenge skal hentas för än hon bliffwer mogen. thy hon gither länge sitith pa trämen

Mandwl trä 236

Mandil trä planteras wm waren thär kalth land är, oc wm hösthen thär warmpth är aff stenommen som ärw jnwärtis, äller aff telningommen | som 168 v.
takas aff störsto rotommen, När mandelstenana sätias wändis nidher then hwasse ändhen twa föther warandis mellen hwan stenen oc fira twärfinger dywpth j jordena, The wilya haffwa harda oc stenoga jordh oc hetasta hymmel, The trän blomstras bittida wm arith, thi plantheres thär solen taker hetasth, Sidhan trän ärw wpwäxth flytyes som pa annor rwm oc som bliffwe standande, Jtem somme pläga läggia stenana j blöta dyngio tre daga för än the sätias j jordena, oc somme j honagh: Nar the vexa wp renses gräsith fran them, oc gödis graffwandis wm kringh, Jtem mellen hwart mandel trä skal wara xx föther, oc skäris aff them onda qwista wm hösten, Jtem förwaris ath gether äller faar them ey bitha thy frwkthen bliffwer thär aff beysk, tha the trän sta j blomsther graffwes jnthe

wm them. thy blomstred faller aff, thes äldre the
trän varda thes mere göra the frwkth, wardher
träd sywkth tha bore gönom ena stora roth oc
slaa thär j en wiggia aff feto före trä, äller sätye
169 r. en flin|tho sten jn wndher barken, Äll[e]r kastes
jordhen aff rotommen för än trän blomstras oc
läggis wm them manga smaa hwitha stena mädh
sandh, oc när thimen kombir ath blomstras takes
ather the stenana borth oc jordhen läggis ather
wm rötherna, Jtem amigdali stenana bliffwa blöthe
när warmpth wathn slaas offtha wm rötherna för
än trän blomstras, Beyske mandel wardha söthe
när som graffz en hwla fira fingher fran bolenom
j jordena, oc tith rendher all beskheth, Äller boris
eth hol mith in j trädh oc gywtis jn honagh oc
slas jn en naghle aff sammo träno honagadher,
Äller läggis swina träk wm rötherna, Mandel är
mogen til ath hentha när ythersta skalen gaar
släth fran stenenom, wilya ey skalana släppa fran
stenommen. tha läggis j halm oc strax släppa the,
sidhan twas stenana j salth wathn oc the bliffwa
hwithe oc thes waraktogaren, mandel ympas som
annor trä, Thär mykyn köld är bindes wm öffwer-
sta trän halm annars fördarffwa wintren them:

169 v. ## Sorba trä 237

Sorba haffwer tolkith som röndelöff och frwkthen
wäxer j klasa som sma äple the trän wäxa aff
kärnommen, Ther heth är saas the kärnana wm
hösthen oc thär kalth är wm waaren, the wilya
haffwa waatha jord paa bergom oc feta, När trän

flytyas tha säties dywpth j jordena, Thes mera the trän röras mädh blaasande wädher. thes bätre wäxa the, Sywkna the trär tha boris gönom rothena oc slas en wigge aff tiärträ thär j, Äller graffwes en hola jamtho träno oc wpfylles mädh asko, Sorba jmpas swa som annor trä, Jtem frwkthen hentis aff haårdh oc skäris j twa dela oc torkes oc gömes wm wintren, och när man wil ätha them blötis j varmpth wathen oc ätis sidhan, Jtem somme hengia them wp j hwsen mädh klasommen, Jtem somme göra mosth äller ätikkio aff sorbis swa som aff pärwm pläga göras:—

Eke trä 238

Eke trä som bära akarn wäxer gärna thär bärgh ärw oc stena oc än pa slätto jordh, the öxlas aff akarnommen | Än the akarn som sätias wm hösthen 170 r. j jordena. torkes först nokoth litith j solenne, Ok the wm waaren planteras stöpis en dagh försth j wathn, Jtem akarnen [s]kwla läggias pa sidona j jordena oc ey sätyas affwer ända, oc piggen skal wändas nordher, oc wndy akarneth läggis en hal äller sten swa wides roten wm kringh, thär kalth är flytyes eken tw aara gammwl, thär warmpth är flytyes try ara gammwl, oc thes offtare eken flytyes thes bätre triffz hon Jtem röterna skwla ey affhwggas swaa som androm träm, Jtem oxa dyngia oc aska läggis wm rötherna oc enkannelika aska gör ekena frwkthsamma, Eken skal plantheras dywpth j jordena oc langth mällen hwarth trädh, thy thet som dryper aff ekenne skadar andro eketrä oc allom

androm träm Jtem skal oc stwndom graffwas wm ekena annars bliffwer hon hol jnnan j allerdommenom, än böryar hon rwthna jnnan tha renses ath hon hardna oc torkas jnnan, Jtem hardhna
170 v. akarnen oc göras ondh | paa trämen, tha hwggis barken wm kringh träd swa rindher wth the onda wäskan, somme pläga hwgga aff nokra röther thär före, somme bora gönom rothena oc sla thär jn j holith en nagla aff bosbon äller järn Jtem somme taka skalana aff akarnommen oc swepa them sidan j wl oc swa sätya them j jordena at wäxa Äller wathnes trän twa resor hwar manadh mädh starke lwth, Akarnen gömas färsk j halm, j sandh, äller j törro eke löff lagde, äller j enne kistho aff eke trä, Äller läggis j blandh lök oc tha gar borth aff them beskhethen, Jtem lägias fär[s]k akarn j honagh tha bliffwa the färsk affwer aarith, oc honagith drwkkith sidan läker lidamothen oc mwnnen och andra sywkdomma, Eken ma oc jmpas som annor trä j segh äller annor trä,

Nyther oc notha trä 239

Twäskona ärw nyther som är walnyther oc smaa nyther, walnyther wilya haffwa harda jordh, heth
171 r. väder oc törko, annars hwar walnytherna | nidher sätias j jordena rwthna the, Jtem för än the nider sätyas läggis j honagx wathn ena nath. oc sidhan sätyes tre walnyther j jordena trehörnth en span mellen hwarya, oc wändis nidher piggen aff notommen thy rothen gaar thär wth, oc alle nyther göra ey aff sigh wthan ena roth räth nidher, oc

när harda jord alffwen möther böyer rothen sig wp oc skiffthes swa j grena Jtem hasle nyter magha oc plantheras j samme matto, ey dywparen än tw twärfinger j jordena, the wilya haffwa sand jordh waatha oc kalla: Jtem sylta valnyter alibi habes

Palma 240

Palma plantheras aff färskom dadel stenom sattom j jordena som är blandath mädh asko, thet trädh wil hafwa warmth land lösa jord. oc wathnas offta oc litith salth j wathnith läggis Thet träd bär ey frwkth j första try hundrada aar, sywkna the trän tha läggis wm rötherna windräg, äller klyffwes en roth oc säties j en vigge aff pill | trä Jtem wmk[r]ingh palmträ när kan jnte annath trä bära frwkth:— 171 v.

Kyrsebära trä 241

Kyrsebäraträ wäxer gärna thär kalth är, thär heth land är warda bären smaa, pa bärghom triffwas trän wäl The trän flytyas wm hösthen bästh, oc jmpes melles träd oc barken, oc är merkiande ath all trä som haffwa qwaado som thetta trädh skwla ey jmpas pa then tidh wm aarith tha qwadan rindher, wtan häller för äller sidhan, Kyrsebäraträ wil sätias dywpth j jordena. rwmpt. oc jdkelika graffwas wm them, Affhwgges oc söra qwista oc the färsko wm the wäxa förtiokke, the wilya ey haffwa dyngio äller gödhas, Kyrsebär som haffwa ekke stena j sigh latas wäxa swa, Tak wp eth wngth kyrsebära trä oc fläk thet j twa dela oc

skrapa granlika wth jnnersta kärnan oc binth strax täth samman delana j gen oc bewara mädh träplaster sätiandis träd ather j jordena, sidan äfftherr
172 r. | eth äller tw aar tha thet är samman wäxth j geen, jmpa thär j sma grena oc swa bära the kyrsebär som haffwa jnga stena j sigh, Jtem far trädh nokra söro oc börya rwthna jnnan. tha boris eth hol nädhan före söronne ath wathnith kan rinna wth Jtem hindra myror frwkthena. tha tak yrtena som hether portulaca oc vridh mosten aff henne oc honom blanda mädh swa myklo ätikkio äller vindrägh oc stryk wm bolen aff trämen tha the sta j blomster Jtem kyrsebär torkas j solenne til thes the warda skrwnken oc swa gömas lenge

Persica 242

Persica seties oc planteris aff stenommen twa föther hwar fran androm j lösa jord blandada mädh asko vendandis piggen nedher aff stenommen ey dywparen än twa äller tre twärfinger, Thär kalth oc starkth vädher är förgas the vngo trän, vtan the förwaras mädh halm, oc latis ey wäxa vm kring gräs. wtan
172 v. graffwes wm kring them | När the trär ärw tw aar gammul flytyes oc säties ey langth hwarth fran andro, The trän gödas bästh mädh sith eghith löff, wm hösthen hwggis aff söra qwista, oc hwggis jnthe aff thet som färsth är, Sywknar pärsicca. tha blandis samman gammul windräg oc vathn oc latis wm rötherna, äller thet wathn som bönor ärw swdhne j, Jtem hindra marka thet träd. tha takes oxa pis oc tridye delen ätikkia lätis pa träd oc

rötherna, Jtem faller frwkthen aff tha boris gönom rothena oc säthies en nagle thär j aff ene trä äller pila trä, wäxär frwkthen rynkioth oc skrwnken äller rwthen tha skär wp barken nedersth pa bolenom, oc när nokor väska är thär wth rwnnen stryk holith ather mädh träplaster äller blöth leer. Jtem när persico trä vatnas mädh getha myölk tree daga när the sta j blomsther wäxa the stor Jtem persica jmpes som annor trä, oc moghna persicor gömas torkada vthskwrna stenana,

Trä til bygningh 243 173 r.

Ey ärw alskona trä jamgodh äller lika waraktogh til bygningh, The trä man wil haffwa til bygningh skwla hwggas tha manen är j afftäkth, men hwggas the aff til halffz jn til kärnan, oc lates swa standa nokon tidh ath wäskan rindher wth aff them thär hwggith är. thes waraktogaren bliffwer hwarth träd j bygningenne, oc thet skal göras wm hösthen, thy wm waar thiman giffwa al trä sina krafft j quistana löff oc frwktena, Men hwggas ey trän swa tha bliffwer jnne j them en wäska aff hwilko trän snarlika rwthna oc marka ätha them, Jtem foreträ är waraktogth nar thet standher j bygningenne törth, Jtem eke trä lägs thet j bigningh nidher j jordena thär som altidh är wäska tha warar thet swa som stena lenge thy thet staar moth wäskonne Jtem böke trä oc suber thär kork aff taks rwthnar snarlika j wäsko, Jtem börk. lind. oc pila trä ärw godh til wthskyrdh Jtem äle trä är got til paala j kärrwm oc byggia paa them thy the aldrigh

173 v. rwthna j väskonne, | Jtem juniperus är godh til ath brenna olio aff til mangskona läkedom Jtem färsk oc grön aspe trä läggis äller byggis nider j wathen til bolwärke oc altid blifwer lika färsk som hon nidher lägs när hon jamlika bliffwer j wathneno:—

Kaalgard oc kryddegardh 244

Tär som kaal skal sätias äller annor krydde skal jordhen tilredhas wm hösthen til förna swa fördriffwas ogräs oc röther mädh frösteno wm vintren, Sidan wm waren tilredhes oc gödhes fäm dagha för än kalen sätz äller krydden blandandis dyngiona wäl samman mädh jordenne, Oc faara dyngia är bästh thär til thy hon gör mynsth ogräs aff sig, Jtem swa som solennas hithe wm sommaren gör jordena qwäma, swa gör oc frostith wm wintren, Oc skifftes krydasängana swa ath man kan ga j mellen themem pa alla sidhor oc rensa borth gräs, Jtem thimen til ath saa yrthe frö kan ey altid haffwas ens j swärike thy fröstit gar senth äller bittida borth, wthan thet ma saas j balyor äller annor kar bittida wm wintren jnne j stwffwonne oc swa thär wäxa oc wm waren planteris wth j sängana, oc hentis altid borth ogräs som wäxer j
174 r. bland mädh, | Klofflök planteris oc säties tha octobris maanad böryas, j goda jord swa ath han stander skikkelika öffwersth j forenne som görs mädh äryokrokenom, swa standher wathnith mellen forerna oc hindra ey löken wm wintren, Oc wm varen när the börya giffwa wth bladhen aff sigh, tha brythes

aff. swa wardha hoffwodhen tes större j jordenne, oc när the giffwa styälkan aff sigh tha wridhes han oc läggis böydher nidher j jordena, men somme säya ath tessen löken kan ey lidha wintersens köldh, oc skal ty swa planteras som sagth är wm waaren, Oc han skal saas oc wptakas tha manen är nädhan wndy jordenne, swa hafwer han ey swa starkan smak äller lwkth, Jtem laktuca när hon haffwer try bladh wäxth flytyes oc planteris som kall läggiandis dyngio wm rothena oc vatnes offta, sidan hon börya thär wäxa tha brytis aff öffwersta hiärtabladith swa widher hon sigh oc gar ey högth wp, swa göris oc mädh the yrtenne som hether jntiba thet är endiuia hon tol bäther köldh, oc wm hösthen bindes bladhen samman oc läggis mykin aska pa themem swa wardher hon hwith oc god ätha | Jtem senap. coriander oc eruca thär the 174 v. sas skwla waxa oc jnthe flytias äller sätias oc gödis jorden före themem oc renses gräsith Jtem apium maa sas aff fröno oc planteras oc flytias oc wil mykith wathnas, Apium skal saas tha mayo manadh är halfflidhen Jtem palsternakka oc aland saas rwmpth j gödda jordh, oc mellen hwarth standit aff aland skal wara tre föthers jord mon oc renses borth gräsith fran rötherna. swa widher alandit sig syälffth, och ytersth j augusti manath flytias röterna oc planteras bästh skwrna j stykke Jtem mynta skal planteras aff rötherna j godha jordh oc wäskofwlla j mars maanadh, Jtem winrwtha saas aff fröno wm hösten oc flythies wm waren j jordh som är blandath mädh asko oc renses gräsith fran henne jdkelika, oc tha haff en hanska wppa

handenne annars waxa böldher pa handenne op pysth, Hendher tik tolken pysth tha smör handena strax mädh olio, Winrwtha warar mangh aar j sinom wäxth wthan nokor qwinna thär sina manada soth haffwer taker pa henne mädh handenne, oc strax thär äffther sörna hon, Jtem beta saas vm sommaren oc flytz oc wathnas wäl, teslikes oc maalle
175 r. oc ärw godhe til kaall, | Jtem walmoga oc dil saas ens vm sommaren Jtem rafanus planteris aff rotenne vm hösthen oc vm waren j gödda jordh, oc nar hon wäxe wp affwer jordena nokoth tha skaris jordhen wp affwer henne swa hölyandis swa bliffwer ey rothen hardh, Jtem gräskar skwlw saas j waatha jordh oc wäskofwlla först j mars maanad, oc thär gräskar waxa gange ey qwinnor thy the wilya ey waxa när the komma wider them oc mesth tha the haffwa sina manadha sywko, Ath gräskar skwla warda moghen j swärike takes frödh oc säties j korgha mädh godho göddo jord haffwandis them jnne j stwffwonne oc wathnes jdkelika wm wintren, oc tha warmth solsken är bäris stwndom wth, oc tha warthimen är warmer kommen säties the korgana nidher j jordena oc thär latis standa allan sommaren swa mogna the frwkthen oc gräskaren Jtem capparis skal sas thär tör jordh är, oc mwras wm kring thär hon star annars widher hon sigh wth wm allan yrtagardhen oc fördarffwar alla jordena görandis henne ofrwktsamma, the yrthenne tarffwas jngen rökth Jtem rödher löker wäxer aff fröno, oc skal jordhen ganskans wäl tilredhas för än thet
175 v. saas | Oc enkannelika tilredis jordhen wm hösthen oc swa wm waren gödhes oc wmwändis twa resor

oc alla röther borth renses oc swa tha klarth wädher är sas frödh oc renses altidh borth ogräs Jtem til ath fa frö aff rödhom lök, tak stora löka wm waren oc säth j jordhena ena twärhand hwan fran androm, oc nar the waxa pa stiälkana höge stödh them oc binth langa sprytior mällen ath wädhret slaar them ey wm kwl, oc fröd hentis ey för än thet är swarthmognath. och tha affskäris oc torkes j solenne, Jtem kalfrö. rofwo frö oc hälinga frö blandis mädh wngx sot ena nath för än thet skal saas oc stänkis mädh wathn rörandis samman swa skadar ey lws äller marka them bladhommen när the waxa

Klarera tiärw 245

Tak färska blötha tyärw oc starka lwth oc blandha samman rörandis starkelika til hopa mädh enom staka, sidhan stande oc sywnke swa ath lwthen kan hellas fran tyäronne, sidhan latis ather ren lwth pa sammo tyärwna oc röris som för, oc swa göris fira resor tha gaar lwkthen bort aff tiärwnne, sidan takes haffzwathn oc sywdhes länge, äller 176 r. salth oc färs[t] wathn sywdhes samman, oc när thet är kolnath takes thär aff en deel oc blandis mädh the twagno tyäronne rörandis samman starkelika mädh enom käp, sidan stande oc sywnke oc swa helles thet salta watnith fran tiäronne, oc latis ather mer aff the swdno salto wathneno pa the tiärono rörandis samman, oc göris swa fira resor, swa bliffwer the tiäran skinande oc klar, sidan helles wathnith aff oc tyäran säties j hetha solena

fiortan dagha at al wäskan bort törkas, oc jnsäties wm nätterna bewarandis fran dag oc räghn, Tässen tiäran swa tilredh latis j nyth win tha thet görs j swa matto j hwarya smala tyno twa beghara tiärw, oc försth röras the twa tiärw begharana samman mädh twa kannor aff winmostenom, oc latis strax j tynnona thär winmosthen är rörandis wm kringh gönom sprwndit länge mädh enom käp, swa bliffwer winit waraktogt Jtem wm thet kwnne tiäna j öleno ma snarlika frestas swa som förscriffwit är

176 v. Sylta kal äller yrther 246

Tak ena stora bredha balyo och läth henne fwlla mädh renth räghn wathn sätiandis henne wm sommaren thär solen taker vm sommaren hetast hwar dagh, oc läg renth salth hwit j en korgh aff qwistom hängiandis honom öffwerst j wathnith oc ther bliffwe nokra daga ath smältas Oc smälther alth saltith vth aff korgeno[m] tha lägh meer salt j honom til thes thw seer saltith jnthe mynskas aff korgenom, tha är nogh, Sidan täk aff balyona latandis henne bliffwa standande j solenne nokra dagha swa far the salsan goda lwkt Oc pröffwas hon wara god när man kastar ferskan osth thär j oc han flyther wppe, sywnker osten färsker tha latis meer salt til oc stande länger j solenne, oc förwaris altid fran rägn, Framdelis tha kalen vphentis äller andra yrther lägis j hwsith en dagh ath törkas oc renses, oc ärw nokre store kalstokka the klyffwes oc swa läggis j sma standor, oc yrther

wälsmakande j bland som är tör fenekal, oc jordhwmble, sidan | takes twädelen ätikkia oc tridywngen 177 r.
aff förscriffno salso blandandis samman oc slas affwan
j standona pa kalen oc läggis nokot twngth wppa
swa at väskan standher altid affwer kalen, Oc när
tw här aff äta wilth twa kalen j renth wathen oc
sywd honom wp, Somme förwella honom för än
the honom sylta * Oc the förscriffna salsa tiänar
til mang tingh ath sylta jnnan henne:—

Förwarilse til yrtagardha 247

Moth marka som äta kaalen, tak semperuiuam oc
stöth, oc j then sappen äller wäskona läg kaalfröd
ath stöpas för än tw thet saa, Jtem somme taka
asko brända aff fikona trä oc strö pa kal markana,
Jtem planteris mangom stadhom bland mädh kalen
mynta, thet hiälper, Jtem blandis stark ätikkia mädh
sappen stöth oc trykth aff bölme oc stänkis pa kalmarkana Jtem en hop mädh sma krabba läth leffwandis j eth leer kar äller stora krwko mädh wathn
oc säth vth j wädhreth tio dagha j solena | sidhan 177 v.
stänk thet wathnit pa hwath yrther äller kal tw
wilt them skadar jnga marka, oc swa ather äfther
otta dagha stänk thet wathnith, och thär som ärw
wäggia lys j sängom fördriffwas mädh thet wathn
som krabba ärw swdne jnnan, Myror fördriffwas
när man stöther samman origanum oc brennesten
oc stryker pa holen thär myrogangen är, thet
samma fördriffwer oc bij, Jtem brennas tomma

* Require in libro D fol. 77.

snigla skala oc stötis j asko oc stoppes jn j myro gangen tha fly the thädhan, Jtem muggor oc knoth fördriffwas mädh brennestens rök äller galbanj rök, Jtem loppor fördriffwas när amurca stänkes offta pa golffwith, Äller stötis frödh aff yrthenne hwndakäxe mädh wathn oc stänkes thär lopporna ärw, Jtem mys fördriffwas stötandis swartha odhyrth mädh färskom osth samman, äller annath thär myssena gerna ätha oc läggis thär the haffwa sin gongh, Jtem moth mys som ätha kornith som saas, watis sädhen mädh oxa galla för än hon sas j jordena, Jtem moth mwlwandher, Täp ather theras gang
178 r. vthan tw hol, oc fyl ena sto|ra valnoth mädh b[r]ennesten oc wax oc tänth thär j eldhen oc läg jn j holeth swa ath wädrith driffwer jn röken tha fly the wth äller dö thär jnne aff rökenom, Jtem moth rötthor, stoppes holen thär the pläga ga mädh eke asko tha warda the skabbotte och dö thär aff, Jtem orma fördriffwas mädh starkom rök som är aff bränth galbanum, hiorta horn bränd geta klöffwa, oc lilyo röther bränd Jtem somme taka wambena aff enom nyslaktadom vädwr oc läggia swa som hon wthaks j kalgardhen, och äffther twa dagha tha ärw tith samnade alle the marka j kalgardenom ärw oc dräpis tha oc ather vithies äffther twa daga oc göris swa flerom sinnom:—

Mangskona är win 248

Teth win som söth är j smakenom thet är twngth, hwith win som är mädh litith salth j smakenom. thet är wäl bekommelikith blädhronne, Thet som

golan lith haffw*er* är lostelikith oc bekom*b*ir wäl til smälta mathen, Th*et* win som hwith är oc törth j | smakenom, th*et* är goth th*em* haffwa 178 v.
lösan bwk, th*et* drikkandes:—

Bewara win 249

Tak mosth*en* oc sywd för än winith är giorth, oc honom blanda til winith tridhe delen sw[a] bliffw*er* winit waraktogth til ath göma länge, Jtem a*n*narledis, Tak renth wathn aff haffweno oc lath th*et* standa j källarenom j stenkar eth aar swa bliffw*er* th*et* goth oc söth sidhan tak aff the wathneno oc blanda m*ädh* win mostenom ottationda delen oc gipsum fämtionda delen, sidan äfft*h*er tre daga rör alth samman ganska[n]s starkelika m*ädh* enom staka, tha bliffw*er* th*et* win[i]th ey ath enasth waraktogth länge wthan jamwäl faar fagran lith, gipsum är enahanda kalk hwith*er*, Jtem a*n*narled*is* Tak tre vncias törra qwaado oc stöth sma oc läth j karith th*är* winith är oc rör wm kri*n*gh m*ädh* enom staka, swa bliffw*er* winith goth görand*is* wäl pissa, Jtem th*en* win mosth som | haffw*er* förmykith 179 r.
wathn fangith aff rägneno tha han tryk*tis* bätres swa Sywd*is* all*er* mosten swa länge ath tiwgw*n*de delen är borth swden, oc latis th*är* j hwndradande delen aff gipso, Göra söth win aff bey[s]ko, Tak twa skala aff biwg myöls kly oc rör samman m*ädh* winith oc läth j karith th*är* winith är, somme taka dräggena aff sötho vine oc lätha j th*et* winith som är beysth rörand*is* samman, Jtem göra win wäl lwktand*is* Tak törra pors knoppor oc stöth

oc läth j winith rörandis samman, oc äfftheꝛ tyo dagha sila then fran oc läth winith j tynnorna, Jtem göra söth win Tak feniculum oc saturegiam likamykith oc läth j winit oc thär bliffwe rörandis samman, Jtem göra nyth win synas wara gammalth Tak beyskan mandwl. malyrth. fore qwadho oc fenumgrecwm stötandis sönder swa mykith som tarffwas, oc aff the lath en beghara j hwarya kanno vin latandis standa, oc stwndom tarffwas at thär til mädh latis miram oc aloe stöt j pulwer oc blandat mädh honagh oc latith j winith, Jtem göra gammalth win synas, thet som är ey gam-
179 v. malth. | Tak yrthena mellilotum tw lod, glicirize roth tw lod äller fira lod, nardum fira lod, aloes fira lod, stöth alth j mortarenom, oc läth sex skedheꝛ thär aff j hwar fiärdwng som winith är oc sath them thär röker är swa synes thet ma[n]gha aara gammalt wara drwkkith Jtem göra hwith win aff swartho win, Tak bröd bakath aff böno myöl oc lägh j tynnorna til winith, äller röre samman try äller fira hönsa ägh oc vin oc sla j tynnorna rörandis samman mädh enom staka j tynnonne swa bliffwer winith klarth när thet standheꝛ twa dagha, Jtem brennes aska aff winträ som bära hwith win oc lätz j winith tha gör askan winith hwith, oc aska aff winträ som bär swarth win gör swarth win hwar hon lätz j vin oc täppis atheꝛ affwan j firetio dagha bliffwer thet swarth, Jtem göra starkth win aff lätto vine, Tak yrthena altea bladhen äller rothena oc sywd oc läth j win tynnona, Äller tak bladhen aff bosbon trä oc läth j winith, Äller frö
180 r. aff yrtenne apio latandis j winith | Jtem göra

klarth win aff hardo vine Tak tyo peparkorn. oc pistacia xx oc stötis oc blandis mädh win oc latis j tynnona rörandis länge oc saktis sidan Jtem göra nyth win klarth oc synas gammalth Tak squinantos viij lod. aloe viij lod. masticis ij lod. cassie ij lod. pepar ij lod. spica j lod. mirram ij lod stöth alth j granth pulwer oc sikta, oc när winmosten görs j kareno borthskwma all winbären som opflyta, oc läth j karith iij skala mädh pulwer aff stöttom gipsom rörandis starkelika twa daga j kareno mädh enom staka Tridye daghen tak aff förscriffno pulwer fira skedher moth hwarya tyo kannor win latandis j karith oc nokoth annath win til mädh rörandis starklika oc länge samman ath alth blandas wäl, sidan täk affwer karith alth wtan eth holl thär wädrith kan wthga j tywghw dagha sidan täp alth samman, Oc när som tynnorna täppas affwan thet skal göras mädh asko rörda samman mädh wathn, Jtem göra win moth pestilenciam Tak en lithen fiärdyng mädh godan win mosth oc xvj lod mädh stötto törro maalyrth, oc bindes j eth linneth klädy granth oc läggis nidher 180 v. j then fyärdyngen j firetyo dagha, thet winith bliffwer mykith helsosampth maganom at drikka

Gödha snighla 250

Tak snigla som krypa j gräseno haffwandis sith hws mädh sigh oc gör en deegh aff wathn oc myöl och läg jn j ena lerkrwko trykkiandis alth wm kringh krwkona deghen, oc warj tha likowäl nokor sma hol pa krwkonne snighlommen til anda rwm,

oc swa hwälff krwkona pa en hop mädh sniglom swa ätha the deghen oc gödhas, sidhan sywdis oc skwmes j mangh wathn oc ätis mädh pepar, Jtem the öxlas mykith,

Brenna kalk 251

Kalk ognen skal wara tyo föther pa bredhetena, tywgw föther paa högdena, oc öffwerst samman dragen swa ath han haffwer ey thär wthan tre föther pa breddena, Jtem somme haffwa ey wthan
181 r. en ogns mwn. och somme | twa, Än är ey wtan en oghns mwn thaa göris en dywp graff jnne j ognenom thär askan sankas j oc ey wthskares tha Ärw twa oghns mwnna tha tarffwas ey haffwa the förscriffno graffwena, thy mädhan elden brindher j androm oghns mwnnenom wthdragis askan aff androm, och aktis thet ath jamlika brindher j ognenom badhe nätther oc dagha, Oc jnsäth godhan kalksten wäl hwitan oc hardan Oc ognen byggis swa ath han är nidre j jordenne mwradher swa ath jnthe wädher kombir blasande j honom, oc förwara pa alla sidhor ath jngen eld äller wärme wthgar, vtan ath enasth öwersth När kalken är nogh brendher tha är thet tekn thär til ath öffwersta stenana ärw nogh brende. oc the nedherste stenana brende falla och eldhen giffwer jnghen rök aff sigh:—

Släkkia kalk 252

Kalken brendher gither lighath tör osläkther j mangh otaliken aar, oc är swa eldhen gömdher j

hon*o*m, Förr*is* kalken tith som han skal brwkas til mwrn*i*ngh oc läggis paa jamna markena the osläkthe stenana oc ey mykith tiokth, oc wm kri*n*gh them läggis en högher karm *mädh* sandh täth sa*m*man slaghen *mädh* skofflom ath ha*n* jnne | halla kan 181 v. wathnith, sidhan bär*is* hastelika nogh wathn pa then kalken swa at wathnith standher affw*er* kalken, Än the som ey bära nogh wathn pa kalken j släkn*i*ngenne the fördärffwa kalken thy han bre*n*ner sig wp oc bliffw*er* so*m* aska, oc th*et* göra the som kalken wilya sälya *mädh* spannom wthmäland*is*

Sandh til mwra 253

Saandher til ath göra mwra är manghskona, so*m*mer är swarther oc graffz wp aff jordhenne, so*m*mer hwither oc taks j strande*n*ne äller sandbakko*m*, so*m*mer är rödher oc han är bästher Jtem aller sandher skal pröffwas swa, När man taker sandhen j handena oc kra*m*mar starklika sa*m*man handena, gnislar äller skaffwar tha sandhen tha är han godher, Jtem a*n*narled*is* Takes sandhen och kastes pa eth hwith klädy oc sida*n* ristes klädith. Är th*et* swa ath klädith wardher tha jnthe orenth aff sandeno*m* tha är han godher, Jtem then sandhen som taks aff haffz stra*n*de*n*ne törkas se*n*th j mwreno*m* thy han är salt*er* oc thy tarffwas läggia hono*m* j fristh | wathn nokra dagha til at draga vth aff ho*n*om 182 r. saltith för än *mädh* ho*n*om mwras. Jtem then sand som är swarther oc graffz wp aff jordhenne mwris strax oc latis ey länge liggia j sole*n*ne äller rägneno thy han th*är* aff förwärras:—

Blanda saandh oc kalk 254

Naar kalken är wäl släkther som förscriffwith är tha blandis j honom aff them sandenom som är wpgraffwin aff jordenne swa mykith at then sanden är tre dela och kalken är fiärde delen, Är sanden hwither oc takith aff strandenne äller j rinnande vathn tha blandis twädelana aff sandenom oc tridye kalken, Jtem kalk brennes oc aff marka skalom, oc sandher görs aff stenom stötandis them söndher oc sallas oc mwres medh them thär ey annad finnes j landhen, Jtem hwi gör kalken starkan mwr när han faar wathn oc sand tilblandath, saken är thetta, Thy all natwrliken tingh ärw aff fira elementh skapat, oc the som haffwa meer aff wädreno ärw lättaren, the meer haffwa aff watneno ärw blötaren, The meer aff jordenne ärw hardaren, the meer aff eldenom haffwa ärw bräkelikaren, swa ärw stenane, ware thet swa ath the stöttos smaa oc jnthe brendos
182 v. jnthe binda the | j mwrenom än tha the waro blandada mädh sand oc wathn, Men när stenana vardha brende j oghnenom tha mista the sina hardheth oc wädhrith jngaar j them. sidan när the släkkias jngaar wathnith oc eldhen oc wädrith wthgaar oc bliffwer blöther, oc thet bepröffwas mädh thetta, När man wil wägha nokra stena för än the sätias j oghnen ath brennas, wäl takas the thädhan wth brende lika store oc hele oc trydywngen är mynskath aff wikthenne, oc thy wilya the kalkstenana haffwa sandhen j then stadhen oc swa törkadhe samman bindha mwren

Göra rwdho äller fiska damma 255

Försth är rwmmeth oc jordmonen skodhande, thy allom stadhom är ey tilfälle göra fiskadamma, Är jordmonen swa wordin ath nokor lithen wiik är jn aff haffweno äller syönom thär som kan aather täppas mädh törffwal tha ware dammen snarasth bygdher Äller graffwes jordhen wth thär nokot kär äller mose är wändandis tik nokon rinnande bäk, oc göris en högher torffwal starker alth vm kringh | oc thär som vathnith skal wthlöpa gö[ris] 183 r. mädh kopar skiffwor hwggandis sma hol pa them swa ath jnga fiska kwnna thär gönom vthlöpa, Är thär ey rinnande wathn j dammen tha bliffwer ey wathnith altid färsth, oc graffwes swa dywpth ath wathnith kan ey bothn frysa wm vintren thär som pläga vara starker vinther Oc byggis helsth swa ath fiskana ey förstanda ath the ärw jnne lykthe, oc planteris trä wmkring som skyggia oc wnder them jnganga fiskana oc göma sigh, sidan bygth är släppes ther jn alskona fiska som ther ögxlas kwnna oc leffwa, Men ther dyy bothn är triffwas wäl kroppor oc swthara, aal. näyenöghon, oc skall fiska oc andra flere teslikis, oc giffwes fiskommen offtha math alskona aff[s]krädhy aff stekarhwsom aff tarmom aff slaktara bodhom, smaahakkath äple äller roffwor, oc annath thet them tyänar til math, oc takes ey aff them första aaren swa ath the jw ärw wäl ögxladhe mange, oc wm wintren hwggis en wak wp wm dammen frys oc giffwes them ätha swarth brödh:—

183 v. Jtem til ath taka fiska ärw mangskona konsther oc snille som är mädh nooth näth reffwa. kroka. myärda lana kisthor sänke myärda wadher vthlöpor. katizor. haamor ströö etc^ra och hwarth landh haffwer jw nokra enkannelika konsth til ath taka fiska hwilkith langth ware aff scriffwa:—

Sequitur in libro D folio 96, Brygia ööl

VÄDERLEKSKALENDER

Cod. b.

Aff tessom äfft*er*scr*i*ffna kän*n*edom ma aker- 269 r.
man*n*e*n* äll*er* syö me*n* sig regera j nokre matto
vitandis när the skwla sig skynda j sino*m* gern-
ingo*m* oc sig förwara Thi hy*m*melsens lop haffw*er*
sigh j tolke matto oc planetannas, Jtem börya
waare*n* xv dagha för äll*er* xv sedermera än rätter
waarthime är th*et* vanskar ey mykith när wäder-
leke*n* sig swa haffw*er* at gernyngen kan fwlkom*p*-
nas Oc heller börye akerma*n*nen eth stykke pa
wintertalith ath brwka sin aker, men framlidhen
oc närwara*n*d*is* ti*n*gh maaghom wj witha til wisso.
och gwdy tilhörer ath enast witha kom*m*askwland*is*
ti*n*gh wisselika, En planetha kan wäl hindra the
a*n*dro planeten*n*as kraffth ath ey skeer altidh th*et*
wäd*er* som tekknas oc bebodhas skwla ko*m*ma thy
kan ey me*n*niskon*n*as wnderstand witha alla saker
fwlkomliga som ske j hy*m*melsens gangh oc androm
natwrlikom tingom, Likowäl the som til stridh
seghla äll*er* äfft*h*er köpslaghan rätta the sigh äfft*h*er
tessom wäderleksens gangh tha blifwa the syäll*a*n
skipbrotha aff storm,

JANVARIVS

269 v.

1 dage*n* j januarij manad ovist vädh*er*
3 dage*n* ma*n*gskona stormande vädh*er*
4 dage*n* swdwesth oc stw*n*dom rägn

5 dagen mangskona storm
8 dagen swdväst äller nordwesth
9 dagen swdwest mädh snyö
12 dagen owisth wädher
13 dagen stormande oc ostadogth väder
15 dagen stor storm oc ovist hwadan
16 dagen västan väder äller sönnan mädh rägn
17 daghen storm oc stor köld
18 dagen teknas vestan storm
23 dagen rägn vädher
24 dagen teknas storm. stwndom kombir
27 dagen twäskona storm vädher
28 dagen sönnan äller västan storm mädh rägn
31 dagen storm väder. oc stwndom teknas

Lucanus

Nulla fides pietasque viris qui castra sequuntur
Venalesque manus: ibi fas. vbi maxima merces

270 r. FEBRVARIVS

1 daghen j februario sönnan vädher oc stwndom swdosth mädh haghel
3 daghen nordan väder äller nordvästh
5 daghen starker storm oc blaasth
7 daghen kombir vestan nordan vädher
8 daghen blifwer starker storm
11 daghen sönnan väder bliffwer, thär som warm land ärw bindhes vingardana wp oc graffwes oc skäris qwistana aff trän oc flytyes trä, oc planteris oc tilredis yrtagardha
13 daghen starkth stormande väder
14 daghen vmskifftis wädhreth

15 daghen är stwndom storm
17 dagana vestan nordan äller vestan sönnan vädher
18 mädh haghel oc dymbo
21 daghen börias nordan wäder oc gerna haller trätio
dagha, svalan kombir j gen
22 daghen kalth vädher nordosth oc stwndom mädh
räghn
23 daghen mangskona storm
24 stormande väder, planteris vingarda oc hwath
som tarffwas flytias.

MARCIVS 270 v.

1 daghen vestan äller vestan sönnan vädher mädh
haghel
2 dagen nordan wädher
4 dagen nordwest oc stwndom swdwesth blaser
kalth
7 daghen bliffwer nordan vädher
13 dagen komber nordan vädher
14 daghen nordwest äller swdhwest blaser, här til-
redas yrtagarda oc fran första dagen j mars
maanad til 23 dagen är bäste tidh til at aff-
skära vinträ grenana til ath planthera oc ympa,
gärdha oc rensa ängia
15 dagen bebodas storm
16 dagen kombir starkt kalt väder
17 dagen vardher nordan vädher
21 dagen komber nordan vädher
23 dagen räghn oc stwndom snyö
24 dagen teknas storm
25 dagen är jamdygn vm vaaren Tha skal trädan
ärias oc thär som feth äller waath jord är

oc al trä som tarffwas affskäras göris för än april jngaar, gällis diwr*e*n, saas milium oc panicum,

271 r. APRILIS

1 dagh*e*n teknas storm
4 5 dagana nordwäst äll*e*r swdwesth komb*e*r vädher m*ä*dh hagel
6 dagh*e*n stwndom storm m*ä*dh frosth
7 8 9 dagana vesta*n* oc vestan sönnan vädh*e*r tekna storm
10 dagh*e*n teknas storm
12 dagh*e*n kombir storm, Til tessen thiman ärw wi*n*gardana reda*n*d*is* th*ä*r som kalt land är
13 dagh*e*n komb*e*r blasande storm
15 dag*e*n starker storm oa ostadog dag oc väska
18 dag*e*n teknas til reghn
19 dag*e*n teknas til regn
22 dagh*e*n är vartim*e*n halffg*a*ng*e*n reghn kombir oc stw*n*dom hagel
23 dagh*e*n. vesta*n* äll*e*r vesta*n* sönna*n* väd*e*r m*ä*dh rägn
24 dag*e*n teknas stormande väd*e*r
29 dag*e*n vesta*n* sönna*n* väd*e*r m*ä*dh rägn
30 dag*e*n vesta*n* väd*e*r m*ä*dh rägn
31 dag*e*n teknas storm

271 v. MAIVS

1 2 dagana sägs sol*e*n haffwa en g*a*ng
dag*e*n är nordan vädh*e*r

3 dagen teknas storm
5 dagen teknas rägn
6 dagen teknas blasande väder
7 dagen nordwesth blaser
9 dagen nordan äller nordvest mädh rägn
10 dagen nordvest äller nordan mädh rägn
13 dagen teknas storm, renses akrana aff tistil oc ogräs, graffwes vm vng trä
15 dagen vestansönnan vaath vädher
16 dagen vestan sö[n]nan vather dagher
17, 18 dagana vestansönnan väder mädh rägn
21 dagen nordan äller vestan sönnan mädh rägn
22, 23 teknas storm
25, 26, 27 dagana nordan väder, klippes faaren, oc graffwes wm trän, oc the som haffwa saath akren mädh lupinum ath gödha honom, nw skal han ärya wp then akren, lupinus är eth ärtha slagh beysth, och hwar thet saas förbätras jordhen

IVNIVS

272 r.

1, 2 dagana stor blasth, oc rägn
7 dagen nordwest äller nordhan
10 dagen nordwest stwndom mädh rägn j tessom dagommen kastis jorden ater wp til bärande trän vm kring. oc äryes aakrana
13 daghen böryas heth wädher
19 daghen teknas storm
21 dagen teknas storm

24
25 dagana är solhwarff vestannordan vädher m*ädh*
26 hitha

29 dag*en* Starker storm, j forsc*r*iffnom daghom berghes löff til fänade*n*s födho, Takes fran bistokko*m* honagit the som fwlle ärw, oc bywgh skyrdh*en* böryes, oc höö börgny*n*gen böryas j them lando*m* so*m* är köld

272 v. IVLIVS

1 dag*en* vestannordan älle*r* sönnan m*ädh* hita
6 dagh*en* stor hithy
9 dagh*en* teknas stor storm
10 dag*en* nordan vädher, trädhan äryes oc j nädenne nw hwgges skoge*n* til at rydya the*r* ey skal telny*n*gana vaxa,
20 dagh*en* nordwästh blaser
24 dag*en* teknas storm
25 dag*en* vesta*n*nordan älle*r* vesta*n*sönnan
26 dag*en*. heeth dimbo vädher
29 dag*en* teknas stormande vädher
30 dag*en* teknas storm, oc widher haffwith mognar all säd j försc*r*iffno*m* thima, oc skal jngen manad försymas ath *gra*ffwas wm wng winträ til thes höste*n*s jamdynghn kombir Jtem affwe*r* tessa twa manadana som är julium oc augustum giffwes morgon oc qwällom faarw*m*me*n* äta löff oc qwista hwggand*is* nide*r* före them,

Est graue prestare grauius prestanda negare
presto perdo rem, nego perdo petentis amorem

AVGVSTVS 273 r.

1 dag*en* vädh*er* ens arlika*n* ko*m*mande
4 dag*en* teknas storm
7 dagh*en*. stor hithy oc mwlith väd*er*
12 dag*en* böryas hösth*en*
13 dagh*en* teknas storma*n*de vädh*er*
14 dag*en* teknas oc storm
20, 21 dagana teknas storm oc tordo*n* bliffw*er*
23 dagh*en* bliffw*er* storm. oc räghn
26 dagh*en*. stwndo*m* ko*m*bir rägn
29 dagh*en* stwndom rägnar
30 dag*en* lyktas oc vmwänd*is* th*et* vädrit som först böryad*is* j tesso*m* manadeno*m* oc än tha blaser starkasth
31 dag*en* blaser oc stormar vädrith j tesso*m* thimano*m* jmpas m*ädh* plasth*er* fikona trä, oc harffwes akrana som ärw aardhe, oc för saas lupini til ath göda jordena, oc när the ärw wpwäxthe äryes nidh*er* Jtem th*är* som är kalt land äll*er* mykit rägn repes löffw*it* aff winträ swa mognar winit bäth*er* än ey th*är* heth är. vthan heller skyles m*ädh* löff oc andro*m* tingom

SEPTEMBER 273 v.

1 dag*en* stor hithi
2 dagh*en* stor hithi
5 dagh*en* nordan väd*er* äll*er* nordwest
7 dag*en* teknas stor blasth

11 dag*en* wästan wädh*er*, j tesso*m* thimano*m* thär warmth är affskäris winbär*en*, oc äryes akrana
13 dag*en* teknas storm
17 dagh*en* västan äll*er* sö*n*nan väd*er*
18 dag*en* västan äll*er* nordan väd*er*
21 dag*en* nordvest äll*er* swdwesth *mädh* muto rägn
22 dag*en* teknar storm stw*n*do*m* rägn
23 dag*en* teknar storm stw*n*do*m* rägn
24–26 dagana jamdygn wm hösth*en* oc teknas rägn
27 dag*en* nordvest äll*er* vestan vädh*er* *mädh* rägn
28 dag*en* teknas storm, vinith affskärs nw, trykkes oc lat*is* j tynnor som ärw twagen *mädh* salt wathn oc törkadhe

274 r.

OCTOBER

1–2 daghana bodhas stor storm
4 dag*en* teknas blasande vädh*er*
5 dag*en* teknas storm
6 dagh*en* östan wädh*er*
10 dag*en* nordvest äll*er* westa*n* väd*er* *mädh* rägn.
13–14 dagana swdwest *mädh* köldh oc stwndo*m* *mädh* rägn, thär mykin köld är bärgas nw vin oc korn oc nw saas winthersädh*en*
15–17 daghana stor storm oc stw*n*dom rägn
19 dag*en* rägn*a* pläga stwndom
20–21 dag*ana* teknas storm väd*er*

22 dag*en* swdväst. stw*n*do*m* rägn
25 dag*en* tekna stora*n* storm
26 dag*en* tekna storm
28 dag*en* storm m*ädh* frösth oc ijs
29 dag*en*, Blaasande vädh*er*
30 dagana teknas storm, Nw flyties trä oc säties
31 j jordena,

NOVEMBER

274 v.

1 dag*en* teknas regn
2 dag*en* teknas regn
3 dag*en* stormar oc regnar
6 dag*en* nordwest storm m*ädh* köld
7 dag*en* teknar storm. sönna*n* m*ädh* rägn
8 dag*en* teknar storm oc är kalth
9 dag*en* böryas vintre*n*, sönna*n* äll*er* södwesth stw*n*do*m* m*ädh* rägn, Nw saa alla bönor oc ärter dag*en* för än mane*n* gar j fylle oc äryes nidh*er* strax j wäl gödda jord:
13 dag*en* owist väd*er*. yfterst fagert
16 dag*en*. swdwest äll*er* stort östan
17 dag*en* östa*n*. stw*n*do*m* sudwest m*ädh* rägn
18 dag*en* tekna storan storm
20 dag*en* östa*n* väd*er* köld m*ädh* rägn
21 dag*en* blasth m*ädh* köld
22 dag*en* teknas storm
25 dag*en* blasth m*ädh* köldh
30 dag*en* nordvest äll*er* svdvest m*ädh* rägn Nw redes til hema j hwso*m*men th*et* som är til alskona bohage*n*s a*n*bwd

275 r. DECEMBER

1 dagh*en* owisth wäd*er* yfterst fagerth
6 dag*en* teknas störm
7 dag*en* vesta*n* äll*er* vesta*n* sönnan m*ädh* rägn
11 dag*en* nordan äll*er* swdwest m*ädh* rägn
13 dag*en* blaser kalth vädh*er*
17 dag*en* solhwarff oc teknas storm
18 dag*en* väders*ens* wmkastilse
23 dag*en* teknas storm
24 dag*en* teknas starkt wädh*er*
27 dag*en* teknas storm
29 dag*en* blasande storm
30 dag*en* teknar storm
31 dag*en* blasande vädher. Jtem j täss*om* thideno*m* skal jordhen jnte röras m*ädh* järn, j tessom thideno*m* hem*tas* oc pärsas olyo bären

KONSTBOK

Cod. c.

Aff allom tingom, dywrom, fiskom, foghlom, maa 122 r.
göras salth, brennandis them försth j asko, swa
som salth görs aff asko som bränd är aff trä äller
aff kalk som brändher är aff stenom, och the ting
som natwrlika ärw rödh göra aff segh röth salth,
män the tingannas brennilse skal göras jnwärtis j
lykth kar, Oc wil tw brenna salt aff blod, tha
törka thät försth, oc goth är ath tw försth smälther
twa dela almennelikit salth j viij dela blodh, oc
sidhan törka alth, oc thär äfftther brän thät j
ognenom thär glas plägha göras, äller leerkrwkor,
äller j ognenom som kallas reuerberationis ena nath
oc en dagh, Jtom är thät nokra handa dywra köth
som ey kan törkas tha läg thät j nokoth kar wäl
täpth mädh ler ath jnthe wädher wth ganghe brennandis thät j twa dagha wthan salth, oc sidhan
sywd thät j fira dela räghn wathn, til thäs wathnith
är affswdith til hälfftena oc än lith meer, Sidan
distillera wathnith aff mädh filtenom, oc thär nästh
löpna thät wathnith pa saktom eldh, oc tha haffwer
tw salth aff dywr oc thät affwergaar annor salth
til ath smälta mädh, Sidhan smälth thät j twa dela
räghn wathn, oc säth thät swa nidher j dyngiona
ena | wikw oc thär aff bliffwer thät hwassaren, 122 v.
Sidhan löpna thät pa askonne heto, oc är thät swa

at thät jngangher när tw läggher thät pa nokon malm, tha är thät got, Män gangher thät ey jn, tha smälth thät ather, oc ather löpna thät, Jtem salth swa giorth aff mwlwandrenom brendom löpnar qwekselff görandis thät harth, oc wändher kopar j gwl, oc järn j selff, Somme taka halffdelen aff pwlweres talpe oc twadela salpether görandis konstena oc alskona salth haffwer natwr til at ganga j gönom, oc stadfästa, oc subtiliera j eldenom,

Kalk aff gwl

Gwl wändis j kalk, j yppeth kar sath j glas ognen thär glas göra j x dagha, Äller j xx dagha j ognenom reuerberationis, oc sidhan dragh wth saltith aff them kalkenom mädh räghn wathn distillerath mädh glas hiälmenom, sywdandis twa resor j eno kopar kar, oc wathnith warj fira sinnom swa mykith som kalken är, oc sidhan löpna thät, oc wm tw ather wändher thät j kalk tha bliffwer han hwither j tre dagha j ognenom reuerberationis, Oc thät är ey wndher, thy al rödh tingh aff hwilkom golheten taks bliffwer hwith, oc swa är hwith lykth wndy rödhom lith, män ey röth wndy hwithom lith, oc
123 r. thy rödhethen haffwer | hwithetena wndy segh, tak then kalken brennandis j tyo dagha ensambnan, oc sidhan dragh thär wth aff salth som förscriffwith är, oc thät ather bliffwer brän ather j kalk oc han bliffwer hwither, oc wm tw then kalken smälther tha bliffwer thär aff qwekselff, män läther tw ather thät saltith til sin hwita kalk oc thät smälther samman, tha bliffwer thär aff elixir til

ath litha oc wmwända selff j gwl, oc til ath litha tilreddan kopar j gwl lith

Kopar görs j kalk

Kopar görs kalk j yppeth kar j .36. dagha äller j tw[a] manadha j enom glas smidyo oghn, oc bliffwer tha rödher som blodh, Aff hwilkom kalk tha wthdragh salth swa som förscriffwit är wm gwllith, oc thät bliffwer elixir, Jtem skal tw witha ath salth aff hwath som hälsth malm rättelika giorth stadfästher oc lithar qwekselff, oc thät wmskiffther en lith j annan lith, oc en stadga j annan stadga före sina hwashetz skwld,

Bly görs j kalk

Bly görs til kalk oc han bliffwer gol j oghnenom reuerberationis, män bätre j lyktho kar, äller j ognenom thär glas göras, hwilken naplika rensas aff sinne swartheth j xxxv | dagha, läth honom 123 v. tha bliffwa j oghnenom sattan raa j twaa manadha, oc han fwlkomnar segh syälffwer oc bliffwer rödh gol, oc tha dragh wth salth aff honom swa som förscriffwit är wm gwlsaltith, oc mädh the salteno lita selffwit j gwl lith, oc en del aff kalkenom kastas pa fäm dela qwikselff, oc en del aff the qwikselffweno pa tyo dela selff, oc sidhan aff the selffweno en del pa 50 dela annath selff, oc aff dräggonne aff hwilko tw tokth saltith gör som förscriffwith är wm andra dräg, oc thätta saltith är hwassasth, oc halfastasth ath aandommen,

Järn kalk

Järn flas j spaan oc wäthes wäl m*ädh* rödho ätikkio, oc törkes widh*er* elden, oc sida*n* bre*n*nes j ognenom reuerberationis, äll*er* th*är* glas görs, j 30 dagha, oc sidha*n* gör th*är* aff salth som för-scr*i*ffwith är wm andra, Jtem järn salth törkath j sole*n*ne sidha*n* th*ät* är giorth, oc ath smälth wndhy dyngio*n*ne, oc ath*er* torkath j sole*n*ne, oc swa aff the en del lät*is* pa twa dela rensath oc twagith qwekselff j en a*m*pwl wäl täptan en halffwa*n* dagh, satta*n* pa warma asko, tha löpnar th*ät* qwek-selffwith j pwlw*er* som röth blodh giffwa*n*d*is* stark-
124 r. are*n* eld wndy, oc dödgar annath | qwekselff, oc theslikes th*ät* qwekselffwith so*m* tw jndrikker m*ädh* the wathneno j hwilk*it* tw smälthe järn kalke*n*, oc sida*n* gwl kalk,

Selff kalk

Selff wänd*is* j kalk j fäm dagha j försc*r*iffnom oghno*m* m*ädh* sale alkali, män th*ät* selffwit skal rensas för oc smältas, oc sidhan th*ät* är fwlko*m*nath, tha litar th*ät* qwekselff hwith oc stadfästh*er*, oc m*ädh* the qwekselffweno swa fästo arbedha pa hwath malm tik täkkes som försc*r*iffwith är, oc th*ät* gör hwita*n* leth so*m* bliffw*er* stadogh*er*, Oc en del aff tässo salteno litar 40 dela aff qwekself-weno, kastand*is* th*ät* qwekselffweth som litath är, pa th*ät* qwekselffwith so*m* ey är litath, och th*ät* ka*n* ey göras litand*is* röth, thy th*är* til tarffwas mera lith*er* til ath wmskiffta lithen, Oc en del aff

tässo qwekselffweno kastadher pa x dela kopar som giordher är hwither oc blöther. wändher thät j selff,

Then kalk

Then görs til kalk j atherlykto kar j förscriffnom oghnom thär glas göras, äller reuerberacionis, oc j sammo matto som förscriffwith är, Män saltith görs sidhan mädh räghn | wathn, oc thät saltith är stark- 124 v.
asth til at sammanlöpna qwekselff, oc ypparen än saltith aff selffweno, thy thät haffwer j segh mera qwekselff, oc mere delen aff the wphöyes, oc thät wphöy mädh almennelikit salt, oc sale nitrj, oc snararen fwlkomnas än qwekselff, oc är ey mindre j sinne krafft än qwekselff, thy thenith war qwekselff j sinne wpböryelse, Oc the dräggen som bliffwer ather bränn til kalk j wphöyelse kareno, oc gör thär aff salth som förscriffwith är, Jtem samuledis är görandis aff bly, thy en del wphöyes aff honom, oc aff hans dräg gör som förscriffwit är, Jtem är witandis at wm then oc bly brennas en dagh j ognenom reuerberationis swa som krwko makara göra, tha fwlbordas the askan snarlikaren til ath göra kalk aff hänne oc täslikes til salth, oc annath som här äfther scriffwas, Oc thy är witandis ath hwar oc en malm ma wmwändas ey ath enasth til kalk oc salth, vtan jamwäl til gwl oc selff, Oc bly brennes til kalk j xx dagha j oghnommen som ärw förscriffne, oc thy är witandis ath glas smidyo ognen är bätre til ath göra kalken j honom, oc oghnen reuerbe|rationis är bätre til ath göra saltith 125 r.
j honom, Oc när nokor malm giordher kalk standith

haffw*er* j tolko*m* eldh j xx dagha äll*er* längh*er*, tha är jnthe ath*er* j ho*n*om th*ät* so*m* kan flygha borth, oc thy tarffwas han ey längh*er* hallas j eldeno*m*, thy tha är bewislikith ath gwllith som jnw*ärtis* är bliffw*er* ath*er* qwarth oc selffwith m*ädh*,

Järn kalk

Järn filspaan drwkke*n* äll*er* wäth m*ädh* ätikkio göres j kalk j xviij dagha, oc bliffwer fwlbordelike*n* til gwl, oc beqwäm bliffw*er* aff th*ät* ath th*ät* bre*n*nes, oc gywtz m*ädh* blöthom tingom,

Selff

Selff j sino*m* inw*ärt*elika warilso*m* är gwl än tha th*ät* är hwith oc swa bliffwer hwith ä hwrw länge th*ät* stande*r* j eldenom, wtan swa är th*ät* bre*n*nes til kalk, oc sidha*n* wthdraghs aff the saltith, oc dräggen som ath*er* bliffw*er* bre*n*nas j kalk oc tha wänd*is* lithen til röth m*ädh* annar tingas tilblandilse, oc bliffw*er* gwl,

Then

Then giorth kalk j syw dagha, oc sidha*n* ath*er* smälth bliffw*er* selff, oc swa länghe ma then standa j eldeno*m* ath th*ät* bliffwer selff förwta*n* alla andra
125 v. tilblandhn*ing*h | Jtem thy thenith haffw*er* j segh mykla väsko aff qwekselffweno, thy skal han haffwa lith*en* eldh tha han bre*n*nes til kalk, a*n*nars mi*n*skas han förmykith, thy matteliken hithe stadgar wäskona

oc fäste hänne, Oc thy läggis thenith nidher j jordena oc aska affwan wppa, oc swa spanor pa brinnandis, män mädh theneno läg j jordena thät som är saaghath aff trä äller saagho spaan granner som myöl, oc thät är mykith lönlikith j konstenne, oc thät samma är oc görandis bly som tw wilth wända j selff, män redhandis thät til gwl tarffwas starkan eld til ath göra thät röth,

Järn

Järn är mykit stadfästh, oc bästh til gärning j tässe konstenne, män thät wil haffwa longan thima oc mykith arbedhe, thy thät är mykith törth j segh, män kan thät vändas til hwitheth oc göras wekth som selff tha bliffwer thät stadogasth, oc ey kastar sin lith sath pa tästen, Thy smält thes filspan mädh arsenico, euforbio, tartaro som bränth är j kalk, sale alkali giort aff alwn, oc giwtis offta j olyo tartarj oc tha bliffwer thät fwlbordath,

Kalk

Kalker giordher aff bly, kopar, oc järn | skwla swa 126 r.
mykith brennas ath the ey kwnna mera mynskas äller lithen mista, oc tha bliffwer theras salth stadog, oc them offtha smälth wndy dyngionne, oc ather them löpna j solenne, til thäs the bliffwa som en olya, oc tha stadfästa the qwekselff, oc ather thät qwekselffwith fästher annath qwekselff,

Salth aff malmom

Salth aff malmom som blandath är mädh qwikselffweno j wphöyelsommen, smälth wndy dyngionne, oc löpna ather mädh solennas wärma, oc thät gör tre resor, äller yfftharen oc thät löpnar qwekselff som raath är, Jtem saltith wthdraghs aff kalkenom mädh fristh wathn distillerada sywdandis, oc sidhan löpnandis j solenne, oc ather smältandis wndy dyngionne, oc distillerande mädh filtenom, oc sidhan törkes, oc en del aff the salteno giffwer lith pa hwndradha dela selff, äller bly, oc en del aff the stadfästher fäm dela qwekselff raath, oc sidhan hwar delen aff the hwndrada dela fästher, Jtem malmannas salth oc kalk giffwir ingangen j annan malm, oc thär före arbedhas the,

126 v.

Göra saapo wtan eld

Tak alwn 3 dela, osläktan kalk j del oc gör starka lwth swa ath eth ägh kan flyta pa hänne, oc aff the lwtenne tak iij bochal, oc eth bochal almennelika olyo, oc thät alth rör samman, oc thär j läth ena klarheth aff samman slaghin ägh, oc ena sma skal myöl af amidum 2 lodh, wictril wäl stöth, blandis alt samman rörandis j tre thima jamlika, Sidhan läth thät standa en dagh, Sidhan tak thät wth aff lwthenne lätandis thät törkas j wädhreno, oc ey j solenne, oc dogher til ath göra golth haar mädh the saaponne,

Hwith saapa väl lwktande

Tak almennelikith twal som goth är oc hakka thät j sma stykke, oc sidhan törka thät j skwgganom j viij dagha, Sidhan stöth thät granth j mortarenom oc sälla gönom eth haar saaldh, Sidhan tak aff the pwlwereno siktado x besmara marker, yreos goth oc granth 8 lod hwita sandali granna vj lod, magalippo wäl granth vj lod, myöl aff amido xij lod, blandis alth samman j enom mortara, oc thär til mädh läth weka storacem tw lod, oleum de spica swa mykith som en notskal fwl, oc stötis alth wäl samman, och | gör thär aff sma balla läggiandis 127 r. them j skwggan til ath törkas etc^{ra}

Jtem wil tw än göra the sapona ypparen tha tak aff musco karat 15, zibeto karat viij, oc stöth blandandis j mortarenom mädh förscriffnom tingom oc gör thär aff sma balla oc törka som förscriffwith är etc^{ra}

Swarth saapa hardh

Tak twaal oc hakka smath oc törka, oc stöth, oc sikta granth som förscriffwith är, Sidan tak thär aff x besmara marker, garofoli granth malna vj lod, macis granth malnan iiij lod, rosas swa mykith tik synes, ciperj oc sandalj gola lika aff hwaryo tw lod, Storax blöta, olyo wäl lwktandis lika aff hwaryo tw lod, Stötis alth samman j mortarenom, oc gör thär aff sma balla torkandis them, Jtem wil tw them ypparen göra, tha blanda thär j mwscum, oc zibeta som förscriffwit är,

Balla til lwkth

Tak storacem calamitam iiij lod, storacem som blöth är ij lod, belzui iiij lod, olibanum x lod, smälth alth thät samman j enom hetom kopar mortara, oc sidhan läth thär j thessen tinghen pulueriserat försth sandalum golan j lod, aloe trä dracmam ena, garofalos pulweriseradha xx, muscum
127 v. | blöttan j olyo aff spica viij korn, och blandis wäl samman görandis balla thär aff,

Oldano commune til lwkth

Tak olibanum renth 6 lod, storacem calamitam iiij lod, belzuj ij lod, gariofoli sandali baden slaghen, rödha roser, ciperj, trädh aloe lika mykith aff hwaryo j lod, storacem blöta, nyth wax, lika mykith aff hwaryo eth qwintin, muscum, ambra can, lika aff hwario ℈ j, pulwer aff zibetto j lod, oc thät alth wärka samman j enom hetom mortar aff kopar etc^{ra}

Rökia hwsen

Tak laudanum j besmara mark, tigname väl granth marka myöl j mark, storacem calamitam xij lod, blöth lindekol ij marker, dragantum blöth j rosen wathn swa mykith som tarffwas, oc gör mortaren oc stöthen wäl hetan, oc läth thär j laudanum hakkath smath, oc storacem, oc stöth them wäl samman, oc läth thär j dragantum swa mykith ath thät bliffwer wekth som en degh, oc swa läth thär

j pwlwereth aff kolo*mmen*, oc marka myölena litith oc litith j sändh*er* | stötand*is* oc walkand*is* sa*mman* 128 r. wäl swa l*ä*nge alth pwlwerith är j blandath, Sidha*n* gör th*ä*r aff som andra naghla sma och stora oc törka th*em* sidha*n* j skwgganom,

Rökilse än bätre

Tak olibanum, marka myöl, storace[m] calamitam, lika aff hwaryo j m*a*rk, Belzuj xij lod, aloe trä viij lod, blöth lindekol iij marker, draganti blöth j rose*n* wathn, oc bland*is* sa*mman* som förscr*iff*with är görand*is* th*ä*r aff naghla oc törkes, oc tha rökiand*is* är m*ädh* th*em*, tänd*is* j en ändan, oc elde*n* ey lwghar wtha*n* brind*h*er oc ryker swa länge hwar naghlen räkker,

Moth pestilens väder en bal

Tak olibanum väl r*en*sath jj lod, storacem calamitam vj lod, mirram, löff aff pors, garofolos lika aff hwaryo dragmam ena, sandali ena dragmam, camphoram iij dragmas, Aloe trä, calamum, sappe*n* aff yrte*n*ne valerianam lika aff hwaryo, ena dragmam, muscum, ambra can lika aff hwaryo ℈ j, the tinge*n* so*m* skwla göras til pwlw*er* stöt*is* oc sikt*is*, oc th*ät* andra l*ät*is j hetan mortare oc m*ädh* hetom pistello stöt*is* alth sa*mman* ganskans wäl, Sidan tak sappen aff yrto*mmen* | melissa buglossa, oc 128 v. rosen wathn l*ä*tand*is* j mortare*n* m*ädh* rörand*is* wäl sa*mman* swa ath th*ät* bliffw*er* som en degh, oc sida*n* gör th*ä*r balla aff etc^{ra}

Pomata

Tak söth äple xx oc skala them skärandis hwarth j fira dela rensandis kärnana vth, oc j hwan delen säth tre garofalos, oc lägh swa the äplen j ena glaserada skal rena, oc rosen wathn pa th[e]m swa mykith ath the flyta lätandis swa standa en dagh, Sidhan läth alth j ena nya glaseradha krwko, Sidhan tak iiij marker ysther rensath fran senor oc blodh skärandis thät väl smaath, oc thär til mädh spicam väl lwktandis, iiij lod garofali, ij canele bark stöttan, oc blanda alth samman, oc swa lägh eth täth lok pa the krwkona, sätiandis hänne til sakteliken eldh, pa warma asko swa ath röken äller lwghen komber til krwkona, oc swa sywdes ganska saktelika j fira thima til thes rosen- wathnith är alth borth swdith, Sidhan fresta wm nogh är swdith sätiandis en käp nidher j krwkona pa botnen, oc strax takandis honom wp, oc thät widher käppen fölyer kastis j elden, oc wm thät brinner strax, tha är thät nogh swdith, mä[n] sywdhe
129 r. än tha litheth meer rörandis jamlika | thär j, Sidan tak 16 lod nyth hwith wax skärandis thät smath blandandis j krwkona mädh the andro, oc sywdis samman en fiärdingx thima, Sidan säth thät aff eldenom lätandis standa swa länge som kwnne läsa tw Miserere mej, Sidhan sila thät mädh tw täth linnen klädy trykkiandis thät thär j gönom, oc the dräggena som ather bliffwer läg särdelis, thy hon är swarth, oc thär thw läther thät som wthsilas warj j reno kar mädh renth fristh wathn, oc j the wathneno läth thät standa en dagh, oc sidhan thät

är thär j hardhnath skiffth thät j fira dela, oc kastha wathnith borth, Sidan läth ather alth samman rörandis mädh enom käp, oc wm swa waare thät wille ey hängia samman, tha wärm thät nokoth litith widher elden stänkiandis thär pa jamlika rosen wathn blandandis oc rörandis, swa är thät redho,

Pulueres aff ciprj

Tak ekebark som nästh träno sither, och twa honom renan mädh wathn, swa länge ath wathnith som han twas j bliffwer klarth, Sidhan bredh honom wth pa eth bordh lätandis honom swa länge liggia j solenne ath han bliffwer wäl törkadher, Sidhan lägh then | barken j rosen wathn ena nath 129 v. täkthan affwan sidan, Sidhan läg honom pa ena fiöl wth spreddan j solena til ath törkas wäl, wändandis honom offta wp nidher j solenne, Sidan han är tör stöth honom grannan oc sikta oc wardher han ey granner, tha läg ather j solena at torkas oc stöth, oc sikta, Sidan alth är giorth til pwlwer, tak oc gör thät mädh rosenwathn waath j hwilko är muscus rörth, oc strö thät pa eth hwälff haar sald tynth, oc wndy harsallith gör en rök aff tässom tingom hölyandis affwan pa barken eth twädobelth täth klädhy, Tak belzuj eth qwintin, storace calamita ij qwintin, laudanum eth halfft qwintin, Aloe trä eth halffth qwintin, muscum j [½] karath, oc hwarth thät tingith stötis särdeles wäl, oc sidhan röres samman, sidan tak thär aff swa mykith som en halff böna är stor, läggiandis pa en lithen eld oc säties in wndy sallith thär pwlweres liggia wppa

lätand*is* swa standa en thima ath th*ät* pa elde*n* lagd*is* ath ryka är alth förtärth, oc warj jä*m*lika affw*er* täkth, sallith, Sidha*n* läth th*ät* j eth glas täppand*is* wäl, Oc en besma*ra* ma*r*k aff the pwlweres [thu] wil haffwa, allan th*en* delen aff rökilseno som
130 r. är förscriffwen, Sidhan til ath lykta | *gär*ningena, tak ij lod aff the pwlwe*re*no, och j qwintin belzui äll*er* halffth, iiij karath muscum, oc ij karath zibeto blandand*is* sa*m*ma*n*, oc bewa*ra* j eth täth glas,

Pwlw*er* aff ciprj

Tak färskth koo skarn oc törka th*ät* j sole*n*ne, äll*er* oghnenom, Sidha*n* stöth th*ät* *gra*nth oc wäth m*ädh* rosen wathn, lätand*is* standa j eno fath en dagh, sidha*n* törka th*ät* j sole*n*ne, Sidhan wäth th*ät* swa mykith at th*ät* lodh*er* widh*er* fatith som är glaserath oc swa wänth bothne*n* wp aff fateno oc rök wndy fatith m*ädh* förscriffnom rökilsom, swa länge th*ät* skarnith fall*er* fran fateno, oc tha wäth th*ät* ath*er* m*ädh* rose*n* wathn oc rök wndy so*m* för, oc tha th*ät* nogh är rökth stöth oc törka gömand*is* j tät glas, Sidha*n* tak aff the skarneno ij lod, belzuj eth qwintin, oc muscum stöt iij ka*ra*th, zibeto stöth ij karat blandand*is* alt samman oc swa är th*ät* redho,

Oxelleti

Tak laudanum, tigname, storax calamita, belzuj lika aff hwario ena mark, lignum aloe xij lod, blöth
130 v. linde kol iij ma*r*k, | enebär ij lod, muscum smälta*n* j rosen wathn vj karath, dragantum blöth j rosen wathn, bland*is* oc gör*is* so*m* förscriffw*i*t är

Rökia j hwsen

Tak storax calamita iiij lod, belzuj ij lod, Aloe trä j pwlu*er* giort, laudano lika aff hwario viij lod, muscum, amb[r]a can iij karath, stöt*is* hwarth särdel*is*, oc sidhan bland*is* sa*m*man lätand*is* j ena krwko glaseradha lätand*is* th*är* wppa rose*n* vathn wärma*n*d*is* saktelika pa warmo asko swa ath th*ät* ey ko*m*ber til ath sywdha, oc när rosen wathnith gör th*ät* sa*m*man,

Göra tänderna hwita

Tak pwlw*er* aff bre*n*do*m* tegelsten iiij lod, polw*er* aff pomes ij lod, pwlw*er* aff sepa j lod, pwlw*er* aff garofoli, pwlw*er* aff canela bark, pwlw*er* aff sanguine draconis polw*er* aff mastic lika aff hwario j qwi*n*tin, draganti blöth j rosen wathn görand*is* th*är* aff en degh, oc sida*n* törka j solenne, oc th*är* m*ädh* gnidh tändherna,

Göra aloe epaticum (132 r.)

Tak sappe*n* aff morella ℔ j [½], sappe*n* aff scariola ℔ j, sappe*n* aff centaurea ℔ ij, sappe*n* aff malyrth ℔ ij, en oxa galla, laudanum oc saffran lika aff hwaryo j lod, oc blanda alth sa*m*man väl lätandis th*ät* j eth glaserath leer kar, oc säth th*ät* j solena wm mayo maanad j trätio dagha, oc hwar dagh rör th*är* j ena reso blandand*is* etc[ra]

Göra boracem

Tak sal alkali, sal almenth, oc sal armoniacum
132 v. | lika aff hwario ʒ xv, oc smälth sal armoniacum j enne mark pis, sal alkali smälth j enne mark yste wathla, oc almennelika saltith smälth j enne mark renth wathn, Sidhan the ärw smälth läth alth samman j eth kar blandandis thär j eth lod victril stöth granth, oc sidan thät är smälth distillera alth mädh filtenom, oc sidhan läth thär j eth lod skwmath honagh, Sidhan läth alth j eth glas sätiandis thät pa oghnen Athanor giffwandis sakteliken eld til ath thät törkas oc bliffwer boras,

Göra lac virginis til qwinno prydilse

Tak alwn ij lod, oc räghn wathn viij lod blandandis samman, oc sywdh samman, Sidan distillera thät mädh filtenom, oc lät j en ampwl, Sidan tak blyhwith som kallas cerusa ij lod, malandis thät granth oc blanda thät malna j viij lo[d] ätikkio starka, oc sywd samman, oc sidan distillera mädh filtenom, oc läth thät j en annan ampwl särdelis aff glas, oc tha qwinnan wil prydha segh, take lika mykith aff hwaryo the wathneno som är j baadhom amplommen pa hand loffwan rörandis samman oc stryke pa ansiktith etc[ra]

133 r. Taka borth haar

Tak thät hwita aff äggeno, oc thär j lath wphöyth qwekselff blandandis väl samman oc smör thär pa

kroppen som tw wilth taka borth haareth, oc ey wäxer ather,

Röth wathn til qwinno prydilse

Tak briccilio trä skaffwandis thät granth viij lod, oc läg thät j xij lod goth vin grecum ena nath oc en dagh, Sidhan sywd thät j enne lithlo krwko, swaa länge ath maxan halffdelen är swdhen borth aff wineno, Sidhan läth thär j viij lod malith alwn, oc sywd thät än ena stwndh, Sidan tak thät aff eldenom oc lägh thär j nokoth litith aff affwerskärara flok aff skarlakan skwrin täppandis krwkona ganskans wäl affwan Sidhan thät är wordith kalth, sila thät oc göm j enom ampwl glas, oc nytia etc^{ra}

Göra hwith til qwinnors prydilse

Tak malna bleko iij lod, alwn xij lod, sal armoniacum iiij lod, thät hwita aff iij äg, oc läth j ena krwko glaserada j [½] stop wathn, oc rör blekona thär j, oc sywdh thät swa länge ath thät bliffwer som en välling, oc swa läth thär j alwnith oc saltith, oc litith aff hiorta märgh, oc senast läth thär thät hwita aff äggiommen strax takandis thät aff eldenom

Göra färnisso

133 v.

Tak lin olyo ena mark, vernice in grano ena halffwa mark, oc mal vernicem, oc lät linolyona j eth glas, sätiandis thät pa eldhen, oc tha thät sywdher läth thär j vernicem rörandis wäl samman mädh enom

qwisth, sätiandis sidhan aff eldenom, oc röris til thät bliffwer kalth oc är godh,

Göra lacham thät är färgha

Gör starkasta lwth aff eke asko, oc tha hon är wordin klar läth hänne j en kätil oc sywd en fiärdings thima äller meer, oc tha lägh thär j thyo marker öffwerskärara flok aff skarlakan äller paswonatz de grana blandandis ganskans wäl samman, Sidhan tak then flokken op aff lwthenne oc sila henne oc läth hänne ather j kätillen, oc flokken mädh krammandis honom starkelika mädh handommen, oc säth pa elden rörandis thär j, oc tha thät sywdher kasta thär j ij marker stöth alwn rörandis mädh enom käp, Sidhan säth thät aff eldenom lätandis thät standa oc sywnka j xij thima, Sidhan ös thät wathnith aff som öffwersth standher warlika swa ath tw ey rörer färgona som nädersth
134 r. | standher widher bothnen, oc thät wathnith kasta borth, Sidhan läth thät standa j fira thima, oc tak aff thät klara watnit som mästh tw kanth, Sidhan tak ena flata järn sleff som haffwer mangh hol, oc mädh hänne wptak thät paa bothnenom liggher oc läg pa ena fiöl, och säth hänne til ath törka thät til thäs thät reffnar, Sidhan läg thät pa eth annath brädy lätandis thät wäl törkas, Sidhan läg thät j laadikkor oc göm, thy hwar ƭb aff the gäller 36 bolendinos,

Göra lacham ypparen mädh briccilio

Tak ij [1½] mark briccilio oc skaff granna mädh glas, oc lägh j eth glaserath kar, och läth thär wppa

ranum wäl heth oc säth sidhan pa eldhen til ath sywdha swa länge ath ranum bliffwer litath röth, Sidhan tak ena mark gumj arabicum wäl stötta lätandis thär j rörandis mädh enom käp sywdandis wäl, Sidhan pröfwa wm nogh är swdith sätiandis thär aff en droppa pa naghlen, oc vm han standher stadogher tha är nogh swdith, oc tha sila thät ranum j nokot glaserath kar, oc tak vj lod alwn | oc thät läth j bröns wathn til at smälta sätiandis 134 v. pa elden swa länge thät smälther, Sidhan blanda thät mädh förscriffno rano, oc sidan tak lacham lätandis hänne j en lithen posa aff lärofft, oc thär pa jnläth thät ranum warmth pa lakam oc lacha taker til seg lithen som är aff briccilionne, oc ranum rindher wth klarth, thy thät skal ösas toghlika paa, Sidhan tak lacham wth aff posanom läggiandis hänne wthspredda pa ena fyöl til ath törkas j skwgganom oc sidhan göm j ladikkor etc^ra

Göra brinnande speghla

Tak ij lod brennesten, pix grecam iiij lod, tyärw ij lod, qwekselff ij lod, oc smält picem oc tyärona, oc läth j henne brennestenen malnan, oc sidhan qwekselffwit oc tha thät är samman blandat, läg thät pa speghil glasit pa thän waghen som jnwither, oc fästh thät swa j trädh thär glasith skal sithia, oc tha tw wilth wäth glasith mädh wathn oc säth thän speghillen j solena, oc synes brinna,

Göra lwtho strängia oc harpo,

Tak tarmana aff wädhrom äller faarom | oc rensa 135 r. wäl träkken wth aff them twättandis wäl rena,

Sidhan tak en kätil renth wathn oc thär j läth iiij marker asko som bränd är aff windräg blandandis wäl samman, Sidhan läth thär j vj lod gumj arabici stöth, oc viij plommor aff äggiom rörandis wäl samman oc thär j lägh the rensadha faara tarmana en, twa, äller tre dagha vm swa länge tarffwas. Sidhan tak them op oc skaff them, oc haff eth anbwd äller lithen wind mädh hwilkom tw snoo them giorth aff twa sma bothna som en lykta, oc mith gönom sithiandis thän thenen mädh hwilkom strängiana snos hallandis thät anbwdith j handenne oc thän andre änden aff tarmenom warj bwnden widher nokon spik, oc tha strängen är snoder, bindes oc thän änden widher nokon spik j solenne, hwilken för war bwndin vidher anbwdit fran hwilko han tha skäres oc törkes oc wil tw litha strängiana tha läg them j ranum oc sidhan törka them etc^ra

Göra twaal

Tak twa dela kalk, oc en del salladha asko görandis
135 v. thär aff starkasta lwth, oc | wm hon är nogh stark pröffwa swa, tak eth raath ägh oc lägh j lwthena, oc vm thät flyther tha är lwthen god, män siwnker thät til bothnen, tha är hon ey nogh stark, oc tarffwas lätas j hänne mera aska, Sidhan tak aff the lwthenne klareradho, oc lägh j hänne ältan oc siladhan bokka talgh lätandis sywdha swa länge til thäs thät wardher tiokth som eth lim, oc tha tak thär aff en droppa kastandis honom j kalth wathn, oc vm ha[illegible] sywnker til bothnen, tha är thät nog swdith, An[illegible] läth thät sywda thil thäs the pröff-

wilsen haaller, Sidhan tak hwethe myöl, äller litith aff amido thät är stärkilse, oc blanda mädh olyo, oc läth j thän kätillen j hwilkom är thät swdhna limmeth aff talgenom, rörandis jamlika thär j, Sidhan tak lwth giorda aff vinträ asko, oc aff böno halm brända, kalk, oc aff salth, oc sywd the lwtena wäl, oc tha hon är klarerath, läth hänne j förscriffna swdhna ämnith lätandis samman sywdha til thäs thät löpnar samman som en degh, oc tha ös thät wp aff kätillenom j nokra formor, äller pa eth bordh, oc är yppasta twall, Och är | märk- 136 r.
iandis ath moth iiij marker talgh skal takas x marker olya,

Twaal balla til baardskärara

Tak goth twaal oc hakka thät smaath, oc törka j solenne väl, oc stöth thät smath som pwlwer oc sikta, Sidhan tak litith aff muscum oc thät blöth j rosen wathn, oc thät blanda mädh twaleno, Sidhan tak yreos, garofolos, oc laudanum swa mykith tik täkkis görandis thär aff en deegh, oc mot hwario mark aff twaleno tak iij lod aff them degenom wridhandis oc blandandis wäl samman, oc gör thär aff sma balla,

Jtem ypparen balla, Tak aff the til reddo twaleno som förscriffwit är iiij marker, jreos xij lod, laudanum, storacem, calamitam lika aff hwario iiij lod, oc aff blötom storacem xvj lod, ciperj xij lod, rödha roser ij lod, oc xv korn muscum, blötis oc tämpereres mädh rosen wathn, oc gör thär aff twalballa til konwnga oc härra,

140 r. [Gröndt watn till lita m*edh*]

Tak färsk laffw*er* bär moghen, oc stöth j eno*m* mortara, oc sidha*n* sywd j wathn, oc sidhan pärsa the*m* j heth wathn, oc sanka olyona som flyth*er* affwa*n*, Annarled*is* gör*is* Tak xx marker godha olyo aff oliua oc iiij marker halff mogh*en* laffwer bär oc x libras aff laffw*er* bära löffweno äll*er* the*m* yth*er*sta grenom*m*en som ey ärw moghne, oc stöth j mortarenom *mädh* bärom*m*en Sidhan lägh th*ät* j förscr*iff*na olyona j xv dagha, Sidhan säth th*ät* pa sakteliken eld ath wärmas j eno thenado kar, oc sidhan sila olyona gönom en dwk swa mykith so*m* rinna kan aff särdelis oc the stötto bär*en* oc qwistana läth j en posa trykkia*ndis* *mädh* p*är*seno*m*, oc the olyona göm särdelis, oc moth hwaryo mark aff the olyonne tak iiij lod nyth wax smältande oc rörand*is* sa*m*man, oc är yppasta olya til läkedo*m*,

Olya aff linfrö

Hyälp*er* krampo soth, och hardo*m* seno*m* oc the*m* so*m* onth haffwa j arsen, och görs swa so*m* mandwl olya wth pärsa*n*de,

Olya aff valmogo frö

Hiälp*er* moth skälffwo soth, oc blöth*er* brystith, oc gör me*n*niskiona feta, oc görs swa som ma*n*dul olya

Olya aff roser 140 v.

Hon styrker, oc lenar wärk, oc släkker hitha, oc thät stämmer alla rinnande väskor wm hon driks, oc göris swa, Tak goda olyo oliuarum, oc twätta henne mädh reno brons wathn flerum sinnom, Sidhan tak blomstreth aff rosom som är ath enasta bladhen aff blomstreno färsk, oc rödha ärw bästh, oc stöth thät blomstret, oc swa lägh thät j the twaghna olyona j eth glas täppandis wäl affwan, och säth thät swa j hetha solena j syw dagha, Sidhan sywd thät j eno twädobladho kar j tre thima, Sidhan wmskiffth blomstred wridhandis thät wp aff olyonne ganskans wäl, oc läg andra färska roser j the sammo olyona som för sätiandis glasith i solena i syw dagha, oc sywdhandis täslikes, oc swa wmskiffth blomstreth flerom sinnom, Sidhan säth glasith wäl täpth affwan j solena j firetio dagha, Thär äffther sila olyona, oc göm wäl täpta j glaserado kar til läkedomma,

Olya aff kamilla blommo

Hon är alstingis godh til seno wärk, oc styrker mykith likammen, oc blöther | thät som hardnath 141 r.
är, oc hon görs allaledis swa som förscriffwit är wm rosen olyona,

Olya aff dil

Hon är god til at komma menniskiona til ath swettas, oc thy hiälper hon före skälffwo soth

smöryand*is* rygtafflona m*ädh* hänne, oc lidha moth*en*, oc kom*bir* til ath soffwa, oc hiälp*er* före hoffwod w*ärk*, oc moghnar böldh*er* som ärw hardhe, oc skal göras swa som rosen olya,

Olia aff lylior

Hon hiälp*er* brysth wärk, oc moderenne jnw*ärtis* j qwinnom, hon wärmer blädhrona oc hiälp*er* före bwk reff, oc hon göris swa som rosen olya, borthkastand*is* försth th*ät* gola som sith*er* jnw*ärtis* j lilio blomstreno, oc blaa lilyor ärw krafftogar*en* än hwithe, Jtem haffw*er* tw ey blomstreth, ta tak rötherna oc stöth them görand*is* som förscriffwit är

Olya aff hylle trä blomsther

Hon lenar seno w*ärk*, oc rensar hwdhena pa kroppenom, oc styrker mykith, oc görs som rosen olya

Olya aff walmogo blomster

Hon bortdriffw*er* hetan wärk, oc gör söffn, hon görs swa som rosen olya, Jtem aff syö bladz blomsther gör*is* olya samwled*is*

141 v.

Olya aff aland

Hon är god före wärk som är aff köld, oc hiälp*er* kaallo soth, oc jnw*ärtis* moderenne, oc blädhronne, wthdriffw*er* onth wädh*er*, oc bwk reff, Oc göris swa, Tak rötherna aff aland rensadha stötand*is* them, oc

läg j olyo twaghna, oc sywd j twädoblado kar, oc säth j glas etc^{ra}

Olya aff enom räff

Hon är mykit god til läkedom, moth fotool, oc sywkdom j lidha mothen, oc moth rygh wärk, oc skal göras swa, Tak en räff oc fla skinneth aff oc tak tarmana wth, oc sywdh honom swa helan allan lätandis pa honom brons wathn, oc haffz wathn lika mykith ena kanno, oc göris ey starker eldher wndy kätillen, och lätis thär j vj lod salth, oc sidhan alth thät wathnith är borth swdhith, tha lät fristh wathn pa honom, oc twa marker aff the yrtommen dil oc halesech [*tomrum*] oc sywd andra reso til thäs wathnit är maxan aff swdith, oc tha läth olio pa sywdandis än längher swa ath al lidha mothen skelyas ath alstingis wäl, oc haff aff dillenne nogh j lätith, och thär mädh smöryes podagra oc sywkdommen, oc thäslikes ma räffwen siw — — — — — — — — — — [*1 blad saknas*] — — — — thäs the bliffwa brwn ath olyan kan kammas aff them, oc tha öses j eth klädy linnith oc trykkes olyan wth mädh twem käppom, Somme plägha walka ägh plommorna sidhan the ärw stekthe j järn pannonne til thäs olyan rindher wth, Somme bränna them j pannonne til thäs olyan rinder aff syälff, 143 r.

Olya aff hwethe

Hon läker klaadha oc marka gang j kroppenom, oc görs swa, Tak hwethe oc lägh pa ena jämna

järn skiffwo, oc thär affwan wppa ena andra järn skiffwo glödgadha mattelika, oc swa tryk klämmandis thät hwetith mällen skiffworna, oc olyan rindher wth,. oc swa nytia hänne, Jtem täslikis görs oc olya aff sinap, oc hon är godh före glömsko oc onth mynne oc faawithzko

Olia aff enebär trä

Hon är godh moth hwdhennas smittan, moth dödköth j benommen, moth saar som ätha segh, oc cancrum, oc gammwl saar, oc görs swa, Tak ene trä swa mykith tik täkkes feth oc hwgh stäkkoth oc klyff, oc aff the fyl eth storth glaserath jnwärtis leer kar som haffwer trangth hol affwan, Sidhan
143 v. graff ena hwlw j jordena, oc j the hwlwna | säth ena glaseradha krwko, oc swa hwälff thät stora leerkarith affwan pa the krwkona, täppandis försth thät karith mädh enne järnskiffwo som haffwer mangh sma hol pa segh som eth saldh, oc klemes wäl täth mädh leer järn skiffwan oc badhen karen samman, Sidhan läg törran wedh wmkringh, oc affwan wppa thät stora leerkarith j hwilko ene trädh är görandis elden j twa thima, oc aff them hithanom rindher olyan aff ene träno nidher gönom järn skiffwona j krwkona, oc henne wptak oc nytya,

Olya aff swarthom sten Gagates

Hon hiälper brothfällingom, oc them som ärw besatte aff diäffwllenom, oc nwmnom, oc krampo soth, oc them som haffwa onth j lidamothen, oc moderena

j qwi*n*no*m*, oc hiälp*er* til afflingh, oc the olyan wthdraghs aff stenenom swa som olya*n* aff ene trä,

Oleum philosophorum

Hon är yppasth bland alla olyo, thy ho*n* wärmer, smälth*er*, lossar, gönom gangh*er*, förtärer öffwerflödhogheth, hiälp*er* gäld, oc hiärna hwarff, ondo my*n*ne, nw*m*nom, senornas sywko, foth ol, rygwä*r*k, milte*n*ne, knämen, blädhro*n*ne, oc görs swa, Tak gambla thegel stena rödha, oc sla th*em* söndh*er* j sma stykke som | nyth*er*, oc lägh th*em* j starkan 144 r. kol eldh til thäs the ärw wäl glödgade, och swa kasta th*em* j godha gambla olyo, lätand*is* th*em* th*är* j liggia j viij dagha ath drikka olyona j segh, Sidha*n* läg th*em* wp lätand*is* th*em* törkas j skwggano*m*, Sidhan stöth th*em* j eno*m* mortara gra*n*na so*m* miöl, Sidha*n* läth th*ät* myölith j glasith, oc distillera m*ädh* glashiälmeno*m* th*är* aff olyo j eth a*n*nath glas, oc sidha*n* täp wäl affwa*n* och nytia the oliona so*m* tarffwas, oc thäs äldre hon bliffwe*r*, thäs krafftogare*n* är hon, Jtem finnes och the olya*n* natwrlike*n* j jorde*n*ne oc kallas napta, hwilke*n* stw*n*do*m* finnes hwithblakkoth, stw*n*dom rödhblakkoth, oc stw*n*dom swarth ysyoth, män the hwith blakkotta är bästh,

Oleum obre*n*neliken

Tak olio oliuarum swa mykit tw wilth oc j del osläkta*n* kalk, alme*n*t salth, oc sal alkali lika mykit en tridyw*n*g stöt oc mal sa*m*ma*n* oc sikta, oc läth

j olyona swa ath olyan standher affwer iiij twärfingher oc läth j bociam rörandis samman en fiärdingx thima, oc swaa säth nidher j dyngiona i trätio dagha oc wmskifft dyngiona hwar sywnde
144 v. dagh, Sidhan distillera thät fira resor, | mällen hwaria resona malandis olyona ather mädh sinne dräg, oc pröffwas ath thät är nogh distillerat wm tw läggher en weka j olyona oc hon ey wil brinna. oc til thes skal thät distilleras, The olyan dogher til ath stadfästa alla aanda j alkimie konst, som qwekselff, oc komber alla malma snarth til ath smälta, Thät är ether wm mädh the olyonne smordis saar, Jtem the olyan giffwer lith pa rensadhan kopar som thär j släkkis, oc hon haller qwekselff j eldenom ath thät ey r[y]ker borth, oc dogher göra cristallum mädh,

Celidonia

Tak en storan hop aff yrtenne celidonia tha hon stander j blomsther äller annan tid mädh sina röther, oc hakkes sma oc stötis j mortarenom ey mykith wthan knoses oc swa läth henne j eth storth glas sätiandis nidher j hesta dyngio hetha j trätio dagha, wmskifftandis dyngiona hwar sywnde dagh, oc glasit wari wäl täpth, oc nidher jordath, Sidan tak thät
145 r. op oc distillera mädh glashiäl|menom w[a]thnith thär aff j balneo marie, Sidhan tak dräggena som är ather j glaseno oc mal pa stenenom alstingis granna lätandis henne ather j glaseth oc thät samma wathnith mädh täppandis wäl affwan oc swa säth thät j heta solena viij dagha, Sidhan säth hyälmen

wppa oc distillera pa hetho askonne mädh lithlom eld, oc ganger tha golth wathn wth, oc ärw twenne elementh, Oc the skwla skelyas distillerande sidhan j balneo marie, thy wathnit gangher wth, oc elementith wädret bliffwer qwarth, oc thät göm särdelis j täpto glas, Sidhan wägh dräggena som bleff ather j glaseno, oc pa hwarn en deel dräg, läth fira dela aff elementeno vatneno som tw distillerade, oc blanda samman j glaseno oc täp väl ather sätiandis j balneum märie j viij dagha, Sidhan sät hiälmen wppa oc distillera mädh starkom eld, oc tha wtgangher röth wathn, oc elementit swart jord bliffwer ather j glaseno, Sidan distillera thät rödha vathnith j balneo marie oc elementith vathnit gangher wt, och eldens elementh bliffwer qwar j glaseno, göm hwarth särdelis,

Elementith vathnit dogher moth allom sywkdom badhe aff hita äller köldh | tilkommen, thät 145 v.
driffwer ether fran hiärtano drwkkith tha pästilencia är, thät hiälper leffwerenno oc lwngo, oc rensar blodit,

Elementit vädrith bewarar wngdommen oc starkleken takith j math äller dryk, thät färskar blodith oc öker sperma oc gör mykith blod, thät ypna oc rymmer aadhrorna j likammenom, oc är nokor lymmer vanskadher, tha helar oc förbätrar thät honom, lätes thät j ond öghon tha giffwer thät klara syn jgen,

Elementit Elden dogher til alt thät som förscriffwit är, oc gör then wngan som är gammal, oc then som droghe til döden taker han litith thär aff mädh got win drikkandis, tha bliffwer han ather

starker oc swa som wpresther aff döda, oc wthdriffwer ether oc onda väsko, och wärmer hiärtath, oc taker nokor then gammal är litit aff the mädh vatneno som är giorth aff gwl thät förlänger mykith liffwith drwkkith,

Elementit jorden ma brennas j kalk oc lätas pa henne sith eghith wathn oc ather distilleras aff, tha görs thär aff salt oc dogher j alkimie konsth, oc manga andra dygdher än här scriffwas,

146 r. Jtem samma dygdher haffwa firä element wthdraghin j sammo förscriffno matto aff menniskios blod hwilket takis aff helbrigdom menniskiom som ärw 36 aara gamble äller yngre,

Wnderliket pwlwer

Tak ena bufonem oc läg i ena leer krwko täppandis wäl ather mädh lokeno oc luto sapiencie, oc säth j eldhen til thes hon är brendh swa ath hon kan stötas j pwlwer, oc thät pwlweret är aldra bäst til ath läkia saar, äller aff hwgna lymma thy ware nokor lymmer alstingis affhwggin oc strax mädhan blodith ware än warmth strödis the pwlweres wppa oc sättis til, tha fästas the oc läkias samman vaare thät än fothen äller handhen affhwggen som pröffwat är,

Ögna vathn

Tak roser, celidonia, rutho, verbena, feniculum, centro galli, capillum veneris, endiuie, plantago, britonica, lika aff hwario M j oc hakkes oc stötis mattelika j enom mortar, Sidhan läth thär til $\bar{3}$

iij rent honagh rörand*is*, oc th*ät* läth j eth bochal vin grecum äll*er* maluasia, ena nath oc en dagh, Sidhan lät th*är* til ʒ j hwith | soker, ʒ ij tucie 146 v. alexandrine til redda, oc dracmam j camfore malna, oc alt lät j eth glas oc distill*era* wathn th*är* aff, oc nytya til ond öghon gömand*is* j glas wäl ath*er* täpth,

Twätta fethma aff klädy,

Tak alwn giorth aff bren*d*o win drägh ℔ j, oc fristh wathn sex bochal oc th*ät* sywdh sa*m*man, oc sidhan twätta th*är* j th*ät* klädy so*m* feth är, oc sidhan twätta th*ät* *mädh* renth wathn,

Annarled*is*

Tak alwn brenth aff windräg tolff lod, fristh wathn tw bochal, sywdh th*ät* sa*m*man ath alwnith smälth*er*, Sidhan läth j th*ät* wathnith en oxa galla rörand*is* wäl sa*m*man, oc th*är* *mädh* twätta th*ät* klädhy som fethme är ko*m*men wppa,

Göra saponem twaal

Tak twa dela asko, oc en del osläktan kalk, oc blanda sa*m*man, oc siktha gönom eth saldh, Sidhan stänk the askona oc kalken *mädh* wathn *mädh* enom kaassth, oc then delen dygdh*er* är. dra|ghes 147 r. affw*er* ena sidho, oc dygges ath*er* then andre delen, oc drag*is* aff, oc tha alth är wäth, lät*is* j ena thino som haffw*er* eth hol, oc affw*er* holith läggis eth skwrith fath äll*er* qwista, och trykkes

the askan oc kalken sammanstarkelika swa ath thät bliffwer harth som eth trä, Sidhan läth wathn affwan pa then tästen som harder är, oc läk thär aff ena starkasta lwth, oc hon pröfwas wara nogh stark, tha eth raath äg lagth j hänne flyther oppe, Sidhan tak xx bochal aff the lwtenne, och viij bochal olyo blandande samman j en kätil hängiandis affwer elden, oc sywdes mädh sakthom eldh viij thima, oc röres thär j offta mädh enom käp, Sidhan läth thär j tyo vncias salth moth hwarth bochal olyo, lätandis sywdha oc jnthe röris thär j meer mädh käppenom, mädh mattelikom eldh j xiij thima, oc pröffwa offta dröpandis aff them södenom pa nokot brädy, oc när thät är nogh tyokth, tak
147 v. | kätillen aff eldenom, oc then södhen lät pa eth bord som haffwer karma wmkringh seg, oc planera affwan wppa, oc läth swa standa oc swalas oc stärkna, oc sidan skä[r] thät j stykke som tik täkkis, thät är got twal som görs j fenedy oc gaeta,

Glasera leer kar förgylth

Tak ena mark asko som är brendh aff windräg, oc twa marker grannan saand, oc blanda samman, oc läth j ena leer krwko sätyandis j oghnen til ath bränas äller stekias, oc thät kallas pa walsko Mazacotta

Bly oc theen brenna samman

Tak ena mark theen, oc tre marker bly, oc blanda samman läggiandis thät jn j en lithen oghn til ath brennas swa ath thät bliffwer aska,

Göra hwithmeringena

Tak twa marker mazacotta, oc ena mark aff bly askonne, oc blanda | samman, oc mall thät mädh 148 r.
wathn swa ath thät är tynth oc swbtilikith som eth vathn oc thät gywth pa karen görandis them hwit Sidhan the ärw törkath, maala them mädh hwath lither tik täkkes,

Glaseringen

Tak tre marker mazacotta, oc ena mark litargirio, oc mall samman ganskans wäl mädh wathn tynth, oc gywth thät pa the maalada karen, Oc sidhan säth them j oghnen til ath brennas andra resona, tha bliffwa the som the waaro förgylth aff litargirio, The konsten sändis mik til rom aff enom stad som hether Galesa

Litargirium göres swa

Tak oc gör en täst aff asko siktado oc grannom saandh vätandis oc böstandis täth som eth fath, oc thär pa läg bly til ath smältas, oc affwan pa blyth selff til ath rensa thät, oc göra finth, blaasandis mädh bälgommen, Och tha standher selffwit hwith mith paa tästenom, oc wtan widher bräddana flyther litargirwm som smälth flot, | Tha riff tästen söndher 148 v.
warlika j bräddenom litith swa ath thät litargirum som swarth standher kan wthflyta aff tästenom oc ey selffwith, oc thät males mädh mazacotta som förscriffwit staandher,

(152 r.) Skelya gwl oc selff fran kopar

Tak koparen som gwl oc selff haffwer j segh smältandis honom, oc moth hwarya 100 marker kopar blanda thär j fämtan marker bly mängiandis alstingis wäl samman j äsyonne, oc sidhan läth thät kolna wplyfftandis skiffwo äfftheer skiffwo ey tiokkaren hwarya än som en handh afflanga, Sidhan säth the koparskiffworna j en oghn som kallas reuerberationis, swa ath the standa alle pa äggenne, oc kol j mällen them, och wndy them warj en järngrind som them haller wppe, oc wndy järngrindenne kwpan aff leer giordh äfftheer skiffwonnas längdh, oc eldhen giffwes widh ändana j oghnen, ey tha likowäl swa starker ath koparen smälther, oc swa swettas blyth wth aff koparenom draghandis mädh segh selffwith oc gwllith drypandis | nidher gönom grindena j kwpona, oc koparen standher ather haffwandis sma hol pa segh osmälther, Sidhan tak thät blyth sätiandis pa copällan som är en tästh giordher aff bränd oc granth stöth wädhra horn görandis elden wppa swa gangher blyth borth somth j röken oc somth drikker tästen, Thär nästh tak aquam fortem oc thär mädh skel gwllit fran selffweno

152 v.

Gywtha järn lod til byssor

Tak goth järn smith j stäkkotta tena oc gör en oghn som haffwer ena kwpo mith j segh aff leer, och aff kwponnas bothn säties en järn pipa, tha likowäl ey swa ath hon gar gönom jn j kwpona,

Sidhan läggis stöt kol j kwpona, oc järn tenana wm kringh affwan kwpona, oc swa kol nogh affwan wppa j kwpona, oc blases swa mädh twa bälya en pa hwarya sidhona, ey swa ath blasten taker pa järn tenana, swa bliffwa the jämlika hethe, oc flytyes ää meer oc mer til eldhen som the glödgas, oc tha the ärw swa glödgade ath the bliffwa 153 r. hwithe j eldenom, läggis wp j elden oc blases nädhan före them stärkiandis eldhen ganskans wäl stänkiandis mädh vathn pa honom, oc swa smälta the nidher j kwpona, oc tha haffwes en forma aff järn j hwilko järn lodhen gywtas, oc tha ypnes järn pipan mädh enom then böstandis holith wp mädh enom hammar, oc järnith smälth rindher j formona, Sidhan läggis järn lodith widher elden oc elles ather wp langsamlika, annars är thät skörth oc bristher skwtith moth mwren äller thät harth är,

Göra järn saffran

Tak tynnasta järn skiffwor ströandis pa them stöttan brännesten, oc lägh them j eth starkth leerkar lätandis ätikkio pa, oc täp karit starkelika aather sätiandis thät j oghnen atanor en dagh til ath brennas, sidan thät är kalt wordith ypna karith oc tak wth the järnskiffworna stötandis oc malandis them mädh ätikkio, oc sidhan läth j eth kar swa ath ätikkian stander affwer järn pwlweres oc swa bliffwe standandis til thäs the pwlweres bliffwa rödhe, oc tha distillera ätikkiona aff mädh filtenom, oc törka then 153 v. crocum gömandis honom,

Härdha järn

Tak calamitam som är stenen som dragher järnith oc honom mal grannan, oc thet anbwdith som är smith maxan til ända glödga oc pa thet strö the pwlweres oc hambra thet mädh the pwlwereno flerom sinnom glödgandis. ströandis pa oc hambrandis, Sidhan tak viij marker aff sappenom aff yrtenne celidonia wthdraghin aff rotommen oc yrtennas bladhom, oc sywd then sappen swa länge ath en mark är borthswdhin, oc thär j tä[m]perera jär[n]ith härdandis thet oc bliffwer harth,

Gwl

Tak rensadan kopar oc lika mykith gwl smältandis samman, oc gywth j olyo som är aff teghelstenom, oc thet bliffwer röth, oc thär aff gör tynna skiffwor, oc them smör mädh brennestens olyo, oc läg them pa glödher stekiandis them offta oc smöriandis, Sidan läg them j eth lerkar mädh atramentum andra flona aff skiffwommen oc andra atramento täppandis wäl kareth ather, oc swa säth thet paa heta asko oc eldmöryo en dagh oc nath Sidhan ypna oc fresta
154 r. wm tw kanth mala | the skiffworna wäl, äller säth them j karith som för än andra resona, Sidhan mal samman alth thet j kareno är pa stenenom, oc jndrik thär til mädh aff oleonne som är aff brennesten oc ather steek törkandis pa eldenom, oc thär j läth en ottande del baurach, oc swa aff the pwlwereno som giorth är aff skiffwommen kasta en deel pa

dela selff oc *thet* bliffw*er* tha som gwl litath, oc far wiktogheth, Jtem br*en*nestens olya*n* görs swa Tak lin olyo ij dela, oc th*är* j läth en del br*en*nesten malandis sa*m*ma*n*, oc läth j eth glas täppandis, oc säth nid*er* j hesta dyngio j tyo dagha, oc bliffw*er* th*är* klarth,

Gwl

Tak järn saffran oc lägh j distille*r*ada ätikkio til thes hon bliffw*er* rödh, oc sidhan törka Sidha*n* läth th*är* j grönth calcecumenon giort aff re*n*sadom kopar, oc mal sa*m*man paa stenenom, oc stek pa eldenom oc ath*er* mal oc th*är* aff kasta en del pa 8 dela smält selff, oc *thet* faar gwl lith,

Gwl

Tak skiffwor aff staal smöry*a*ndis them m*ädh* ätikkio, oc stänk pa them p[wl]w*er* aff stenenom ematithes, oc glödga them, oc släk them j wathn, oc *thet* tha lodhar widh*er* | skiffwona skrapa aff, 154 v. oc ath*er* wäth skiffworna oc strö pwlweres som för oc glödga, oc swa sanka aff til thes tw hafw*er* nogh aff the affskrapadho, oc *thet* törka, oc aff the pwlwe*re*no affskrapado tak en del, oc en deel markasite golo mala*n*dis sa*m*man m*ädh* olyo, oc *thet* läth ga nidh*er* gönom botn*en*, oc tha bliffw*er* *thet* röth, och aff the tak twa dela, oc aff viride eris som giorth är aff kop*er* skiffwom m*ädh* armoniaco salthe en del, oc blanda sa*m*man, oc m*ädh* the pwlwe*re*no lägh floo ymselika aff selff

skiffwor j deghillen oc smälth oc b[l]iffwer gwl lith til 18 carath,

Scriffwa mädh gwl

Tak qwekselff lätandis j en deghil mattelika hetan, oc straax blanda thär j gwl bladh som malara läggia pläga pa belate, oc strax äther qwekselffwit gwl-bladhen, Sidhan säth ather deghillen pa eldhen swa länge ath qwekselffwith flygher borth mädh rökenom, oc gwllith tak som är ather j degillenom, oc thet mal pa stenenom som pwlwer, oc temperera mädh gwmj til at scriffwa mädh, oc gnidh sidhan mädh tannenne, oc samuledis ma oc selff malas oc scriffwas mädh the som förscriffwit är wm gwllit,

155 r.

Göra hwith

Tak qwekselff, victril, viride es, oc almennelikith salth lika aff hwario, och mal samman oc stöth j enom sten mortara mädh lithith ätikkio väl starka, swa ath jnthe synes til qwekselffwith, Sidhan läth alth j eth ler kar täppandis väll affwan ath jngen röker wthganger, och swa säth thet j en oghn thär brödhith är wthtakith, Thär äff[t]her nattena, tak thet wth oc mal mädh ätikkio, oc ather säth thet j oghnen ena nath swa som för, och swa öffwes vij resor, oc sidhan wphöy thet syw resor, oc j hwaryo wphöyelsenne förnya the förnämdo tingen mädh hwilko qwekselffwit males oc j the sywnde resonne bliffwer thet stadfästh oc ey fly före eldenom, oc

thet wmskiffther koparen til selff blandath mädh honom,

Gwl lith

Tak victril ij lod, sal armoniacum, alun lika aff hwario j lod, viride es, sal nitrum lika j qwintin, stenen Ematites ij lod, bolum armenicum j päningx victh, oc litith ocram, blandis alt, oc males mädh pis distillerath, oc | törkes, oc thär äffther mal pa 155 v. stenenom, Sidan gör aff the pwlwereno ena sängh j en deghil, oc thet tw wilth göra golth lägh thär j, oc lägh affwan pa thet aff the sammo pwlwereno, och lägh en tegel sten affwan pa degillen som haffwer mith pa segh eth litit hol, oc säth thet j godhan eld ij [1½] thima, Sidhan tak thet tingith wth oc släk j pis, oc swa wphöyes the tingh som ärw gylth mädh onth gwll oc synes wa[ra] bästa gwl,

Gwl

Tak en del pwlweriserat gwl, en del brendan kopar oc twaghnan, en del järn saffran, oc swa mykith sal armoniacum som alt thet förscriffna, oc thet saltith wphöyes, oc mädh the jndrikkes förscriffna pwlweres malandis länge samman, Sidan säties alth til at smälta, oc tha thet är smälth löpnes pa warmo askonne, oc en del aff the swa törka oc löpnado, stadfästher 10 dela qwekselff, Jtem gwllit pwlweriseras när thet lägx pa eth hol thär smälth bly år wndy smälth etc[ra]

156 r. Göra hwitan kopar

Tak winsten stöttan, oc blanda mädh ätikkio, oc thär j släk glödgada kopar skiffwor vj resor, Sidan tak osläktan kalk ij dela, oc en del aff askonne som görs aff windräg rörandis samman j wathn, oc sywdes kopar skiffworna thär j fäm thima, Sidan tak arsenicum malith rörandis thet j wathn, oc thär j sywd koparskiffworna fran middagenom til afftanen, Sidan tak aff thet swdna arsenico, oc smör pa the koparskiffworna pa badha sidhor, oc swa läg them j en deghil täppandis wäl affwan mädh luto sapiencie, oc swa säth honom j elden iij thima, män elden warj ey starker, Sidan tak the skiffworna wth läggiandis them j en annan deghil flo pa flo, oc til reth salth mällen hwaria skiffwona, oc läth wara eth hol yppeth pa lokeno aff them deghillenom, oc swa smälth the koparskiffworna j deghillenom oc bliffwer hwither,

Göra hwitan kopar

Tak alwn plumbosum, oc sal armoniacum lika, malandis granth, oc distillera wathn thär aff mädh glas hiälmenom, oc qwekselffwit bliffwer pa botnenom, honom wth tak och mal jndrikkandis mädh honom
156 v. wathnit thet samma, | oc thet öffwes swa fira resor, Sidhan thak wth qwekselffwith som är paa bothnenom j glaseno sätiandis j wädridh oc thet smälther som wathn, oc j the wathneno släk glödgadan kopar äller järn oc thet bliffwer hwith som selff, oc kallas blanqwetum,

Jtem tak winsten hwitan malnan, oc alumen plumbosum malit lätandis j hwitha ätikkio oc strax smälta, Sidhan läth thär j litith aff the förscriffno qwekselffs wathneno, oc swa gywth thär j smältan kopar äller glödgath tingh, och the bliffwa väl hwith wthwärtis,

Hwith göra meer hwith

Tak vinsten, alwmen aff windrägh giordan, hwita ätikkio, stöttan hwithlök, almennelikith salth, sywd thet alth samman, oc klarera renth, och thär j lägh then hwitha koparen äller kopar tingen oc bliffwa hwitasth,

Lutare vasa ne frangantur in sublimacione

Tak spisso glas stöth oc mal görandis thär aff en deegh oc thär mädh lwtera glasen tha brista the ey, thy thet bliffwer fästh widher karen som thet ware alth aff eno stykke giorth,

Taka gwl aff gyltom tingom 157 r.

Gnidh försth fingren länge pa bly ath han bliffwer aff the mykith swarther, oc sidan gnidh mädh them fingrenom wppa nokot thet tingh som förgylth är wäl länge, och sidhan lägh thet tingith pa wäl starkan eld oc gwllith losnar fran selffweno etcra,

Sofisticacio bona

Tak resalgar, sal nitrum, vinsten hwitan, lika aff hwaryo iiij lod, blandis oc males som pwlwer, Tak

viij lod kopar, smältan*dis* j eno*m* deghil, oc skifft pwlweres j fira dela, oc en aff the*m* kasta pa thän smälta kopare*n* lätan*dis* sywda sa*m*man j deghillen*om* j [½] thima, Sidha*n* tak tre dela osläktan kalk oc fira dela honag rörand*is* wäl sa*m*man som en degh, och thär j gywth thän smälta kopare*n*, Sida*n* han är vordhin kall*er* läg hon*om* ath*er* j deghillen smältand*is* oc kasta pa hon*om* thän andra delen aff pwlweres lätan*dis* swa sywda *mädh* the*m* j [½] thima, oc swa giwth hon*om* ath*er* j thän deghen som för, oc swa gör*is* til alla fira delana ärw pa
157 v. kastade, Sida*n* blanda *mädh* hon*om* halffde|len goth selff, oc bliffw*er* blöth ath smidha

Wnderstanda vm nokot är sophisticatum

Tak wictril ij dela, sal armoniacum ⅓ oc smälth the*m* *mädh* ätikkio, oc thär *mädh* gnidh stenen parangonem etc^{ra}

158 v. Göra gwl aff bly

Tak vitriolum ciprj j mark, oc th*et* smält j enne m*ar*k wathn, oc sidha*n* distillera *mädh* filteno*m* försth, oc sidhan *mädh* glas hiälmenom, oc th*et* wathnith giffw*er* blyno gwl lith, Sidha*n* tak ij lod goth gwl slaghit j ty*n*nasta bladh, oc ij lod qwekselff, oc th*et* läth j en deghil lätand*is* wärmas pa eldenom, oc tha th*et* böryar sywdha j degillen*om*, kasta thär j the gwlbladen strax lyfftand*is* aff eldeno*m* rörand*is* thär j, Sidhan tak ena mark re*n*sath bly som framdelis sc*ri*ffwas, oc läth j en deghil smältand*is* pa eldeno*m*, oc swa läth thär j th*et* tw

blandade sa*m*man aff gwlleno oc qwekselffweno, oc rör th*et* wäl sa*m*man pa eldeno*m* smälth, ey görand*is* för mykith starka*n* eldh, Sidan läth th*et* j tw lod aff the försc*r*iffno vathneno aff vitriolo ciprj oc bliffw*er* litadh gwll,

Jtem blyd skal swa re*n*sas försth, Smältis oc giwt*is* j starka ätikkio, smält*is* oc gywt*is* j pis, smält*is* oc giwt*is* j rena*n* salth laka, smält*is* oc giwt*is* j pwlw*er* aff tegelsten, smält*is* oc giwt*is* j sappe*n* aff win rwtho, smält*is* oc giwtis j sappe*n* aff celidonia, smält*is* oc giw|tis j salth wathn, 159 r. smält*is* oc giwt*is* ath*er* j ätikkio j hwilko är smälth litith sal armoniacum, Smält*is* oc senasth giwtis j asko, swa är th*et* re*n*sath til gwl,

Gwl aff selff

Tak 6 lod qwekselff lätand*is* j en deghil lätand*is* sywdha pa eldeno*m*, oc läg th*är* j tw lod tyn slagin gwlbladh rörandis sa*m*man, oc swa läth th*et* j eth glas som wäl är bedraghith m*ädh* luto sapiencie, oc läth th*är* j m*ädh* ij lod sal armoniacum, oc j lod aleb roth, oc ½ [½] lod boras, oc swa th*är* affwa*n* wppa xviij lod qwekselff wäl renth twagith, oc säth glasit j elden försth lättan, oc warj wäl starkt, oc tha elden bliffw*er* swa starker ath halsen aff glaseno bliffw*er* weker so*m* en degh*er*, tha klä*m*mes tättelika sa*m*ma*n* m*ädh* järntaangen*n*e, oc swa stande th*et* glasith j starkasta eld j xx dagha, oc thy brythes glaseth söndh*er*, oc th*et* som j the är males pa eno*m* sten, oc th*et* är elixir, aff hwilko ij lod kastas paa 50 lod smälth selff oc wm skiffth*er* th*et* til goth gwll

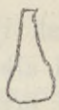

159 v. Selff aff bly

Tak j m*a*rk bly swa re*n*sath so*m* förscr*i*ffwi*t* är, oc läth j en degil, oc th*ä*r j läth ij lod sal armoniacum, j [½] lod alebroth, och j lod sal nitrum wäl malith, oc lätand*is* sa*m*man siwda j eldeno*m* wäl starko*m* j twa thima, oc bliffwe*r* selff,

Göra sal armoniacum

Tak me*n*niskio blod j m*a*rk, oc ij m*a*rker goth salth, oc vj m*a*rker vathn, blandand*is* sa*m*man, oc sidhan stille*ra* m*ä*dh filthenom, oc th*ä*r äffthe*r* säth paa elden oc sywd swa länge al wäskan är borto oc saltith törkath,

Göra alebrot

Tak ij lod alme*n*th salt, ij lod sal gemme, ij lod sal alkali, mal the*m* sa*m*man, oc smälth j sappeno*m* aff my*n*tho at sappen är iiij lod, oc iiij lod sap aff gariofilate, oc iiij lod sap aff celidonia, oc iiij lod rosen vathn oc twa marker wathn alme*n*th

160 r. Göra str*i*dz vaakn

Tak fiska lim giorth aff maghom*m*e*n*, viij lod, mastic ij lod, oc blanda wäl sa*m*man Sidhan lima th*ä*r m*ä*dh sa*m*man tre äll*e*r fira faalth läroffth, oc apthera pa nokre formo som fäll*e*r segh äffthe*r* likamsens skapnath, oc tha th*et* är törkath bithe*r*

ey järn pa th*et* harniskith, Jtem aff lädh*er* pläghas mykith harnisk göras til hästa,

Göra hwith wax (161 r.)

Tak j mark vax oc hakka smath, oc th*et* sywd j salth wathn swa länge so*m* köth, Sida*n* tak th*et* aff the wathneno, oc sywd sidhan m*ädh* ij lod salnitrum malith, oc swa giwth th*et* j kalth wathn oc bliffw*er* hwith,

Golth vax 161 v.

Tak saffran malith oc binth j eth linnet klädy, oc läg j ätikkio hwita en dagh, Sidhan tak th*et* wp kra*m*mand*is* starkelika, oc th*et* som wthflyth*er*, läth j waxit som är smälth rörand*is* wäl sa*m*man,

Röth wax

Tak ij m*ar*ker vax, malith cinober vj lod, skirdha qwadho vj lod, smält th*et* sa*m*man, oc thär j rör cinobrith m*ädh* olyo blanda*ndis* wäl sa*m*man, män the tinge*n* skwla ey sywdhas sa*m*man, oc sidhan giwt*is* j nokra formo oc gömes,

Grönth vax

Tak ij m*ar*ker vax, iiij lod malith spänsgrönth, iiij lod skirda qwadho smält*is* oc bland*is* sa*m*ma*n* so*m* förscr*i*ffw*i*t är,

Förnya gammalt oc grat vax

Tak thet gambla droppa vaxith oc smält oc j hwarya mark vax läth eth lodh skirda qwadho, oc ȷ [½] lod wäl malith auripigmentum rörandis wäl samman, oc thet waxith bliffwer fagherth som thet ware nyth,

163 r. Saapo göra

Tak asko aff böno halm brända ij dela, oc osläktan kalk en del, saalla badhen samman blandandis, oc läk thär aff lwth mädh heth wathn swa starka ath eth äg flyther j hänne, Sidan tak v marker lwt, oc skirdhan faara talg ij [1½] mark, olyo oliue ij [1½] mark, blanda alth samman, och sywd rörandis jamlika thär j, oc pröfwes när nogh är swdith lätandis litith thär aff pa en sten, oc thet ey rindher wthwidhandis segh,

Sapo saracenicus

Tak eke asko ij dela, oc en del osläktan kalk, oc tak ena balyo som haffwer nokor hol pa bothnenom, oc bredh eth linnith klädy pa bothnen, oc affwan pa klädith bredh bywghalm, oc sidhan läg andra flona aff askonne, oc andra aff kalkenom trykkiandis mädh handommen flo pa flo, til thäs balyan är fwl, oc öffwerst pa ena flo aff halmenom, och swa laka lwth mädh heth wathn, oc aff the lwthenne tak ij dela, oc j del olio blandandis oc rörandis samman til thäs thär komber en fradha affwan wppa,

Sidan sywd thet j kätillenom thil thet bliffwer tiokth oc swa göm the sapona,

Sal alkali

163 v.

Tak yrthena filicem ganskans mykit storan hop, oc brän samman, oc the askan thär aff löper samman, stöth granna oc läg j warmth wathn j en kätil rörandis samman en dag, Sidan distillera wathnith aff mädh filtenom oc kasta borth askona, Sidhan läth thät wathnit j eth glas sätiandis pa ognen, oc thät törkas bliffwandis hwith, oc kallas sal alkali, äller sal nitrum, äller alumen jameni

Göra speghla

Tak tynth wthslaghith then, oc thet blanda jncorporerandis mädh qwekselff Sidhan tak tw spegla glas tilgiordh ren gnidhen mädh qwekselff, oc the bländningena läth j thet ena glasith, oc thet andra glasith läg affwan pa the blendningena, oc bliffwer en speghil lysandis vm nattena,

Göra smaltum

Tak j mark glas aff hwath lith tw vilt, oc iiij lod kopar, smälth thet samman etc^ra^

Göra järn hwith som selff

Tak brändan winsten, oc mal mädh olio oliuarum ath thet bliffwer som en degh, oc thär aff tak en

del, oc iij dela filspaan aff järn blandand*is* sa*m*man,
164 r. oc läth | th*et* j en deghil klema*n*d*is* eth täth lok pa
ho*no*m, oc swa säth j starkan eldh, til thäs tw
gissar ath filspane*n* är smälth*er*, Sidha*n* tak lokith
aff lätand*is* deghillen standa j eldenom än läng*her*,
Sidhan gywth th*et* järnith, oc gör th*är* aff hwath
tik täkkis, thy th*et* är swa klarth tilse som selff

Göra järn skörth

Tak alwn oc distille*ra* th*är* aff wathn m*ädh* glas
hiälmeno*m*, oc j th*et* wathnith släk vij resor glöd-
gada järn skiffwor sma, tha bliffwa the sköre som
glas ath tw kanth stötha th*em* j pwlw*er*,

Göra järn blöth

Tak j m*a*rk victril, oc j m*a*rk sal nitrum stötand*is*
granth, oc th*är* aff distille*ra* vathn m*ädh* glas
hiälmeno*m*, oc j th*et* wathnith läg järn skiffwor äll*er*
a*n*nan malm hwilke*n* tw wil göra blötan j fämtan
dagha,

Göra järn blöth

Tak staal äll*er* järn som är tilgiorth oc glödga th*et*
wäl, oc swa läg th*et* glödgath j pwlweres Euforbij,
164 v. och sidhan glödga ath*er* oc läg j sa*m*ma | pwlweres
ath kaaldna, oc swa gör flerom si*n*nom, oc th*et*
bliffw*er* blöth som bly, Jtem sappen aff maluo gör
th*et* järnith blöth som th*är* j släkkes, Jtem järn oc
alle andra malma wardha blöthe wm the glödgade
släkkias j koo träk offta hwilken blandadh*er* är
m*ädh* honagh, Jtem tak pwlw*er* giorth aff auri-

pigmentum, oc stöttan bränne sten, och filspan aff järn, oc läg j elden *mädh* the järneno tw wilt göra blöth, Jtem giwth syw resor bly j olyo, oc sidhan släk thär j th*et* glödgada järnith tw wilth göra blöth, Oc wil thw th*ät* ath*er* göra harth, tha glödga oc släk j sappeno*m* aff rödhan lök, Jtem ko skarn färsth blandath m*ädh* sappeno*m* aff kaal oc glödgath järn thär j lagth gör th*et* blöth, Jtem glödgath järn släk j sappeno*m* aff bönom, oc bliffw*er* blöth, Jtem släk glödgath järn j sappeno*m* aff yrthennas roth so*m* kallas brionia, pa swänsko walska roffwor, oc jx resor släk oc bliffw*er* blöth, Jtem släk glödgath järn j the wathneno som är sal armoniacum smälth, oc stöth lactuko frö, oc th*et* gör twa resor, Sidhan | släk th*et* j sappeno*m* aff bölme gräs som kallas jusquiamus, oc j sappeno*m* aff celidonie yrth lika aff hwaryo oc blotnar, 165 r.

Härdha järn

Tak methe mark oc stöth görand*is* wathn aff them, oc gör eth annath wathn aff löka röther som kallas porrus, oc aff hwaryo the wathneno tak lika mykit blandand*is*, oc thär j härdh järnith,

Jtem tak spisso glas, oc calamitam lika aff hwario stötand*is* oc maland*is*, oc the pwlweres strö pa glödgada järnith hambrand*is* th*et* saktelika offta, Sidan tak sappen aff celidonia j m*ar*k, oc sywd til thes tridiungen är borth swdin, oc swa läth thär j en tridywng starka ätikkio, oc thär j härd th*et* järnith,

Jtem tak bokka horn oc brän, oc stöth til pwlw*er*, oc tak bokka pis, oc thär j sywd the

pwlweres, til thäs tridie delen är borth swdhen, oc sidan distillera mädh filtenom, oc thär j släk tre resor thet glödgada järnith, oc bliffwer härth,

Härda harnisk

Tak röther aff titimalo, oc rätikkio röther, Esule,
165 v. flammule, portulaca lika | aff hwaryo oc stöth wthdraghandis ena mark sap aff them, oc tak j mark blod aff människyom, oc j mark pilta pis, oc almänth salth, sal nitrum, sal alkali, sal gemme, oc sal armoniacum lika aff hwaryo ena dracmam, oc al the tinghen blanda samman j eth glaserat kar täppandis wäl ather, Sidhan graff thet nidher j jordena j xxij dagha, Sidhan tak thet wp oc distillera thär aff vathn mädh glas hiälmenom, oc j the wathneno temperera wakn oc harnisk, thy thet bliffwer alstingis harth oc fasth

Saagha stena, glas, oc järn

Tak en kopar traadh, oc fästh mädh ändommen widher en bogha, som en gigho bogha, oc tak malnan smirillum grannan oc wäth kopar tradhen mädh ätikkio äller olyo, oc läg then malna smirillom thär wppa som tw wilth skära äller sagha draghandis mädh boghanom etc^{ra}

Härda järn

Tak sal armoniacum, brända oxa klöffwa, resalgar, oghns kim, lika aff hwario, stöth granth, oc binth

thet alth wm kring järnith mädh enom linnom klwth, Sidhan klem wäl tät | wthan wppa klwthen 166 r.
lwtum sapiencie, oc swa läg thet j elden swa länghe at alth bliffwer glödgath, oc swa kasta thet j wathn som giorth är aff bräkne oc tha bliffwer thet harth,

Jtem Swep järnith j eno stykke aff getaskin smorth pa köthwagenom mädh talgenom, oc sidhan plastra en linnen klwth thär wtan wm kring mädh leer wäl tyokth, oc swa läg j eldhen ath glödga, oc swa kasta j renth vathn oc bliffwer wäl harth,

Jtem sal armoniacum, oc osläkther kalk röris samman som en tyok wällingh, oc thär j härdis godh ägh järn,

Förgylla järn mädh wathn

Tak victril en del, twaa dele alwn, sal armoniacum en del, stöth oc sywd alt j vathn oc mädh the hetho wathneno gnid pa järnith som är wäl slipath släth oc renth oc thet bliffwer fagherlika litath,

Til thet samma

Tak alumen jamenum swa mykit tw vilt oc mal mädh pis ath thet bliffwer som en smörsla, Sidhan stryk thet pa nokoth blankth järn, oc wärm pa eldh glödher, etc^{ra}

Til thet samma 166 v.

Tak alwn, salgemme, atramentum bränth, viride eris, vinsten aff röth win, mal alt samman, oc

blanda m*ädh* salth wathn, oc th*är* j släk glödgath järn som klarth oc släth är giorth oc bliffw*er* förgylth,

Förgylla järn

Tak 40 korn aff winsten, 10 korn aff alwn, x korn aff alme*n*th salt, tw korn viride eris, mal g*ra*nth alth sa*m*man oc läth j ena nya gryto m*ädh* wathn oc sywd til thäs fiärde delen är borth swden aff wathneno, Sidha*n* glödga järnith, oc strax läg th*et* j th*etta* wathnith, Sidhan tak eth korn gwl, oc try korn qwekselff görand*is* th*är* aff amalgama, oc th*et* stryk pa järnith sidhan th*et* är törth oc läg pa eldh*en* ath wärmas, oc är withand*is* ath m*ädh* korneno skal hwart wäghas som förscr*i*ffwith är,

Förgylla järn

Tak skina*n*de väl slipath järn, oc färnissa th*et* widh*er* elden törkand*is*, oc sida*n* maala th*är* wppa hwath tik täkkes til wthkasthni*n*g, oc th*är* som tw wilth förgylla skrapa borth färnissona m*ädh* eno*m* kniff ath järnith bliffw*er* ath*er* klarth | Sidhan wärm järnith widh*er* elde*n*, och tak aff thesso äfftherscr*i*ffno wathneno, oc j the wäth bomwl oc swa m*ädh* bomwllenne wäth järnith th*är* som malni*n*ge*n* är oc skal gyllas, oc th*ät* bliffw*er* röth so*m* kopar, Jtem wathnith skal swa göras, Tak alwn iiij lod, sal armoniacum ij lod, alun succarinum iiij lod, gumj bocte ij lod, victril ij lod, litith viride eris, mal a[l]th granth, oc sywd j e*n*ne kop*ar* gryto til thes halffdelen är borth swdith, oc m*ädh* the wathneno

167 r.

wäth malning*e*na pa järneno är, Sidhan tak malith gwl m*ädh* qwekselff oc läg th*är* affwa*n* wppa, oc läg järnith pa elden, oc sidhan brwne*ra* th*ät* oc bliffwe*r* alsting*is* fagh*er* gärning*h*,

Förgylla järn

Tak sappen aff celidonie roth oc läth j eth glas som trangth är affwan, oc täp starkelika ath*er*, oc säth nidh*er* j hetha hästa dyngio j tywgw dagha, Sidhan tak aff the wathneno som är j glaseno swa mykith tw wilth, oc th*är* j mal nokor gwlblad, Sidan tak järnith som är wäl klarth slipath oc skinande oc färnissa sätiand*is* j solena at törkas Sidan maala m*ädh* the wathneno j hwilko | tw 167 v. molth gwlbladh*en*, oc törka, oc sidha*n* m*ädh* eno kleno hwasso järn gör figuras til äfft*h*e*r* th*ät* so*m* wthkastny*n*gen är,

Göra bokstaffwa pa järn

Tak cenober oc mal m*ädh* lin olyo, och maala pa järn, oc törka j solenne,

Förgylla järn

Tak wädhra horn skaffwand*is* smaath oc distille*ra* th*är* aff wathn, oc th*är* m*ädh* scr*i*ff pa blankth järn,

Göra färgo aff järn

Tak filspan aff järn, oc läg j eth leer kar breth ena flo tiokka som en finge*r* oc säth j ogne*n*

reuerberationis, oc gör eldhen starkan j tre dagha mädh törran wedh, oc tha bliffwer thät röd färgha,

At järn taker qwekselff

Tak victril, sal armoniacum, viride eris, almänth salt, oc vinsten, oc gör thär aff wathn, oc smör järnith thär mädh, och läth sidhan qwekselffwit wppa thät, och fasthnar lodhandis widher til ath gylla, äller sywd järnith j the wathneno, oc sidhan läth qwekselffwit wppa,

Maala pa järn

Tak marchasitam swa mykit tik täkkis stöth j
168 r. mortarenom oc mal grannan, och | läg thät j starka vin ätikkio aff röth win nokra dagha, Sidhan sywd thät j eno glaseradho kar en dagh oc ena nath spädiandis thär j aff ätikkionne, Sidhan säth thät j solena til ath törkas, Sidhan lät thät j eth glas oc distillera mädh hiälmenom wppa saktelikom eldh, oc mädh the wathneno thär aff distilleras maala pa järn blank, oc törka j solenne, oc sidhan gnid saktelika oc bliffwer som thät ware gwl,

Röth wathn til järn gylla

Tak filspaan aff järn en del, oc stöth j enom mortara mädh fiärda delenom swa mykith aff atramento, Sidhan läth thär wppa litith aff starko hwito ätikkio rörandis samman som en gröth, Sidan läth thät j glasith oc distillera mädh hiälmenom

mädh saktom eld, tolff resor, lätandis thär til hwaria resona meer aff atramento oc thät wathnit bliffwer röth, oc mädh the lites järn äller selff oc synes wara gwl

Aurum musicum

Tak iiij lod then oc smälth j enom deghil, oc swa läth thär j tw lod qwekselff rörandis samman, Sidan thät är kalth tha mal thät som pwlwer lätandis thär til mädh ij lod brennesten malnan oc blandis väl, | Sidhan läth thät j eth glas gör- 168 v.
andis vndy thät sakteliken eld, oc swa länge som röken ganger wth aff glaseno, läth thät standa pa eldenom, oc sidhan tak oc tämperera thät aurum musicum mädh thät hwita aff äggeno oc scriff etc^ra^

Wphöya gylningh

Tak victril oc brän j enne järn panno til thäs all wäskan gaar borth oc all grönhethen, Sidhan stöth thät, oc aff the tak twa dela, oc en del sal armoniacum, oc wäth lätandis j renth wathn som ena wälling, oc thär j doppa thät tingith som är förgylth mädh onth gwl, oc swa läg thät pa glödherna thil thäs thät ryker oc tha tak thät op oc kasta j wathn oc swa öffwa twa äller tre resor til thäs thät haffwer godha gylnyngh,

Skelya gwl fran selff

Tak xviij lod sal peter, kopar rök vj lod, ij lod brennesten, stöth alth samman oc distillera thär

aff wathn m*ädh* glas hiälmenom, oc th*är* j läg skaffwith äll*er* filat selff som haffw*er* gwl j segh, oc selffwit wänd*is* j wathn, oc gwllith bliffwer pa bothnenom som aska, vathn*it* distillera aff m*ädh*
169 r. filthenom, oc sanka gwllith | särdelis, oc sidhan törka wathnith pa eldenom oc selffwith hardhnar oc smälth*er* sam*man* som th*ät* til förna war,

Til th*ät* sam*ma*

Tak alwn ij m*ar*ker, sal nitrum j m*ar*k, oc th*är* aff distill*era* wathn m*ädh* glas hiälmenom, oc th*är* j läg skaffw*it* äll*er* filat etc^{ra} som förscr*iff*w*it*

Göra selff renth

Tak bränd vädra horn oc gör en tästh oc törka hon*om* wäl, Sidhan läg pa honom x lod bly, oc x lod qwekselff, oc vj lod selff som skal rensas görand*is* eldhen oc selffwit ökes oc bliffw*er* finth

Gwl lith

Tak oxa galla oc sywd, oc sidhan läg th*är* j nokoth ting som gyort är aff selff äll*er* kopar oc brwnerath, och sywd th*ät* th*är* j oc läth th*ät* sidhan th*är* j bliffwa liggiand*is* til thäs th*ät* bliffw*er* kalth, Sidan tak th*ät* tingith wp oc twa m*ädh* wathn, oc synes wara förgylth

Blanqweth

Tak wphöyth qwekselff, oc sal armoniacum oc sywd j ätikkio, sidhan glödga the tingh som ärw

aff kopar, och | släk them j the bländningenne 169 v.
swdhno, oc synas wara selff,

Rensa oc göra kopar hwitan

Tak kopar skiffwor oc glödga them oc strö pa them pwlweriserath glas oc hambra them mädh the glaseno, och thät gör flerom sinnom, Senast glödga them oc släk j thesso wathneno som swa görs, Tak pilta pis iiij marker, stöttan winsten, oc almänt salt lika aff hwario ena mark, sal armoniacum iiij mark, olyo j [½] mark, honag j mark, Sywdis alth samman til thär tridywngen är aather qwar, etc^ra

Göra piltrum

Piltrum är ey selff oc ey kopar, wthan är swa als j mällen eth selff fantasticum oc görs swa, Tak en del kopar, oc viij dela then, oc smälth först koparen oc sidhan läth thär j thenith oc blanda wäl samman, oc gywth thär aff skedher äller annor tingh oc synas wara giordh aff selff,

Jtem vj dela then, en del kopar, och en del selff smälth samman, oc giwt hwath tik täkkis thär aff,

Jtem lika then oc kopar til wikt smält | sam- 170 r.
man oc giwth j hwath formo tw wilt,

Jtem viij dele then, kopar vj dela, oc qwekselff iiij lod, oc först smält thenith, oc thär j blanda qwekselffwith, Sidhan blandha thär j smälther koparen, oc vj lod mässing rörandis alth samman j deghillenom oc gywth hwath tik täkkis,

(173 v.) Aqua fortis mirabilis

Tak cinober ʒ iij, salnitrum ʒ vj, victril ℔ j blanda sa*m*man oc mal pa stenenom, oc distillera m*ädh* hiälmenom, oc sanka th*är* aff try wathn, th*ät* första är goth, th*ät* andra bätre, th*ät* tridya bästh, oc th*ät* äther järn, oc selff, oc gwl som läghs th*är* j,

174 r. Aqua fortis

Tak victril ʒ xij, salnitrum ʒ iiij, Alw*n* ʒ ij, cenober ʒ ij, males oc distilleres m*ädh* hiälmenom, oc gömes j täpth glas, th*ät* wathnith som först wthganger klarth sankes särdelis j glas, Sidhan th*ät* böryar vth ganga röth wathn, th*ät* sanka särdelis, oc tridhie wathnith täslikes, oc distilleres m*ädh* starkom eld sätiandis glasit j hetha asko, oc eldhen göris wndy oghnen, Tässen twänne förscriffno wathnen haffwa maxan ens kraffther til ath ätha oc smälta malm som lägs j them, Jtem läg j th*ätta* wathnith gwl malith m*ädh* qwekselff j[d est] amalgamerath, äller selff amalgamerath, tha wändis th*ät* j wathn, oc sidhan gywth j th*ät* wathnit nokon malm oc sidhan läg honom pa glödherna, tha bliffwer han selffwendher wm th*ät* war ama[l]gama aff selff, äller gylther, wm th*ät* war amalgama aff gwl, Jtem m*ädh* thässo wathneno ma tw scriffwa paa swärd äller järn, Jtem läggher tw kopar j th*ätta* wathnit, tha wändis han j wathn, oc wm tw th*ät* wathnit läther sidhan pa menniskios likamm, tha bliffwer skithnader, oc gangher ey aff,

174 v. wtan han twas m*ädh* sappenom aff odhyrth | äller

mädh olio giorda aff winsten j hwil[ke] är smälth sal armoniacum, Jtem lägger tw bly j thät wathnit, tha wändis blyth j wathn, oc thät sidhan stryk pa nokon swartan hästh tha gar harith bort, oc hwith haar växer thär jgeen, Jtem lägger thw then j thät wathnith, tha wändis thenith j wathn, oc wm tw thät wathnit sidhan läther pa likammen bliffwer han fwl oc illa lwktande, oc gör storan wärk, oc ey kan twas aff wtan mädh sappenom aff viticelle yrth, oc sywdher tw j the then wathneno nokoth kopar kar äller glödgat släkker thär j, tha bliffwer thät som thät ware selffwerath, Jtem läther tw en droppa aff watneno pa waarthor tha falla the strax bort, Jtem thät taker scrifftena aff pärman som hon aldrig haffde warith scriffwen, Jtem läther tw j thät wathnith viride es, oc kalk granner giordher aff then oc sywdher, tha bliffwer thär aff lazwr, Jtem läther tw j thät wathnith viij lod takandis aff the, oc thär läther iiij lod marchasitam gylta äller gola, som är väl malin oc twaghin oc törkath, tha bliff|wer thät wathnith röth, oc thär j lägh nokoth 175 r. tingh giorth aff selff, oc thät bliffwer som thät ware förgylth, Äller gywth selff manga resor thär j oc bliffwer som thät waare gwl, Jtem läther tw sal armoniacum j thät wathnith lika mädh wathneno oc thär j döper nokra skiorto äller brok oc then som klädher them pa seg bliffwer strax sywker, oc ey han bliffwa helbrigde wthan han badhar segh j ätikkio, Jtem läther tw thät wathnith j öronen aff nokrom hesth, tha bliffwer han strax sywker j badhen bakbenen, oc ey bliffwer helbrigde, wtan honom laathes blodh aff ballannas aadhro, Jtem lägger

tw bölme frö j thät wathnith, oc giffwer nokrom thät äta äller drikka ʒ j thaa soffnar han strax oc ropar j söffnenom oc frälses thär aff twättandis fötherna oc tynningana mädh ätikkio, Jtem läther tw j thät wathnith sal armoniacum, oc lägger gyllene thär j, tha äther thät vatnith gwllith oc stämpillen standher lika fwlbordelikem pa myntheno, Jtem borar tw eth hol j eth trä oc läther thär thätta wathnith jn, tha bliffwer thät ofrwkthsampt, thäslikes wm qwikselff läths j trädh, Jtem läther tw
175 v. aff the j nokra win tynno | tha fördä[r]ffwas winith, oc bliffwer ather goth, wm tw thär j lägger en lithen kärffwa aff ros marin, Jtem blandar tw j thät wathnith golth arsenicum oc dragher mädh the twärth affwer eth swärdh oc törkas, oc tha nokor hwgger mädh the swärdeno, bristher thät strax söndher, oc manga andra kraffther haffwer thät wathnith etc^ra

Kopar göra hwitan

Tak arsenicum wphöyth oc twagith mädh lwth vj lod, Salnitrum, Alwn, sal tartarj lika aff hwaryo ij lod, oc mal alth samman, oc läth j ena krwko glaseradha sätiandis pa glödherna swa länge thät alth smälther, oc sidhan hardhnar, Sidhan tak rensadhan kopar giordan j sma korn viij lod, oc aff förscriffno materia ij lod, oc blanda samman j enom deghil, oc läg lok wppa, oc smälth j eldenom, oc sidan gywth thät j gothith en theen langan thär nogh olya är j, Sidhan blanda thär j swa mykith selff som tw wilt haffwa ligam til, Äller bätre är ath tw förstb blandar selffwit til koparen j degill-

enom oc sidhan giwther thät j gothith, oc sidan
sywdh thät [j] eno | blanqweto oc bliffwer fagherth, 176 r.
thät tyänar mykith mynthemästarom etc^ra

Göra selff äller gwl

Fjra elementh ärw dragandis wth aff olyonne som
skal göras aff qwekselff swa, Smälth ena mark then,
oc thär j blanda ena mark qwekselff rörandis mädh
enom käp samman, Sidan säth aff eldenom lätandis
kaldna, Sidha[n] läg the matheriam j eth linneth
klädy, oc twätta til thäs renth wathn gangher aff
twättenom, Sidhan törka thät j solenne, Sidhan läg
thät pa ena hal oc mal thär j ena mark qwekselff
wphöyt oc swa säth thät mädh hallenne j nokot
väsko fwlt rwm ath thät thär smälther j ena wikw,
oc sidhan läth thät j eth glas lätandis standa oc
sywnka j twa dagha, och tha häl saktelika aff thät
affwan wppa standher j eth annath glas hwan
daghen oc thät är en olya klar som raff, Sidan
distillera the olyona giffwandis wndy saktheliken
eld j tolff thima, oc wthganger första elementith
som är wathnith, Sidhan gör elden starkaren til
thäs thät bliffwer swarth oc sanka thät andra
elementith jordena särdelis j twa dagha, Sidhan
sanka thät tridye elementith mädh starkastom | eldh 176 v.
j fäm dagha, Sidhan släk eldhen aff oghnenom lät-
andis hiälm glasit standa swa j tre dagha, Sidhan
ypna glasith oc tw findher thär j ena swarta jordh,
henne tak oc mal granna som myöl oc swa läth
thät myölith j ena leer krwko som ey är glaserath,
oc säth ypna j oghnen reuerberationis giffwandis

sakteliken eld en dagh, oc sidhan stänkiandis honom meer oc meer j fira dagha, Sidan läth kaldna, oc tak the materiam wth, thy hon är hwith som snyö, mal henne, oc läg henne pa hallena j wäskelikith rwm til ath smälta j wathn oc thät sanka j eth glas oc säties til ath sywnka oc klareras, oc hälles aff j annath glas thät som klarth är Sidhan tak ij lod aff the wathneno, oc thär j läg j lod goth selff slagith bladh som malara brwka, sätiandis pa warma asko oc selffwit smälther strax j wathn, män somme lätha thär j mer aff selffweno än förscriffwith är, Sidan tak ij lod aff the första elementeno, oc eth lod aff the andro elementeno blandandis | j glasith thil mädh förscriffno, oc täp wäl affwan, oc säth pa askona ath törkas langsamlika, oc tha thät är törkath bliffwer thär aff en cristalla sten, Sidan tak en del rensath qwekselff oc läth j en deghil oc en del aff them cristal stenenom, oc sät j starkan eld, oc strax bliffwer thät stadfästh selff, Jtem wil tw göra thät til gwl tha läg gwl blad j förscriffna wathn, oc en aattande del aff tridye elementeno, oc gör allaledis swa som förscriffwith är kastandis pa qwekselffwit oc thät bliffwer gwl,

177 r.

Göra anticar

Anticar är en bländning som komber malmana til ath smälta snarlikaren än borax oc görs swa, Tak almänth salt, oc blanda mädh twa dela swa mykin osläktan kalk, oc läg j twa krwkor hwarya täth klemda pa andra sätiandis j elden ena nath ath stekias Sidhan ypna oc mal thät pa stenenom, oc

läth thät j eth glaserath kar lätandis warmth wathn thär wppa, oc thät smälther, Sidhan distillera wathnith aff mädh filtenom oc thät säth mädh glaseno pa askona ath löpna oc törkas, oc thät blanda ather mädh androm osläktom kalk, oc steek som för, och smälth j wathn, oc törka oc distillera | oc thät 177 v. saltith är anticar smältandis alth,

Gwl aff kopar

Tak godhan kopar oc gör honom til kalk oc then kopar kalken smälth mädh anticar förscriffno j enom deghil, oc koparen bliffwer klar, oc gör ather then samma koparen til kalk, oc ather smält mädh anticar, oc tha bliffwer then koparen klar til ath blanda mädh gwl

Cementum til gwl

Tak wictril, viride eris, sal armoniacum lika aff hwario en del, oc bolum armenicum twa dela, Stenen ematites ij dela, oc males alth oc blandis, oc the pwlweres giffwa selffweno gwl lith, Sidan tak j del selff oc en del gwl oc smält samman, oc thär aff slaa skiffwor tynna oc them lägh j en deghil flo pa flo mädh the pwlwereno, oc täp wäl affwer mädh leer oc säth j elden, oc när thät ryker tak oc kasta thät j kalth wathn oc bliffwer goth gwl j alle pröffwilse,

Göra qwekselff

Tak bly oc smälth vij resor j sal armoniaco, oc sidhan tak aff the blyno iij marker oc j mark sal

nitrum, oc xvj lod borax, oc blanda alth sa*m*man
178 r. lätand*is* j eth glas | oc säth nidh*er* j hetha dyngio
j trätio dagha, oc sidhan tak th*ät* oc findh*er* tridye
delen aff blyno wa*ra* giorth til qwekselff, Män
jak tror ath blyth skal wara filath oc malith vij
resor m*ädh* sal armoniaco som förscr*i*ffwith är, oc
ey smält syw resor, oc swa blandath,

Göra nokon malm blötan oc smidoga*n*

Tak sal armoniacum, sal nitrum, boracem, tuciam,
lika aff hwaryo, oc malith smält j win, oc sidan
törka pa askonne, och gör th*är* aff pwlw*er*, oc aff
the kasta en del pa fira dela smältan malm äll*er*
selff smälth, wm th*ät* är harth oc brist*er*, oc th*ät*
bliffw*er* blöth oc smidogth,

Jtem til th*ät* sa*m*ma, Tak gumj arabicum, lin
frö, pix greca lika en del aff hwario stöth oc blanda
sa*m*man, oc tha malme*n* är smälth*er* kasta the*n*na
pwlweres th*är* wppa rörand*is* sa*m*man etc[ra]

Scr*i*ffwa pa järn

Tak viride eris, oc argenti uiuj sublimati lika aff
hwario, oc mal sa*m*man, oc blöth m*ädh* litith
starkasta ätikkio, oc läg pa järnen äll*er* swärdith
smälth wax, och sida*n* th*ät* är kalth scr*i*ff hwath
tik täkkis m*ädh* eno*m* stil gönom waxit jn pa
järnith, oc j the scr*i*fftenne läth the ätikkiona
lätand*is* stan*d*a oc swa äth*er* th*ät* järn*i*t oc scr*i*ff-
was,

Göra gwllith finth oc renth (178 v.)

Tak moth hwaria ℥ gwl, xvj ℥ malnan gamblan thegelsten, bolum armenum ℥ xvj, almänth salth ℥ x, victril ℥ iiij, oghns kym ℥ ij, oc mal alt samman som pwlwer, oc thär aff tak helfftena oc läth j eth glas, oc litith pis thär til mädh, Sidhan läg glasith thär j wppa then deghen, oc sidhan läth then andra delen aff pwlweres thär affwan wppa gwllith oc jnga wäsko, Sidhan säth thät j starkan kol eldh swa ath han standher jämlika affwer glasith, oc glasit skal wara wäl täpth affwan ath jngen röker gangher wth, oc wäl bedragith mädh luto sapiencie, Jtem är gwllith skörth oc osmidelikith, tha smälth thät j enom deghil oc kasta thär j litith argentum sublimatum malith, oc rör samman, oc | thät gör tre resor, oc giwth 179 r. en theen thär aff oc bliffwer alstingis finth, Äller tak ij dela wphöyth selff, oc en deel sal armoniacum malandis samman, oc thät kasta j degillen pa thät smälta gwllit rörandis, oc thät bliffwer smidogth,

Taka haar aff kroppenom (180 r.)

Tak osläktan kalk ℥ iij, auripigmentum ℥ j males samman, oc blandis mädh starko lwth sywdandis, oc läggis wppa etc^{ra}

Jtem tak winsten, sal armoniacum, oc osläktan kalk lika mykith, oc blanda mädh the hwita aff äggeno, oc läggis wppa, och sidhan thät är törkath pa kroppenom gnidis

Lutum sapiencie extra jgnem

Tak en deel myöl, oc tridywngen malen thegel sten, oc nokoth litith aff sindher aff järnslag malith, oc thär aff gör en degh mädh ätikkio, oc mädh enom linnen klwth lwthera thär mädh the karen som ey sätyas j elden äller distilleras mädh, oc tha thät wäthes mädh wathn lossar thät limeth strax

Lutum sapiencie j elden

Tak en del goth leer, oc tridye delen malith glas som myöl, oc fiärde delen bolum armenum, oc malnan tegel sten swa mykin som aff glaseno
180 v. malno, thessen | tingen röres samman mädh the hwitha aff äggeno äller ätikkio lätandis litith salth thär til mädh, oc mädh the täppes karen äller bedraghes som sätias j eldhen j alkimie konsth,

Jtem tak en del goth leer, j del aff malnom tegelsten, j del malin kol, oc j del hakkath menniskio haar, oc ältes samman mädh starko ätikkio, oc luthera,

Göra dyngiona

Tak eth hws som ey är förmykit heth oc ey förmykit kalth, och graff ena fira kanta hwlw j jordena twa alna dywpa oc swa bredha, oc blanda samman hästa dyngio oc dwffwo skarn oc ätikkio oc thät läg j graffwena sätiandis thär j glasen nidhergraffwen, oc täpth,

Jtem annarledis, läg ena flo hesta dyngio j graffwena, andra flona osläktan kalk, tridhie flona smaan rwthnan halm, oc ather flo pa flo, oc thär j säth glasen til ath röta materiam äller smältas til wathn som alchimie konsth wthkräffwer,

Härda järn äller harnisk

181 r.

Tak eke asko, oc pa henne läk pis görandis lwth, oc tak j mark ätikkio distillerada mädh filtenom, oc ij lod sanguinis draconis malith läth j the ätikkiona, oc tak succum plantaginis, sappen aff bölme yrth, oc aff verbene yrth lika aff hwario ȝ [½] mark, oc the sappana distillera mädh filtenom, oc alth blanda samman oc thär j härdh järn äller harnisk

Ad jdem

Tak skalena aff mala granata äplom ʒ iij, gumj edere, salgemme, sal commune lika ʒ j, oc stötis samman, oc thär mädh smöryes järnit thär thät skal warda harth, oc sidhan temperera thät j thesso väskonne, tak sappen aff skräppor, pentafilon, pes columbinus, rädikko, celidonia, groblad lika aff hwario stötandis yrterna j mortarenom oc sidhan wth krammandis sappen oc distillera mädh filtenom, oc thär j släkkes, oc smöries twa resor som förscriffwit är,

Ad jdem

Tak camfer vathn, oc klarth källo vathn, starka hwita ätikkio, sappen aff rätikkio, sappen aff

serpentaria, lika aff hwario, oc thär j läth manga rödha marka som finnas j jordenne wm waaren
181 v. lätandis standa j tre dagha, Sidhan sila thät, oc läth thär til en tridywng olyo, oc thär j tämperera järn,

Ad idem

Tak wädhra horn oc brän görandis thär aff pwlwer, oc tak kym som är j smidyo ognenom, oc malith glas, oc salth lika aff hwario, Sidhan smör järnith mädh nokre wäsko ath alle the pwlweres kwnna lodha widher thät, ath alth järnith täkkes mädh the pwlwereno, Sidhan swep thär wtan wm goth leer, oc swa läg järnith j elden lätandis fwlkomlikan glödgas, oc sidhan läth thät kaldhna etc^ra^

Ad jdem

Tak bokka blod, oxa galla, oc sappen aff yrtenne som kallas wermicularis, och thät blanda samman thär j härdandis järn,

Blankimentum

Tak oleum tartarj, brenne sten, oc läth thät samman sätiandis pa eldhen swa länge thät ryker oc seg samman mängher, Sidhan tak litith win dräg oc salth samman malith oc alwn, oc blanda mädh the förscriffno mädh renth wathn sywdandis samman, oc thär j kasta thät selffwit som tw wilth at hwith skal warda sywdandis äller onth mynth lätandis dansa mädh jomfrwr,

Blankimentum

182 r.

Tak iiij lod messing, ij lod got selff, oc smält samman, oc tak iiij lod winsten brennandis honom hwitan, oc sidhan mal mädh tridywngenom swa mykith salt görandis pwlwer, oc them kasta j deghillen thär then mässingen oc selffwit ärw samman smälth litith j sändher, oc blaas mädh bälyommen, oc kasta j pwlweres, oc thät bliffwer selff hwith til viij ligam,

Blanquetum

Tak ʒ vj aff arsenico, ʒ j borax, och mal granth oc sikta, Sidan tak harth twal oc riff pa enom reff järn, oc alth thät läth j glasith blandath som är bedragith mädh leer, oc thät säth nidher j askona pa ognen, giffwandis wndj saktan eld mädh thät första en thima, oc starkan j sex thima, Sidhan ypna glasith, oc thät thär j är kasta ʒ j pa. ʒ xv kopar rensadhan oc blandadan mädh tridywngen goth selff, oc alth bliffwer hwith,

Göra selff smidogt som brister

Tak ʒ j borax, ʒ j salnitrum, ʒ j jncensum, oc ʒ j vinsten, stöt oc mal samman, oc tak faara talg, oc röth vax smältandis samman | oc thär j rör förscriffna pwlueres, oc gör thär aff sma balla, oc them kasta j degillen pa selffwith som är skört oc ey är goth smida, oc bliffwer seghth,

182 v.

Känna falsth gwl

Tak olibanum oc gör j pwlw*er*, oc kasta pa gwllit j degillen tha th*ät* är smälth oc tha fördärffwas gwllith, Th*ät* göra oc hönsa ben brä*n*d j kalk oc pakastad*er*,

Blanchimentum

Tak ʒ iij sublimatum th*ät* är vphöyt qwekselff, ʒ iij arsenicum, ʒ iij sal armoniacum, ʒ iij sal nitrum, ʒ ij qwekselff, stöt oc mal hwarth särdelis, oc sidhan blanda alth sa*m*man oc qwek selffwith m*ädh*, oc läth j eth glas, oc säth pa hetha asko oc gör elden wndy til thäs th*ät* smälth*er*, Sidan ypna glasith taka*n*d*is* materiam wth oc mal he*n*ne gra*n*na, Sida*n* tak ʒ iij olyo aff winsten j hwilko varj smälth ʒ j borax, oc th*ät* läth pa pwlweres rörand*is* sa*m*man j enne krwko, oc säth pa saktan eldh törka*n*d*is* väl, Sidhan tak ʒ iij kopar rensadan, oc ʒ j goth selff smältand*is* sa*m*man, oc th*är* wppa kasta aff, the förscriffno pwlweres swa mykith tik synes tarffwas,

183 r. Kä[n]na selff vm th*ät* är alchimicum

Tak selffw*it* oc gnid pa stenen*om* parangone, oc sidan tak ij dela viride eris malen, oc tridye delen sal armoni[a]cum oc blanda sa*m*man, oc wäth m*ädh* ätikkio oc me*n*niskio pis, oc th*ät* alth sa*m*man blandath läth pa stene*n* parangonem th*är* thw haffwer gnidith m*ädh* selffweno, oc är selffwit goth tha

bliffwer thät widher sin lith, men är thät alchimie selff tha skiffther thät strax lithen pa stenenom,

Blanquetum

Tak arsenicum cristallinum, oc sal nitrum lika mykit ʒ ij oc smält samman, oc sublimera, Sidan tak qwekselff wphöyt ʒ ij oc mal alth samman granth, Sidan tak ena mark vinstens olio, stark lwth, oc brenth win lika aff hwario ʒ vj, oc the forscriffna pwlweres sywd thär j mädh enne glaserado krwko til thäs all wäskan är borth törkath, oc bliffwer pwlwer, oc thär aff tak en del äller wikth oc kasta pa tre dela rensadan kopar oc fiärde delen selff samman smälth j deghillenom oc bliffwer goth selff til x ligam,

Göra smidogt thät som bristher 183 v.

Tak sal alkali oc sywd j wathn, och litargirum sywd j ätikkio lika aff hwario, oc distillera mädh filtenom, och blanda väskorna samman lätandis j eth glas pa warma askona ath törkas, oc gör thär aff pwlwer, oc them kasta j deghillen pa thät selff äller malm som är skör oc bristher wndy hammarenom,

Blanquetum

Tak vphöyt qwekselff ʒ v oc wphöy fira resor mädh salt, Sidan tak arsenicum hwith ʒ v oc wphöy twa resor mädh salt, Sidan tak sal armoni[a]cum ena mark oc vphöy twa resor mädh lika mykith

almänt salt, Sidan stöth oc mall alt samman, oc läth thär til ʒ vj kalk som giorder är aff theen, oc mal samman mädh ätikkio pa stenenom ath thät bliffwer som en tiok wälling, oc sidhan läth j glasit oc sublimera, oc thät som tha sublimeras mal ather pa stenenom mädh ätikkio, och ather wphöy, oc swa öffwa thät vij resor, oc aff the swa tilreddo kasta en del pa 40 dela rensadan kopar j degillenom smältan, oc bliffwer thär aff selff til nyonde ligam,

Jngressus medicinarum

184 r. Tak litargirum aff selff til hwit, äller | aff gwl til röth ʒ iij, oc läth j ätikkio starkasta som silath är iij resor äller läkth gönom osläktan kalk, oc sidan blanda thär til ʒ ij sal armoniacum, sal nitrum ʒ iiij, oc vinsten blandat samman stande j syw dagha tre resor rörandis thär hwar dagh, Sidhan sywd thät starkelika oc länge, thär äffther sila thät, oc mädh the wathneno jndrik alla medicinas malandis oc törka them för än the kastas pa malmen smältan som skal lithas,

Blanquetum

Tak then ʒ j oc smält j enom degil oc kasta thär j til mädh ʒ j salt görandis thär aff pwlwer, Sidan tak arsenicum cristallinum, vinsten lika aff hwaryo ʒ ij, oc filspan aff got selff ʒ [½] vnciam blandis alt samman j enom deghil, oc klemes täth til affwan, oc sät j ognen thär glas göras j twa thimma, Sidhan mal the pwlueres, oc aff them kasta en del pa en

del rensadan oc smältan kopar oc bliffwer hwither som selff til nyonde ligam,

Rensa kopar

Tak tynna kopar skiffwor oc klip sma som päninga, oc doppa them j olio | linj, oc sidhan strö pa them 184 v. arsenicum alstingis wäl, oc läg them j en degil swa mykith j honom liggia kan, oc täp wäl affwan mädh luto sapiencie oc törka, Sidhan säth j elden wäl starkan oc länge, Sidhan thak oc ypna degillen malandis then koparen pa stenenom lätandis thär til nokoth sal alkali, oc swa binth the pwlweres j en starkan linnen klwth, oc alth wmkring swep leer wäl tiokth oc täth, görandis eth litith hol til aanda rwm ath materia kan smälta j ganskans starkom eldh, Sidhan tak then ballen, oc gywth gönom holith koparen wth j gotith som en theen oc är hwither som selff aff hwilkom blandis en del, oc en del selff, oc synes alth wara selff,

Blanquetum

Tak ℥ j aff aqua forte som är til at skelya gwl oc selff, oc läg thär j nokor selff blad, oc tre resor swa mykith qwekselff til wikth oc säth pa elden lätandis saktelika sywdha, Sidhan lät thär j en tridywng almänth wathn oc sila alth gönom eth linnet klädhi | krammandis, Sidan tak thät wathneth 185 r. och sywd saktelika lätandis thär j renth salth, oc sidhan läg thär j hwath tw wilth göra hwith äller selffwera, och gömn wathnith j nokrom ampwl,

Gwl görs swa j egipti land

DJodorus scriffwer libro 4° at j egipti land är swarth jord oc j the jordenne ärw hwithe rändher som blankaste marmorsten, oc mykith hardher brytha, the stenana bränna the brytha dywpth nidre j jordenne, thy grwffwan ganger j manga kroka, Sidhan stötha the stenen wpgraffnan j mortarom smaan som gryn, oc swa läta the honom sidhan pa qwärnena malandis honom swa som grannasta myöl, Sidhan läggia the thät granna myölith pa brädy som standa langs ath lithith lällandis, oc lätha wathn thär affwan wppa rörandis oc twättandis mädh handommen thät myölith oc thät som jnthe dogher flyther borth mädh wathneno
185 v. oc gwllith som twngth | är bliffwer liggiandis pa brädyno, Swa twätta the offtha thät myölith mädh handommen wth takandis gwllith, oc swa mädh swampom wthkramma thät myölith som rindher mädh wathneno nedher j nokoth kar, oc gwllith bliffwer pa bothnenom liggiandis swa som pa brädheno, Sidhan taka the thät gwllit som swa är sankath lätandis thät j leer krws mädh enkannelike wikth, oc thär til mädh enkannelika wikth bly, oc taangh som haffwit wräker, och bywg kly äfftther wisso matto j samma leerkrwss, oc grannelike bedragha oc täppa thät krwsith mädh luto sapiencie, oc swa sätya thät j oghnen til ath brennas jamlika j fäm dagha oc fäm näther, oc sidan taka thät wth aff ognenom oc kareno oc alt är förtärth som j kareno war oc gwllith är smälth klarth haffwandis

lithith mindre wikth än tha thät jnsattis, Hec diodorus

Förgylla

Cod. b. (183 v.)

Tak en deghil görandis honom glödandis hetan, oc haff gwllith wthslaghit tynth alstingis, oc moth hwaryom wngarska gyllene tak iij [2½] lod qwikselff, oc riffwes smath sönder thät wthslagna gwllith oc blandis samman mädh qwikselffweno swaa kalth, sidhan latis j then glödhetha deghillen oc samman röris paa eldenom ey mykith länge. vtan som snarasth, sidhan giwtis strax j eth litith kar thär renth vathn är j swa bliffwer thät som annath blöt smör, Sidhan selffwit som gyllas skal sywdis j winsten oc krasses mädh borstanom | wäl renth ath thär är 184 r. jngen fethme wppa the, thär nästh haffwes en borsthe lithen aff swina börsther, oc mädh honom strykes annath qwekselff, oc swa pa selffwith thär gyllas skal offtha Sidhan haffwes en bedräghare giordher aff kopar, oc mädh honom läggis thät malna gwllith pa thät selffwith, oc trykkie til som bästh kan, thär äffther läggis thät gyltha selffwith pa eldhen ath wärmas nokoth litith, oc sidhan takis ather aff oc wiskes mädh swina börstommen aff wa[. . .] skalena, sidhan läggis ather pa eldhen swa länge thät ryker, oc förwarj sig för rökenom thy thät är ether, oc somme pröffwa mädh enne fiädher när nogh är heth, tha fiädhren stadelika trykkis pa selffwith brennes, tha takes aff eldenom selffwith oc kastis strax j öll swa är thät gylth, Jtem är tha

ey alt jämlika förgylth, wthan nokor .stad*is* hwitha fläkka, tha strykes th*är* wppa ath*er* aff th*ät* malna gwllith oc läggis pa eldh*en* som för oc kast*is* j
184 v. ölith, So*m*me plägha mala rödha bleko | blandand*is* he*n*ne m*ädh* golth wax, oc swa smälta th*ät* wppa th*ät* förgylta selffw*it* läggiand*is* th*ät* pa elden oc waxit rind*er* borth, oc sidhan swa heth kastes j swdhin winsteen, oc th*är* nästh brwner*is* swa är th*ät* fwlbordelikith

Jtem offtha skaffz gwll aff brwthno selff oc giwthz gönom spissoglass wm mykith waarj affskaffwith,

(228 v.) ## Afftaka sc*ri*fftena

Tak sal nitrum, oc victril lika aff hwaryo oc distill*era* th*är* aff wathn, Sidhan tak en swamp vätand*is* honom j the vathneno strykand*is* affw*er* sc*ri*fftena, oc hon gaar aff,

(52 r.) ## Taka fiska

Tak panicum oc lägh nidh*er* til at rötas och sidhan th*et* är rwthnath, blanda m*ädh* the faara talgh, malna bönor, oc oxa blodh som en degh, oc bynth th*et* samman j eth lynneth klädhy, oc eth langth snör*e* th*är* widh*er* sänkiand*is* th*et* nidh*er* j syön oc tith samnas mykla fiska, hwi[l]ka tw tak m*ädh* näth äll*er* noth, oc sidhan tak op thin degh m*ädh* snöreno gömand*is* til en annan tidh, etc[ra]

STENBOK

(LAPIDARIUM)

Cod. b.
199 v.

Adamas[1]) är en dyr sten haffwandis lit maxan som rostogth järn, oc när han bliffwer slipadher skin som cristal, han finnes aldrig större än en noth, han är hardaren än staal äller annor tingh, han är twärt mot magneten förmenandis honom draga järn, hans dygder ärw ath fördrifwa alt ether Än stötis han oc driks tha är han störstha ether, han fördriffwer troldom oc koklan, giffwer diärffheth, förmenar kiiff oc trätto, han hiälper them som ärw befängde aff dyäffwllenom, bwndin pa wenstre armen giffwer seger aff fienda, späker otham dywr, förmenar gabbilse som ske j söffnenom, oc stryks järn mädh honom tha wändis thet til himmelstiärnonna som arturus kallas, oc plägas j compas:—

[1]) Längs yttre margen, skrifven på tre rader, läses följande anteckning af P. M:s hand:

Sex sunt genera adamantis, nascitur in metallis, similis cristallo translucido, laterum sex angulo turbinatus in mucronem, Et talis inuenitur in Suecia parochia loffta juxta mare in montibus Videas plinium libro vltimo, Jnuenitur in vallibus arosiensis diocesis, et noruegia

Achates är en sten som haffwer manga lither, stwndom är han swarther haffwandis hwitha raandher affwer sig, stwndom rödher hafwandis förgylta randher äller doppor, stwndom flere oc stwndom färre lyther, stwndom brennes han tha giffwer han lwkt aff sigh som pors lwktar, Hans dygdher ärw ath staa moth ydhlo ether oc scorpion wm han bindes thär the haffwa stwngith äller bitith äller stötther drikkes, Han styrker synena sedher, mynskar törsth hallen j mwnnenom, giffwer segher them honom bär, hyälper moth storm oc tordon, gör täkkan oc vältalande then honom bär:—

200 r. Ametistus är en dyr oc klar skinande sten haffwandis bla lith som wiola giffwandis sken aff sigh som roser, somme haffwa lith som golth win, oc ärw qwäme til ath graffwa j them beläte, Hans dygdh är borth driffwa drwkkenskap bwnden pa nafflan, Han giffwer got wnderstand, gör qwinnor frwkthsamma när the drikka thet han är twagin jnnan, fördriffwer ether, bewarar j stridh, hiälper til ath vedha dywr:—

Alectorius är en sten hwither som cristal tha likowäl ey swa klar alstingis haffwandis ytersth pa sigh som andra rändher aff köt, oc han kallas gallinaceus thy han wäxer jnwertis j hananom, hwilken hane skall gällas när han är try aara gammal, och sidhan leffwa j syw aar, oc ej takas vth för, thy thäs äldre hanen är thäs bätre blifwer stenen, oc när stenen wardher fwlbordeliken, sidhan drikker hanen jnthe, jngen är fwnnen större än en böna växther, Hans dygdher är göra honom vinna segher som honom bär, hallen j mwnnenom för-

driffwer törst, gör hwstrwrna täkka bo*n*dano*m*, ffrälser aff tröldom, hedh*er* oc härradöme för-wä*r*ffwar:—

Andromadas är en sten mykith hard*er* oc twng*er* skina*n*de som klarth selff, hans dygd | är 200 v. förtaka bradheth oc vrede, mynska skörhethe*n*nas frestilse oc lika*m*se*n*s twngheth,

Astrites är en sten hwith*er* som cristal maxan, haffwand*is* jnwe*r*t*is* lyws so*m* ena stiärno pa hwilka sidhona han skodhas

Alabandina är en sten rödh*er* och goll j widh*er* tolke*n* som sardius at naplika kan en kännas för th*en* andra, Hans dygdh*er* är ko*m*ma blodh til at ry*n*na, drwkken fördriffwe*r* alth eth*er*:—

Agapis är en sten gol, han gör kärlek, han är moth scorpionis eth*er* lagdh*er* wppa, twagin j wathn oc strwkith vm saareth borthdriffwe*r* wärk:—

Antracites är en skina*n*de sten swa [som] carbunculus haffwand*is* hwitha rand wm sig Han toll jngen eldh, smörs han m*ädh* olyo tha mysth*er* han sin leth, Han bliffwer heth*er* wm wathn ko*m*bir pa hono*m*, Ha*n*s dygd är fördriffwa sywkth wädh*er* oc göra th*en* tryggan som hono*m* bär, och läker eth*er*fwlla böldh*er*:—

Amandinus är en sten m*ädh* ma*n*ga lither hans dygd*er* är at wthsläkkia eth*er*, th*en* hono*m* bär wi*n*ner segh*er*, oc ka*n* wthtydha klok spörsmaal oc sansaghor:—

Abeston är en sten haffwand*is* lith swa som 201 r. järn, oc när han bliffwer ena reso wptändh*er* tha behaller ha*n* sidhan altid th*en* hitha*n* oc lwghan bri*n*nand*is*, han haffwe*r* ena wnderlika natwr swa

som han ware laff äller wll, thy han haffwer ena fetha wäsko j sig hwilka eldhen kan ey förnöta oc aldrig [*något tyckes här uteglömts*]

Asius är en sten hwither oc lätther som pwmes, oc när han sätz pa twngona smakar han salther, krammas han *mädh* handommen tha smwlas han som myöl, oc än tha han är ey fagher til synenna likowäl haffwer han stora dygdher, När han taks *mädh* rosen swker swa som confäkth läker han them som haffwa bolna lwngor oc leffwer, fistulas. podagram oc manga andra jnwertis sywkdomma:—

Augusteum är marmor sten släkthe swarthan lith hafwandis oc graa ränder j blandh som gangandis bölyor:—

Alabastrum är hwither sten haffwandis hwithgola strimor j bland ey swa hardher som marmor, Aff honom göras drykke kar oc mangskona tingh,
201 v. han dogher | j läkedom, oc bwrin gö[r] honom winna sakena som honom bär:—

Alabandicus är swarther sten oc ren han smälther j ellenom oc stöpes, oc är godher til glaskonsth thy han gör glasen hwith oc klar, Han finnes mangom stadom j waland oc kallas manganesum aff them som göra glas:—

Aspilaten är en swarther sten och finnes j fogla boom, Han dogher them som ärw sywke j milthena:—

Abistos är en swarther sten *mädh* rödha oc hwitha strimor, Hetes han aff eldh tha haller han hithan j atta dagha, han är ganskans twnger j sigh:—

Asininus är en sten hwithgoll rwndher oc litith afflanger ey större än en stor noth, ey

hardher, slaas han söndher tha är han gol jnwertis skinandis, han finnes [j] thet dywrith som kallas pa swänsko älgher, oc är twäskona, en finnes [j] käfftommen oc annar j hoffdeno, then j hoffdeno finnes läggis pa hoffwodit aff them som haffwa hoffvodwärk äller falla j broth oc bliffwa helbrigdhe, | then andre stenen som j käfftenom finnes 202 r. gör then honom bär otrottesamman, oc segherwinna j stridh, fördriffwer etherfwl dywr, drwkkin mädh win helar skälffwosoth, han dräper marka som wäxa j barnommen jnwertis drwkkin mädh win, Han hiälper haffwandom qwinnom, oc vthdragher dödh barn:—

Arabus är en golbrwn sten, oc är godher moth senowärk, oc haffwer han badhe lith oc lwkth som moghen pors oc plägha brennas oc gnidhas mädh honom tänderna til at rensa oc stärkia them:—

Amiantus är en sten tolken til synena som alwn, han tol eldhen oc mynskas jnthe, han dogher moth troldom, oc mykith godher j läkedom:—

Antiphrates är en skinande swarther sten, sywdz han j vin oc myölk tha lwktar han oc smakar som pors, Han hiälper them som ärw förgiorde mädh troldom:—

Amites är en sten liker alwn oc är hardher, stötter j vathn gör thet som myolk

Armenus är en sten blaa äller swartgrön 202 v. hwilken lättelika kan brytas söndher slätther at taka pa, Han haffwer ganskans stora dygdh til at läkia the wäskona j menniskionne som är melancolia

Aquilinus är en sten som finnes j enom fisk, han dogher hängder pa then som haffwer skälffwe soth fiärde daghen

Anancithidus är en sten til swarthakonstena tyänar at kalla diäffla:—

Agirites är en sten haffwandis lith som selff oc tekn j segh som gwl:—

Balasius är en sten haffwandis rödhan lith skinande, somme säya at thet är carbunculus jnwertis, Hans dygdher är fördriffwa onda tanka, oc skörhet göra sämio mellen owener, oc halla menniskiona helbrigde, stötther oc drwkkin hiälper för ögna soth oc nywronnans krankheth, Oc hwar mädh honom sigilleras j fira horn thet hwsith som stander j yrthagardenom äller wingardenom, thär gör ey tordon lygn eldh äller marka skadha pa frwktena thär wäxer:—

203 r. Berillus är en dyr sten hafwandis lit swa som skinande olia mädh enne grönheth, oc när han haffwer säx hörne tilgiordher synes han skön, somme ärw oc litith bleke til see, Hans dygder ärw, at then honom bär är gladher, gömer äktaskaps kärlek, hängder pa halsen fördriffwer fafänga drömma, förmenar allan sywkdom j mwnnen halsen, oc wäsko som kombir aff hoffdeno läker, drwkken mädh lika wikth selff läker spetälsko, thet wathnith han haffwer lighat j hiälper ögna sot, drwkken hiälper för nywronnas soth, Han hiälper haffwandom qwinnom ath the ey föda död barn:—

Borax är en sten som taks wth aff paddonne, somme ärw hwithe oc somme swarte äller swartgol haffwandis mith j segh som eth ögha, Theras dygd

är at när nokor haffwer drwkkit ether thaa swälge tessen stenen oc han wthdrifwer alth etrith gönom bakstakken oc stenen takes ather twas oc gömes, han hiälper ormstwngnom, läker skälfwo sot, oc tesli[kis] jnwärtis krankdom drwkken:—

Bezoar är en rödher sten lätther oc blöther 203 v. swa ath han smwlas tha han hantheras, stwndom är han gol oc giffwer aff sig som myöl lena pwlweres, Han är yppasther mot ether Thy när en dracma aff honom driks tha wthsläkker han alskona ether, then stenen finnes wel j swärike:—

Bolus armenus är en röd jord oc ey sten, draghandis til brwnhet, Hon är j sinne natwr kald oc tör, Hon är god för febres tha pestilencia är oc dogher moth ether, hon stämmer blod, oc lösan bwk stillar, hon är oc god them som haffwa sywka lefwer oc lwngo när hon driks, Men hon förfalskas aff köpmannom oc blandas:—

Beloculus är en hwither sten haffwandis mith j sigh eth swarth ögha, then honom bär pa sig j strid vinner segher:—

Basanites är en sten hafwandis lith som järn rosth, när han stötis mädh wathn tha giffwer han aff sigh lith som golth saffran:—

Bronia är en sten skapadher tolken som 204 r. hoffwodit aff enne skölpaddo, han är godher moth lygn eldh:—

Balanites är en sten stwndom grön stwndom blaa haffwandis affwer sig röda rändher twärth j gönom sig:—

Carbunculus är en dyr sten skinande mykith oc synes j mörkeno som en eld glödh, han giffwer

sig ey lagd*er* j elden, han taker ey til sig a*n*dra skina*n*da stenas lith när the hallas til ho*no*m, än andre taka hans lith, oc är han twäskona a*n*nar är ma*n*köns, a*n*nar qwi*n*köns, th*en* ma*n*köns är haffw*er* jnw*är*tis skina*n*da stiärnor, th*en* qwi*n*köns är giffw*er* wth skinaktogheth aff sigh, oc är han kalladh*er* ath ma*n*gom a*n*drom na*m*pnom som är rwbinus. balasius. spinella. granata: carbunculus fördriffw*er* eth*er*fwlth wädh*er*. oc skörhet my*n*skar giffw*er* helso, förmenar onda tanka, gör sämyo. oc godhan fra*m*gangh:—

Calcedonius är en sten haffwa*n*d*is* blekan
204 v. lyth, görs myki*n* band aff ho*no*m | j tyskom landom oc m*ädh* ma*n*gom lithom oc teslikis j danmark hwilke*n* th*är* kallas flinthor til ath sla eld aff, häng*is* ha*n* pa halse*n* tha fördriffw*er* han spoker oc gabbilse som kombir aff melanconia, Hwilke*n* hono*m* boradhan häng*er* pa sigh m*ädh* eth band gönom ho*no*m aff aasna taghel. han blifwer wi*n*nande segh*er* j lagado*m*mom Ha*n* bewa*r*ar lika*m*sens starkheth, gör klara rösth, förtaker skörheth, oc förwarar aff oförtänkto*m* motgang:—

Chelidonius är en sten so*m* finnes j magh-ano*m* aff ringhsw[a]lo wngom, Th*en* som hwith*er* är bäris j le*n*neth renth klädy tha hiälp*er* han brothfälle soth, oc gifw*er* helso Gör wältalande oc täkka*n* th*en* ho*no*m bär, stötth*er* granth m*ädh* wathn läker ögna soth, Th*en* stene*n* swarth*er* är främyar mans ära*n*de oc reso, my*n*skar wredhe, gör täknadh, bwndin pa halsen j eth golth klädy fördriffw*er* kallo sot oc onda wäsko j kroppeno*m*, Tessa stena skwla wt takas aff wngo*m*me*n* tha the ärw j bono ey flyga*n*d*is* kw*n*na:—

Corallus[1]) är corel hwilkith so*m* växer j 205 r.
haffweno pa steno*m* som eth litith trä m*ädh* greno*m*
ey haffwa*ndis* löff ey högre än twa spän, oc är
twäskona som är röth oc hwith, Theras dygdh*er*
är stä*mm*a blodh, borthdrifw*er* spoker. dröma. trol-
do*m*. tordon. oc lygn eldhe Th*et* hiälp*er* magha soth
drwkkith äll*er* bwrith, oc är got til jnw*ärtis* läke-
dom, Ta*nn*aköt oc käfft*er* som ärw sargade läker
th*et*, re*n*sar onda böldh*er*, drwkkith m*ädh* vin
hiälp*er* th*em* som pissa sten, gör trä frwkthsam
oc akrana stöth oc stänkth pa jordena, Strax
barnith är föth för än th*et* nokot a*nn*at smakar
lätis j mw*nn*en en ϑ aff wäl stötto korel ath th*et*
nidh*er* swälgh*er* tha bliffw*er* th*et* barnith wäl hel-
brigde:—

Corneolus är en rödhlitth*er* sten syna*ndis*
swa som wathn th*er* raath köt ware twagith jnna*n*,
Han stiller qwi*nn*o manadha soth, oc läker th*em*
som hafwa lösan qwidh, späker wptä*n*da wredhe:—

Cristallum är en sten syna*ndis* klar som ijs,
So*mm*e wilia säya ath ha*n* är worden | aff ijs som 205 v.
lighat hafw*er* j trätio aar, ha*n* fördriffw*er* onda
dröma hängd*er* paa me*nn*iskiona, halle*n* j mw*nn*eno*m*
släkk*er* törsth, oc stötth*er* m*ädh* honagh oc ätin giffwir
qwi*nn*o spena fwlla m*ädh* myölk, mäst tyänar ha*n*
til ath göra drykke kar oc andra prydhnyngh:—

Crisopassus är en grön sten haffwand*is*
j sigh förgylta stiärnor, hans dygd är göra klara
syn, oc styrkia j godom gärny*n*go*m*, mynska girog-
het frögda hiärtath bwrin:—

[1]) Omedelbart ofvanför denna rad står: Require de corallo fol. 199 (se här s. 516).

Crisoletus är en sten synan*dis* swaa som gwl oc skin klar, han bwrin j gwl beslaghen borthdriffwer diäfwllen oc nattennas räddoga aff trollom, och troldom förmenar boradher oc träddher pa asna taghel, Han frälser aff skälfwo sotz hita hallen j handenne:—

Crisolitus är en sten gol som gwl oc stwndom finnes the som ärw gröne som haffz wathn, oc när han halles moth solennas sken synes som en stiärna j honom, Han giffwer wisdom satther j gwl, oc fördriffwer gälnisko, malin oc drwkkin läker them som hafwa aanga:—

206 r. Celonites är en sten som taks vth aff storom skölpaddom oc hafwer lith som en perla haffwandis eth hoffwod, Hwilken som honom bär wndy twngonne han talar mangan spaadom som komma skal oc ske, oc han skal thet göra j särdelis oc enkannelikom thimom som är, allan daghen tha manen tändis, oc xv daghen, oc swa alla andra dagha fran solennas wpgangh til klokkan slaar säx til thes manen komber j fylle, sidhan hwaria nat thil thes daghen kombir, then stenen finnes j maghanom aff skölpaddonne, En annar steen fins j henna hoffwode han dogher moth hofwod wärk, oc moth lygn eldh, Tridie stenen finnes j henna lwnghom stötis han oc drikkes mädh wathn tha frelser han aff skälwesot som kallas quartana, hwilken tessa tre stena bär mädh piona rooth han kan förlika owener:—

Cogolites är en sten hwilken är liker olyo bärs sten wtantil, oc jnnan til som alwn ey mykith fagher doghandis mykit j läkedom, malin sma oc

drwkken mädh | wathn brythen sten som är j 206 v.
nywromen oc blädhronne, oc gör pissa wäl,

Cerannius är en sten skapadher som en wigge haffwandis lith som cristal oc gol j widher, oc stwndom rödher som eld skinande, oc säya doctores ath han kombir nidher mädh aasikkio oc tordon, och somme ärw swarte, oc ärw mykit hardhe stena oc hafwa mykla dygdher, then honom bär drwnkna ey, oc ey slaas aff lygn eld, giffwir segher j stridh, oc giffwir hognelika drömma:—

Coruina är en sten som finnes j hofwodeno aff enom fisk thär kallas coruus, oc ärw the stenana altid twaa haffwandis hwitan lith oc afflanger oc kwlrotther pa andro sidonne, paa andro maxan j hol, oc skal takas vt aff fiskenom mädhan han lefwer tha manen wäxer til j mayo manadh, then honom bär pa sigh widher baran likammen äller mal honom oc drikker, tha läker han wärk som är j lywskommen:—

Cimedia är en sten som taks wth aff hiärnanom 207 r.
aff enom fisk som kallas cimedia, oc ärw twa j hoffdeno, oc then tridye är mot rwmponne j ryggenom trindher siw fingers langher är fisken haffwandis breth hoffwod, oc synes gönom som glas mot daghenom, the stenannas dygder är ath wnderstanda haffsens oc wädersens stadogheth äller storm, wm daghen ökia the skörheth stötte oc drwkne:—

Calchophanus är en swarther sten, bwrin j mwnnenom fördriffwer heso oc gifwer goda röst

Caldaicus är en grönbleker sten ey skinande äller losteliken at see oc finnes j tyskom bärgommen som eth ögha,

Crisocollus är som gwl tilsee, han haffwer dygher som seghersten, oc öker gwl:—

Crisoptasius är en sten som lyser j mörkeno som thet trä rwtith är lyser jnthe j daghenom, haffwandis lith som blekt gwl oc jngha skinaktogheth:—

Chemites är en sten tilse som filsbeen mykith
207 v. lätther, hardher som marmorsten | begraffwas dödha menniskios kroppa j honom tha förwaras the mangh aar fran markom oc ey rwtna j them stenenom:—

Crisanterinus är en sten maxan haffwandis lith som gwl ey hardher ath brytha, ey mykith fagher ath se, hans dyghdher är at hänges han pa halsen aff them som haffwa lwngo soth, och läker barnas tanna wärk:—

Cysteolithos är en sten hwithgoll oc finnes j swampom som wäxa j haffweno, ey är han fagher, han hiälper them som haffwa stenen j blädronne, när han driks mädh starkth win, hängder pa halsen aff barnom läker theras hosto,

Cathochites är en jordh äller ting ther widherlodher som lim hwilken thet taker äller hanthera, then thet bär winner segher, oc star moth troldom

Coruia haffwer rödhan lith oc är sten oc sägx göras swa til ath faa honom Förste daghen j aprili manad tak äggen aff bono ther korpa haffwa worpith,
208 r. oc them sywdh hardh, sidha[n] the | ärw wordhen kaldh läggis ath[er] j thet samma korpa bodh, Tha flyger korpen borth oc letar wp then stenen läggiandis honom pa äggen oc the bliffwa ather raa oc oswdhen qwam til at liggis oc tha takes snarlika then stenen aff bono, han öker rikedoma,

giffw*er* hedh*er* oc gör tala ko*m*ma skwland*is* spaadom:—

Cambnites är sten som cristal haffwand*is* lith ey klar tha likowäl, then ho*no*m bär bliffw*er* täkker, wältaland*is* oc allom älskelike*n*, bindes han pa wenstre armen tha läker han wathn soth:—

Cepocapites är en hwith*er* sten haffwand*is* hwitha rändh*er* j sigh so*m* marmor sten skinand*is* j blandh, oc ma*n*ga handa figuras j lithen*om* so*m* achates:—

Calorites är en sten grön som gräs hwilke*n* finnes j magano*m* aff eno*m* fogel som kallas silla, oc dogh*er* til swartha ko*n*stena beslagh*en* m*ädh* järn:—

Cepionidus haffw*er* ma*n*ga lith*er* och är swa at man seer gönom ho*no*m:—

Corinteus är sten hwithbleker haffwand*is* j sig ma*n*ga lith*er* oc är qwamer til bygni*n*g j döra stodh*er*:— 208 v.

Cyanica är en sten skinand*is* goll oc haffw*er* förgylta strimor oc pw*n*cta aff ma*n*gom lithom j bland, han haffw*er* mankön oc qwinkön

Caristeus är en grön sten styrkiand*is* synena hwilken ho*no*m seer offta:

Calaminaris är en sten gol blöth*er* ey skinand*is*, bre*n*nes han nyo resor oc släkkes j ätikkio oc stötth*er* gran som myöll blandas m*ädh* dwffwo blodh tha är th*et* godh*er* läkedom th*em* som haffwa ögnabraa jnwenda äll*er* ondha

Crisopassus är berillus so*m* förscriffwit är

Coaspis är en sten grön skinand*is* so*m* gwl oc haffw*er* manga dygdh*er*

Cimilianitus är marmor hafwa*n*d*is* j sigh som goll öghon:—

209 r. Demonius är en sten haffwand*is* twa lith*er* sa*mm*a*n*satta j sigh som en räghn boghe, han hiälp*er* för skälfwe soth, wth driffwer eth*er*, oc gör segh*er*lika wi*n*na fiendana affwer,

Dionisia är en swarth*er* sten haffwa*n*d*is* rödha spräklor, so*mm*e haffwa lith so*m* järn malm m*ädh* hwitho*m* spräklom, ha*n* stöt*is* j wathn oc blandas oc giffw*er* lwkt som win aff sig, oc m*ädh* syn*n*e lwkth fördriffw*er* drykkenskap, ath winith haffwer ey makt göra ho*n*om drwkna*n*

Diacodos är en sten haffwa*n*d*is* lith som berillus oc är bleker, Han haffw*er* största kraffth affw*er* diäffla, thy när han kastas j wathn m*ädh* th*em* ordhom th*er* til höra nödgar han diäfflana sig wppenbara oc giffwa swar, läggis han pa dödha me*n*niskios kroppa tha mysth*er* ha*n* sina krafft

Draconites är en sten skina*n*d*is* oc klar som cristal, so*mm*e ärw swarte oc likowäl skina, Han

209 v. | finnes j draka hoffdom, Han haffw*er* stora dygdh til ath wtdriffwa eth*er*, th*en* honom bär bliffw*er* diärffwer,

Drosolites är en sten m*ädh* manga lith*er*, halles han til eldh*en* tha swettis ha*n*

Doriatides är en sten som finnes j katto hoffdeno när th*et* affhwggith giffz strax myrom ath ätha th*et* wp, hans lith är swarth*er* litith klar hans dygdh är at hiälpa til ath fwlkompna all begärilse:

Elitropus är en dyr sten liker smaragdo tha likowäl haffwand*is* blodröda fläkka paa sigh, oc skal

kännas j tolke mattho, lägs then stenen j ena mwllögh som är smordh mädh sappen aff enne yrth som hether Elitropia oc fylth mädh klarth wathn oc wändis moth solennas skeen, tha synes wathnith röth oc solennas skeen teslikis swa som thet waare eclipsis, oc wathnith böryar sywdh[a] swa som thet ware affwer eldhen. Then stenen brwkas til kokelspel oc troldom, oc scriffwas ath then honom bär smordan mädh sappenom | aff 210 r.
förscriffno yrth han bliffwer osynliken, Hans dygd är förlängia menniskios liiff, stämma blod, oc fördriffwa ether:—

Emathites är en rödher sten mörker mykith hardher haffwandis blod rödha rändher j sigh, oc gör menniskyonnas händher rödha när han gnidz mädh nokre wätzsko äller mals, hans dygd är stämma blod, The som haffwa blod sot, äller qwinnor förmykla manadha soth, tha slipe then stenen mädh vatn pa enom androm sten hardom swa länge thet wathnith bliffwer som blodh oc sidhan giffwes drikka mädh thet hwitha aff äggeno sönder slaghith förth oc litith honagh oc stämmes snarlika, Jtem han läker ögna loken oc giffwer klara syn swa malin oc blandader mädh sappenom aff söthäplom, giffz han them malin drikka m[ädh] win som ärw ormhwgne tha hiälper han för ether, stötis han som myöl oc strös pa ther onth köth är waxit tha läker han, blandis han mädh honagh oc lägs pa tha taker han borth ögna wärk, han brythet stenen drwkken som är j blädhronne, lägs han j heth wathn tha swalas thet strax, Han brennes wppa thet han skal wara thes

krafftogaren j läkedo*m*mom, M*ädh* ho*n*om brwneras selff oc gwlskin,

Ethices är en rödh*er* sten haffwand*is* jnw*ertis*
210 v. | en a*n*nan sten som rwnkar lös, so*m*ma haffwa a*n*nan lith, ey är mykith stor, so*m*me tri*n*de so*m*me afflo*n*ge lithith, hans dygdh är, haffw*er* nokon förgiffteliken math, oc takär han th*en* stene*n* til mw*n*ne*n* thaa kan ey th*en* math*en* nidh*er* swälgyas för än stenen taks borth, so*m*me säya at stenen skal läggias j math*en*, Haffwand*is* qwi*n*nor bära ho*n*om pa we*n*stre armeno*m* ath the ey skwla födha döth barn, och tha the skwla födha barn binde ho*n*om widh*er* laarith oc snarlika födha barn, han hiälp*er* brothfallando*m*, oc borthdriffw*er* eth*er*fwl dywr, oc thy plägha örna läggia ho*n*om j redhan när äggen och wngo*m*me*n*, Han gör th*en* ho*n*om bär rika*n* älskelike*n*. fryskan, oc tryggan aff ondo,

Ethindros är en hwith*er* sten som cristal waran*dis* mykith kaldh*er* oc waath*er*, han är godh*er* th*em* so*m* haffwa hetha aff skälffwo soth:—

Epistides är en rödh*er* skinan*dis* sten ha*n* pläghar nytias j swartako*n*ste*n*ne:—

Exacolitus är en sten som haffw*er* manga
211 r. lith*er* sa*m*manblandadha, stöt*is* han oc drik|kes. hyälp*er* före magha reff oc lywsko w*ärk*,

Estimion är en fagh*er* sten skinandis haffwand*is* lith som gwl:—

Exaconta är en sten haffwand*is* pa eno*m* lithlom kretz lx athskelda lith*er* oc haffw*er* swa manga dygdh*er* som lith*er*:—

Exebenus är en hwith*er* sten fagh*er* m*ädh* hwilko*m* gwlsmedh*er* plägha klarera gwl när th*et*

smält*is* m*ädh* ho*no*m, Stöt*is* ha*n* oc driks helar th*e*m som hafwa misth witith, oc läker magha soth, oc styrker barn som ärw j modh*e*rliff, bort driffw*er* w*ä*rke*n* so*m* är j blädhro*n*ne, bind*is* ha*n* widh*e*r laarith gör snara barnfängth, oc förmy*n*ska skörhet,

Eumetis är en sten liker flinto*n*ne j liteno*m* lägs han wndy hoffwod*i*t när nokor soffwer giffw*er* dröma som wppenbarilse:—

Emites är en sten haffwa*n*d*is* lith so*m* fils ben äll*e*r hwith*e*r marmorsten, men ey swa hardh*e*r oc göras aff hono*m* wthskyrdh*e*r:—

Egiptilla är en swarth*e*r sten haffwa*n*d*is* ytersth wm sigh ena golheth äll*e*r förgylta ränd*e*r smakar som vin stötth*e*r j vathn

Emetrem är en dyr sten m*ädh* ma*n*ga lit*er* 211 v.
som pläghas til ath brwka spoker:—

Effestites är en sten j hwilko*m* ma*n* kan sigh speghla, lägs han j heth wathn tha kolnar th*et* strax, aff ho*no*m kan tändas eld moth sole*n*ne hallen när han är th*ä*r til giordh*e*r som fyr speghla

Elopsites är en sten ey mykit fagh*e*r, he*ngis* ha*n* po hoffwod*i*t läker hoffwodh oc hiärnà wärk

Fjlaterius är en sten haffwa*n*dis lith som crisolitus, han fördriffwer räddogha oc melanconias, giffwir glädy oc wisdom oc godhan wana styrkia*n*d*is* andelike*n* ti*n*gh th*e*m ho*no*m bär

Fjngites är en sten hwith*e*r som marmor oc hardh*e*r lyws göno*m*, säghs at j capadocia är bygth aff ho*no*m eth mönst*er* ey haffwa*n*d*is* wi*n*dögha oc likowäl är lywsth jnna*n* thy dagxlywsit gar göno*m* th*e*n stene*n*

Fongites är en dyr sten wm hwilkens lith mange twäka, Somme säya ath han är tolken som cristal rödher jnwertis, han fördriffwer likamsens wärk oc vredhe,

212 r. Falcones är auripigmentum röth som gwl hwilkith malara brwka till gola färgo thet haffwer natwr som brennesten, oc alkimiste kalla thet en andha, thet haffwer heta natwr oc mykith törka, när thet brennes bliffwer thet swarth, sublimeras thet tha bliffwer thet hwith, oc sublimeras tre resor, sidan äther thet söndher alskona malm vthan gwl, Stötis thet som pwlwer oc lägs pa dödköth tha äther thet borth dödköth, Allom dywrom är thet ether, Thet säls nogh j köpen skath:—

Frigius är en grön sten, När han brennes bliffwer rödher, mädh honom lithas klädy, han tyänar oc j läkedom, driks han mädh sauinam tha helar han fistulam oc podagram

Granatus är en dyr sten som carbunculus skinande rödbrwn, hans dygd är fröyda hiärtath, fördrifwa sorgh, oc förwara aff sywko oc ondho vädher

Galactides är en sten som haffwer lith som aska äller som myölk, Stötis han mädh wathn tha bliffwer thet til smaken oc liten som myölk, han prisas mykit j swartakonstenne, han gör ath glöma gambla vrede hwilken honom bär blidkar strax

212 v. then som är | wredher pa honom, j saker gör han förnomstogan oc förwaradhan, oc wältalandhe, han fördriffwer troldom, hengis han pa halsen aff däggiandis qwinnom tha giffwer han myölk j spenana, bindis han widher laarith m[ädh] wlnom tradh tha

gör han skyndhelika barnfängth, Haals han j mw*n*nenom länge tha gör han bedröfft hiärta, Stöt*is* han m*ädh* salth oc giffz faarw*m* ätha tha giffw*er* han mykla myölk j jwffren oc helar faar-
5 a*n*nas skab, han läker oc me*n*niskio*n*nas skab, bwndin widh*er* tänderna lenar ta*n*nawärk, Tre resor stötth*er* som pwlw*er* oc wätth*er* m*ädh* wathn oc törkadh*er* j mäll*en* aath, giffwes sidha*n* d*r*ikka m*ädh* wathn twem som ärw owener sidhan bliffwa
10 the stadhoghe j kärlek,

Garatronicus är en rödh*er* sten haffwand*is* gola rändh*er* j sigh, han är godh*er* stridzförstom thy the winna segh*er*, oc [aff] ho*n*om göras swärdz kloth oc skaffth för the sakena ath winna,

15 Gelacia är en sten hwith*er* oc lyws oc skapadh*er* som eth akarn, hardh*er* so*m* adamas. kall*er* so*m* ijs, oc naplika kan wärmas m*ädh* eldh, han fördriffw*er* skörheth, späker wrede, hiälp*er* för*e* alla me*n*niskio*n*nas hetha sywkdo*m*ma:—

20 Garatides är en swarth ysiotth*er* sten han 213 r.
gör th*en* ho*n*om bär blidhan oc älskelikan a*n*drom, halles han j mw*n*nenom gör tala sa*n*ni*n*gh rätthelika, oc witha hwat a*n*dre gissa wm ho*n*om, oc pröffwas th*en* stene*n* swa, Smöryes ma*n*ne*n*s lika*m*me
25 m*ädh* honagh oc stande th*er* mykna flwghor bij oc bre*m*sa ärw haffwand*is* th*en* stene*n* j hande*n*ne, är th*et* swa ath the honom j[n]the bitha äll*er* stinga tha är th*en* stene*n* sanner garatides:—

Gagates än tha th*et* är en qwaadha. likowäl
30 räknas th*et* j bland stena, oc är twäskona, th*et* andra kalla succinum kallas raff, oc a*n*nath är swarth oc kallas ambra j[d est] agath, Th*et* finnes

nogh j britannie landh oc är swart. läth törth, oc lägs thet j eldhen lwktar illa, gnidz thet widher klädhen ath thet warmpna thaa dragher thet til sig skäffwa oc stra, Röken aff the driffwer borth diäffwllen. oc troldom, bwrith hiälper moth wathn soth, stöth oc drwkkith skyndher barnfängth D[r]ikker qwinna thet tha pissar hon strax än ey the som är jomfrw, Rökthe qwinnor wndy nädhan skyndher qwinnos manada soth, borthdriffwer orma, oc är
213 v. nokor orm|hwggen tha stöthe thet oc äthe mädh mergen aff hiortenom oc helas, thet fästher tändher,

Gerades är en sten skinandis rödher, hallis han moth solenne giffwer lyws aff sigh han wärnar fran flyghanda dywrom

Gallerica är en grönbleker sten ey mykith fagher likowel sätz j gwl,

Garamantica är en sten liker smaragdo haffwandis affwer sigh ena hwita rand

Gasidana är en hwither sten haffwandis jnwertis en annan sten lösan som ethices

Glosopetra är en sten liker menniskyos twngo, sägs ath han faller aff skyn

Hyena är en dyr sten oc finnes j ögonen aff eno dywr som kallas hiena oc haffwer then stenen manga lither, när han haalles wndhy twngonne j mwnnenom talar han oc spa kommaskwlandis ting, han läker febres oc podagram oc förmenar the sywkdommana koma them honom bär,

Hieracites är en sten haffwandis grablakkan lith oc stwndom swartan, Han haffwer samma dygdher som geratides

Hamonis är en sten hafwan*dis* lith som | gwl 214 r.
oc är dyr oc är skapadh*er* so*m* eth wädhra horn,
Ha*n* giffw*er* högh beskodilse

Hormesion är en fagh*er* sten skina*ndis* som
eld oc gwl, oc hwith*er* yter[s]th

Horcus är en sten swarth*er* oc kallas catimia
blöth*er* ath mala oc brwkas j selffgärni*n*gh oc lödilse

Hammochrisos är en sten haffwan*dis* j sigh
gwlkorn firakanth blandath j th*en* stenen oc sith-
iand*is*:—

Jacintus är en dyr sten skina*ndis* och lyws
stwndom golbrwn äll*er* rödbrwn är mykith kall*er*
lagdh*er* j mw*nnen*, han skin ey j mörkeno, oc är
mykith hardh*er*, Han styrker hiärtath, fördriffw*er*
sorgh oc fafänga mystryggilse, öker vnd*er*stand
hedh*er* oc rikedo*mm*a, gör tryggan före lygneldh
oc oweno*m*, wäghfarando*m* gifw*er* trygheth för*e*
pestilenciam, men eth onth haffw*er* ha*n* ath han
hiälp*er* til at qwi*n*nor födha dödh barn:—

Jaspis är en dyr sten grönan lith haffwand*is*
m*ädh* nokra rödha rändh*er* äll*er* rödha spräklor,
so*m*me ärw rödhe alsti*n*gis, oc göras mykith j
tysko*m* landom, | men yppasth*er* är th*en* gröne, 214 v.
th*en* hono*m* bär frelses aff skelffwo sot oc wathn-
sot, giffw*er* klara syn, han fördriffw*er* spoker som
synas me*n*niskio*m*, mynskar skörheth oc förmenar
affla barn, Hiälper haffwandom qwi*n*nom, gör mäkt-
oghan oc täkka*n* th*en* hono*m* bär, oc enka*n*nelika
stämmer blod, oc skal sätias bw*n*dh*en* j en selff-
ringh tha ökes hans kraffth

Jris är en sten haffwan*dis* lith so*m* cr*i*stal
haffwan*dis* oc sex slindhor mykit hard*er* nä[r] en

del aff honom halles j solena oc annandelen j skwghanom, tha giffwer han aff sigh eth sken pa wäggena som en rägn boghe oc thär aff kännes han

Jdeus är en sten haffwandis lith som järn rosth vordhen som mannes twmme

Jscistos är en sten gol haffwandis dygdher som amantes:—

Jndica är en sten rödgol oc stötther gör kosteliken lith som pwrpwr:—

Kakabres är en sten liker cristallo men hwith mörker, han gör wäl talande oc gladheth, hedher välwily[o]ghet oc beskärmar j waadha, oc läker vathn sot,

215 r. Kakaman är en hwither sten mädh manga lither besatther, han finnes thär brennesten wp graffz ey är hans dygd scriffwen,

Karabe thet är raff oc kallas succinum somme göra athskelnad thär mellen, likowel haffwer thet samma lith oc dygdh men röken aff the rörer meer hiärn willo,

Kenne är eth ting som wäxer j ögonen aff hiortommen oc är goth moth ether

Ljchinites är en dyr sten skinandis rödher som eldh, gnidhen widher klädhen warmer dragher til sig skäffwa oc straa, han är mykith hardher

Lyncurius är en sten som wäxer aff pisseth som kombir aff thet dywrith som kallas lingx thet är göpa, oc skin som carbunculus oc gol j wedher, oc stwndom grön, han mynskar magha sot, och jktha wärk, oc stämmer blod, oc läker ena sot som kallas morbus regius:—

Lapis lincis är en sten aff th*et* dywrsens pis som kallas göpa, oc swa l*ä*nge han är wndy jord-
e*n*ne, är ha*n* blöth*er* | när han vptaks oc lägs th*er* 215 v.
törth är bliffwer hardh*er*, han är hwith*er* oc bland-
ader m*ädh* swartom lith, aff hono*m* vaxa swampa
när han gömis th*er* wäska är för än ha*n* torkas,
oc the swampana oc stene*n* ärw godhe th*em* som
haffwa sten j blädronne, oc läker magha w*ärk*,
stiller th*em* som hawa lösan bwk, oc läker jctha
wärk,

Lippares är en sten til hwilke*n* al dyw[r]
löpa syälffwiland*is*, oc hwilken th*en* stene*n* haff-
w*er* tarffwas ey haffw*a* nokra kons*ter* til ath
taka dywr,

Ljmacie är en sten som taks wth aff hoffdeno
aff eno dywr som swa heth*er* oc är j kärro*m* th*er*
wäska oc stena ärw, stene*n* är hwith*er* oc lyws oc
lith*en* som me*n*niskios naghel oc swa wordh*en*
Häng*is* ha*n* pa halsen fördriffw*er* kallo soth,

Lacteus är en blakkotth*er* sten när han slipas
pa eno*m* andro*m* sten m*ädh* vathn bliffw*er* th*et*
tolkith som myölk, oc stryks th*et* j ri*n*nande öghon,
tha stillas th*et* och ey mer ri*n*na, oc är godh*er*
moth heta böldh*er* som växa j öghonen,

Leucoptalmus är en sten haffwandis | fira 216 r.
lith*er* j sigh swa so*m* eth varga ögha,

Ljsimacus är en marmorsten haffwand*is* j sig
rändh*er* oc prikkor som gwl,

Leucocrisos är en sten grön m*ädh* hwita
rändh*er* swa som smaragdus

Ljmoniates är en grön sten ey skinand*is* oc
ey alstingis wäl grön

Ligurius är en sten som dragher skäfwa han mynskar magha wärk, oc stämmer rynnande bwk, läker ikta wärk, oc är goder til ögna läkedom:

Lignites är en sten fagher som glas hängis han pa halsen aff barnom, them beskermar före trölkärlingom, bindis han paa ännith stämmer näswblod, oc hiälper för gäld oc villo,

Lepidotes är en sten liker fiskafyälle oc haffwer mangskona lither

Ljmphicus är en sten mädh stora dygdh som hiälper them som falla j broth, han är godher före halsfallo, hosto, oc hoffwod wärk oc myklom androm sywkdom,

216 v. Ljgdinus är en alstingis hwiter sten, spanna bredher oc ey finnes större:—

Margarita är en pärla som wäxer aff daggenne j marka skalom, thy the markana dragha wädhrith til sigh j enkannelikom tidh wm aarith, oc är tha wädhrit klarth bliffwer pärlan klar, äller mörk vm wädrith är mörkth, oc ärw the yppast som ärw klare skinandis som selff oc synes gönom maxan som glas, andre pärlor som ärw hwithe oc [hafwa] dödhaktogan lith ärw ey swa godhe, The pärlor som länge hafwa lighat j skalommen bliffwa hologhe oc somme boras mädh konsth, Pärlor ärw til prydilse oc til läkedom, sywdas the j math tha läkia the skälffwo sot som kallas qwartana, stötas the oc drikkas mädh myölk läkia dödha böldher oc göra klara rösth, styrkia hiärtat, göma för daaningh, fördriffwa hoffwodwillo, stämma rinnande bwk, hiälpa moth pestilentie skälffwo soth äthne mädh soker, fördriffwa skö[r]heth när the bäras:—

Medus är en sten swarther stwndom grön, then swarthe males mädh qwinno myölk som dägger swenbarn oc strykes j ögonen giffwer synena j gen klara, mädh fara myölk läker foth ool malin och | smordher ther wppa, taks han gönom 217 r. mwnnen är onth ether thy kallas han dödzens sten oc täslikis helsonnas, Then gröne males mädh galla oc litith aff seghersten oc klarth wathn smordher pa ögonen gör klar öghon them som mysth hafwa synena jnnan syw dagha,

Marmor är en sten oc är mangskona slagh, oc thet som grönth slagh är räknas wara yppasth, oc när nokor slar mädh enom hammar pa marmorstenen tha lwktar han som en rwtin hwndher hallen strax til näswna ey tarffwas wpräkna allas thera lither:—

Murina är en sten aff manga lither som rägnboghen, han är godher til ath göra kar aff honom oc kallas vasa mirrina

Mirites är en sten tolken tilse som mirram oc swa lwktandis, oc gnidz han widher klädhen giffwer godha lwkth,

Malachites är maxan liker smaragdo ey gönom lyws haffwandis lith som malwa, oc är blöther sten, han beskermar barn som ärw j waggommen:—

Memphitis är en sten til läkedom thy han stötis oc blandas mädh ätikkio smöryes pa the lymmana som skwla skäras äller brennas oc the bliffwa swa doffwada ath jngen wärker kennes:—

Magnes är en vnderliken sten mädh stora 217 v. krafftther, swa ath haffdom wi ey seth hans gerning tha trodom wj ey santh wara thet wm honom

scriffwas, han är tilse som rostogth järn mädh enne blaahet stwndom haffwer han flere lither, han dragher järnith til sig, oc giffwer in j järnith sina kraffth ath thet oc dragher annath järn til sig strwkith mädh honom, När adamas sätz til honom dragher han jnthe, oc klofflök binder oc hans kraffth, saken här til hwj han drager swa järn är mykith lönlik, oc pa andro sidonne dragher han pa andro bort driffwer, ther wm läs j the andro bokenne jak screff, oc pröffwa thet swa, hänk ena naal pa en traad strykande henne mädh stenenom andro sidho, oc wänth sidhan til naalenna the andro stenens sidho tha blaaser han nalena fran sigh, waare ekke then stenen tha kwnno ey skipmen regera sig j syönom j mörka nattenne, thy kompassen wisar them hwarth the segla oc alskona wädher, oc j tessom stenenom ärw alle hymmelsens dela oc kraffther, swa at strykes naalen pa the stenens sidho tith wändis nalen j compassenom som hördhe til then delen j hymmellenom, och haffwer then stenen manga andra dygdher, then
218 r. honom bär faar ey krampa|dragh, halles han j handenne aff qwinno som födha skal barn gaar snarlika the födilsen, stötther oc drwkken mädh skärwathla läker wathn soth, swa takin, hwi[l]ken som är sargadher mädh ethrath järn hiälper han, oc takin mädh feniculi wathn hiälper them som haffwa sywkdom j nywromen Smöryes han pa hoffwodith hiälper ath haarith ey faller aff, han wppenbara qwinnor som brwka hoordom lagder lönlika wndy qwinnonnas hoffwod, är hon horkona springer op aff sängenne j söffnenom swa som nödgad aff ondo lwkth, är hon god strax famtaker

bondan oc ey springer wp, bärs han gör godha sämyo mällen bonda oc hwstrw, han bort driffwer räddogha oc mystanka, gör wältalande oc framgangh then honom bär, stötes han oc läghs pa glödher j hwsith, tha tykkes hwsith wilya falla aff them rökenom, sägs ath machometh hänghe*r* j eth järn skrin j wädreno aff jngo andro wppehallith wthan aff tessom stenommen som ärw j hwalffweno oc golffweno, hwilkith pröffwas ath wm naala strykas pa thessom stenenom j ändommen oc wplyfftas tha hänger hwar widher andra

Magnesia är en swarther sten som | the mästara brwka som stöpa glaas:— 218 v.

Marchasitha är sten man[g]skona haffwandis slagh aff hwilkom görs mangrahanda malm som är gwl selff järn kopar, oc the stenana ärw godhe j läkedom them som misth haffwa synena Somme haffwa the stenana til ath sla eld aff them swa som aff flinthom:—

Medea är en swarther sten mädh förgylta rändher oc giffwir smak aff sig som win stötther j wathn oc giffwir lith j wathnith som saffran:—

Morion är en alstingis swarther sten oc aff honom hwggas gr[i]ffther:—

Mitridax är en sten slaas han mädh solennas sken haffwer manga lither

Melites är en sten stötis han j wathn tha gör han thet söth som honagh, oc han hyälper före mangskona sywkdom:—

Nitrum räknas bland stena än thaa thet är ey sten, oc är tilse tolkit som salth oc lywsth gönom, oc haffwer dygd at lösa oc dragha, oc

görs *mädh* konsth aff jordennas salthhet ther som menniskior oc dywr haffwa mykith pissath oc kallas
219 r. salpeter, hwat kraffther | thet haffwer j bysso skoth är allom kwnnogth, thy när thet tändis wthwider sigh oc gör wädher, ffordom war thet ey wpfwnnit

Nicolus är en sten wtantil hwithgol oc jnnan swarther oc är som calcedonius then honom bär bliffwer täkker almoganom:—

Nassomonites är en blodrödher sten haffwandis swarta ränder j sig:—

Onix är en sten haffwandis lith som menniskionnas naghel, oc synes gönom, oc syällan finnes ensammen, oc hans lith är offtha tolken som then stenen är *mädh* hwilkom han är widherlodhandis, stwndom swarther *mädh* hwitha rändher äller annars Then stenen bethe mykin grym ting j söffnenom, then honom bär wpwäkker kiff oc trätto, han skynder barnfängth, hängder pa halsen fördriffwer brothfallo soth, lägs han pa sywkth ögha, tha gaar han syälffwer jn oc wm kring öghath wtan allan wärk, oc är nokot onth jnne j öghano thet wthdriffwer han, oc alla väskor j öghano samfäller:—

Onicinus är en qwada aff trä rinnandis oc räknas bland stena thy hon görs hardh swa som
219 v. sägs framdelis aff succino | thet är aff raff, oc är haffwandis hwitan lith *mädh* litith röth blandader, oc lwktar wäl när thet lägs pa eldhen swa som rökia oc gör änlitith hwit oc läker skab,

Opalus är en vnderliken sten til see haffwandis manga lither skinandis som carbunculus,

som ametistus, so*m* smaragdus oc flerom a*n*drom, oc är ey fw*n*nen större än en noth, han är godh*er* mot allan ögna sywkdom:—

Obtalius är en sten aff ma*n*gom litom godh*er* för ögna sotth*er* oc gör ho*n*om osynliken som ho*n*om bär pa sig:—

Orites är en sten stw*n*do*m* finnes swarth*er* oc tri*n*d*er*, stöt*is* ha*n* m*ädh* olyo han läker all sar som ärw giord aff dywro*m*, oc gör tryggan th*en* ho*n*om bär för allo*m* dywrom, Annar är grön m*ädh* hwitha spräklor, bwrin gör tryggan j wäghom, tridie är ty*n*ner som en järn skiffwa, hängis han pa qwi*n*nor tha affla the ey,

Orfanus är en sten m*ädh* blan lith och skin j mörkeno, enka*n*nelika tyänar konwngom til theras hedh*er*:—

Obsianus är en sten swart*er* gönom skina*n*d*is* som glas oc ma*n* kan spegla sigh j ho*n*om oc ha*n* 220 r. plägha göras til oc mwras yterst j väggiana,

Ostracites är en sten liker th*em* fiska skal-o*m*men som kallas ostree, oc plägha hafwas för pomes til at skaffwa skin mädher, han stä*m*mer blod stött*er* oc drwkke*n*, malin m*ädh* honag smord*er* pa spenana förtaker tha spena wärk:—

Ophites är marmor stena slagh haffwa*n*[dis] spräklor som en orm, stw*n*dom fi*n*nes ha*n* hwith*er* m*ädh* swartha spräklor, stw*n*dom swarthgrön m*ädh* gola spräklor, m*ädh* ho*n*om prydhas väggiana j hwso*m*me*n*, he*n*g*is* ha*n* pa halse*n* mynskar hoffwod wä*r*k, oc hiälp*er* th*em* so*m* ärw aff ormo*m* stwnghne, th*en* hwithe hyälp*er* för gäld, oc aff ho*n*om göras drykkekar, so*m*me göra aff ho*n*om stenkäthla ath

sywda jnnan honom math thy han är blöther hwga oc saagha:—

Ophicardelon är en swarter sten mädh twa hwitha rändher affwer sig:—

Okitokius är en sten myndre än echitis oc haffwer swa jnwertis en lösan sten j sig, slätter til at taka paa, oc bräkeliken, Stötis han mädh sappen aff the yrthenne som kallas okima, oc blodeno aff okiterice, oc eno hoffwode omidis oc litit watn oc läti thet alt j eth glas tha bethe han sina dygdh, thy hwilken som döper sina fingra
220 v. ther j oc taker sidan vm nokot trä äller | järn äller annan malm, äller sten, strax brythe han thet söndher:—

Prassius är en swarthgrön sten ey gönom lysandis, äller mädh rödha spräklor, äller mädh hwita ränder, Han styrker synena, oc haffwer alla dygder som smaragdus, tha ey swa fwlbordelika:—

Panthera är en sten haffwandis mangha lither sammanblandadha, oc haffwer j sig swarth, rödh, bleek, grön, brwn, märke Seer nokor then stenen j solennas vpgang then daghen begaar han sin ärande all segherlika, oc haffwer swa manga dygder som han haffwer stenannas lither j sigh:—

Pontica är en dyr sten golblaa gönom lyws haffwandis rödha stiärnor j sigh, äller förgylta, äller rödha rändher oc gola, mädh honom nödgas dyäffwllen manadher giffwa swar ath spordher:—

Peantides är en sten warandis qwinkön thy han stwndom afflar, oc föder en annan tolken sten aff sigh, men thet är ey troande, wthan thet häller

ath han *mädh* sinne dygdh hiälp*er* qwi*n*nom affla oc föda barn, Han är tilsee tolke*n* som ijs:—

Pirites är flynto sten oc alle the stena som giffwa aff sigh eld kallas pirites So*m*me ärw tilse som malm, oc tyäna til ögna läkedom mykith:—

Phrigius är en bleker sten mattelika twnger, 221 r. bre*n*nes han tre resor oc slas win pa ho*n*om bliffwe*r* rödhe*r* oc dogh*er* til ath litha klädy *mädh* ho*n*om, Han dogh*er* til ath ätha aff dödköth j saaro*m*, oc stiller ry*n*nande öghon, oc the*n* stene*n* phrigius förscr*i*ffne bre*n*nes länge til thes ha*n* bliffwer rödh*er* oc haffwer sa*m*ma dygdh:—

Porphirius är en rödh*er* twn*ger* oc hard*er* sten haffwa*n*d*is* j sigh ma*n*ga doppor so*m* gryn hwith godh*er* til bygnyngh:—

Podros är en dyr skina*n*d*is* sten maxan swa klar som margarita:—

Panconus är en sten hwit*er* so*m* cristal hwilke*n* ey är längre än en finger oc swa trindh*er*:—

Punicus är en hwit*er* sten twng*er* och brwkas j läkedom, ha*n* bre*n*nes oc twaas oc törkas Hiälp*er* ondom öghom, re*n*sar böldher, wpfyller ärre, star mot drykke*n*skap taks han för än böryas drikka:—

Preconissus är en sten blaa ey skina*n*d*is* haffwa*n*d*is* ra*n*dh*er* j sig, löstog*er* til skodha.

Pumex är en lätt*er* sten so*m* flyt*er*, och tyänar alchimistis. scr*i*ffwaro*m*. och läkiarom oc til a*n*nor ti*n*gh:—

Paragonnius är en swarth*er* sten paa | hwilko*m* 221 v. gwlsmedh*er* plägha stryka gwl selff oc malm til ath pröffwa th*et*:—

Quirinus är en sten som finnes j wiponnas boo oc haffwer the kraffth ath lägs han pa nokors brysth tha han soffwer tha wppenbara han sina jlgerninga,

Radaim är en swarther sten gönom lyws som finnes j hana hoffwode aff hwilkom för är sagth ther som staar aff doriatides, men somme seya ath han finnes j kattohoffdom som ganga j haffweno, Han giffwer naad ath förwärffwa thet man bedhes:—

Ranius är en jord maxan lik bolo armeno, men hon är mera hwitheth haffwandis än bolus, oc är blaalera Hon star moth ether som bolus:—

Rubinus är en dyr sten som carbunculus oc haffwer samma dygdher:—

Saphirus är en dyr sten haffwandis lywsblan lith ok klar, när han halles j solena giffwer aff sigh eth sken Han haffwer manga dygder, Han giffwer likamsens styrk, mynska skörhet, mynskar mykin sweth, mynskar ögna wärk, drwkken mädh myölk saktar bwkreff oc klona, gör millan oc spaklathoghan,
222 r. älskeliken, gwdeliken, | then honom bär, kwngör förrädilse, borthdriffwer räddoga, stryks han wm ögonen tha wärnas the för koppor mäsling oc andra böldher,

Smaragdus är en grön sten som gräs. oc giffwer grönth lyws aff sigh j solenne, Jngen dyr sten är lostelikaren se än smaragdus, oc är han wäl tilgiordher maa man spegla sigh j honom, then stenen är godher them som renliffnad halla, thy när nokor jomfrw krenkes brytz han sönder, han öker rikedomma, ffördriffwer dyäffwllens gab, oc [är] godher moth lygneldh, star moth brothfallo

soth, giffwer got mynne oc gör wältalande, giffwer lättilse synenne, han hiälper moth galna hwnda bith, för spethälsko, them [som] haffwa stenen jnwertis, oc för ether när han stötther drikkes frälser:—

Succinum än tha ath thet är qwaadha likowäl räknas thet bland stena och kallas pa swänsko raff, Thes lith är nog kwnnoger ath han är goll, och är fore qwada oc finnes nogh paa kwrisko strandenne thy mädh strömmom oc älffwom kombir the qwadan nidher j haffwith oc swa hardnar aff saltho wathneno oc stormen kastar thet | jn pa 222 v. strandena, gnides thet wider klädhen tha dragher thet til sigh straa, och haffwer samma dygder [som] gagates oc starkaren, Thet stämmer lösan bwk, thet är stor läkedom til sywkdom som är jnwertis j swälyandeno j halsenom, och thy böryadis fordom bäras raffbandh pa halsenom, thet star moth ether, lägs thet pa wenstre spenan aff soffwandis qwinno strax wppenbara hon sina jlgerninga, Stötis oc drikkis gör strax pissa, oc skynder qwinno manada soth oc barnfängth, fäster lösa tändher, mädh thet fördriffwas etherfwl dywr, Wil tw pröffwa wm nokor pigha är jomfrw tha stöth raff oc läth sta j blöth j tre dagha oc giff swa henne thet drikka, är hon kränkth tha pissa hon strax:—

Sardius är en dyr sten oc är blodrödher, oc finnes offtha jnwertis j bärghom ther stena hwggas aff, han förtakär grymma dröma, fröydar hiärtath, vpwäkker wnderstandith, stämmer blod, giffwer seger affwer fienda, Somme mena ath sardius oc corneolus ärw en oc samme sthen oc fara ther j wille:—

Sardonix är en sten sa*m*mansatt*er* aff sardio,
223 r. onice oc calcedonio, haffwa*n*d*is* the*ra*s lithe*r*, | Han späker mykna käthy oc löslathy, gör gladskap, oc [är] god*er* til at g*ra*ffw[a] jnsigle j ho*no*m thy han taker ey waxith til sigh:—

Selenites är en sten hwithgol. lyws, oc haffw*er* en maana j sigh äll*er* stiärno, han skin j mörkeno, han förlikar fie*n*da, han hiälp*er* för*e* lwngo sot tha manen växer til, tha manen är j nädhe*n*ne giffw*er* han spaa wm tilko*mma*n*da* ti*n*gh hallen j mw*n*nenom thy skwla the ko*mma* tha stadgas the swa j my*n*neno ath the ey glömas, ko*mma* the ey tha glömas the strax aff hiärtano:—

Samius är en sten hwite*r* oc m*ädh* ho*no*m göra gwlsmedh*er* selffwith klarth. ha*n* är tw*n*ger oc brytz snarlika, han dogh*er* moth hoffwodwillo, Driks han tha förmenar han födha dödh barn, ha*n* är godh*er* til ath stä*mma* ry*n*nande öghon oc til andra ögna sywkdom malin m*ädh* mölk oc strwki*n* j the*m*:—

Smirillus är en sten tilsee som järnrosth ga*n*skans hardh*er*, oc kallas en fiil til all hardh ti*n*gh thy ha*n* äth*er* oc bith*er* the*m* som filas m*ädh* ho*no*m när stena saaghas, oc harnisk gör bla*n*kt skwrath,

Sirius är en sten, oc när ha*n* är heel syw*n*ker ey lagd*er* j wathn, Sö*n*d*er* slagen sywnker str*a*x, thy ha*n* haffw*er* j sig wädh*er* jnnelykth oc th*et* bär hono*m* wppe:—

223 v. Solis gemma är en hwith*er* skina*n*d*is* sten maxan liker berillo, när han hallis j sole*n*nas sken giffw*er* aff sigh strimor, han är godh*er* moth eth*er* oc förgifftilse:—

Sagada är en sten j haffweno so*m* sig fästh*er* widh*er* skepen wndy bottnenom oc wid*er* kölen oc offtha skrapas tädha*n*:—

Sandastros är en sten skina*ndis* so*m* eldh*en* haffwa*ndis* klara spräklor som gwl oc synas som stiärnor skinand*is*:—

Sarcofagus är en sten aff hwilkom fordo*m* plägad*is* göras griffth*er*, th*et* ordit sarcos är grescha oc m*er*ker en ark oc fagos merker ätha, thy th*en* stene*n* sarcofagus äth*er* wp the me*n*niskyos likam*m*a som lägias begraffna th*er* j f[i]ratyo dagha swa ath jnthe bliffw*er* ath*er* wtha*n* tänderna, oc bind*is* th*en* stenen widh*er* liffwa*n*da me*n*niskios köth thaa äth*er* han oc th*et*:—

Siffinus är en sten blöth*er* litad*er* so*m* aska godh*er* til at göra aff ho*n*om sten kätla til ath sywdha jnna*n* ho*n*om math, när han smörs heth*er* m*ädh* olyo bliffw*er* hardh*er*:—

Siderites är en [sten] haffwa*ndis* lith som järn han haffw*er* natwr til wpwäkkia vredhe,

Struxites är en sten ey mykit fagher stöt*is* ha*n* oc giffz j math hiälp*er* th*em* ma*n*no*m* | som ey ärw qwi*n*no för*e*, heng*is* ha*n* pa halsen smälth*er* wäl math, oc väkker wp stora sköra begärilse:— 224 r.

Samotracia är en sten swarth*er* oc lätth*er* som eth bränth trä, oc när ha*n* lägs j eldh*en* giffw*er* aff sig onda lwkth, och kallas stenkoll, han är godh*er* qwi*n*nom rökth*er* nädha*n* wndy för mode*r*ennas sywko

Spinella är en dyr sten skina*ndis* so*m* rwbinus oc är klarare*n* än rwbinus:—

Topatius är en skinan*dis* sten gol mykith dyr, pa ho*no*m fästh*er* ey fiill äll*er* järn, ha*n* läker th*em* willo haffwa j hiarnano*m*, re*n*sar q*wi*nno soth äfft*her* manas lop, giffw*er* rikedo*m*ma, dröfwilse oc wrede mynskar, oc beskerm*n*ar aff braaddödha, stä*m*mer blod, oc giffw*er* framgangh blandh m*ädh* härrom:—

Turchion är en hwithgol sten so*m* blakkot myölk, och är godh*er* th*em* som ridha thy ridha*n*dhe ey trotthna äll*er* falla, styrker synena, oc bewara me*n*niskiona mykit:—

Trachius är en swart*er* sten oc klinkar kastadh*er*, äll*er* grön gönom lyws:—

Tirsitis är en sten liker korel giffz ha*n* stött*er* j dryk gör mykith soffwa:—

224 v. Talch är en sten til alchimistha w*ärk* lyws oc som andra skiffwor, hwith*er* so*m* selff, oc aff ho*no*m görs eth*er* sublimatus:—

Tartis är en fagh*er* sten, so*m* pafogla fiäd*er* haffwand*is* manga dygdh*er*:—

Varach är en sten som haffw*er* kraffth*er* til ath stä*m*ma oc stilla al ti*n*gh, oc före ho*no*m giffwa läkiara sanguinem drachonis

Vernix är en sten som hyälp*er* för*e* melanconia, lwngosoth oc allth affwa*n* bältit jnw*ertis* j menniskios lika*m*ma:—

Veyentana är en swarth*er* sten so*m* hafw*er* skinan*dis* rändh*er* oc spräklor:—

Wlturis är en sten som finnes j hoffdeno aff th*em* foglen*om* so*m* swa kallas, ha*n* bwrin giffwer helbrigdo, opfyller qwi*n*no spena m*ädh* myölk, oc w*ärf*war the tingh som bedhas aff androm:—

Xiphinos är then stenen Saphirus

Yectios är en blodrödher sten hardhër oc mörker godher til at beskodha allan malm:—

Ydrinus är en sten som hiälper menniskiom aff allo wathn soth oc öffwerflodh när the standa mädh honom j solenne tre thima thy mädh sweth wthdriffwer han illa lwktandis | wathn, oc warlika 225 r. skal han nythias thy han oc vthdragher godha wäsko aff likammenom, han driffwer bort onda ether marka, oc läker thet the haffwa bitith, oc drwkken brythër blädro sten:—

Zemech är en sten hwithgoll haffwandis nokra förgylta mörkheth j sigh, han tol elden, oc läker melancolias, oc annar är warandis blaa oc aff honom görs bla lazwr:—

Zirites är en sten liker glas, han stämmer blodh, oc frälser aff gäldh:—

Ziazaa är en sten aff hwithom oc swarthom lithom sammanblandadom, then honom bär är redoboghen trätta, oc til onda dröma:—

Zmilaces är en sten gol haffwandis j sig som eth golth ögha:—

Mangh annor stenas nampn finnas bescriffwen hwilken jak ey scriffwa ville oc hwi the swa äller swa kallas Var ey heller myn wilye wthtydha, thi the aff them som fwnno vp them först äller aff landeno ther the fwnnos, men theras dygder screff jak pa thet nästa jak kwnne | oc aff förscriffnom 225 v. stenom finnas mange j swärikes rike, än tho jnghen giffwer akth pa them, oc jngen kan them tilredha skära saagha oc brwnera äller nytya them til gawgn

än nw, Waro swänske stena saaghade swa j tafflor oc brwnerade som här görs j waland: tha fwnnos ther j them mangskona lither ok figwre. dywr. trä oc andra fägrindher, Män thet the slas mädh hambrom oc järn stangom kwnna the ey synas faghre, oc än ath enast ther aktas wm jnga andra stena äller bärgh, vtan ther järn. kopar äller selff är j, the andro ärw försmaadh aff allom, Jtem aff the tekn som graffwas j förscriffna stenana wil jak jnthe scriffwa thy mik tykker thet the haffwa lithla sanningh, Än stenana haffwa jw kraffther swa som yrther haffwa pa sina matto, thy al ting ärw aff fira element samman kommen, somme haffwa meer aff wathneno, somme meer aff jordenne etc^ra oc alskona lither som finnas j yrther oc blomsther finnas oc j stenom etc^ra Jtem mange ärw the som föra fala stena som ärw giorde mädh konsth och ärw ey natwrlike sälyandis them för dyra stena oc
226 r. swika manga som them | ey känna äller kwnna athskelya, äller besla them j ringa oc läggia eth blad wndy them swa synas the thet wara som the ey ärw: oc magha the kennas j thy oc pröffwas, Ärw the ädla stena tha fästher jnghen fiil pa them, vthan pa smiragdo oc topasio, the falske ärw fäster filen wel wppa, The natwrlike ärw, skina widher eldz lywsith, oc losta synena, thet göra ey the som ärw giordhe mädh nokre konsth, Jtem the gode ärw, kennas twnge, the falske ärw lätte, Jtem the falske ärw, tola ey eldhen, vtan smältha, thet göra ey the natwrlike, Jtem thy offtha komma manghskona stena före ögonen oc wandsampth är them känna ath nampne, thy skriffwas här äffther en

taffla aff mangskona lither, och aff hwaryom stenom som tolken lith haffwa oc mange stena haffwa ens liith, tha likowäl ärw the aff andro stena slagh Oc swa sidhan kastes wp capitulum j thesso förscriffno book, oc ther ransake hwath nampn the haffwa hwan äffter sin lith swa kännas the, Rome 1519

Vim dominus verbis gemmis necnon dedit herbis
Verbis mayorem. herbis gemmisque minorem

Argenteus, Andromadas, Agirites, Talch, 226 v.
Azurinus, Armenus
Aluminosus, Amiantus. Cogolites.
Albus aqueus, Berillus, Cristallus, Peantides,
Albus, Borax, Corallus, exebenus, Samius
Albus opacus, Coruina
Albus citrinus, Crisolitus,
Albus cum multis coloribus. Kakaman
Albus mixtus nigro. Lapis lincis
Alba candida. Margarita
Albus perspicuus. Nitrum.
Albus vngueus. Onix
Albus rubeus. Onichinus
Albus cum nigro oculo. Belloculus
Aureus. Crisocollus. Hammonus. Lisimacus. marchasita. Estimion. Crisoletus. Crisopassus.
Aureas venas. Medea
Aureas guttas. Pontica

Bicolor. Demonius

Cristallinus. Alectorius. Cambnites. Etindros. Jris. ligurius. Kakabres. Panconus. Astrites. drachonites,

Ceruleus. Alebandina. Cianica. Pontica.

Croceus. Agapis. Cerannius. Jsistos. Lincurius. topasius.

Candidus. Asius. Cymedia. Podros. solis gemma.

Candidus ac croceus. Alabastrum.

Candidus venosus. Cepocapites

Candidus transparens. Fingites. Gelactides

227 r. Candidus mellinus. Selenites

Cinericius. Asininus. Asius. Siffinus

Citrinus. Corintheus. galactides. gagates. karabe. Succinum. Falconites

Ex multis venis seu coloribus. Achates. Cepionidus. Exacolitus. Exaconta. Hyena. Leucoptalmus. Lepidothes. Murina. Mitridax. opalus. Panthera. Ziazaa.

Ex duobus coloribus. Sardonix

Eburneus. Arabus. Chemites. Emites

Ereus cum vena. Balanites.

Ereus cum nigredine frigius. marchasitha

Ferrugineus cristallinus. Adamas

Ferrugineus Abeston. Basanites. Magnes. Orites. Pirites. Smirillus. Siderites.

Flauus. Calaminaris. Nicolus. turchion.

Flauus cum aureis. Zumech.

Flauus perspicuus. Saphirus.

Jgneus cum venis albis Antracites.
Jgneus. Spinella. Carbunculus. Crisolethus. cerannius. Sandastros. Sardius. Hormesion:

Lucidus filosus. Amianthon
Lucidus vitrosus. Amites
Lucidus vt speculum. Efestitis
Lucidus. Cogolites. Ranius.
Lineis albis lineata. Pontica.

Mirreus. mirites. Zmilaces. 227 v.

Niger cum venis albis Achates. Abistos. galaxia. Onix. ophicardelon. Vientana.
Niger maculosus. Augusteum.
Niger purpureus. Alabandicus
Niger. Aspilatem. Amites. Borax. Celidonius. Calcofanus. Doriatides. Egiptilla. Gagates. Medus. Magnesia. Samotracia.
Niger lucens. antiphrates. Obsianus. Radaim.
Niger ferrugineus. Dionisia.
Niger sonorus. Trachius
Niger cum rufedine. Onix
Nigerrimus. Morion.

Oleagenus. Berillus. Diacodos.
Ostreus. Ostracites.

Pallidus Calcedonius. diacodos. phrigius
Purpureus roseus. Celonites
Purpureus niueus. Ametistus.
Puniceus. Ethices
Prassinus viridis. Sag[a]da.

Rubeus cum venis croceis. Achates. garatronicus.
Rubeus cum albis venis. Porphirius.
Rubeus. Corallus. Fongites. Falcones. ligurius. tirsitis. Varach.
Rubeus obscurus. Ematites.
Rubeus rutilans. Epistites. Granatus. gerades.
Rubeus aqueus. Jacinctus.
228 r. Rufus lucidus transparens. Balasius.
Rufus puluerulentus Bezoar
Rufus citrinus Bolus. Jndica
Rufus Alabandina. Celidonius

Sanguineus cum venis Nassomonites.
Sanguineus. Frigius. Yectios.
Serpentinus. Ophites.
Subliuidus. Ranius.
Subalbidus. Vernix.

Varij coloris Amandinus. Crisolitus.
Viridis. Amites. Frigius. Ligurius. Limoniates. Medus. Meljtes. Crisolitus.
Viridis aureus Berillus. Crisoprassus
Viridis cum vena flaua Balanites
Viridis cum venis rubeis Jaspis
Viridis cum venis albis. Leucocrisos. prassius.
Viridis cum serpentinis maculis Porphirius
Viridis. Caristeus. Calorites.
Viridis aureus. Coaspis. Filaterius.
Viridis cum guttis sanguineis. Elitropia. prassius
Viridis clarus. Pontica.
Viridis pallens Caldaicus
Viridis non jocundus. Galerica.
Violaceus. Orfanus

ÄDELSTENARS BEARBETNING

(STENSNIDARKONST)

Cod. b.
187 r.

KONST. GRAFWA. STENA.

Prefacio huius habetur folio 230 [1])

Prefacio in librum lapidum 1 (229 v.)

All the thingh j *wär*dlenne kw*n*no finnas
som gwd haffw*er* skapat oc aff me*n*niskio*m* besi*n*nas
haffwa enka*n*nelika dygd oc kraffth
än tha me*n*niskia*n* the*m* wnderstan*d*er napth
Thy so*m* nathskäffwa*n* ey seer klarasta sol,
til ath wnderstan*d*a swa är me*n*niskia*n* fool,
likowäl är mykith besc*r*iffwith oc vthrönth
hwilkith j natwre*n*ne ey kw*n*ne vara lönth
Swa sc*r*iffwas te*n*na boken vm ädla stena
hwilke dyrare*n* ärw än gwllith rena
Jaspis carbunculus ametistus rubinus
Zaphirus topasius adamas oc turchinus
the mästh aff jndie landom föras
m*ädh* konsth wthgraffwas och tilgöras
Til swärikis föras stena aff glas oc slag
giorde m*ädh* alchimistas falska brag
thy gwl oc dyra stena är ey alth so*m* gli*m*ma
wtha*n* sa*n*nare*n* öghna skalka so*m* gäkka oc fly*m*ma

[1]) Hela sidan 187 r. för öfrigt tom. Den hade också varit otillräcklig för förspråket, som tydligen skrifvits senare. På sid. 187 v. följer kap. 2.

* qwi*n*nor oc jomfrwr gäkka the mästh
tha til swärikis ko*m*ber en wthländsker gäst *
— — — — — — — — — —
— — — — [*ett blad saknas*][1]) — — — —
— — — — — — — — — — —

187 v. Göra limith til fästa stenana 2

Försth är withand*is* hwrw stenana skwlw fästas oc hallas när tw wilth the*m* saagha skära äll*er* graffwa, Tak picem grecam äll*er* beek oc smält j enne grytho paa eldeno*m*, oc thär j läth gra*n*nan malna*n* oc siktadhan thegelsten swa mykin som alth ka*n* wpswpas af bekeno rörand*is* wäl sa*m*man, Sidhan lägh thär j litith vax, oc litith aff olyo, oc litith aff tyärw rörand*is* alt wäl sa*m*man pa eldenom haffwand*is* akth wppa hwrw the wilya sigh samfälla, Sidhan strykes en släth hal m*ädh* wathn förth oc thär wppa hallena lates th*e*n försc*ri*ffne degh*e*n til ath swalas, oc sidhan takes oc gömes til thes m*ädh* he*n*ne tarffwas arbedha, oc th*et* kallas lim j tesse ko*n*stenne oc bliffw*er* harth, oc snarlika kan brytas aff the eth stykke tha th*et* är kalth, oc m*ädh* the fästas stenana thil ath halla th*e*m när the skwla arbedhas. saaghas. formeras. jämnas äll*er* graffwas:—

[1]) Af det bortskurna bl. 230 har åtminstone hela recto-sidan (omkr. 26 rader) varit fullskrifven. Att döma af de å den kvarsittande falsens verso-sida bevarade slutbokstäfverna har minst halfva sidan innehållit skrift. Bägge sidornas text har varit på vers, sannolikt, åtminstone delvis, öfverstruken, liksom fallet är med de sista två bevarade raderna här ofvan (inom * *).

Saagha stenana 3

188 r.

Göris en saagh aff tynnan kopar, halff andra span lang äller twa spanna ey haffwandis tändher, vtan slätta oc tynna oc ey bredha, thy när eth koparbladh warder wthnöth tha säthies eth annad j bogan j geen, hwilken saagh swa skal göras oc tänyas straffwogh j boghan Sidhan göris eth annat anbwd pa hwilko stenana skwla fästas när the skwla saghas, oc thet göris swa, Swarffwes som en lithen skaal ey dywp ath hon sither mith pa ena alin langth trä likerwisth som trädh ginge gönom skalena, oc likowäl warj skalen aff sammo trä swa skapad oc pa öffwersta ändanom fästis stenana som skwla saghas oc then nedermere enden fästes stadelika j eth bord äller säthy, skalen är til ath sanka thet som rinder aff stenenom som saaghas mädh wathn oc smirillo | Jtem fästh försth stenen 188 v. pa ändan affwan skalena mädh the limeno förscriffna wärmandis thet widher lywsith oc trykkiandis til mädh fingrommen alth wm kringh, Sidhan takes then stenen smirillus stötis oc males granner pa polfirio mädh enom androm sten, Sidan lates j wathn j eth fath, oc aff honom takes oc strykes pa stenen som fästher är och pa saghena oc swa saghes drägandis thy then stenen smirillus bither

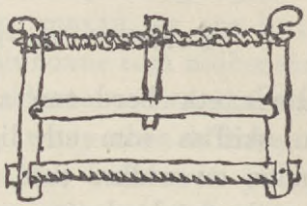

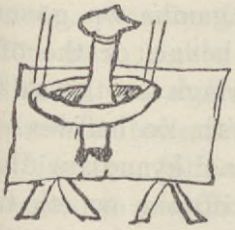

alla stena oc skär, oc wtan honom kan jngen brwka tessa konstena, oc när stenana skwla begraffwas tha tarffwas ath han är alstingis granner malin, men tha the skwla jämnas äller slättas tarffwas han ey wara swa alstingis granner malin,

Formera oc slätta stenana 4

Göris eth bord twa alna langth oc pa the fästis en skiffwa som eth liggiande hiwl widher annan ändan oc widher then andra ändan som en tridza oc eth standande järn, Skiffwan göris aff stadogth trä tw fingher tyok oc maxan twa spanna bredh
189 r. affwer, | Oc widher bordith fästis först en annar skiffwa tw fingers tiok, ena spanna bredh, oc gönom henne gange en nagle starker oc trindher fästher nidher j bordith oc gangandis wp gönom skiffwona jämpn affwan mädh henne, oc the öffwersta skiffwan skal löpa wmkringh pa the skiffwonne som fästh är vider bordith, oc haffwes en järn pinne try twärfingers langher sithyandis widher bräddhen fästher j owermera skiffwona oc eth trä pa honom lösth swa gör ey onth j handena dragandis skiffwona wmkring mädh them pynnanom oc wenstre handenne, Jtem widher then andra ändan pa bordeno skal wara en swarffwadh tridza som löpa kan wmkringh swa giordh Göris eth starkt oc stadogth järn som haffwer meer än ena spanna högdh, oc widher öffwermere ändan haffwj eth langth hol swa som klwffwit try fingher langth j thet järnith, Oc then andre änden fästis nidher gönom bordith stadelika mädh enne klambro, Sidan

göris eth annath starkth järn ena spanna langth haffwandis widher annan ändan matto äffther ath sätias gönom thet förscriffna järnith som | standher 189 v.
fästh j bordith, oc fästis wider thet mädh enom järn naghla swa som mädh enne klambro, Oc j androm ändanom haffwj en klwmp aff sigh syälffwo swa smidhith som en haky maxan, oc ena hwlw jn j then klwnken pa the sidhonne som nidher skal witha thy thet skal halla tridzona oc hon skal ther j löpa, Sidan räth nidher wndy then klwnken j bordith fästis eth annath järn haffwandis j sigh ena hwlo äller lithla groppo ther j skal tridzan löpa, Jtem ärw haffwandis mange tridzor swarffwadhe bredhe affwan oc smale nädhan, Pa sommom warj blyskiffwor, ok pa sommom then skiffwor, oc pa sommom kopar skiffwor twär fingers tyokka maxan, Oc the fästas widher trä tridzorna mädh enom järn naghla som gaar mith wp gönom badhe tridzona oc skiffwona oc eth litith stäkkoth järn som them haller samman affwan pa skiffwonne som en klambra, Sidhan haffwis eth starkth snöre som bindes wm the tridzona oc borth wm kringh bräden aff | the stora skiffwona, thy brädden skal wara jn- 190 r.
gröpadher alth wm kringh thär snörith skal j liggia när skiffwan skal draghas wmkringh Exemplum:—
[*Se fig. å nästa sida.*]

Framdelis gör ena äller manga stikkor trinda oc spanna longa jämpna j ändommen tiokka som en fingher, oc pa ändan fästh aff förscrifno lim wärmandis widher eldhen oc wekiandis, Sidhan tryk thär wppa nokon sten fästandhe honom pa stikko ändan, Thär nästh läth nokoth wathn oc

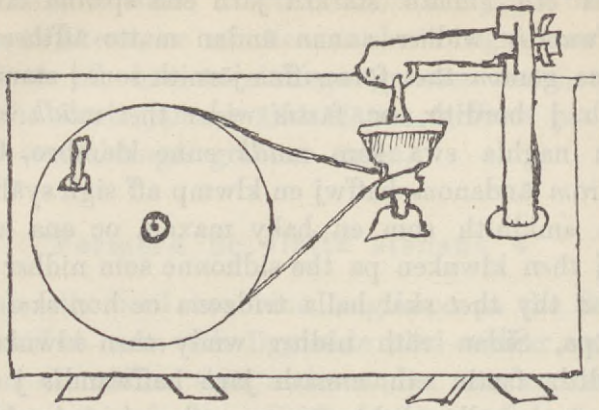

190 v. stöttan smirillom pa bly skiffwona, oc halth stadeli|ka stenen thär wppa mädh stikkonne drägandis träskiffwona wmkringh mädh wenstre handenne oc swa löper oc tridzan wmkring oc blyskiffwan oc smirillus äther och formerar stenen mädh kanther äller slindor äller trindan oc som tw wilth honom lagha mädh stikkonne, Jtem när stenana haffwa sin skapilse oc formam som tik täkkis, tha skwla the sydan göras skinande, Oc tha sla lösa the tridzona som haffwer bly skiffwona pa hwilko tw haffwer arbedath mädh smirillo Oc säth wp the tridzona som haffwer pa sigh thenskiffwona, oc Tak swa eth stykke tripolam oc halth paa the skiffwona drägandis wmkringh oc läth wathn ther til mädh, oc swa halth stenana ther wppa som sithia pa stikkonne drägandis wm kringh til thes the bliffwa skinandis, Oc är merkiandis ath tripola oc smirillus skwla ey lathas pa ena skiffwa, thy the sämya sigh jnthe, Jtem til ath slätta nokra stena ma haffwas en halff andra spanna long tiok

bly fyöl, oc thär wppa läggiandis smirillum malnan
slipes | stenana lathandis wathn thär til mädh, 191 r.

Graffwa beläty äller annath j stena 5

Göris en kringloth skiffwa swarwat maxan tw
fingers tiok oc halff andra spanna bredh, oc gönom
henne fästis en stadhogher järn axul, swa sidhan
säties then axullen hwar ändhen gönom sina fiölena
som standa nädhan vndy eno bordh stadfäste jam-
lika, Oc swa j them ändanom aff axullenom som
wither til wenstre handena gönom fiölena warj swa
giordher ath ther wppa kan sätyas en lithen järn-
windher som til en sliposten, oc skiffwan gröpes
alt wm kri[n]g äggena ther strängen skal j liggia,
ty hon skal löpa affwer ägh mällen bäadhen brädhen
wndy bordith som en sliposteen, Sidhan göris try
holl pa bordith swa ath the swara räth affwer the
skiffwona ath radh thet mithwagis är mith affwer
skifwona, oc the andro tw holen hwart thera try
fingher fran the holeno | swa ath the swara räth 191 v.
affwer skiffwonnas ägh, men the ytersta tw holen
skwla wara snedskwren oc bredh som tw twär-
fingher, hwarth thera, thy gönom them skal ganga
en groffwer harpo stränger nidher wmkring skiff-
wona oc wp wm en mässingx axul, Oc j thet
holith som midhwagis är säties eth swarffwath trä
twärhandhs högth haffwandis j öffwersta ändanom
eth holl, oc thet trädh warj ey tiokkaren än en
stor fingher, Sidhan swarffwes eth annath trä som
skal sätias affwan wppa thet trädh j holith som är
j ändanom swa ath thet kan stwndom afftakas, Oc

thet öffwersta trädh warj trinth swarffwath som eth mattelikith äple äller en knapper, oc twärth gönom swarffwes äller bores eth större än en finger ka[n] jn ganga, Sidan bores eth annath myndre hol öffwersth j knappen swa ath thet gar jn j twärholith, Teslikes bores tw annor hol ey stoor nädan wndj j knappen thär som halsen är som sätz j thet träd
192 r. thär standher | fästh j bordith, hwarth thera paa sina sidhona, än ey pa them sidhommen som twärholith är gönom knappen, Oc gönom the tw nedherstha holen skal harpostrengen ga nidher gönom bordith som för är scriffwit vm skiffwona, Men thet öffwersta holith är ey til annath vtan til ath jnstinga stränghen, Sidhan j thet stora twärholith skwla swarffwas twa kringlor aff bosbon swa ath the kwnna sätyas jn hwar pa sina sidhona j thet holith, oc hwar thera fästis mädh enom järnpinna lithlom som sätyas gönom eth stykke aff knappenom oc j kringlorna, oc hwar the kringlan skal haffwa mith pa sigh eth litith hol trinth j hwilkom axullen skal löpa, Then axullen skal swa göras, Göris eth mooth aff leer wm ena formo som är swarfwath aff trä som axullen skal vara skapadher, oc thär j stöpes axullen aff messingh oc än sidhan swarffwes
192 v. Axullen skal ey wara längre än han | kan räkkia gönom then förnämda knappen litith meer [än] eth stras bredh, oc mith pa honom skal wara en lithen tridza stöpth mädh samma giwtilse aff messingenom wm hwilka strängen skal löpa, Oc then axullen skal wara bäggia wagha widher the tridzono tiokker som en barnna fingher haffwandis ändalangs gönom sigh eth fira kanth hol. äller trekanth, j hwilketh skwla

sätyas oc wth takas m*a*nga järn naalo filadhe äfft*h*er th*et* holith oc laghadhe, M[en] holen pa kri*n*glom-men laghis äfft*h*er axwllens tiokheth, Sidhan säties th*e*n axullen jn j knappen oc hwar kri*n*glan pa sina sidhona oc fästis som förscr*i*ffwith är, Th*e*r näst sätyes stre*n*gen offw*e*r axullen gönom the förscr*i*ffna holen oc gönom bordith oc wm skiffwona oc sömes sa*m*man badha ändana swa ath jnga knwtha hindra äll*e*r hafftha g*e*rny*n*gena, oc til at begripa nokoth the skipilsen säth*e*r jak tessa äfterfölyande figuram oc liknilse:—

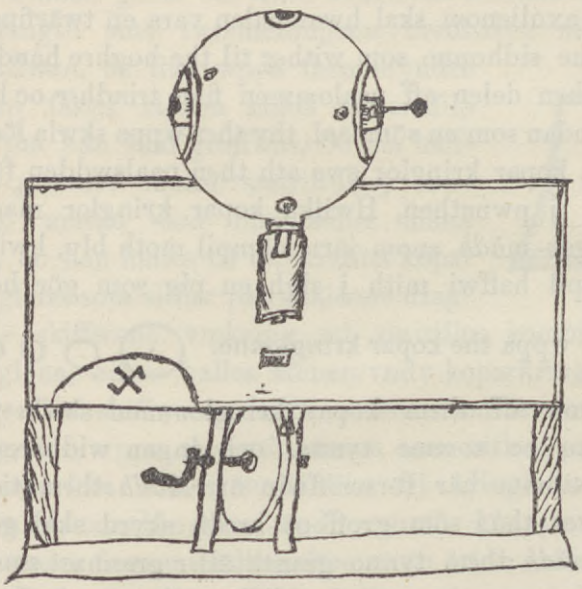

Jtem skär*is* eth stykke aff bordheno för we*n*stra armeno*m* th*e*r th*etta* merkith ⚔ standh*e*r 193 r.

Swa stor oc langher skal axullen wara stöpther aff messing oc swarfwader oc tha mädh honom arbedhas smöryes mädh olyo:—

193 v. Naalana oc kringlorna göra 6

Göris manga smaa järn naala swa ath the kwnna sätias j axwllen ändalanghs filadhe mädh tolka slindor som holith haffwer j axullenom, Oc wthan före axullenom skal hwar nalen vara en twärfingher pa the sidhonne som wither til the hoghre handena, Oc then delen aff naalommen files trindher oc hwas til ändan som en sömnaal, thy ther wppa skwla lödhas smaa kopar kringlor swa ath then naalswdden fästes mith j pwncthen, Hwilka kopar kringlor maagha hwggas mädh enom järn stämpil moth bly, hwilken stempil haffwi mith j sigh en pig som gör holith mith wppa the kopar kringlonne. 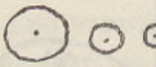

Somme aff them kopar kringlommen skwla wara tiokke oc somme tynne. och jngen widharen än the största här förscriffwin är, Mädh them tiokko grawes thär som groff oc bredh skyrd skal göras, oc mädh them tynno granth äller grannast som eth haar, oc somme när the bliffwa vth nötte haffwa ey wthan ythersta pwncten, oc the tarffwas mykith

194 r. Tessa kopar kringlorna skw[l]a lödhas paa naalannas ända swa, Takes theen oc files granth

som myöl m*ädh* enne järn fiill, oc th*är* til m*ädh* stötis tör gran qwaadha, oc sätyes kri[n]glan pa naals wdden lätand*is* aff the filadho theneno oc qwado*n*ne wm kri*n*g nalena paa kri*n*glona hallandis swa j lwghan aff eth bre*nn*ande lyws oc strax tenit är smälth takes aff lwghano*m*, oc st*r*ax tenith är starknath, tha är kri*n*glan fästh, Oc när en kri*n*gla ward*er* alsti*n*gis affnöth fästis en a*n*nar th*är* wppa j geen, Oc the nalen säties jn j axwllen fästandis henne m*ädh* enom klenom järntraadh j axwllens ända som with*er* til venstre handena tre*n*giandis jn j axullen:—

Sidhan göris eth litith swarffwat träkäfle tiokth oc langth so*m* tw*m*melfingre*n* bredharen nidhan än affwa*n*, oc th*er* wppa th*en* myndre ändan fästis stene*n* m*ädh* förscriffno lim tha han skal graffwas, Oc tha haffwes gra*n*ner malin smirillus j e*n*ne lithlo marka skal blandadh*er* m*ädh* olio, oc han halles til för|scriffna kopar kri*n*glona som sith*er* paa naale*n*ne dragandis skiffwona vmkri*n*g ath smirillus ko*m*bir pa kri*n*glona, Sida*n* halles stenen vndy koparkri*n*glona drägandis skiffwona m*ädh* wenstre handenne vmkri*n*g, Oc wppa th*et* ath stenen som sith*er* pa trä käffleno ka*n* hallas stadhelika til kri*n*glona tha sätyes tw*m*melfingrens ändhe moth knappen, oc th*en* andre fingre*n* nädhan före moth trädh hallandis käffleth j tw*m*melfingersens ledhamoth som kall[as] are j sangeno*m*, Oc ä som the kopar kri*n*glan äth*er* sig jn j stene*n* swa sees offta oc jämlika til strykandis aff stenenom smirillen som ko*m*bir m*ädh*

194 v.

skyrdhenne, oc thet göris mädh samma twmmelfingrenom som käfflith hallis oc regeras, Oc stwndom trykkes stenen j blöth wax som är blandath mädh granth malith oc siktath kol skodhandis thär j waxeno hwar som tarffwas meer jnskäras äller graffwas j stenen, Oc när then smirille stenen mynskas pa kringlonne. tha halles ather markaskalen til som förscriffwith standher, oc är förmykin smirillus pa kringlonne tha strykes | pa knoghan aff höghre handennas twmmelfingher, oc thär takes ather j gen mädh kringlonne swa som tarffwas Oc til ath graffwa en sten wäl tarffwas offtha wmskiffta naalana ä som tarffwas graffwa grofft äller granth,

195 r.

Göra stenen skinande 7

Sidan stenen är graffwin skal han göras skinande, oc thär til göris eth anbwd aff swina börstom swaa langth som ytherste lidhen oc tiokth aff enom fingher bindandis mith wm börsterna starklika mädh enom traadh skärandis börsterna widher baadha ändana, Sidhan sätyes the börsterna swaa bwndhne pa ena slindotta naall som jnga kringlona haffwer, oc then ändhen aff nalenne warj nokoth breder paa hwilken börsterna sätyas, oc när the ärw satte pa naalena läggis j wathn ena lithla stwnd swa sithya the stadoghe pa nalenne, Sidhan sätyes the nalen mädh börstommen j äxwllen oc fästis som the andro nalana, och haffwes eth stykke aff tripolo vaath | hallandis thet moth ändanom aff them börstommen. oc draghandis skiffwona vm

195 v.

kringh swa ath tripola fästis paa börstommen, Sidhan halles moth then börstans ändha then wthgraffne stenen som sither pa käffleno draghandis skiffwona wmkring, och swa slipes stenen moth ändanom aff börstommen mädh tripolam til thes han bliffwer yffnelika skinandis klar Oc sidhan mädh enom kniffz wdh stingis lös fran käffleno oc renses aff limeno mädh kniffwenom:—

Förbätrilse när jlla är graffwith 8

Offtha händher ath man raaka graffwa wrangth oc ey swa som man wille äller skwlle, oc tha förbätres thet swa för än stenen görs skinande takandis malnan smirillom oc olyo latandis pa stenen som sither pa käffleno oc slipes mädh eno stykke kopar til thes ath thet som wrangth är graffwith är wth nöth, oc sidhan skäris räth mädh granno athwakth, oc thet kopar stykketh warij twärhandz langth oc breth som en fingher wm aller stenen | skal slipas, 196 r. Äller som en kopar pynne twärhandz langher slipandis mädh ändanom när litith skal wth plaanas thär som wrangth är graffwith:—

Göra lither wndy stenana 9

Offtha graffwas waapn. skiölla. oc mangskona tingh j stenana, oc när the ärw lywse j gönom som glas magha them giffwas lither wndy swa som wapnen wthkräffya j tolke mattho, Takes aldra bästha färga som blaa lazwr oc males wäl särdelis tör, oc sidhan ganskans klar pix greca äll hwith haardh gran-

qwaadha, och smält*is* j eno lithlo glas, äll*er* glaseradho leerkar pa eldeno*m*, oc th*er* j röres th*en* malne lazwre*n* alstin*gis* wäl sa*m*man, oc sidhan bewar*is* renlika, Teslikis tilredhes oc rödh*er* aff senober oc qwaadho, goll aff auropigmento oc quaadho oc andre fl*ere* lith*er* hwar särdelis so*m* tarffwas Sidhan haffwes eth anbwd skapadh som en lithen taangh aff järn,
196 v. m*ädh* | hwilko stene*n* kan haallas stadelika swa warand*is* skapath, oc j hänne sätyes stenen swa

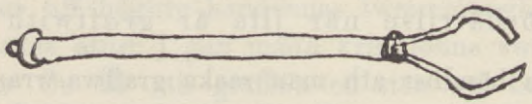

ath tanghen haller wmkr*in*gh stenens brädda, Oc swa haffwes eldglödh*er* tre äll*er* fira, oc takes litith aff förscr*iff*no*m* litho*m* m*ädh* kniffz wddenom oc wärmes widh*er* eldglödhena oc strykes pa sthenen pa th*en* wagh*en* som han är jnthe graffwin, aktand*is* hwadh lith hwar delen j wthgrafwilse*n*ne skal swa*ra* ok wapneno, Oc vm nokor delen skal wara förgylth*er* j wapneno tha strykes th*er* wppa litith aff the hwitha aff äggeno oc läggis th*er* wppa th*et* str*a*x tynnasta driffwit gwlbladh, Sidhan alle lith*er*na ärw wppa lagde oc törkadhe strykes affw*er* m*ädh* the hwitha aff äggeno oc läggis eth driffwith selffbladh affwer alla lith*er*na thy th*et* gör lith*er*na klara at synas gönom stenen

197 r. Göra blad vndy dyra stena som tyäna j gwlsmedz g*är*n*in*gh 10

Tak en ducath, oc swa mykith goth selff som iij ducata vägha, oc tw lod aff rensadhan kopar oc

smälth alth wäl samman giwtandis thet sidhan j thet afflanga järnith ther gwlsmedhe plägha giwtha, Sidh[an] slaas the materia pa städheno mädh hambrwm oc räkkis wth offtha glödgandis henne när hon hambris til thes hon bliffwer alstingis tyn, Oc wppa thet the materia kan thes bäther wtdriffwas oc göras tyn läggis twäfall äller trefaal samman böydh swa böstandis mädh hammarenom, Sidhan thet är nogh tynth göris hwith j swa mattho, Takis winsten stötther som pwlwer oc en handh fwl mädh renth salth lika aff hwario, oc litith renth wathn rörandis samman oc sywdhande, oc thär j kastis the wthslagna materia glödgad oc thet kallas almenneliken hwithmeran, Sidhan takis en slätther hals aff eth glas som är spanna longher, oc thär | läggis the wthslaghna materia wppa Oc 197 v. skaffwes warlika mädh eth hwast järn swa ath the tynna materia ey söndher riiffz, Sidhan haffwes eth renth koparstykke oc slath spanna langth, oc thär wppa lägh thet samma som tw haffwer wthslaghith oc skaffwit oc tripolam affwan pa thet haffwandis eth litith trä som ena lithla klwbbo ey tiokkaren än en fingher, Sidan skölyes thet tynna bladith mädh reno wathne oc törkes mädh klädy, Sidan tak stenen ameti[s]tum mädh hwilkom gwlsmedher plägha brwnera, Oc brwnera thet bladith wäl moth eth glas, Sidhan haff en oghn lithen swa skapadhan oc twa spanna höghan, affwan warandis ena halffwa span bredher oc yppen,

Sidhan haffwes en tangh alins langh oc pa henne en lithen ringh hwilken tw kanth fram skiwtha
198 r. | pa tangena trängiandis henne samman när nokoth skal mädh henne hallas, oc dräghas til baka ypnandis tangena, Sidhan tak fiädhra aff pernice jd est [*tomrum*] aldra smärsta skwrna, oc öffwerskäraras flok aff skarlakan likamykit aff hwaryo oc blandis först wäl samman, Sidhan läg rena eldh glödher j oghnen som jngen rök haffwa, och strax läg pa the glödherna the mengdha fiädhrana oc flokken stängiandis oc täppandis oghns mwnnen ather som är nädhan, Ther nästh Takes thet förscriffna bladith nögha j brädden mädh tangenne hallandis thet affwan affwer ognen j then röken som gar aff fiädrommen oc flokkenom, thy han bliffwer stwndom grön oc stwndom annars, Then förste röken giffwer lithen pa bladith som tyänar läggias j gwlringa vndy topasium, Then andre röken tyänar wndy jacinctum, Tridye röken pa bladith tyänar vndy rwbinum, Fyärdhe balasio, Fämthe zaphiro, Syätte smaragdo, oc thet är mykit lönliken konsth j blandh gwlsmedher:—

(Fol. 198 v. blankt; nu med senare skrift.)

Fiska corel j haffweno 11

199 r. Är troandis ath j haffweno widher Norgis landh ma finnas corel, hwilkit ma swaa wptakas, Thär som ärw högh bärg j strandenne vidher haffwit plägar thet wäxa pa bothnenom ena wikw syös wth fran the bärgeno thär haffwit är sextyo fagna dywpth, Haffwes twa baatha, oc the j hwaryom baatenom ärw haffwj en storan bredhan sten som

wägher fira pwndh hwar stenen fästan widher togh som räkkia til bothnen, oc roandis tith oc hith, aather oc fram drage the stenana pa bothnenom ath the slaa lösth och brytha korelith fran rotenne ther thet wäxer, oc swa haffwi näth äller ena noth sänktha nidher pa bothnen draghe hänne ther som stenana ärw släpade pa bothnenom, Oc korelith fasthnar j traadommen oc nothenne mädh sinom grenom, oc swa wpdragis mädh notenne, Män wm thet ey finnes mädh första sökiande, lethes tha likowäl mangom stadhom, Thy wm sidher komber thet före garnen, oc bliffwer rikeno ther aff mykin winningh,

Sequitur in presenti libro B folio 229 Göra raff

Göra raff 12 228 v.

Tak en swina magha äller grisa magha, oc rensa honom wäl, sidhan bläs honom wth som ena blaaso oc läth törkas, sidhan tak thet hwitha som är jnwärtis j aanda äggiom, oc thär j blanda grannasta malith saffran, oc thet swa sammanblandat mykith wäl, läth j then grisa maghan, oc swa hängis in j en oghn twa äller tre dagha til at törkas, sidan thak the materiam wth oc stöth oc mal pa enom steen mädh linolyo, oc sidhan gör thär aff hwath formas tw wilth sätiandis j ognen til ath törkas, oc thet bliffwer som fäghersta raff, Och wil tw thet göra än hardharen, tha tak raff oc stöth j myöl oc mal mädh lin olyo, och blanda thär til mädh, Thet är prowath oc haller,

Lima stena samman äller glas 13

Tak biacham ℥ j Boli armenj ℥ j oc blandis samman mädh ferniso, oc limes thär mädh,

Annarledis

Tak osläktan kalk en deel, Biacham halff swa mykit, oc males samman oc blandis samman mädh the hwita aff äggeno söndher slagith som til färgho, oc limes thär mädh,

Göra stora pärlor 14

229 r. Tak manga sma pärlor oc läg them j wathn som giorth oc distillerat är aff sal nitro oc wictril, oc thet vathnit äther them sma som myöl j twa äller tre dagha, sidhan säties thet vathnit oc pärlorna pa lättan eld, oc thet wathnit törkas borth, oc pärlorna bliffwa ather widher bothnen som en degh oc smöryas fingrana mädh hönsa jsther och swa formera aff them deghenom stora pärlor stingandis hol gönom hwaria mädh enne naal, oc swa läggis pa eth renth brädy sätiandis j wädhrith äller solena ath törkas ther ey är doffth äller mwl, Oc tha the ärw väl törkadhe, tak en fisk som kallas tinka äller swthara wpskärandis oc vth takandis jnälffwen aff honom, oc läg the törkadha pärlorna jn j honom, ey swa ath the taka hwar the andro, äller liggia samman, oc lyk swa fisken ather läggiandis honom jn j eth pasteel

giorth aff deegh sätian*dis* th*et* in j oghnen til ath stekias, och sidhan tak th*et* wth, oc tw findh*er* tha p*är*lorna wara fagh*er*lika lithadha,

Annarled*is*

Tak ena vikth p*är*lor, oc iiij vikther sap aff the frwktenne so*m* kallas limones | distillera*ndis* m*ädh* 229 v.
eno*m* filth, oc th*er* j läg sma p*är*lor j tyo dagha, oc the smälta th*er* j oc sidhan gör th*em* til swa som förscr*i*ffw*i*t är wm th*em* oc th*en* fisken tinka etc^ra^

Sequitur in libro C folio 131 Göra raff

Cod. c. 131 r.

Göra raff 15

Tak th*et* hwita aff äggiom färsko*m* aff hönom, gaaso*m* äll*er* aandom vorpen, oc th*et* wridh länge m*ädh* eno*m* swa*m*p til thäs al fradha*n* gangh*er* borth, sidha*n* distillera th*et* klarth m*ädh* eno*m* filth, Sidha*n* tak th*et* wathnith oc läth j th*et* litith aff gumj arabicum oc carabe lika mykith aff hwaryo lätan*dis* th*et* blötas j the ägh wathneno, Sidha*n* distill*era* th*et* m*ädh* filteno*m* til thäs th*et* bliffw*er* alsti*ngis* klarth, oc läth th*er* j litith aff saffran, oc so*m*me läta th*er* j lim giorth aff fiska magho*m*, oc ey gumj, Sidha*n* säth th*et* j solena latan*dis* th*et* törkas til halffz swa at th*et* görs tiokth, Sidha*n* tak hwath formo tw wilth, oc smör hänne m*ädh* linolyo, oc swa form*era* th*er* j hwath tik täkkes, Sidha*n* läth th*et* wäl törkas j solenne j eno glaseradho kar, oc bliffw*er* fäghersta raff

Göra cenober 16

Tak eth glas äller glaseradhan ampwl oc honom bedragh starkelika mädh luto sapiencie Sidhan tak iij marker qwekselff, oc twa marker brennesten, oc läth brännestenen j eth lerkar glaserath sätiandis
131 v. | thet pa eldhen som ey är starker til thäs thet smälther, Sidhan läth ther j qwekselffwith rörandis mädh enom käp väl blandandis samman swa at thet qwekselffwit dödgas, Sidhan lägh thet pa ena brena hal til ath kaldna, Sidhan stöth thet, oc ther nästh läth thet j ampwllen förscriffna, Sidhan säth then ampwllen paa ognen athanor görandis wndy sakteliken kol eldh, ey starkelika täppandis ampwllen, oc tha tw seer golan rök wth ganga som saffran, tha täp wäl aather ampwllen mädh leer, görandis eldhen ä meer oc meer starkaren, Sidhan tha tw seer rödhan rök ganga wth affwan j glaseno, tha är thet nog swdith oc bränth, oc tak thet aff eldenom latandis thet warda kalth, oc ypna ampwllen takandis cenobrith,

Litha been 17

Tak benen oc läg them j starkasta ätikkio j viij dagha, oc sidhan sywd them j ätikkionne, oc swa läth j the sammo ätikkiona hwath lith tik täkkis
132 r. giffwa, oc litith aff sal armoniacum | sywdandis ena reso til thes ath lithen bither segh jn j benen litandis them badhe jnnan oc wthan etc^{ra}

Göra korel 18

Tak hwith oxa horn oc fila them gran som grannasta myöl mädh enne fil, Sidhan läg thet j starkasta lwth j xv dagha ath thet bliffwer blöth som wathn til ath silas gönom eth haar saldh, äller sikto dwk, Sidan tak cenober wäl malith oc blanda thär j görandis thär aff bandh stena, oc bora strax holen pa them, sidhan läg them j solena til ath törkas, äller pa eldhmöryo, Sidhan sywd them j linolyo, oc the bliffwa faghre oc godhe,

Sequitur in presentj libro C fol. 162 Lim aff aala skin

Lim aff aala skin 19 162 r.

Tak ala skin törkath j skwgganom, och läg them j wathn tre dagha at blöthas Sidhan hakkes mykith mädh enom kniff pa eno brädy, oc swa lätes j wathn til ath sywdas länge mädh lättan eldh til thäs maxan alth wathnith är swdith borth aff them skinnommen, Sidhan siles oc wridhes gönom eth linneth klädy j en kätil, äller mwllögh, oc sätyes til ath swalas, oc sidhan skäris j mang stykke oc läggis j skwggan til ath törkas,

Lim som ey blotnar j vathn äller eld 20

Tak osläktan kalk iij dela, malith hammarskäl aff järn j del, en del winsten, oc en del salt males hwart särdelis, och sidhan blandis mädh lin olyo,

oc stötis ältandis samman, oc thär mädh lima stena oc trä,

Lim til stenhwggara 21

Tak osläktan kalk iij dela, vinsten en del, males särdelis, oc blandis samman mädh färnisso som malara nytia, oc limes etc^ra^

Lim aff skinnom oc affskyrd 22

Tak affskyrd aff skinnom, oc wm swa är ath the haffwa kalk pa seg, tha läg them j renth wathn j
162 v. | twa äller tre dagha oc twätta kalken borth aff them, Sidhan lägh the affskyrderna j renth wathn sywdandis j sex thima, oc tha som tarffwas spädh thär paa mera wathn, oc rör offta thär j mädh enom käp, Sidhan nogh är swdith sila thet gönom eth linneth klädhy j en kätil, oc sidhan thet är swalat skär thet limith j stykke törkandis j skwgganom pa enne notha garn,

Lim til glas 23

Tak viride eris, minyo, oc färnisso, oc males samman lika wikth aff hwaryo oc thär mädh limes glas äller stena, oc törkes wäl, thet haller j häskonne,

Lim aff fiska benom 24

Tak gäddo ben äller annor fiska ben oc törka them, Sidhan stöth them j enom mortara, oc sidhan sywd

them j wathn swa myklo som tarffwas, oc wäl länge, oc fresta när thet wathnit takit gör fingrana lodha samman, oc tha sila thet sätiandis til ath löpnas samman oc skäris j stykke oc törkes,

Lim til stena 25

Thus, mastix, pix, cera, smältis samman, oc bliffwer eth lim til stena,

Sequitur in presenti libro C ffol 170 Göra pärlor

Göra pärlor äller bandstena 26 (170 r.)

Tak the stenana som finnas j fiska hoffdom manga sankandis, stöth oc mal them granna som myöl, oc gör aff the en deegh mädh the hwitha aff äggeno raa, oc thär aff formera trinda bandstena äller äffther thinom wilia, oc gör hool pa them strax tha the ärw blöthe sätiandis nokra börsth äller straa j holen, oc tha the ärw nokoth törkade sywd them j sötho myölk, oc sidhan läg them j wädhreth ath törkas, Jtem samwledis magha göras band aff korel malno, äller aff stenom hwithom som finnas j strandenne,

Göra dyra stena 27

Tak cristallum äller cristala glas, stöth oc mal. sikta granth ena mark, oc ena mark bränd hiorta been, äller annor väl brendh been stöth oc siktad, oc j [½] mark sal alkali, oc malith blandis samman,

oc läth th*et* j ena starka krwko bedraghna väl
170 v. | m*ädh* luto sapiencie oc täth lok affwa*n* wppa tilklemth, oc swa säth he*n*ne j en oghn th*är* glas göras j fäm dagha äll*er* längh*er*, oc th*är* smälth*er* th*et*, sidhan lät th*är* j malin lazwr oc bliffw*er* zafirus, Äll*er* viride es, oc bliffw*er* smaragdus, Äll*er* crocum ferrj, oc bliffw*er* topasius, äll*er* cinober, oc bliffw*er* rubinus, äll*er* auripigmentum oc andra lith*er*, oc sida*n* gör them til j hwath matto tw wilt m*ädh* smirillo, oc tripola etc^ra^

Göra gemmas 28

Tak th*et* hwitha aff raa ägh ma*n*gom oc läth j eth glas, oc risth swa länge the lössas som wathn, Sidhan läth th*är* j malith saffran, äll*er* andra malna färgho, oc rör th*et* sa*m*man m*ädh* enom käp länge, Sidhan distillera th*et* wathnith aff m*ädh* filtenom äll*er* gönom eth linneth klädy, oc sidhan läth th*et* wathnith j ena oxa blaaso bindand*is* affwa*n*, oc he*n*ne wphä[n]gh j skwggan j tre dagha, oc wil tw göra stena lywsa j gönom, tha sywd the blasona j wathn ath hon bliffw*er* wäl gönom swdhin m*ädh* the j he*n*ne är, oc th*är* aff gör stena äll*er* annath hwath tik täkkis äll*er* swarfwa,

Göra smaragdum 29

171 r. Tak agrestum oc distillera m*ädh* filtenom, oc läth th*är* j viride es, oc alwn, oc läth j eth glas, oc th*är* j läg cristal j xx dagha, oc han bliffw*er*

färgadher som smaragdus, och täslikis ma göras *mädh* andra lither,

Jtem läg cristallum j alwn j tolff dagha oc sidhan sywd hon*o*m *mädh* wiride ere, oc bliffw*er* litadher som smaragdus,

Jtem tak sal alkali xvj lod, oc cristallum bren*d*an j kalk viij lod, kalk aff bly ȷ [½] lod, oc smälth alth sa*mm*an j eno*m* degil oc bliffw*er* thär aff en smaragdus,

Göra ametistum 30

Tak sal alkali ʒ viij, kalk aff cristal ʒ iiij, ha*mm*arskäl aff kopar malith ȷ [½] vnciam, giwth alth til sa*mm*an oc b[l]iffw*er* etc^{ra}

Göra en sten so*m* tänder eld, 31

Tak j m*a*rk calamite oc stöth j mortarenom oc tak picem grecam, oc bre*n*ne sten, och osläktan kalk lika aff hwario j m*a*rk, oc mal alth gra*n*th, oc sidha*n* läg calamitam j en deghil, oc swa andra flona aff them andra pwlweres, oc swa flo pa flo, sida[n] läg eth lok pa deghille*n* klema*n*d*is* täth til *mädh* luto sapiencie, oc swa säth hon*o*m j en oghn thär glas göras j trättan dagha, | sidan tak deghillen 171 v. wth oc läth thär til meer aff them förscr*i*ffno*m* pwlw*er* oc säth samwled*is* ath*er* jn j ognen j andra xiij daga, Sida*n* tak th*et* wth, oc är en bri*n*nande steen swa ath när wathn ko*m*ber paa hon*o*m giffw*er* han lwgha aff segh,

Känna stena sanna fran falskom 32

Tak stenen oc slipa honom pa enne bly skiffwo, oc är han aff glas, tha taker han til segh leth aff blyno, Jtem haffwer stenen j segh nokra blädro tha är han aff glas,

Gör[a] cristallum 33

Tak cristallum oc mal, oc aff the pwlwereno tak en del, oc en halffwan del aff calcanto, oc blanda samman, oc säth j elden mädh enom deghil oc smälther, oc swa gywth thär aff hwath tik täkkes j nokra formo,

Hic persalta quinque capitula sequencia

(172 v.)

Göra en dyran sten 34

Tak j del salth, oc en del auripigmentum wäl malith, oc läg först ena flo aff salteno, oc andra aff auripigmento, oc swa flo pa flo, j ena krwko, oc bedrag henne oc täp mädh luto sapiencie oc säth j starkan eldh til thäs thet smälther, Sidhan tak thär aff 10 lod, oc x lod marchasitam brända blandandis samman, oc smälth j eldenom j enom deghil oc bliffwer en fagher sten hwilken ma slipas oc polieras

Göra pärlor 35

Tak snighla oc distillera wathn aff them, oc tak stora marka skala j älffwommen ärw, oc thet swartha

skaff borth, oc [thet] hwith oc renth är stöth j mortarenom | oc mal som grannasta myöl, oc thet 173 r.
myölit wäth tre resor oc ather törka j mällen mädh the förscriffno wathneno, Sidhan tak myölk giorda aff mastice, oc blanda mädh the myöleno görandis som en degh oc thär aff gör perlor äller bandhstena j nokre formo, oc gör hol pa them, och swa läg them j skwggan til ath törkas, Sidhan haff thet som skinande är skaffwith aff jnwärtis perlomoderenne äller marka skalommen, oc thär j läg the formerada perlorna, oc bliffwa faghre,

Göra brinnande cristal sten 36

Tak twa cristal stena som ärw giorde jnwärtis hole oc kwnna hwälffwas samman trinde äller rwnde som eth äple, oc lägh thär jnwärtis manga marka som skina j mörkeno, oc rwtith trä som skin j mörkeno pila trä, oc hwnda galla, oc hwälff samman badha stenana lykkiandis the jngen jnne, oc wärm annan stenen, oc strö pwlwer aff mastice pa brädden oc thet limar samman oc then cristallen skin j mörkeno,

Ad idem 37

Tak the markana som skina j mörkeno en storan hop, oc stöth j mortarenom, och | läth j eth glas 173 v.
sätiandis nidher j hetha dyngio j tre daga, Sidhan distillera thär aff wathn mädh hiälmenom, oc thet wathnith läth j eth klarth glas oc swa mykit qwekselff mädh, oc thet lyser j mörkeno,

Sequitur in presenti lib[ro] C fol 178 Scriffwa gwl bokstaffwa

178 v. Scriffwa gwl bokstaffwa 38

Tak cristal oc mal grannan, oc tämperera mädh the hwita aff äggeno, oc läth törkas, Sidhan gnidh thär affwan wppa mädh gwl, oc thet synes som thet waare scriffwith mädh gwl, täslikes wm thet gnidis mädh selff synes wara selff bokstaffwa,

Persalta hic vnum capitulum

(179 r.) Göra stena contrafactos 39

Tak ℥ iiij aff kalk som brändher oc malin är aff cristal, ℥ ij malith glas, ℥ j safrj, ʒ ÷ aff lithenom grassa, oc läth j en deghil, oc säth j en ogn ther glas göras j tre äller fira daga, oc bliffwer zafirus,

Göra prassium 40

Tak ferretum j del lätandis til xlviij dela aff förscriffnom tingom görandis som förscriffwith standher wm zafirum, oc wil tw haffwa granatam, tha läth nokot litit mer aff ferreto som förscriffwit är görandis,

Göra smaragdum 41

Tak hammar skäl aff kopar malandis oc törkandis widher elden som myöl, oc ther aff xx dela blanda j förscriffna kalk görandis swa som förscriffwith är vm zafirum,

Topasium göra 42

Tak j del aff järnbärgs malm, oc brän, oc mal gra*n*nan, oc blanda j vj dela aff förscr*i*ffnom kalk görand*is* som för etc^{ra} | Et nota quod semper debes 179 v.
ponere supra iiij ℥ calcis cristalli, ij ℥ vitrj, oc aff lethenom som förscriffwith är,

Göra cristalla kalken 43

Tak cristallen oc läg j oghnen til thäs han bliffwer rödher, sidhan släk honom j olyo twa äller tre resor hwilken olya giord är aff winsten,

Göra smaltum 44

Tak järnbärgs malm wäl brändan, oc j del thär aff blandis mädh vij dela glas som förscriffwit är, oc aff lithenom grasse ȷ [½] del, oc thäs meer tw läther thär j aff litenom grasse, thäs snarlikaren flyther thet, förwtan j grönom lith, j hwilkom skal thär aff ganskans litith lätas,

Jtem til grönth, tak hammarskäl aff kopar ena wikth blandandis j viij wikther glas,

Jtem til blath smaltum, tak ena wikt safrj oc viij glas wicther, oc ȷ [½] vikth grasse

Jtem til swart smaltum, tak ena wikth safrj, oc x victher glas, oc ȷ [½] aff lithenom,

Jtem til golth, tak ena wikth aff litenom oc iiij aff glaseno, oc altid thes mera aff litenom grasse

lät*is* til, thes snarare*n* smälth*er* th*et*, oc thes mi*n*dre thes senare*n*,

Jtem tak cristalum ij m*ar*ker oc mal til pwl-
180 r. w*er*, oc tak bly asko malna m*ädh* salth | ena m*ar*k, oc blanda sa*m*man, oc säth j elden til thäs th*et* smälth*er*, män pwlwe*ret* aff cristallen*om* skal tilförna liggia ix dagha j starko ätikkio j hwilko alwn är smälth,

Sequitur in libro A folio 135 Göra perlor

SKINNBEREDNING
OCH
"SÄTHERWÄRKSKONST"

[*Kap.* 1—19 *okända.*]

Cod. a. 14 v.

Gwlskins oc selff skins Konsth 20

Wälyes försth god barkadh skin, aff hwilkom haarith är alstingis wäl takith. swa ath haar re*m*men är jnthe riffwi*n*, oc ey alstingis mos-barkath, The skinne*n* blöthes alsting*is* wäl j wathn, oc sidhan läggis hwarth ski*n*nith pa eth bordh, oc strykis wth ganskans wäl aff allom rynkiom oc fallom m*ädh* hando*m*me*n*, älle*r* m*ädh* enom bolom oc spa*n*na bredho*m* järn spadha hwilke*n* swaa är wordhin, oc m*ädh* honom twingas wathnith wth aff ski*n*no*m*men, Oc strax haffwis tynth lim so[m] swdith är aff reno pärman, oc kalth warandis som eth galre leffrath, oc aff the takis oc gnidhis pa ski*n*nen m*ädh* hand-o*m*men vm alla haar re*m*mena swa ath th*et* smälth*er* oc wärmes aff handa*n*nas gnidilse pa ski*n*neno alsti*n*gis wäl, Tha st*r*ax haffwis eth twädoblath sa*m*manlimath paper, ena halffwa span breth, oc pa th*et* läggis driffwith selffbladh swa ath litith hengh*er* wth affw*er* paperith, oc swa läggis pa ski*n*nith som är limdragith, böryand*is* widh*er* en brädden oc swa bladh vidh*er* bladh skikkelika jämsidhis täth wid*er*

annath, swa ath paperith jnthit kombir widher
15 r. limith, oc trykkis lenlika affwan | pa bladhen mädh
enne räffwarwnno swa ath the fasthna widher
limith, Oc är nokorstadz ey tättelika bladhen samman föghath j läggningenne, tha skäris aff selff-
bladommen remma oc läggis thär som fattas, Nar
skinnith är alth affwer lagth mädh selffbladommen,
tha lyfftis wp aff bordeno warlika swa ath thet ey
samman wikis äller fallas, hängiandis thet wp til
thes thet bliffwer halfftorth j hwsith, Oc swa selff-
w[er]es al skinnen swa mangth tw wilth tha arbedha,
Thär nästh takis the halfftorkadha skinnen oc fästis
mädh smaam spikom pa tyn bordh äller brädy som
läth ärw til ath lyffta oc wthbäris j solena til ath
törkas, oc ärw haffwandis mangh the bordhen äller
brädin oc väl bredh ath skinneth haffwer rwm
yffnelika spikas räth wth pa them

Brwnera skinnen: 21

När skinnen ärw wäl törkath som ärw selffwerath,
tha bäris jn oc takis aff brädommen, oc lägis hwarth
skin pa ena alstingis slätta hall som standher stadogh
15 v. pa eth bordh, Oc haffwis en | sten kallas ametitus
oc är til sin lith maxan swarthblaa, oc han säties
j eth trä stadhelika swa wordith, ath wm hwarn
ändan aff träno kan hallas
Exemplum

mädh hwario handenne oc
stenen sither mith j träno
oc swa gnidhes the selff-
weradho skinnen ganskans wäl mädh stenenom
trykkiandis til mädh badhom handommen aff allo

makth, Oc täslikis magha läggias blad som ärw driffwin aff ten, oc brwne*ras* pa ski*n*nen m*ädh* stenenom som selff bladh, men the bliffwa ey alsting*is* swa skina*n*de

Gwl färga*n* gör*is* swa 22

Takis 60 besma*ra* m*ar*ker linolya, oc hwar m*ar*k gäll*er* 6 bol, Jtem 15 besma*ra* marker hwitha före qwadho, hwar m*ar*k gäll*er* 2 bol, Jtem 10 aloe epatico besma*ra* marker, marke*n* gäll*er* en julium, Jtem ena halfwa besma*ra* m*ar*k goma arabica, marke*n* gäll*er* en grossa, Jtem vernice de grano swa mykith tik täkkis, marke*n* gäll*er* 2 julios, oc nokor söndh*er* stöth glass, Th*är* aff görs gwlfärghan swa, Haffwis en kätil swaa stor ath han wardh*er* til | halffz fwll*er* m*ädh* linolyo*n*ne, oc ha*n* mwres 16 r. wthe j gardeno*m* nidh*er* m*ädh* stenom oc jordh swa som käthla plägha mwras tha tyära sywdz, swa ath lwgh*en* ko*m*bir ekke wp, thy ath waktand*is* är ath eldh*en* ekke tändis j kätillenom thy ha*n* ey ka*n* släkkias, thy haffwis lith*en* eldh aff törrom träm oc hell*er* aff kool, Oc swa sywd*is* läntelika j tre äll*er* fira thima the lin olya*n*, oc mädhan olia*n* swa sywdh*er*. lätis wernice de grano oc stötta glasith, före qwaadan, oc goma arabica j en a*n*nan kätil sa*m*moled*is* jämsidis nidh*er*mwradha*n* oc smält*is* görand*is* eldh*en* wndy ey mykith starker thy the qwadorna tarffas ey swa mykith sywda so*m* olyan, wtha*n* väl smältas, oc tha the qwadorna smältha röris j th*em* jämlika m*ädh* enom käp räth wm kri*n*gh som altid skal göras, oc ey nw hith äll*er*

tith, oc ey ansölis wtan altid pa ena matto annars fördarffwas wirkith rörandis, Jtem aloe skal wara hakkat smaath som andra nyther, Oc när olyan är
16 v. maxan swdhin läggis j henne eth äller tw | smaa stykke aloe, oc wm the göra aff sigh j kätillenom eth lywdh frasandis tha är thet eth tekn til ath hon är maxan swdhen, Jtem haffwandis ärw mangha fyädhra aff hönsa wingom oc mädh them pröffwas wm lynolyan är swdhin nogh, Döpes pennen aff fyädrenne nidher j sywdhanda olyona ena Aue mario stwndh hallandis, oc swa wptakis, är han tha brendher swa som han haffde warith j eldenom ath tw kanth then pännan smwla söndher mällen fingrommen, thet är santh tekn ath olyan är swdhin, oc thy pröffwes offtha mädh them fiädrommen, Oc tha böryas til ath lätha aloe j olyona ä litith oc litith sändher oc röris räth wm kring mädh enom käp, Oc förwara ath aloe sig ekke lyffther wp oc löper affwer bräddana, Sidhan aloe är alth j latith, tha sywdis swa saktelika til thes affwan pa bliffwer som en hardh skorpa aff aloe, oc hon trykkes nidher j oliona oc röris räth wm kringh, Oc thaa blandis the smälta qwadhan som är j them andra
17 r. kätillenom j oliona rörandis | jamlika mädh käppenom som sagth är, oc sywdis ather j twa thima mädh saktelikom kol eldh, oc röris räth ath alle klimpa lossas oc ga til bothnen som pa bothnenom ware groffwer sander, Sidhan lätis en äller twa droppa aff olionne pa eth renth kniffz bladh, oc när thet är swalath pa bladeno strykis vth pa bladith mädh fingrenom, oc när thet synes pa kniffz bladeno som gwll, haffwandis halfasthigheth som eth lim

när fingren trykkes paa kniffz bladith, tha är th*et* santh tekn ath alth är nogh swdith, oc tha lyfftis kätillen aff eldeno*m*, oc strax siles gönom eth linnith klädy, oc trykkis wäl wth m*ädh* käppom oc sidhan bewar*is* renlika och väl, oc nyties j m*a*ngh aar bewarath til ath göra gylnin*g*ena pa ski*n*nen so*m* ärw selfwerath oc brwnerath: Ok libra aff th*e*m lithen*om* swa giordho*m* gäll*er* j rom j julium, oc 100 ℔ 12 ducatos aurj

Jtem är witand*is* ath twäskona slagh är aloe, som är aloe epaticum th*et* är golbrwnth, Th*et* andra är aloe caballinum oc är swart, oc aff the förstо är en bes|mara m*a*rk swa god til tessen 17 v. lithen, so*m* twa aff the andro swartha aloe,

Göra färnisso 23

Tak swa mangha besma*ra* marker linolyo, före qwadho, goma arabica w*e*rnice de grano oc stöt glas, sywd*a*nd*is* oliona särdelis, oc särdelis qwadorna warlika, oc pröffwandis swa som förscriffwith är, oc sa*m*man lätand*is* äfft*h*er th*et* wth trykth är wm gwlfärgona, tha bliffw*er* th*et* färnissa jnthe haffwand*is* thär j aff aloe etc[ra]

Gwlfärgh*a*n läggis och Säth*e*rwärk pa ski*n*nen 24

Sidhan ski*n*nen ärw brwnerath m*ädh* stenen*om* ametito, wm swa är tw wilt haffwa th*e*m brokoth, tha skwla the sätias äll*er* stamperas m*ädh* wthskwrnom säth*e*rw*ä*rks stokko*m*, oc th*ä*r til malis

röker m*ädh* linolyo, oc läggis paa stokken m*ädh* twem ballom swa som the haffwa thär stämpla beläthi äller böker haffwandis affwan eth skaffth, oc mällen träd oc lädhrit bomwll, oc

18 r. Exemplum naar the swartha rökfer|ghan är lagdh pa stokken, tha läggis thet brwneradha skinnet pa stokken warlika, swa ath forman taker lika pa skinnith, oc gnidhes affwan paa kötwaghen aff skinneth m*ädh* enom kaffla swa ath forman taker wäl, Sidhan lyffthes wp aff stokkenom läntelika swa ath thet ey böyes äller brytes takandis j ena äggena aff skinnith drägandis thet räth wp, oc läggis til ath törkas j hwseno, Sidhan thet sätherwärkith är törth, tha spikis the skinnen pa brädhin, oc bäris wth j klarth solsken, Oc tha takis aff them gwl lithenom som swdhin är swa som förscriffwith standher oc m*ädh* handommen takis oc strykis thär oc hwar swa som klikkandis pa skinnen, oc sidan klappis m*ädh* handommen alth wm skinnith swa som flathkakwr plägha klappas wth j dalommen, oc norghe, thy then lithen wil ey wara gnidhen äller strwkin pa skinnen, wthan swa klappadher wth, Oc thet tw wilt latha bliffwa hwith pa skinneno, thär tak strax aff the gwlfärgona m*ädh* enom kniff warlika som swa är wordhin, oc ey skaffwis selffbladith

8 v. | oc ey raspes sätherwärkith, oc thet aff takith är pa kniffwenom strykes offtha aff honom pa eth klädhy, Sidhan sätyes brädith m*ädh* skinneno wp moth solennas wärma til at törkas nokra thima, Män thy then gullithen giffwer ey yffnelika gola färgho aff enne paläggningh, thy takes oc läggis

nidher the sammo brädhen mädh skinnommen, oc giffwis än ena andra reso pa them aff them samma gwl lithenom swa som för mädh handommen klappandis wäl affwer alth, Oc thet som hwith skal wara renses mädh kniffwenom som sagth är oc säties ather j solena ath törkas alstingis wäl, Män wil tw haffwa skinnith alth förgylth, tha maghe thet sätias mädh stokkommen swa wäl sidhan thet är klappath mädh gwlfärgonne som för, oc jnthe takis aff the mädh kniffwenom, wthan klappes twa resor lithen pa törkandis j mällen ath, och sidhan takes wäl törkath aff brädheno

Stämpla äller grauera skinnen 25 19 r.

Sidhan skinnen ärw sath mädh sätherwärkis stokkenom skwla the graueras, thet är stämplas, Oc thär til haffwes mangskona stämpla aff järn, hwar ena twärhandz langher oc j androm ändanom krwserade oc wthgraffne. hwar äffther sinne mattho, somme smärre oc somme större, oc mädh them stemples oc krwseres skinnen som ärw förgylt äller selffwerath läggiandis them pa ena alstingis slätta hall oc regerandis stämpillen mädh andro handenne, oc böstandis affwan paa stempillen mädh enom fira slindottom trä knyppil twam spanna longom, flythiandis stämpillen jamlika alth wm kringh skinnith, äffther thet som sätherwärksens formor wthwisa, Oc teslikis wmskifftandis stämplana swa som löffwen. roserna. trän. grenana äller andre figure wthkräffia j sätherwärkeno, fförwarandis ath

stämplana hallas räth affwer ända, annars hwgga the gönom skinnen, Theslikis maagha oc nokor löff äller figure maalas mädh färgho rödho äller gröno oc andro färgho pa gwlskinnen, oc strykis affwer maalnyngena färnissa, oc törkis j solenne, Swa ärw the skinnen redho til at göra aff them althara prydilse hyghinde, äller bonadha sömandis them samman

19 v. Sätherwärkis färghan göris swa 26

Tak eth skaala pwnd färnisso, och läth j ena grytho sätyandis pa eldhen, oc eth halffth skaala pwndh spänsgrönth mall samman mädh linolio, och tha färnisan börya til ath sywdha, läth thet malna spänsgröna j färnissona rörandis wm kringh mädh enom käp ena lithla stwndh, oc swa lyfftis aff eldhenom oc bewaris, Thär mädh magha gwlskinnen sätyas mädh trästokkommen äller formommen swa som förscriffwit är wm röken

Göra pa skinnen damaska blommor 27

Barkadh skin lithes rödh, swarth, graa, brwn, äller annar lither, och sidhan the ärw torkath, haffwis trästokka wthgraffne mädh roser äller alskona prydilse, men ey swa som the stokkana mädh hwilkom sätherwärkith görs, Thy thet som j them skars wth, skal sithia j tessom stokkommen qwarth, oc thet j them sither qwarth, skal aff tessom stokkommen wtskäras, Oc warj hwar stokken meer än
20 r. alna langher oc bredher, oc twa twär | finghers

tiokker, Sidhan takes klisther oc strykes thär oc hwar pa köthwaghen aff skinneno mädh eth spanna breth järn tolketh [ ] oc strax läggis pa then skwrna oc wthgraffna stokken trykkiandis starkelika til, äller läggis eth annath renth skin pa thet skinnith oc trampes affwan paa mädh fotommen swa fastnar klisthrith widher stokken, Sidhan läggis then stokken mädh skinneno pa eth bordh som standher fästh stadelika widher ena wägh, oc wp mädh wäggenne stande en firakanther stokker matteliken fästher widher wäggena, Oc öffwersth widher ändan warj som en lithen kistha gangandis pa enom järn pinna wp. oc nidher oc j them andra ändanom aff k[i]stonne warj fästher en trästake mädh enom järn pinna swa ath han löper lös pa järn pinnanom, oc affwan j kistonne läggis en steen som wägher tw äller try liffz pwndh, oc j nidhermere ändanom aff stakanom göris ändalangs jn eth holl swaa with tw fingher jnganga, oc göris | wm 20 v. kringh ändan en järn holker twärhandz bredher, Sidhan haffwes eth swarffwath kloth aff hardosto trä wäl släth, oc aff kloteno sithie en swa stor naghle som samfälles när han säthz j thet holith som järn holken är wm kringh, Oc swa läggis stokken som skinneth er wppa klistrath oc wppa bordith liggiandis liffthes then staken mädh klotheno paa skinneth, oc swa wägher stenen til som är j kistonne, oc swa halles mädh handommen wm

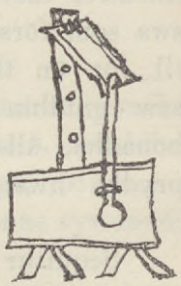

stakan nidhre vidher klotith dragis til oc fraan slipandis skinneth mädh klotheno oc flytyes stokken mädh skynneno äfther thet som hwar delen gnydhen wardher, Oc när skinnith är gnidith ena reso, tha strykes affwer alth mädh enom waathom swamp mädh wathn, och sidhan slipes ather mädh klotheno än andra reso, tha bliffwer thet wäl skinande, oc roserna, äller wthskyrdhen standher pa skinneno, thy klotith taker jnthe thär som wtskyrdhen är,

21 r. | Sidhan riffwes thet skinnith fran stokkenom oc klisthres thär wppa eth annadh skin görandis alth swa som förscriffwith är, Oc magha skinnen klippas til för än the klistras pa stokken, oc sidhan the ärw gnidhin mädh klotheno sömes samman til bonadha, äller annor tingh swa som tarffwas ath prydha hws:—

Sequitur in libro A folio 122 ffärgha skin rödh

[*Kap.* 28—42 *okända.*]

Cod. c.
(160 r.)

Tilredha lambskin oc killinga 43

Törka skinnen försth wäl, oc sidhan smör them mädh jsther äller smör, oc widhya them pa järneno draghandis, oc valka mädh handommen, oc bliffwa giord j enom dagh tilredh,

Tilredha skin 44

Blötis skinnen wäl j wathn, oc renses köthwaghen wäl mädh bwdhenom, oc läggis j renth wathn mädh

osläktom kalk j eth storth bryggio kar wm skinnen ärw mangh, oc röris wmkringh mädh enne stangh starkelika, oc thär bliffwe liggiandis ena nath oc dagh, Sidan tak them wp twättandis them ren j älffwenne ath wathnit gangher klart aff them vtan | kalk, oc swa törka them j solenne, sidhan läg 160 v. them ather j kalken swa länge som för, oc ather tak them op, twätta oc törka, oc swa öffwes tre resor, oc sidhan sla them oc bösta mädh sprythior gömandis til ath litha them mädh hwad färgo tik täkkis,

Gwl färgha 45

Tak aloe epatici ij lod, lin olyo twa marker, smältis samman oc siles, oc stryk pa skinnen, oc sidhan thet är törkath stryk färnisso wppa, oc somme blanda qwaadho mädh aloe oc linolyonne sywdandis samman,

Grön skin 46

Tak hwith skin som ärw wäl skaffwin pa köthwaghenom släth, oc tän them wth j enom cirkil, äller giordh aff tynno baand, Oc tak viij lod sal armoniacum lätandis j pis, oc viij lod filspaan aff mässing lätandis standha oc göras, Sidhan stryk thet pa skinneth gnidhandis thet wäl pa köthwaghen ath thet bliffwer grönth oc törka sidhan,

Wathn til alskona lith 47

Tak räghn wathn, oc pis aff enom vngom | pilth, 161 r. ätikkio aff hwith win, oc osläktan kalk, oc eke asko,

thet blandis samman oc sywdis görandis thär aff ena starka lwth, sywdandis borth en tridywngh thär aff, Sidhan sila oc klarera the lwthena wäl, oc distillera mädh filtenom, Oc j the lwtena kasta alwn roche, oc alwn giorth aff hwitho windrägh, Oc tha tw wilth giffwa stadoghan lith pa nokoth ting, tha tak thän lithen äller färgona oc läth j the lwthena swa mykith aff hwaryo som tik synes tarffwas j nokro glaserado kar, oc thär j läg thet tingith som tw wilth litha sätyandis karith pa eldhen til ath sywdha saktelika, äller graff karith nidher j hetha dyngio j fira dagha mädh the som lithas skal, och thän lithen gangher aldrig aff, Oc swaa lithas mädh cinober, äller minyo malith oc lätith j lwthena, äller mädh skaffwith briccilio trä, oc andra yrther oc gräs,

Sequitur in libro B folio 185 Sätherwärks konsth

Cod. b. (184 v.)

Sätherwärks konsth mädh stokkom 48

Göris äller wthskäris först manga stokka j trä mädh alskona formas och figwras större oc smärre, ey mykith granna vthskyrdh, Oc magha stokkana swa wthskäras, takis stadogth trää wäl släth oc jampth höfflath, oc ther limes nokor figwra äller beläty wppa som är trykt mädh androm stokkom äller malath pa paper oc swa skäris wth then stokken ther äfther latandis linyorna sithia ather, oc thet andra aff träno gröpis wth mädh hwgh järnom varlika

Göra grwndhen pa lärofftith 49

Haffwes twa stängher langa standandis langhs aath stadelika mällen hwilka lärofftith fästas skal sträffwogt mädh groffwom traad sömandis j äggiana oc wm stängerna, | oc sidhan läggis grwnden pa lär- 185 r.
offtit j swadana matto, Är lärofftit grofft. tha rör samman siktad myöl oc lym wathn wärmandis pa eldenom oc thet stryk pa thet grofwa lärofftith mädh enom pinzil aff börstom, Än är lärofftith grant. tha bedrag thet ath enasth mädh lym wathn, oc läth swa torkas, Sidan tak malith auripigmentum äller andra malna färgo oc tämprera mädh tynth lymwathn oc färgha alth lärofftith pa andro sydhonne, oc när thet är torkath lös fran stongommen, thy grwnden är giordher:—

Hwrw färnytzan skal tämpreras 50

Tak ena halff kanno linolyo, tw äller try lodh stöth oc siktath glas granth som myöl eth skaalapund granth stöttan harpös thet är tör qwadha, eth lod malna mynio, thet blanda alth samman j ena grytho sätiandis pa eldhen oc sywdis wäl j fira thima rörandis jamlika ther j til thes thet bliffwer tyokth som en gröther, sidhan sätyes aff eldenom oc gömes til thes tw wilth ther mädh arbedha:—

Raaman pa hwilko skal sätyas, göris swa 51

Göris en raama aff fira trä fagns lang oc ey swa breedh, oc fästis ther lärofftth wppa mädh spikom

alt wm kringh ath thet bliffwer altid sträffwogth, oc göris fira föter j the raamona at hon staar som eth bordh:—

185 v. Swa skal sätyas 52

Tak aff förscriffno swdno lin olyonne och mall pa enom sten swa som färgha plägha malas mädh enom löpara, oc tha hon skal läggias pa formorna warj swa tyok ath soppen kan staa j henne pa stenenom mädh hwilkom hon skal läggias wppa stokkana, Är hon ey nogh tiok tha mal ther j nokra törra grant malna mynyo, oc sidhan läth henne pa stokkana

mädh soppenom som skal wara swa wordhen giordher aff trä trindher oc nästh träno wary wadhmal oc wthan wm vadmalit barkat lädher lenth fästh widher affwan wm kringh mädh smaa spika, Oc strax the lyn olyan är lagd pa stokken haffwes thet förscriffna bedragna lärofftit liggiandis pa raamonne stadelika oc släth, och ther affwan wppa läggis stokken böryandis widher annan ändan

aff läroffteno, Oc strax haffwj en rolla swa tilgiordhan wäl spanna langan hallandis wm annath käfflith mädh handenne rollande wndy raamona trykkandis stadelika affwan pa stokken mädh andro handenne nidher moth rollanom swa at stokken taker alla stadz pa lärofftith wäl, Oc haffwis en rem

186 r mith pa ryggenom | aff sätherstokkenom han lyfftis strax aff läroffitheno renlika, Oc strax läggis ather mera färnysa äller lynolya pa then samma äller andra stokka, oc swa sätye fram alth lärofftith, Oc när ey meer skal arbedhas j sändher mädh stokk-

ommen tha twas wäl mädh lwth oc säties wp ath törkas, oc förwaris ath thet som sath är ey skithnas äller röris swa wath,

Hwrw flokken skal läggias wppa 53

Alskona öffwerskärara wll oc hälsth the som fagher är, oc aff henne hwar lithen särdelis för sigh swa tilredhes, Saaghes en stoor stokka ände swa at han kan standa som en hwggo stokker oc wm kring öffwersta brwnena göris en karm, oc pa them stokkenom hwggis oc hakkis the öffwerskärara wllen ganskans sma mädh eno järn som ther til är enkannelika giorth oc hwasth, oc the wllen haffwis altid til giord redho, thy när lärofftith är nysath mädh olyonne oc än tha waath bredhes wt pa eth bord äller jordena ath thet ligger släth, oc läggis aff the hakkado wllene j eth grant saldh giort aff haar äller annor täth tingh, och betänk hwath lither tiänar bästh pa them | lithenom som lärofftith haffwer, 186 v. oc then lithen aff flokkenom saalla affwan wppa lärofftit aaffwer alth, Sallas bla lither pa golth lärofft. äller grön lither pa röth tha lyser thet wäl äller annars som tik täkkis Oc när swa är saallath. läggis en filter affwan wppa lärofftith oc rolle warlika swa trykkes wllen nidher j lynolyona Sidhan lyffthes lärofftit wp oc ristes sakta aff the wllen som lös liggher pa läroffteno oc hon gömes til annan tid oc läroffthit hengis wp ath törkas

Sequitur in libro A folio 54 Säterwärk

"RETRAKT" M. M.

(FRAGMENT)

[*Kap.* 1—54 *okända.*]

Cod. c. 136 v.

Konsth som kallas retrakth 55

Tak renth dragantum ȷ [½] m*ar*k, gumj arabicum ij lod, oc blöth j renth wathn swaa myklo ath th*et* standh*er* affw*er* the qwaadorna oc ey meer, oc blöt*is* alsting*is* wäl Sidhan sila wathnith aff j eth a*n*nath kar, oc läg qwadorna pa stene*n* mala*n*d*is* alsting*is* blöth som smör, Sidha*n* haff pwlwer so*m* h*är* äffth*er* sc*ri*ffwas lätand*is* th*em* j maland*is* oc blandand*is* swa länge tw seer th*et* bliffw*er* som en degh*er*, hwilken tw kanth m*ädh* hando*m*me*n* walka oc hanthera, oc tha smör händ*er*na m*ädh* olio oliue, oc wridh th*ä*n degh*en* wäl, oc wm ha*n* är för mykith blöth*er*, tha läth th*ä*r j mera pwlweres, är ha*n* för mykith hardh*er* tha läth th*ä*r j mer dragantum, oc swa läg ho*no*m pa eth kaal bladh, äll*er* waath klädy,

Pwlweräs til degh*en* 56

Degh*en* skal göras aff tässo*m* tingo*m*me*n* Terra nigra, terra gialda, bleko, gipso, ennico, raffinato, spänsgrönth, cenober, saffran, laccha, giannolino,

oc hwar pwlwer skal malas enskyllelika pa stenenom ganskans wäl,

137 r. Bla degh göris aff bleko malna mädh draganto oc litit jndico som giffwer lithen,

Rödher degh, görs aff bleko malna mädh draganto, oc cinober som giffwer lithen

Grön degher görs aff spänsgrönt, oc saffran blandat mädh draganto, och litith bleko

Gol deger görs aff golo jord oc giallolino mädh draganto malith samman,

Swarther deger görs aff swarto jord oc drag-[anto],

Hwither deger görs aff gipso oc draganto

Hwitaren deger görs aff bleko oc draganto

Jtem är witandis ath hwar deghen wil wara wäl malin, oc ey förmykith haffwa aff qwadommen, thy tha stor hithi är och figure torkas som göras aff degenom wridhas oc draghas aff laghes tha qwadorna ärw fö[r]mykith starke j deghenom, oc thy skal dragantum oc gumi blötas nokra dagha för än mädh the arbedhas, oc proberas wm thet är

137 v. mattelika j degenom när deghen är | ey förmykith halfasther oc widherlodhar handommen tha han hanteras, Oc tha som figure, löff, b[l]omsther ärw giordh oc skwrin, läggis pa kaal blad, äller pa eth linneth waath klädy wändandis thet wp som wrange waghen skal wara oc jnwita, Oc tha tw wilth the figuras sätia thär the skwla bliffwa, tha stryk stadhen oc rwmm[e]th försth mädh goth varmt lim oc figuram täslikes pa the sidhonne som hon skal fästas, oc mädh järneno lagha hänne trykkiandis til oc sidhan torkes j skwgganom, oc ey

j solenne, ey widher ellen, oc ey j wädreno, Oc tarffwas j tässo konstenne haffwa manga äfftha syner til prydilse, oc formor,

Prydilse pa skrin oc speghla 57

Skal tw arbedha pa skrin oc speghla tha märk försth wthkastandis thär pa hwath prydilse tw wilth göra, oc färgha skrinith försth mädh hwath lith tik täkkes, äller förgyl thet, äller wm tik täkkes campum smaltare, äller maala mädh färgho som här fölyer äfftha,

Jtem är thet tingith alth förgylth pa hwilkith 138 r.
tw wil arbeda tha tarffwas ey läggia annan lith pa campum,

Jtem är tingith bedraghith mädh silke paa hwilkit tw skal arbedha, tha tarffwas ey litha campum,

Jtem är trädh alstingis swarth pa hwilkit tw skal arbeda, tarffwas ey litha campum,

Jtem hwilken somhälsth campus är färgader honom görs ey behoff annarledis smaltire

Smaltire campum 58

Tak järn malm aff bärgheno malandis oc siktandis, oc sidhan twätta oc törka Sidhan giff lim pa campen mädh enom pinzil warlika ath tw ey skithnar the gärningena som är lagdh wppa, oc tha campen är wätther mädh warmo limeno kasta strax thär wppa the pwlweres aff malmenom, oc swa läth thet törkas oc athwakta ath the fasthna widher alla stadis thär som campus är,

Jtem samuled*is* ma tw oc smaltire m*ädh* auropigmento sublimato j eno*m* a*m*pwl paa eld-eno*m*, oc grofflika malith, oc thäslikis m*ädh* auro
138 v. musico groffwo, oc m*ädh* selff | malm, kopar malm, litargirio, lazwr sten, oc a*n*nor tingh när the ärw malin oc twaghen aff the*m* pwlweres försth,

Jtem sidhan alth arbedith är giorth, tha tak th*et* hwitha aff äggeno görand*is* th*et* til tynth oc klarth, oc th*är* m*ädh* wispa gärni*n*gena lenlika, Swa bliffw*er* th*et* alth skina*n*de och mykith fagher-lika lywsth,

Göra eth äple til lwkth 59

Tak muskoth, aloe trä lika iiij lod, garofolos, galiga lika j lod aff hwario, macis ij lod, muscum iiij korn, laudanum ij lod, wax j lod, stöth til pwlw*er* sam-man blanda, oc gör th*är* aff eth äple ath lwkta pa, th*et* styrker hiärna*n*,

Sequitur in presenti libro C fol 172 Grönt wathn lita m*ädh*

(171 v.) ## Grönth wathn litha m*ädh* 60

Tak starka ätikkio j eth glaserath kar, oc th*är* j läg mykin filspan aff kopar, vitriolum, alwn, viride eris, rörand*is* wäl sa*m*man, oc sywdandis oc sidan
172 r. stande nokra dagha, och | hwath tingh th*är* j lägs bliffw*er* litath fagherlika grönth,

Grön färgha til ath scriffwa mädh 61

Tak wathn aff eke äplom, oc mal mädh the florem eris ganskans wäl, oc lät thär wppa litith win ätikkio, ath thet bliffwer som en degher, oc törka thet, sidan mal ather oc tämperera mädh eke äple wathn oc litith gwmj, oc scriff thär mädh,

Grön lither 62

Tak starka ätikkio, oc thär j läth malith viride eris, oc sappen aff win rwtho, och litith alwn, oc gumj oc bliffwer godher lither til grön tingh lita, äller litha cerusam och maala mädh,

Jtem tak ij dela honagh, oc en del ätikkio oc blanda samman lätandis j eth then kar oc thär j standande j xx dagha bliffwer grön lither äller färgha,

Litha brwnth 63

Tak bricilio trä ganskans smath hakkat vj lod, starka ätikkio iiij marker, alwn vj lod, oc läg försth trädh j ätikkiona ena nath, oc sidhan läth thär til vj marker renth wathn, oc sywd thet til thäs tridywngen är borth swdith, Sidan läth thär j alwnith stöth oc siktath j [½] mark, oc swa sila 172 v.
thet, oc göm thet til ath scriffwa, litha äller maala mädh,

Göra jndicum 64

Tak bären aff yrtenne som kallas Ebulus tha the ärw moghen, oc wthtryk sappen aff them, oc sidhan säth honom j solena ath törkas, oc thär aff gör kakwr äller som en deegh mädh ätikkio oc göm til thäs tw wilth litha mädh them,

Persalta 4 capitula sequencia

(173 v.)

Göra jndicum 65

Tak qwadun[a] som är j the brödheno som klädes litara brwka, oc lägh thet j eth leer kar sätiandis j solena oc läth hwar dagh thär wppa pis thil thäs thet blötis oc smälther, swa standandis j solenne rötis ath marka wäxa thär j store oc jlla lwktar Sidhan sila thet gönom en posa trykkiandis wäl, oc thet wthsilada säth j eth trä kar breth j solena ath törkas, oc wäskan warj ey dywp i kareno, oc thet törth göm, thy thet är goth jndicum,

GLASKONST

(FRAGMENT)

Cod. b.

GLAS-KONSTH

277 r.

Vitrum inter lapides est sicut stultus inter homines, Aff th*et* ämbetith sc*ri*ffwande som är göra glas, är vitand*is* ath the ko*n*sten brwkas j ma*n*go*m* landom oc aff ma*n*gom tingom, oc ey aff ens tingo*m* göras glas j allo*m* landom, J rom och waland görs glas aff treskona materia som är aff gra*n*no*m* sandh hwitom. och aff swarto asko som är brend aff enne yrth th*är* kallas kali äll*er* alkali oc pa valsko soda, oc aff salt som kallas sal alkali, tessen aska*n* föris fran hy[s]panie rike, oc fran alexandria oc franka-rike til rom at göra glas oc teslikis aff andro*m* landom, The yrthe*n* kali wäxer ath enast vid*er* haffz strandena, oc är mykit feeth oc salth j sigh, oc är maxa*n* lik enne andro yrth so*m* wäxer paa jordtako*m*men j swärike oc kallas vermicularis j[d est] bladlösa äll*er* semperuiua minor, oc äffth*er* the yrte*n*ne maa the a*n*dra ke*n*nas, oc kallas ho*n* vsnee j läkes böker: —

Hwrw aska*n* bre*n*nes

277 v.

Hentes wp the försc*ri*ffna yrthen kali myken oc stor hop, oc gör*is* en hwla nid*er* j jordena oc

bothnen j hwlonne strykes tätther mädh leer oc slätther, Sidhan läggis the yrthen swa färsk som hon är wphänth nidher j hwlona görandis starkan eldh affwan pa henne mädh törran wedh, swa ath yrthen kan gönom brennas, Sidhan hon är nogh bränd tak borth eldhen oc slaa nokoth litith wathn pa askona, thy hon löper samman oc sywnker nidher j hwlona, sydhan läg meer wppa aff the raa yrthenne kali görandis eldhen wppa som för til at brenna Oc tha nogh är brent tak borth eldhen oc slaa wathn pa som för oc ather läg mer pa aff ra yrtenne etc^{ra} swa görandis til thes hwlan är fwl, oc tha ligger the askan swarth j stora bwtar sammanlwpen oc nidersth j hwlonne är thet saltith
278 r. | som kallas sal alkali sammanlwpit som en graa steen, Hwilkith salt skal ater rensas oc göras hwith, oc thet saltith nytya läkiara j synne konsth

Klarera sal alkali

Tak then förnämda salth stenen som tw findher niderst j hwlonne oc stöth honom grannan j enom mortara swa törran oc sikta honom gönom et granth saaldh som myöl, sidan läth thet j eth kar oc slaa renth wathn thär wppa rörandis samman swa ath vathnith staar tw finger affwer thet myölith, oc lät swa sta oc sywnka til bothnen thet som är orenth. oc thet som bäst är bliffwer affwan, Sidhan sila thet gönom en renan filth j ena gryto äller krwko, oc henne säth swa j en hetan oghn latandis henne thär staa affwer nattena. swa löper thet samman j en salt sten hwitan, Än löper thet ey sam-

man j ognenom första nattena, tha hethes ognen oc jnsäties | til thes thet bliffwer törkath samman, 278 v.
Somme pläga taka thet silada watnith oc latha thet j ena leer panno sätiandis pa eldhen til thes thet törkas oc swa är thet reenth sal alkali, Jtem somme plägha latha iiij ℔ vathn oc somme vj moth hwaryo ene ℔ salth steen som stötther är, men til glas plägas han ey offta swa rensas

Förstheognen oc askan blandis

ÄR withandis ath twänne ogna skwla haffwas til glaskonsth, Then förste är til ath redha wärkith til och han skal wara swa [s]kipadher, Mwres en oghn mädh hwalff ey mykith högth, oc han skifftis j twa dela fran gafflenom oc fram j oghns mwnnen görandis annan delen höghre wphöyandis ärynnen oc en höghan karm thär som skifftis mellen then andra delen, oc then andre delen aff ärinenom warj halff andra span nedhermera oc skal eldhen tändas | aff torrom wedh, Sidan takes hwndradha ℔ aff 279 r.
the förscriffno swartho askonne, oc hwndradha ℔ aff grannasta hwithom sandh oc blandis samman oc sidhan läggis in pa then ärinen som höghre är j ognenom oc brennes thär wäl j fira äller fäm thima swa ath lwghen som slaa wp moth oghns hwalffwit böyes nidher pa the askona oc sandhen jamlika, oc röres oc wändis thet wirkith offta mädh enne järn rako, oc thes bäther thet brennes warder ypparen, Sidhan ognen är kaller slwkin takes wth the askan oc stötis oc males ganskans gran oc siktis som myöl oc swa är askan tilredho giordh

Byggia glas ognen

Then andre ognen j hwilkom glasit skal giwthas
är wandsambir at byggia Oc skal han aller byggias
oc mwras mädh blaath leer som orka standa j them
swarastha eldenom, thy kalker orkar ey tola then
279 v. starka hithan | Ognen skal mith j eth rwmth oc
vith hws wara oc läggis grwndwalen mit j hwsit
rwndher äfftther enom cirkil swa at twärth affwer
then cirkillen varj xv spanna, oc thär som oghns
mwnnen skal wara nidhre j jordhynne tarffwas ey
läggias grwndwal, Tessen ognen skal haffwa try
hwalff hwart affwer annath, Thet första oc nädhersta
hwalffwith skal jnwärtis wara wm kringh ognen
widher wäggiana ey höghre än tre spanna fran
jordenne oc twa spanna breth, oc pa thet hwalff-
with skwla karen setias j hwilkom glas askan skal
latas, Sidhan skikkis mwren swa wthwärtis som
han haffde sex sma pilara, oc j mellen hwan pelaren
aktis eth hol gönom hwilken glas wirkith skal wth
takas och arbedhas oc jnsätias oc regeras, thy räth
före hwaryo holeno skal eth leerkar jnwärtis j
ognenom standa mädh wirkeno swa at bredden aff
the swara jämp mädh holeno, Sidhan göris thet
andra hwalffwith v spanna affwirmer affwer thet
280 r. första | oc thet hwalffwith warj affwer allan oghnen
fwlkompnat, fförwthan eth rwnth hol som skal wara
mith paa the hwalffweno ena span breth, äller
halff andra, oc affwan wm kringh thet holith en
karm, swa ath glasen ey falla jn j ognen tha the
ärw nygiord thär läggias ath tempreras för än the
swalas, Annars brwsto the söndher j köldenne Tridie

hwalffwit oc öffwersta warj hellth affwer allan ognen, oc warj fira spanna mellen the tw hwalffwen, Oc pa sidhonne mellen the tw hwalffwen warj try hol hwart spanna breth thär röken wtgar, oc glasen jnläggias til ath tempreras som förscriffwith är, oc oghns mwnnen nidhre j jordenne warj twa spanna bredher thär törre vedhen jnstingis swa langher som oghnen är bredher jnwärtis, oc graffwis jorden wndan framman före oghns mwnnenom Jtem göris eth litit hol som en bikar bothn thär järnen liggia skwla warm thaa mädh them arbedas, oc eth skygge mot holith thär wirkith wth takis gönom, och | arbedhas, oc j thet skyggit mwris en stadhogher 280 v. järn kroker j hwilkom järnith skal läggias mädh hwilko glasen bläsas tha the wärmas mellen thet the göras oc formeras, oc swa är ognen redho, Jtem maa oc läggias en alstingis slätter sten räth före holit äller än nidre pa jordenne pa hwilkom glasit först slättis oc jampnis för än thet bläsis wth, oc än teslikis nokor pigger äller forma pa ognenom j pilarana thär glasen kwnna trykkias moth oc formeras som tarffwas,

Leer karen som sätias jn j ognen

Leer karen j hwilkom materia skal brennas j ognenom. skwla göras aff blaat leer, oc warj släth pa bothnenom oc iij [2½] spanna breedh, tw twär fingers tiok, ena alin högh, Tessen karen sätyes pa nädhersta hwalffwith skikkelika oc stadelika räth före holen, oc tändes swa eldhen wndher j ognen oc brennes en dagh för än askan latis j them, oc

281 r. täppis holen | m*ädh* stenom swa bliffwer ognen thes hetharen, Sidhan är haffwandis en stoor oc stark jern sleeff som haffwer jern skaffth halff annan faghn langth, oc m*ädh* hänne lätis glassaskan jn j the leerkaren, tha likowäl ey j all, oc sidhan täppes ather holen oc giffwes starker eldh aff törrom wedh j twa dagha oc twa näther, Sidhan ypnes ather holen oc öses the glas materia m*ädh* the longo järn sleffwenne aff them karommen borth j the andro leerkaren som nästh standa thom. ey draghandis wth aff ognenom, vtan räkkiandis slewena affsidis äller twärth j ognen til the andro karen, oc spille ey, Thy the wmskifftilsen j the andra karen gör glasith renaren oc bäthre, oc swa är ämnith alth redho til ath arbedha Jtem göras oc mangskona lither j glas, oc är en swarther steen som kallas
281 v. manganes, honom stöta the oc | mala grannan oc latha twa besmara marker j hwarth karith j ognenom star oc thär aff wardher glasith mykith hwith oc klarth, tha likowäl ath stenen är swarther.

Anbwdhen m*ädh* hwilkom arbedhas

Försth är haffwandis eth järn twaa alna langth maxan syöwälth äller m*ädh* viij sma slindor, tyokth som en twmmelfinger, haffwandis eth holl ändalanghs gönom sigh ey widharen än som en gaasapinne är stoor til, M*ädh* the järneno jntakas j leerkarith thär som materia är smälth oc wridhes wm kringh oc strax lodher then materia widher järnith, oc warj snar j handhenne wändandis järnit oc slätthe materiam tha pa them stenenom som ligger före ognenom

fästa*n*d*is* materiam widh*e*r järnith oc blase swa gönom järnith, oc ath*e*r halle glasith jn j oghn*e*n wä*n*dand*is* järnith jdkelika j loghanom, och | taki 282 r.
th*e*t ath*e*r wth form*e*rand*is* glasith m*ä*dh enne tangh
j hwath skapnath th*e*t wara skal pa th*e*m ändanom, Stw*n*dom slängia the th*e*t järnith m*ä*dh glaseno wm kri*n*gh j wädhrith wppa th*e*t glasith skal tänyas wth pa längdena, oc m*ä*dh andans bläsilse tänya the th*e*t wth pa widdena som ena oxxa blasa, Oc swaa
trykkia the jn bothn*e*n aff the blason*n*e m*ä*dh enom pig äll*e*r formo görand*is* bothn*e*n pa hwilkom th*e*t glasith skal sta, oc m*ä*dh enne tang swarffwa släth wm kri*n*gh, och thy haffwa the eth trä tw fing*e*rs breth bwndith pa höghre laarith nidh*e*r til knäädh,
Sidhan wäthes järn tanghen m*ä*dh spwtteno litith oc trykkis pa glasith ythersth th*ä*r th*e*t är fästh widh*e*r järnith, oc läggis före holith brytand*is* oc strax bristh*e*r th*e*t aff th*ä*r spwttith kom wppa, Sidh*a*n haffwes eth *a*nnath järn twa alna langth
swa skapath som | th*e*tta förscriffna järnith men 282 v.
tha ey holt jnn*a*n som th*e*t oc kallas pwntellum, och haffwes altid eth litith stykke glas pa androm ändanom oc ligge j eldenom M*ä*dh the järneno takas glas*e*n vndy bothnana oc strax fasthna wid*e*r
oc hallas jn j ogn*e*n oc wärmas, oc wth takas str*a*x oc laghas til m*ä*dh tang*e*nne kwlr*a*ndis th*e*t järnith pa the träno som bwndith är pa laarith, Oc när glasith är swa tilgiorth klippes gwlbladh och läggias wm bräddana hall*a*ndis jn j ogn*e*n oc str*a*x lodh*e*r
th*e*t gwllit widh*e*r glasith, sidh*a*n läggis glasit som giorth är affw*a*n pa th*e*t andra hwalffwith ath tämpreras at the ey bliffwa försnarlika kald och bristha

söndher, Jtem haffwas och saxer til ath klypa glasen jämpn wm swa tarffwas, Jtem haffwas oc mangskona formor aff kopar krwsoge jnnan til äller mädh ränder j hwilka formor glasen blasas först oc vthtakas blasande widharen sidan — — — — — — — —

— — — — — [*forts. och slut saknas, då hdskr:s 4 sista blad gått förlorade*] — — — — — —

— — — — — — — — — — —

OM KLOCKORS VIKT OCH PROPORTIONER

Cod. a.

Klokka wm thio besmara marker skal haffwa 178 v.
widheth nädhan wm kringh kafflan ij [1½] span,
Affwan wm kring hoffwodith hälffthena swa myk-
ith, och en fingher meer pa längdena än hon är
pa breddhena, oc tyokhethen skal wara en fingers
tyokheth:—

Klokka wm xv besmara marker skal wara nädhan
wm kringh kafflan fira finghra myndre än tre spa[n]na
vidh, oc affwan wm kringh hoffwodith helffthena swa
mykith, oc en fingher länghre än hon är bredh, oc
tyokhethen skal wara fingers tyok:—

Klokka wm xx besmara marker skal haffwa nädhan
wm kringh kafflan tre spanna widh, wm kringh hoff-
wodith hälffthena myndre, oc en finghers tyokheth
längre ä[n] hon är breedh, och tyokhethen ware
fingers tiok

Klokka wm xxx besmara marker | wil wara nädhan 179 r.
wm kringh kafflan iiij [3½] span, affwan wm kringh
hoffwodith hälffthena swa widh, och en finger längre
än hon är breedh, oc tyokheten ware fingers tyok

Klokka wm xl besmara marker skal wara nädhan
wm kringh kafflan iiij spanna, oc affwan wm kringh

hoffwod*i*t helffth*e*n*a* swa mykith, oc en twärfingh*e*r länghre än hon är breedh, oc warj fingers tyok:—

Klokka wm 1 besm*a*r*a* mark*e*r wil w*a*r*a* nädh*a*n wm kri*n*gh halff fämthe span, Oc hälffthena swa mykith affwan wm kri*n*gh hoffwod*i*t, oc en twärfingh*e*r längre än hon är breedh, oc skal wara fingers tyok:—

Klokka wm lx besm*a*r*a* marker skal w*a*r*a* nädhan wm kri*n*gh try twärfing*e*r mindre än fäm spa*n*na,
179 v. oc hälffthena swa widh affwa*n* wm | kri*n*gh hoffwod*i*t, oc tw fingh*e*r längre än hon är breedh, oc ij twärfinger tyok:—

Klokka wm lxx besm*a*r*a* marker wil w*a*r*a* nädh*a*n wm kri*n*gh v spa*n*na, oc wm kri*n*gh hoffwod*i*t en twärfing*e*r my*n*dre än hälfftena swa mykith, oc twa twärfing*e*r längre än breedh, oc twa twärfing*e*r tyok:—

Klokka wm lxxx besm*a*r*a* marker skal w*a*r*a* nädhan wmkri*n*gh fäm spa*n*na oc tw twärfingh*e*r, Wm kri*n*gh hoffwodith en twärfingh*e*r my*n*dre än then halffdelen, oc tw twärfingh*e*r längre än hon är breedh, tiokhethen tw fing*e*r,

Klokka wm xc besm*a*r*a* marker wil wara nädhan wm kri*n*gh fira twärfingh*e*r oc fäm spa*n*na, affwan wm hoffwodith en twärfingh*e*r myndre än the helffthena, twa twärfing*e*r längre än breedh, oc tyokhethen skal wara tw twärfingh*e*r:—

Klokka wm c besmara marker wil wara nädhan 180 r.
wm kringh halff syätte span, Affwan wm kringh
tw twärfingher myndre än the helffthena, tw twär-
finger länghre än breed, oc tw twärfinger tyok:—

Klokka wm cl besmara marker wil wara nädhan
wm kringh sex spanna, affwan wm kringh hoff-
wodit tw twärfingher myndre än the helffthena,
tw twärfingher längre än breed, oc tyokhethen
warj tw fingher:—

Klokka wm cc besmara marker skal wara nädhan
wm kringh halff sywndhe span, affwan wm kringh
hoffwodith en twärfinger myndre än the helffthena,
tw fingher längre än breedh, oc tyok tw fingher,

Klokka wm ccc besmara marker skal wara nädan
wm kringh halff ottande span, affwan wm kring
| tre twärfinger myndre än helfftena, oc tre 180 v.
fingher längre än breedh, oc tyokhethen warj tre
finger:—

Klokka wm cccc besmara marker wil wara nedhan
wm kringh otta spanna, Affwan wmkringh tre twär-
finger myndre än the helffthena, oc tre finger längre
än breed, oc tre finger pa tyokhethena:—

Klokka wm fämhwndradh besmara marker skal
wara nädhan wm kring halff nyonde span, affwan
wmkring tre finger myndre än the helffthena, oc
tre finger längre än breedh, oc tyokhethen tre
twärfingher:—

Klokka wm sexhwndradha besmara marker wil wara nädhan wm kringh jx spanna, Affwan wm hoffwodit tre fingher myndre än the helffthena, oc
181 r. tre fingher länghre än breedh, | oc tyokleken tre twärfingher:—

Klokka wm syw hwndrath besmara marker wil wara nädhan wm kringh halfftyondha span, affwan wm tre twärfingher myndre än the helffthena, oc tre finger längre än breddhen är, oc tyokhethen warj tre fingher:—

Klokka wm otta hwndrada besmara marker wil wara nädhan wm kringh tyo spanna, wm hoffwdit tre fingher myndre än the helffthena, tre fingher längre än breed, oc tyokhethen tre twärfingher:—

Klokka wm nyo hwndrada besmara marker skal wara nädhan wm kringh halff älloffthe span, Affwan wm kringh tre finger myndre än the helffthena, tre finger lengre än breed. oc tyok tre finger:—

181 v. Klokka wm twsanda besmara marker skal wara nädan wm älloffwo spanna, wm hoffwodith tre finger myndre än the helffthena, oc tre fingher längre än breed, oc tiok tre finger,

Klokka wm älloffwo hwndradha besmara marker wil wara nädhan wm kringh halff tolffthe span, affwan wm hoffwodit tre finger meer än then helffthena, oc tw finger bredharen än hon är longh, oc tyok til fira fingher:—

Klokka wm tolffhwndrath besmara marker wil wara nädhan wm kringh tolff spanna, wm hoffwodit fira fingher meer än the helffthena, oc tw finger bredharen än longh, oc tiokhethen fira fingher:—

Klokka wm fiortanhwndradha besmara marker wil wara nädhan | wm kringh halff trättanda span, 182 r. wm hoffwodit fira twärfinger meer än the helffthena, oc tw finger bredharen än longh, tyok fira finger:—

Klokka wm sextan hwndrath besmara marker skal wara nädhan wm trätthan spanna, wm hoffwodith fira fingra meer än the helffthena, oc tre finger bredharen än longh, tyok fira finger:—

Klokka wm adherthan hwndradha besmara marker wil wara nädhan wm kringh halff fiortande span, wm hoffwodit fira finger meer än the helffthena, tre finger bredharen än longh, oc tiok til fira twärfinghra:—

Klokka wm xx hwndrada besmara marker wil wara nädan wm kringh xiiij spanna, Affwan wm fira fingra meer än the helffthena, | oc tre fingher 182 v. bredharen än longh, oc tre finghers tyok:—

Klokka wm xxv hwndrath besmara marker wil wara nädhan wm kring xv spanna, Affwan wm fira fingra meer än the helffthena, tre finger bredharen än longh, tiok fira finger,

Klokka wm trätyo hwndrath wil wara nädhan wm kringh halff sextandhe span, affwan wm sex fingher meer än the helffthena, ffira finger bredharen än longh, tyok fira finger,

Klokka wm fäm och trätyo hwndrath wil wara nädhan wm kringh sexthan spanna, syw finger meer än helffthena swa mykith affwan wm, ffira finger widharen än longh, oc fira fingers tyok:—

Klokka wm firatyo hwndrath besmara marker skal
183 r. wara nädhan | wm kringh halff sytthande span, Affwan wm kringh syw finger meer än the helffthena, ffäm finger bredharen än longh, oc fira fingers tyok:—

Klokka wm fäm oc firetyo hwndrath wil wara nädhan wm kring sytthan spanna, Affwan syw fingher meer än the helffthena sex finger widharen än hon är longh, oc fira fingers tyok:—

Klokka wm fämtyo hwndrath besmara marker wil wara nädhan wm kringh halff adherthande span Affwan wm kringh ottha finger meer än the helffthena, oc sex finger bredharen än hon är longh, tyokhethen warj fira finger:—

Rome Anno dominj 1518 frater P M de monasterio wastenensi

Amen

STRÖDDA LÄKEDOMSRÅD

Cod. b.
52 v.

Contra quartanam

Tak färska yrtena acetosam, th*et* är syra oc stöth j eno*m* mortara, Sida*n* tak eth nybakath warmth bröd skära*ndis* mith j tw, oc strax läg th*är* jn the stötta yrthena, oc swa standa en thima, Sidhan tak kroman aff the brödeno oc yrthena rörand*is* sa*m*man, Sida*n* läg rena törra asko jnna*n* j distillatorium fingers tyokka, oc affwa*n* pa askona paper swa at th*et* lykker askona, oc affwa*n* pa papereth läg th*en* bröd kroma*n* m*ädh* yrte*n*ne, oc swa säth klokkona affwan pa görand*is* sakteliken eldh wndy bothne*n*, oc swa distille*ra* th*är* wth aff wathn, Aff hwilko th*en* som haffw*er* skälffwo soth quartanam skal drikka tha ho*n*om the skälffwan tilko*m*ber, oc ha*n* bliffw*er* he*n*ne qwitt*er* m*ädh* gwdz hyälp, oc the yrte*n*nas vathn

Taka smittan aff

Ärw händerna smittade m*ädh* nokro*m* lith äll*er* färgo, äll*er* a*n*nor klädy tha wäth th*em* äll*er* klädith, oc swa rök th*em* m*ädh* bre*n*nesten, oc sida*n* twätta m*ädh* wathn, lith*en* gar borth,

---

Cod. c.
151 r.

Pwlw*er* til at göra hwita tänd*er*

Tak rotena aff rosmarin ij dragmas, stenen aff dactilo, oc hyorta horn lika aff hwario iij lod, oc brä*n*nes oc stöt*is* til pwlw*er*, sanguinem drachonis, p*er*lor, lika aff hwaryo ij [1½] dragmam oc stöt*is*, röth korel stöth v lod, alwn ij lod, gör*is* alth j pwlw*er* oc bland*is* oc thär m*ädh* gnidhas tändh*er*na, m*ädh* eno stykke granth klädy,

Wathn til göra tän*d*er hwita

Tak gwmi arabicum, oc mirram lika iiij lod, gwmi aff lacca v lod, Aloe trä jj lodh, sanguinem draconis v lod, Alwn vj lod, jreos j lod, bröns wathn xvj besm*ara* marker, oc sa*m*man blandath sywd pa saktelik*om* eld til thäs hälfftena aff wathneno är borth swdith, sidha*n* läth th*et* kaldna, och distillera wathnith aff m*ädh* filtenom, sidhan wäth eth g*r*anth klädy thär j oc gnid tändh*er*na thär m*ädh*,

Pillule tempore pestilencie

Tak bretonice, bacharis, masticis, rosarum rubearum, agarici, mirre, croci, carpobalsamj, cinamomj, omnium mirabolanorum, diagridij, aloes, lika af hwario dragmas iij, boli armeni ℈ ij, stöt oc gör pillulas m*ädh* fenekals sap r*e*nsada*n* q. s.

151 v.

Ad dolorem corporis

Tak seminum communium frigidorum ℥ j, seminis anisi, caruj, ameos, feniculi lika aff hwaryo ʒ ij,

passularum ℥ j ÷, folliculorum sene ʒ ij, sebasten, jumbarum, lika aff hwario numero x, cinamomj ʒ ÷, sywd*is* alth j tre marker vathn til thäs tridiu*n*gen är borth swdhen, oc sidha*n* siles, oc th*ä*r j lätis ℥ ij ÷ de syrupo papaueris, de syrupo prassio ℥ j ÷, oc drikkes th*ä*r aff wm midyo nattena en liten beghare warmth etc^ra^

Vnguentum pro capitis wlneribus

Tak succum betonice, succum plantaginis, succum apij, ragie pinj lika aff hwario ena m*a*rk, termentine, cere, lika aff hwaryo ℥ ij, sywd*is* alth tilsa*m*man m*ädh* olyo aff roser ℥ ij vm mayo maanadh, th*et* läker saar oc böldh*e*r,

Fistula oc cancer

Tak lac titimali maioris, ℥ ij oc bla*n*da m*ädh* färsth swina jsth*e*r ℥ iiij smälth sywdha*n*d*is* litith sa*m*man, sida*n* läth th*ä*r j pwlw*e*r aff mirram ℥ j, oc th*ä*r m*ädh* smöryes fistula äll*e*r cancer oc läkes etc^ra^

Wthdraga järn äller trä aff kroppenom 152 r.

Tak rotena aff cannam, oc stötta calamitam m*ädh* honagh, swrdegh, oc galbanum läggiand*is* pa th*ä*r järn äll*e*r trä är jnko*m*mith j kroppen

Moth pästilencia soth (157 v.)

Tak diptamum hwita*n*, tormentillam, hwith korel, gencianam, bolum armenicum, terram sigillatam,

stöth alth wäl smath särdel*is*, Oc tak vathn aff yrto*m*men Acetosa, rosen wathn, scabiosa, oc ätikko aff hwith win, oc th*e*n so*m* är befängd*e*r aff pestilentia, take st*r*ax jnnan viij thima aff the försc*r*iffno pwlweres swa mykith som viij bolendinj wägha aff hwaryo, oc läth j swa mykla ätikkio so*m* en halff hönsa äghskal taker, oc thäslikes swa mykith aff hwario försc*r*iffno vathneno, oc säth pa elde*n* ath wärmas, oc th*e*n fängd*e*r är drikke so*m* hetasth ha*n* kan th*e*t, oc ligge j sängen*n*e bredhand*is* pa segh nogh swa ath han kan swettas yffnelika nogh, oc ethreth gangh*e*r wth m*ä*dh swettenom oc ha*n* bliffw*e*r helbr*i*gde,

Ad jdem

Tak zedoariam, caroline roth, hwitan diptamum, oc tormentillam, lika aff | hwaryo oc stöth j pwlw*e*r, 158 r. oc th*ä*r aff tak ena skedh drikkand*is* m*ä*dh goth win äll*e*r ätikkio, oc sidha*n* lig j sängen*n*e bredand*is* wäl pa ath tw kanth swettas, och wm böldh*e*n gangh*e*r pa nokre sido*n*ne wth, tha ypna ena adhro pa the sa*m*mo sidho*n*ne latand*is* blodith wth,

Moth eth*e*r oc förgiffth

Tak pimpinelle röth*e*r, tormentille röth*e*r, oc canela bark lika aff hwaryo j lod, Aloe trä, oc macis lika dracmam ena, oc ij dracmas enebär, stöt*is* och göris th*ä*r aff pwlw*e*r, th*e*t w*ä*rmer oc dr*i*ffw*e*r borth eth*e*r,

Ögna vathn moth ether, vathn sot, cancrum, ondan eld 215 r.

Tak rutam, agrimoniam, satirion mädh rotenne, celidoniam, soker, oc stenen calaminarem lika aff hwaryo, oc stöth alth samman j mortarenom, oc läth j glashiälmen oc distillera thär aff wathn mädh lithlom eldh, Thätta vathnith läker alskona ögna wärk, Jtem thätta wathnith drwkkith fastande wtdriffwer alth ether, oc rensar maghan aff allo ondo wäsko, oc fördriffwer wathn soth som är tilkommin aff köldh, Jtem thet släkker sacrum ignem j tre dagha wätandis j the hampo blaa oc läggiandis pa thän eldens sywkdom, oc är witandis ath thätta skal läggias pa thän elden som är swarther wtan wmkringh, oc ey pa thän som är rödher wmkringh, Jtem driks thet mädh aloe tha läker thet cancrum. läggiandis hampo bla pa cancrum döpta j thätta wathnit, och wmskifftis the palägningen twa resor hwar dagh,

Tak frö aff pimpinella, senap, persilio, lappacio, apio, garofilos, masticen, lika aff hwario, oc stötis wäl samman, oc blandis thär til mädh bokka blod, oc godh vin ätikkia rörandis samman, oc swa lätis standa täpth | aaffwan, oc stande swa nokra dagha, 215 v.
Sidan lätis j alembicum oc distillera thär aff wathn, Tätta wathnit är goth them som haffwa stenen vm the thet drikka fastandis, thy han söndher bristher oc gangher wth som saander, Jtem twättas skorffwoth hoffwod mädh tässo wathneno, tha läkes thet, oc haar växer thär äfftheer, Thet läker oc annan

skab hwar han är pa kroppenom twagith mädh the, Jtem driks thet wathnith fastandis tha gör thet goth blod, oc faghran hy, Jtem driks thet twa resor hwan dagh, tha förd[r]iffwer thet nwmna soth wm senorna ärw ekke fördärffwada, oc thet styrker senorna meer än annar läkedom, Jtem thet fördriffwer brothfällinga soth drwkkith twa resor hwar dagh,

Wathn aff swalor

Tak swalo vnga oc törka them, oc sidan stöth them som pwlwer, oc sidhan blanda thet mädh bäffwergeel oc litith aff godha ätikkio, oc läth thet j glas hiälmen ath distillera thär aff wathn, Thet wathnith drikkes fastandis, oc läker brothfälles krankdom drwkkith j firetyo dagha. än tha ath menniskian haffwer haff[t] the sywkona j mang aar, Jtem driks thet fastandis j nyo dagha tha läker thet frenesim oc hosto, Jtem thätta wathnith styrker hiärnan,
216 r. rensar maghan, | oc brystith lenar, styrker senorna, fördriffwer nwmmens soth, oc wärmer kalla menniskior, Jtem driks thet fastandis när jsop är j the swdhen tha läker thet wathn soth, oc daghlika skälffwo soth, tha likowäl skal thätta wathnith ey giffwas qwinnom som ärw haffwandis mädh barn, thy thet dräper barnith, Jtem driks thätta wathnith mädh jsop, tha fördriffwer thet hoffwod wärk, oc komber til ath soffwa wäl, wäl smälta mathen, wäl pissa oc gaa pa stool, Jtem thätta wathnith taker borth haarith hwar thet twättas pa likammen swa ath har aldrig thär växer,

Tak jsop, gladiolum, sauinam, aabroth, lika mykith, oc stöth sa*m*man, oc lägh j myölk täppa*ndis* affw*er*, oc läth standa j nokra dagha, oc sidha*n* distillera m*ädh* alembico, Th*ätta* wathnith drwkkith fastandis ena reso vm dagh*en* förd*riffwer* alla*n* hoffwod wärk, Jtem th*et* dogh*er* före skälffwo soth, Jtem drikker qwi*n*na aff the tre resor tha komber th*et* maanada sottena til gaangh, män ey th*är* aff vara*ndis* m*ädh* barn, thy th*et* dräper barnith, Jtem driks th*et* tha stä*m*mer th*et* blod, Jtem th*et* är yppasth moth lösan | bwk drwkkith, oc th*et* re*n*sar magha*n* aff 216 v. ondo*m* wäsko*m*, Jtem drwkkith fastand*is* th*et* dräper marka som ärw jnwärt*is*, Jtem drwkkith heth m*ädh* bäwergel fastand*is* helar oc läker nw*m*na soth, som kallas paralisis

Tak mwlwarpe*n* törka oc stöt so*m* pwlwer m*ädh* bre*n*nesten, oc läth th*är* wppa sappe*n* aff celidonia täppa*ndis* affwa*n* oc stande swa nokra dagha, Sidha*n* distillera th*är* aff wathn m*ädh* alembico, Twättar tw nokoth swarth dywr m*ädh* the wathneno tha wardh*er* haarith snyöö hwith th*är* wathnith ko*m* wppa, Jtem blandas th*et* wathnith m*ädh* wax oc aloe tha läker th*et* guttam smorth th*är* wppa, Jtem m*ädh* tesso wathneno läkes th*än* sywkdo*m*me*n* som kallas Noli me tangere görand*is* plasth*er* aff the oc pa lagth, Jtem blandas th*et* vathnith m*ädh* stene*n*o*m* calaminari oc aloe, tha läker th*et* sywkona so*m* kallas lupus görand*is* th*är* aff plast*er* oc palagth twa resor wm dagh*en* oc twättas th*är* m*ädh*, Oc är vitand*is* ath th*ätta* wathnith skal jngo*m* lwndo*m* takas gönom mw*n*nen,

Tak petrocilium oc stöth j mortarenom oc distillera
217 r. mädh alembico, Thet wathnith drwkkit | fastandis wthdriffwer wädher aff maganom, oc gör losta til ath ätha, oc wäl ga paa stool smältandis mathen, Jtem driks thet fastandis mädh soker oc canelbark malnan, tha dogher thet före hosto, oc rensar ondha wäskor wth aff brysteno,

Tak hwitas walmogo frö, appij, zoker, cinamomum lika aff hwario, oc stötis j mortarenom, oc lätis thär til aff the wathneno som nämsth tilförna är scriffwith, oc läth swa alth j alembicum oc distillera, Thätta wathnit är yppaste läkedom före hosto, oc sywkth brysth drwkkit kalth wm morgonen, oc warmpth wm qwällen, Jtem thet gör wäl soffwa drwkkith, Jtem drwkkith mädh bäwergel är goth moth epilepsiam oc läker nwmna soth wm limmen är ey dödgadher, Jtem thet fröydar allan likammen oc honom rensar aff ondom wäskom, oc styrker hoffwodith oc hyärnan,

Tak saluiam oc polleya lika aff hwaryo, oc stöth j mortarenom, oc distillera mädh alembico, Thätta wathnit wärmer them som ärw kaalle, Jtem Sywdz
217 v. thet mädh | bäwergel oc driks warmth fastandis offta tha förlängher thet liffwith, oc swa drwkkit j nyo daga fördriffwer sywko som är aff köldh tilkommen, Jtem swaledis drwkkith mädh bäffwergel läker guttam oc skab görandis goth blod oc faghran hy, Jtem al the förscriffno wathnen, förwtan thet wathnit aff mwlwarpenom, maga sywdas mädh bäffwergel, reubarbaro, soker, oc jngefäro til thes tridywngen är

borth swdhen, oc är läkedo*m*mer moth alla jnwär*t*elika sywkdo*m*ma drikkand*is* thär aff, Män är sywkdo*m*men wthwär*t*is pa kroppeno*m* tha takes aff mwlwär*p*ens wathne och thär j sywd*is* the thingen förscr*i*ffno, och twättis sywkdo*m*men thär mädh, oc gör*is* thär aff plasth*e*r pa läggi*a*nd*is* oc läkes snarlika, Et jsto modo curantur cancer et fistula, Jtem hwilke*n* som drikker aff förscr*i*ffnom wathno*m* samman blandado*m* kallom wm qwellana, ha*n* frälses aff spethälsko oc fran nw*m*mens sywkdom,

Tak terebintine ℔ j honagh ℔ ȷ [½] liffse*n*s wathn tre resor distille*r*a*t* eth stop, trän aloes oc sandali wäl gran skaffwi*n* lika aff hwaryo tre dracmas, gumj arabici | tw lod, muskath, galiga, cubebo, 218 r. cinamomum, masticis, garofoli, spice nardj, saffran, jngefäro lika aff hwario 6 lod, muscum ena dracmam, ambram twa dracmas, stöt*is* oc males alth wäl oc sa*m*ma*n* blandis oc lätis j alembicum lima*n*d*is* wäl täth sa*m*ma*n* fögilsen, oc distille*r*a*s* försth thär aff klarth wathn, Sidha*n* ko*m*ber thär aff röth wathn, Tridye wathnith ko*m*ber thär aff swarth oc tyokth som eth honagh, oc hwart th*e*t wathn*i*t sanka särdelis, oc äffth*e*r första wathn*i*t gör elde*n* starkare*n* meer oc mer, Th*e*t första wathnit kallas mater balsamj, Th*e*t andra oleum balsamj, Tr*i*dye balsamum artificiale, Th*e*t första wathn*i*t drikkes mädh hwith win wärmth, oc th*e*t förtärer alla flegma aff magano*m*, oc gör mata losta, oc rensar jnwär*t*is swa ath jngen böldh kan thär wäxa, Jtem wätis thär j eth li*n*neth klädy oc stoppas j näsbwrorna thär sityand*is* alla nattena, tha läker th*e*t

snwffwo oc hwffwodh brotha, Jtem drikkes qwäl oc morgon, oc taker bort jlla lwktand*is* aanda, Jtem twaas tänderna m*ädh* the, tha stärkias the, oc warda hwithe, oc förtaker t*a*nna w*ä*rk, Jtem hwat som lägs j th*et* wathnith kan th*är* j ey rwthna Jtem
218 v. döpes th*är* j l*i*nneth klädy oc läghs | pa saar tha läker th*et*, oc fistula twaas m*ädh* the oc läkes, Jtem gnid*is* rygtafflan nokra daga m*ädh* the wathneno tha läker th*et* qwartanam, Jtem th*et* läker skab twagith m*ädh* the, Jtem th*et* läker emorroidas döpth eth klädy j th*ät* watn*i*t oc lagth paa, Jtem th*et* dogh*er* före döffwo wätand*is* j the bo*m* wll oc lagdh j örath, Th*et* andra oc tridye wathnith är godh moth th*än* sywkdo*m*men Noli me tangere, oc moth fistulam wätand*is* offta th*är* j klädy oc läggia*n*d*is* pa, Jtem haffw*er* nokor fallith äll*er* reffben ärw sönd*er*, tha smöryes m*ädh* the wathneno wid*er* elden oc läkes th*är* aff, Jtem th*et* fördriffw*er* eth*er*, Jtem th*än* nw*m*men är sm*ö*rye li*m*mana m*ädh* th*em* wathno*m*me*n*, oc bliffw*er* helad*er*, Män mykith flere dygd*er* haffwa the wathnen än här ärw bescriffne,

Tak yrtena mercurialem oc soker lika aff hwaryo stöth oc bla*n*da sa*m*ma*n* lät*a*nd*is* standa nyo daga, Sidha*n* distillera etc^{ra} hwilke*n* th*är* aff drikker hwar dag, ha*n* faar faghra*n* hy, driks th*är* aff j firetyo daga, tha helar th*et* brotfällinga soth, Jtem th*et* styrker me*n*niskio*n*nas senor, Jtem driks th*et* m*ädh*
219 r. bäffwergel, tha helar | th*et* th*em* som ärw krw*m*pne j senorna, Jtem lätis aff the hwar morgo*n* en droppe j ögone*n*, tha läker th*et* th*em* oc gör klar, Jtem tak

aff the wathneno, oc gwlbladh, oc perlor, oc reubarbarum, lika mykith, och stötis samman, oc thär aff ätis hwar morgon fastandis, oc thet är yppasta läkedom mot spetälsko soth, män litith är drikkandis goth vin, oc öffwes til thes änlitith far fagran lith,

Tak frö aff solsequio oc stöth thet, Sidhan läg thet j qwinno myölk fira dagha, oc sidhan distillera thet mädh alembico, Thet wathnith strwkith pa ansiktith gör thet mykith fagherth oc klarth oc öffwes j otta dagha, Jtem thet gör klara syn oc läker öghon pa strwkith, Jtem thet taker borth tanna wärk strwkith pa tannagardhen oc dräper thär marken, Jtem hwilken som drikker aff thet wathnith nyo dagha, tha helar thet nwmmen soth,

Tak winrutho oc stöth j mortarenom blandandis thär til mädh gwlbladh, oc läg swa j ätikkio en dagh oc nath, Sidhan | distillera mädh alembico, 219 v.
Hwilken thär aff drikker tha spy han op ether oc alla onda väskor som jnwärtis ärw j kroppenom, Jtem thet läker ögna soth strwkith pa ögonen, oc dröpth j them, Jtem thet läker saar strwkith pa them, oc blandath j plastreth, Jtem driks thet fastandis, tha driffwer thet borth skab oc gwttam, Jtem driks thet j xl daga tha fördriffwer thet wathn soth,

Tak frö aff krassa. blöth oc stöth mädh ätikkio, Sidhan distillera, Sidhan blanda thär j aloe oc laffwerbärs olio, oc smör thär mädh skab oc gwttam oc strax läkes äffter, Jtem blandas mädh

the wathneno aloe och stöth kol brendh aff laffwer-
bära trä, oc driks fastande, thet fördriffwer tercianam
oc qwartanam skälffwo soth, Jtem sywdz mädh the
percilia oc olia, oc äthz fastande, thet helar thet
som jnwär[tis] är slitith sönder Jtem sywdz thet
mädh korn wathn oc driks, thet stämmer blod soth,
thäslikes wm kli sywdz thär j oc sidhan driks för-
d[r]iffwer gwttam,

220 r. Tak pimpinelle frö oc läg j röt win | nokra dagha,
Sidan stöth thet oc distillera Thet wathnith drwkkit
fastandis brythe*r* stenen j blädronne oc wthdriffwer
honom,

Tak rutam, petrocilium, zedoarie, aloes, oc stenen
calamitam lika aff hwario stötis alt oc males sam-
man, oc läggis j thätta watnit som swa görs Tak
jsop, garofali, polleyo, sponse solis lika aff hwario,
stötis oc distilleres mädh alembicum, Sywdis thet
förscriffna j the wathneno til thäs tridiwngen är
bort swdith, Sidan siles j glas gömandis täpth j
nyo dagha, Sidan giffwes drikka j xl daga them
som haffwer brothfälles soth, oc äte jnthe thär
äffter hwaria resona för än säx thima ärw förlidne,
thet är yppaste läkedom, Jtem thet wathnith swdith
mädh bäwergel oc drwkkith fastandis fördriffwer
nwmmen soth, oc fördriffwer skälffwo soth,

BIHANG

1. BERGSMANSKONST
2. BARNABOK

(Senare afskrifter)

Bergsmanskonst.

Bergzmennom, skriffz thenne book S. 123
Snille bliffwendes på Bergzbrukningh

Bönder åtskilia kornitt ifrån halm,
Bergzmen vtsmelta aff stenomen Malm.
The Embetenn ärw i Swerige bäst,
Ty medh them rycktar landett mest.
Aff bondens tilrädelsse menige mann leffwer,
Bergzmannen vtröner huadh hytten giffwer.
Är bergzmannen ey i konstena snäller,
Han snarlige sigh i fatigdom feller.
Ty bergitt är hans åker och ängh,
Hwilkitt han bruker medh margen drängh.
Honum inthet tilwäxer thå han går soffwe,
Ty bergens affwell ligger j doffwa.
Hwadh heller bonden soffwer eller waker,
Effter åårs gången wexer hans ååker.
Ty schriffwer iagh Bergzmennenne thenne book,
Att han henne läsande må bliffwe klok.
Thill att vtdrage aff stenom Sölff och gull, 124
Aff hwilkom mångh Bergh äro i Swerige full.
Koper, Qwecksölff, Lassur, alwn, Thenn och bly,
Och Jernn malm, offte är i mosse och dhy.
Som hanen lether effter ssine födho,
Skraper Mullene och gör sigh mödhe.

Wräker bak vm sigh dyre stene,
Sankendes sigh biugg, kornn, allene.
Så gör och i Swerige månger mann,
Som sigh på fåå tingh förstånde kann.
Godh tingh liggie offte för hans fotth,
Som kunne råde fatigdomenom booth.
Ty rijkitt är yffnog*it* aff naturens gåffwer,
Haffwendes tilfelle wärffwe rikedomens håff*wer*.
Men fåkunnigheett är thett så mykin och stor,
Som hwar mann vtröner i rijkena boor.
Få ferdas vtaff rijkitt och lära
Embete till konnsth frome och ähre.
Vtan till Rostock lära homo curritt,
Ter medh är alltt både klipt och skuritt.
Konungenom borde inskaffwe och komme
Alskons ämbete rijkene till frome.
Tå fördes ey aff Rijkena sså mykitt gott,
För hwilkitt the haffwe offte spe och spott.
Säyandes thett the äru Swenske apor,
Och riffwe aff them som hors medh skraper.

Aff Stenom almennelige [C 1]

Mästere som skriffwe vm naturlige tingh bewisse thett all the tingh som smälte och rinne, haffwe sitt enkannelige vphoff aff watnena, Ty wäskan är i
126 månge tingh inbundinn och samenblandett | och alltt
thett som samme[n] löpnar aff köldh, är iw aff watn wärkatt, ty är inthe twäkande ther vm att alskons malmer haffwer iw sitt vphoff aff watnn, Jtem alskonns stene haff*wer* sitt vphoff aff Jordh och watn, och i sombligom Stenom är mehr aff watnena

och mindre aff Jordene, och stundom twärtt emott,
Item ingen iordh worde Steen, vm watnitt henne
ey bunde och löpnade samen, vtan iordenn små-
lades och skildes ått, men seegh iordh blandett
medh watn, wärkas i thätan steen, aff ehne en-
kannelige naturenas krafftt, såssom alskons diur
wärkas och wäxa inwertis i modrenes lijff aff ene
enkannelige krafftt som ther kommer medh affl-
ingene. Jtem widh strandher och Elffwer pläge off-
tast wäxe stene Dogh likwell haffwe ey all watn
krafftt, så att aff them | kan wärkes stener, Jtem 127
Christallus wärkas af ijs på högom Bergom, Jtem
i skyn wärkas och Stener teslikis Jtem finnes och
kellor ther then krafftene haffwe, ath alltt th*et* ther
i kommer och ther bliffwer wändes i Steen, Äffter
thett iagh ey achter schriffwe thenne bokene, allenest,
vm mångehande Malm, ty tharffwes ey här in-
säties aff alsköns Stene liter, nytto, hardheett, saker,
dygder, klarheett eller andre theres tilkommilsser,
Vten allenest skreff iagh litett almennelige vm Stena,
Ty Stenar äru egoligitt och serdelis rum j hwilko
alskens Malmer pläger finnes, stundom samanblandett
ett medh stener, och stundom sittiandes i stenomen
åtskilieliga, Och är wetandes att stenen är nermer
elementenes natur ähn någer malm, ty Jorden
griper watnitt, och watnitt Jordena j theres afflingh.

Men thett skeer ey så snarlige någor malms 128
afflingh, ty i theres afflingh som skeer i Bergomenn
och Stenomen, tarffwes först, ath naturenes kraffter
tilreda och rensa Qwecksölffrett, och brennestenen,
och annor tingh aff hwilkom malmen skall wärkes
medh watnena i bergena.

Hwar aff är aller malm C: 2.

Som förskriffwitt är att aller Malmer är sa-
m*an*löpnader aff watnena, och wäskann är hans
förste materie och ämpne, och all wäska och watn
snarlige ryker och flyger bortt medh röck, och
damb, när elden är ther vnder; Som pröffwes att
watnitt siuder bortt vtaff grytone, medh them
rökenom som vpflyger aff grytone, och så som the
ther distillera watn aff mångskona tingom medh
hielmenom och thett åter bliffwer, är törtt, Men
129 alskons malm | beholler alle ssine wäsko och watn
i sigh, än thå han ständer smelter offta och lenge
i starkom eldh och thett kommer ther aff att then
wäskan är sså medh naturens fethma bebundin och
giordh seegh att thett ehna elementit kan ey slitas
frånn thett andre och ey heller vpbrennes, såssom
anner vtwärtes fethme eller olya, Jtem oppenbar-
ligitt är att alskons malmer smälter, gör inge
wäsko aff sigh som watn och än tå han rinder
och flyter som watn, Dogh liquell sprider han sigh
ey så vtt som watn eller anner wäsko, och ey
heller henger widh ther han warder gutin vppå
och thett kommir ther aff, att then subtilige
wäskann fetha som är i malmenom, är fulkom-
melige blandett medh them delenom, som är aff
130 Jordena | i malmenom, och ty kan han ingen städis
wäta, widerlodha, eller sigh som watn vtspridhe,
ty then subtilige Jordenn haffwer druckitt thenn
wäskan i sigh, och wäskan wäär the Jordena att hon
ey vpbrennes i eldenom.

Stener smelte ey C: 3.

Hwarföre smälta icke stener, såssom Malm. medan the haffwe sitt vphoff aff watn och Jordh. som malm, Vtan i eldenom bränder bliffwer kalker aff them och the smolas, hwilkitt ey händer malmenom, Ter til swares, att stenen haffwer mykitt aff Jordene, och inthett aff the subtiligo wäskone fetha, som malmen haffwer, hwilkitt skulle wärya the Jordena i eldenom, vten haff*wer* ehne andre wäsko, hwilken ryker bortt i eldenom och stenen wändes i kalk och slagin smolas. | Men i malmenom öffwer- 131
winner wäskan eller watnitt Jordena, och ty smelter han, och ey Stenen. Samme saken är, att Malmen kan släggies och driffwes vt wijder med hambrom och ey stenen, Ty watnitt giffwer sigh vndan allom tingom som thett tager, Så gör och feta watnitt, som i malmenom är, sätiendes sigh vndan ther släggian eller hammaren tager, och drager medh sigh then deelen th*et* haffwer aff Jordene, och så wider Malmen vth, warend*es* seger och ey brister vnder hamarenom Men stenen brist[er], ty han haffwer intett aff the fetho segha wäskone i sigh som malmen haffwer sammanbundna m*edh* Jordene, Och th*et* samme fethe watnitt är Qwecksölff och Brennestenen, hwilken twenne naturer haffwe samman wärkatt, aff hwilkom alskons Malmer är werkadher öffwer alle werldene. | ty heten som är i Jordene 132
wärker aff henne och aff watneno Qwecksölffritt och brännestenen, samanblandandes och vmuendandes elementen till malm. Och ty är then heten

sakenn till att malmen wärkas, och ther till medh hielper en krafft som kommer offwan aff himelen. Stiernone och planeterne, hwilken krafftt och dygdh lager och skicker wärman till hwario handa, Malm ther aff skall wardha, så att heten brenner bortt thett som hindrer werkningena.

Siu handha Malm C: 4.

Siw hande malmer är, hwilken så kalles på wårtt måål, Gull, Sölff, Kopar, Bly, Theen, Järnn, Qwecksölff. Men alchimiste wilia bewisse att thett är ey vtan ehn malmer, och thett är Gull, ty then
133 är fulkomnader, och the andre | sex äro i wägenom till att fulbordas till att warda Gull, Och säya att the sex äro siwke och the siuchdomerne arbete the till att rensas aff them i mångehande måtto, Görandes Gull aff them, och giffwandes Gull lit, wickt och stadigheett till att bliff*wa* i eldenom, och ty säya the ey ware vtan ehn malm, förty alle haffwe ett vphoff och böryelsse aff Qwecksölff*wet*, watnett och Brennestenens Jordh som förskriffwitt är, Men hwadh heller the räcknes för siuhande malmer eller ehn malm är ey mykitt wårdandes, ty allom är iw wetterlig*i*t hwadh bly är eller gull, och teslikis vm annen malm.

Hwar wärkas Gull. C. 5

Som förskriffwitt är att Stener och Bergh ähro egeligitt rum i hwilkom malm pläger affles och wärkes aff naturene. Tesligis finnes och Gull

| wärkatt mångom stadom reentt och klartt i 134
Bekkiom och Elffwom iblandh sandh kornen liggiandes och ther twättas thett vtt medh ehno, ey diupo troge, giortt flatt på botnenom, och aff linde trä, och liche ssom sanden twättas ther i medh watn stötes offta på ehn ända aff the trogena och gullitt giffwer sigh vp mott stötenom, liggiandes på botnenom. och sanden sköls bortt medh watnena, och gullitt sankas smått som sandhkornn, hwilke små ähre, Men i Swerige haffwer ingen så letatt eller pröffwett vpfinne gull än till thenne dagen, Så tages gull i Elffwene som kalles Renus och Albis i tyskom landom, Teslikis i Slauonie landh och i Vngere landh, Transilwanie landh, Item i ett landh som kalles Caijndu i Elffwene drius, Och på ene öö som kalles Cipangu är så mykitt Gull, att all tak och döre som konungen
| ther haffwer äro aff clartt Gull tw finger tiock. 135
Men i ehne bok som giordh och skriffwen är, vm the seglinggena som konungen aff Hispanie och konungen aff Portegall giorde, skriffwes hwar som meste gull finnes mångom stadom, och ther the gullitt groffwo vp aff Jordene klartt och reentt och så stor stycke i ehnom klimp, wogh xlij lodh och aarom effter Gudz byrdh 1501 groffwo the och samkade i twå månader tolff twsande besmane marker klartt gull aff Jordene, Och teslikis funno the många städes så yffneligitt gull ware på Öijomenn i Jordene, aff hwilkom wore longtt her schriffwe, Jtem i Dalmatia landh war funnitt gull i sandenom, smått som grynn och thett twättades som förschriffwitt är, sankandes fämtijo besmane

136 marker hwar dagh, Jtem i Ungere landh. | och Hispanie landom, äro Bergh i hwilkom gullitt är så bemengdtt medh stenomen som Koparen i sten bergomen i Swerige, och thett renssa the så ifrå stenomen i vngere landh innan Novsolio biscops dömitt heter Strigonium, först leggie the then gulmalmen huggen aff Bergomenn på trä brännandes honum som i Swerige pläger brennes kåla resta på bergomenn, och sidan slå the then steen malmen sönder medh hambrom och knystor och sidan läthe the på Qwernena att malas granntt som hwete miöll, Sidan haffwe the ett vllitt kläde v alne långtt skickatt så att thett haffwer wedh hwarie eggene en karm och thett sätia the sträwogtt j en liten bäck ther watnitt löper sagtelige ändalångs att the klädeno, och thett förschriffne miölett,

Hur gul malm rensas i Hispanien

137 röra the i thett | rinnande watnitt öffwerst på klädett, så att thett lätt eij flyter bortt, Tå bliffwer gullitt liggiandes på klädena, och thett som inthett doger twättes bortt medh watnett, Tå lekowell må haffwas itt kar vnder nedersta ändann aff klädena i hwilkitt watnitt rinner, och ther sankes thett som aff löper och twättes på klädena, Andre ressan, vm thett är mehr i thett ssom doger, och tå någett synes liggia på klädena, thå lyfftes thett vp och skölies i ett kar, och sätties åter thett kläditt nider i samme stadh gören*d*es alltt såssom för, så samka the medh kledena gull alle wekone, vm kringh, haffwendes thett i eno kar medh rentt watn, Sidan tappe the watnitt aff, och gull malmen står som en gröter, på botnenom, aff hwilkom the tage en deell j ett trogh och lathe ther i Qwecksölff ehn godher hoop

| och så walke then gröten och Qwecksölffritt sa- 138
man medh händerne, Och Qwecksölffritt tager gull-
itt till sigh och klimpes som smör, och the klimp-
ene leggie the öffwer ehne sidho, walkendes bäther,
Sidan *thet* inthett klimpas mehr, leggia the klimp-
ene i twedobblen sårduk, bindandes offwan före, och
krysthe starkelige medh henderne, och Qweck-
sölffritt löper vtt genom sårduken i ett kaar, och
thett i Sordukenom bliffwer qwartt, sätie the så
bunditt i gruffwena och göre koll eldh vmkringh
starkenn, och när Sårduken är aff bränder thå står
gullitt åter, hwilkett the tage medh tängerne och
kaste i watn, och *thet* är thå fulbordatt gull, Jtem
ehn annen mestermann aff vngeren sade migh att
thett skulle ware lärefftt på hwilko gulmalmenn så
sankas, och thett som sankatt är lätz i degla och
säties i starken eldh att | smältas, och inthett 139
qwecksölff plägade han haffwe ther till, Jtem i
vngere landh haffwe the annor Bergh aff hwilkom
the tage både Sölff och gull, och försth tage the
Sölffwett såssom the göre Sölff i Swerige, och
sidan haffwe the watn som kalles pa latino Aqua
fortis, på Swensko skede watn, och i *thet* watnitt
läthe the Sölffwett filatt eller tönt vtslaget och
Sölffwett wendes i watn och gullitt ligger på
botnenom, Sidan gullitt är vttagitt göre the åther
Sölffwett i sin skapelsse, aff hwilko wattn och åt-
skilielsse thu finner i bokene aff Alchimia, Och i
allo the Sölff som tags aff Bergene, är ju gull I alt
stundom mehr och stundom minder, stundom Bergz
tionde delen är gull, stundom nijonde delen, sölff är
Stundom siunde delen, och i hwilko som är femte gull

140 delen gull, thett kalles electrum, och görs | ther kar aff, the vppenbare ether vm thett kommer i them, ty thett synes medh mångehande leter som en regn boge, och siuder frässandes fast, Jtem gull finnes och i Stenomen, ey medh stenom blandett, eller saman mengdtt, vtan sitter klartt genom stenen, Så haffwer iagh thett funnitt i Swerige i swartom flisse stenom, hwilka stena finnes många städes i rijkena, Aff hwilkom stenom dieckner pläge göre sigh haller att skriffwe på medh bleck, och satt thett gullitt genom the hallerne som andre tråder, och fyra kanter war hwar tråden Dogh likwell ey långer, och ther är graffwandes diuptt nider, och sankis ther aff gull medh eldenom. Tå iagh fan ther gull j the stenerne, war iagh vnger och ey förstodh, eller wiste huadh thett war vtan skar thett gullitt bortt medh kniffwenom som
141 | satt i stenomen. Jtem gullitt minskas aldrigh i eldenom. vtan heller thes mehre thet bränes, thes bätre bliffwer thett, och thess bätre thet är, thess wåndesammere är thett till att smälta, och thett smältes snarere medh halm brennendes thett, än medh starkom eldh aff trä. Jtem gull rensses medh bly pa Copellan satt, och ingen tingh kunne bränne gullitt som the bränne Sölffwett eller koperen, Ty thett Qwecksölffwitt och then brännestenen aff hwilko gullitt är wärkatt, wore alstinges klar och reen Så att inthett war i them thett som bränna kunde, och ingen röker går aff gullena och inga lukt giffwer thett aff sigh, och inga orenligheett på the tingh medh hwilke the warde gniden, Jtem gull pläger renses medh salltt, tortt vngs

kim lagdtt i degelenom medh gullena ath smälta.

Äller så, Göris ett lerkar starktt, och offwan 142
på thett, ett annett lerkar, så att the fella sigh thätt samen och klemes thätt medh ler, ther karen båden mötes, och thett offwan karitt skall haffwe några fine holl, och vtdriffwes gullett i tynne skiffwor, och legges i thett karitt medh the pulwereno som görs aff Saltena, vngs kimena och tegilstenenom, så att anner flon är aff the pulwärena, och annor aff gulskiffwone, och giffwes starker eldh. tå rensas aff thett alltt thett som oreent är, och bliffwer fint. Jtem i Westuphalen i ett Bergh som heter Cubet, vttags gull och renssas som förskriffwitt är. Jtem gull haffwer många store dygder, Guls dygder i läkedom, och styrker hiertatt tå thett skelffwer, Och må så tages och äthes, Tagh gott gull och slå thett tynt vt i långe skiffwor | och bögh the 143 skiffworne saman som ehn ringh, dogh likwell så att the inthett komme till sammen, och legg them på ehn tegilsteen sätiandes in i vgnen som kalles Reuerberationis i fyra dager, så att the jemblige äro glödgade och elden leker på them sidan tagh them vt och skrape aff them thett som löst sitter, och sätt them åter i vgnen görendes såssom för, och the pulweress ther så aff skrapes ätes eller drickes medh bränt wijn. för hierte wärk, eller skälffwo, och för spetälskoo. Jtem somblige äro ey allenest giruge effter gull, vtan jemwäll törstande, Gultörst och thenn som mykitt törstoger är, haffwer inge roo eller lissa vtan han får sleckia sin törst, Så war ehn herre som heett Aquilius. törstede effter

gull vm sider grep honum konungen Mitridates
144 | och gött smeltt gull i hans mun, wiliandes ther
medh släckia then törsten han hade effter gull, Så
drack han gull illa, och bleff ther aff döder, Jtem
gull finnes i thenne Elffwener, J Hispanie landh,
i ehne elff som heter Tagus, J Wallandh i elffwene
Padus, J Thracia i älffwene Hebron, J Asia i älff-
wene Pactolo, J India i älffwene Ganges, och somme
städes finnes thett i Jordbergom, och alle the som
wilia letha effter gull, ransake först medh trogena,
twättandes Jordena eller sanden, som förskriff*wet*
är, och finnes thett ey i ehne älff eller Bergh lethe
i andro, tredie, fierde, pröffwandes thett ehna effter
thett andre öffwer alltt Swerigis Rijche, Jtem i
Hispanie landh ähro ofru[c]thsam Bergh, så att på
them kan inthett wexe, ther gräffwe the vp aff
them osäyelige mykitt gull, ty ähru ingen rum
145 | osynlige miswordendes, vten haffwes ögenen öpen
till att ransake och snilheten vnderståndelige lethe
ther som är både licktt och olichtt, och thett som
vpgräffs, Stötes, males, twättes, brännes, flere gånger
ransakendes, hwadh ther aff kan warde eller lyckan
will giffwe, Ty slagh, och sinder kommer j mångh
tingh första och andre ressone, och tredie eller
fierde vtled*es* aff the slagena, thett som yppest
är, Jtem finnes och Bergh ther gull graffs vtt, och
Bergen ähre så longh in vnder graffwen, att the
ther jnne äre och graffwe see ingen dagh eller
dagzliuss i många månader, vten arbete widh
lychtor och eldz liuss och Bergen ähro vpstödh,
ståndendes på styltor och bielkar, och stundom falle
nider, them ther graff*we* liggie vnder som mys

vnder fellor, Jtem Keysser Cayus war mykitt åtstundandes Gull, och | ty lätt han pröffwa göra gull aff 146
Auripigmento. brännandes mykitt aff thett, och fick ther aff litedtt gull och sidan pröffwades thett aldrigh mehr,

Huru allehande malm werkas. C 6

Wetandes är, att Jorden är som ehn punct standandes inwägen i ehnom cirkill, hwilken cirkill himelen är, och alle Stiernor, Planeter, och liuss, som i them cirkelenom äro, giffwa sina stråla och kraffter in i then midwägen puncten som är Jordena, och ty wärkar i henne mångh vnderligen tingh, Men allehande malmer wärkas i thenne måtene, först är wetande att ingen malm wärkas i Jordene eller Bergomen, Vthan medh naturlige vphöyelsse, ty then naturlige wäskan, och Jorden aff hwilkom förskriffwitt är, skole vphöyes, Ty then Jorden och then wäskan warandes nidre i Jordene ther hethe | och werme är, ryker och dambar vp genum 147
Jordenes holer ther then röken kan lethe sigh vtgånga, stundom flere och stundom mindre, större eller smärre, och stundom genum stenbergh, Och tå then röken och dambitt haffwer ssåå lenge gångitt op och kan ey alstinges komma vtt, thå köffwes han och wender sigh, gångendes åther nider igen, och wärkes tå then eller then malmen i bergena, och Jordene, effter thett som ämnit är, thå qwemeligitt eller aff naturene rensatt, Och när någer malmer är bemengder medh stenom i Bergeno, thå är thett sämbre som öwerst är, och thett bätre nidermer

är, Och tå then wäskan är så vprukin, köffd, och åter nid*er* gångitt swalas hon och i stenenom kaldnar, ty then heten och röken är mykitt krafftiger till att wäge och göre sigh holl genom Jordene och
148 Bergen | Såsom pröffwes medh thett, att nähr heter malmer giutes på Jordene, tå gör han segh många wäger nider i Jordene, löpandes, Och j Bergom och wåtom rum, werkas yfftherst malm, ty ther går mesth vp damb och röker, och röken kan ther köffwes bäst Men är Jorden eller bergitt öpitt, löst och otätt, tå ryker then wermen bortt, och ingen malmer wärkas ther aff, Och gullitt wärkas gerne iblandh sanden, ty sanden är heter, och widh strandene ther watnitt gör sanden tätthan, så att wermen bliffwer inwertis i sandenom. och ther är letandes medh trogena. Jtem Alchimistæ the wärka sitt gull och malm i samme motto som naturen wärker, först haffwe the ett glas som widtt är nedan, och ther i lothe the Qwecksölff, och brennestenn, rensatt och tilredtt, Sidan kleme the ett
149 annett glas, thätt ther offwan vppå, | som haffwer lången hals och smalen, och offwan på halsenom är ett lock, haffwendes ett litedtt holl, Och så sättie the glassen nider j hethe heste dyngio eller asko, görendes eldh vnder, och så vphöyes thett i glasseno är rykandes vp i then smale halssen, och ther kan then röken ey komme vtt, vtan köffwes och wänder sigh, gångendis nider i glasitt, görendes thett goltt som i glasena är, och thett kalles Clixis, thett liter gull giffwendes gullens litt på Sölff och andre malmer medh them blandatt, Jtem Sölff finnes i mångehande måtte ware wärkatt, Stundom finnes

thett wärkatt i Stenbergomenn, saman blandatt medh Stenom, och thess grannere Stiernor Stenen haffwer i sigh thess bätre och mehre Sölff haffwer han, Men haffwer han brede Stiernor eller glither i sigh, tå är ther ey mykitt bly, Och Sölff malmen brännes och mals | i qwarnene och sidan smältz, 150
Jtem Sölff finnes wärkatt klartt och reent sittiandes i Stenomen, Jtem i Tyske landenn är ett Sölff Bergh, som kalles Fribergh ther funno the Sölffwitt hwitt och blött, ståndendes som ehn seger gröter, aff naturene så werkatt, och är yppest Sölff, Jtem Järn finnes wärkatt i Stenbergomen och mykitt i kärrom, mosso och Syögom wärkatt aff naturene i små kornn, som ärter, Och thett haffwer i sigh mykitt slagh, och ther aff bliffwer blött och segdtt Järnn, och tarffwes rensas medh starkom eldh. Jtem Koparen finnes wärkader i Stenenom beblandeder såssom i Swerige allom är nogh wetterligitt, och i Tyskalandene, på bergeno gosel är, Och tå the Stenene brännes rinder aff them Brennesteen, hwilken i Swerige kalles koper röck, Jtem bly och Theen finnes och blandett och wärkatt i Steenbergomen, och i the Bergen pläger finnes Qwecksölff, rinnandes, Sommom stadom pläge finnes | rödbrun malm i 151
Jordenne som thett wåre iärnn malm och i Jordene vmkringh honum äro små droppa Qwecksölff, och the samka them som graffwe Sidan leggie the Jordena vpgraffna i vgnen att törkas, och medh them Rökenom ther aff går fölier Qwecksölff vp och säter sigh wider vgnens hwalff, som små droppa, och them stryka the nider i ett kar ther watn är i och ther löper thett sammen och så sankes th*et*,

Fribergz sölff

Jern

Koper

Bly

Quiksölff

Jtem ehn steen eller tungtt Jern kan flyta offwan på qwecksölffweritt Meen ett minstha kornn aff gull siuncker strax in i Qwecksölffweritt vm th*et* legz på thett Jtem somblige pläga så göre Qwecksölff.

Göre quiksölff

Försth tage the twå store lerkrukor brända och inth*et* glaserede. Så giorde att botnen aff then ehno krukan sammanfeller sigh thätt, satter i munnen på then andro, och then krukan som offwan på ligger, skall haffwe på botnenom mångh små hooll,

152 | och then andre krukan graffwes nider i Jordene och lätz full medh watn, Sedan säties then andre ther offwan i munnen, aff henne, och klemes alstinges tätt saman, både the krukerne medh luto sapientie och then öffwermere krukan, medh godh Sölffmalm slagin små medh hambrom, som andre nötter, Sidan klemes ett thätt lock offwan på henne aff leer, så att ingen röker kan ther vt komma, Och sidan göres elder offwan vppå the krukona och vm kringh henne, så att then Sölff malmen som jn i krukona är, swettes och wermes långsamblige mer och mehr, och thå will qwecksölffwitt fly och ryka bort, och kan inthe holl finne, vthen allenest nidh egenum botnen, och köffwes i watnett, ther röken och qwecksölffwitt siuncker till botnen, och sidan alltt är bränt öpnes och samkes. Men Sölff malmen är

153 inthett thess werre, Jtem Qweck|sölffwitt är ett starckt etter, qwecksölffwitt rensas när thett tryckes gönum barkatt skin, Jtem Qwecksölff kastas j annan smältare malm, gull, Sölff eller andre, och så blandes medh them, och strax giutes i watn, och sidan förgylles ther medh, strykandes påå någen malm, och lägges så på elden,

Hwi smelter någer malm. C: 7:

Mångehande tingh ähru smelteligen som wax, sallt, Alun, och annor flere, thå lekewäll smelta malmena annorledes, ty the haffwe lekewäll behollendes i segh altidh thett som törtt är, än tå the äro smelte, hwilken torkett är aff Jordene, och ty giffwa the inga wäsko från segh alles, och ey hängie widh the tingh, på hwilken the giutes, smälte, så haffwer i them wäskan tagitt törkona, och torkan weskona, att thett ehna är vpsupitt aff the andro, och thett ehna wermar th*et* | andre, thå 154
brännes thett törre bortt i eldenom som är aff Jordene, och thett aff watnena är flyg*er* bortt medh rökenom, ty wäskan släcker icke Jordenes heta, och Jorden haller ey wäskona, förmenandes henne bortt ryka, och sådane malmer haffwe i sigh mykitt slagh, sinder och illa luchtandes rök, men gullitt är alstinges well samanblandatt, i sine Jordh och wäsko, ty giffwer thett aff sigh ingen röck ell*er* sinder, Alle malmer störkna och löpnas samann aff köldene, likewist som wax, eller talger, som smälltt wåre stärckna saman aff köldene, Jtem the malme som haffwe ofulbordelige saman blandningh i Jordenes deell medh wäskone, som Theen, Bly eller Koper, thess offtere the smältas, thes törrere blifwe the och skörere, ty wäskan flyger medh rökenom aff them, och törheten bliff*wer* åter skör, Och Bly tackan eller annor tingh aff bly, bliffwe swartt, | tå the ähro gamull, ty Solen 155
och Wäderitt haff*we* yttersta weskona aff the dragitt vt, Och thett gamble blydh kan ey lödhas, vtan

thett swarta skaffs först bortt, ty then inwärtelige wäskan skal tage the andre wäskona, annars bliffwer ey lödningh Jtem Kopar smelter, samanlöder Jtem och Sölff och starkelige hålder, ty ij honum är mykitt fett Qwecksölff och wäska,

Hwi vtuider segh någor malm slagin. C 8.

Thilförende skriffwitt är, att thett törre är blandatt medh wäskone, och wäskan giffwer sigh vndan för hamarens slagh, dragandes medh sigh thett törre som i malmenom är, än tå att kölden haffwer giordtt then wäskan sterda och starcknadtt, Men gullitt är segast till att driffwa vtt widtt och tynntt, och ähn Sölffwitt, Koper, Jiern, och Bly driffs så tyntt att thet spinnes på Silke och wäffs. | Men på fyre 156
marcker gott Sölff legs en marck gull och så driffs Sölffwitt och gullitt vt både tillsamen att siette delen gull eller mindre vtdriffs så mykitt widtt som fyra dela Sölff, och Sölffwitt haffwer gull leter på andro sidone, Och vm thett Sölffwit medh gullena så vtdriffwitt smältes, tå synes thet alltt ware Sölff, och inthet synes till gullitt, Men driffs gullitt serdelis thå kan thett icke så myckitt widtt vtdriffwes, ty hamer slagin gingo egenum thett, Men på Sölffwene lagdtt driffs och brister ey sönder, ty thett haffwer j sigh subtiliga wäsko, som ey släpper ehn deell från then andre, Vtan drager honum medh sigh jemlige widh huartt slagitt som hamaren tager, Och the malmer som ey kunne driffwes vtt haffwe orene wäsko, och ähro ey rensade, och the som brista ähro ey fulbordelige

myngde i sino vpbörielsse, som war the wäskan
| medh törhetene, Och tå Theen och Koper blandes 157
samen smälltt eller andre malmer, thå lotha the
sigh ey wäll vtdriffwa, vtan heller reffna och brista
sönder, vnder hamaren, ty the kunne ey fulbordelige
blandes hwar i annen, inwärtelige.

Malmerners litt. C. 9.

Thre leter finnes malmerne haffwe, och ehn
aff them är almenneligen i allom malmom, thett
är skinachtigheten, Then andre leten är hwitheett,
och är i Selffwena, Blyett, thenett, och Jernett,
Tridie leten är Golheett, och then är i gullena,
och Koperenom, Jtem thess subtiligere wäska någer
malmer haffwer, i sigh, thess yppere skeen giffwer
han aff sigh, thå han är brunerader, och ty skin
gullitt mesth. och ther nest Sölffwitt och Jiernitt,
Och thett är skinachtigtt ther man kan spegla sigh
innan, Jtem then malmen i Stenomen finnes hwiter,
är aff godho Jordh, som | ther blandett war medh 158
subtiligo wäsko, och wartt Sölff malm, Men bly.
Jern, Theen, hade i sine blandningh orene Jordh.
och mesth Jernitt, thy Jorden j them är mykitt
brändh, Ty thett som är mykitt röth och fylska i
blötom tingom, thett är roster i Jernn, och androm
Malmom, och Sölff röster är blå som lassura färga,
ty thett är klar wäska, Goll liter i Malmomen
kommer aff Brennesteen, ty han siuder wäskona så
starkelige medh hietanom i Jordene, att the bliffwe
gole, Såssom må tages licknilsse och vnderståndh,

på honungh, galle, piss, och annor tingh, hwilke goll warde aff mykin hiete, i wäskone, Och är then wäskan och Jorden wäll reen, och sammen blandett, tå warder ther gull j then hietanom, äro the oreen, koper,

Malmernes smaker och Lucht C 10.

Aller malmer haffwer smack och lucht aff
159 Brennestenenom | Och än tå att nepligen någer smaker kan kennes aff Theneno eller Blyena, thå likwell må thett pröffwes medh thett, att vm någett ståndер lenge j Theen karen, hwilkitt meniskian äther eller dricker, tå sarger th*et* inelffwerne, och thett i Kopar kar står ergar och fördärffwes, illa smakandes och luchtandes, Men gullitt är så stadeligitt, att thess brännesteen giffwer ingen smack eller lucht ifrån sigh, Sölffwitt giffuer liten smack aff sigh, Men alle giffwe lucht j smältningene aff sigh, Jtem öffwer alle andre malmer giffwer Koperen och Jernit från sigh smack och lucht i the watn som rinna aff them Bergom som the äro jnnan, och bliffwe bäsk och wämieligen, att ingen giter druckitt thett watnitt, och vm någer anner wäska lätz j koper kar, tå bliff*wer* hon strax illa smakende, Jtem Röken aff Malmenom är mykitt törr, och törkar eller
160 läker rinnande ögon | och mykitt är meniskian skadeli*ger* inwärtes, och ty skole the som bruke Bergh och Malm hanthera i eldenom wäll täppe åther ssine nässe, och munn medh mångfallom klädom, äller andre tingh.

Malmer brännes bort eller ey. C 11

Somblige malmer brännes bortt, och somblige brännes litedtt eller inthett bortt, Allom är wetterligitt att watnedh är ey aff the tingh som kunna brinna, Och the tingh som äro feett, brinna ganske mykitt. Jtem brännesten haffwer i sigh try tingh, thett första är att han haffwer ehna wäsko i hwilke then fetmen flyter Then andre är att han haffwer aff Jordene, Tridie är att i honum sitter ehn inwärteligen wäska, hwilken ey kan bortages, vtan then brännestenen slätt förderffwes, Och ty pläga alchimiste twätta brännestenen medh etikio, medh piss, medh suran sker wasla, och androm hwassom watnom, thill att borttage aff | the förskreffne 161 twenne wäskorne, Siudandes thett offte och vphöyendes medh hielmenom, ty thett kan ey lidha elden, vtan brännes bortt, och brenner tesligis vp malmen, Tesligis är och wetandes vm Qwecksölffritt som är i allom malm, att i thett är och ehn wäske, Jordh subtiligen, Och thesse wäskorne som äro i brännestenenom och Quechsölffrena, äro the ey alstingis rene och wälfulbordelige samen wärkadhe medh then rene Jordene så att Jorden haller wäskan, och wäskan wermer Jorden i eldenom, thå brännes then malmen bortt eller wäskan som är i Qwechsölffrena, eller brennestenenom, och flyger bortt medh rökenom, och malmen bliffwer åter liggiendes törr vpbränder, hwilkitt aldrigh hender i gullena, ty thett kan ey brännes bortt, som andre Sölff malmer brännes bortt någett litedtt, koparen brän-

nes mykitt bortt, och Jernitt tesligis, Blydh och
162 thenett flyger bortt med rökenom | ty teres wäske
är ey wäll stadfest, och ty brännes the Malmerne
snarlige i asko, Jtem tå malmerne brännes eller
wärkes effter mestermännernäs konst, måge the vm-
uendes och vmskifftes, så att aff ehnom malm bliff-
wer ehn annor malm, som aff Sölffwena gull, ty
the haffwe alle ett vphoff och börielsse aff Qweck-
sölffrena, och brännestenenom, hwilkitt Alchimiste
pläga öffwa, Och naturen wärkar offta i Jordene, aff
ehne ådro både gull och Sölff, och ther som ådrenes
vphoff war, funno the som arbetede, alltt ware
klartt gull giordtt, och sörgdo the Bergzmännene
mykitt ther aff, ty the wiste wäll att diupere nider
war ingen mere malm, i thett Bergitt, och stund-
om lychtas thett medh alun,

Aff Brännesten. C 12.

Mestere som schriffwe vm naturens lop, giffwa
till licknilsse i alle malmers wärkan, att bränne-
163 stenen är | som faderen ther affler och Qweck-
sölffwitt är moderen i hwilko affles, Ty aff faderens
och moderens sädh och samblandh affles barn, Så
görs och affles allehande Malmer aff Brennesten,
och Qwechsölff, Wetandes är först att Brennestenen
haffwer i sigh wäsko, ty han smelter, och rinder
widh eldens werme, och sterdnar aff köldene, han
haffwer och i sigh mykitt törra Jordh, ty han
smålas aller i puluer, tå han slås han haffwer och
mykitt fetma i sigh, ty han snarlige tager eldh
och böryer brinne, och ty är vnderståndendes att

han är saman kommin och wärkas aff mångh tingh och thå likwel till inthett är hans natur fulbordelige kommen, vtan är som ehn sädh aff hwilko någett är qwemmeligitt wäxa effter naturens lop, Och ty haff*wer* naturen forseedtt och förskickadtt, i them rumenom yffneligen Brännesten, hwar som i Jordene skole wärkas några malmer, liqwell kan brennestenen ingen | malm wärka 164 aff sigh sielffwan, vtan i qwechsölffwena, såsom mannen kan ey affle barn vtan i qwinnone aff begges theras samblandh, Brännestenen haff*wer* golen litt hwilken honum tilkommer aff hietanom, som honum brenner i Jordene aff wäskone honum wärkandes, ty såsom i meniskiones och diureners lekamen naturligen inwärtes wermen smälter och siuder maten i bukenom, och offwan vppå kommer någen frade och skume, Så är brennestenen som ehn frada och skum i Jordene aff hietanom wärkatt, Item somptt aff Brennestenenom kalles ware liffwandes brennesten, och sommer döder, och ther i är ingen annen skelfongh, vtan then som är smälter sidan han är vptagin aff Jordene, han kalles döder, then som är ey smelter eller gutin, kalles liffwandes, Jtem på öijomen som äro i haffwena mellan Ciciliam och Wallandh, är i Jordene wärkatt mykin brennesten, och tesligis mångom städom i Wallandh i | Campana och Neapoli Jordh. och tager vp stor 165 stycke och buta Somblige städes är thett ofulkomnatt, och thett siudes medh Olio, och görs fulbordeligitt Somblige städes finnes brennesteen, hwilken thill inthett anner tiener, vtan thill klädhe letares konst, ty ther medh göra the vllena blötha

och huita, Jtem brennesten tiener mykitt i lekedomer och blandatt medh talgh samen smälltt och smortt på ryggom och länderne fördriffuer thett werken, Jtem smälltt medh grann kådho, tager blemor bortt aff anlithena och spetälsko smortt ther vppå, och många andre lekedomer göres aff brennestenenom.

Aff Qwechsölff. C 13.

Qwecksölff haffwer i sigh twenne naturer, then ehne är aff watnena, then andre aff Jordene, hwilke thwänne äro i thett samblandatt starkelige så att vm thett sätz i hielmen ensamptt till att vphöyes tå vphöyes thett alltt, och inthett minskas,
166 och inth*et* törkas, | eller hårdnar, vtan thett haffwer någett holl eller ande rum till att flyga vt, Jtem qwechsölffwitt är till att wärka malm, sådant som modereners natur är till att affla barnn hwilkitt aff Brennestenens heta wändes i Malm, i Bergomen, och Jordene. Item qwechsölff är mykitt kalltt och wått, och gör thett meniskiones senor så wanmechtige hårdelige som hon wore nummen, Thett dräper löss blandatt medh Jster, Jtem blandas quechsölff medh Brennesten, och sal armoniacum och vphöyes, thå wändes thett i rödha puluerers skinandhe, och bränes thet sidan, tå bliff*wer* ther aff ehn wäska, rinnande, Och thett som vppe sitter i hielmenom, i hwilkom uphöyelsse giordes, är som en alabastri sten och tå han stekes i eldenom, bliffwer ther aff qwechsölff, Item qwecksölff dräps medh konst, och blandas sedhan medh mångom tingom,

och görs hardnatt medh Brennestenenom och offte mals och indrichs medh andre tingh, att th*et* skall ey | flyga bortt i eldenom som alchimiste göra, 167
Item huru th*et* tags vt aff steen malmenom är tilförende skriffwitt etc.

Aff Bly. C. 14.

Bly är nestan sådan i sinne natur som Qwecksölff, och tå thett är smelltt, är thett tilseende som Qwechsölff, Men i samanuerkilssena haffwer bly i sigh mere aff Qwechsölffrena, än aff Brennestenenom, fångitt, Och äro ey fulbordelige saman blandatt, vten såssom ett litedtt stycke löpe löpnar saman mykin miölk, Så haff*wer* Brennestenen löpnatt qwechsölffrena saman, och wärkatt ther aff Bly, och thett Qwechsölffritt war ganske orent och wäske fulltt, och thy flyger then wäskan snarlighe bortt, tå thett legs i elden, och inth*et* bliffwer åter vtan ehn aske, Jtem Bly är i sin natur mykitt kalltt, och ty haffwer thett enkannelige krafftt mott skörheett, när thett vtslagitt tyntt bindes på meniskiones länder eller liuska, smortt medh Camphora, Men th*et* är ey mykitt öff*wan*des | ty thett driffwer onda 168
wäskor vp i hoffweditt, och gör meniskiona som hon wore nummen, Jtem Bly skiffwor hengde i ett kar ther etikio är i göre på sigh blyhwitt, och thett skrapes aff them, och skiffworna hängias åter i karitt, Och thett hwita som ätikian så vtdrager aff blyett är qwechsölffwitt som war löpnatt i Blyett, Jtem bly brennes medh brennesteen, och görs ther aff Cenober och bränes thett än sidan starkere,

tå får th*et* hwitan litt, som Blyhwitt, Och brennes thett sidan aldrestarkast tå förtäres Brennestenen bortt, och thett bliffwer åter Bly, Doglikwell icke så mykitt som thett war tilförende, Item Bly haffwer i sigh mykin wäsko, och therföre rensas medh the andre Malmer, Som äro Sölff, Gull, ty thett sätäs på tör steen medh them i eldenom, och thett frier th[e]m i eldenom, att the ey förmykitt bränes, ty Sölffwitt är wått, och elden är törr, ey wiliandes brennandes lodha widher Sölffwitt, och ty lägs ther
169 thill Bly, att | elden skall thess betre lodha ther widher, och brinna, Och tå Blydh är smälltt, siuder thett Sölffwitt isigh och gullitt, och the bliffwe rensedhe i eldenom Jtem Bly haffwer swåra wicht, ty thett är tätt, och aff mykla wäsko wärkatt saman, Jtem twäskorna är Bly, ett är swartt Bly, och annedtt är hwitt, Jtem swartt bly görs i Portugalie landh och gallicia aff sandenom som ligger öffwerst på Jordene, Hwilken sandh allenest kennes på th*et* han är tunger, och haffwer i sigh många små Stene, mest ther som små beckier äro, törkade vm sommaren, och then sanden twätta the som göra ther aff Bly medh trogh, och thett som bliffwer qwartt på botnenom, bära the i vgnen att bränna och smälta till bly. Jtem finnes och Bly i the Bergh som gull malm är saman blandatt medh Stenomen, och then bly malmen haffwer så swåra tungheett,
170 som gull malmen, och the skilia gullitt | från Blyena i vgnenom, medh eldenom, Jtem i Cantabria, görs nogh swartt Bly, och aff thett vttags Sölff, och ey aff hwitt Bly. Jtem Swartt Bly kan ey lödhas saman vtan medh hwitt Bly och Olio, ey heller kan hwitt

Bly lödhas saman vtan medh Swartt, Jtem swartt Bly wärkas i tuenne motto, annett hwartt aff sine ådhro ensamptt, eller i Bergen medh Sölff malmenn och åtskijlies medh eldenom, och thett som först rinder i vgnenom, är theen, och thett ther näst rinder ähr Sölff, och thett som bliffwer åter i vgnenom, tage the lätandes ther thill en tridingh aff Malmenom, them samma och smälta then andra resona och bliffwer swartt Bly, Giutz smelltt Bly på papir, thå bränner thett ey papirett sönder, Indie landh haffwer huarken koper eller Bly, vtan the ther boo, byta thett till sigh för perlor och dyre Stene, Jtem i Britania, Hispanie och gallia landom, görs nogh Bly aff sandenom, som | ligger 171 öffwerst på Jordene, Jtem Bly wäxer vm thett ligger mångh åår orörtt, i wädrena Item Bly kar smälta ey i eldenom, så lenge the äro fulle medh watn Men legs ehn liten Steen, Spiker, eller Koper nagell på botnenom, i watnitt, tå brennes strax holl på botnen, Jtem Bly brennes till asko så tagh Bly skiffwor, och leggh them i ett Lerkar, och mellan hwario skiffwone Salltt, och Stötter Brennesteen, och klema offwan vppå ett tätt lock, och säties på elden att brännas, eller lägg Blydh i ehna bredha ler panno, och Brennesteen ther till medh sätiandes på elden rörandes ther i jemlige, tå *thet* är smelltt, och föruare tigh well för rökenom, Sidan thett är i asko wäntt, twättes wäll offte medh regn watn, och stötz i mortarenom, och sigtes grantt. then asken är godh i mångehande läkedom, till gamble bölder, fylsko, såår, som ökijas eller rinne, och thill ende tarmen som vtgår,

172 ## Aff Thenn C. 15

Theen haffwer samme natur som Bly, aff hwilko förschriffwitt är, doglikwell är theenett hwitare och renare, ty thett är wärkatt aff renere Qwecksölff, hwilkitt hardnatt ähr, och giortt skörtt, och medh hwadh malm theen smältes, thå bliffwer han skör, och oquemmer till att vtdriffwa med hambrom, ty han brister gerne, Jtem theen eller Bly tager ey rost på sigh, vtan göre ene andre orenligheett, aff sigh, ty the haffwe inge heta wäsko i sigh aff hwilko någer roster kan göres, Jtem the tuå malmerne giffwa ingen klingande liudh aff sigh, ty the ähro blöte och wäsko fulle, men Sölff, gull, koper, och Jern giffua klingande liudh aff sigh, och theenitt litedtt dumptt liudh och ty blande klocke giutare theen i malmen, att klockerne skolle få grofftt liudh, och ey för mykitt gälltt liudh, Jtem theenitt rutnar snarlige stöpt, och
173 lagdtt vppå tack eller piper, i Jordene, och | Bly förökes tiockner och wexer i wädrena, och Jordene liggiandes lenge, ty theenitt är ganske lösliga samman blandatt thå thett wärkas, Men blydh är grofftt och dricker daglige i sigh wäsko, och så förökes wäxandes Jtem i ängelandh görs hartt och klartt theen, och i britaniam och tyskom landom, görs blötare theen,

Aff Sölff. C 16

Sölff är aff qwecksölffuena wärkatt, hwilkitt war reent och klartt, och tesligis aff Brennestenenom

som war subtilige giorder, medh hietanom, och all öffuerflödigh wäska vttuingatt, och lekuell haffwer th*et* iu i sigh någott aff Brennestenenom, huilken kennes luckta tå Sölffwett smeltes, tå likuell haffuer th*et* litett huitan aff quecksölffwena, och är stadigtt och hartt giffuandes klingande liudh aff sigh, ty naturen haffuer rensatt ifrån thett alla onda wäsko, Jtem Sölff är i sin natur kalltt, ty thett är aff Quecksölff*wer* | kommitt, och ty thett 174
haffwer i sigh subtiligitt watn, är th*et* gott lekedom malitt medh kryddom, och enkannelige för hiertans skälffuo. Jtem Sölff finnes i Jordene blött som en gröter, wärkatt aff mykitt Quecksölffwer, Jtem stundom finnes Sölffuitt aff naturene wärkatt ståndandes rent, och klartt, som ehn studh, och stundom som annor rep liggiandes långtt i Jordene, ty ådrana aff aller malm går såsom hieten och dambitt eller sigh vtueger till i Jordene och Bergomen, Stundom är Sölffuit i Stenom blandatt, Jtem Brennestenen brenner gerne Sölffuitt, och andre malmer, vm han kastas på them tå the äro smelte, ty han haffuer skylskap medh them på naturenes wägne, Men annor t*in*gh brenner han ey så än tå han kastes på trä eller Stener lugande.

Vtdrage Sölff aff Stenenom. C 17

Sidan stenen eller malmen är vptagin aff Bärggruff|wene, brännes på wende rosta, i tio 175
elder, och slåes Stenene sönder medh hambrom emellen huan elden så att huartt styckitt bliffuer litedtt som nytter, och ingen råmogheett är i then

Sten malmen och sidan bäres i vgnen, Men i Vngere landh pläga the mala then Sölffmalmen på Quarnom, för än the honum sätia i vgnen, Och sommer Sölff malmer tarffues ey att brännes i så många elder eller wände rostom Jtem vgnen skall så byggias, Achtes först Jordmånen Widh älffuene eller några bäck rinnande i huilkom hiulitt kan byggies som bälierne skall drage och iempte then becken leggies nider i Jordene en stor bredh hall, så skickatt, att watn sogh som i Jordene är, kan haffue sin gångh vnder henne, och offuan på hellene legges ehn grundh wall, och bygges så vgnen vp fyrekanter, haffwendes tuå alne breddh i botnenom, och vp-
176 drages | sidorna saman, så att han haffuer ey mehr öffuerst, vtan ena alin bredh. och högden skall ware tie alne, tre vngzssens sidor skole ware tiocke murede, och then fierde sidan som från weter, ey mykitt tiock, ty hon niderbrytes så offte vgnen skall förnyes inuertes i botnenom, och weggiomen, Botnen skall göres aff gran stött kool, och stötto sallede leer, Jtem thuenne hol skole ware på vgnenom. ett bak på vgnen ther bälierne bläse, iu ena aln vp från botnenom, thett andra framman till ena halffua aln från botnenom, genom huilkitt holl slaggitt skall flyte vt altidh ståndandes öpett, och genom thett holitt stingis in ett långdtt Jern, pröffuandes vm botnen är fuller medh bly, tå stinges ther in ehn stoor Jern sleff och öses vtt blydh i ena runda grop, först vtdragandes slaggitt, och när som thett blydh kolner i gropene offuan Så lyfftes aff ett stycke effter annett, medh ett Jern, Sidan vgnen är worden kaller, redes inuertes

till på | botnenom, att smelta och blåsa annen 177
blästen, Och är malmen wäll godher och feter,
tå må Blydh tuå [resor?] vt össas huar tridie dagh.

Skelia Bly och Sölff. C. 18

Tagh aske som brändh är aff Benom, eller aff brände wädre hornom stöttom, och sichtadom, och först bygges ehn fyrakanter mur, höger vp till knän, en famn haffuendes på breddene, och mitt på then muren göres ehn täst aff the förschreffno askone, wätandes henderne och askone, tryckiandes henne stadelige sammen, så att hon står som ett stortt karma fat worden, Sidan lägg ther på kool, och glöder att törka then tästen, Och så legges ther vppå thett Blydh, som vttagitt war aff Sten malmenom, och eldh glödhen ökes och blässes medh handh bäliom, så att th*et* smelter, sidan haff ett krokott Jernn på ett skafftt, och medh th*et* rakes och skumes th*et* smelta blydh sagtelige. sidan | legges ther opå små törr wedher, 178
att Brenna, och Blydh flyger somtt bortt medh rökenom, och somtt tager tästen till sigh, och när Sölff*wit* böryar till att huitna, och rörer sigh vp och nider, ehna stundh, och när then rörilssen wender åter, tå är Sölffwitt klartt,

Aff Koper. C 19.

Såssom tilförende är sagdtt att alle malmer wärkas aff qwechsölff och Brennesteen, så är och Koperenn, Men thett han bliffuer röder, och the

andre Malmerne huite, är thenne saken, ty qwechsölff*vit* aff huilko han wärkas, är reent och gott, Dogliquell haffuer thett vtuertes wäska i sigh, och Brennestene*n* är ey reen, huilken som blandas medh qwecksölffuena tå koperen wärkes, och han bränner thett Quechsölffuit och wäskorna, och så bliffuer malmen ther aff röder, och ey kunne the tuenne delerne fulbordelige i wärkningene saman
179 föges, för oreenlighe|tene som the haffue, och ty giffuer koperen aff sigh mykitt Slagh, och sinder och minskes i eldenom, och ther aff renses, och synes siden skine som gull, Men aff then koparen, som feller mykitt hamer skäll som fiskia fiell, han är onder haffuendes mykitt aff Jordene, som brändh är, och illa wärkatt, Sådane är ey then koperen som görs i tyske landom på goslere bärgh, skinandes sommom stadom som gull, och ty är troendes att brännestenen är i the Bergena blandader medh arsenico. huilkitt malmen bränner och wärkar fulbordelige, Nu förstå wij att koper är ehn malm som haffuer förmykitt Qwechsölff blandatt medh brännande Brennesteen, aff huilkom han är worden rödher, Jtem arsenicum brännes th*et* till kalk, tå bliffuer th*et* suartt som förr war rött, Sidan vphöyes th*et* medh hielmenom tå bliffuer thett huitt, som sniö, och må th*et* offta vphöyes, att thett
180 bliffuer alstingis huitt, | och tå bliffuer th*et* huast och starck, ingångendes i koperen och gör honum mykitt skinande, Men ständer han mykitt lenge i eldenom, tå flyger arsenicum bortt, och koperen får åter igen sin egin litt mörkan, Jtem the som mykitt arbete koper, i kolne och paris göra aff

honum messingh således Först stöte the stenen som kalles Calamita thett är then som drager Jernitt, och the pulueres, aff stenenom, blande the i koperen, tå han är smelter, lätandes stå i eldenom, så lenge then stenen är bortt bränder, och tå bliff*wer* koperen som gull, Men oppå thett han skall warde liussere i blanckningene, blanda the ther i någett litedtt theen, och så är th*et* tå messingh som för war koper, Och aff the theneno warder messingen skörare och hårdare till att vtdriffua än koperen war, Men till att göre then messingen gull litt, binda the mestermennerna, så att han bliffuer lenge i eldenom, medh koperenom, och ther till stöte the glas | grant som miöll, och 181
tå koperen är smelter, och stenen Calamita blandader i honum, tå kaste the thett stötte glassitt ther offuan vppå, och th*et* smelter och flyter offuan vppå koperenom som ehn olie eller fetme, och haller stenen i koperenom, att han ey kan flyge bortt, och medh honum rensas koperen så och bliffuer skinande som gull, vm sider flyger glassitt bortt, och så stenen tesligis och messingen bliff*wer* klar, Somme mestere mene wiliandes th*et* göra yppere, klartt smelta så koperen medh stenom, och glassitt kaste the på många reessor, och före thennitt blanda the i then messingen Sölff, och många tro att thett är klartt gull, så bliffuer thett skinachtigtt än tå thett är ey annett ähn messingh giorder aff koper, Jtem hermes skriffuer, vm tucia huit eller rödh stött som miöll blandas i smeltan koper, tå wändes han i gull litt skinande, ty tucia bränner bortt aff koperenom Jordzligheten, och

öffuerflödigen wäska som är i honum, Tå lijkuell
182 flyger tucia | bortt vm hon ständer lenge i eldenom
medh koperenom vm ther är ey någett som henne
hålder, och koperen får åter sin egin litt igen,
Jtem stänkes koper skiffuor medh saltt och ätikio,
eller pilta piss, och liggia någre dager, tå går
etikian in i koperen, och vtdrager på koperen
gröne fergo, Jtem leggies koper skiffuor på thett
träskett, aff huilko wijn är vttrycktt tå wexer på
koperen fager grön fergo, och blandes medh fagro
gröne fergone, auripigmentum, tå bliffuer ther aff
mörkgrön liter, Jtem koper bliffuer lenge blancker,
vm han warder smorder medh olio, Jtem aff koparenom görs mykin läkedom, och enkannelige till
gamull såår, och bölder, i thesso motto, I hytto
vgnenom, ther lågen aff malmenom och eldenom
leker på Stenena, och vngzbräddena fastnar ehn
huit aska. och stundom är hon gooll, stundom leen
som miöll, och stundom hardh och kalles pumex
cadmia cerusa eller crusta, the samme cadmia
sankes i koper hytto, vgnen, och sidan brännes i
183 ehne leerkruko | på glöden, och släckes i wijn, och
sidan stötes i ehnom mortare, grantt som miöll,
tuås reent och törkes och sicktes, Sidan brännes åter som förr, och kastes i reent watn, Stötis
tuås och törkes, och så werkes till thess thett bliffuer huitt som sniö, the cadmia är godh i läkedom,
hon törker såår och läker, stämmer wäsko som
rinder, ränsar ögon, läker skorl, kommer till att
spy vm thett warder ätitt medh honigh Och ther
medh reensas sårblindh ögon, blandandes medh
miölk, Jtem aff koper görs ehn anner läkedom

som kalles erugo, och är ehn grön roster, Tagh hamerskäll aff koper, och stötes grant i ehnom mortar, och tuås siden många reessor, medh watn och törkis och stöt*is* sidan stänkis medh ätikio, och så stånde några dager, och röres offta i thett, och tå thett är törkatt, stötes åter grant som miöll, och sichtes och gömes reenlige thett är erugo, Annerledes görs erugo så, files messingh eller koper granner, och then filspånen deggis medh ätikio, och stånde så i tio dager rörendes ther i offte, och sidan stötes och däggis medh ätikio och han warder grön, Jtem annerledes görs erugo, Tagh koper skiffuor, och hengh them i en så eller tynne, ey så att skiffuorne räkie ätikiana, och täppes tätt offuan, och effter tio dager skrapes aff skiff*uor*ne grön erugo, och hengh åter skiffuorne nider i tynnone Somblige kalle thett koperens blomster, Sidan legg thett blomsterett i ehne lerpanno, brännandes på hetan eldh stötes och tuås medh watn, offta, thett är gott till att läkia fistulam i näsune, öronen, munnennom, ströendes thett på som annett miöll, Jtem giffs ther aff medh tuå dracme ysten wasle, them som haffue watn sott, thett hielper wäll, Jtem th*et* är gott them som haffue rinnande ögon, vm thett är wäll bränt och tuagitt, Men obrentt och otuagitt, lätes i ögon som haffue hinno öffuan wäxste, och thett äter hinnene aff tempereres thett medh wax och olio. tå läker th*et* sår i leppomen, och bölder, röres thett sammen medh grann Qwado, tå läker thett gamull sår, och många | många andre läkedomer göres ther aff 184 185

Vtdrage Koper aff Stenenom, C. 20.

Brytes först koper malmen vp aff Bärgomen som äro store stene, och slåes sedan sönder medh store hambrer, och leggis sidan på skickeligen wedh, andre flona aff wedenom, och andre aff Stenmalmenom, och brännes så en godan eldh, och thett kalles kållaroste på Swensko, Sidan slåes then malmen smärre, så att inthe stycke aff honum är så stortt som ett hönsse eggh och tå eldas först vgnen ganske wäll ehna natt och ehn dagh lagder fuller medh kooll, och så legz malmen offuan i vgnen, andre flodene aff kolene och andre aff sten malmen, och så idkas th*et* jemlige att vgnen bliffuer altid fuller, Men sommom stadom pläge Bergzmennerne male Sten malm*en* grannen på ehne Qwarn, sidan han är brender i kollarostanom, och thett görs i Vngera landh, Jtem tå Stenmalmen
186 brännes lagder på kooll eldh, gör | han aff sigh skinande och huitan loga, tå är th*et* Sölff malmer, giffuer han brunblån låga, tå är th*et* koper malmer, Jtem vgnen bygges så, Achtes först tilfelle på Jordhmonnenom, Widh strömen i huilkom hiulett skall byggias, ther bälierne skall drage, legges först ehn stor bred hall, så att vm Watnn kommer åt th*et* kan rinne vnder hellene, anners drager hietén i vgnen watnitt till sigh, och släcker wirkitt, att thett kan ey flyte, Och görs vgnen fyrekanter, haffuendes i botnenom innan wäggierne tuå alne breddh och öffuerst innan wäggierne ena alin, och ypen offuan och jemlige samen dragin, från botnen-

om, till öffuersta haffuendes fem alne högd, huilkens högdh, helfftene skall ware nidre i Jordene, och then andre halffparten offuan Jordene, Tre vngssens sidor skole muras medh store stener, som är högre och wenstre, och back sidan Men then sidan som frammen är, mures ey tiock ty hon är senest murende, och skall offte niderbry|tes och 187 ypnas tå vgnen skall förnyes, Jtem botnen åt vgnenom göres på hellene, och vppå en stadogan grundwall, således stötes koll gran och sigtes, och stötes leer törtt och sigtes genum ett såldh, och aff them sallede kålomen, tages tre dela och fierde deelen aff lerena sållada blandandes wäll samen och slåes watn på att thett bliffuer deuitt, och ey mykitt wåått, Sidan bäres i vgnen och stötes först att thett bliffuer hartt tryckes thett starkelige på botnen inuertes i vgnenom så tiocktt att thett är ey alins tiocktt alstingis tätt sammen, Sidan haffues strax en krokoter kniff*wer* och medh honum skäres vt mitt i vgnenom ena alin diuptt nider slätt, och thett som vtskäres legges strax vm kringh kupone ther kupan och vgnens wäggie mötes, klemandes och strykandes alltt wäll tätt och slätt och starkelige, och jempt görandes kupona och wäggierne, så att inthett kan ther fastna vtan nider flyta i kupone, Och så göres wäggierne | släte vp medh 188 enfält lär, wäll ält, strykandes medh handomen, Och så skall then kupan tilredas huarie reesso på nytt, tå som skall blässes, och thett skeer ehne reesse vm wekone, Och tå som bläses tarffues stundom instinga ett Jern tre alne longt satt på ett skafftt, som är fyre alne longtt, ransakandes

genum thett hollitt, som framman till är, vm någett haffuer sigh fäst i vgnenom, widh wäggierne, ty fäster slaggitt sigh wider them, tå kan ey wirkitt driffua nider i vgnen och smelta, vtan thett losses warlige så att wäggierne ey förmykett sarges, och bliffua oiemne, Jtem try holl skole ware på vgnen, thett första skall ware back på honum, mitt på hans högdh från botnenom, och i thett holitt inmures en forme aff Jern genum huilke bälierne skole blässe, Thett andre holit skall ware frammen till nidre widh Jordene, genum huilkitt slaggitt skall jemlige vtflyte, och egenum thett holitt stingis in
189 ett långtt Jern, nider till botnen | Och tå thett dragis vt, sitter koperen vm Jernitt, och ther medh vnderståndes, vm liten eller mykin koper är i kupone, till att läta vt, Och medh thet samme Jernitt ransakes vp i vgnen vm någett är fastnatt wider wäggierne, lossandes thett, Tridie holit skall ware widh wänstre sidone niderst, så att thett suarer rätt in mott niderste botnen, i kupone, och genum thett skall koperen lätas rinna vt, Och ty göres vtan före thett holitt en graff i Jordene, bred och wäl tilredh för skerstenenom medh grannom sandh, Och före koparenom medh förskreffno stybbe och leer blandatt, starck, törr, och hardh att koperen löper icke i Jordene, ty i henne vtläts först skerstenen, Sidan koperen, Och thett holitt skall ware en alin neder mer ehn thett andre holitt, genum huilkitt slaggitt vt flyter, Thett tridie holitt vpslåes medh ett långtt Jern, driffuandes thett in medh ehne store Jern klubbo, och strax Jernitt drages vt rinder koperen effter,

vt aff kupone nider i graffuene, Och så lenge 190
thett rinder som rött är, läte the rinne thy thett
är koper, Och tå thett börier rinne så blackott
eller blecktt, täppes holit åter medh weckt leer,
satt på en stånge ende, ty thett är slagg tå rinder,
Och så är görandes och merkiandes både tå koperen
och skärstenen lätz vt rinne, och tå skär stenen är
aller vtlupen och vtrunnen, och starknett och
sualeder, tå lyfftes medh Jernen en skorpa effter
andre skorpone, bortt öffuer ehne side leggiandes,
ty then skärstenen är tå bätre sönderslå och bränna
i wändarostanom, Sidan skall göres och mures rum
knäs höger mur en famn emellen huar muren,
månge åt radh, och mellen the murene leggis
weder, och then sker stenen på weden, annor flon
aff skärstenenom, och anner aff wedhen, Och så
brännes ther then skärstenen i viij eller flere eller
färre elder effter thett som tarffues, till thess han
böriar lode samen, ty thett är tekn att han är
nogh brändh i rostanom, Och tå sankes then 191
skärstenen, och slåes sönder små som nytter medh
hambrom, och bäres så i vgnen som är wäll heter
worden, ehn heelen dagh tilförende, och fuller
medh eldglödh, Och så blässes medh bälierne jem-
lige, och ä som wärkitt siunker i vgnenom, tå
legges annet fatet titt medh kool och annet aff
skärsteen i vgnen, så att han är jemlige fuller,
och slaggitt drages vt genum sitt holl, och bäres
bortt, och ransake medh Jernena, när kupan är
full medh koper att han ey flyter vt medh slaggena,
Och tå wari graffuen som är iemsides widh tredie
niderste holitt, giordtt till aff samme stybbe och

leer, som kupan i vgnenom giordes, och het giordh medh eldh glöder en helan dagh och natt, och tå slåes holit vp medh ehno huasso longa Jern, medh en stor hammer, och strax Jernitt tags vt, rinder koperen vt i then tilredde graffuene och tå slaggitt kommer är thett blecktt, täppes holitt medh leer, som förskriff*wit* är, och willtt tu skiffta then koperen
192 i små stycke tå | lyfftt stycke effter stycke bortt, effter som han starckner, medh Jernom, Jtem är och en ierntiuffua haffuendes till att lyffta och bäre slaggitt bortt medh henne, Jtem bäckierne skole ware store, och the drages medh hiuleno och watnitt och sommom stadom haffues tuå vgner, huar thera på sina sidone widh axulen, som watn hiulitt är vppå och huar vgnen haffuer tuå bälger, the bälgerne som äro öffuermere mott strömmenom, tryckes nider och wippäs åter vp medh stenom, och the Bälgerne nidermere äre widh strömen, tryckes vp och sielffue falle nider, Men i Swerige plägas ey mera än ehn vgn i huarie hytte haffues, Jtem haffues och en stor trähamer, som böster kolen små, och han skickes så, att han lyfftes medh axulens vmgångh, och sielffuer faller på kolen som vnder honum läggies, och han wari wäll breder,

Aff Järnn C. 21

Järn är semst eblandh allen malm, tå likuell kan meniskian aller uärst ware vtan Jern, ty alle
193 ämbe|te, alle konster, brukas medh Jern, Jtem Järnn wärkas aff orena Jordzlige qwechsölffue, och aff androm brännesten, och ty rostas thett och är

skititt, och haff*wer* thett i sigh en fetan brännesten, och ty tager thett till sigh fett tingh som är tiära, och talgh, så att giutz på thett sidan theen, tå tager thett thenitt till sigh, och bliff*wer* skörtt aff thett, så att thett kan ey sidan smidas, Jtem then deelen som i Jernene är aff Jordene, han är mykitt bränder, och ty giffuer thett mykitt sinder aff sigh och hamerskäll, och ty kan thett ey smelta och rinna som annor malmer, vtan glödgas, ty Jorden i thett är förtörkatt, och brändh, Och thett Quechsölffuitt som är i Jernmalmenom, bliffuer ey lenge quart i eldenom, vtan flyger snarlige bortt, Jtem ty Järnitt är mykitt törtt och bräntt, haffuer thett krafftt till att styrkie magen, och niurene i meniskione, vm hon dricker win eller watn, i huilkom glödgadh Jern är släckt i, Jtem ståål är then subtiligeste | delen som är aff Jernena i eldenom, 194 huilkitt bliffuer hardere och tättare, och huitare, ty Jordenes deel är ther i mindre, Och smeder haffue mångehande konster och watn till att härda Jern i till måtto, Ty tå glödgad Jern kommer i watnitt, flyr hietan vndan watnena in i Järnitt, och bränner then wäskan som naturligen är i iernena, och så bliffuer thett hardere mehr och mehr, Jtem tagh salltt som kalles armaniacum stötandes samman osläkten kalk, och rör saman medh kalltt watn, som ehn wällingh, och ther i släck iärnen härdendes them, Jtem annerledes härdes iärn, Tagh tridie deelen ståll medh iärn, smidandes huadh ambudh tigh täckes, Sidan tagh bocka blodh, fröder, och meta marka och yrtena rättyckio stötandes saman i ehnom mortare och sidan törka thett

i vgnenom, görandes ther puluer aff och ther i temperere glödgade iärnen och bliffua hardh Item annerledes Tagh yrtena rafam Stött och krame aff
195 henne soppen, och stött metemarka, | Och tages wäskan aff them, och blandes saman like mykitt aff huario the wäskone och ther i släckes och härdes ägg iern, tuå eller tre ressor, och bliffuer alsting*is* hård iärn, Jtem är iärnitt glödgatt wäll, och så ligger sidan och kaldnar, och inthett slåes medh hambromen, tå bliffuer thett förderffuett, och blött som bly, Jtem ey är iärnitt qwämtt till att slå eller släggies tå thett är glödgedtt rött, vtan thett är glödgatt huitt i eldenom, Jtem smeltes samen alun och ätikia och strykes på blanckтt Jern heett, och thett bliffuer skinande som thett wore koper, Jtem medh gipso, cerusa och blöta tiäru beuares Jern ifrån råst, Jtem råst samkader aff gamblo iärn är goder i läkedom ty han binder, stämmer, och törker, han fäster hår som faller aff, han läker skabb och blemor i ansigtena, och skabb annerstädes på kroppenom blandader medh wax och olio, och medh ätikio blandatt läker then onda
196 elden, Jtem han stämmer Quinno | siuko lagder i vll ther mot, Teslikis doger råsten till ny såår, tuagin i win, och saman rörder medh mirram smeltt och lagder i såritt, Jtem han lener fot ol smorder ther opå, Jtem roster aff iärn stämmer blodh, enkannelige tå såritt är giortt medh iärn, Jtem fistulam och lichtorna äter han vt, och the samme dygdene haff*wer* hammer skäll, aff iärnena som rosten haffuer och males granner, och göres ett plåster så, Tagh litedtt blått leer, som en nott, sex drachmas ham-

mer skäll aff koper, och sex aff iärnens hamerskäll och sex drachmas aff wax, och litedh olio, wärkes och röres samen, på eldenom, och legges på sår till att renssa them, Många andre läkedomer göres aff iärn, huilka iagh ey her kan schriffue, Jtem mångehande finnes iärn malm, Sombliger giffuer aff sigh blött iärn som annett bly, somblige förmykit skörtt iärn, Somtt rostas ganske mykitt, Sommer iärn malmer tags vp aff Siö botnenom, eller mosom och kärrom, | Sombliger aff hardom 197 Stenbergom, och ehn malmer tracteres ey så i vgnenom eller eldenom, som then andre på Norebergh, getzbärgh, lindes bärgh, skinsäckkia bärgh, huar the göre yfftеligitt iärn, ther haffue the store runde vgna viij alne diupe, och bäre i vgnen malmen sönderslagnan medh hambrom sådan som han tags aff bärgena, och när nogh är blässitt, läte the smelterne vt förste reessen rinna thett som kalles skärsten i ehne graff, lyfftandes honum aff graffuene skorpo effter skorpo, effter som han suales till, och haff*wer* then masugnen try holl såssom koper vgnen haff*wer* Sidan slå the then skärstenen i stycke och i smiddione legge stycke effter stycke i elden bläsandes medh hand bäliom, och tå bliffuer ther aff iärn, och thett hugga the i osmundz små stycke, och tå osmunnen är huggen, ligger åter i äsione och elden stålitt, som är runnitt aff, och skelltt sigh ifrån iärnena, Jtem såssom skelfångh är i watnomen, till att härda ägg iärn, | Så är och till att bryna ägg iärn huass, 198 och brynestenen smöries medh olio, vm äggen skall warde godh, och tyn iärn härdes i olio släckkiandes

them, tå bliffue the ey skör, eller briste, Item, iärnbärgz ådrer äro bredast ther the finnes, och gerne i högom bärgom, såsom är i tadu bärgh, sönnan Jöneköpingh, än tå thett inthett nu brukas,

Tingh als i mällenn C. 22.

Här till är nu skriffuitt vm allehande malmer, och theres natur, och framdeles är skriffuendes vm the tingh som haffue sigh als emellen malmer, och stener, ty the äro huarken malmer eller stene, vtan haffue natur både aff stenom och malmom, och haffue några sådane egeligheter, att the ey kunne smelte, och rinna, Malmerners egelighet är smelta och rinna i eldenom, ty Stenerne äro törr tingh, och malmerne wåt, Stenene aff Jordene, Malmerne aff watnena, Men the tingh som äro als
199 emellen, haffue både | aff Stenerners torhet och malmerners wäsko, och inthett there fulbordelige, såssom marchasita smelter ey i elden som malm, och likuell haffuer liten och wichtighetene som thett wåre malmer, Item alun thett småles som then tå thett stötes, och likuell haff*wer* sin warilsse aff watn, och tå som naturenn wärkar sådan tingh, som äro så als emellen, är någen brist i wäskone, Quechsölffuena, och brännestenen*om* aff huilkom tingitt skulle wärkas, och ty fulbordade naturen aff ämpnena thett hon fulmechtade fulkomna, Och the mästermän som wilia wända en malm i en annor malm, skole thett göre medh the tingh som äro als imellan, ty the äro som ett medell ther thill, huilke äro och siu, som malmerne äro siu,

och kalles så salltt alun, Arsenicum, marchasita, nitrum victril, och chrisocolla.

Aff Salltt. C. 23.

Saltt är huarken Steen eller malmer, vtan haff*wer* | sin warilsse als emellen the tuänne, och 200
thett wärkas medh hietanom aff watnena, som haff*wer* i sigh groffua iordlighett, och ty smelter thett i watnena eller rå wäder, och allehande salltt thett annett huartt görs medh konst, eller wärkas aff naturenes wärma och Solenes hieta, Här i wallandh mongom stadom haff*wer* folkitt skickatt och giortt Jordene släta widh haffuitt, och planeratt medh leer, och ther lethe the vm hete Sommeren haffs watnitt löpa in vppå at stå, och thett wärkar Solenes hita i Salltt, Så häffue the thett samman i stora högar, som andre store ladur låtandes thett stå ther tu år eller länger, till thess the sälia thett, eller förett thädan, Så törlade Solenes hita en siö allan i salltt, widh staden Tarentum, och en i Cicilia landh, och flere städes tesligis i haffz strandene gör solen mykitt Salltt, Item widh staden Memphim, i Cypri landh, äro elffuer som rinne och Solen wänder thett watnitt i Salltt, så att th*et* | Saltidh står offuan 201
på älffuene som en ijs, och watnitt rinner vnder, Tesligis och i armenie landh, och widh Bärgen Caspie, Item i africa äro kärr som göre aff sigh salltt, Item i vngere landh, och i pålandh, och i indie landh, äro salltt bärgh aff huilko the hugge store stycker, som the hugge anner Steen bärgh, och före thett vm landen att sälie, och konungerne

haffue ther aff mere ränto, än thett wore Sölffbergh ell*er* gulbergh, Jtem i tartara rijke äro högh och stoor saltbärgh och ther wore nogh spisa alle werldene medh salltt, Item konungen i tartara landh haff*wer* vpbyrdh i sin årlige skatt aff Salltt som görs i enom Stadh som heter Qwinsai tusande och sexhundrede tusande ducater gull, Item i Cappadotia landh graffs thett vp aff Jordene i storom styckiom Jtem i enom stadh som heter Charsis i arabia byggia the huss aff salltt stena, Item i Hispanie rijke hugge the salltt stenena aff
202 Bergomen, så stora som them täckis | och äro liusse som glass att see igenum, Jtem i ett rijke heter Cathai, heffue the sanden sammen, i stora högar, och bära ther mykitt watn vppå, Och sedan samka thet watnitt som rinder vt vndan sandh högenom, och ther aff siudha the salltt, Jtem sommom stadom brännes icke trä och aff askone dijstillera, och siuda salltt ther som the haffue ey annett salltt, Jtem sommom stadom siudz Salltt aff rörhwas och Säff, Jtem i capadocia landh görs golltt salltt, Jtem i mångom landom görs och siudz saltt aff haffs watnena, Jtem i frankarijke äro brunner och källor, aff huilkom ther siudz salltt, och tesligis mångom stadom i tyskom landom, Tre städes i hildensim biskops döme i kanner, i Stadzfårtt, och i askersleu, Item tuem stadom i Magdeborgh, i grotze salte, och i Hallen, Jtem här nämst Swärige widh lybko i stadenom Lynaborgh Så haffuer gudh och naturen begåffuett all landh och rijke medh Salltt, huilkitt
203 långt wåre aff skriffue, | Och ty är troende att så wäll haffuer Gudh begåffuet Swerige medh Sallt

källor, Men inbyggierne och almogen är så få-
kunnoger, att the ey kunne vpläte ögonen till att
leta them vp än till thenne dagen Huarföre råder
iagh, och maner alle rijkssens inbyggiere, att the
ähnnu wake vp och lete, ransakendes till att finne
Saltkällor, Och enkanneligitt täckn äro thesse, Huar
saltkällor skole finnes, att ther vpå iordene will
inthett gräss wäxe, Och ther som fää, oxer eller
köör äta iordene, Ter graffues diupt nider till
watnitt, och siude thett lenge, Så är letandes idke-
lige, ty the äta ey Jordene, vtan ther hon är salltt,
Jtem i Lynaborgh ther nhu siudz salt, war en skarn
putz, i huilkom Suin plägade vm sommeren söle sigh
i hietanom, och tå the heem kommo wore törkat i
Solene, effter the hade sölat sigh, Och så wore the
suinen huit, som för wore suart, ty aff Solenes
heta war | wäskan på hårit wändh i huit Salltt, 204
sidan ransakede the huar the haffde sigh sölatt,
och funno att ther war sallt watn, aff huilko
oseyeligitt gagn och nytto är kommitt, och siudes
ther så saltt,

Siuda Saltt C 24.

J Lynaborgh haffue the salt pannor tiocka aff
Bly eij spanne diupe, fyrahörnota och brede på
botnenom och ther i winda the watnitt vp aff
brunnene, och siude thett medh starkom eldh,
rörandes ther i, och dragendes saltit som görs på
botnenom vp lätandes thett törkas, och åter late
mehre watn i pannone, Och ther skiffte the thet
watnitt huariom sin deel medh mälningh, Jtem i
Norige siuda the salt i Jern pannor, fyrakanta,

huilka eij äro diupere, än sex tuerfinger, och halff annen fagn bredh, och twå famne longh, the pannen står på tua murer, som gå vnder huarie pannenes sido på lengdene, och weden och stockerne instingis
205 vnder pannene, widh både | änderne, Sidan görs en bryggia longtt vtt i haffuitt ther som wäl är diuptt, och ther säties nider til botnen en pump, ty watnitt är saltere widh botnen ehn vppe på och så pumpe the watnitt ther vp i ehne ränno som löp*er* in i pannona, eller någett kaar, aff huilko the lotha thett watnitt i pannona, och så haffuendes iämlige eldh vnder, siudandes och rörendes ther i medh iärn skofflar, och tå saltit är giortt ösве the thett aff pannone, och åter fylle henne medh watn till att siude mer sammeled*es* Jtem the som boo i Jutlandh, widh strandene och haffuitt tage gräs som driffuer till landett medh strömmen och kalles tångh och häffue thett sammen och bränne, sidan tage the asken aff then tångeno[m], lätandes henne i ena tynno, och slå först reent watn på henne. lakendes lut ther aff, och then luten siuda the i store leerkar, och warder gott salltt, Och effter som saltid warder giortt, tå thett siuder, ösве the thett vp medh ene sleff, och törke thett, och widh the lerkaren i huilko the siuda loder saltit så widh vm sidan, att sleffue*n* gånger inthett in, Sidan slå
206 the thett karit sönder, | Och göme saltit, Jtem i enom stadh som heter Memphis i greska landh, siudz röt saltt aff sådan dy som i Suerige kalla rödhka, Men huar är then i Suerige som någen tidh frestade att siuda rödko huadh ther aff kunne warda, Jtem salt haffuer store kraffter och dygder

i läkedom, Och är haffuandes heta natur, och törkar kroppen, förmenar att rutna thett som saltes, Th*et* hielper till att smälta malmer, kastadh på them i eldenom Th*et* är ey nyttogt magenom, vtan till att göra matha losta, Jtem salltt medh yrtene origanus är gott mot ormstingh, och then som stungen är aff scorpioner, och tå blandes th*et* medh linolio, och ätikia bindandes på stingitt, och tesligis then som stungen är aff getingom, Jtem salltt medh oxa talgh doger läggie på barne kopper, blemor, bölder, och wårtor, Jtem salt medh lika wicht mirram och honigh blandatt, är gott them som haffue blodrossa ögon aff huggom fångitt, leggiande wider, Jtem salt bindes i ehn linnen klut, och tugges aff then som haff*wer* ondt eller bölder i munnenom, och tungone, Item huilken som fastande håller salltt vnder sine tungo, tillthess | thett smälter, hans tänder ätes ey aff mark 207
och ey wanskas, Jtem salt i enom possa, döpes i warmpt watn och leggies på the ssenor som wärckia, och wärckiandes länder, Jtem salt miöl, honugh och olio stötes sammen, och bindes på fothol som kalles podagra och inthett är ther till bätre, Men her inskriff*we* alle läkedome som göres aff sallt, wåre altförmykitt langt, Jtem salt är mongehande aff eno salt som kalles sal alcali är schriffuit i bokene alchimie konst, och huru thett pläger göres, Item sal armaniacus, sal napticus, sal gemme och sal nitri aff huilko iagh ey will här skriffue, Jtem saltpetter till byssor skall så göres, Tagh gamble fåre dyngio eller then iorden ther meniskior haffue lenge pissett eller thett som är lenge trampatt i

källarom, och thett bär i ett stortt bryggio kar, lätandes watn ther vppå, och stadelige rör ther i medh enom stake, lätandes thett så stända och göres ene weku, Sidan tappe thett watnitt aff, så att iorden bliffuer widh botnen i karena, sidan siudh th*et* watnit i enom storom bryggia kätill
208 | länge och stärkelige, Ter näst lät thett watnit i trogh mångh, sätiandes them till att swales, och tå kommer i them som anner ijs, när thett är swalatt, honom samke sammen och göm, ther törtt är, ty thett är Saltpetter, till byssor, och tiener till mångehande andre gärninger, hwilke alle bönder i Swerige skole göre sielffue, och giffue i skaatt till rijckssens wärn och beskermilsse.

Aff Alun. C 25.

Alun är wärkatt aff groffue iordh och wäske, huilke wåre ämpne till Qwechsölff, och naturen ey förmechtade wände the ämpnen i Qwechsölff, och är så samen löpnett medh ene krafftt, som thett haffuer aff brännestenenom, och rättelige säyendes, tå må thett kalles iordenes sälta, och alun finnes mångestädes och mångehande i wärldene, i Cypri landh finnes th*et* suartt och huitt, och kalles therföre alun a lumine. giffuandes alle liter liuss, och inth*et* kläde kan letas vtan alun, Sommom stadom wärkar Solen thett, törkandes wäskone som suettes aff iordene, och folkitt sankar thett, och i hispania,
209 egipto, | armenia, macedonia, ponto, africa, sardinia, melolippara, och strangile öijom och landom finnes thett nogh, och i hållandh, sommom stadom finnes

thett blött och huitt som enn miölk. i iordene, och tå thett gnidz medh handene, giffuer thett en wärme aff segh, och haffuer ingen sandh i sigh, sompt är bleckt och skarpt tage vpå, och thett är så gott som andre, Ten blöte alunen haffuer krafft till att äte, göre hart och saman binda, blandes thett medh honigh thet läker bölder i munnenom, koppor och klåde, och then läkedomen skall göres i bastugune, medh tuå dele hånigh, och tridie delen alun, Tedh tagz och medh pilulas för klåde och siuchdom som kommer i tarmerne, och thå någer pissar blodh, Tedh doger och före skabb medh tuål, Item annatt alun är hart och görs aff Steenbärgom, sådant bärgh är vpfunnit widh Room i minom liffs thima, aff huilko osäyelige rijkedomer wärffues, Ty mångh skep årlige lades medh alun och föres vmkringh wärldene, Aff huilko bergh augustinus emsamber gaff påffuenom huart åår nio och tiugu tusende ducater gull, för thett han måtte | thett bruke. Iagh foor till thett bärgitt 210 enkannelige att see och läre huru thett alunit görs ther aff Bergeno hoppandes att i Swerige motte finnes sådan bärgh till alun, görendes såssom her effter skriffues.

Göra Alun. C 26

Bärgitt aff huilko alunit görs är huiter steen, och gool iblandh, och än sommer brun, Sommom stadom är Steen bärgitt hartt till att bryta, och sommom är thett skört och blöt bryte, Ey är Stenen mykit tunger och ey mykitt lätter, ey

heller skinande eller fager till synena, vtan som ehn gamull sönderbrutin oster som wåre både gool och huiter, ther effter giffuer iagh licknilsse till att känne stenen, Ten stenen sätie the Bergz mennene i en vgn viij alner diupen mureder som en kalk vgn i Swerige, och giffua starkan eldh vnder i ena natt och en dagh, eller vm så tarffues bränne then Stenen, Sidan vgnen är kalneder bäre the stenene vt på iämpna Iordene, läggiandes i höger och iordh vmkringh, så att watnit rinder ey bortt, huilkit ther skal iemblige bäres och öses
211 vppå, och stenene lossas sönder | vm the få nogh aff watnena, och så liggie the som anner kalker, några sex wekor och sualas, och bliffuer blöter tage vpå medh fingromen, finnas thå några stena harde ther iblandh, kastes bortt ty the äro ey nogh brände, eller äro ey aff then stenen som tiener till the gärningene, Sidan haffues en stor och starker koper kätill eller panne, sex alne breder, eller mindre, murader stadelige i vgnen, så att tuå spanner aff honum är offuan iordene, och then andre deelen nidre i vgnenom, som är wäl lageder att ingen rök kommer vp till kätilen, och göres vgnen så vnder kätilen, att weden legz när kätilenom på ett hualff eller hualff boga mellen huilken asken som brännes aff weden, kan niderfalle och rakes vt, Sidan bäres kätilen fuller medh them brända stenenom och watn, Men större och mere delen wari aff watnena, rörandes och blandandes thett samman som en wällingh, och så görs elden starker vnder kätilen, siudandes så en helen dagh, rörandes ther i idkelige, medh stakom och

longom skofflom, lyfftandes stenen vp ifrån botnenom, ty han siunker strax | åter till botnen, Sidan 212
nogh är suditt haffues starcke fiöle öffuer kätilen,
liggiandes wider ene sidona och ther vppå össes
och vplyfftes then sudna stenen medh skofflerne, så
att watnit rinder åter aff honum nider i kätilen,
alstingis ɣäl, och sidan kastes bortt ty han doger
inthett mer, Och tå haffues mångh kar ståndendes
ther iämsides vgnen i ett huss, på stockom Och
the iagh sågh wore all fyrekant tuå alne diup,
och tuå alne bredh, men the wore ey gärd medh
giordom vtan wåre sammen fällt bräden i små
stolpa i fyra hörne, inge spike haffuendes ther
till, som en balker pläger, fälles sammen, Och så
läggias rennor aff trä från kätilen, och bort i the
karen, och medh ett ämber ösches thett watnit vp
i rännone, och thett rinder bortt i karen, och tå
ett kar är fult legges rännan i thett andre karitt,
tridie, fierde, och så mångh som kunne fylles
medh thett watnit, och ty äro mångh sådan kar
haffuendes, att the skole stå xv dager eller mer
till att suales, och tå bliff*uer* alunit som en ijs,
lodandes widh karen, och stundom mitt i karen
stora klimpa, | och strax watnitt är alltt vtöst aff 213
kätilenom, lätz åter färst watn in, och aff Stenenom
fuller rörandes och siudandes som tilförende, Så
öffues dagh och natt, intet hållendes vp i mellen,
Sidan watnit som är i karene är nogh sualett,
och alunit aff köldene samman löpit, tappes thett
watnit vt, ty thett tiener inthett meer till the
gärningene, och alunit sankes, Men först tages vp
thett som ligger på botnenom, i huario karene,

och bäres åter i kätilen, och siudes än better medh stenenom. Och then alunen som klar är sittiandes wider karen losses ther ifrån böstandes vtan på karen, och han legges i korger, och medh them döpes nider i rent watn, skakendes korgen, så warder alunit reent tuagitt, och så legges på en loga, till att törkas eller gömes Och hade the wäl hundrede kar i thett hussit i huilko thett watnit så sualedes, och alunen giordes, och görs yffnelige och föres wide till att sälies ty thet tiener och är nyttigtt i mångehande konst ämbete och läkedom, Tett törkar onde wäska som är i meniskiones
214 | lekamen thett läker öronen, och munnen och meniskiones hemligh tingh, Thett bränes ther till först på enom steen till thess thett wänder åter att smälta, och sidan stötz som miöl, och legz på såren, item alun stemmer blodh blandatt medh talgh, thett läker ögna sott, och törkar flytande såår, Blandatt medh soppenom aff äple, thett sött är, thett läker öronen, thett bortager ka[r]tnägle, och blöter hårdh ärre, som äro effter såår, brent och blandatt medh eke äple och ätikio, Tett läker spetälsko blandatt medh soppenom aff kål, blandat medh tua deler salt heler räff orm Blandatt medh watn, dräper gneter och lyss i hårene, Alun hollitt i munnenom driffwer vp spenan som hänger i halssen, niderfallen, Och alle the som reda läder och skin, eller göre vll och klädhe skole iu haffue alun till sin ämbete, Ty råder iagh alle Swerigis Jnbyggiere, ransake och lete vm sådan Bergh att finna wetandes att thet wåre yppere än någett Sölff, eller koper bärgh till winningh.

Aff Arsenico C 27.

Arsenicum är en ådre iordligen, och kalles auripigmentum | och på Suensko heter thett kråke 215
gull, thett finnes huit gålt, och rött, thett gola är bäst vm thett är skört, till målere konst och läkedom tiener thett mykit, Thett tager håritt aff, huar thett lägs på likamen, Thett hielper them som haffue rödan skal i anlitene blandatt medh talgh Thett dräper lyss Blandatt medh olio rosarum tå dödgar thett enom siuchdom, som kalles fikon, wäxandes i arsenom, arsenicum haffuer i sigh en fetma aff brännestenenom, och ty bränner thett mykitt allehande malmer, vm thett kastes på them smälta, Stundom finnes thett sittiandes som en randh i Stenbergen, och thett är så als emellen, ey warendes Sten eller malmer

Aff marchasita. C 28.

Marchasita är och als emellen Stenenes natur och malmernäs, haffuendes hardheett och törheet, som stene aff iordene och hietanom, och ey kan smelta i elden, vtan brännes till kalk i starkom eldh, Men wichtighetene haffuer marchasita och skinachtighetene som anner | Malmer, och thå likuel 216
kan ther aff aldrigh drypa malmer, ty thett som är ther i aff malmhetene flyger bort medh rökenom, och stenen bliffuer åter som kalk, ty thett som i marchasita är ey annett vtan ett ämpne till malm, ey fulkomnat, Och så mongehande marchasita slagh finnes som malmerne äro marchasita till gull, mar-

chasita till Sölff, till koper till Jern, Men sällan till theen eller bly, och huar marchasita är lijk sinom malm, Och är hardh som stenen, och tungh aff orenlige wäska, och kalles lapis luminis, ty thett tiener i lekedom, ty thett törkar, och wärmer i läkedom hängis han på barn, tå rädes the ey, thett tiener mykitt i alchimie konst

Aff nitrum. C 29.

Nitrum är så kallett och nämptt aff ene öö som heter nitrea ther thett war först funnitt, och kalles thett i läkeböker baurach, och är maxan tolkit som salltt och naturenes wärme wärkar thett aff iordene, somt är tynt som skiffuor liussligitt
217 till sse, Tett brännes och | bliffuer tolkit som salt, somt är rött, och ey finnes th*et* sådant ene städz som andre, I tyskom landom finnes th*et* på gåslära Bergh, yffnelige tå regnitt faller, på th*et* bergitt som är ett koper bergh. tå rinder thett watnit nider i graffuene, ther koper malmen är vptagin, och ther wändes thett watnit i thett nitrum, och står som en iis i bergeno som i wintrenom wåre frussen widh taken, och fradan som kommer offuan på thett nitrum är yppast i läkedom, item mångom stadom finnes nitrum i watn, än tå the ey kunne löpnas samann i macedonia landh är en siö och i honum en källe aff huilko watn rinder, och vm hetaste sommeren löpnar thett watnit som huit salltt, och är nitrum flytandes i siönom, Item finnes och watn som öffuerst äro sött, till att dricka, och bäskt och salltt widh botn*en* aff

nitrum, Item sommom stadom haffues Jordgruffuer till att göra innan nitrum, och bliffuer rött ty Jorden är rödh, aff huilko thett görs och dryper genum Jordena i gruffuerna, och th*et* törka the i Solene, Jtem nitrum pröffuas ther medh ware | gott, att thett är lätt, haffuandes mångh holl i 218 sigh, som en suamper, somme köpmen förfalske thett, blandandes kalk i thett, och thett pröffuas medh smakenom ty thett som gått är smelter i munnen, thett ont är biter i tungone Jtem i haffuene wexer gräs, och mångehande diur leffwe, Men i then iorden som nitrum är, kan inthett wäxe, ty nitrum är saltare ähn haffs watnit, Item nitrum i läkedom wärmer, biter, törkar och sargar ypnar bölder och drager vt fylsko, thett törkar bort skaal aff kinderne, strukit vppå medh fikon, Tet styrker synene medh honigh smort på them, thett bortager tannewärck, hållitt i munnenom medh pepar, och wijn, Item bränes thett och gnides på Swarte tänder, tå bliffue the huite, thett tagitt och sualnat lagdtt vppå, th*et* stämmer nässe blodh, lagdtt i warmt watn, hållandes näsone ther öffuer, Tett läker gamble hosto, blandat medh galbano, och grankådo lika wicht, ätandes så stort ther aff som en nått, Jtem salt nitrum och brännesten siudas the sammen, tå wändes thett i en steen, Och långt wåre her inskriffue alle the dygder nitrum haffuer, Ty | råder iagh alle bärgzmän haffue 219 ögonen ypen, skodendes innerlige thett i Bärgomen och iordene och watnene är.

Aff wictril. C 30.

Wictril eller atrimentum är huarken malmer eller steen, ty thett är hårt som steen och likuel smälter th*et* tå thett siudes i watn, och är aff naturene wärkatt i Jordene, Tett haffuer onden smack, och finnes mångehande slagh aff thett Sompt huit, rött, gåltt och grönt och thett som är mörck grönt, haffuandes i sigh som gull skinande stiernor, th*et* är bäst, och alt wictril wärkas aff iordh och watn, warendes först blött och sidan hardner, leten får thett på sigh, effter thett som iorden subtilige, och wärmen är mechtiger wärka wäskona samman, Och effter huar leten som thett haffuer, giffue the som thett tractera, ett särdelis nampn, wictril doger till blek, och till suärto, och till många konst och läkedomer, th*et* stämmer näse blodh läker skal fistulam, och the sår som äta sigh, och mykit wilia sigh vtuidga,

Aff chrisocolla. C 31

Chrisocolla är en wäska som rinder genum
220 bergen ther | gull malmer är, Sölff malmer eller koper malmer, Och så ständer then wäskan i bergzgruffuone några måneder, och warder törkat hardh som ett sinder eller pomers Och är tå huarken steen eller malmer, vtan then wäskan först rutnat och sidan törkatt, Ten chrisocolla sankes vp aff gruffuone törkes stötz i mortare sigtes grannelige medh hår såldh, och göres som granneste miöl,

och huadh som förste ressone ey är grant, thett males och sigtes andre ressone, Sidan lätz ther vppå ätikia och blötes wäll, och åter stötes wäll i mortarenom och tuås reen medh watn och törkis, Sidan lätz ther vppå alun watn, och soppen aff ene yrtt, som kalles lutea, och strax tager thett yrtenes lit till sigh, och är tå en färga till malere konst, orobitin. och samme färgone törka the och sälia, Somblige leta kläde och lärefft medh henne, Så hänteres hon och görs i Cypri landh, och armenia, i macedonia, och i hispanie, Och troendes är thett att hon må och göres i Swerigis Rijche Och the yrten lutea skall hämtas och stötes tå hon är färsk, och alstingis grön till the färgeners gärningh. Jtem Chrisocolla doger mykitt i läkedom, blandatt i wax och olio | rensar sååår, strös hon emsamber 221
på sååår, tå törkar hon och drager them sammen, Item gulsmeder nyttia Chrisocollam till att löda sammen medh henne gull, och ther aff haffuer hon fåt nampnet Crisis thet är gull, och Colla är lim, och läggiandes the tu nampnen sammen, bliffuer Crisocolla nampn, Till att löde medh Crisocolla. redes hon så till, tagh nitrum, eruginem, Crisocollam, och piss aff Swene barn, och males samman i enom mortare, och smeltes sammen gull, och siunde delen Sölff, och thett males sammen medh the förskreffno och ther medh lödes gull sammen, Jtem leer och sand löder sammen iärn, Cadmia löder sammen koper, kåde och marmor löder sammen bly, och suart bly löder gerne widh huit bly, och huit bly widh huit bly medh olio smortt, Sölff löder medh theen, Jtem medh fareträ

smelter gerne koper och iärn, eller medh kol aff fåreträ, Jtem medh eld aff halm smelter gerne gull, Jtem kalker vptendes medh watn, och släckis medh olio, Elden släckis snarest medh ätikio Visco eller ägg, och vtsläckt kol, och åter vptendtt gör
222 större hita, | Så är naturen wederliker i sinom gerningom, i allehande malmer, än tå att alle malmer haffue ett vphoff, och äro wärkade aff eno ämpne, Och i eno landh som heter Chinchalas, Ter magnus Cham är herre öffuer, är ett bergh, aff huilko the tage stenene, och törka them wäl, och sidan stöta them i enom koper mortare, Sidan tuette the them medh reent watn, och törka, och så spinne then stenen, wäffuandes sidan ther aff kläde, och när the kläden warde oreen eller skitin, tå kaste the them i elden, latandes them ther i liggia en halffuen time, ther bliffue the kläden huit som en sniö, och inthett brännes the aff eldenom, och ey tuås the anneledes, Ten stenen kalle[s] salamandra, Men ey welnas iagh att han kan finnes i Swerige, vtan alltt thett som förschriffuit är aff siu malmer, och vm siu als emellen, äro otuekelige och yffnelige i Swerige aff gudi och naturene giffuen, vm thess rijkes inbyggiere wilia vplyffta sin sinne och vnderståndh, letandes och ransakendes, och ey bak vm sigh skrapendes thett gode som framman för them ligger i Bergh, Skogh,
223 mosser, | kärr, Siöger, älffuer, daler, och heder, inthett rum miswördandes, Jngom stadom warendäs ärwarne, Aldrigh miströstandes, aldrigh återuändendes, Snällelige pröffuandes vm the siu malmerne, som äro Gull, Sölff, Koper, Quecksölff, Bly, theen,

och Iärn, och teslikis vm the siu als emellen, Som äro Salltt, Alun, Arsenicum, Marchasita, nitrum, Victril, och Chrisocolla, nyttiandes alltt Gudi till äro tack och loff, och rikena till yphöyelsse beskärm och frome.

Amen.

224 Alun
Als imellen
Alchimiste
Alitens skab.
Ända tarmens siuka,
Arsenicum.
Arsens siuchdom
Auripigmentum.
Atramentum.

Barn som rädas,
Berg till alun,
Blemor läkia,
Bly
Bly wäxer
Bly huit
Blod stämma,
Bölder läkie.
Brännes malmen.
Brennesten
Bryna iärn huass.

Cadmia
Cenober,

Christallus
Crisocolla,

Driffua tynnan malm.
diupast malmen bäster,

Erugo.

Fistulam läkie.
Footh ool,

Getinga stingh
Gneter dräpa,
Grön färge,
Gull vplete.

Hååår fästa
hår afftage
halz fallen.
hamer skäl.
härda Jern,
hemelingh tings siuka.
hiertans skälue.
hinna på ögon

hytta till Sölff
hytta till koper,
| hytta till alun,
hosta gamul.

Iärn malm

Kart nagle
källere till Salt
klocke liudh.
koper
koper hyttor
kopper på barnen.

Lände wärck
liten på malmen
lichtorn
lita kläde.
lita Järnn.
lys dräpa.
lödha.

Malmerne äre siu.
Malmernes vphoff
Messingh göra
Magen styrkia.
Marchasita.
Munen bulin

Nässe blodh.
Nederst better malm
Nitrum.

Ögon rinna.
Ögon blodrossa
Onde elden läkie,
Öron läkie
Ormstungen
Osmundh

Qwechsölff
Qwinno sott stämme.

Räfform
Rensa malmer,
Rygg werck.
Röken aff malmom.
Roster
Roster ey skee.

Salt
Saltpetter till byssor,
Salamandria
Sååſr] läkia
Sår Renssa.
Sölff Göre
| Sölff wärkas
Selff och bly skelia
Seno wärck,
Skör malmer,
Skörheett fördriffue
Skab

Släggie malm.
Smaken i malmen.
Smelta malmer

Siuda Salt	tänder göre huite
Spenen i munnenom	täster till Sölff
Spetälska	theen i sinne natur
Spy	törka onda wäsko
Ståål göre	törka sååR
Stemme blodh	tucia.
Stenenes vphoff	
Stenene smälta ey	Watn soth
Stungen aff scorpionen	wårtor
Swärta,	wärker i länder
Swolnader	wekia är
	wictril
Tanne wärck	vmskiffta malm.
tänder beuares,	

Barnabok.

Cod. d.
Sid. 1

Ärligom, Welbördigom, Vngom Barnom till godh Lärdom Schriffs thenne Bock på Swensko:

Thå Salmon vngher till konungzdömith komm.
Beddes han aff gudj sannann wisdom.
Thill att wäl kunna styra Jsraels almogha
Tijll huilken wisdom haffuer honom inthett noga
Wisdom stodh altidt weder hans domstool,
Som en quarn jemlige i hiertona mooll.
Ther medh fijck han alle godheetz tarff
Som thett haffde waritt hans fädernis arff
Han satte konungom till gott effterdöme,
Wisdomen skole the älsche och göme.
Haffde huar konungh M ögon klar
Och så monge fötter till att bliffua snaar.
Thet torffuedes honum för menighetenes bästha
Att wackta löpendes rijket stadfestha.
Ty torffues honum lerefädher ssom kunne hielpe 2
Att honum eij hender vnder byrdene stielpa
Rådgiffuere han pröffuer ssom gull på sten.
Att the ähre wise vthen sueck och mehn.
Mångh swin löpa effter en korn wagn
Wenta ther aff falla både ax och agnn.
Från dödom kroppom bortlöpa lyss

I tomom husom duelias eij Myss.
Så effterfölia konungenom många när.
Huilke honum eij haffue annerledes kär.
Them han giffuer peninga kledij och brödh
Förware sigh them pröffua j sine nödh
Ty wådesampt är åtskilia huete och klint
Smekrarens tunga är werste mynth.
Som skuggen sigh effter kroppen lager
Han taler och gör alltt thett tigh behager.
Retferdiger wen ssom giffuer godh rådh
Wårder eij effter wenskaps nådh.
3 Ty taler han stundom konungenom moth
Medh sannom kärlek vtan all hooth.
Ey ähr altidt giffuandes honungh och soker
J lekedoms konst medh saffran och koker
Bäffuergäll, odyrt och beske galle
Ähr giffuendes effter siuckdoms falle.
Retta, straffa, föruara och lära
Thill ssanna dygd, nytto, och ähra,
Ther ähr stor konsth kunna göra
Och herrena eij till wredhe röra.
Höffuelik tilfelle achtes time och ordh,
Och göres lönliga, ssom thett wåre mordh.
Medh arbete bliffua eij all diur tham
Trä och örter ey heller fruchtessam.
Seneca war wijss och öffuer andre klock.
Han lerde Neronem the wrångaste spock.
Eth onth empne ähr wåndesampt retta.
Som ingen kan tegelstenen renen tuätta.
4 Som haffuendes quinner äta koll och lehr.
Wider godhan maath wemmier them mehr
Retuisones kennedom smakar eij ondhom.

Huadh heller han giffz fribornom eller bondom
Man må läre vlffuenom pater Noster.
Han biter ju lamb när honum äthe lyster.
Herre barnn vel läre och tucktelige vpfödha.
bör göres medh åtwackt och största mödha.
Thett vnger lärer han gammal håller
Far rijkit illa, lärefaderen thett wåller.
Let köpter hesther gör lille dagzleedh.
Lerefaderenom giffz litedh effter herrenes sedh
Then rijkett skall regere törffues ware wijs
Anners är han eij werdher bere konunge prijs.
Han vpbär rijcksens skatt och mykit fickta
Köpa godz och sina slecht rijchta.
Sloten stå tacklös och niderfalla
Kronones ägher vtarmas alla.
Bonden ssom skulle plöija och äria,
Han nödgas vtgå och rijcket wäria.
Vngom skriffs boken, gamble äre vtlärde,
Som rijcket styra medh laagh och Swerdhe.

Alsköna almoge haffue iu någen then them lärer och straffer. om the eij sigh haffue wäll, i allom sinom gerningom och vmgenge. Mähnn konungerna och stora herrena när the ähre komne till wälle. haffue the ingen then them dierffues seija itt ordh till rättilse i thäs affgångh, ty alle wilia them täckias och venta sigh aff them gåffuer. vphöyan och ynnesth Och ty tarffuedes att the wordho wäl lärde i barndomenom. för en the kommo thill stortt welle, Och ty skriffuar iagh tesse bokena allom welby[r]digom Swerigis Jnbyggiarom. huru theres barn skola läras och vpfödas | ty alle the 6

ähre empne aff huilkom iw någor effter gudz försynn welies thill konungh ty Swerige är eij ärffue rijcke. Och huar konungarna wälias ther tårffues eij giffua göm och acht vppå lekamssens fegrindh och lengd, ssom fordom hedningerne giordhe. Vthen heller then ther thill skall wälias att han är säfflatiger, och eij formykitt hastogher. Thy huar then hastoge kommer till welle. kan han eij höra rådh eller rättilsse. vthan gör alltt thett honum teckes effter sina bräsko. Theslikis skall han och ey wara swåra mykitt spackferdiger att han later sigh leedha och dragha effter huar mandz wilia, Och wälies ingen till konungh then ssom är alstingis barnn och ey heller then ssom är vtgamel, ty aff them
7 | tilkomber rikena botalös skadhe

J skepena sätz ey then thill att ware styreman ssom är aff ypperste sleckt, rikaster, fegerster öffuer andra, vthan heller then ssom kan wäll styra skepett och waken är ther om, Så skall och then till rijckssens styrslo welias ssom är wijs, sneller, retwijs och wijll och kan weta almennes bästha

Såssom konungen skall och ackta j allo sine styrslo. Så skole och alle the honum welia thill konungh thett samma ackta i walone, och thett är almenneligitt rijksens gagn, föruthen alle enkannelika ock serdelis nytto, Och ett oförnumsteligitt wal, ssom görs på enom tima och samtyckes, kommer rijkena till ehna långa pino, Ty bortdriffua then walda är wåndesamptt.

8 The barnn ssom ärlighe och welbyrdige äre tarffuas strax aff barndomenom tuckteliga läras godha sedher, Såssom aff them är wentandhe

wardha allo rikena till bijståndh och frome. En borgere eller bonde ssom ägher nepligha en åker eller huss, legger storan kostnat och atwacktt thill att vpfödha ssin sson medh tuckt och ähro. Mykit mehr atwackt är görandes vm them ssom är wäntandes warda herre öffuer landh rike och Städher, Ty bliffuer han godher mann. tå är thett allom till helsso, är han ondher, menige rikena till förderff.

Hederligitt och ärligitt är wel styra och regera rikena i sinom thima, Och then herren är mykit pris wärdher, ssom legger sigh win och vmhogann ther vm, ath then bliffuer godh man ssom | skall 9 regera rijkitt effter honum, och innerliga begrundar, huru rijkit skall wäll ståndha jemlijka effter hans dödh.

Jnthett prijs eller loff höffuer konungenom betre, ähn thett hans Sonn. styrandes rijkit effter honum, recknas wara mykit betre ähn faderen war thå han leffde.

Godhe och ärlige herrer skole altidh minnas ther vppå, att the ey vpfödha ssina Söner thill ssina nytto och biståndh vthen heller allo rijkena thill hielp och nytto.

Then konungen bygger stor och starck slott rijkena thil hielp ssom läter effter ssigh godan Son ssom wäl regerer rijkit effter hans dödh.

Ärliga herrer skole vtuelie eller skaffe sigh hederlige och wäll lärde menn thill ssina ssöners | lärefädher, ey sparendes kosta peninga opå theres 10 lärdom, och ey antwardandes them i lössa fånotha diekners styrslo, huilke snarlige läre them arghet, ähn dygdh och wijssdom

Then herra barn skall läre. bör ware ehn mogen mann, sså atth the haffue en reddhoge för honum och vngdomssens käti tagx aff them, ey medh huggom, vthan medh ehno spackferdige och hederligho vmgenge. Sså att han medh godhom ordom kan them förfära, och the honum elska, och tagha aff honum dygdessam effterdöme.

Herrer och furster haffuandes fagren hest, froma hundha, godha höka eller falka betenckia mehr huem the wilia andtwardha. hesten rychta, hökarna, hundana. och falkena beware och göme.
11 ähn the vmtänckia, hwem the wilia betro lära | ssin barn och them antwardha, vthen få them i sådane mandz hender, Huilkom ingen then fatigeste bondhe wille antwardha sitt barnn.

Herrer och furster skole granneliga åtwackta hurudana ammor the haffue till att giffua barnomen dij, Ty barnen fåå ena stora tilböijelse effter ammonas okynne och ondsko, hvilkens miölk the lenge dij och däggia.

Sidhan barnen wexe, är och åtwachtand*es* medh huadh smådrengiom och piltom te leka, att the äre höffuiske, att the ey tale ful ordh medh löslätij. dryckenskap, och alle smeckrere tagis långt ifrån them. och bewares att the ey fåå några otucktt

Thy mesth alle meniskiers vnderståndh är tilböijeligitt till ontt, Och än thett vnderstandh ssom
12 alder bästh ähr, kan ssnarliga förderffues | medh ont vmgenge. huadh är thå wentandes aff them herra Barnomen annat ehn onth, Huilke strax the komme aff vaggone, förderffuas medh ontt vmgengilsse, vp-

fostras iblandh lössactigeste quinner och pigor, och vpuexer ibland hoffdrengia och arghe skalker, iblandh begabbere och gäcker, vmgår doblare och drinkare, iblandh huilka han inthett annet lärer eller hörer vthen högferdh, kresseligheet, girigheet, wrede, swäria och bannes och göra öffueruåldh, och ssåå warandes iemlika i then Scholanom och strax tages och säths thill herredöme eller ko[n]ungh, regerendes rijkitt.

Effter thett alle yppeste konster tarffues först läras och studeras, och till embete tiänas Lärenar Och ingen konst är yppere wåndssammere eller | fägre ähn wäll styra och regera rijkitt Hui är thå 13 ther thill ingen lärdom. Vthen alle mena att thett är nogh the ähre födde aff ärligho slecktt och byrdh, Men thå the få welle. bruka the inthett annet ähn thett the haffue lärtt, thett är öffuerualdh och tyrannij.

Eehn vngh konungh eller herre skall haffue ssin vngdom mistencktan, stundom ty han är ey vtrönter vppå mångh tingh, stundom ty ssijnnogheten är mykit hastogh, och ty förware sigh slå stor ärende vppå, vthen medh wijse mendz rådh, och gamble mendz, Jblandh huilka han skal gerna haffua sitt vmgenge att vngdomen tempereres.

Then sådane herre barn tager till sigh att lära. han skall tenckia och weta thett han ey haffuer ena litzla gerningh ther görendes, ty han matte the vt | är menige rikena till största 14 gagn vm han lärer honum wäll, eller till största förderff. vm han honum illa lärer och tucktar.

Then konungzligitt barn haffuer till atth lära.

skall medh thett förste granneliga ransake. thill huadh okynne barnit är mesth tilböyeligitt och thett okynnitt aff honum taga medh idkeligen kennedom. och effterdöme medh någrom lijknelssom eller målningh i huilkom vngdomenn glädz see och skodha.

Aff barndomenom vprinner all dygdh eller lasth så ssom aff ehne kello, ty är högliga wårdandes huadh kennedom barnenn taghe medh thett förste. och therfföre skall them höffligha läres. huru the skole sigh haffue iblandt folk. huru the skole tale, huru the skole gåå eller ståå. och ingen är sså ostyrogher eller hårder, att hann | iu kan läres i barndomenom.

Jngen haffuer och sså gott vnderstandh och natur att han iu tarffues i vngdomenom regeras och läras, ty thess yppere och bätre Jorden är, thess flere onyttoga yrter wexer ther j henne, vm åkermannen ey rycktar och rycker bortt the ogressenn, sså och i barnanas godha vnderståndh.

På the sidona ssom störste stårmen pläghar komma. skall mann mesth byggia, och starkeligest förware, Så och ärlige och wälbyrdighe meniskior. haffuandes mesth stårm mott sigh att the falla aff dygdene i lastene, thy the haffue rijkedomer, krässeligheett, frijtt welkor, tilfelle thill ontt, ingen them straffuer, alle them prissa j ondom gerningom. och smekra medh them och therföre tarffues starkeligha byggias grundualen | thill dygdena i barnenes vngdom.

Thänn mahnn ssom kaster eter i then brunnen aff huilkenn alle rijkssens inbyggiare skole dricka,

förgiffuandes them. han är wärder pinas medh tusende fall dödh. Så och then ssom lärer konungzligom barnom lasteligha gerninger och odygdh, ty thett är allo rikena thill skadhe och skam.

Then ssom förfalsker konungens myntt plägher siudhes eller dräpes hardeligha, Men hardeligare är han pinande ssom konunge barn lärer ondhe sedher.

Then ssom lärer herre barnen, skall såå dygdenas sädh i them medh lijcknelsser. och efterdömilsser, huru leijanett war frelsth medh mussene ssom gnogh aff snarone, ty | leijanett haffde giortt 17 wäll mott mussene ssom Esopus skriffuer, och giffuer them thär medh tilkenne att Jngen är ssså liten wen, att han kan iu gagna honum, eller ssså liten owen att han kan iu göra ontt när tilfellett ähr

Ther thill medh sätie och fabulam huru tordyffuelen fördreff örnen ssom är ehn konungh öffuer foglarna, att ingen skall misuördha minsta fiendha. ty ilfundogheten och klockskapen bedriffua månghe the tingh ssom machtenn ey kan fulkomna.

Framsäties och huru bijn haffue ehn wisa och konungh, huilken aldrigh flygher vth. och haffuer ingen gadden. Och ther medh tecknas ehn godher herre. ssom altidh ehr hemme iblandh ssina vndersåther och vnderdåner, them ey stin|gandes, 18 them eller görandes någott ontt, Och annor sådane lijcknelsse giffue barnomenn vnderstånda aff huilkom nogh finnes i skrifftene. och ey behöffues her inskriffues,

Läres och herra barnom att inthett är ontt vthen thett haffuer medh sigh ena oerligheett styggelijgha. och inthett gott, vthen thett haffuer medh sigh ehna christeligha höffueskhett aff dygdene. huilken är effterföliande.

Lärand*es* ähr barnen att rijkedomerne äre ey mykitt wårdandes, och ey annammandes orettwijsliga, ey heller werdzligen hedher, vthenn alleneste then hedhren ssom dygdeliga gerninger förwerffue vthan begerilsse

Giffues herre barnen innerlige tilkenne att
19 | lekamligen krässeligheett höffues ey wälbyrdigom herrom. vthen heller ehn hederligh renligheett ssom dygdene tilhörer ewerdeligha.

Nähr barnen höra och vnderstå, thett the äre högborne, welbyrdige, ärlige, heller andre tijtulos aff wapn ssom pleger herrom giffuas, thå läres them wetha att the nampnen äro fåfengh, vthen the fulbordhas medh några dygdelige gerninger, ty werdigheett och högtijdeligen nampn är ey tilkommendes medh naturligh byrdh och slechtt vthen heller medh wijssdom, och rettferdighom godhom gerningom.

Lärendes är frijburin barn. att the ey skole rädes döö. och gråta them ssom döö. vthenn the oärlighe döö medh skam, och then är ey sällere
20 ssom lenge leffuer, vthen han rettfer|deliga leffuer, och inthett är sså hederligitt enom konungh eller herre, ssom döö för almennelighe rijkssens bästhe om sså kunne händha.

Läres och barnen vnderstå huru monge store herrer och konunger prisses i skrifftene för dygde-

lige gerninger, och huru andre straffues och lastes för ilgerningerr. och ther aff beuise sigh sså att the aff allom godom få gott loff och prijs sså wäll effter döden ssom leffuendes

Huadh är större galenskap ehn prijssa ehn herre thett han orker mykitt drijcka. fagerligha springa och dansa wäll leka skafftaffuel. och tärningh klockligha beskatte bönderne och annor the tingh göra ssom ohöffuelighit är skriffua.

Thenckia skall huar ärligen herre huru ohörligitt är wara kledder prydeligha medh | gull, perlor, 21
brokot purpur, och androm dyrom klädom. och haffua wapn thill ärligheett och så wara werre och oretwisere. ähn någon argester ribaldh och ilgerningzman, Huilkom borde wara så mykitt hederligere i gerningomenn som han är öffuer alla andra i kledebonadenom.

Ner ehn herre will ssynas ware yppere ähn ehn anner herre. tå taghe wara att then andre gånger ey öffuer honum medh thett ssom ähr hans egitt gott, thett är wijsdom, snilheett, stadigheett, rettferdigheett, och andre dygder. Mähn ey ähr then yppere ssom tager landh och fäste från then andre eller iagher honum och hans tienere ty thett göre och ilgerningzmänn.

Tre hande ärligheter finnas i skrifftene, then förste är, ssom kommer aff dygdeligh gerningh then andre aff store bocklige konster, then tridie är aff föräldrene och theres wapn, eller aff rijkedomer, ty skall huar herre tänckia | medh 22
sigh huru illa thett står att han högferdas aff the

äfftärste sämsto ärlighetene som inthett dugher, vthen hon fulbordas medh några dygdh.

Will herren sigh nampnkunnogen göre, lathe thett ey göre medh sinom wapn dyrliga måltt, ty aff herligh målningh prises Målerens konst, Vthen vtuidge sine frägdh medh godom gerningom, och dygdom.

Haffuer en herre och konungh ingen then honum maner thill dygd, thå skulle han tenckia att hans prydelsse honum mana och kräffuia till dygdh. Huadh merker konungen smörs, vthan blidhett, och säfflatigheett, huadh teckner gull, vthen storen wijsdom, huadh merckia perlor, vthen skinande dygdh, huadh purpur klädher, vthen brinnandhe kärlek thill alment bästa, huadh will spiran, vthen oböyelige rätwisso, Men haffuer konungen ey the dygderna, thå prydha ey the tingen honum
23 | vthen mehre straffe än thå honum ingen tiltaler

Vm så wore gulspann, kädior, purpur kläder och annor dyrhett gör konungh, thå äro och the konunga som så prydas i fastolekenom, Menn hogenn och en faderligen kärleker till menighheten som konungen haffuer, gör honum konungh ty så haffuer almogen honum samptyckt och waltt till konungh

Rädandes är att ehn nu finnes sådane konunger. som fordom, aff huilkom läses i skrifftene att the wåro doblare, drinkare, horkarla, öffuerwällere, Jungfru krenckiare, omåttelige, böndernars hatare, och medh alle laster vpfylte.

Thå then welbyrdoghe täncker thett han ähr ehn Landzherre, tå skall han och tänckia sigh ware

ehn christen mann. och så mykitt tillbör honum wara rettwisere och i allom gerningo*m* | bätre som 24
Cristendomen är betre ähn hedningerne

Ey skall någor tenckia att thett är litett lyffte som huar Cristen gör, thå han tager doop och Christtendom. wedersäyendes allo the ssom diefflerne tilhörer. Thy thett lyfftett är mykitt strengiare ähn någor lyffte. som klöster folk gör tagendes reglo kledebonett.

Alle herrer haffue i Christendomenom samfundh medh Jesu Cristi Sacrement och kännedom, ty bör them hålla gudz budordh och förware sigh att the ey säye, iagh är ey prester, iagh är ey munker, migh bör ey alltt hålla ssom biudz, Männ sannerligha såå mykitt mehr bör huario herra hålla gudz budh, som han är öffuer andre högre sätter.

Wyll konungen att alle hans Vndersåter | skole 25
wetha hans lagh och them göma och achta, teslikes skall och konungen göma och leffua vndy gudz lagh

Ähr then ärelös som affuogh sköld förer mott sinom rätte konungh, vthen sak och skäll. teslikis är och konungen när han will ey halla gudz lagh, Then ene lägs biltogher aff werdzligo rijke, then andre aff himelrijke.

Ey skole konunger eller herrer tänckie sigh ther medh blidka och täckias gudi vm the sände här och mykitt stridzfolk mott turken, eller byggia Closter. eller fundera prebender, Men medh ingo täckias the så mykitt gudi som medh thett the äre rättwise almogenom, och wäll regere rijkitt.

Sombligom meniskiom är förlatendes theres misgerninger för theres vngdom somblige för

theres ålderdom, Men then som är konungh eller förste, haffuer almenneligitt ämbäte. och ey bör wara barn eller vtgammell. och far han willer eller gör ey fultt sitt ämbete thett är mongom till botalöse skadhe. och han haffuer inga orsecktt

Osne och ysäl är the förnomst som skall wärffwas medh vtrönilssenn aff konungenom, ty huar enfalligher mann må vtröna och pröffwa mångh tingh på sin egen skade eller nytto och wardha wijs ther aff. Men then pröffwilsse kann ey konungen göra. vthen mången mandz skada. i stora ärender.

Thett ordett, iagh trodde ey thett skulle så tilgångitt, höffuer ey någrom wisom man seya och mykitt werre ständer thett enom konungh, herre, eller furste, ty när han haffuer böryatt örligh, menandes thett ände ett år, och thett står i tiugu år, thå segher han iagh trodde ey thett skulle så tilgångitt, Eller han tilsäter ondha och fåkota ämbetzmänn. huilke allmogen twinge. och så bliffuer konungen vtdriffwen, och sägher sedan. iagh trodhe ey thett sååå skulle gångitt. thett är ey förnomsth så seya. Och så taghe wisdom aff almenneligh skadhe.

Konungers och herre barnes vnderståndh är lärandes effterfölia skäll, och wisdom, och ey gissan, Och när the ey haffue vtrönt thett eller thett ärendett. thå höre gerne gamble mändz rådh ther vm.

Konungen eller Landzssens herre skall ey gissa eller tänckia thett han må göra alltt | thett honum täckis j rikena, som smikrare plege seya herrom.

Vthen sannerliga tänckie thett honum är mindre loffligitt gå aff rettferdigom gerningom, än någer anner meniskia i rikena.

Thes mehre alle vndersåter wilia konungenom wara loffligh, tess strängare skall han wara mot sigh sielffuer, ähn tå att alle gladeligha samptycte honum thett eller thett haffwe eller göre. sigh till latilsse

Konungens leffuerne och vmgenge är allom kunogtt, ty han är annat huartt allom thill gott effterdöme goder, eller onder mångom thill förtapilsse. Och then som goder är, kan ingen fulbordeligen heder göre som honum höffuer, och teslikis then som onder, tilbörligh är osäyeligha stor pino.

Inthett tingh i wärldene är så helsosampt tingh som en wijs och goder konungh, och inthett är så ontt som en fåne och onder förste. och ingen pestilentia smittar så snartt

I skrifftene finnes wärldenes sedwänier sådane haffue waritt som höffdingers liffuerne, Thy almogen helsth fölier effter thett som försten pläger göre. Ähr hann doblare tå wilie alle andre dobla. är han grymmer tå äre andre grymme, och teslikis vm andre onde gerninge så drager konungens leffuerne alle medh sigh.

Ähro biscopper, prester, eller munker, ondhe i sino leffuerne tå tager ingen aff them effterdöme. Vthen heller straffe och them förtale wredgandes mott them. Män är konungen onder i sino leffuerne. tå bruke alle såsom han. ty tarffues honum mykitt åtwackta. | att han ey är onder mångom till förtapilsse

Eehn helsosamb konungh är ett leffuandes gudz licknilsse, ty hans godhett will allom göra gott och hans mechtighett kann allom ware till godho, Och ehn onder höffdinger är dieffulens licknelsse. ty alle the mackt han haffuer. öffuer han till meniskiones förderff. Så giorde Nero och många andre sådane dieffulsens lemmer.

Almogen är naturliga oroligen, och fåkåta. och andre embetzmänn plega offta tage mutor. och gåffwer, krenkiande rättwisan, thå är ey vthen the eneste tilföyelssen thill konungen som rättferdigher är, allom skaffuendhes rätt, Men är han ey retwis, tå är ingen botth, och inthett hopp thill någer rettilsse

Gudh gör allom gott, och ey tarffuer therföre
31 nå|gre igengåffwer eller löön. Så skall och en godher konungh ware gudz licknelsse, göra allom gått, och ey tage gåffwer aff någrom, ty the göra många blindha, och krenkia domerna,

Gudh skapedhe ena soll till att vplyssa alle werldene, medh alle sine klarheett, teslikis ähr och konungen satter thill att vplysse alla Rikena och Rijkssens Jnbyggiare medh ssinom wisdom.

Gudh regerer alla werldena medh rättwissa domer, och ey röris medh någre begärilsse, Så skall och Konungen styra och döma i rikena att han inthett röris i hogenom. Vthen effter skäll och rätwisenes domer.

Inthett är högre ähn gudh så skall och konungens hogh och gerninger yppere ware öffwer alla andre meniskiors gerninger.

Gudh regerer alle werldene och ingen seer honum män likwell kennes hans gerninger godha.

| så skole och alle rijkssens inbyggere kenne 32
konungzsens welgerningha.

All werdzliken tienisth är ysäldh armdhom, Men aldre slemeste armdomer är ware syndenes tiänere. och ware i orene begärilsse, Huadh är ohörligere. och skämmeligere. ähn thett han ssom rådher och biudher öffwer frija och frelsa meniskior. siälffwer tiäner syndene och lastelige gerninger.

Thå någer är walder till konungh skall han ey tänckia till huru mykin hedher han är kommen. vthen heller till huru mykin omhogha och stor tungha, Och ey täncke sigh haffue fått rijksens skatt och vpbördh till sitt behoff att rijckta sina slechtt, vthan wete sigh ther till ware satt en syslomann för rijckssens bäste.

Ingen är beqwemmer till att wälias till | konungh, 33
sägher plato. vthen then ssom nödogher tagher thett ämbätitt på sigh. Och hwilken ssom begärer warde konungh, han är annethere sså fåkunnogher att han ey förstår huadh tunge och farligheett är rett stå i thett ämbetett, eller han är så ondher Mann, att han will haffwe rijkitt till sigh sielffwen. och thill sitt egitt gagnn, och ey till menighe Mendz bäste, eller hann will ware så lather och slöö. att hann inthett achter thett honum bör göra i rijkena ty then som konunger skall ware, honum tillhörer ware idkeligha waker, godher och wijs.

Thes större landh en herre fåår till att regere. och föreståndha. thes mehre skall han weetha sigh betungett ware medh omak och vmhogha

The äre werdige bära konunge nampn ssom wetha sigh wara giffne rijkena och ey rijkitt

34 | them, Ty then som wender alltt rijkitt thill sina nytto och egitt gagn, han är en tyrann, och ey konungh, och ssom inthett är annammeligere än konungh, Så är inthett hateligere än en tyrann. then ene som ehn mildh fadher wiliandes giffwa liffwet för barnen. Then andre akter inthett annet, vthen flå alle egedelerne aff almogen.

Månger höffdinger haffwer waritt i werldene kallede konunger. huilka sannerlighe woro tyranner. och öffwerwällare. ty gerningerne åtskilie och ey nampnen: konungen i alle sine gärninger betänker om thett han will göra är nyttigtt menige almogenom Tyrannen förtäncker att alltt skall ware honum siälffwom till winningh och främielse.

35 The herrer som så regere sine vndersåtar att th*et* skall ware theres herres egna båtningh sådane herrer nyttija så almogen, som thett wore theres hester, åsner, eller skiutt.

The herrer som beskatte och vtharma almogen och komma honum i stor nödh, och liffz wådha, för sitt stått och högferdh, sådane trachteren sinn almoghe werre ähn almoghen tracterer ssinn köpto hårs,

Ehn godher konungh och förste giffwer sigh inga hwilo eller roo, huarken natt, eller dagh vmtänckia. fara och färdas, och wåga liff vch godz för rijckssens besta, vppå th*et* alle skole må wäll, ty i hans hender hänger alles Jnbyggeres saligheett

Ehn tyrann må lijknas wihh etth diwr ssom
36 haffde drake ether, Swäliande mun ssom | en vulff, grymtt tilsee ssom ett leyan, starka tänder och klor ssom en biörnn, och vppå hwarie siden hundrede ögon. och så många tänder, och omätteligen buk

full medh meniskiers blodh, och medh allom haffwer fiendskap, Hwilkitt diwr hateligitt är allom godhom rikessens Inbyggiarom, och ey kan well fördriffwas vthen månger Mandz förderff. ty thett odiurett är starcktt medh rijkedomom och medh ondh odiurs medhståndh.

Åtskildnet emellen Tyran och Konnungh

Tyrannus regerer medh räddoghe swek och falsko brukan, Konungen styrer medh wisdom snille och wälgerningom, Tyrannus wärff*wer* sigh medh enom storom skalka hop, Konungen tänker sigh nogh trygh ware iblandh sin almoga för sine welgerninger. Tyrannus mistänker | och rädz för 37 allom them som gode och mechtige äru iblandh almogen. Konungen vmfämpnär alle godhe och mechtighe ssom ssin egin barnn Tyrannus wäll sigh the tiänere ssom inghe siälene haffwe eller samwett, Konungen anammer helst the tiänere ssom godhe ähru, och them vphöyer. Tyrannus lager thett så att almogen skall inga macktt haffwa, huarken medh rikedom eller wänom, Konungen räcknar sigh nogh rijkan och mechtighan ware, nähr almogen är mechtiger. Tyrannus lagher thett sså att alle warde beklagedhe för honum och sachfelles, Konungen glädz ther aff att alle äre frij. och vthen klagemåll. Tyrannus will att alle skole honum rädas, Konungen will aff allom elskas. Tyrannus rädz mesth almogens sämmio. och endrechtigheett, Konungenn | glädz aff alles sämmio 38 och kärlek. Tyrannus glädz aff twisth och twedrechtt, och henne öker och vtsprider, Konungen medh alle macktt förliker owener. Tyrannus om han förstår almogen ricktas, och står wäll. thå

wisser han några skrymtelige stridh medh någrom androm herra, Så att stridzfolk kommer in i landett. sköfflandes och röffwandhes vt almogens rykedomar. att ingen macktt skall wara i rijkena. Konungen gör och lider alltt thett han kann, vppå thett freden skall wara, wetandes att aff örligh komber alltt ontt. Tyrannus gör lagh, stadger, budh och dagtingen till att frälssa och förwara sitt hoffwedh, konungen öff[wer]wäger alltt thill menighetenes bäste.

39 Wijssen iblandh annor by är störst och fägersth regerendes all annor by, och haffwer ingen gadden, sså skole och konungerna och store herrerne wara vthen wredhe och ingom göra ontt.

Tyrannus lijknas widh Leyan, biörner och örner. Hwilke leffwe aff roofF. och ty wetha the sigh ware brotlike mott annor diur och leta sigh boo i bergz klippor, trånghe, och lönligh näste. Så gör och tyrannus, Männ Leyan äther ey Leyann, ey biörnen ehn annor biörnn, eller någott diwr annett aff sino slagh vthan ehn tyrann han spar ey mere wenner ähnn owener i ssine grymhett.

Thå gudh war förtörneder medh israels almoghas synder, hotades han seyandes Jagh skall giffwa them förster ssom ähru barnn och ssom
40 andre qwinnor, betydandes ther medh | att ingen plåge elle[r] åselheett är werre rijkena. ähn ehn fåwisker och omiller höffdinge

Jesus Christus höxste konungen och förste klarliga vnderwiste huadh åtskilnatt är emellen hädningers furster och Christne konunger, så säyendes. hedningarnars höffdinge herrer öffwer them

och the ssom mechtige ähro bruka ssina machtt öffwer them Men iblandh eder skall ey sådant herredöme wara ssom thett tyranni. vthen then ssom höxster will ware, han skall ware alles tiänere, ey skall någor höffdinge mena, att the orden höra eller lide allenast till biscopperne Män somblige the lydhe till hwar och ehn Christen konungh herre eller furste

Ingen herre skall reckna sigh ware godher | när han är litett bätre än en annen ssom är 41 alstingis onder. och ackte heller hwar dagh bätre sigh mer och mehr. ey liknandes sigh medh ondom, ty ingen är thess mindre onder att han är onder ssom många andre.

Hågen, achten, och wilien åtskill konungen och tyrannen och ey nampnit. Ty många kalles konunger ssom ähre store siöröffwere och ilgerningzmänn.

Thett är iw tyrannis när almogen må illa och konungen eller herren wäll, ty han rijcktas medh thett han plockar aff almogen Män annat loffwa the medh swornom edh walde till thett herredömitt.

Hwadh gagn är ther aff vm ögna smikrare eller vndi kräkte meniskior kalla höffdingen konungh och förste. och rijckssens fader tå han är ehn tyran och röffware, ty the dierffwes ey annett säye. | Män 42 effter hans dödh, tå ey allenest alle tale illa om honum, vthen jemwäll skriffwes hans ondha gerninga till ewigt straff och skam En godh förste skall sådan wilie haffwe till alle i rijkena, ssom en godh fadher till alle sine söner ty en meniskia ey anners bör

rådhe och biwdhe öffwer andre frije meniskior, ty gudh satte meniskian en herre öffwer fiskar och fogler, och oskälige diur, och ey öffwer meniskior ty allenest gudh sielffwer är öffwer meniskiorne, och inthett annet Creatur

Homerus kaller en tyrann almogens vpswäliare. ty han medh lijsth och argheett, och nya funder, tager alle ägodelerne aff almogenn, såssom han wåre fiendhe, och ey faderligen beskermere,

Eehn godh furste räknar sigh thett haffwe i sinom fatebur, som hans vndersåter winna sigh till
43 | båtningh. hwilke honum så mykitt älska. att the ey allenesth wilie giffwe honum till medhståndh alle ssine peninge och rikedome, vthenn jämwell lijff och leffwerne.

Ehn godher konungh prijssas och kalles Milleste fadher, liuueste herre, snäller och rättwijss, gäffmiller, peningenäs försmädere, skälmers effterföliere, förståndigh rådgiffwere. menighetenas Elskare, wijsaste domere. Stadiger Stridzförste. fredssens tilskyndare. Lagens rättere och yppesth till alle dygders effterdöme.

Ehn onder höffdinge lastes och kalles grymmer tyrann, mecktoger öffwerwällare giriger röffware, almogens vpslukare. onyttoger föreståndere, hardeste plågare, girigeste beskattere ometteligen hemnere, orätteligeste domere. örligssens åttstundare och fredssens hatare.

44 Thett rijkitt ssom styres och regeres medh kärlek. är roligitt gladeligitt och lenge bliffwer warachtigtt ssom nogh finnes i skrifftene, Män ingen tyrann kan sså werna eller beskerma sitt

rijke. att th*et* kan lenge bliffwa ståndandhe. ty han är allom hateligen, och hwar ssom något rijke wändes till tyrannens gärninga tå är thett santt teckn att thett rijkitt snarliga tager ehn ondh ändha.

Then herre skall rädhas för mångom, för hwilken många rädhas. Och han kan ey wara trygger till sitt lijff. hwilken aller almogen gerna wilia wara dödhann.

Fordom war sedwenio göra then herren ssom wäll regeredhe ewerdeligen heder sså wäll dödhen ssom leffwende. ssom the hade waritt gudhar. Och them ssom ondha höffdingar woro. war thå then | lagh vm them, ssom nu är vm warghar och 45 biörner. att then them kunne dräpa honum gaff menige almogen lön och store gåffwer therföre.

Aff vphöffwerne waldes inga till konunger vthen the ssom wåre sså dygdelige i alle ssine gerninger. ssom the hade waritt gudhar. ty tilhörer konungen innerlige tänckia sigh skole så dygdelige ware så att han wore lijknadh widh gudh, eller thett förnemste meniskiors natur ssom kann och förmechtar lijcknas widh gudh.

Gudh regerer ensamber höxster öffwer alle wärldene, Så och konungen ensamber öffwer rijkitt. inthett annet begärendes vthen menige mandz bästa. Män huar ssom rijkitt ey regeres medh enom och aff enom, thett ständer almogen och rijkitt illa Så rönes thett i Swerige ssom nu i mångh åår ther herrerne haffwe skriffwitt rijkitt sigh emellen och waritt qwarters karla | thes wär ståndandes 46 illa,

Såssom ehn tiänare är nyttigere än en anner tiänere. Teslikis är ehn herre bätre ehn en anner herre. Och ehn konsth ähr yppere och gagnligere ähn ehn anner konsth, Jnthett ämbete eller wisdom ähr yppere ähn kunna wäll styra och rätt regere rijkitt.

Konungenom tilhörer biwdha, och vndersåterne lydha, Män är han ey wijs och kloker ssom biudher, thå biudher han så snartt thett ssom skadeligitt är ssom gagnligitt, eller om han är blindher aff oretwisso.

Ögonen tilhörer see, öronen höra, och näsen luckta, Så tilhörer och konungen först almogens bästa, och han kan thett ey göra, vthen han haffwer wijsdomens ögon, och haff*wer* han icke wijsdom tå kan han ey mehr göra till almogens bästa, ähn then kan see ssom inge ögon haff*wer*.

47 Konungen eller herren skall ey tänckia eller mene, them ware ssina enkanneliga wener. ssom honum daglige tiäne hemliga och fara i iackt medh honum, Ty offta händer att the älska honum aldra minsth. vthen han skall alle rijkssens inbyggiare älscha, såsom sina hemligaste tiänare. och them mästh ssom almenneligitt gagn wilia fordra och förbätra.

Thå konungen seer sina städer, slott, landh, och ägher. skall han ey tänckia, öffwer thette alltt är iagh herre, och iagh må göra huadh migh täckis, Vthen täncke heller sså och seye thette är migh antwardhett i godha tro, ty bör migh wackte ther vm att iagh skilier thett i från migh bätre än iagh thett alltt anamedhe.

Thå konungen seer ssina många vndersåter och tiänere, täncke ey thett the äro hans tyänere, vthen heller thett han är satter till att weta alles theres bäste, och th*et* han är alles theres | fader, 48
och täncke att han kan allom göra gott vm han är sielffwer godher, eller allom skadha. vm han ähr ondher. och alles theres ögon see til honum welnand*es* gott aff honum.

Konungen skall tänckia att the nampnen herredöme werdigheett. mectigheett. och annor sådan tilhöra hedningom, och ey Christnom meniskiom: ty konungen är ey vtan ehn syslomann till alles nytto satter.

Såssom siälenn är regerendes lekamen. Så är och konungen i rijkena styrandes th*et* till helsso. och saligheett: och ssom hiertett i kroppenom Så är försten i rikena och är hiertatt helbregde, aff hwilko alltt blodh och lijffligheett komber i alla lemmarna. thå står kroppe*n* wäll. är th*et* siwktt och krangtt thå är allo*m* lemmom siukdom, och döden i wånom oren, såås*som* hiertatt i allom diwrom senasth | wanskas eller kränkias, Så höff- 49
wer att konungen bliffwer stadiger i rättwissenes krafft. ähn thå alle andre warde kränckte medh ondsko galnisko, eller lasteligheter.

Alle the som settes till någer stor Embete i rikena. ssom är till lagmänn. Domere Häredz höffdinger. bör war[a] wijssare ähn enfallighe almogen, Så bör och konungenom wara wisare och snällare än alle the ämbetzmänn.

Alltt thett onda ssom komber i siälene. går aff kropssens wanskötilsse. och alltt thett godha

ssom är i kroppenom. komber aff siälene vprinnandes. ssom aff ehne kello. Män ohörligit är att gott vprinner aff kroppenom; och ontt aff siälene. Och konungenn är ssom siälen. och almogen ssom kroppen. Och ty är ohörligitt, att örligh osämmie. onda seder. och wrångh lagh. eller andre onskor, haffwe begynnelsse aff konungenom. | (thess wär) så offta skeer; och the ssom skole allom wara till roleck. och fridh, göra och vpböria grymeste örligh, Så och fägerste städher och rikeste, slås till markene nider, för konungernes och herrenes örligh,

Keysser octauianus hedninge wille ey tilstädia. att någor skulle kalle honum herre, huru mykitt mehr ehn Christen mann bör alle reckna ware ssine brödher, Thy gudh haffwer så dyrliga återlösth ehn tiänare ssom ehn herre medh sitt blodh, och alle äte ett brödh och sacrement. och gudh will them giffwe itt rijke till arff; och ty är ingen mehr tiänere i Christendomenom, ähn then andre. vnder then öwerste förstenom herrenom Jessu Christo.

Konungenom tilhörer minnas på th*et* ssom skriffwitt står i helge Ewangelio, huru herrene äre lidendes tolemodelige, och konungerne | hedrendes, och them giffwendes skatt. ty Christus bödh thetta göra hedniskom konungom. och herrom. ty tå war inge Christ[n]e konunger eller herrer. Och en Christen mann är inthett thess werre. han gör skatt och toll ehnom ochristnom herre. Män han sadhe, iblandh Christna skall ey så ware. ty ehn Christen är inthett plichtiger thenn andre Christne. anners hade Christus waritt plichtiger betale tooll och skatt Cheyssernom.

Thå the falske phariseer wille gripa Christum i ordomen. spöriandes om skatten bordhe göres och giffwes Cheysernom. och han sade later migh see minthett, och såssom han ey haffde wätitt huars mintt th*et* war; sporde, huars belete står på thesse peninger. the swaredhe Cheysserens, Giffwer thett Cheyssernom ssom Cheyssernom tilhörer. och gudhi th*et* gudhi tilhörer. | ssom han 52 wille seya, Cheyssaren kenner iagh ey, hwadh i ären honum plichtige ransaken sielffwe.

Mellen konungen och almogen är ehn inbyrdeligen pligtigheett, Således, Almogen är plichtig*er* göra skatt. eller toll. tienisth och heder. konungen är plichtiger almogen beskerme och förfordre laagh och rätt, och waka vm rijckssens bäste. Men konungen vtkreffwer strengelige. th*et* almogen är honum plichtiger. och stundom mykitt försummer thett honum borde göre för skatt, toll, tienisth, och hedher.

Ey skole wälbyrdige herrer mena, att almogen är theres egen ähn tå the haffwe stor nampnn. och epitett, vthen täncke att almogen siälffwer haffwer them walltt och vpsatt öffwer sigh. och ey anners. ty konungen eller fursten är ehn lim i menighetene, höxster. | och ty bör honum sså 53 haffwe sigh, att alle lemmerne stå wäll. thå then höxste limen will göra sigh fetan, och the andre lemmerne magre. thå är han ehn öff*wer*wellare. och ey konungh.

Then förste ssom inthett annet achter. vthen huru han kan meste peningerne klå. och få, och slå beskatte och tage aff almogenom. Sälia ämbete

han är ey konungh eller förste kallendes, vthen heller ehn röffware,

Konungen regere sså rijkitt ssåssom han th*et* snarlige för höxste domarenom then Alzmechtigom gudhi swara skulle, och så mykitt strengeligere ssom han hadhe mykitt i sinne antwarden. Hwilken domere kan ey swika, eller vndanwijka.

Sidhen konungen är walder och han haffwer samptycktt walett, måå han ey leffwe effter ssinom wane. och lettilsse lätio, och rolek, han må ey
54 | säye thett regner, thett snöier. thett är heett eller kalltt, och annor meen. Iagh kan ey thett göra ssom ämbetitt vtkreffwer. ty honum höffwer ingen vrseckt. ty honum bör glöma ssina egna tarff och nytto. och waka vm menighetenes bäste. Andre måge soffwa och wara fåfenge, Men honum höffwer th*et* ey, ty han skall weta alles gagn och bäste. och allom göra gott, will han ey thett göre samtycke ey ware konungh eller wid[er]seye thett herredömit.

Herre barn skole wel läras aff barndom huru the skole styre och regere, och therföre skole the sittia på tingh och rådstugu. när domarom, när wara i herradagom, höra anners tall och rådh, höre saker och döma. huru ämbetzmän skickas, höra store herrers sändebudh breff och stadger. Så länge the wexe vp och få högre förståndh. och ther aff bliffwe the snelle och förnumstighe.

55 Homerus skriffwer. att konungen bör ey soffwa alle nattene. ty honum äre antwardede många tusende meniskior. och all theres ärende, medh huadh skäll kan han thå så offta och fåfengeliga

tapa timann, medh tärningh, taffwell, dobell, snack gästebudh. lekare, dantz, iachtt, skända gäster. och gäckas aperi, och ty förtappes mångh stor ärende, och menighetenes bäste. almogen vnderkuffwatt beskattes, oförrättes aff herredzdomerom, ondom fåkotom, lagmännom, och häredzhöffdingom. och hwar gör ssom honum täckis, när konungen ähr stadder i ssine fåfengio, dryckenskap, iachtt elle[r] kykerlått,

Ey ähr höffweligitt, att styremannen ssom är satter thill roderitth, legger sigh thill att soffwa ther ssom farligest ähr segle, och starkester strömmen är, Och inthett haaff är sså fultt medh ström och bölior, ssom hwartt och ett rijke ähr. ty tarffwes | thett konungen waker och styrer, anner[s] gör 56 han mångom skadhe;

Ehn styreman högferdes inthett aff th*et* han haff*wer* ett stortt skip styra. och ther vppå månghe meniskior. och rikedomer; teslikis konungen högferdes ey aff stortt rijke han styrer, vthen ware thes wakere och ey förslite timan medh fåfengio.

Ehn målere haffwer hogmodh aff th*et* han haff*wer* målett ene fagre tafflo eller belete, bonden aff thett hans åker står fager. och huar ämbetzman glädz. att hans handewärck gånger wäll, mykitt mehr må konungen frögdas, när han seer menige rijkitt förbetras aff hans styrslo och regeran.

Nähr konungen täncker sså medh sigh, th*et* örlig*it* lycktade iagh wäll. vthan mykin blodz vtgiutelsse, the twedrechtene förlichte iagh wäll; then ämbetzmannen är wäll tilsatter, och är rättwijss. Then ähr retwijsliga framsatter. | sådane tingh 57

skole frögda konungens hierte. och ey gäckeres leek och aperi.

Hörer försten sigh prissas aff fagerheett, tå täncke att Qwinnor pläge ther aff prissas, hörer han sigh loffwes aff wältalendhe, täncke sså plege poeterne löffwas, prissar någer hans rijkedomer. täncke köpmän plege ther aff prijsses, Ens förstes eneste loff och prijs är. att han haffwer ögon i ännitt och nakkenom wetendes framliden ährende, och förwarendes tilkommende, och alltt han weett skaffe till rijckssens menige nytto.

Prissas ehn läkiare aff thett han är fager, ryker lätter till att löpe, wäll kan siunge, hwadh hörer thett till läkedomenom. Teslikis vm konungen prisses aff the gerninger. hwilke ey tiene enom konungh.

Ehnom läkiare tilhörer kunna lekedomssens konst. och ware trogen, att han ey giffwer etter för lekedom, och ware ideligen om then siwke. the
58 trij | höffuer och konungen fulborda i sine styrslo.

Wäll kan finnes mångh godher mann s[om] ey kan ware godher konungh. Men godher konungh kan ingen ware, vthen han är godher Mann, ty doghe ey alle the till förster ssom äre godhe Männ.

Then ssom wäll will regere andre, han skall försth lathe skälen regere sigh, Och från konungen långtt ware thett ordh, Så wiliom wy, Så biudom wy, wår wilie ware före skäll. thett pläge tyranner seye.

Wm någer kallede konungen ehn tyrann. eller röffwere. tå wredgades han terföre. och näffste strengelige, Men werre ähr ware en tyrann, än

aff androm kallas en tyran. ty större sak är göra ssyndene än henne straffwe.

Ehn herre haffwe sigh sså medh almogen ssom han will haffwe loffordh aff allom, Ty ögna smikrare prissa honum. th*et* är ey prijss, och enthå många tija för reddoge. ey talendes illa om [honum] | så lenge han leffwer. Dogliquell kunne ey alle 59 munner återstoppes, och effter hans dödh står lenge hans onde rychte, och till ewentyrs ewerdeliga.

Store herrer pläga mykitt förderffwes och swikes aff smekerlig*i*t taall och ordh. ty the glädias mer aff fager ordh ähn aff ssanningh, och ähn tess mehr the yngre ähre, och ey ähre vtrönte, och ey kunne förware sigh. och medh smiker äre mångh stor rijke förderffwett. och ey kan ehn tyran sså mykitt skadhe menighetene, ssom smicker fulle tunger.

Smikerfull tunga haffwer i sigh ett så sött ether, att somblige werldenes herrer haffwe sså latidt sigh gabba aff smikrarom. att the haffwe them riditt och the wanfellingene haffwe waritt theres herrer.

Wälbyrdige herrer skole försee ssin barn medh godhe ammer. ssom them vpfostre, hwilke ing*e*n last eller lyte haffwe. och ey fare medh my|kitt 60 smeker. ssom mest alle Qwinner plege. ty aff them läre barnen mykin flätio. och fåfengio, hwilken them fölier altidh seden the äre woxen.

Ther nästh är barnomen skickendes några andre höffwiske vnge dreng*er* till gott vmgenge aff hwilkom the läre höffwelige tale medh alffwarheet vthen smiker.

Swenerne ssom tiene barnomen skole ware stadige och mogne männ, och them giffwes i befalningh. att the inth*et* smiker. eller ohöffwist taall läthe barnen höre, vnder stränge näffsth. och om någer aff them tieneromen worde funnen talendes någett ontt för barnen, skulle strax neffsses hudflängder. och båden öron*en* affskurin, så redhes andre. Ty större skadhe gör han medh ontt talende och smikrande allo rijkena Ähn hade [han] stulitt
61 många peninger aff | konungzsens fatebur eller förfalskett Riikssens mynntth.

Carneades skriffwer. att inthett annett läres rättelige herre barnom. vthan ridha. Ty hesten wätt ey vm then honom ridher är bonde, herre, rijker eller fatiger. och ty kaster han så snartt aff sigh then ene ssom then andre. vm han ey kan ridha. Men wetande och witterligitt är th*et* ammor, Lärefäder, och tiänere hwar there göre ey sitt ämbete, vppå th*et* barnen skole warde godh och mykitt förbätrett, Vthen ackta huru the aff them skole ryktas, ssåssom många predikere i kyrkione fyskia huru the kunne få herrenäs ynnesth. medh ssine predikan smikr*a*ndes. Ey heller kunne the i rijckssens rådh ähre wenlige [tala] eller rådh göre medh frijtt modh, vttryckendes ssine meningh. vthan smikran, rädandes hwar annen förtörne. eller mis-
62 täckias och | alle friborne wilia haffwe konungens ynnest till att nidra ssin owen, eller therföre hwar rädz reta annen mott sigh, Så ähr konungen och försten vpfödder medh smiker. och bliff*wer* ther i altidh. vthan sså ähr att Lärefäderne lönliga kunna honum rätte. Men the see och till ssina nytto, och

glöma menige mandz bäste ssom andre göre, Men vngdomen och ålderdom*en* swikes aller mesth aff smikerfulle tunger.

Ehn lönligen och tiande smikran görs medh målningh vpsätiandes herrenes nampn, vthhuggandes theres beläte eller anner tingh them till högtidh och wilia, och smikreligen epitett, Män hwars herres nampn och titel näkar iagh icke skriffwes och målas

Läres therfföre barnen sså att när the höra sin epitett, titulos och stora nampn. att the altidh tänckia at the nampnen mana them till | dygder, 63 Kalles herren rijkssens fadher, bewijsse och allan faderligheett, Kalles han ödmiuker herre, läthe thå ey wredena, högferdena, girighetena, eller andre synder winna sigh. Kalles han Serenissi[m]us. th*et* är roligaster, haffwe thå ey stridh, kiff, och örligh, vten giffwe ther acht vppå fra*m*delis warde sådan som meniskior honum kalla.

Mykitt är wårdandes huadh böker barnen lässe, Ty såssom ontt taall och smeker them förderffwa, teslikis och ondh lässningh i skrifftene aff fabulas och poetis. och tyranneligen efterdöme.

Strax barnen kunna förstå latin fånges them prouerbia Salamonis. och Ecclesiasticen; och liber sapientie. thill att lässe. och enfalleliga vnderståndha och säyes them: J ären mechtige herrers barn, eder tilhörer wetha. huru Landh och rijke skole regeres. Tesse bökerne lära thett. Thy wisaste konungen Salamon screff them ssinom | barnom till 64 kennedom; Sidan fånges them Ewangelia thill att

lässa, och förstå. Ther effter plutarchus fånges them Seneca. och officia Ciceronis.

Teslikis måghe och historier lässes, och aff them vtdrages godh äfterdöme, ty ingen tyrann war så ondher, att han giorde iu några dygdh iblandh. Och hwadh the lesse aff hedniska höffdingers onda gerninger thett vnderwisses them ey ware aff Christnom herrom tagendes thill efterdömilsse, vthen heller straffwendes.

Ähre och barnen forwarendes att the ey taghe efterdöme aff gamble testamentene, hwar ssom skriffues vm stortt örligh, ty i then tidenom war mykitt löffligitt then almogen, hwilkitt ey är loffligitt Christno folke.

Så offta hwar tager bokene i ssine handh ath lässa, göre thett medh the achtt, att han åtstundar
65 | sigh förbätre, och ey till att lostas. eller fördriffwe tidhen, ty aff ingom höres sanningen bätre ähn aff schrifftene, Män gott wåre, att konungen hadhe hemelige wener ssom honum straffwede eller förmanadhe, thå han ey alstinges wäll, heller rätt hade sigh, att han ey wredgedes mott them thå the honum mana till bätringh Ty i starken storm låther styremannen seye sigh, ehuru ssom hälst kloke the kunne ware. Och rijkitt är aldrigh vthen storm, Och mykitt prisses phillippus, konungh i Macedonia, aff thett han bödh allom och hwariom måge frijtt och tryggelige förmane. och sigh hemelighe rätte. hwar han far willer. Ty tarffwes mykitt i storom ärendom wårdandes. ssom lyde på rijkitt, vm örligh vm stichta stadger och laagh och vm förbundh och dagsätningh mellen rijken

Thill att läre konungenom fredsambliga styra
| rijkitt och mykin acht vmleggiandes, sså att 66
aldrigh tarffwedes stridhe, Och tilhielper mykitt,
att honum läres wethe. huru widtt hans herredöme
recker. Och thett läres honum aff gamble skreffter,
och medh thett han offta ferdes vm rijkitt och
landen, eller städerne. ransakendes rijkssens vp-
hoff, städernes funderen. theres frijheter, laagh och
sidwänior ty ingen läker wäll kroppen, vthen han
hans brijsth förstår,

Ther nästh skall konungen älska rijkitt hwilkitt
han regerer. wiliandes th*et* daglige förbetre, Och
haffwer han Söner, tå tencke sigh mehr ware
plichtig*er* älska rijkitt, än sina söner. ty alle
rijkssens Jnbyggere haffwe honum vphögtt öffwer
sigh och lagdtt ssina wälferdh och trösth i hans
hender.

Ther effter haffwe sigh ssåatt aller almogen
ho|num Elska, och åtstundha hans tilkommo. hwar 67
han ferdhes. Men många fare medh troldom men-
ande ther medh få alles hyllesth, och late sigh be-
gabbe, dygden är thett tingh ssom alle wender till
kärlek.

Många herrer mene fly sigh hyllesth medh
gåffwer. medh gästebudh, och medh thett the til-
städia onde gerninger och see mellen finger medh
them ssom brotlige ähre. och ey näffza, Men then
wenskapen eller hyllesten haffwer gudhwalen, och
är ey warachtigh. ty almogens ondhe begerilsse
ther aff wexer och ökes och siden bliffwer ostyr-
ogher. och genwordiger, att regera, och ey älska
konungen, och ssåhender ther aff konungenom,

ssom thett pläger hende fåkunnogom, ssom äre nylige giffte, tå the medh smiker och gåffwer. och lösläti mene få hustruenes kärlek, och the bliffwe ther aff thess werre och osedelige vmgå, Och ssåssom somblige Qwinner mene. göre ssine män att
68 | the ingen skole älske vthen them, giffwandes them dricke etter, och så haffwe the them galne och affwetighe, och ey sigh elskandes.

Vppå thett konungen skall kunne elskas aff almogenom, tarffwes försth att han haller alle widh rettwisso och laagh, och så bewijsse sigh att alle the ssom godhe ähre. och almogen priser han forde och vpsettie thill hederligen embethe och ther aff taghe alle godhe gissen, thett han är sielffwer godher, tå han elsker them ssom godhe ähro, Somblige herrer äre godhe sielffwe Men therföre the tilstädia sinom ondom ämbitzmännom göre alltt ontt, ty bliffwe herrene sielffwe hatelige allom almogenom

Aldre nyttigest och bästh är then wälia thill konungh ssom födder och vpfostreder är i rikena ty kärleken wexer medh honum till rijkitt aff
69 barndomenom. ty ware the bannedhe aff | allom som indrage och tage vtlenske herrer till konunger, Och ty wåre ståndandes före lagh, att hwilken ssom nemde eller walde vtlenskan herre thill konungh, medh ssamme gärningh skulle han ware ärelöss, och alle hans Lössöres ägedeler skulle aller almogen tage, och hwar haffwe ssom han kunne få, och all godz och guldh ssom han ägher. äffwerdelige leggis vnder Cronene, Ty omöieligitt är att vtlenske herrer elske rijkitt eller rijkssens Inbyggiere.

Ingen tingh drage sså mykitt almogens hierte och ynnesth från konungenom, ssom th*et* konungen färdes länge bortt aff rijkene, och annerstädis förtäris hans gods androm thill nytto, och ey rijkssens Inbyggiere vthen thill skadhe.

Thu tingh göre almogen ondan emott herren, thett [är] haatt och försmädilsse, haatt är när herren | är grymmer, öffwerwällare Försmädilsse 70 ähr nähr almogen bedes laagh och rätt eller någre ssine tarff och herren dröyer som han th*et* inth*et* hörde, ty [skall] herren förwara, att han ey faller aff almogens kärlek; Ty han mister mykitt storan häär, thå han mister almogens godwilia

Somblige herrer gisse sigh thes yppere och werdigere wara, eller räknas aff androm, att the braska och skrambla med stortt stått, perlor och gull, hwilkitt the haffwe tagitt aff almogens tilrädy och ther medh giffwer them allom onth effterdöme och inthett annedtt gott, Ty är betre att hwar herre holler sigh måttelige ij alle ssine gerninger, och helst så att almogen förstår them någett gott tractere i huar time, som lijder thill menighetenes besta bijståndh

Aff ordomen förstås mer konungens wilie och godheett ähn aff hans stått och kledebonatt, ty all the ordh han taler flyge vm alltt rijkitt, wackte ty wäll och öff[wer]wege ordenn.

Ähr någett th*et* görendes som hartt eller hate- 71 ligitt är i rikena, antwarde th*et* sinom ämbitzmennom till att göra, Så henger på them ehn stor deell aff almogens affvndh och ilsko, Och thett göre sielffwer konungen som allom är teckeligitt och anammeligitt

Ähr någett giffwendes eller fördragandes almogenom thett giffwes och fördragis snarliga, med kärligom ordom, alltt som mann är någett nekande, eller vtkreffwiendes, th*et* göris alltt medh blidom och liuffligom ordom, är någett näffzandis, thå minske ehn deell aff pinene, och blidelige tale medh them som näffzes, Sååsom han nöduger neffzer then som brotliger är.

Ey är th*et* nogh att konungen sielffwer är alstings goder, vthen han giffwer acht vppå atth allee hans tienere Fougter och Embetzmänn äre gode, ty alltt th*et* ontt the göra almogenom, läkis
72 på konungenom | Män seer konungen emellen finger, tilstädiandes them alltt göra ontt almogenom, Thå reta the almogen mott konungen, och göra honum ther medh månghe dödz fiender. Och therföre är toleligare lida, att konungen sielffwer är onder tyrann, än th*et* alle hans tienere Fougter, och Embetzmänn äre onde öffwerwällere. ty snarligere kann en warda metter i sinne girigheett ähn så monge

Förwarandes är att inga nya funder, eller seder widerfrestas aff konungenom, än thå th*et* som böryas är ganske torffteligitt och gott, ty th*et* förtörnar menighetene, Och gammull sedwänia kan ey vmskifftas i rikena, eller ny laagh stadges, vthen stortt hinder och platz, Ty är betre tola th*et* gamble som lith*et* doger, ähn göra menighetene orolighe, Men är thett så ontt, att th*et* kan ey tolas så, thå vmskifftes then wanen medh
73 konst om lempe|ligt, till godh rättilsse, ey hasteliga

Try tingh äre godh, Sielienes, lekamszens, och vtwertelige ägor, och ey skall konungen mena rijkitt ständer wäll alstinges, när alle haffwe vtwertelige rijkedomer nogh, Ty siälenes äghor, och lekamszens helsse äre yppere vm hwilka konungen skall achta

Ey är th*et* nyttigt allmogenom, att hwar lätias, eller brukar hwadh hwariom täckis, ty alle skole leffve effter beskriffwen laagh, Och ey är rätwist, att almogen lijder alltt th*et* som konungen lyster biuda, vthen heller hwadh han biuder effter lagen, Och th*et* läres honum wetha aff barndom.

Eehn tyrann pleger så tractere almogen, och meniskior som han haffde oskäligen diur, stundom reetandes them stundom strykandes och lesmandes medh them, och åter förhaffwandes them.

Ähr almogen hårder och genstörtiger thill th*et* konungen will haffwe fram, thå bide, och haffwe fördragh | thill ehn tidh, och lempelige in- 74
giffwe almogenom, hwatt nytte ther aff kan komme, vm the iake ther thill och ware ey hastiger i sine ärender, vthen som tilfellen sigh förlöpe kann bide, och ey öffwergiffwe alstinges th*et* som är thill menighetenes beste, och så åther widerfresta th*et* samme i andre måtte.

Hwilken som will ransaka gamble kröniker, thå finner han meste twedrecht ware kommit emellen almogen och konungen, aff förmyklo beskatningh och pålegninger, thill tunga som konungerne och theres Embetzmän haffwe giortt; Ty förware sigh therföre, båd konunger och andre

herrer. och heller räckne med godwilia. äge alltt thett almogen haffwer.

Många hedniske konunger fordom wore, hwilke inth*et* wille haffwe aff menighetene för sine mödo vthen then heder, och konungzlige wordningh, Och somblige hedniske höffdinger wille ey heller haffwe heder | för sine mödo och styrslo, Mykitt loffligere wåre th*et* Christelige konunger, hwilke sigh wenta i himmelrike lönn för alle sine retferdige gerninger.

Somblige öretutere äre när höffdingomen, hwilke inthett annedtt göre, vthen giffwe ondh rådh, hure the skole lijstelige beskatte almogen medh pålegninger och hielp, och anner förtäncktt tilfelle, och förtächta argheter, och sådane ähre konungzssens fiender, och ey giffwe honum godh rådh,

Aldrabäst öckte konungen sina vpbyrdh medh th*et* han ey hölle öffwerflödeligen kost, och fånyttighe förtärningh, och hade ey fåfengdtt folk, ey giorde örligh oträngder thär thill, och läte ey sine fougter och Embetzmänn leggia så mykitt i sin pungh och ey förlänte androm Cronones vpbyrdh, Ty the som friburne ähre skole tiene cronene för sitt frelsse, och ey för några förläningh, Men jem|liga kräffwia, plockka, och skaffa aff almogeno*m* är farligitt, ty tå bogen förmykitt bändes, brister hann, teslikis och almogens tolamodh, och konungen vtdriffs, Är th*et* så att alstingis nödhtarff är att konungen skall bedas hielp, tå legge lithen tunga på the fatige, och större på them rijke,

Thå konungen will hålla mykitt folk vtan tarff eller sine syster, eller dotter, hederlige giffte Sina söner, eller wälbyrdige ryckta, täncke huru ocristeligitt th*et* är, att före the sakerna, många tusendhe meniskior i rijkena skula lida hunger och fatigdom, och haffwa mykin gäll betale, Och the äre ey konunger eller erlige furster, som så kreffwie aff fatigo folke många peninger, hwilke the dobla bortt, eller anners ohörlige förtära

Konungen skall och så achta, att vm så händer | att någer hielp eller pålegningh görs aff almoge*n* 77 för någor nödh eller trångh skull, thå skall han ey årlige wilia almogen tunga ther medh, som han wore ther thill plichtiger, vthen heller medh tiden förlegge almogenom medh några lättheett för the hielpene som the honum giordhe

Konungen skall och förware att några få menn iblandh almogen haffwe ey borte alle winningena, och meste deelen bliffwe fatige, thå the fåå borggerena slåå alltt vnder sigh, och många thett få i henderna aff them fatigom, som them täckkis sätia köpitt

Ransake konungen [huru] mykitt then konungen som för honum regerede rijkitt plägade vpbära aff rijkena, och sine vpbyrdh, och han skall finna att meste delen aff vpbyrdene bliff*wer* i theres [hand] som vpbära peningerna, thy tarffwes honum | haffwe twå godhe mähnn som tage och beschriffwe 78 årlige rekenschapen aff alle rickssens vpbyrdh.

I tyske Landen giffs toll aff allom tingom som införes i staden till att sälyas och i walandh, sammeledes och [i] allom androm Landom, både

ther hedningerne och Christne ähro. Men i Swerigie ähr ehn wrångheett, ther the på rådstugune beleggia eller belatha hwar annen som them täckis h*en*na uphöye. Och haffwer fatigitt folk eij betale, th*et* the Skatzmennerne haffwe skriffwitt honum schole betale thå tage the aff hans huss Grytor, och kannor, eller och Spiellett aff Skorstenenom, Hwilkitt ähr ey skeligen beskatningh

Tagendes är matteligen toll och Sijs aff allom them tingom som fatige folke almennelige tarffwes nyttia, Som är aff kornn, Hwete, öll, Brödh
79 och andre tingh, Vthen huilken the fatige ey | kunne leffwe, Men the tingh som komme aff androm Landom infördh, och ähre ey vthen thill kräseligheett och ståått, tinges medh storan Sys och toll som är flogeldh, perlor, purpur, peper, krydder, dyre stene, och anner sådann tingh, ty the tingen köpe ingen, vthen the som många peninge wele haffwe, Item ätandes warer som införes i rijkitt tinges ey medh toll, men th*et* som vtföres tinges.

Konungen skall haffwe gott myntt, ty th*et* är hans och rijckszens heder nytta och gagn, Ey blandhe th*et* medh kopper, ey haffwe vtlenske myntere, Ingen större skadhe kan göres rijkena, ähn medh itt ontt myntt, ty medh kopper peninger vtköpes alltt th*et* godha som i rijkena ähr, och ett pundh kopper legger hwar i sine kisto thill att göme, th*et* ähru kopper spenger.

Thy konungers och herrers egeligheett bör
80 | ware, allom göre gott och ingom ontth, och ther aff prises, Sombligom hielpendes medh Gåffwor, Sombligom medh godh råådh, Sombligom vphöy-

endes till Embete, Sombligom frälsandes aff bedröffwilssom och fängilsse, Och then dagen räckne sigh illa haffwe förtapett, på hwilkom han ingom halp, eller giorde godh gerningar nogrom, Men thett är ey rundheett i höffdingenom räcknande, när han omillelige vtkräffwer aff almogenom peninger, och them rundelige giffwer lekarom, och Gäckom, eller androm skalkom, honum bör them giffwe som mesth wake vm menighetenes bäste, och ey röffwe aff androm, och giffwe th*et* androm

Thitt som herren, fursten eller konungen warder kommende, skole alle ware gladhe, Men anners skeer thes werr, Ty haff|we the i stadhenom 81
boendes ärw, några fagre döttrer thå göme fädärne them bortt, Haffwe the någer dyr tingh, them göme the vnden, Haffwe the rijckedomer, them töres the ey vppenbare, Och redes såssom titt komme rijcksens fiender, thå konungen kommer, Hwadh tancker haffwe the tå vm honum, vthen ondhe, Så rädendes för honum som alltt th*et* the haffwe skall beskerme. Ty en komber klagendes sine dotter ware kränckte medh wåldh, then andre klager sigh ware slagenn, och sine hustru trugadhe effter så gott öll, Så gode sängier, Så rene na[t]stugor, Så godh stall och annetth sådantt mykitt, Then tridie seger hans hester är bortagen, och then så och thenn annett kärer sigh ware giortt aff konungsens folk Och thess rijkare stadhen ähr, thes mere rädhas hann thå konungen kommer, Men näff|ste konungen sine tiänere, thå 82
skedde ey sådantt ther aff får han många owener.

I rijkena skall ware godh laagh beskriffwenn Lag
och effter lagen skole alle rijcksens Inbyggiere

lydhe konungenom, och konungen skall lydhe lagenom, Och lagen skula lydha till almennelige nytto och gagn tillskyndande, och ey stadgis för mångh Laagh, eller inbunden af mörckheett,

Tå laagh skole stadges aff nyo, förwares att the ey lydha på fateburens rycktann, eller herrenes enkannelige nytto, vthen heller till menighetenes bäste och gagn, effter skäligheett och wijsse mannes snillo, anners är th*et* ey laagh, effter hwilken alltt thett som krokott är kann rättes, Såsom effter etth rettesnöre, Vthen fiske nätt måge the kalles thill peninge sankann.

83 Somblige konunger stadge laagh offwen på laagh så mongh att almogen förglömmer halle them, vpå th*et* alle skole warde sackfelte, och th*et* är ey annett ähn så settie gilre och snarer till att gripa peninger ther medh

Alskona diur tämias till att lydha medh thu tingh th*et* är annat thera medh maatt eller huggh, Så skall och ey all laagh stadges, hallende vnder hoott och näffst, vthen iemwäll widh lön, och welgerningar fångandes them som Lagen halla, och sååå vpweckis till gott, Exemplum stadgedes fordo*m* att then sigh ärlige bewiste i Örligh, gaffz stoor lön och heder, bleff han slagen i stridene, thå vpföddes och föresåges hans barnn wäll aff almogenom, och ther medh vpwecktes månge till gott

84 The som åsna sinne haffwe nödgas till dygde|lige gerninger medh lagenn

Konungen skall ey allenesth waka vm att näffza onde gerninger, vthen heller förware, att ingen bliffwer brothligen aff hans vndersåtom, Ty bätre är

then läkiaren som förhinndrer att ingen siuckdom kommer i kroppen, ähn then honum läker seden han är siuker, Men (thes wer) många herrer glädes aff th*et* många warde brotlige, att the haffwe tillfelle tage theres peninger, Och the ähre werre, än the som till ewentyrs bryte aff wanskeligheett.

Ehn godher läkiare hugger ingom lemm*en* aff kroppenom, eller honum brenner vm så är att smörielsse och plåster kan hielpe siuchdomenom, Så skall och Fursten freste | många lekedomer till 85 meniskiones rättilsse för ehn han någen läther dräpe, tänckiandes alle ware ehn kropp i menighetene, Terföre ähr lag*en* ey annett ähn läkedomer till meniskiones misgerninger.

Fåfengia är ett största vphoff till alltt th*et* onda som i rijkena brukas. Ty borde konungen vtdriff*wa* aff rijkena alltt th*et* folk som fåfengt ähr, ingen Embete brukendes, och wäll orkar arbethe före sitt brödh Och tattere som indrage Tattara i rijkitt, hwilkitt ey annett är ehn argh boffwe hoop vtdriffwes inga lunde tilstädiandes fare vm rijkitt, tages och säties i bultar, sporer, Låtandes them arbete för sitt brödh och ey bedrage menlöse meniskior medh sitt aperij och hande syner, kommend*es* många till att tro ther vppå, och så twiffle the i then christelige troo hwilken rätte Guden är.

Ey borde konungen tilstädia många tiggiere 86 och biddiere fare vm kring rijkitt, förandes Helgedomer eller lysendes afflatt, och enkannelige them som aff androm Landom komme skulle han förbiudhe såssom Danske munker pläge tiggie i Ösbo,

Wesbo och Sönnerbo, Hwilke titt sändes aff Halmstade, och Landzkrono, och Lundh, Ey heller är tilstädiandes byggia så mangh ny kloster, och the gamble leggies ödhe

Welbyrdigom mannom, och them som tiäne i konungens gårdh skole ey ware fåfenge, vthen heller öffwe sigh vdi någro Embete, eller skicke spetz, ey medh tärningh och dobbell, dryckenskap qwinske förtape thimenn

Herrer skole ey lathe segh förtyckia att sättia sinn barnn till att lära någre werdzlige Embete och konster i vngdomenom, Ty är th*et* så them inthett tarffwes bruke konstena likwel är hon ey
87 tungh | till att bära, lyckan wendes offte i mange motthe och görs altidh behoff.

Fordom stadgades att ingen skulle göre öffwerflödigh stor gästabudh widh stränga näffst, ty aff sådane off*wer*flödigheett förarma månge sigh i Swerige, görend*e*s stoor Bröllop och barnsööll,

Stadges all laagh så, att the mere hielpe them fatige ähn them mechtige och rijke, Ty alle ärw redebogne bliffwe på gården ther hann är låger, Och näffzes hardere thett som görs mott them fatige, ähn th*et* mott them rijke, Och häffnes strengare th*et* som en frijburin bryter, eller någer konungens Embetzmann ähn thett någor brythe aff almogenom.

Såssom farligitt är stadge ny lagh, teslikis äru mångh ondh gammull laagh ey effterföliendes. Vthen heller lempelige affleggiandes, Och mångh lagh ährw rättwisliga stadgett, Men konungens embetzmänn
88 haffwe them wrengdtt effter sinom | falske wilie,

hwilkitt konungen skulle straffwe och rätte, Och mångh laagh ähru inthett annett vthen Spinnelkoppo nätt, Ty kommer ther i någott th*et* stoortt är, thå går th*et* egenum, kommer ther vdi någer lithen fluge tå haldes hon fasth

Domeren och lagen skole altidh ware [mere] redebogne till att förlathe och frälsse, ähn thill att döme eller pine, och aldrigh ware hastoger till att döme, Ty dömes någer för orett, hwru bötis honum vm han ähr döder, Ia Gudh kräffwer honum vtur tine händer, förgörendes then menlösse, Somblige haffwe ehn ordseedh och säya haff*wer* iagh så lenge daagh, Ia wisselige kommer gudz domedagh allom öffwer,

Somblige höffdinger finnes så oretwisse ware att när någor taler ått minste ett ordh vm theres onde gärninger, strax gripe the them som ther vm tale, pina, plåga, beskatte och oforrätte, ey achtendes | th*et* Nero then omille Fursten swaradhe, 89
thå någor sade honum huru illa almogen talede vm honum I enom friom stadh eller rijke är wäll höffweligitt att tungurne ähru frij till att tala hwadh them täckis, Och therföre skall fursten gerne förlata th*et* som är giortt mott hans egen perssonn.

Thett är ey nogh att konungen är rätwiss och menlös, honum tarffwes och ther till medh haffwe godh fridh iblandh almogen att ingen mistäncker honum till ontt, Och therföre skall han ey tänckia, hwadh andre bryte honum emott, vthen heller hwadh andre döme och tale vm honum. Och för sitt rychte skuldh skall han offta förlathe them som ähru owerdige fåå förlatilsse.

Then samme men*n*lössena och rättferdighetena som konungen sielffwer haffwer och brukar, skall han och vtkreffwia aff allom sinom Embetzmen*n*om som ähru domare, fogotha schriffwere, Ländzmänn, Häredzhöffdinger och androm tilsynes man|nom, och biudha them stundelige wake ther vm att ingen oförrättes

Fåfengt ähr stadga godh lagh, vthen ther tilsäties the gode rätwisse männ som them halle widh machtt anner wrängies the menige mann thill skadhe.

Rijkesens Råd

Ricksens rådh är ey sätiandes aff them som allenest ärw Rijche, eller wälbyrdige eller gamble, vthen heller aff the männ, som wisse och kloke och rätwisse ähru, Ähn tå ähr th*et* höffweligitt att wälbyrdige ähru i rijckssens råådh och tesligis the som gamble ähru, och haffwe mykitt vtrönntt, och ähru mogne männ, och almogen them mere wördningh gör ähn vngom och medh skäl skulle ingen sätties i rijckssens rådh yngre ähn femtio åår, och ingen äldre ehn siwtio som schrifften säger

Såssom strengierne i ene harpo hwar haff*wer* sitt liudh och sångh, och figh samfalla Lydand*e*s
91 | wäll, Såå gör och menigheten, vm hwar fulfölier sitt Embete i rijkena, Först konungen, Såå ric[k]ssens råådh, Så alle konungens Embetzmänn, och alle i menighetene, effter th*et* som laagen vtwisser, skeer ey th*et* tå lyder ey harpen wäll, ty strängierne ähru ey rätt satte, vthen är ehn blandningh och ingen lyder annen

The största godgerningh konungen kan göre menighhetene, är thett, att han skaff[e]r rättwisse

och godhe männ i rijckssens råådh, och till sina Embetzmän the som wilia och kunna wetha menighetenes nytto och bästa, ty konungen är som ehn läkere wakendes vm rijckssens inbyggeres saligheett

Konungen förware sigh th*et* han ingen ämbete säll för peninger, som ähr Domere, Häredzhöffdinge, Lagmenn, Fougter, eller annor, ty the sälya således rätwissene för mutor och gåff*wer* | till att winne 92 sine peninger igen, Och konungen kann them therföre ey straffe, som honum borde, ty han haff*wer* them sålltt th*et* Domere eller Fougte Embetitt

Sätia dagh eller göra fredh medh vtlenske herrer nähr konungen will, tå schall han inth*et* annedtt achte, vthen menighetenes nytto och bästa, ey sååå att han och herrerne stånde wäll, och menigheten sköffles och far ille

Emellen alla christna herrer är ett starcktt sambundh på Christendomsens wegne, och ey tarffwedes så mykin daghtingen reses och breff, aff huilkom inth*et* annedt födes, vthen Örligh och stridh, Ty the vpsätie många artichler på både sidher, Och så bliffwe somblige aff them bruthne, och Örligitt är strax ypett, Och somblige holle hwarken ordh eller artichle breff eller insegell, Och ey sworne eedher

Konungers och fursters enfallige ordh borde haffwe | så stadige troo, Som någor mandz sworne 93 eeder, eller besiglett breff, Hwilkitt nhu finnes daglige, att them är ey mehr före att ryggie sin breff och sworne eedher ähn som the hadhe aldrigh sworitt eller giffwitt sin breff hwilkitt hedninger ey wille göre

Händer thett så att någer artichell worde brutin, ey skulle the strax sönderslita alltt förbundett, vthen heller böte och bätre thett som brutitt warder, och ehn stundom tarffwes see mellen finger, och ey föliandes eller görendes alltt thet wredhen vtkräffwer.

The meniskior som i Swerige och Danmarck boo ehru ey ehns till natur, Och therföre ähr omögeligitt att the någon tidh kunne drage öffwer ehna till sämmio och är mykitt förundrende, hw[i] Swerigis herrer wilie sigh bekymbra och klandre medh them så offta warendes vtrönte på them, wetandes för sant att nyttigere ähr iemlige haffwe mott them Örligh, ähn dagtinge och sätie fredh,
94 Och ey skulle tilstädias att | göre gifftermåll emellen Swänske och Danske herrers barnn, ty ther aff födes mångh förrädilse emellen riken

The rijke ssom naturen haffwer åtskilltt hwartt från androm medh Bergh som Franke rijke och Wallandh, eller medh watn som Swerige och Danmark haffwe twedregtt ssin emellen, wari sigh hwar någor sådan åtskilnader ähr aff naturen giorder i wärldene

Konungenom tilhörer och tilbör inte haffwe så kärtt aff alltt sitt hierte som sins almoges wälmoge och säldheett, och ther thill vtwidge alle ssine kraffter alle sine gerninger alle sine åtstundelige tanker och vmhoge, Så får han ewerdelige löön aff Gudhi och hederligh åminnelsse effter ssin dödh, Och hwadh heller han är heme, eller färdes vm rijkitt, haffwer iu altidh någett tractere, och begrunde vm menighetenes bäste

Offtere börr konungenom ware vthe eblandh menis|kiors vmgenge, giffwendes hörilsse vm rijcks- 95
sens ärendhe, och ey stängie sigh inne, ssom ehn ärmethe, och thå han ähr vthe, achte all ssin åtheffwer, och all ssin ordh, Ty ther vpå giffwe alle göm och store åtwachtt hure han ståår, gåår, eller taler,

Somblige onyttige furster haffwe waritt, hwilke altidh wore inne, så att ingen fich see them vthan sällan, Och thå the vtginge giorde the inthett annedtt gott, vthen tedde ehne stora prydda höghferdh, och hemelige i palatzena inthett annett, ähn fördriffwo thiman medh lek, Söffn, Dobbell, och gäckeres ewentyr, Rädandes är att många furster ähru ähn nhu, som lathe sigh tyckie ware skam sittia och höra annars klagemåål och ährende, Såssom biscopen lather sigh tyckia ware skam, predike för almogen, Hwilkitt them borde göra, och therföre leggia the then tungen på andre, Såssom konungen befaler sine Embetzmän,

Mitridates Keysser lärde sigh thu och tiugu 96
tungemåll fulbordelige, och sielff*wer* hörde sacher och dömde rätwisliga, Philippus konungh öffwer Macedonie Landh, daglige sielffwer satt hörendes klagemåål och skaffedhe allom rätt, Alexander Magnus hans Sonn, ähn thå han war mykitt heder giriger lickwell hörde han sielffwer saker och klagemåll, hallendes annett örett medh andro handene, åtherlicha säyandes sigh göme th*et* örett, thill att höre hwadh th*en* andre swaredhe på hwilken klagedes

Thett herrer och konunger wilia ey sielffwe sittia för laagh och rätt, kommer ther aff att the

ähru illa vpfödde, ty then konstena en kan wäll, henne bruker han gerne, och thett han ey kann flyr han, Så göre herrerne, ty the vpfödes medh lasth, kätij och leek, fare i skogen iaghe, och bete diur skaktaff*wel* och tärningh och ther lastes the i och ey sittia för laagh och döme,

97 Homerus skriffwer att eh[n] konungh haffwer neplige så mångh time att han kan soffwe halffwe nattene, och onde höffdinger wete ey hwar medh the skole fördriffwe timenn att them skall ey läncktas, Så som the hade inthett bestelle på rijckssens wägne En bonde haffwer nogh bestelle i ehn liten gårdh, och Höffdingen haffwer inthett bestelle i thwänne widhe konunge rijke

Konungen skulle ransake hvadh onyttige wore i rijkena och them affleggie, höre hwadh röchte hans Embetzmänn haffwe, och them näffze, tage rekenskap aff vpbyrdene, skaffe allom fredh och sämmio, fare vm städerne, biudendes them wäll beskärme medh murer och graffwer lathe mure broo öff*wer* watn, och göre haffner för Skip, rensa kär och dy, att ey pestelentia ther aff kommer widh städerne rätte och stämme älffwer som onytte-

98 lige rinne | annerstädes ther the giorde gott gaugn, öde torp lathe besättie, och vpröddie åker och Enger, biuda plantere humble gårder och böke trä, ther inge siälff wexe, i Landett inkomme många mestere, och tusende andre gerninger och ährender haffwer konungen skaffwe och öffwerwäge, att honum ey tarffwes fördriffwe timen medh leek,

Många konunger leggie sine acht uppå huru the skole vtwidga sin rijke och få flere landh, och

ey hure the skole göre the landen bätre som the haffwe, och stundom händer th*et* så, att the miste th*et* the haffwe, nähr the mene skaffe sigh mere till hande Män Konungen skall wethe, att inth*et* är större thill hans heder ähn th*et* han gör rijkitt yppere och bätre ähn han thett anamedhe. och th*et* gör han achtandes menighetenes bäste och rooleek

Thy konungen skall i inge tingh medh ssine gerninger | ware hastiger, vthen haffwe gode före- 99
tanker, och thå aldremesth när han will böria någett Örligh eller stridh Thy aff andre ärender eller hans gärninger kan komme någen liten skade, Mähn aff örligh kommer almenneligitt ontt, och all tingh förgås som skepbrott, och ett örligh föder aff sigh ett annett örligh warendes i mångh år, Och therföre är frästandes först alle wege till att ey behöffwes örlige, och kan th*et* ey förstilles, tå skaffwes så att ey bliffwer stortt blodz vtgiutelsse, Och snarlige lycktes, tänckiandes th*et* han är en Christen meniskia, och ey oskäligitt diur och huru mykitt gott tilkomber medh freden, och mykitt ontt aff örligena, ähn thå th*et* är rättwiss sak haffwendes, Seden reckne öffwer mykin kostnadh han will ther thill vtleggie, och ey ähr förewijss vm han winner, Täncke till huadh omack ther thill hörer. att kalle sammen ehn stor | hoop folk, 100
och arge skalker, och medh them skall konungen lisma, giffwendes många peninger, Och är tänkiandes, aatt han säther sin almoge i storan wåde, och i enom thime bliffwe otaligen faderlöss barnn, och änkior, och många miste alle sine söner.

Många konungers wisdom är alltt för dyrlige köpter medh thett the haffwe vtröntt, huadh ontt örligh haffwer innebäre, ty the haffwe welett öke ssin rijke, Latandes ihiälslå mångh tusendhe meniskior bätre haffwe lärtt waritt wetha ysäldene aff schrifftene

Många förster säye sigh göre örligh rättwislige ty saken synes rättwijss, men aff så monge wärldenes vmskifftelsser, Så monge sämior och bebundh som ähru giorde emellen herrer, eller reesses och åther brythes, haffwe the iu någer tillfelle reesse örligh, wari sigh rättwiss eller ey,
101 them | är nogh att the haffwe tilfälle aff ehnom skrymteligom tytell, thäs werr ähn finnes somblige herrer som sin emellen lathes ware fiender och owener örligendes, och ey ähru vthen röffwe hwar anners Landh och ryckta sigh sielffwe

Thå fiendtskap kommer emellen herrerne, aff lätt och små tingh, hwi kunne ey godhe kyrkienes prester thett ransake och them förlike, att ther aff ey kommer stortt blodgiutelsse, och menighetenes skade, Män the wilie ey lyda vnder anners doom, vthenn medh örligh skaffe huar sigh laagh och rätt Ey kan ware fiender emellen bonden och hustruena, vthen huartt there någett förlater androm Så borde och herrerne vndrage hwar androm och lathe seye sigh thy the ähru Christne meniskior

Jngen konunger kan medh mindre häffnas på sin fiende eller göre honum ontt, att han iu försth
102 | skall göre werre ssin egin almoge, beskattendes och sankandes ehn skalke hoop, och offta händer att han mehre ontt gör sinom egnom almoge ähn then, mott hwilken han för Örligh.

Waandsamligere är och fägre att byggia en fagren köpstadh ähn honum niderbryta, Hwilkitt många furster pläge snarere bryte, ähn byggie, och flero*m* sinnom koster mer ett örligh, ähn medh then kostnedenom motte wäll vpbygies aff nyo fyre köpstäder, aff hwilko örligh inthett gott effterfölier vthen ysäldh och fatigdom, Ty skulle konungenn heller begäre then hederen i sinom seger, hwilken inthett blodh haffwer, och ingen lider therföre skade, Ty offte gråter then som haffwer vunitt haffwendes för dyrlige köptt then segeren medh sin och menighetenes skadhe.

Wåre thett så att ingen mildhett, äller alle me|niskiors ysälheett rörer Christne konunger till 103 att öffwergiffwe örligh, tå motthe Christendome*n*s heder och nampn röre them ther thill, Ty turker och alle ochristne höre och wethe att iblandh Christne är ingen fredh eller sämmie, och mere blodh vtgiutelsse är iblandh them ähn iblandh hedningerne Hwilkitt mykitt är till Christelige trones nidrelsse, i hwilko alle skulle ware ehn siäll, ehn wilie och en kärleker i gudhi

Meniskiones lijff är wanskeligitt och stäckott, myken oseldheett, och siukdom haffwer meniskian, i myken wåde är hon på watn och landh, Män öffwer alltt annett ontt är örligh wersth.

The som aff Frankerijke ähru hathe them som ähru aff engelandh, och så hate och Engilske franke män, Brite hater Schotter, Schotte them aff britonia | Walske hate tyska, och tyske walske, Danske 104 hathe Swenske, och Swenske Danske, Så är ett och hwartt rijke mott thett andre, Ey stundom

för andre saker vthen för the nampnen, Och ey kan Christendomens nampn Christne meniskior samenbinde

Ey allenest äru wredz herrer så grömse thill stridh och örligh vthen iemwäll Biscoper och prester vptenda och ähru ther thill först redho, hwilke th*et* skole förstyre, Och the före korsitt till örligh, gudz lekam*en* blandendes medh Dieffwlens gärninger korsett är kerlekssens teckn, hwilkitt the före på både sidher i spessenom wiliandes Christus skall stride mott Christnom, vten allom biuder fredh och kärlek, Män Iudom war loffligitt stridha stundom, Män Christne örlige mehr hwilkom th*et* är så mykitt förbuditt

105 Dawidh war förbuditt byggia mönstritt i Iherusalem ey för andre saker, vtan ther han gött mykin blodh i stridh, Salomon fredsammer konungh, bygde th*et* vp, Så war thå gudi hateligitt blodgiutelsse och mykitt mehre nu, ty tå war skuggen, och nu ähr sanningen i nyo testamentena

Ey är aff Christnom böriandes örlig mott turkene eller hedningerne, Ty Christi rijke och christendomen skall ey annerledes vtwidas, än som han medh th*et* förste böriades, Ty offte haffwe romere sänt vm kringh Christendomenom, sankendes ther thill peninger många, och inthett giortt ther thill. Christendomenn wexte aff vphoffwene medh martiläras tulamodh och predikann, ey medh Örligh, och sså skall han bewares och ökes, Men stride Christne på turker eller hedninger, wiliandes haffwe them Landh och rikedomer ifrå, thett är ey

106 Christ|teligitt, Och såsom nhu leffwer Christne

herrer bliffwe the snarligere turker, ähn turker bliff*we* Christne

Enn siöröffwere war fordom som kalledes Dionides, han gripen leddes för Keysser Alexandrum, hwilkenn honum åtsporde hui hann röffwede så i haffwena, han swarade, Iagh röffwer i haffwena medh ett Skep, för then saken, som thu röffwer på Landene medh storan här, Men iagh kalles therföre röffwere och thu kalles Keyssere, migh driffwer fatigdom till att röffua, och tigh tin omettelige girigheett och högferdh, Sidan Keysseren hörde hans wisse Swar, lätt han Dionidem löss, tagend*es* honum i ssin tienist, Men offte gripe the store röffwerene och tiuffwerne the små tiuffwerne och them vphengie vten miskundh.

Teleurus Konungh stadgede fordom laagh att | hwilken som wartt gripen i hordom honum skulle 107
vtstinges båden ögonen, Thett hände hans Sonn bleff gripen i then samme sakenn, och leddes för Domenn, Tå gaff faderen Domen att honum skulle vt stinges Ögonenn, Aller almogen badh för honum, Men faderen Teleurus swarade sigh ingelunde wilia kränkia sin laagh, dogh liquell för almogens bön, lätt han ett öga vtstinga aff Sonenom, och annett sitt ögha. och så war laagen fulbordett, att hwar there hade ett öge att see medh.

Carundius Konungh stadgede fordom laagh. att hwilken som ingik på Rådhussitt medh Swerdh eller Kniiff, thå skulle han thermedh dräpes, Effter någor åår hende them samme Konungenom komme till staden, haffwend*es* | hastigh ärende, och strax 108
gick in på Rådhussitt, och ther warendes, sade ehn

till honum, att han giorde emott lagenn, ingongendes medh longh Kniiff, han swarede thett är sant. Iagh will tå fulborde lagenn, och strax drogh vtt Swerditt, sätiandes skafftitt mott Iordene, och vdden emott hiertett, Så kastendes sigh på th*et* och stingendes sigh ihiell, Ty han wille sigh ey orsekta medh någre glömsko, vppå thett att lagenn aff allom må holles obrotlige.

Enn Konungh Walder skulle krönes. togh Kronene som dyrlige war giordh aff guldh, perlor, och dyre stene. halendes henne lenge i handene skodendes hure fagerlige hon war giordh, Sidan sade han, hure prydelige thenne Kronen är giordh Men hwilken som wiste och förstodhe medh huadh vmhoge, wåde, och wedermöde hon är vpfylltt.
109 | Sannerlige ingen wille henne vptage ther hon loghe på Iordenne, Ter medh giffs konungenom tänckie hwadh kronen haffwer innebäre.

Ten tid Konungen Porssena hade belagdtt Romere Stadh vtfor ehn Borgere aff Stadenom Mucius. förwågendes sigh iblandh härен och kom till Konungen Porssenam ther han satt medh ssinom Cancelär, hwilkenn war alleledes klädder såssom Konungen, och högh hoffwdett aff Canceläreenom, tänckia[nde]s thett han war konungen, och flyandes strax bleff gripin i härenom, och leddes för Konungen Porssenam, hwilken honum sporde hwi han så illa giorde, och lagde hans handh i elden. Mucius swarede sigh wilia dräpitt Konungen, Och att ther i Rom äru tryhundrede män som haffwe sigh sammen sworitt wilia wåga sitt lijff alle till att dräpe konungen. Thå Konungen thett hörde,

gaff hann | honum lössann, och sende ssin budh 110
och breff sätiendes stadgen fredh medh the Romere,
och så wartt tå Rom frelst medh ehnom mann. etc.

Marchus attilius Konungh i Rom stridandes i
africa bleff gripin Athenis, Tå gaffs han täden
löss hemfare till Rom, medh sådane welkor och
förordh, att han swor sigh wilie komme igen till
Athenas eller sände några andre fånger lösse som
wore fångede i Rom, aff theras Stadh Athenas Tå
han kom till Rom ingik på Rådhussitt, vnder-
wissendes menighetene ssin fängilsse, och affrådde
att the skulle ingelunde sleppe them the hade
fångett aff Athenis för ssine skuldh, Ty the fångerne
wore mechtige Stridzmänn starke snälle och vnge,
och han sielffwer war thå worden gamell mann,
Och ähn thå hans hustru, barnn, och wener wille
honum hollitt kwaren, likwell wille | han heller 111
fare åther till Athenis och lida dödhen, än bryte
ssine troo och lyffte, hwilke han hade loffwett
ssinom fiendom, Och tå han kom åther thill Athenis
Spikades han mellen tw bräder och Sågedes så
sönder i måånge deeler,

Camillus Konungh hade belagdtt Stadenn Phaliston
Tå war i Staden ehn mestere som hade the yppeste
Borgerners barnn till att läre, Hwilken togh medh
sigh the barnen gångendes vtaff Stadenom till
konungen Camillum, welnandes få store gåffwer ty
han gaff honum the barnen i händer, att theres
föreldra skulle honum vpgiffwe Stadenn för theres
lössen. Camillus försmådde hans förredilsse, och
lett honum nakothen bakbinde then mesteren och
lätt barnen hudflängie honum medh rijs, och hud-

flängiandes köran in i Staden, Tå barnenes föreldra
såge then rättwissen och welgerningen som Camillus
112 giordhe | lothe the vp Stadzens porter anamendes
honum för ehn herre, Ty han ey elskade förrädere
eller förredilsse

Fabricius hade belagdtt enn Stadh ther Konungh Pyrrus war inne, Tå gick Konungens läkiere vtt aff Stadenom ena natt och kom till Fabricium Loffwendes sigh wilia dräpe konungen medh förgifftelsse vm han wille giffwe honum peninger terföre Tå togh Fabricius then läkieren bakbindendes och sände honum till konungen, vnderwissendes honum huadh han wille göre, Tå såde konungh Pyrrus, Wåndesammere är wenda Fabricium aff dygdenes höffwiskheett än Solene aff sinom naturlige gångh. Thett giorde thå hedningerne sin emellen, hatendes förräderij, hure mykitt skole och Christne meniskior thet göre

113 En from Qwinne vtsende aff enom Stadh fäm ssine Söner till att strida och Stadhen beskerme, och stodh vppå Stadz muren bidandes sedan striden war endatt komma Stridzmennerne åther, och Qwinnen åtsporde them hure vm Stridene war, the swarade alle thine fem Söner äro döde, hon swarade iagh fråger vm hwilke haffwe vunnitt the sade wår Stadh haffwer seger, hon sadhe, Gladelige thager iagh ther mine Söners dödh före att the wåre werdige döö för menighetenes bäste.

En Qwinne heett Damautonre sände sin ssonn till Stridh, och han flydde aff Stridene rädder och kom heem till Modrene ssine, Tå slogh Moderen

honum ihiäll, och sade, thu est ey werdiger wansäloger leffwe och ey heller ware min Sson som så flydde medh skamm. etc.

Romerske hederlige qwinner hörandes th*et* alle 114
the som wore vtfarne aff Stadenom till att stridha flydde vndan fiendomenn, ginge the vt vm stadz porten mott them och sadhe, Hwartt wilie i fly, wansalige barnn så redde, och strax vplyffte ssin kläder alle qwinnerne, lätend*e*s them see naturens hemligheett och sade, Effter th*et* i wilie*n* eder göme, krypen her in som i äre vtgongne wåre käre barnn, Och the therföre strax wende sigh åther mott fiendomen stridandes mannelige, wiliandes heller ware döde, än lide sådan försmedilsse, och sså stridandes wunno seger.

Lachonn Stridz furste trötter worden i striddene föll nidh till markene ther ehn anner aff fienderne lågh, och strax beett honum medh tänderne, han sade thu biter ssom Qwinner | pläge göre. Lachonn 115
swarede iagh biter ssom eett Leyann och ey ssom qwinner

Cecilius Metallus Stridzfurste, wiliandes stride på i [ɔ: eth] Slott, åttsporde hans Banermestere och ypperste tienere, hwartt han wille drage medh Stridzfolkitt, Han swaredhe, Gissade iagh thett min skiorte wiste hwadh iagh haffwer achte göre, thå skulle iagh strax kaste henne i eldenn, Ty så lönlige skole rådh och vpsått halles vm stridh, och aldre mest vm någer brist är i härenom

Grymme och omille höffdinger få grymme endalycht så schriffwes i bokene aff Machabeijs C. V. Att then omille konungen Antiochus strid-

andes på Ierusalem. fik Staden biudendes dräpe Menn, Qwinner, Jongfruer och barnn, vnge och gamble, Så att hann i tre dager lätt dräpe otto-
116 tiotusendh meniskior. | och så monge sålde han för peninger, han lätt och dräpe Modrene och Siw hennes Söner, och annett mykitt otaligitt folk, Sidan näffzte Gudh honum grymmelige medh storom wärk, som han fick i Inelffwenn, och föll aff ehnom wagnn, och rutnade så aller hans Krop, och ingen kunne eller wille ware när honum, och bleff ssåå önkelige döder i skogenom ther han ferdades.

Schriffwes Iudicum c. i. Adonilessett war ehn mykitt grymmer höffdinge, vmsider wartt han gripin i enne stridh aff Iudomenn, och the hygge aff honum alle fingrene och fötterne, och thå sade hann Siwtio Konunger thå högh iagh aff hender och fötter lotandes hämta och äthe smulor vnder mitt bordh Så haffwer nhu Gudh lönt migh som iagh giorde

117 Justinus skriffwer aff Ciro Konungh som | war mykitt omiller och Grymmer till att dräpa och giuta meniskiors blodh, honum vmsider wann Drotningh thamaris och slo ihiell twhundrede tusende menn i enne Stridh, och then Konungen togh och affhuggendes hans hoffwedh, och ladhe thett i ett Ember fultt medh blodh, och sade, Drick nw meniskiors blodh till mättes, hwilkitt thu haffwer i tretyo år efterstått

Nero Romerske Keyssare omiller, Sidan han haffde mykitt ontt giortt, hörde han att i hyspanie landh war walder ehn anner Keyssere, Sände han

vmkringh Romere Stadh, effter them yppestom och sinom Wenom, och ingen kom till honum igenn giffwandes Swar, vm nattena togh han några medh sigh gångendes till mångh huss i Stadenom böstandes på porten, och ingen wille lothe honum in | ther 118 medh gick han åter till sitt palatz, Sidan badh han många aff sine tienere dräpe sigh, och ingenn wille thett göre, Tå sadhe han, Iagh haffwer ingen wenn, och ingen fiende som migh will dräpe, Tå lopp han wiliandes sigh dränckia i elffwene tyberi, Men ty thet dagedes tå kunne han thet ey göre vthen satte sigh på ehn hest och fyre hans tienere tesligis folde honum, rände vtaff Rom, och thå han kom vtaff Stadenom iiij walske mile, släpte han hesten krypandes bortt aff wegenom genom törnebuske och trångh rör, och kom till itt huss i wingårdenom, haffwendes storen hunger och inthet äta. ther sporde han sigh ware dömden aff Romerom ware theres fiende, och thett the letadhe effter honum, till att pina honum effter lagen, han sporde hwadh pine giffwer lagen honum, Swaredhe | folkitt, 119 Att the pläge hängies nackne och hudflengies medh rijs, vppå alle almeninge gatur, Tå togh han twå hwasse kniffwer, och badh andre hielpe sigh till dödenn. Och sså sielffwer skar Strupen sin aff, tå han hade waritt Keyssere i xiij åår

Domicianus war och ehn omiller Keyssere, han wartt dräpin aff sinom egnom Kamermestere.

Gensericus Konungh mykitt omiller drap myckitt Christitt folk i Hispanie och affrica landom, skärandes tungon aff mångom, honum vtlupo all inelffwenn nedan, och så lychtade han sitt lijff

Pilatus Grymmer kom i mångh stoor bedröffwelsse, och sså drap sigh sielffwenn

Herodes omilder drap menlösse barnen, och twå ssine Söner, haffwendes mistancke att the wille
120 | tage rijkitt ifrån honum och tå han war lxx år gamell fik han många siuchdomer och rutnade illa luchtade, och inge lekedome kunne honum hielpe, tå wiste han att Iuderne gladelige åtstundede hans dödh, ty kalledhe han till sigh alle yppeste männ som wore i alle Iude Landom, och ladhe them i fånga tornn, och bödh ssine Söster Salone dräpe them alle, tå han sielffwer bliffwe döder vppå thett Iuderne skulle gråta, och ey glädias tå han bliffwe döder, ty han sielffwer drap sigh medh kniff, medh hwilkom han skalede ett eple,

Item många andre omille och grymme herrer haff*we* waritt i werldene, och alle illa till endalychtene faritt, aff hwilkom långtt wore schriffwe, therföre är aldremesth älskandes mildheett. etc.

Ändringar (i texten) och rättelser (af utgifvaren).

Sid.	rad.	
5	8	*ett dubbelskr.* wthan *öfverstruket.*
—	17	mästarmannen *r. fr.* mästarmannannen
6	23	läggias *ändr. fr.* läggas
8	19	*ett dubbelskr.* honom *öfverstr.*
—	20	swärya *r. fr.* swäryya
9	1	glödgat *ändr. fr.* glödgas
11	10	*ett dubbelskr.* aff *öfverstr.*
13	14	*i* fördärffwas *det senare* r *tillskr. öfv. raden.*
—	23	är *ändr. fr.* ärw
14	22	lön *tillskr. öfv. raden.*
16	24	aff *r. fr.* ath
17	10	ey *tillskr. öfv. raden.*
18	21	*efter* skwla *ordet* oc *öfverstr.*
19	3	män *tillskr. öfv. raden.*
—	15	köpman *r. fr.* sköpman
20	27	mädh *tillskr. i margen.*
21	21	vtförth *r. fr.* vfförth
—	30	j *tillskr. öfv. raden.*
22	21	*ett dubbelskr.* affwer *öfverstr.*
23	16	» » jnthe »
27	8	thy *r. fr.* thet
29	30	*ett dubbelskr.* som *öfverstr.*
31	5	*i* betala *är* -la *tillskr. i margen o. insigneradt.*
—	25	til *tillskr. i margen.*
33	20	*efter det senare* oc *ett felskr.* at *öfverstr.*
34	1	skiparen *ändr. fr.* skipmannen
—	17	ey *tillskr. öfv. raden.*
37	26, 27	*i* wnderstandandis *är* r *tillskr. öfv. raden.*
41	14	är *tillskr. öfv. raden.*
45	19	förtyäna *r. fr.* förtyana
46	13	han *tillskr. öfv. raden.*
48	2	ärwlös, *r. fr.* arwlös,
50	8	än » är
53	20	pliktogher *tillskr. i margen.*

Sid.	rad.	
56	9	*i* halffdelen *är det första* l *senare tillskr.*
59	25	» bort *är* t *tillskr. öfv. raden.*
60	28	» fördärffwadis *är* a *tillskr. öfv. raden.*
62	30	godha *r. fr.* gödha
63	13	*ett dubbelskr.* ey *öfverstr.*
67	6	nokon *r. fr.* nonkon
69	21	sänth, » santh,
70	14	sändnynga » sand—
71	14	*ett dubbelskr.* mädh *öfverstr.*
—	27	*orden* til förordadan stad *tillskr. i margen o. insignerade.*
72	18	*efter* wtan *ett felskr.* swan *öfverstr.*
—	25	» kompanana *orden* vtan honom täckes *öfverstr.*
77	7	skipith *r. fr.* spipith
—	23	*i* ärw *har* w *tillskr:s öfv. raden. Likaså rad* 27.
79	4	*efter* han *ordet* ey *öfverstr.*
—	6	*ett dubbelskr.* honom »
—	—	*orden* skal ey *tillskr. öfv. raden.*
—	7	*efter* gotzeth *ett felskr.* sk *öfverstr.*
80	16	the *ändr. fr.* tha *Likaså* 82: 31.
82	2	*ett dubbelskr.* skal *öfverstr.*
84	25	» » alth »
85	8	är *tillskr. öfv. raden.*
—	25	förbätra *r. fr.* förbatra
86	1	hwars *senare ändr. fr.* hans
—	24	ankar *tillskr. under raden.*
—	28	th*et ändr. fr.* ath
94	9	Lath*er* » Lathan
96	19	ey *tillskr. under raden.*
—	23	skiparenom *r. fr.* —onom
98	23	skipit *tillskr. i margen.*
105	2	*efter* bidith *ett felskr.* köpmanne *öfverstr.*
106	12	och *r. fr.* oth
107	16	taka *i hds ändr. fr.* takaka
108	14	han *tillskr. öfv. raden.*
109	9	Echeneide *ändr. fr.* Echeide
111	11	*orden* Echeneis piscis 138 *med ljusare bläck senare tillskr. af P. M:s hand.*
112	9	Hwala stiman 137 *d:o d:o*
114	15	81. *ändr. fr.* 83.
119	19	skölpaddan *i hdskr. ändr. fr.* skörpaddan
120	13	Fredsens *ändr. fr.* Fredsenns
—	15	biscoppa *tillskr. öfv. raden i st. f.* bonwärga *som öfverstrukits.*

Sid.	rad.	
121	20	*efter* thera *ordet* ey *öfverstr.*
—	—	til *tillskr. öfv. raden.*
—	30	nokrom (*troligen af annan hand än förf:s*) *tillskr. under raden i st. f.* jwthom [!] *som öfverstrukits.*
122	8	ey *r. fr.* eyw
—	9	*det senare* än *tillskr. öfv. raden.*
—	25	*ett dubbelskr.* aff *öfverstr.*
123	11	aff *r. fr.* äff
—	14	qwämast *r. fr.* qwamast
—	24	*ett dubbelskr.* andre *öfverstr.*
125	7	bätre *r. fr.* bärtre
—	27	*ett dubbelskr.* alldrig *öfverstr.*
129	14	handeenne, *ändr. fr.* hardendne,
130	4	skal *tillskr. öfv. raden.*
—	8	*efter* föra *det felskr. ordet* banereth *öfverstr.*
—	20	*mädh tillskr. öfv. raden.*
—	23	*vid kapitlets slut två hvarandra korsande linier* (*senare tillagda*) *här uteslutna.*
—	26	skerma *genom öfverstrykn. ändr. fr.* skermar
—	27	*i* törffwal *är* r *tillskr. öfv. raden.*
131	31	mykin *r. fr.* mykim
132	15	brwthin. » brwthim.
133	24	*det första* en *tillskr. öfv. raden.*
134	1	*ett dubbelskr.* til *öfverstr.*
136	6	» » haffwa » .
—	16	tygh *ändr. fr.* tydh
137	4, 5	*orden* oc mellen *t. o. m.* föther *tillskr. i margen och insignerade.*
—	16	fiendommen *r. fr.* fiendommem
—	29, 30	komma *tillskr. öfv. raden.*
139	13	fiöla *ändr. fr.* fiöra
—	21	bästher *r. fr.* bästhere
—	22	*i* haffwa *är* wa *tillskr. öfv. raden.*
—	23	*ett dubbelskr.* thy *öfverstr.*
—	23, 24	fördärffwa *r. fr.* fördarffwa
141	19	hafwa *tillskr. i marg. och insigneradt*
—	23	*efter* breffläppom *de dubbelskrifna orden* tarffwas honom ey *öfverstr.*
—	27	twädräkth *r. fr.* twa—
144	11	oc *tillskr. öfv. raden.*
146	26	wägher *r. fr.* wagher
147	13	*det första* r *i* förfära *tillskr. öfv. raden.*
149	5	*efter* oc *ett felskr.* dz *öfverstr.*

Sid.	rad.	
149	8	Ärw *r. fr.* Arw
—	21	nokra *tillskr. i marg. och insigneradt.*
152	30	äffther *r. fr.* affther
153	25	wa*ra tillskr. i marg. och insigneradt. Likaså* 154: 1.
—	31	ryggen *ändr. fr.* ryghen
154	14	*efter* plägas *ett* oc *öfverstr.*
156	3	*före* andro, *ett felskr.* först *öfverstr.*
—	12	segh *ändr. fr.* som *och ett nytt* som *tillskr. i margen.*
157	7	fiendana *tillskr. i marg.*
158	3	*efter* ath *ett felskr.* at *öfverstr.*
—	23	*efter* pröffwa *ett felskr.* hath *öfverstr.*
—	30	*ett dubbelskr.* wm ther *öfverstr.*
159	17	» » som » .
—	28, 29	för sig *tillskr. i margen.*
160	12	weth » » » *och insigneradt.*
—	25	*i* arbedhe *är* r *tillskr. öfv. raden.*
161	19	moth *tillskr. under raden.*
—	31	*i* kwnnogth *är* o *tillskr. öfv. raden.*
162	6	*efter* bätre *ett* oc *öfverstr.*
—	7	mädh *tillskr. öfv. raden.*
—	24	*efter* göra *orden* sloth oc städher, *öfverstr.*
—	—	» natwre*n ett felskr.* beske[rma] »
—	26	bärgom *r. fr.* bargom
163	25	*i* hwarth *är* r *tillskr. öfv. raden.*
164	7	» swa » a » » »
—	18	» enast » t » » »
166	4	ladhsten *ändr. fr.* lodh—
167	7	är *tillskr. i marg. o. insigneradt.*
—	26	baka *ändr. fr.* bagra
—	28	*efter* store *ett* oc *öfverstr.*
168	11	*i* öffwerst *är* t *senare tillskr.*
—	17	*det senare* the *r. fr.* thet
—	18	thet *tillskr. i margen.*
—	29	ändan *r. fr.* andan
170	9	*efter* tornom *ett felskr.* sc *här utelämnadt.*
—	13	*ett dubbelskr.* fran *öfverstr.*
171	6	järnspika, *r. fr.* jänrn—,
172	15	skipe*n* » spipe*n*
—	16	vppe*n*bara » vpppenbara
173	5	swa *tillskr. öfv. raden i st. f. ordet* kona *som öfverstrukits.*
174	4	ey *tillskr. öfver raden. Likaså rad* 16.
—	14	*framför* haffwer *ett ord öfverstr.*
176	14	*det senare* oc *tillskr. i margen.*

Sid.	rad.	
176	17	*ett dubbelskr.* stadhen *öfverstr. i hds.*
—	24	*i* förtäkkiand*is*, *är det förra* i *tillskr. öfv. raden.*
—	29	*efter* skywt*is ett par felskrifna bokstäfver öfverstr.*
177	15, 16	*orden* Ok swärya stora edher, *senare tillskr. af samma hand med ljusare bläck.*
178	9	*efter* gönom *ett felskr.* ge *öfverstr.*
179	8	*i* wphöyandis *är* p *tillskr. öfv. raden.*
—	9	aff *r. fr.* afff
—	16	posa*n tillskr. i margen.*
182	15	naar » » »
184	9	*efter* förmykith *ordet* wathn *öfverstr.*
—	24	win *tillskr. i margen i st. f. ett öfverstr.* wathn
186	3	böta *tillskr. öfv. raden i st. f. ett öfverstr. och underprickadt* byggia
192	21	*efter* almoghano*m ordet* sägher *öfverstr.*
193	2	mädh *tillskr. öfv. raden.*
—	9	oc » » » *Likaså rad* 17.
195	10	illa *ändr. fr.* illan
—	16	wm *tillskr. i margen.*
196	31	*i* äryer *är* yer *tillskr. i margen och insigneradt.*
197	6	skrinde *tillskr. i öfre margen.*
198	10	*orden* som kallas hwdbända *tillskr. i margen.*
—	28	*efter* widher *ett dubbelskr.* vidher *öfverstr.*
199	4	thy *tillskr. i margen.*
—	5	*det senare* oc *tillskr. under raden i st. f. ett öfverstr.* thy
—	6	the jorden *tillskr. i öfre margen o. insigneradt.*
—	7	oqwämelik *ändr. fr.* oqwämelikit
—	25	warder *tillskr. i öfre margen och insigneradt.*
200	1	thy » » *margen.*
—	17	til atskelnad » » »
—	18	mellen » » »
201	3	aff » » »
—	10	*i* snarlika *är* n *tillskr. öfv. raden.*
202	2	ko*m*ma *ändr. fr.* konnha (*felskr.*)
204	8	*det första* ärw *r. fr.* arw
—	11	*i* gaardzmesta*re är det 1:a* r *tillskr. öfv. raden.*
—	30	ärw *tillskr. i margen.*
205	26	som » » » *Likaså* 206: 15.
—	30	sätia *r. fr.* satia
206	18	*efter* regeras *två* (*oläsl.*) *ord öfverstr. och i deras ställe orden* oc ey *tillskr. i margen.*
—	—	*i* drags *är* r *tillskr. öfv. raden.*
207	8	*efter* wpgaar *ett* (*oläsligt*) *ord öfverstr.*

Sid.	rad.	
207	15	wathn *tillskr. i margen.*
—	29	*det 1:a* wm *tillskr. under raden.*
—	30	*efter* nattena *ett (oläsl.) ord öfverstr.*
208	1, 2	wthwrid*a*n*d*i*s r. fr.* wthrwrid—
—	4	*efter* röker *ordet* än *öfverstr.*
—	14	aff qwaff *tillskr. i margen.*
—	27	*efter* som *ett (oläsl.) ord öfverstr.*
—	28	oc *tillskr. öfv. raden.*
—	29	*efter* badha *ett (oläsl.) ord öfverstr.*
209	21	» bothnen » » » »
210	27	» bliffwer *ordet* thet »
214	24	*orden* högth *och* langth *i hdskr. ändr. fr.* högh *och* langh
215	22	*efter* wll, *ett ord öfverstr.*
216	5, 6	*orden* langth *t. o. m.* höght oc *tillskr. i margen o. insignerade.*
—	9	blöth, *r. fr.* bloth,
—	13	bakkom » bäkkom
—	17	te *tillskr. öfv. raden.*
217	5	wändas *r. fr.* wandas
—	7	wäsko » wasko,
—	8	ey *tillskr. öfv. raden.*
—	27	*efter* och *ordet* tha *öfverstr.*
218	3	» nogh » ath »
219	3	jngen *tillskr. i margen.*
—	7	grönth *r. fr.* gronth
—	13	som *tillskr. öfv. raden.*
—	—	*efter* faa *är* the *öfverstr.*
—	28	äldre *r. fr.* aldre
220	6	j *tillskr. öfv. raden.*
221	29	*ett dubbelskr.* the *öfverstr.*
222	19	*i* bywgbrödh *är* w *tillskr. öfv. raden.*
223	21	*efter* rödh *ett par bokstäfver öfverstr.*
227	15	oc *2 ggr i hdskr.*
—	17	thet j *tillskr. i margen.*
228	13	slemogth *ändr. fr.* oslemogth
—	18	dagha *r. fr.* dadha
229	16	*i* aadhra *är* r *tillskr. öfv. raden.*
—	27	warmpth *r. fr.* wamrpth
230	19	aadhra*n tillskr. i margen.*
233	22	vm » » »
—	30	*det senare* oc » *öfver raden.*
—	—	*i* brädh *är* r » » »
235	5	flwghor » *i margen.*

Sid.	rad.	
235	13	*efter* samman *ett dubbelskr.* och *utelämnadt.*
—	14	*i* hwethemyöl *det senare* e *tillskr. öfv. raden.*
236	19	mathenom *r. fr.* malhenom
237	22	*efter* annan *ett felskr.* tha *öfverstr.*
238	15	dij *tillskr. öfv. raden.*
—	17	lambeno, *r. fr.* lombeno,
—	18	thet *tillskr. i margen.*
—	29	*efter* thi *ett felskr.* the *öfverstr.*
239	15	them *r. fr.* then
241	3	äller » aller
—	4	stötis » stotis
—	6	ätikkia » atikkia
—	7	skrape *i hds. ändr. fr.* skrapepe
—	19	Tha *r. fr.* Thy
242	3	*i* brendagan *är* r *tillskr. öfv. raden.*
243	1	lambeno *r. fr.* lombeno
244	12	doghxe, *ändr. fr.* doghse,
—	17	dwjna » » dwina
—	18	*framför* tha *är ett* än *öfverstr.*
247	21	*efter* herra *ordet* Jngen »
248	1	*i* breth *är* r *tillskr. öfv. raden.*
250	4	äller *r. fr.* ällar
—	15	moderenne » —enno
251	16	mädh *tillskr. i margen.*
252	5	stände » » »
—	30	före » » »
253	2	*efter* swa *orden* ath thär *öfverstr.*
—	6	*ett dubbelskr.* äller »
—	20	*efter* waktar *ordet* tro »
—	—	hönorna *tillskr. i margen.*
—	27	oc *r. fr.* aff
254	8	hönom *tillskr. i margen.*
255	10	jern » » »
256	3	stängis *r. fr.* stangis
—	22	*efter* thaa *ordet* at *öfverstr.*
—	—	krasse *tillskr. i margen.*
—	31	thy » » »
257	6	äggen » » »
—	10	Än *r. fr.* An
—	14	hoffwodith » haffwodith *hvars* o *är tillskr. öfv. raden.*
258	1	*hela rubriken tillskr. längs efter yttre margen.*
—	3	borth *ändr. fr.* bordh
—	17	til fosters *tillskr. i margen.*

Sid.	rad.	
258	28	wari *ändr. fr.* waridh
259	26	them *tillskr. i margen.*
260	26	ärw » » »
261	11	*efter* ätha *orden* oc afflathe *öfverstr.*
—	12	hwaryo*m* *r. fr.* hwaryam
—	17	frögda » frogda
262	28	*efter* förlwpne *orden* j theras aller *öfverstr.*
—	30	stango*m*men *ändr. fr.* standommen
264	17	Äller *r. fr.* Aller
—	28	wädher » wadher
265	14	ey *tillskr. i margen.*
—	23	som *r. fr.* son
266	3	äller » aller
—	21	*i* kryddhe *är* r *tillskr. öfv. raden.*
—	23	*ett dubbelskr.* thär *öfverstr.*
267	6	m*ädh* olio *tillskr. i margen.*
268	4	*efter* thy *ett felskr.* lo *öfverstr.*
—	26	» bliffwa *är* the *af misstag öfverstr.*
—	27	» diärffwaren *är* the »
—	—	the *tillskr. i margen.*
—	—	thes *ändr. fr.* the
274	25	stangena » » standena
275	17	stänk *r. fr.* stank
276	17	the *tillskr. i margen.*
277	24	the*t* » » »
278	7	*i* wärm *är* r *tillskr. öfv. raden.*
279	10	sidha*n* » *i margen.*
—	12	*i* än *är* n *senare tillskr. med mörkare bläck.*
280	21	*efter* samman *ett dubbelskr.* oc *öfverstr.*
—	23	[ann]a*n* dage*n* *tillskr. i margen* (*bladet förskuret vid bindn.*).
281	10	*efter* är *ett* oc *öfverstr.*
282	13	*i hdskr. står* hyärth *med ett horisontalt streck öfver* th *skrifvet af senare hand med mörkare bläck.*
—	18	röt wax *r. fr.* rot wäx
283	8	*framf.* aloe *ett felskr.* olyo *öfverstr.*
284	5	dödköth *r. fr.* dödkoth
—	22	*ett dubbelskr.* honom *öfverstr.*
285	9	för *r. fr.* fär
286	15	them *tillskr. i margen.*
—	22	*framf.* ath *är* til *öfverstr.*
287	12	» som *orden* aff ekke *öfverstr.*
288	25	*i* täkkiand*is det 1:a* i *senare tillskr.*

Sid.	rad.	
290	1	holl *ändr. fr.* hollin
—	17	*efter* skyn, *ordet* thet *öfverstr.*
—	26	teknar *r. fr.* steknar
294	26	*det senare* löffwith *r. fr.* laff—
295	5	tränom *r. fr.* tranom
—	21	*ett dubbelskr.* som *utelämnadt.*
296	12	ey *tillskr. öfv. raden.*
297	20	frösth *r. fr.* frörsth
—	21, 22	*i* nordhanwädher *det 1:a* r *tillskr. öfv. raden.*
—	24	som *r. fr.* son
298	5	*efter* at *ett felskr.* st *öfverstr.*
299	10	*i* redho *är* o *senare tillskr.*
300	5	thwädräkth *r. fr.* dhwä—
301	25	*efter* som *ett* swa *öfverstr.*
—	26	om *tillskr. i margen i st. f. ett öfverstr.* aff
302	16	*framf.* bliffwa *ett felskr.* bli *öfverstr.*
303	8	*det 1:a* han *tillskr. i margen.*
—	12	*efter* maanath *orden* ypna bistokkana *öfverstr.*
—	15	*det 1:a* oc *tillskr. i margen.*
—	15	ffiärelle *ändr. fr.* ffiällelle (?)
305	24	bittidha » » bididha
—	26	*efter* hwasser *ett felskr.* q *öfverstr.*
307	24	thär köld toll *tillskr. i margen o. insigneradt.*
—	27	*efter* förstandh *ordet* wppa *öfverstr.*
—	28	*i* winträ *är* r *tillskr. öfv. raden.*
308	3	*framf.* Aff *ett numera oläsligt ord öfverstr.*
309	10	*i* aarsgammal *är* s *senare tillskr.*
—	26	*efter* thaa *ett* ath *öfverstr.*
310	21	planterandis *r. fr.* plantar—
—	—	aff *tillskr. öfv. raden.*
—	23	dywp *ändr. fr.* dywpa
311	7	*framf.* xl *ett felskr.* xx *öfverstr.*
—	15	ey *tillskr. öfv. raden.*
—	16	säties *r. fr.* saties
—	26	järneno » järnenom
—	31	*efter* wridas *ett felskr.* wt *öfverstr.*
313	7	thet *tillskr. öfv. raden.*
—	—	ey » » »
—	10	*framf.* aff *ett felskr.* s *öfverstr.*
314	13	wathn *ändr. fr.* wathen
—	23	*efter* ärw *en punkt här utelämnad.*
315	29	stängerna *r. fr.* stangerna
316	5	gaa *ändr. fr.* agaa
—	12	äffter annan *tillskr. i margen.*

Sid.	rad.	
316	24	langh *ändr. fr.* mangh
317	16	ey *tillskr. i margen.*
318	21	fostra *r. fr.* föstra
319	6	*i* kraffthen *är* r *tillskr. öfv. raden.*
320	9	*ett dubbelskr.* thet *öfverstr.*
321	2	*det 1:a* oc *tillskr. i margen.*
—	11	Wjnträ *r. fr.* Wjntra
322	24	ärw » arw
323	18	sätyes » satyes
—	25	*orden* Require *t. o. m.* v[ino] *tillskr. i margen. Likaså (längs utmed d:o) den därpå följande hänvisningen rad* 27—28.
324	8	*efter* wm *ett felskr.* po *öfverstr.*
—	15	» ypna *är* swa »
—	16	annars *tillskr. i margen.*
—	—	ey » *öfv. raden.*
325	18	ey » *under* »
326	8	vpgang » *i margen.*
—	15	ganskans *ändr. fr.* hanskans
327	15	*framf.* persicco *ordet* pileträno *öfverstr.*
328	32	jordena *r. fr.* jördena
329	11	*i* pärsenom *är* r *tillskr. öfv. raden,*
—	12	*efter* thy *ordet* thet *öfverstr.*
—	14	pärwn *r. fr.* parwn
333	4	*ett dubbelskr.* bära *öfverstr.*
—	12	än *r. fr.* är
336	16	jordhen » jordhem
338	15	*ett dubbelskr.* aff *öfverstr.*
339	15	*efter* göra *ett felskr.* j »
—	18	stighom *r. fr.* stighon
342	6	*efter* the *ett felskr.* som *öfverstr.*
343	20	*ett dubbelskr.* thär »
345	4	tiärträ *r. fr.* tiärtra
346	3	böryar » böryan
—	22	Twäskona » Twaskona
347	5	*orden* Jtem *t. o. m.* habes *senare tillskr. med ljusare bläck.*
349	2	säthies *r. fr.* sathies
—	8	*orden* växa the stor *tillskr. i margen.*
—	29	*framf.* paala *ett felskr.* lu *öfverstr.*
350	8	*i* skal *är* l *senare tillskr. med mörkare bläck.*
352	21	» warmth *är* r *tillskr. öfv. raden.*
354	4	twa (*vid radslut i hds.*) *r. fr.* twa-
—	29	ath *r. fr.* tith

Sid.	rad.	
355	18	*efter* krabba *ordet* oc *öfverstr.*
357	4	lösan *r. fr.* lösam
358	16	sath *i hds. bör rättas till* säth
359	12	förscriffno *ändr. fr.* —nom
360	11	*efter* j *ett felskr.* g *öfverstr.*
—	—	ognenom *r. fr.* —non
—	17	jnsäth » jnsath
363	2	*i* Försth *är* r *tillskr. öfv. raden.*
364	7	*hänvisningen skrifven längs efter yttre margen.*
367	20	wäderleksens *r. fr.* wärder—
368	14	storm » storn
369	3	haghel » haglel
371	2	*siffran 5 tillskr. i st. f. 6 som öfverstrukits.*
372	4	forscriffnom *r. fr.* —non
373	4	mwlith *ändr. fr.* mwleith
379	17	räghn *r. fr.* raghn
380	11	Gwl » Twl
382	6	*efter* salth *ett påbörjadt ord öfverstr.*
—	15	tw *i hds. ändr. fr.* twa
—	23	tik *r. fr.* til
386	12	*efter* stadfästher *ordet* hwndradha *öfverstr. och det följ.* fäm *tillskr. i margen.*
—	22	*efter* stöth, *orden* 2 lod *öfverstr.*
387	4	» *det senare* j *ordet* skwgganom *öfverstr. och underprickadt.*
—	14	göra *ändr. fr.* föra
388	14	*efter* wax, *orden* muscum, ambra can *öfverstr.* (*se nästa rad i texten*).
389	2	walkan*dis ändr. fr.* warkan*dis*
—	15	*före* Moth *ordet* Rökilse *öfverstr.*
—	23	mortare *r. fr.* mortare*n*
391	4	tha *r. fr.* thät
392	8	*efter* karath *ordet* zibeto *öfverstr.*
—	11	» Tak *ett felskr. ord* »
398	7	Sidhan *2 ggr i hdskr.*
—	11	anbwdith *r. fr.* anbwidith
400	1	*den missledande rubriken tillskr. af senare* (*1600-tals?*) *hand.*
—	15	*orden* moth hwaryo *2 ggr i hdskr.*
402	12	som *r. fr.* son
404	11	trä » tra
—	27	nw*m*nom, » nw*m*mom,
405	14	Sidha*n 2 ggr. i hdskr.*
409	10	*efter* wathn *orden* eth stop *öfverstr.*

Sid.	rad.	
411	11	*efter* the *ordet* glaserada *öfverstr.*
412	26	» oghn *de dubbelskr. orden* som haffw*er öfverstr.*
413	14	järnith *r. fr.* rärnith
—	26	stand*er* » stand*is*
414	20	säth » sath
415	28	the *tillskr. i margen.*
416	13	gwllit, *r. fr.* glwlit,
417	5	qwi*n*tin, » qwi*n*tim,
—	11	affwa*n* » äffwa*n*
418	16	lokeno *i hds. ändr. fr.* lokelno
—	17	deghillenom *r. fr.* —enon
—	27	glödgadan » glodg—
422	10	äffth*er* » affth*er*
424	11	oc *tillskr. i margen.*
—	12	*efter* talg *ordet* oc *öfverstr. och det följ.* mark *i hds. ändr. fr.* marker
—	17	Sapo *r. fr.* Sapa
426	22	*framf.* oc *ett felskr.* och *öfverstr.*
428	9	*före* almänth *orden* ena m*a*rk *öfverstr.*
429	4	kasta *r. fr.* skasta
434	7	war, » wär,
435	28	kopare*n*, *i hds. ändr. fr.* popare*n*,
436	25	wathneno *r. fr.* mathneno
437	13	waarthor *ändr. fr.* waardhor
438	11	en *r. fr.* eth
439	13	hallenne » lallenne
441	10	enom » enon
446	7	horn *senare ändr. fr.* hor
447	21	oc *tillskr. i margen.*
449	11	*efter* tak *är* iij *öfverstr.*
450	18	äffth*er r. fr.* affth*er*
451	16	gönom » gönon
452	29	alt » att
453	24	wa[. . .] *förskuret af bokbindaren, tillskr. i margen o. insigneradt.*
457	5	*efter* mot *ordet* adama *öfverstr.*
458	3	rödh*er r. fr.* rodh*er*
—		*efter rad* 12 *är en hel rad öfverstr. så lydande:* Ametitus lapis subniger est quo brunitur argentum
459	14	drwkken *r. fr.* drwlken
—	19	haffwand*is* » haffw*erdis*
461	3	swä*n*sko » s*w*a*n*sko
—	11	barnom*m*en » barnom*n*en
—	22	*i* Antiphrates *är* r *tillskr. öfv. raden.*

Sid.	rad.	
461	27	stötter *r. fr.* stotter
462	29	qwinnom » qwinnon
463	21	vinner » vimer
464	22	*efter* j *ordet* hönsa *öfverstr.*
466	27	som *r. fr.* son
467	2	nywromen » nywronen
—		*mellan rad* 2 *o.* 3 *är ett dubbelskrifvet* Ceramnius *(på egen rad) öfverstr.*
—	11	*efter* Coruina *orden* eller lapis *öfverstr.*
—	25	daghenom, *r. fr.* daghonom,
468	8	*efter* dödha *ett påbörjadt (felskr.) ord öfverstr.*
—	9	tha *r. fr.* the
472	1—2	*orden* Mädh *t. o. m.* gwlskin, *något senare tillskr. med mörkare bläck.*
—	6	nokon *r. fr.* nokom
473	14	*efter* sigh *ett felskr.* h *öfverstr.*
—	15	smakar *r. fr.* snakar
475	5	*i* menniskionnas *är det senare* i *efteråt tillskr.*
—	9	twem *r. fr.* twen
—		*mellan rad.* 28 *o.* 29 *ordet* Galathides, *på egen rad, öfverstr.*
—	31	kalla *r. fr.* kallas
477	17	före *i hds. ändr. fr.* fröre
480	4	*framf.* sten *ordet* grön *öfverstr.*
481	4	» mädh *ordet* drwkken *öfverstr.*
—	26	*orden* är en sten *2 ggr i hds.*
482	25	järn *r. fr.* jarn
—	27	nywromen » nywronen
484	16	swarther *2 ggr i hds.*
485	8	sar *r. fr.* sas
486	10	thet » thit (*i hds. sammanskrifvet med* läti).
487	2	tolken » stolken
489	7	swänsko » swansko
—	10	strömmom » strommom
—	22	thet » thes
490	23	*efter* som *ett (oläsligt) ord öfverstr.*
491	25	begärilse *r. fr.* bebegär—
493	29	än » an
494	2	brwnerade » —do
—	3	ok *i hds. ändr. fr. något nu oläsligt.*
—	17	fala *i hds. ändr. fr.* falsk
—	22	*efter* kennas *ordet* för *öfverstr.*
498	19	*i* Meljtes. *är* j *ändr. fr.* o
501	6	*framf.* dygd *ordet* hwart *öfverstr.*

Sid.	rad.	
503	7	swa *är osäkert, då försök gjorts att ändra ordet.*
505	16	sommom *r. fr.* sommon
—	—	twär *tillskr. i margen.*
—	19	*efter det första* oc *ett dubbelskr.* oc *öfverstr.*
—	20	*ett dubbelskr.* them *öfverstr.*
—	27	» » j »
506	16	drägan*d*is *i hds. ändr. fr.* drädan*d*is
508	7	sätz *r. fr.* sästz
—	27	*ett dubbelskr.* wara *öfverstr.*
510	19	tiokko *tillskr. i margen.*
511	11	ända *r. fr.* anda
—	13	käfle *tillskr. i margen.*
—	20	han *i hds. ändr. fr.* hon
—	31	jn *tillskr. i margen.*
513	13	*efter* pa *ordet* olyo *öfverstr.*
—	17	warij *i hds. ändr. fr.* wara
—	19	kopar *r. fr.* kopapar
515	20	lägh *tillskr. öfv. raden.*
—	27	plägha *2 ggr i hds.*
516	21	*vid kap:s slut (på egen rad) orden:* Sequitur in presenti libro B ffolio 229 Göra raff *felaktigt ditskrifna (i st. f. vid slutet af fol.* 199 r.) *och de hafva också sedan öfverstrukits. (Jfr sid.* 517: 14.)
517	18	*efter* tak *ett dubbelskr.* thak *öfverstr.*
519	10	*orden* Sequitur *t. o. m.* raff *tillskr. längs efter margen.*
520	4	*det första* marker *r. fr.* maarker
—	6	*efter* pa *orden* oghnen Atanor *öfverstr., hvarvid ordet* pa *oförskyldt fått följa med.*
521	11, 12	*orden* Sequitur *t. o. m.* aala skin *tillskr. längs efter margen.*
522	8	wm swa *2 ggr i hds.*
—	—	ath » » » »
525	19	*i* andra *är* r *tillskr. öfv. raden.*
526	3	*framf.* til *ett påbörjadt ord öfverstr.*
—	12	*orden* Hic *t. o. m.* sequencia *skrifna längs efter margen.*
—	19	*framf.* oc *ett onödigt* och *utelämnadt.*
527	29, 30	*orden* Sequitur *t. o. m.* bokstaffwa *skrifna längs efter margen. Likaså:*
528	7	Persalta *t. o. m.* capitulum
529	5	*efter* vitrj *ett öfverflödigt* ok *öfverstr.*
530	9	*orden* Sequitur *t. o. m.* perlor *skrifna längs efter margen.*

Sid.	rad.	
533	9	*efter* oc *ett oläsligt ord öfverstr.*
—	12	är *r. fr.* ar
534	15	ärw » arw
535	6	m*a*rker » ma*a*rker
—	14	swaa *i hds. ändr. fr.* stor
536	29	aff olionne *tillskr. i margen.*
537	3	gönom *r. fr.* gönon
—	15	Göra » Gora
538	18	handom*m*en *i hds. ändr. fr.* handomdom*m*en
—	21	*i* norghe, *är* r *tillskr. öfv. raden.*
539	9	är *i hds. ändr. fr.* ärw
—	14	Stämpla *r. fr.* Stampla
540	28	twär *tillskr. i margen.*
541	2, 3	*orden* mädh *t. o. m. figuren tillskr. i öfre margen.*
—	27	oc *tillskr. öfv. raden.*
543	2	wmkringh *r. fr.* wmskringh
544	17, 18	*den lat. hänvisningen tillskr. i nedre margen.*
545	17	kanno *tillskr. i marg. och insigneradt.*
546	12	soppenom *r. fr.* —enon
547	1	wäl » wal
—	19	lithen » lithem
—	20	golth *i hds. ändr. fr.* goth
—	28	*efter* 54 *ordet* patronera *öfverstr.*
553	12	» läggia *orden* thär pa »
554	15	j *i hds. ändr. fr.* ȷ̈ [½].
555	21	är *r. fr.* ar
556	7	*de fyra orden* Persalta *t. o. m.* sequencia *tillskr. längs efter margen.*
560	3	wphänth *r. fr.* wphanth
562	7	wara *tillskr. i margen.*
—	21	*efter* holeno *ett dubbelskr.* skal *öfverstr.*
—	26	» eth *ordet* hol *öfverstr.*
563	10	en *tillskr. i margen.*
—	25	aff » » » *och insigneradt.*
—	30	*ett dubbelskr.* för än *öfverstr.*
564	11	slewena *tillskr. i margen o. insigneradt.*
—	26	*framf.* thär *ett* oc *öfverstr.*
565	20	järnith *tillskr. i öfre margen o. insigneradt.*
569	11	*framf.* skal *ett felskr.* sal *öfverstr.*
—	12	*efter* marker *ordet* sak *öfverstr.*
574	10	» wa*r*a *ett felskr.* aff *öfverstr.*
—	16	*framf.* sex *ett felskr.* syw *öfverstr.*
578	19	bacharis, *r. fr.* bacharim,
580	20	gangher » gangangher

Sid.	rad.	
580	26	wärmer *r. fr.* wärner
581	1	cancrum *tillskr. öfver* vathn sot
—	1, 2	*i rubriken hafva orden* moth (*skrifvet framf.* Ögna) ether *t. o. m.* eld *efteråt tillskrifvits af P. M:s egen hand.*
583	16	törka *r. fr.* törko
592	7	yffnogit » yssmogit
593	3	iordenn » iordem
—	4	seegh *ändr. fr.* segh
—	13	*efter* wärkas *ordet* aff *öfverstr.*
—	16	» bokene, » vthen »
594	24	malmenom, *r. fr.* malmenomen,
595	17	ther *tillskr. öfv. raden.*
—	21	*orden* men stenen brist[er] *tillskr. i margen; sista ordet stympadt vid bindningen.*
597	2	Bekkiom *ändr. fr.* Bäkkiom
—	25	aarom *r. fr.* aaron
598	5	Novsolio *genom ändringar i hds. osäkert i läsningen.*
—	28	kledena *ändr. fr.* kladena
601	26	pulweress *r. fr.* pulwerers
603	22	genum » genun
—	25	gångendes » gåmgendes
—	27	ämnit *felskrifvet, men genom öfverskrifning rättadt.*
604	27	*efter* köffwes *ett öfverflödigt* sigh *utelämnadt i trycket.*
607	7	alles, *r. fr.* aller,
612	13	Bergzmännene *r. fr.* —mannene
613	4	qwemmeligitt » qwemne—
—	8	liqwell *ändr. fr.* Dochliqwell
—	13	*det första* honum *r. fr.* honun
—	14	wärkandes, » wark—,
—	19	somptt » samptt
—	25	Ciciliam » Cicilian
614	10, 11	hwilke *ändr. fr.* hwilken
615	1	Brennestenenom *r. fr.* Breme—
—	30	bränes » brännenes
617	27	Sidan » Sådan
620	19	förnyes » föröyes (*jfr* 627: 8).
623	29	hermes (*så Albertus Magnus*) *r. fr.* heranes
624	24	*efter* reent *ett öfverflödigt* som *utelämnadt.*
625	10	rörendes *r. fr.* rören|rendes
627	2	skall *2 ggr i hds.*
629	20	sankes *r. fr.* san|sankes
630	26	är » ar Likaså 631: 19.
—	28	ämbete, » ämbe|ämbete,

Sid.	rad.	
631	20	härda *r. fr.* harda
—	25	kalles » kaller
633	1	*framf.* koper, *ordet* iärnena *öfverstr.*
—	10	Sombliger *r. fr.* Som|Sombliger
—	26	osmunnen » osminnen
—	30	Så *2 ggr i hds.*
634	16	torhet *r. fr.* trohet
635	26	äro » aro
636	6	tusande *2 ggr i hds.*
637	24	brede *ändr. fr.* bräde
638	17	strömmen *r. fr.* strömnen
—	28	greska » groska
639	12	mirram » mirran
—	13	ögon » ögan
—	21	länder, » lander,
—	29	nitri » vitri
640	22	*orden* mångestädes och *2 ggr i hds.*
641	29	sommom *r. fr.* sommon
642	13	liggie (*så fragm.*) » läggie
643	17	rännone, » rannone,
—	18	rännan » rannan
—	24	och *2 ggr i hds.*
648	2	är *r. fr.* äller
—	15	suärto, » suarto,
650	22	äro » aro
652	17	stämma, » stamma,
653	22	äre » are
—		*mellan rad.* 24 *och* 25 *ordet* Mångenstycke. *öfverstr.*
654	10	länder *r. fr.* lander
655	14	M *tillskr. öfv. raden.*
—	20	pröffuer *r. fr.* pröffues
659	28	ssöners » ssoners
661	7	Scholanom *genom öfverskrifning ändr. fr.* skolanom
—	12	eller *2 ggr i hds.*
—	15	ärligho *r. fr.* arligho
—	29	*något synes här uteglömdt, som förstör meningen. Läsningen dessutom osäker.*
663	10, 11	effterdömilsser, *r. fr.* —domilsser,
—	16	göra » gora
664	31	barnen » barnem
666	1	ärlighetene » arlig—
—	6	frägdh » frögdh
667	20	Ähr » Ärhr
668	4, 5	botalöse » botalösn

Sid.	rad.	
668	6	förnomst *ändr. fr.* förnemste
669	19	*i* wärldenes *är* r *tillskr. under raden.*
670	26	röris *r. fr.* roris
671	18	ämbätitt » amb—
—	25	honum » homum
673	5	är » ar
—	9	wärff*wer af senare hand ändr. till* wärijer
—	13	äru *r. fr.* aru
—	24	äre » are
—	27	*i* sämmio *innehålla de två* —mm— *en staf för mycket.*
674	16	the *tillskr. öfv. raden.*
675	13	*det senare* är *r. fr.* ar
676	2	meniskian » nen—
—	3	oskälige » oskalige
—	12	hwilke » hwilske
677	28	ständer » ståndes
—	30	ther *tillskr. öfv. raden.*
680	9	örligh, *r. fr.* orligh,
—	30	är *2 ggr i hds.*
—	31	anners *tillskr. i margen i st. f. ett öfverstr.* vthen
681	24	lim *r. fr.* lina
—	27	höxste limen » hoxste linen
683	2	skända » skanda
—	5	oförrättes » oförrattes
—	25	wäll, » wall,
686	12	inthett » intheett
—	19	ämbete, » ambete,
687	8	titel » tihtel *hwarest* h *senare (och då felaktigt) tillagts.*
—	12	at *tillskr. öfv. raden.*
—	18	vten » *ofvanför ett ej öfverstruket* eller
688	24	kunne *r. fr.* kume
689	31	älska » alska
690	18	*ett dubbelskr.* sielffwe *öfverstr.*
691	4	*orden* hans gods *tillskr. öfv. raden.*
—	8	är *r. fr.* ar
—	29	ämbitzmennom » ambitz—
692	11	äre » are
—	25	sedwänia » sedwania
—	29	*orden* Men är thett (th*et*) så ontt *2 ggr i hds.*
693	1	äre *r. fr.* are
—	18	genstörtiger » genstortiger
694	11	äre » are

Sid.	rad.			
694	29	konungen	*r. fr.*	konungens
695	20	få	»	så
—	24	plägade	»	plagade
—	30	tingom	»	tungom
696	20	men	»	medh
697	1	Sombligom	»	—on
—	14	döttrer	»	dottrer
—	28	*efter* mere *orden* stadhen är *öfverstr.*		
700	23	näffzes	*r. fr.*	naffzes
—	24	häffnes	»	häffwes
702	4	ähru	»	ahru
703	24	Örligitt	»	Orligitt
704	20	Wallandh,	»	Wall|landh,
706	9	nattene,	»	natttene,
—	27	n *i* Landett *saknar en stapel.*		
707	2	händer	*r. fr.*	hander
709	3	ähn	»	ahn
—	21	alle	»	allo
—	28	ähru	»	ahru *Likaså* 710: 6.
710	8	*efter* blandendes *de upprepade orden* gudz lekamen *utelämnade i trycket.*		
—	9	*framf.* teckn, *ordet* gerninger *öfverstr.*		
711	12	*i* Dionidem *är* ni *tillskr. öfv. raden.*		
—	18	hände	*r. fr.*	hande
—	22	Teleurus	»	Ieleurus
712	20	Romere	»	Ronere
714	12	till konungen *2 ggr i hds.*		
—	17	förräderij,	*r. fr.*	förraderij,
715	25	*i* Gissade *är* G *ändr. fr.* P		
—	26	*efter* wiste *ordet* thu *öfverstr.*		
716	13	Iudicum	*r. fr.*	Iudicium
—	32	Sände	»	Sande

Comẽ ẽrtana

Taſi ſxrſtka yrtena arctoſa / thꝑ ꝺr ſyra
or ſſpth / eno mortara / Sida tak eth
nybapath waxmth bꝛóꝺ ſſxaxzaꝺh mtꝛ
/ thu / or ſtrax lxꝛ thꝛu / in the ſtółta yr-
thena / or ſtwa ſtanꝺa en thnya / Sidhan
tok kwoyan aff the bꝛóꝺeno or yrthe-
na xꝛzanꝺ ſanyan / Sida lxꝛ zena
tózza aſkio jnna / ꝺeſtillatozin ſnxczs
tyokka / or affwa pa aſkiona papez
ſwa at thꝛ lyſtez aſkiona / or affwa
pa papezeth lxꝛ thꝛ bꝛóꝺ kꝛoma
mꝑ yrtenc / or ſtwa ſxth ſolokꝛoma
affwan pa gózanꝺ ſakteliſie clxꝛ
wnꝺy bothna / or ſtwa ꝺꝛalle thꝛ
with aff watkn / aff kwulſko thꝛ
ſby ꝺaſſth ſkaxſſtwo ſotk ꝺꝛtanꝺa
ſkal ꝺꝛuſſka tha kꝛ the ſkaxſſtwan
tilkobaz / or kꝛ thꝛ ſtuſſth hꝛne qwoth
mꝑ gwꝺy kyckp / or the yrtenas Vathn

Taka ſmittan aff

Ä-zo kꝛeꝺeana ſmittaꝺe mꝑ wokzo
kttn with kꝛgo / with knor ſtlꝺy
tha wxtth thꝛ with ſtlxꝺith / or
ſtwa zóka thꝛ mꝑ bꝛenſten / or ſiꝺa
twatta mꝑ watkn / kttn gaz bozth /

ABONDOM

Adã or elva fózaldrana baadge
bilwthio biwdhordet affthꝛ dꝛaffwllẽ zaadge
or Vthſiaſtados affloſtcliſio paradiis
thy ꝺꝛädh apleth wills wardha aviis
ſtwd gaff affth thꝛ tualdomens lagh
or alla theras barn til domja dꝛagh
J thꝛ aulias skoeth ſkal thu gꝛa ath bꝛódh
lidhaꝺh / wädtne mykla nódh
or tha thu bilwſiaz jordena til ath leffwa
tꝛſtil or torn ſkal hon tha gꝛffwa
Stwa bózvade adã affthꝛ gwdz bwdhord
Wꝛaffwa ſigh fódho aff taſſo jordz
Jutã hiwiſtes bꝛuka jngẽ leffwa kan
Stwaa paſſwa or honũga ſo ſnꝛgaſte mã
thy a: aaker mans hóſth affw alla pꝛatz
or kꝛcꝛaza hẽne bꝛwſnado a: belwſnath
hon a: zarchews or aff gwdy giffwm
aff columella / palladio / or mago beſcꝛffwin
thy ſkal allo waza kꝛdmogth or kꝛgnath
at ſtwarnſſkã a: aff theras bókez wꝛkwgnath
dyen en jdhen jaghaze mꝑ ſnaza hẽwda
ſſtyngtaꝛ or jaghaz / ſtwogtha or kwnda
kan en al dyꝛkẽ gꝛipa or bettha
Stwa kã jngẽ alla teſſa hóſtena Veghetha